T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

İNGİLİZ ULUSLAŞMA SÜRECİNDE ERKEN PLANTAGENETLER (1154-1216)

Gökmen Günay GÖKBAYIR

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Sayime DURMAZ

Çankırı - 2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

İNGİLİZ ULUSLAŞMA SÜRECİNDE ERKEN PLANTAGENETLER (1154-1216)

Gökmen Günay GÖKBAYIR
ORCID: 0000-0002-9861-2632

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Sayime DURMAZ

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ III
TEZ KABUL VE ONAY IV
ÖNSÖZ V
ÖZET VI
ABSTRACT VII
KISALTMALAR VIII
1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi 1
1.2. Konu İle İlgili Kaynaklar ve Araştırmalar 4
1.2.1. Ana Kaynaklar 5
1.2.2. Araştırma Eserler 8
1.3. Plantagenetler Öncesi İngiltere ve İngilizler 9
2. ANARŞİ 16
2.1. Beyaz Gemi Trajedisi 24
2.1.1. Veraset Sorunu ve İmparatoriçe Matilda 29
2.2. Blois Hanedanı: İngiltere Kralı Stephen 48
2.3. Çanlar İngiltere İçin Çalıyor 67
2.3.1. İngilizlerin Leydisi Matilda 81
2.3.2. Anarşinin Sonu ve Henry'nin Yükselişi 106
3. "KISA MANTOLU" HENRY 118
3.1. İmparatoriçe'nin Oğlu: Henry Fitz-Empress 122
3.1.1. Akitanyalı Eleanor ve Henry 127
3.2. İngiltere Kralı II. Henry 143
3.2.1. Restorasyon Dönemi 150
3.2.2. Reform Dönemi 166
3.2.3. "Baş Belası" Papaz: Thomas Becket Cinayeti 183
3.3. Baba ve Oğulların Savaşı 206

3.3.1. Büyük İsyan (1173-1174).....209
3.3.2. Genç Kral Henry'nin Ölümü.....230
3.3.3. II. Henry'nin Ölümü ve Richard'ın Yükselişi.....238
4. ANNESİNİN ASLANI: RICHARD 257
4.1. Taht ve Holokost.....268
4.2. III. Haçlı Seferi.....281
4.2.1. Richard'ın Sefer Hazırlıkları.....287
4.2.2. Haçlı Yolu: Messina.....295
4.2.3. Richard Kıbrıs'ta.....303
4.2.4. Richard Akka'da.....308
4.3. Aslan Alman Kafesinde.....346
4.4. Aslan İntikam Peşinde.....368
4.5. Richard'ın Romantik Olmayan Ölümü.....383
5. "ŞEYTAN KRAL": YURTSUZ JOHN 387
5.1. İngiltere Kralı "More-Land" John.....396
5.1.1. John vs. Arthur.....402
5.1.2. Arthur'un Ölümü.....416
5.2. Normandiya'nın Kaybedilmesi.....419
5.2.1. John'un Büyük Çaresizliği.....429
5.4. Runnymede Yolu 1214-1215.....444
5.4.1. Magna Carta Libertatum.....457
5.5. Son Savaş: John'un Ölümü.....463
6. SONUÇ.....470
KAYNAKÇA 476
EKLER.....498
ÖZGEÇMİŞ.....515

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım *[İngiliz Uluslaşma Sürecinde Erken Plantagenetler (1154-1216)]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

28/07/2022

Gökmen Günay GÖKBAYIR

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Gökmen Günay GÖKBAYIR] tarafından hazırlanan *[İngiliz Uluslaşma Sürecinde Erken Plantagenetler (1154-1216)]* başlıklı bu çalışma, *[28/07/2022]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

DOKTORATEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç Dr. Sayime DURMAZ	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Özlem GENÇ	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Resul AY	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. İbrahim ONAY	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../…/2022 tarih ve 2022/… sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Senaristliğini James Goldman'ın, yönetmenliğini ise Anthony Harvey'nin üstlendiği 1968 yapımı "Kış Aslanı" (The Lion in Winter) adlı sinema filmini izlediğimde, "Plantagenetleri çalışmak istiyorum" demiştim. Yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca Ortaçağ Avrupa tarihi üzerine dersler almış olsam da, doğrudan İngiltere tarihi üzerine bir eğitimim olmadığı için benim adıma zorlu bir yolculuk olacaktı. Fakat yapmış olduğum ön araştırmaları, tez danışmanım Doç. Dr. Sayime DURMAZ'a sunduğumda beni destekleyeceğini belirtmesi, tüm endişelerimi boşa çıkartmıştı.

Bu bağlamda, öncelikle, her zaman yol gösterici ve destekleyicim olan danışmanım Sayın Sayime DURMAZ'a sadece tez çalışmama verdiği destek için değil, aynı zamanda en sıradışı fikirlerimi dahi yanında özgürce paylaşmama izin verecek kadar özgür düşünceyi savunan bir akademisyen olduğu için sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca, tezimin araştırma ve yazım sürecinde, yardımlarını ve fikri desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. Resul AY ve Doç. Dr. Fatih GÜZEL hocalarıma da teşekkür ederim.

Yaşadığım küçük Anadolu şehrinden, İngiltere tarihine ait Anglo-Sakson ve Anglo-Norman kroniklerine ve döneme ait diğer kaynaklara ulaşmam konusunda büyük faydalarını gördüğüm, insanlık olarak haklarını ödeyemeyeceğimiz, internet teknolojisinin mucidi Donald Davies ve World Wide Web'in geliştiricisi Tim Berners-Lee'ye teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, uzun süren eğitim hayatım ve zorlu tez yazım sürecinde, her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkür ederim.

28/07/2022

Gökmen Günay GÖKBAYIR

ÖZET

Tezin Başlığı : İngiliz Uluslaşma Sürecinde Erken Plantegenetler (1154-1216)
Tezin Yazarı : Gökmen Günay GÖKBAYIR
Danışman : Doç. Dr. Sayime DURMAZ
Anabilim Dalı: Tarih
Tezin Türü : Doktora Tezi
Kabul Tarihi : 28/07/2022

Plantagenetler, 1154-1485 yılları arasında yaklaşık üç buçuk asır boyunca İngiltere'yi yönetmiş olan bir hanedandır. Kıyafetine taktığı Batı Avrupa'ya özgü bir tür süpürgeotu (plant-genista) ile hanedana ismini veren Anjou Kontu V. Geoffrey Plantagenet'ın, İngiltere Kralı I. Henry'nin kızı olan karısı Matilda'dan doğan ilk oğlu II. Henry, 1154 yılında İngiltere tahtına çıkarak Plantagenet Hanedanının kurucusu olmuştur. II. Henry 1154-1189 yılları arasında İngiltere ile birlikte, babasından miras aldığı Anjou ve Maine ve Norman atalarından miras kalan Normandiya'yı da içeren geniş bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Henry'nin, Fransa Kralı VII. Louis'den boşanan Akitanya Düşesi Eleanor ile yaptığı evlilik yoluyla elde ettiği Akitanya Dukalığı da eklenince, bugün Angevin İmparatorluğu olarak anılan devletin haritası ortaya çıkmaktadır. Erken Plantagenetler olarak tanımlanan II. Henry ve oğulları I. Richard (Aslan Yürekli) ve John (Yurtsuz), 1154-1216 yılları arasında bu devleti yönetmişlerdir. II. Henry, miras, evlilik ve savaşlar yoluyla elde ettiği devleti bir imparatorluğa dönüştürürken, özellikle hukuki ve idari alanda yapmış olduğu reformlarla İngiltere'nin anayasal sisteminin ve Ortak Hukuk'un gelişmesine büyük katkılarda bulunmuştur. Henry'nin oğlu I. Richard katılmış olduğu III. Haçlı Seferi ile ön plana çıkarken, küçük oğlu John, hem İngiltere'nin kıtadaki topraklarını kaybetmesiyle hem de ilk anayasal metin olan Magna Carta'yı imzalamasıyla tanınmaktadır. Erken Plantagenetlerin, İngiltere'nin devlet ve yönetim sistemine yaptıkları katkıların yanı sıra İngiliz ulusunun ve modern İngilizcenin şekillenmesinde önemli etkileri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Plantagenet Hanedanı, Angevin İmparatorluğu, II. Henry, I. Richard, Yurtsuz John.

ABSTRACT

Title of the Thesis: The Early Plantagenets in the Process of the British Nationalization (1154-1216)
Author : Gökmen Günay GÖKBAYIR
Supervisor : Dr. Sayime DURMAZ (Assistant Professor)
Department : History
Thesis Type : Ph.D
Date : 28/07/2022

The Plantagenets were a dynasty that ruled England for nearly three and a half centuries between 1154 and 1485. Henry II, the first son of Geoffrey Plantagenet V, Count of Anjou, who gave the dynasty its name with a type of broomwort (plant-genista) native to Western Europe that he wore on his clothes, by his wife Matilda, daughter of King Henry I of England, ascended the throne of England in 1154 and became the founder of the Plantagenet Dynasty. Between 1154 and 1189, Henry II ruled over England and a vast territory, including Anjou and Maine, which he inherited from his father, and Normandy, which he inherited from his Norman ancestors. Adding the Duchy of Aquitaine, which Henry acquired through his marriage to Eleanor, Duchess of Aquitaine, who had divorced King Louis VII of France, the map of what is now known as the Angevin Empire emerges. Henry II and his sons Richard I (the Lionhearted) and John (the Lackland), the early Plantagenets, ruled this state between 1154 and 11216. While Henry II transformed the state he acquired through inheritance, marriage and wars into an empire, he made great contributions to the development of England's constitutional system and the Common Law, especially with his legal and administrative reforms. While Henry's son Richard I stands out with his participation in the Third Crusade, his younger son John is known both for the loss of England's territories on the continent and for signing the Magna Carta, the first constitutional text. In addition to their contribution to England's system of government and administration, the early Plantagenets had a significant impact on the shaping of the English nation and modern English.

Keywords: House of Plantagenet, Angevin Empire, Henry II, Richard I, John the Lackland.

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
Akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev./Trans.	Çeviren/Translator
der.	Derleyen
Ed./Eds.	Editör/Editörler
s.	sayfa
ss.	sayfalar
S.	Sayı
vd.	ve devamı
Vol.	Volume
yy.	Yüzyıl
ASC	Anglo-Sakson Kroniği
Chronicon	Chronicon ex Chronicis - Florence of Worcester
Coggeshall	Chronicon Anglicanum
Crowland	Walteri de Coventria
Devizes	Devizesli Richard'ın Kroniği
Diceto	Dicetolu Ralph'in Kroniği
EHD	English Historical Documents (Vol. II ve III)
Gaimar	Geoffrey Gaimar
Gervase	The Historical Works of Gervase of Canterbury
GND	Gesta Normannarum Ducum

GRA	Gesta Regum Anglorum
GS	Gesta Stephani Regis Anglorum
HA	Historia Anglorum
Howden, Gesta	Howdenlı Roger'ın Yıllıkları
Howden, Chronica	Howdenlı Roger'ın Kroniği
İbni Şeddad	Bahaddin İbni Şeddad'ın Kroniği
Ingulf	Ingulf'un Tarihi
Itinerarium	Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi
JW	Worcesterlı John'un Kroniği
OV	Ordericus Vitalis
Melrose	Melrose Kroniği
Newburgh	Newburghlu William'ın Kroniği
Torigni	Torignili Robert'ın Kroniği
Wendover	Roger of Wendover's Flowers of History
Worcester	Annales Prioratus de Wigornia

1. GİRİŞ

İngiltere Kralı Bloislı Stephen'ın (Stephen of Blois) 1154'te ölümü üzerine, Stephen'dan önce İngiltere kralı olan I. Henry'nin (ö. 1135) kızı Matilda'nın (Maud, İmparatoriçe, ö. 1167), Anjou Kontu V. Geoffrey ile (Plantagenet, ö. 1151) yaptığı ikinci evliliğinden doğan ilk oğlu Henry Plantagenet'in (ö. 1189) İngiltere tacını almasıyla birlikte kraliyet soyağacında "Plantagenet Hanedanı" (House of Plantagenet) olarak gösterilen dönem resmen başlamış oluyordu.

1066 Hastings Savaşı'nda William'ın (the Conqueror/Fatih, ö. 1087), aslen William gibi bir Viking soylusu olan, son "Anglo-Sakson" kralı Harold Godwinson'u yenmesiyle başlayan Normanlar dönemi, William'dan sonra oğulları II. William (Rufus/Kızıl, ö. 1100) ve I. Henry'nin (Beauclerk, ö. 1135) yönetimleriyle devam etmiştir. I. Henry'nin ölümünden sonra William'ın kızı Adela'nın (Saint Adela, ö. 1137), Blois Kontu II. Stephen'dan (Stephen-Henry, ö. 1102) olan çocuğu Stephen'ın 1135'te İngiltere kralı olmasıyla on dokuz sene boyunca Blois Hanedanı (House of Blois) İngiltere'yi yönetmiştir. Stephen'ın, "anarşi" olarak adlandırılan 19 yıllık hükümranlığından sonra İngiltere tahtına geçen II. Henry ile başlayan Plantagenet Hanedanı ise alt hanedanları olan Lancaster (House of Lancaster) ve York (House of York) hanedanları ile beraber VII. Henry'nin İngiltere kralı olduğu 1485'e kadar devam etmiş, bu tarihten itibaren İngiltere'de Tudor Hanedanı (House of Tudor) yönetimi devralmıştır. Bu çalışmada Plantagenet Hanedanı'nın erken dönem İngiltere ve Normandiya yöneticileri olan II. Henry, I. Richard ve John döneminin siyasi ve askeri olayları incelenmiş, aynı zamanda söz konusu üç yönetici zamanında İngiltere'nin idari ve sosyo-ekonomik yapısı, siyasi ve askeri hadiseler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmamız, İngiltere tarihinde Plantagenetler Hanedanı olarak adlandırılan, 1154 yılında II. Henry'nin İngiltere kralı olmasıyla başlayan ve 1485 yılında III. Richard'ın ölümüyle sona eren hanedanın, ilk üç hükümdarının –II. Henry, I. Richard

ve John– saltanatları sürecinde İngiltere'nin siyasi ve sosyo-ekonomik yapısının incelenmesini içermektedir. II. Henry ve oğulları I. Richard ve John dönemleri aynı zamanda Angevin İmparatorluğu olarak anılan, Britanya Adası'nın kuzeyde İskoçya ve batıda Galler'in dışında kalan bütün topraklarını, Kıta Avrupa'sında ise Normandiya, Anjou, Maine ve Akitanya idari bölgelerini içine alan ve dönemin Batı Avrupa'sındaki en büyük toprağa sahip olan siyasi oluşumdur. Bu noktada çalışmamız, coğrafi olarak salt İngiltere ile sınırlı kalmadığı için bir Angevin İmparatorluğu tarihi çalışması olarak değerlendirilebilir.

Bu incelemenin temel amacı, İngiliz uluslaşma sürecinde, Plantagenetler dönemi siyasi ve askeri olayların etkisinin araştırılmasıdır. Ayrıca söz konusu hanedanın erken temsilcilerinin siyasi ve askeri kariyerlerinin, dönemin sosyo-ekonomik koşulları altında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle Batılı araştırmacıların modern İngiltere'nin idari ve hukuki temellerinin Plantagenetler döneminde oluşturulmaya başlandığı yönündeki genel kanıları, dönemin siyasi ve askeri hadiselerine dayanarak sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan çalışmamız bir siyasi tarih çalışmasıdır. Söz konusu olaylar ise mümkün olduğunca çağdaş kaynakları temel alarak kronolojik bir düzen takip edilmek suretiyle incelenmiştir. Fakat, salt askeri hareketleri inceleyen bir çalışma olarak düşünülmemelidir. II. Henry döneminin idari ve hukuki reformları, Plantagenetlerin Kilise ile olan ilişkileri ve aynı zamanda Fransa Kralının vasalları oldukları için diplomatik girişimleri, I. Richard'ın kısa süreli saltanatında önemli kısmı III. Haçlı Seferi ile bağlantılı olan siyasi ve ekonomik faaliyetleri ve John döneminde kıta topraklarının kaybedilmesini takip eden süreçte özellikle baronlarla olan siyasi ve askeri mücadeleleri, sosyo-ekonomik ve idari yapı hakkında bir çerçeve çizmeye yetecek kadar incelenmiştir.

Coğrafi olarak çalışmanın kapsamı, yukarıda da zikredildiği üzere İngiltere ile sınırlı kalmamış, Plantagenetlerin Batı Avrupa'daki idari bölgeleriyle birlikte, özellikle Richard'ın katıldığı Haçlı Seferi sırasında siyasi ve askeri faaliyetlerde bulunduğu Sicilya, Kıbrıs ve Hıristiyanların kutsal topraklar olarak kabul ettiği modern Filistin ve İsrail coğrafyalarını içine alacak şekilde genişletilmiştir. Tarihsel aralık olarak çalışmamız II. Henry ve oğulları, I. Richard ve John'un tahtta kaldıkları 1154-1216 yıllarını kapsamakla beraber, hanedanın kuruluşunda ve yönetim sürecinde önemli

etkileri olan ve "anarşi" olarak adlandırılan II. Henry'den önceki İngiltere Kralı Stephen'ın 1135-1154 yılları arasındaki yönetimi derinlemesine analiz edilmiştir. Bu bağlamda tez çalışmasının tarih aralığı 1135-1216 olarak genişletilmiştir.

Çalışmamız Giriş bölümü haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar; I. Henry'nin ölümü sonrası yeğeni Bloislı Stephen'ın, Henry'nin kızı Matilda'nın tahtın varisi olmasına rağmen İngiltere tacını ele geçirmesiyle başlayan ve önemli bir kısmı iç savaşla geçen yönetimini "Anarşi" başlığı altında incelediğimiz birinci bölüm; Stephen'dan sonra Matilda'nın en büyük oğlu Henry'nin 1154-1189 yıllarını kapsayan ve Henry'nin siyasi, hukuki ve idari reformları yanı sıra yönetimi sırasındaki en önemli olaylar olan Thomas Becket cinayeti ve oğulları ile olan savaşlarının incelendiği ikinci bölüm; II. Henry'den sonra tahta çıkan oğlu I. Richard'ın 10 yıldan biraz kısa süren ve 1189-1199 yıllarını kapsayan bu sürenin sadece 6 aylık kısmını İngiltere'de geçirdiği saltanatı sırasındaki olaylar ve III. Haçlı Seferi'ndeki faaliyetlerinin incelendiği üçüncü bölüm ve son olarak I. Richard'ın ölümü üzerine İngiltere tahtına çıkan ve 1199-1216 yılları arasında saltanat süren kardeşi John'un kıtadaki toprakların kaybedilmesine sebep olan askeri faaliyetleri ve sonrasında Magna Carta'nın imzalanmasına giden yoldaki siyasi olayların incelendiği dördüncü bölümdür. Fakat Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün Tez Yazım Kılavuzundaki yönergeler gereğince başlık numaralandırmaları Giriş bölümünü kapsayacak şekilde öngörüldüğü için bu bölümlerin numaralandırılması 2. Bölüm'den başlamak suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamızda sıklıkla geçen özel, kişi ve yer adları mümkün olduğunca ait olduğu anadildeki yazımı temel alınarak kullanılmıştır. Tez Yazım Kılavuzunun da öngördüğü üzere Türk Dil Kurumunun Türkçe imla ve yazım kuralları gereğince bu isimlere getirilen ekler, kelimenin ait olduğu dildeki telaffuzu baz alınarak kullanılmıştır. Örneğin, Blois olarak anılan modern Fransa sınırları dahilindeki idari bölgenin yazımı için Fransızca telaffuzu (Blua) tercih edilmiş, "Bloisli Stephen" yerine Bloislı Stephen yazımı kullanılmıştır. Aynı şekilde, çağdaş kaynaklarda kullanılan Henrici, Ricardi/Ricardus, Johannes gibi Latince isimlerin yerine, "kral" olarak hüküm sürdükleri coğrafya olan İngiltere'nin ana dilindeki karşılıkları tercih edilmiştir. Anglo-Sakson İngiltere döneminden kalan ve günümüzde Türkçe

karşılıkları olmayan isimler (örneğin hide, hundred) ise modern İngilizcede kullanıldığı şekliyle ve italik olarak yazılmıştır. Ayrıca, kaynaklardan edinildiği bilgi kadarıyla çalışma içerisinde önem arz eden şahısların adlarının ilk geçtiği yerlerde parantez içinde ölüm tarihleri verilmiştir.

1.2. Konu İle İlgili Kaynaklar ve Araştırmalar

Ortaçağ Tarihi alanında, çağdaş kaynak açısından en fazla metnin yer aldığı coğrafyalardan biri bugünkü Batı Fransa ve İngiltere'dir. Şüphesiz, Ortaçağ Hıristiyan manastır geleneğinin bunda etkisi çoktur. Neredeyse tüm manastırlar kendi kronik ve yıllıklarını, çoğunlukla muntazam bir şekilde tutmuşlardı. Bu işlem manastır keşişleri için hem eğitimlerinin hem de görevlerinin bir parçasıydı. Üstelik kroniklerin pek çoğu, kendisinden önce ya da çağdaşı olarak kaleme alınmış diğer eserlerle paralellik göstermektedir. Muhtemelen ve doğal olarak kronik yazarlarının kütüphanelerinde diğer kronik metinleri bulunmakta ve okunmaktaydı. Bu da, kronikler arasında benzerliklere sebep olmakta ve olayların doğruluğunu teyit etmek konusunda yardımcı olmaktadır. Ayrıca, aynı olayların farklı kronik yazarları tarafından kaydedilmesi, olaylara yaklaşımları konusunda da fikir vermektedir. Kronik yazarlarının neredeyse tamamı din adamıdır ki, okur-yazar sınıfın genel olarak Kilise himayesinde olduğu Ortaçağ Avrupa'sında bu gayet olağan bir durumdur. Haliyle kroniklerde aktarılan siyasi, askeri, sosyal ve hatta doğa olaylarının ve de şahısların, genel olarak Hıristiyanlık inancı temelinde bir "ahlak süzgecinden" geçirildiği göze çarpmaktadır. Ayrıca, kroniklerde kronoloji hatalarına da rastlanılmaktadır. Bu da zamanın iletişim teknolojilerinin yetersizliği ve kullanılan takvimlerin genel olarak dini günlere dayalı olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırma konumuzun tarih aralığı ve coğrafi konumu, çağdaş kaynaklar açısından bir bolluk sağlamıştır diyebiliriz. Köklü bir yazılı kaynak geçmişine sahip olan Anglo-Sakson Britanya'sına, feodal geleneğin ve manastır yapılanmasının yaygın olduğu Batı Fransa topraklarından gelen Normanlar söz konusu olunca çağdaş kaynak sayısının fazla olması şaşırtıcı olmayacaktır. Çalışmamızda kullandığımız ana kaynakları, ilk kullanıldıkları yerlerde bütün künyesiyle birlikte verirken, tekrarlarında kısaltmalar kullanmayı tercih ettik. Giriş

bölümünden hemen önce Kısaltmalar Listesi'nde de kullandığımız kısaltmaları önceden vermeyi tercih ettik.

1.2.1. Ana Kaynaklar

Çalışmamızın kronolojik sıralamasına göre kullandığımız başlıca çağdaş kaynaklara değinecek olursak; öncelikli olarak Plantagenetler öncesi İngiltere ve Normanlar hakkında bilgi veren kaynaklar bulunmaktadır. Bunların başında, Orderic Vitalis'in *Historia Ecclesiatica* (Kilise Tarihi) adlı kroniği gelmektedir. 1075-1142 yılları arasında yaşayan ve bir Benedikteş keşişi olan Orderic'in kroniği pek çok Anglo-Sakson ve Anglo-Norman kroniğinde olduğu gibi İsa'nın doğumuyla başlayıp, klasik Hıristiyanlık tarihini anlatmaktadır. Çalışma dönemimizi ilgilendiren bölümleri Normanlar hakkında, özellikle Robert Curthose, William Rufus, I. Henry ve Lincoln Savaşı'nda esir düşmesine kadar Bloilı Stephen'ın dönemlerindeki siyasi ve dini meseleleri ele aldığı bölümlerdir. Çalışmamızda hem Thomas Forrester'ın editörlüğü yaptığını 1853 basımı 4 ciltten oluşan versiyonunu hem de Marjorie Chibnall'ın editörlüğü yaptığı ve 1980 basımı 6 ciltlik versiyonu kullanılmıştır.

Plantagenetler öncesi dönem için kullandığımız, manastır kökenli olmayan nadir din adamlarından Huntingdonlı Henry'nin *Historia Anglorum* (İngilizlerin Tarihi) adlı kronik, özellikle Plantagenetler öncesi ve Stephen dönemindeki iç savaş hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. 1088-1157 yılları arasında yaşamış olan İngiliz tarihçi Henry, aynı zamanda Huntingdon Başdiyakozu olarak hizmet etmiştir. Kronik II. Henry'nin 1154'te tahta çıkışı ile sona ermektedir. Çalışmamızda editörlüğünü ve tercümesini Thomas Forrester'ın yaptığı 1853 basımı olan versiyonunu kullandık.

Bir diğer Plantagenetler öncesi dönemi ve hatta çok daha öncesini anlatan çalışma *Anglo-Sakson Kroniği*'dir. Wessex Kralı Alfred döneminde yani IX. Yüzyılın sonlarında derlenmeye başladığı düşünülen ve Eski İngilizce ile kaleme alınmaya başlayan kronik, II. Henry dönemine kadar güncellenmiştir. Çalışmamızda hem Joseph Stephen (1853) hem de daha yakın tarihli olan Dorothy Whitelock (1961) çeviri ve edisyonlarını kullandık.

1095-1143 Yılları arasında yaşayan İngiliz kronik yazarı Malmesburyli William'ın *Gesta Regum Anglorum* (İngiliz Krallarının İşleri) adlı kronik, çalışmamızda Plantagenetler öncesi ve iç savaş dönemlerini anlatırken kullandığımız önemli bir kaynaktır. J. A. Giles'ın çevirisini yaptığı 1847 tarihli edisyon tercih edilmiştir.

I. Henry'nin ölümünden sonra tahta çıkan yeğeni Bloislı Stephen'ın saltanatını anlatan ve özellikle iç savaş hakkında en çok detay veren anonim *Gesta Stephani Regis Anglorum* (İngilizlerin Kralı Stephen'ın İşleri) kullanmış olduğumuz bir diğer önemli kaynaktır. Gesta'nın yazarı bilinmemekle birlikte siyasi olarak Angevin partisine karşı kralcı bir tutum sergilediği ve I. Henry'nin kızı ve tahtın yasal varisi İmparatoriçe Matilda'dan çok hoşlanmadığı görünmektedir. Matilda'nın oğlu Henry Fitz-Empress'in büyüyüp, artık yaşlanmış olan Stephen'dan İngiliz tahtını almaya çalıştığı dönemi anlatan kroniğin son bölümlerinde Angevinlere karşı daha fazla sempati gösteren anonim yazar için araştırmacılar, son bölümlerin farklı biri tarafından kaleme alınmış olması ihtimalini değerlendirmelerine sebep olmuştur. Çalışmamızda ağırlıklı olarak Thomas Forrester'ın 1853 tarihli edisyonu tercih edilirken, 1886 tarihli Richard Howlet ve 1853 tarihli Joseph Stevenson edisyonlarına da bakılmıştır.

Bunların dışında, Plantagenetler öncesi ve anarşi olayları hakkında bilgiler veren, Geoffrey Gaimar'ın Kroniği, Worcesterlı John'un Kroniği, Ingulf'un Kroniği ve Torignili Robert'ın (Robert de Monte) Kroniği, Worcesterlı Florence'in Chronicon ex Chronicis adlı kroniği çalışmamızda faydalanmış olduğumuz diğer kroniklerdir.

Çalışmamızın ana konusu olan Plantagenetler dönemini konu edinen ana kaynakların başında ise Howdenlı Roger'ın (Hoveden) *Chronica Magistri Rogeri de Hoveden* (Howdenlı Roges Usta'nın Günlükleri) ve *Gesta Henrici II et Gesta Regis Ricardi* (II. Henry ve Kral Richard'ın İşleri) adlı kaynaklar gelmektedir. Önceden Peterbroughlu Benedik'e atfedilen Gesta'nın Howden'a ait olduğu ve Chronica'nın gözden geçirilmiş bir özet versiyonu olduğu düşünülmektedir. Doğum tarihi net olarak bilinmeyen Roger, 1169 yılında Howden Katedral Kilisesinin başına getirilmiş, buradan da II. Henry'nin sarayına danışman ve diplomat olarak geçmiştir. Devlet işleri hakkında oldukça bilgili olan Roger, saraya geldikten sonra

Chronica'sını yazmaya başlamış, fakat daha sonra Angevin yönetiminin işlerini derli toplu bir şekilde anlattığı Gesta'yı yazmaya başlamıştır. Çalışmamızda Chronica'nın editörlüğü William Stubbs'ın yaptığı, 1868-1871 yılları arasında yayımlanan 4 Ciltlik edisyonu, Gesta'nın ise yine William Stubbs'ın editörlüğünü yaptığı 1867 tarihli edisyonu ile Henry T. Riley'nin editörlüğünü ve çevirisini yaptığı 1853 tarihli 2 ciltlik edisyonu kullanılmıştır.

1141-1210 Yılları arasında yaşamış olan İngiliz tarihçi Canterburyli Gervase'ın kroniği, erken Plantagenetler dönemi hakkında önemli bilgiler veren bir başka kaynaktır. Gervase'ın Canterbury'deki Christ Kilisesi'nde görevli bir din adamı olduğu bilinmektedir. Thomas Becket'la da bağlantısı olması muhtemeldir. Çalışmamızda, William Stubbs'ın editörlüğünü yaptığı, 1879-1880 yılları arasında yayımlanan 2 ciltlik edisyonu kullanılmıştır.

Plantagenetler hakkında bir başka önemli isim de Gallerli Gerald'dır. 1146-1223 yılları arasında yaşamış ve II. Henry'nin sarayında katip olarak görev yapmıştır. Henry ile birlikte çok fazla seyahat etmiş ve görevlendirmeyle Roma'ya giderek papayla görüşmüştür. Gerald'ın çalışmalarının çocuğu günümüze ulaşmıştır. Galler ve İrlanda hakkında coğrafya bilgilerine sahiptir ve II. Henry'nin oğlu John'un İrlanda seyahatinde ona eşlik etmiştir. Gerald, hak ettiğini düşündüğü görevlere getirilmediğine inandığı için hem Henry'ye hem de oğullarına karşı biraz kindardır ve bu durum kroniğine yansımıştır. Fakat acımasız eleştiriler yaparken doğru işleri övdüğünü görmek de mümkündür. Gerald'ın çalışmalarının Opera adı altında J. S. Brewer, J. F. Dimock ve G. F. Warner'ın editörlüklerinde bir araya getirildiği 1861-1891 yılları arasında yayımlanan 8 ciltlik edisyonu çalışmamızın önemli kaynaklarındandır.

1120-1202 Yılları arasında yaşayan ve St. Paul's Kathedrali'nin dekanlığını ve Middlesex'in başdiyakozluğunu yapan Diceto'lu Ralph'ın kroniğini çalışmamızda kullandığımız bir diğer kaynaktır. *Abbreviationes Chronicorum* (Kroniklerin Özeti) *Ymagines Historiarum* (Tarihin Resimleri) adlı kroniklerinin William Stubbs'ın editörlüğünde bir araya getirildiği 1876 basımlı, 2 ciltlik *The Historical Works of Master Ralph de Diceto* çalışmamızda kullandığımız bir diğer kaynaktır.

Bunlara ek olarak Salisburyli John'un *Historia Pontificalis* adlı çalışması ve mektupları, Matthew Paris'in, *Chronica Majora*'sı, Newburghlu William'ın Kroniği ve Walter Map'in *De Nugis Curialium* alı eseri çalışmamızda kullandığımız diğer önemli kaynaklardır. Ayrıca, Plantagenetler dönemine ait kaynakların derlendiği ve David C. Douglas'ın genel editörlüğünü üstlendiği *English Historical Documents* serisinin II. ve III. ciltleri ile Plantagenetlere ait belgelerin William Stubbs tarafından derlendiği *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History* isimli eser, çalışmamızda atıfta bulunduğumuz ve yararlandığımız diğer kaynaklardır. Bunlara ek olarak, I. Richard'ın katıldığı III. Haçlı Seferi'ne ilişkin bilgiler veren, *Itinerarium Peregrinorum et Gestae Regis Ricardi*, Devizesli Richard'ın Kroniği, Ambroise'un *Estoire de la Guerre Sainte* adlı manzum kroniği ve *Ernoul Kroniği* batı kökenli Haçlı kaynakları olarak çalışmamızda kullanılırken *Bahaddin İbni Şeddad*'ın Donald S. Richards tarafından editörlüğünün ve İngilizce çevirisinin yapıldığı Haçlı Seferi ve Selahaddin Eyyübi Tarihi[1] ile *Gregory Abû'l-Farac*'ın kroniği başlıca doğu kökenli kaynaklar olarak çalışmamızda yer almıştır.

1.2.2. Araştırma Eserler

Türkiye'de giderek artan Ortaçağ Avrupa tarihi ilgisinden İngiltere Tarihi de nasibi almış olup, son yıllarda bu alanda pek çok akademik çalışma yapılmaya başlanmıştır. Gelişen iletişim teknolojilerinin, Ortaçağ kaynaklarına erişimi kolaylaştırması şüphesiz bunda etkili olmuştur. İngiltere ve hatta Plantagenetleri konu edinen yüksek lisans ve doktora tezlerine ve akademik makalelere rastlamak mümkündür. Aslında Türkiye'de İngiltere'nin tarihine olan ilgi çok da yeni değildir. Aslen kurmay asker ve önyüzbaşı olan İhsan Yurdoğlu'nun 1945-1946 yıllarında 2 cilt olarak yayımlanan ve çağdaş kaynakları kullanması ve barındırdığı çizimler açısından oldukça başarılı olan İngiltere'nin Tarihi adlı çalışması, konuya olan ilginin oldukça eski olduğunu göstermektedir. Sonrasında doğrudan genel İngiltere tarihini inceleyen Türkçe çalışmalar yapılmamış olsa da, Hugh Kearney, Jeremy Black gibi yazarların

[1] İbni Şeddad'ın kroniğinin yakın tarihli bir çevirisi 2021 yılında Hilmi Beyca tarafından yapılmıştır. Fakat çalışmamızın sonlarına doğru öğrendiğimiz bu çeviriyi inceleme fırsatımız olmamıştır.

kitaplarının Türkçe çevirileri yapılmıştır ve artan ilgiyle yeni çeviri ve araştırma eserlerin yapılacak olması olumlu gelişmelerdir.

Çalışmamızda ağırlıklı olarak Normanlar, Anglo-Norman devleti, Fransız Capet Hanedanı ve Plantagenetler üzerine uzmanlaşmış çok değerli tarihçi ve araştırmacıların eserlerinden ana kaynaklarla beraber faydalandık. Bunlar arasında, özellikle Angevinler ve Plantagenetler üzerine çalışmalarıyla tanınan John Gillingham, Martin Aurell ve Edmund King, daha çok Normandiya ve Capet Hanedanı üzerine çalışmalar yapan Jim Bradbury, Anglo-Normanlar konusunda birer otorite olan C. Warren Hollister, Judith A. Green ve Charles Homer Haskins, çalışmaları biraz daha eski olsa da, Angevinler, I. Richard ve John hakkında yaptığı araştırma ve biyografi eserlerle tanınan Kate Norgate ve keza Wilfred L. Warren, daha genel tarih araştırmaları yapan Frank Barlow, David Carpenter, Austin L. Poole gibi klasik tarihçi araştırmalar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, görece daha yakın tarihlerde çalışmalar yapan, Alison Weir, Carl Watkins, Desmond Seaward, Douglas Boyd, Frank McLynn, Claudia Gold, John D. Hosler gibi araştırmacıların eserlerinden çalışmamızda sıkça faydalandık.

1.3. Plantagenetler Öncesi İngiltere ve İngilizler

Trajik bir gemi kazası, dul bir imparatoriçe, edilen yeminler, tutulmayan sözler, batıda Britanya Adası'ndan, doğuda Fransa sınırlarına kadar olan tüm topraklarda yakılan, yıkılan kasabalar, köyler, sürekli taraf değiştiren, isyan eden baronlar, mülkleri ve makamları gasp edilen soylular, din adamları, ateş çemberinin ortasında kalmış, kimlik kargaşası yaşayan bir halk ve çöken bir krallık! XII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Normanların hâkim olduğu coğrafyada "anarşi", böyle başlamış, devam etmiş ve sonunda Plantagenetler, İngiltere tahtını ele geçirerek Angevin İmparatorluğu'nu kurmayı başarmıştır. Plantagenetler için "anarşinin çocukları" ifadesi, hanedanın doğumu için yapılabilecek en doğru benzetmelerden biridir. Anarşiden doğmuş, anarşinin arkasında bıraktığı tahrifatı onarmış, Britanya Adası'nda siyasi birliği büyük ölçüde tesis etmiş ve Batı Avrupa'nın büyük bölümü ile Britanya'yı kontrolü altında tutan bir imparatorluğa dönüştürmüştür. Bu dönüşüm

hem modern İngiliz ulusunun hem de İngiliz yönetim ve hukuk sisteminin şekillenmesinde de etkili olmuştur.

Günümüzde İngiliz olarak anılan ulus, farklı etnik gruplara mensup halkların çoğunlukla siyasi ve askeri hadiseler sonucunda bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Adanın en eski yerleşimcileri olan Kelt kökenli halklar, V. yüzyılın ikinci yarısında adaya gelmeye başlayan Cermen kökenli Anglus, Sakson ve Jütler ve VIII. yüzyılın sonunda yağma hareketi olarak başlayan fakat sonradan yerleşim amaçlı akınlarla adaya kalıcı olarak yerleşen İskandinav halkları İngiliz ulusunun temellerini oluşturmuştur. Anglo-Saksonlar ilk üç yüzyılı parçalı, son iki yüzyılı çoğunlukla Wessex hâkimiyeti altında olmak üzere yaklaşık beş yüzyıl boyunca adaya hâkim olmuşlardı. XI. Yüzyılın ilk çeyreğinde Danimarka Kralı Büyük Knut'un (Canute) İngiltere tahtını ele geçirmesiyle beraber başlayan "Anglo-Dan" Krallığı ise yaklaşık 30 sene sürmüş, akabinde tekrar İngiliz tahtı Anglo-Saksonların eline geçmiştir. Fakat bu da çok üzün sürmemiş, bu defa da 1066 Hasting Savaşı ile İngiltere tahtı Franklaşmış Normanlar olan Vikinglerin eline geçmişti. Roma'dan sonra ilk defa İngiltere işgal edilmişti ve İngiltere ve İngiliz ulusunun tarihinde yeni bir dönem başlamış oluyordu.

Plantagenetlerin öncülleri olan Normanların İngiltere'de 1066 yılında Hasting Savaşı ile başlayan egemenlikleri, adada ve kıtada bir anda kabul görmüş bir durum değildi. Fatih William (the Conqueror) ve ardılları ve oğulları, II. William (Rufus) ve I. Henry dönemlerinde İngiltere'de kalıcı egemenlik sağlanabilmesi için idari ve askeri sistemden demografik yapıya kadar çok sayıda değişiklik yapılmış, bunların sonucu olarak da İngiltere Krallığı, İngiliz halkı ve İngilizcenin şekillenme sürecinin önemli aşamaları gerçekleşmiştir. Fakat Normanlar için adanın ele geçirilmesinden -ki bu dönemde adanın tamamı değil, sadece bugün Güney ve Orta İngiltere olarak adlandırabileceğimiz kısmı- sonraki ilk yıllar adadaki "kabullenme" süreci ve çıkan Anglo-Sakson isyanlarını bastırmakla geçse de, asıl gündemleri çoğunlukla kıta Avrupa'sındaki toprakları ve bunlar için Franklarla ve Franklara bağlı diğer kontluklarla girmiş olduğu çatışmalar olmuştur. Bu durum sadece William ve oğulları için değil, Plantagenetlerin kurucusu olan II. Henry ve oğulları için de geçerli olmuştur. Hem Anglo-Norman hem de Plantagenet yöneticilerinin bu

dönemde ajandaları çoğunlukla askeri faaliyetlerle doludur. Çünkü onlar hem İngiltere kralı hem de Normandiya düküdür. Bu durum ise Fransa'da yönetici olan Capet Hanedanı krallarını ve Fransa'ya bağlı ve Normandiya'nın komşusu olan diğer vassal devletleri ziyadesiyle rahatsız etmektedir. Güçlü bir Anglo-Norman devleti aynı zamanda önemli bir tehdittir.

Ortaçağ monarşilerinin "veraset/ardıllık" probleminden Normanlar ve ardılları olan Plantagenetler de münezzeh değildi. Alman İmparatoru V. Heinrich'in ölümünden sonra dul kalan I. Henry'nin kızı Matilda'nın Anjou kontu V. Fulk'un oğlu Geoffrey Plantagenet ile evlendirilmesi de, I. Henry'nin ölümü sonrası yeğeni Stephen'ın tahta geçmesiyle başlayan iç savaş da birer veraset problemiydi. Aslında hem Anglo-Sakson İngiltere'sinde hem de Normanlarda geleneksel bir veraset anlayışı çoktan yerleşmişti. İslam Kavas'ın Selçuklularda ve Normanlarda veraset sistemini inceleyerek karşılaştırdığı doktora tezinde de belirttiği üzere birkaç istisnai durum haricinde, belirli şartlar dâhilinde tahta kimin çıkacağına dair bir sistem bulunuyordu. Söz konusu belirli şartlar ise "kralın soyundan gelmek, son kral tarafından halef olarak gösterilmek, mevcut aristokratların ve din adamlarının onayını almak ve Kilise tarafından kutsanmak" şeklinde sıralanmaktadır.[2]

Teoride ve "genelde" bu şartları taşıyan adayın, özellikle "primogenitür" anlayışı ile en büyük meşru oğulun tahta çıkması öngörülse de, pratikte uygulama farklı seyredebiliyordu. I. William her ne kadar Hasting Savaşı'nda Harold Godwinson'u mağlup ederek "Fatih" bir kral olarak İngiltere tahtına geçmişse de, bazı kronik yazarlarına göre Edward (*İtirafçı/Günah Çıkartıcı/Confessor*) Willam'a kendisinden sonra İngiltere tahtına geçmesi için söz vermiştir. Orderic'in anlatımına göre İngiltere Kralı İtirafçı Edward, tahta bırakacak varisi olmadığı için Canterbury Başpiskoposu Robert'ı[3] (ö. t. 1055) Normandiya Dükü William'a göndermiş ve onun

[2] İslam Kavas, Selçuklularda ve Normanlarda Veraset: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara 2017, s. 185.

[3] 1051-152 yılları arasında Canterbruy Başpiskoposluğu yapan ilk Norman din adamıdır. Rouen'de St. Ouen manastırında keşiş ike 1037'de Jumieges'in başrahibi olmuştur. 1051 yılında Canterbruy Başpiskoposluğuna seçilmiş, Papa IX. Leo'dan Pallium'unu almak için Roma'ya gitmiştir. Yabancı birinin Canterbury Başpiskoposluğuna getirilmesinden hoşnut olmayan İngilizler Witanagemot'u toplayarak Robert'ı yasadışı ilan etmişlerdir. Papa tekrar aynı göreve atasa da Jumieges'li Robert 1055'te sürgünde ölmüştür. Edwin Burton, "Robert of Jumièges", The Catholic Encyclopedia, Robert Appleton Company, New York 1912.

varisi olmasını istemiştir. Daha sonra İngiltere'nin en zengin soylusu Harold Godwinson'u (ö. 1066) göndermiş fakat Harold, Abbeville Kontu Guy'e esir düşmüştür. William Harold'u Guy'in elinden kurtarır. Edward'ın mesajını ileten Harold, İngiltere tahtı için William'a söz vererek yemin eder. Bunun üzerine William, Harold'a evlenmesi için kızı Adeliza'yla (ö. 1113) beraber İngiltere'nin yarısını vaat eder. Harold, kardeşi Wulfnoth'u (ö. 1088) rehin bırakarak İngiltere döner.[4] William 1066'da İngiltere'yi istila ederken en temel iddiası buydu. Fakat Edward'ın ölüm döşeğindeyken kendisini varis yaptığını iddia eden[5] Harold Edward'ın ölümünden sonra tahta çıkmıştı.

Tahtın kendisine bırakıldığı savıyla büyük bir ordu toplayarak İngiltere'ye çıkartma yapan William, Hastings Savaşı sonunda İngiltere tahtını ele geçirdi. 1066-1087 yılları arasında kral olarak İngiltere'yi (*rex Anglorum*), Fransa kralına bağlı bir vassal olarak da Normandiya'yı (*ducis Normannorum*) yönetmiştir. William'dan sonra doğrudan bir veraset sorunu olmamıştı. Çünkü 1087'de ölmeden önce William mülklerini oğulları Robert (*Curthose/Short-boot*), William (*Rufus/Red/Kızıl*) ve Henry (*Beauclerc*) arasında paylaştırmıştır. Fransa'da askeri sefer sırasındayken hastalanan William, Rouen'e getirilmiş, öleceğini anladığında büyük oğlu Robert'a Normandiya'yı, ortanca oğlu William'a İngiltere'yi, küçük oğlu Henry'e ise annesinin mülkleri ve mücevherleri ile birlikte kendi kişisel hazinesinden 5000 Poundluk bir servet bırakmıştı.[6]

William'ın bu üç oğlu haricinde Richard adında bir oğlu daha vardı. Malmesburyli William'a göre "umut vaat eden" bir kral adayı olan Richard New Forrest'ta geyik avlarken hastalanmış ve ölmüştü.[7] Peki, William neden İngiltere tahtını büyük oğlu Robert dururken ortanca oğlu William'a bırakmıştı? Bu miras paylaşımı, hem büyük oğul geleneğine aykırı hem de William'ın tesis etmek için çok çaba sarf ettiği Anglo-Norman siyasi birliğine zarar verecek bir nitelikteydi. Doğrudan olmasa da dolaylı

[4] *GND*, s. 159-161.
[5] Edward'ın ölmeden hemen önce Harold'ı varis bıraktığı bilgisi ASC'nin sadece [E] yazmasında bulunmaktadır. *ASC*, s. 140.
[6] Ingulph, s. 194. William'ın mirasını ve mülklerini oğulları arasında nasıl paylaştırdığı Ingulph'un yanı sıra Newburg'lu William'ın kroniğinin birinci kitabının birinci faslında, HRA, s. 403, GND yedinci kitabında, s. 184-189, Worcester'li Florence'te, Chronicon, s. 307, Anglo-Sakson kroniğinde, ASC, s. 163 ve Malmesbury'li William'ın kroniğinde, GRA, s. 310, detaylı şekilde anlatılmaktadır.
[7] GRA, s. 306.

bir veraset sorunu vardı ve bu sorunun tarafları sadece kardeşler değildi. Artık hem kıtada hem de adada geniş arazi mülkiyetlerine sahip "kanallararası" bir soylu sınıfı vardı. Bu durum her şeyden önce feodal sistem içerisinde bir tutarsızlıktı. Çünkü hem Normandiya'da hem de İngiltere'de mülkiyeti olan bir soylunun bir yerine iki efendisi olacağı anlamına geliyordu. Robert ve II. William arasında çatışmalar yaşanması kaçınılmazdı.

Aslında Anglo-Norman tarihçilerinin pek çoğu tarafından kabul gördüğü üzere William'ın İngiltere ve Normandiya tahtı için gözdesi olan oğlu Robert Curthose'dur.[8] Robert kardeşlerine göre oldukça hırslı ve başarılı bir askerdi. Babasının ve babasının yanındaki silah arkadaşlarının elinde yetişmiş, önemli bir şövalye ve saray mensubu haline gelmişti. Norman sarayındaki genç grubun gözdesiydi. Pek çok açıdan babasına benziyordu. Fakat tüm ayrıcalıklarına rağmen ne bir unvanı ne de bir geliri vardı. Çevresindeki genç soyluların da kışkırtmasıyla Robert, babasına gelerek ölen nişanlısı Margaret'den[9] dolayı Maine, William'ın kendisine daha önce Bonneville'de toplanan baronların önünde vermiş olduğu söze istinaden de Normandiya'nın yönetimlerinin derhal kendisine devredilmesini istedi. William ise hemen yanıt vermek yerine zaman kazanmaya çalışmış, Robert'a taleplerinin yersiz olduğunu söyleyerek çevresindekileri uzaklaştırmasını ve daha akıllıca öğütlere kulak vermesini tavsiye etmişti. Eğer sabırlı olur ve layık olduğunu gösterirse Tanrı'nın rızasıyla zaten hepsinin onun olacağını söylemişti. Fakat Robert vaaz dinlemeye gelmediğini söyleyerek taleplerinden vazgeçmeyeceğini tekrarladı. Karakteri itibariyle William'ın da geri adım atacağını düşünmek yanlış olurdu zaten. O da Normandiya'yı "ana vatanı" ilan ederek hayatta olduğu sürece yönetimini devretmeyeceğini açıkladı.[10] Robert 1077 sonlarında babasına karşı amcası Bayeux'lu Odo (ö. 1097), Normandiya'daki soylular ve Fransa Kralı I. Philip'in (the Amorus/ Aşık – ö. 1108) desteğiyle ayaklanmıştı. Normandiya yakınlarındaki

[8] C. Warren Hollister, The Making of England: 55 BC to 1399, D. C. Heath and Company, Massachusetts 1992, s. 120.
[9] William, en büyük oğlu Robert'ı, kendi vassalı olan Maine Kontu II. Herbert'in kızkardeşi Margaret'le nişanlamış, Herbert ile vârissiz ölümü durumunda tüm haklarının William'a geçtiğini kabul eden bir anlaşma yapmıştı. Margaret Robert'la nişanlıydı fakat evlenme çağına gelmeden önce Margaret ölmüştü. Charles Wendell David, Robert Curthose: Duke of Normandy, Oxford University Press, London 1920, ss. 7-11.
[10] David, 1920, ss. 18-19.

Gerberoy kalesinin önünde William ve oğlu savaşa tutuşmuş fakat hem Fatih William hem de William Rufus yaralanarak savaştan çekilmek zorunda kaldı.[11]

Robert'ın ayaklanmaları ve üstüne savaşta galip gelmesi üzerine yeterince kızgın olan William'ın İngiltere tacını ortanca oğlu William Rufus'a bırakması anlaşılabilir bir meseledir. II. William yönetiminin ilk yılları abisi Robert ve Robert yanlısı Norman baronlarının saldırı ve ayaklanmalarını bastırmakla geçmişti. Anglo-Sakson Kroniği'ne göre 1088'de Bayeux'lu Odo'nun elebaşı olduğu bir komployla Norman baronları ayaklandırılmış ve William tahttan indirilerek yerine Robert geçirilmek istenmişti. William bu komployu geleneksel Anglo-Sakson ordusu olan "*fyrd*"i toplayarak bastırmıştı. William isyancı baronların toprak ve kalelerine el koyarak hepsini İngiltere'den kovdu.[12] 1090 yılında ise William kıtaya geçerek Normandiya'ya saldırdı. Bu savaş da 1091'de Robert ve William arasında yapılan antlaşmayla noktalandı. Antlaşmaya göre kardeşlerden herhangi birisi tahta bırakacak varisi olmadan ölürse taht diğerine kalacaktı. Fakat 1094'te Robert antlaşmayı bozarak Fransa'nın da desteğiyle İngiltere'ye saldırdı. Bu saldırı da William tarafından püskürtüldü.

Robert, 1096 yılında Papa II. Urban'ın çağrısına uyarak haçı kabul eden soylulardan biri olmuştu. Fakat hem yokluğunda dukalığın idare edilmesi hem de Outremer'e yapacağı yolculukta ihtiyacı olan parayı bulabilmek için Normandiya'yı kardeşi William'a üç yıllığına 10 bin gümüş Mark karşılığında rehin bırakmıştı. Normandiya ve İngiltere tekrar birleşmişti. Fakat yönetimi, hem sivil halk hem de din adamları tarafından çok tasvip edilmeyen William Rufus, 1100 yılının Ağustos'unda New Forrest'taki av partisi sırasında bir "kaza"[13] okunun isabet etmesi sonucu ölmüştü.

[11] Robert'ın ayaklanması ASC'de 1079 yılı kayıtlarına girilmiştir fakat bu tarihin 1077 sonları ya da 1078'in başı olduğu kabul ediliyor. ASC, s. 159-160.
[12] ASC, 166-168.
[13] William Rufus'un kaza sonucu ölümü sonrası, ölümünün kaza mı yoksa suikast sonucu mu gerçekleştiği üzerine uzun yıllar tartışılmış ve spekülasyonlar (cadılık, eski Kelt dini ayini vb.) yaratılmıştı. C. Warren Holliste, bu konu üzerine yayımladığı bir makalesinde yapmış olduğu uzun analizler sonucunda Rufus'un kaza sonucu öldüğüne emin olmuştur. C. Warren Hollister, "The Strange Death of William Rufus", *Speculum: A Journal of Medieval Studies*, Vol. XLVIII, No. 4, October 1973.

William'ın ölümü üzerine tahta geçen I. Henry, 1100-1135 yılları arasında İngiltere Kralı olmuştu. Henry'nin saltanatının erken yılları, Haçlı seferinden dönen abisi Curthose ile İngiliz tahtı için mücadele etmekle geçmişti. 1106 Yılında gerçekleşen Tinchebrai Savaşı sonucunda galip gelen Henry, abisi Curthose'u esir almayı, İngiltere ve Normandiya'yı birleştirerek Anglo-Norman devletini tekrar bir araya getirmeyi başarmıştı. Birleşik Anglo-Norman devletinin kralı olarak I. Henry oldukça başarılı bir yönetim sergilemişti. Özellikle maliye politikalarıyla hazinesini doldururken gerçekleştirdiği idari ve hukuki reformlarla da ülkesinde barış ve huzur ortamını tesis etmişti. Kıta'daki komşularıyla da başarılı diplomatik ilişkiler kuran Henry oldukça güçlü bir yönetici konumuna ulaşmıştı ve haliyle bu durum Fransa Kralı VI. Louis'yi ziyadesiyle rahatsız ediyordu. Louis'nin I. Henry'nin yükselişine karşı planı ise oldukça basitti. Capet yöneticilerinin gelecekte Plantagenetler üzerinde de sık sık deneyeceği üzere, İngiltere ve Normandiya'nın parçalı baronluk yapısından faydalanmak için tahtta iddiası olan bir başka hanedan üyesini savaş meydanına sürmek üzerine geliştirilen bu saldırı I. Henry'yi bir hayli meşgul edecekti. Taht adayı ise Robert Curthose'un oğlu William Clito'ydu. Fakat Henry, Fransa kralının desteğiyle Clito etrafında şekillenen kıta müttefikliğini de mağlup etmeyi başarmıştı. 1119 Yılında gerçekleşen Bremule Savaşı, Fransa kralı için büyük bir utanç kaynağı olurken, I. Henry, Louis'ye oğlu William Atheling'i Normandiya Dükü olarak kabul ettirmeyi başararak Clito'yu tamamen saf dışı çıkartmıştı. Fakat yaşanacak bir gemi faciası, Henry'nin bütün hesaplarını alt-üst etmek üzereydi.

2. ANARŞİ

"atque per prophetam dicitur,
vir immisericorditer in virum,
unusquisque irruere in proximum suum."[14]

Plantagenetler, anarşinin içine doğmuş ve anarşiden bolca beslenmiş bir hanedandır. Anarşinin içine doğan ve İngiltere kralı olarak hanedanı kuran II. Henry'nin tahta çıkan ikinci oğlu John'un, toprakları anarşi eylemleri içindeyken ölmesi trajiktir. I. Henry'nin ölümünün ardından, İngiltere tacı, Henry'nin kızı İmparatoriçe Matilda ve onun "doğuracağı" çocuklara bırakılmış/söz verilmiş olmasına rağmen, Henry'nin Bolougne Kontu Stephen-Henry ile evlenen kız kardeşi Adela'nın, Henry'nin yanında yetişen oğlu Bloislı Stephen İngiltere kralı olmuştur. Stephen'ın 1135-1154 arasındaki 19 yıllık iktidarının neredeyse tamamı, büyük kısmı adada olmak üzere İngiltere ve kıtadaki topraklarda –özellikle Normandiya– yaşanan bir iç savaşa sahne olmuştur. Şüphesiz, iç savaşın ana nedeni ardıllık sorunu olsa da, "anarşi olaylarının" arka planında 1066'dan itibaren İngiltere topraklarının Norman baronları arasında paylaştırılmasıyla oluşmaya başlayan Anglo-Norman baronluk sistemi bulunmaktadır. Fatih William ve oğulları, William Rufus ve I. Henry döneminde oluşturulan çok sayıda baronluk ve dağıtılan tımar arazileri Anglo-Norman devletini, kralın en büyük toprak ve iktidar sahibi olduğu fakat hem kıtada hem adada geniş mülklere sahip olan baronların önemli bir güç unsuru haline geldiği bir "baronlar devletine" dönüştürmüştür.

Önemli Anglo-Norman tarihçilerinden John Le Patourel, söz konusu "kanalar arası baronluk" sisteminin hem Anglo-Norman hem de Plantagenetler döneminde "birleştirici" etkisi olduğuna yönelik tezlerini ortaya atmıştır.[15] Fakat Patourel'in tezini, özellikle kullandığı argümanların yetersizliği nedeniyle eleştiren tarihçiler de

[14] "Ve elçinin söylediği gibi; herkes komşusuna merhametsizce saldırdı" *Gesta Stephani*, içinde, *The Chronicle of Henry of Huntingdon Also The Acts of Stephen*, Thomas Forester (Ed. & Trans.), Henry G. Bohn, London 1853,s. 324. Bundan sonra GS olarak geçecektir.
[15] John Le Patourel, *Feudal Empires: Norman and Plantagenet*, The Hambledon Press, London 1984, B. VI, s. 4-5.

olmuştur. Konuyu, hem İngiltere hem de kıtada aynı anda tımar sahibi olan baronların "iki ayrı efendiye hizmet etmek istememelerine" indirgemek, Anglo-Norman yönetim anlayışının ve "yerleşmemiş" veraset sisteminin etkilerini, Kilise'nin yönetim üzerindeki etkisini, başta Fransa olmak üzere Normandiya'nın komşuları ile olan bağ ve rekabetini, İngiltere'nin siyasi birliğinin halen tam anlamıyla oturmamış olmasını göz ardı etmek anlamına geliyordu. Patourel'in "birleştiricilik" tezi tümden yanlış değildi. Özellikle I. William'ın ölümünden sonra oğulları arasında paylaştırılan İngiltere ve Normandiya'nın tek bir yönetici tarafından yönetilmesinin baronlar tarafından istenmesi gayet doğaldı. Fakat bu birleştirici etki Stephen'ın tahta çıkışından sonra yaşanan iç savaş ve anarşi olaylarını açıklamak için yetersiz kalmaktadır.

Hastings Savaşı sadece Normanların İngiltere tahtını ele geçirmesi anlamına gelmiyordu. Fetih, sekizinci yüzyılın sonunda başlayan ve bütün Britanya adalarını kasıp kavuran Viking yağma ve istila akınlarından farklı olarak önce İngiltere, sonra da adanın diğer siyasi bölgeleri üzerinde etkili olacak olan askeri, ekonomik, sosyolojik ve kültürel değişimlere sebep olmuştur. Hatta dört asır Britanya'nın güney ve doğusunu bir eyalet haline getirip yönetimi altında tutan Roma İmparatorluğu'ndan bile daha fazla değişime ve dönüşüme sebep olmuştur. Roma'nın Britanya'yı istila ettiği dönemde adada, aralarında siyasi birlik olmayan, çoğu zaman birbirleriyle savaş halinde olan ve örgütlü yapılanmadan yoksun Kelt kabile yönetimleri vardı. Roma bunların pek çoğunu adanın yaşam ve toprak kalitesi görece daha az olan batı ve kuzey topraklarına sürmüş ve sadece güney merkezli, orta ve doğu bölgeleri kapsayan bir yönetim oluşturmuştu. Evet, Britanya'da bugün bile halen kullanımda olan yollar ve hamamlar gibi bayındırlık faaliyetleri olsa da, Roma, Britanya'da kayda değer bir sosyo-ekonomik dönüşüm yapmamıştı.

Oysa Normanların ele geçirdiği İngiltere'de durum çok daha farklıydı. Beşinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren adaya göç yoluyla gelmeye başlayan Cermen kökenli Anglus, Sakson ve Jüt kabileleri tarafından, altı asırdan fazla süren, birbirinden bağımsız ve Keltlere göre daha sofistike ve komplike yapıya sahip devletler kurulduğu, 7. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın yayılmasıyla büyük bir sosyolojik ve kültürel değişimler yaşandığı, bu değişimleri özümseyerek Anglo-

Sakson kültürüyle Hıristiyanlık değerlerini başarılı bir şekilde harmanlamış ve kendine ait idari, hukuki ve ekonomik kurumlar geliştirmiş bir İngiltere vardı. Hatta sadece İngiltere değil aynı zamanda Galler ve İskoçya'da da bu dönüşümler oldukça etkili olmuştu. Kısaca Roma'nın fethettiği, Vikinglerin yağmaladığı İngiltere'den çok daha fazlası vardı. Dahası, Franklaşmış Vikingler olan Normanlar da büyük dönüşümler yaşamıştı.

Fatih William ve ardılları olan II. William ile I. Henry'nin yönetimleri altında yaşanan büyük çaplı değişimler ve İngiltere ve Normandiya özelinde, tüm Anglo-Norman devletinde oluşturulan baronluk sistemi, I. Henry'nin ölümünün hemen akabinde başlayan iç savaşa neden olmuştu. Fatih William'ın İngiliz tahtını ele geçirebilmek için ordu toplarken verdiği vaatler ve adada kalıcı olabilmek için İngiliz topraklarını Norman baronları arasında paylaştırması, II. William'ın vurdumduymaz yönetimi, I. Henry'nin mali ve hukuki düzenlemelerle oluşturmaya çalıştığı Anglo-Norman devlet anlayışı anarşinin dinamiklerini teşkil ediyordu. Buna henüz tam anlamıyla teamülleri oluşmamış veraset sisteminin belirsizliği, kanallar-arası yönetimler içi ve komşularla –başta Fransa– olan rekabet ve savaşlar eklendiğinde, Normanlar yönetiminde böyle bir dönemin yaşanılması kaçınılmaz olacaktı. I. Henry'nin tek meşru oğlu ve yasal varisi William'ın Beyaz Gemi kazasında hayatını kaybetmesi sonucunda dul kızı Matilda'yı varis yapma çabalarının boşa çıkarak tahta I. Henry'nin yeğeni Stephen'ın oturmuş olması anarşiye giden yollara döşenen taşlardan ibaretti. Yol zaten vardı, zemin oluşmuştu.

Bu noktada dönemin adlandırılmasına ve etkilerine kısmen değinmek yerinde olacaktır. Anarşi kelimesi Türkçeye olduğu gibi İngilizceye de (*anarchy*) Fransızca (*anarchie*) ve Ortaçağ Latincesinden (*anarchia*) geçmiştir. Kelimenin asıl kökeni Yunanca yokluk belirten *–an* olumsuzluk ön eki ve lider, yönetim anlamlarına gelen *–arkhos* kelimesinin birleşimi ile oluşmuş, "lider yokluğu, hükümetsiz insan topluluğu" anlamlarında kullanılmakta olan "*anarkhos*" kelimesidir.[16] Etimolojik kökeni ve anlam itibari ile anarşi kelimesi, İngiltere tarihindeki 1139-1153 yıllarını kapsayan ve Stephen yönetimini tanımlayan bir kelime olmaktan uzaktır. Çünkü lider

[16] Online Etymology Dictionary; "anarchy", https://www.etymonline.com/search?q=anarchy Erişim: 17.01.2022.

eksikliği olmadığı gibi lider adayı fazlalığı vardır ve Stephen'ın tahta çıktığı 1135'ten öldüğü 1154'e kadar herhangi bir hükümet eksikliği de söz konusu olmamıştır. Stephen'ın 1141'de yaşanan Lincoln Savaşı'nda esir düşmesi ile Matilda taç giymemiş olsa bile "İngilizlerin Leydisi" olarak kabul edilmişti. Yani bu dönemde de herhangi bir lider ya da hükümet yokluğu yaşanmamıştı. Fakat 1660'lardan itibaren anarşi kelimesi özellikle Fransızcada "genel olarak otoritenin karışıklığı ve yokluğu" anlamlarında kullanılmaya başlanmış ve 1830'larda Fransız siyaset filozofu Pierre-Joseph Proudhon (ö. 1865) tarafından "iktidarsız düzen" şeklinde açıklanan bir ideoloji olarak formüle edilmiştir.

David Crouch da dâhil olmak üzere bazı modern tarihçiler, Anarşi'nin XII. yüzyıl tarihi metinlerinde temsil edildiği şekliyle algılanmasına itiraz etmiş ve iç çatışmayı anlatan kaynaklar ele alınırken dikkatli olunmasını tavsiye etmişlerdir. Fakat toplumsal düzenin bozulma düzeyi ya da söz konusu dönemdeki şiddetin boyutu hakkındaki mevcut tartışmalar bir kenara, çağdaş ortaçağ yazarları tarafından "*aşırı kaos*" ve "*çatışma dönemi*" olarak anılmış ve kelimenin "*otoritenin yokluğu ya da düzenin karışıklığı*" şeklindeki ikinci anlamı modern araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılmıştır.[17] Gesta Stephani, Gesta Regum Anglorum, Historia Anglorum gibi Stephen dönemi olaylarını aktaran, çağdaş ya da yakın çağdaş kroniklerin hemen hepsinin ortak kaygısı dönemin kaotikliği, adaletin yokluğu ve çatışmaların acımasızlığıdır. Çünkü sürekli saf değiştiren baronlar, tutuklanarak mülklerine el konulan din adamları, kralın esir düşmesi, komplolarla mülkleri müsadere edilen soylular ve "her yerde" kan ve vahşet söz konusuydu. Bu aslında bir iç savaştı ve bazı kronik yazarlarının abarttığı gibi her yerde değildi. İç savaşın ağılık merkezi, Matilda destekçilerinin yoğun olduğu, I. Henry'nin gayrimeşru oğullarından Gloucester Kontu Robert'ın nüfuzunun etkin olduğu Batı İngiltere'dir. Diğer bölgelerde de çatışmalar yaşanmıştır fakat hiçbir zaman İngiltere'nin bütününü kapsayan olaylar olmamıştır.

Şüphesiz, Stephen döneminde yaşanan bu iç savaşın yıkıcı ve dönüştürücü etkileri olmuş ve bunlar Plantagenet Hanedanı'nın doğuşuna ve yönetim anlayışına da

[17] Catherine A. M. Clarke, "Writing Civil War in Henry of Huntingdon's Historia Anglorum", *Anglo-Norman Studies*, XXXI, Proceedings of The Battle Conference, Ed. C. P. Lewis, Boydel Press, Woodbridge, Suffolk 2008, ss. 31-48, s. 32.

dokunmuştur. II. Henry'nin hükümdarlığının ilk 10 yılı anarşinin bıraktığı enkazı temizlemekle geçmiştir. Bu nedenle, özellikle 1154-1165 yılları arası II. Henry'nin "restorasyon dönemi" olarak anılmaktadır.[18] Çağdaş metinlerin dinsel temalarla bolca süsleyerek aktardığı dönem hakkındaki metaforları da anarşinin toplum hafızasındaki izleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Mesela Peterbrough Kroniği'nin yazarı dönem içinde yaşanan acıları tarif etmek istemediğini şu ifadelerle yazmaktadır: "*Bu ülkedeki zavallı adamlara yaptıkları tüm dehşetleri ve tüm işkenceleri ne anlatabiliyorum ne de anlatmak istiyorum; ve bu, Stephen kralken on dokuz kış sürdü ve her zaman daha da kötüleşti.*"[19] Huntingdonlı Henry ise düzenin bozulmasını ve şiddeti şu şekilde aktarıyordu: "*Bu sırada, saray törenleri ve eski soydan gelen kraliyet tacı giyme geleneği* [regalia] *tamamen yok olmuştu; büyük hazine deposu artık ortadan kalkmıştı; krallıkta barış yoktu, ama cinayet, yakma ve yağma yoluyla her şey yok ediliyordu, her yerde savaş sesleri, ağıtlar ve dehşet vardı.*"[20]

Huntingdonlı Henry, ortadan kaybolan saray törenlerine, kraliyet tacı giyme geleneğine ve büyük hazine deposuna atıf yaparken anarşinin yıkımlarının sadece acı ve işkencelerle sınırlı kalmadığını, kurumsal sistemin ve teamüllerin de zarar gördüğünü anlatmak istiyordu.

Clarke, Huntingdonlı Henry'nin anarşiye ilişkin başka bir metaforuna dikkat çekmektedir; antolojilerden aşina olunan, Henry'nin çürüyen cesediyle ilgili anlatımın olduğu pasajdır.

> "*Kraliyet naaşını* [I. Henry'nin cesedi] *Caen'e götürdüler ve bir süre orada, babasının* [Fatih William] *gömülü olduğu kilisede kaldı. Çok fazla tuzla doldurulmuş ve birçok deriyle sarılmış olmasına rağmen,*

[18] Graeme J. White, *Restoration and Reform 1153-1165: Recovery from Civil War in England*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
[19] *The Peterborough Chronicle, 1070–1154*, Cecily Clark (Ed.), Oxford: 1970, s. 56. Akt. Clarke, 2008, a.g.m., s. 32. Söz konusu bu kroniğe fiziksel ve çevrimiçi erişim sağlanamamıştır. Clarke, aynı ifadelerin orijinal metindeki Eski İngilizce versiyonunu da aktarmaktadır: "*I ne can ne I ne mai tellen alle þe wunder ne alle þe pines ðat hi diden wrecce men on þis land; 7 ðat lastede þa xix wintre wile Stephne was king, 7 œure it was uuerse 7 uuerse.*"
[20] *Historia Anglorum*, içinde, *The Chronicle of Henry of Huntingdon Also The Acts of Stephen*, Thomas Forester (Ed. & Trans.), Henry G. Bohn, London 1853, s. 272. Bundan sonra HA olarak geçecektir.

korkunç siyah bir sıvı sürekli olarak aşağı aktı, derilerden sızdı ve mezarın altındaki kaplarda toplandı, korkudan bayılan görevliler tarafından atıldı. O zaman, bunu okuyan her kimse, taçlı başı Tanrı'nın ihtişamı gibi altın ve en iyi mücevherlerle parlayan, elleri asalarla parlayan, vücudunun geri kalanı muhteşem altın kumaşlarla giydirilmiş ve ağzı her zaman en lezzetli ve seçkin yiyeceklerle beslenen, herkesin ayağa kalktığı, herkesin korktuğu, herkesin sevindiği ve herkesin hayran olduğu, en güçlü bir kralın cesedinin nasıl olduğunu görün: bakın o beden ne hale geldi, nasıl da korkuyla eridi gitti, nasıl da perişan bir halde yere serildi!"[21]

I. Henry Normandiya'da ölmüş, cenazesinin defnedileceği ve kendisinin yaptırdığı Reading Manastırı'na götürülmek için yola çıkmıştı. Fakat olumsuz hava koşulları nedeniyle kanalı geçebilmek için ceset yaklaşık dört hafta boyunca Caen'de bekletilmişti. Tahnit işlemi uygulanmasına rağmen, günümüzdeki kadar gelişmiş tıp imkânlarından yoksun olunan bu dönemde bir cesedin bu kadar süre bekletilmesi elbette bozulmasına sebep olacaktır. Fakat Huntingdonlı Henry, I. Henry'nin çürüyen cesedi üzerinden etkileyici bir endişe ve dehşet duygusu aktarır. Belki de iç savaşın doğrudan tasvirinden daha güçlü bir duygusal tepki ortaya çıkarır. Kralın gömülmemiş, çürümekte olan cesedinin görüntüsü bir tedirginlik ya da hastalık hissi yaratarak iç savaşın devamındaki anlatı için bir bağlam oluşturur.[22]

Açıkça, bir zamanların büyük kralının çürüyen cesedinin ölüme karşı ortak savunmasızlığımız ve dünyevi gururun beyhudeliği hakkında bir uyarı işlevi gördüğü tipik bir "*memento mori*" (faniliği hatırlatıcı) olarak işlev görür. Henry'nin ölümünden sonra cesedinin durumu, yaşamdaki erdemin ölümden sonra bile bedensel temizlik ve mükemmellikle kendini gösterdiği ortaçağ hagiografisinin (azizlerin hayat öyküleri) saf, bozulmamış aziz bedeninin tam bir antitezidir. Bu dönemde siyasi düşüncede politik beden metaforunun yaygınlığı göz önüne alındığında, Henry'nin parçalanmış, çürüyen cesedinin görüntüsü yaklaşan iç çatışmayı düşündürmekten ve önceden haber vermekten başka bir işe yaramaz.

[21] *HA*, s. 262-263.
[22] Clarke, 2008, s. 32-33.

Kralın cesedi gömülmeden yatmaktadır ve bu da görevlerin yerine getirilmeyeceğinin ve sıradan ahlakın terk edileceğinin bir göstergesidir. Yozlaşmış, parçalanmakta olan ceset ulusa yayılmaya başlayan yozlaşma ve bölünmeyi yansıtmaktadır.[23]

Çürüyen sadece eski kralın cesedi değildi. İngiltere'deki huzur, adalet ve kurumsal yapı çürümüştü. Hazine boşalmış, baronlar birbirlerinin ve kraliyetin aleyhine topraklarını genişletme telaşı içerisinde, sivil halkı da hedef alacak şekilde saldırılara başlamıştı. İsyan eden ve kuşatılan kalelerin karşısına yeni kalelerin dikilmesi sadece birkaç haftayı buluyordu. Kuşatmalar sırasında açlıktan ölen insanların tasvirleri kronik sayfalarının sıradan anlatımlarıydı. Çağdaş kroniklerin kilise ve manastır görevlileri tarafından yazılmış olması, anlatımlarda "dinsel sapkınlığın" ve bozulmuş ahlakın öne çıkartılmasına sebep oluyordu. Stephen'ın tahtı "gasp ederek" başlayan 19 yıllık yönetimi, İngiltere tarihini anlatan tüm çalışmalarda "Anarşi" başlığı altında inceleniyordu ve Plantagenet Hanedanı işte bu anarşinin bir sonucu olarak hayat bulmuştu. Tüm bunlar ise trajik bir gemi kazası ile başlamıştı.

Deniz ve okyanusa kıyısı olan her devlet için geçerli olduğu üzere, bir ada ülkesi olan İngiltere için de deniz ve denizcilik oldukça önemlidir. Bu durum ülkenin ticaret anlayışını ve sistemini, ekonomisini ve kültürünü etkilediği gibi askeri yapılanmasının şekillenmesinin de temel dinamiklerinden biri olmuştur. Büyük Britanya Adası ile Kıta Avrupası arasında uzanan ve Atlas Okyanusu ile Kuzey Denizi'ni birbirine bağlayan Manş Denizi ya da diğer adıyla İngiliz Kanalı[24] (İng. English Channel, Fr. La Manche) İngiltere'nin siyasi ve askeri yapısının ve jeo-stratejik politikalarının belirleyici unsuru olmuştur. Graham Webster, Britanya'nın bir ada olmasının etkilerini şu şekilde ifade ediyor:

> "*Britanya hakkındaki en önemli fiziksel gerçek, onun bir ada olmasıdır. Herhangi biri bunu doğuştan, sorgusuzca kabul eder fakat bu bizim kıtadaki komşularımıza karşı davranışlarımızı/tutumumuzu belirler.*

[23] Clarke, 2008, s. 33-34.
[24] Büyük Britanya Adası, tarih boyunca her zaman bir ada değildi. Buzul çağları boyunca azalan deniz seviyesi nedeniyle bugün Doggerland olarak adlandırılan bir kara parçasıyla Kıta Avrupası'na bağlıydı.

Çoğumuz için onlar (kıtalılar) uzak ve yabancıdır ve bu yüzden pek çok kişi Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam ortaklığımızı kabul etmekte zorlanıyorlar.[25] *Deniz bizi, bu yüzyıla kadar istiladan korumuş, sadece iki başarılı istila olmuştur; Romalılar ve Normanlar. Avrupa anakarasından bakıldığında denizin dehşeti her zaman baskın gelmiştir. Roma ordusunun sert ve disiplinli birlikleri bile kendilerini okyanusun iradesine teslim etmek konusunda tereddüt etmişler, Britanyalılara karşı kazanılan büyük zafer aynı zamanda bu kaprisli ve vahşi tanrıya karşı kazanılan bir zaferdi.*"[26]

Okyanus ve kanal, Britanya halklarının toplumsal hafızasında önemli vir yer edinmişti. Her şeyden önce bir geçim kaynağı fakat aynı zamanda bir savunma hattıydı. Saldırılar olsa da istilalar sınırlıydı. Ada, tarihi boyunca denizden gelen saldırılara maruz kalmış fakat Roma İmparatoru Julius Sezar'ın MÖ 55 ve 54 ve Normandiya Dükü William'ın 1066'daki istilaları dışında ele geçirilememiştir. 1066 Hastings fethinden sonra hem adada hem de kıtada toprakları bulunan Normanlar için Kanal, her iki yakada bulunan topraklar arasında gidiş-geliş için tek yoldu. Kanal geçişleri Norman krallarının idaresinin önemli bir parçasıydı. Norman kralları ve ardılları çoğunlukla askeri ve diplomatik nedenlerden dolayı sık sık Manş Denizi'ni geçmek durumunda kalıyorlardı. Deniz ve hava şartları bu dönemde Normanların İngiltere ve kıtadaki toprakları üzerindeki yönetimlerinde önemli etkenlerden biriydi. Hatırlanacağı üzere I. Henry'nin Normandiya'daki ölümünden sonra cenazesinin İngiltere'de kendi kurduğu Reading Manastırı'na defnedilmek üzere götürülebilmesi için uygun hava şartlarının beklenmesi gerekliliğinden dolayı cesedi Caen'de babasının gömülü olduğu St. Stephen Manastırı'nda 4 uzun hafta bekletilmişti. Günümüzün gelişmiş ulaşım teknolojilerinin yokluğunda kanallar-arası yolculukların üzerinde doğanın merhameti günümüze kıyasla çok daha fazla

[25] Graham Webster'ın kitabının ilk yayımlandığı yıl olan 1980'de İngiltere, Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) üyesiydi. 1957'de Roma Antlaşması ile kurulan AET, 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması'nın ardından oluşturulan üç sütunlu Avrupa Birliği (AB) sistemine, 1993'te Avrupa Topluluğu (AT) adı altında dâhil edildi ve 2007'de imzalanarak 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile tüm görevleri AB'ye devredilerek ortadan kaldırıldı. Alıntının yapıldığı Webster'ın 1993 tarihli gözden geçirilmiş baskısında bu ifade aynen kullanılmıştır. Bkz. Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, Erişim: 1 Kasım 2021, https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105.

[26] Graham Webster, *The Roman Invasion of Britain*, Routledge, London and New York, 1993, ss.24-25.

önemliydi. Her an yaşanabilecek bir kaza Normanlar için büyük felaketleri beraberinde geitrebilirdi.

2.1. Beyaz Gemi Trajedisi

William Rufus, 1098 yılında Brockenhurst'ta "New Forrest"ın (Yeni Orman) girişinde akşam yemeği için otururken gelen bir ulağın mesajı üzerine öfkelenerek ordusunu toplamış ve kıtaya geçmeye karar vermişti. Ulağın mesajına göre daha önce William'ın ele geçirdiği Maine saldırı altındaymış ve Mans kuşatılarak ele geçirilmişti. Kasabanın her tarafı Anjoulu askerin çadırlarıyla doluydu ve kurulan darağaçlarında şövalyeler, askerler ve kasabalılar idam ediliyordu. Derhal atına atlayan William, askerlerine kendisini takip etmeleri ve kendisine ulaşana kadar oyalanmamaları emrini vererek kıtaya geçmek için Southampton limanına geldi. Fakat hava rüzgârlıydı ve deniz karşıya geçmek için müsait değildi. Dümencinin kendisini uyarması üzerine William denizcilere; "*siz daha önce denizde boğulan bir kral görmediniz, bunun ilki de ben olmayacağım, gemileri açılmak için hazırlayın*" demişti.[27] Rufus haklıydı. Fatih William'ın İngiltere'yi fethinden beri hem kendisi hem de oğulları defalarca Kanal'ı geçmiş ve denizde boğulan bir kral olmamıştı. Rufus'un bu geçişinde de herhangi bir sorun çıkmayacaktı fakat bu olaydan 22 sene sonra yaşanacak olan bir gemi kazası Normandiya ve İngiltere'de büyük bir iç savaşa ve hanedan değişikliğine sebep olacaktı.

I. Henry, 1119'da Brémule'de, hem Fransa'yı, hem de yeğeni William Clito etrafında şekillenen kıta ittifakını mağlup etmeyi başarmış, Fransa Kralı Louis'yi, oğlu William'ı Normandiya dükü olarak tanımaya mecbur bırakmıştı.[28] Henry'nin bu galibiyeti Anglo-Norman krallığı için Hasting Savaşı'ndan sonra en önemli galibiyetlerden biri olmuştu. Louis için ise hem önemli bir prestij kaybı hem de Normandiya yönetimini sağlamlaştıran Henry'nin çok daha güçlü bir rakip olması anlamına geliyordu. William'ın Normandiya Dükü olarak bağlılık yemini etmesini kabul etmekten başka yolu yoktu. Henry adına her şey yolunda gidiyordu. Clito'yu

[27] *Gaimar*, içinde, The Church Historians of England, Vol. II, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1854. s. 800-801.
[28] Brémule Savaşı'nın detayları için bkz. *HA*, s. 245-248.

saf dışı bırakmış, Normandiya'da tam kontrolü sağlamış ve veliahtı olan William, Fransa kralı tarafından kabul edilmişti.

25 Kasım 1120 akşamı, Normandiya kıyısındaki Barfleur'da İngiltere Kralı Henry ve oğlu ve varisi William Atheling'i kanaldan geçirmek için gemiler hazırlandı. Fatih William'ın Hasting'deki zaferi İngiltere ve Normandiya'yı bir araya getirdiğinden beri, kralın kanalın her iki tarafında da varlığı bir zorunluluk haline gelmişti ve krallar düzenli olarak bu sularda dolaşmışlardı. Henry ve oğlu, alışılagelmiş bir önlemle, her biri önemli saray mensuplarından oluşan iki grup halinde farklı gemilere bindiler.[29] Yolculuktan önce Beyaz Gemi'nin kaptanı Thomas Fitz-Stephen, krala gelmiş ve hizmet etme isteğini bildirmişti. Thomas'ın babası Stephen Fitz-Arard, Hasting Savaşı için yola çıkan Fatih William'ın donanmasının amiral gemisi olan Mora'nın[30] kaptanı olarak William'ı Normandiya'nın Barfleur Limanı'ndan Pevensey'e taşıyarak hizmet etmişti.[31] Thomas Fitz-Stephen, Henry'ye, babasının uzun yıllardır Fatih William tarafından istihdam edildiğini ve Hastings seferinde William'ı kanaldan geçiren kişi olduğunu söyledi. Kendi gemisinin iyi donanımlı olduğunu ve kraliyete hizmet edeceğini iddia etti. Henry zaten kendisi için iyi bir gemiye sahip olduğunu, ancak Beyaz Gemi'nin, oğulları William ve Richard ile kız kardeşleri Matilda için hizmet edebileceğini ifade etti.[32]

---

[29] Günümüzde İngiltere kraliyet ailesi mensuplarının aynı anda aynı araçla yolculuk yapmamalarının kökeni Ortaçağ'a kadar gitmektedir.

[30] Fatih William'ın karısı Flandralı Matilda, kocası için Barfleur limanında gizlice muhteşem bir gemi inşa edilmesini emretti. Hayatının en önemli savaşında her şeyi riske atmaya hazırlanan William'ın hanedan hayallerine ve hırslarına layık bir gemi olması bekleniyordu. Matilda gemiye "Mora" adını verdi. İsmin anlamı bilinmemekle birlikte, Latince aşk anlamında olan 'Amor' kelimesinin bir anagramı olduğu düşünülmektedir. Mora, "Drakkar" türü bir uzun gemidir (longship). Mora, Hasting Savaşı'nda William'ın amiral gemisi olarak hizmet etti. Charles Spencer, *The White Ship: Conquest, Anarchy and the Wrecking of Henry I's Dream* [Elektronik Sürüm], HarperCollins Publishers, London, 2020, s. 11.

[31] Hasting Savaşı öncesi hazırlanan Norman donanması hakkında detaylı bilgi için bkz. Elisabeth M.C, van Houts, "The Ship List of William the Conqueror", *Anglo-Norman Studies X: Proceedings of the Battle Conference 1987*, R. Allen Brown (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge: 1988, ss. 159-183. Gemilerin yapım aşaması hakkında Bayeux Goblen'deki çizimler için Bkz. EK-X

[32] The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis, Marjorie Chibnall (Ed.), 6 Vols. Clarendon Press, Oxford 1980, VI, s. 295–307, kaza hakkında en detaylı bilgileri içermektedir (Bundan sonra OV olarak geçecektir.) Ayrıca The Chronicle of John of Worcester, J. Bray and P. McGurk (Trans.), 3 Vols., Clarendon Press, Oxford 1995, III, s. 146-147 (Bundan sonra JW olarak geçecektir.) The Chronicle of Florence of Worcester, Thomas Forrester (Trans.), Henry G. Bohn, London 1854, s. 337-338. (Bundan sonra Chronicon olarak geçecektir.) William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England, J. A. Giles (Trans.), Henry G. Bohn, London 1847, s. 454-457 (Bundan sonra GRA olarak geçecektir.) *HA*, 248-249. Konu hakkında ayrıca bkz. Judith A. Green, *Henry I: King of England and Duke of Normandy*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 164 vd. C. Warren Hollister, *Henry I*, Amanda Clark Frost (Ed.) Yale University Press, New Haven and London 2001, s. 22 vd.

Başta Orderic Vitalis olmak üzere pek çok çağdaş ve yakın çağdaş kronik yazarı Beyaz Gemi kazası hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Babasının kabul ettiği üzere William yeni, şık ve hızlı olan Beyaz Gemi'ye bindi. William'la birlikte Brémule'de savaşan tüm soyluların çocukları ve gençleri de Beyaz Gemi'ye binmişti. Bu gençler, bir yıl önce Brémule'de savaşarak Fransa Kralı VI. Louis'yi küçük düşüren Kral Henry'nin eline güvenli bir Normandiya bırakıyorlardı. Gemide bir kutlama havası vardı. Yolcular ve mürettebat yanlarında getirdikleri bol miktardaki şarap fıçılarını açmışlar ve kutlamalara başlamışlardı. Alkolün de etkisiyle, gemiyi kutsamaya gelen rahiplerle, kadehlerini havaya kaldırarak ve hatta üzerlerine dökerek alay ettikleri söyleniyordu. Orderic, tarif ettiği olaylardan kısa bir süre sonra, "*Onlardan kaç tanesinin kalplerinde, rüzgârın ve denizin şiddetli gazabını yumuşatan Tanrı'ya karşı bir evlat saygısı yoktu?*"[33] diye yazmıştı.

İngiltere ve Normandiya'daki en büyük mülklerin birçoğunun varislerini içeren yaklaşık 300 yolcudan oluşan Beyaz Gemi yolcu grubunun lideri, kralın tek meşru oğlu William'dı. Atheling (Aetheling ya da Adelin olarak da geçer) olan İngilizce unvanı, herkese onun İngiltere'nin eski Batı-Sakson (Wessex) krallarının soyundan gelen Edith-Matilda'nın ve aynı zamanda Fatih'in oğlu Henry'nin oğlu olduğunu hatırlatıyordu.[34] William sadece 17 yaşındaydı ve bir sene önce Anjoulu Matilda[35] ile evlenmişti. Henry'nin hanedana ve verasete dair umutları ona bağlıydı. William'a I. Henry'nin çok sayıda gayri meşru çocuğundan ikisi daha eşlik ediyordu; Ralph de Gael'in kızı Amice ile yakın zamanda nişanlanan Lincolnlü Richard (Richard of Lincoln) ve Perche Kontu'nun karısı Matilda. Yolcular arasında Bloislı Stephen'ın kız kardeşi Matilda ile evli olan Chester Kontu, 140 şövalye, 18 soylu kadın, Mortain kontluğunun[36] neredeyse tüm aristokrasisi ve Henry'nin sarayından bir dizi önde

[33] OV, VI, s. 296–7, (Trans: Chibnall)
[34] Atheling (Ætheling, Aetheling, Adelin), Eski İngilizcede "iyi ve soylu" adam manasında kullanılmaktadır. Eski İngilizce ile yazılmış şiirlerde Mesih, peygamberler, azizler ve diğer kahramanlar için kullanıldığı görülmüştür. Tarihsel metinlerde, "*ætheling*", Latince karşılıkları "*filius regis*" ve "*clito(n)*" kraliyet hanedanının prensi anlamına gelir. Daha fazla bilgi için bkz. Sean Miller, "Ætheling", *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester, 2014, p. 15.
[35] Anjou'lu Matilda (Matilda of Anjou), Anjou Kontu V. Fulk'un kızı. William'ın Beyaz Gemi kazasında ölümünden sonra I. Henry'nin sarayında yaşamaya devam etmiştir. Daha sonra Anjou'ya, ailesinin yanına dönmüş, 1150'de Fontevrault Manastırı'na rahibe olarak girmiş, 1154'te baş rahibelik yaparken ölmüştür. OV, IV, s. 59, (Trans: Forrester)
[36] Mortain Kontuluğu bu dönemde Bloislı Stephen'ın yönetimindeydi.

gelen memur bulunuyordu.[37] Huntingdonlı Henry, partideki birçok kişinin eşcinsel olduğunu iddia ediyor ve bununla, başlarına geleni hak ettiklerini ima ediyordu.[38] Kilise tarihçileri ve kronik yazarları için bu tür hadiselerde "din dışı" yaşama ve "günahların cezasız kalmayacağına" dair atıflar oldukça yaygındı.

Beyaz Gemi kazasını, İngiltere tarihi ve Norman hanedanının geleceği açısından bir kırılma noktası haline getiren hadise tabii ki tahtın varisinin ve I. Henry'nin tek meşru erkek çocuğunun hayatını kaybetmesidir. Fakat buna bir de son dakika gemiye binmekten vazgeçen Bloislı Stephen'ın ölmemesinin eklenmesi gerekir. Sağduyulu yolculardan bazıları, yolculuğun tehlikeli olacağını düşünerek gemiden inmişlerdi. Bunlar arasında iki tane keşiş, Henry'nin yeğeni Bloislı Stephen, William de Roumare, Salisburyli Edward ve diğer birkaç kişi bulunuyordu. Orderic'e göre Stephen ishal hastalığına yakalandığı için gemiden inmişti.[39] Stephen gemiden inerken maiyetinin ona eşlik etmesi normal bir durumdu. Gemiden inen keşişler ve diğer yolcular da muhtemelen gemideki eğlenceden rahatsız olmuşlardı. Stephen'ın son dakika gemiden inmesiyle başlayan "kader örgüsünün", kazadan tam 15 sene sonra Stephen'ın İngiltere tahtına uzanması ve arkasından gelen iç savaşla dokunacağını kimse tahmin edemezdi. Nitekim Malmesburyli William, "*hiçbir gemi İngiltere'ye bu kadar çok sefalet getirmedi*" yazacaktı.[40] Stephen, önce I. Henry'nin kızı Matilda'ya ve ardından Matilda'nın oğlu Anjoulu Henry'ye karşı bir iç savaşa sürüklenecekti. Taç üzerindeki mücadele ve iç savaş, Stephen'ın yönetimini tanımlayacaktı.

Yolculuk başlarken rüzgâr durgun, deniz sakin ve hava, yıldızların yol gösterebileceği kadar açıktı. Gençlerin hazırlıkları geminin hareketini geciktirmişti ve ana filo çoktan yola çıkmıştı. Gençliğin verdiği heyecan ve alkolün verdiği sarhoşlukla, herkesin önünde olmak istediler ve kaptana filonun geri kalanını

[37] Jim Brandbury, *Stephen and Matilda: The Civil War of 1139-1153*, The History Press, Gloucestershire 2005, s. 1-2. Bradbury, çalışmasında Robert Fitz-Roy'un adını zikretmemektedir. Yolcuların listesi, Worcester'lı Florence'ın kroniğinde verilmiştir; *Chronicon*, 337-338. Yolcuların kimlikleri hakkında detaylı bilgiler için ise Charles Spencer'ın yukarıda zikredilen çalışmasının 9. Bölümüne bakılabilir.
[38] "fere omnes sodomitica labe dicebantur", Henry of Huntingdon, *Historia Anglorum*, T. Arnold (Ed.), Rolls Series, No. 74, 1879, p. 242, aktaran Bradbury, 2005, s. 2.
[39] Bradbury, 2005, s. 2.
[40] *GRA*, s. 456.

geçmesini emrettiler. Kaptan da artık sarhoştu ve istediklerini yapmaya söz verdi. Gemi hareket etti ve dalgaların arasından hızla geçti. Kürekçiler ve dümenci de diğerleri kadar sarhoştu. Orderic'e göre, gemi daha sonra büyük bir şiddetle iskele tarafını bir kayaya çarptı ve gemiyi oluşturan keresteler parçalandı. Beyaz Gemi bir anda alabora olmuştu. Kaptan, prense ne olduğunu öğrenmek için bağırarak kafasını sudan çıkarttı. Genç prensin boğulduğu söylendiğinde umutsuzluğa kapıldı ve kendisini dalgaların altına bıraktı.[41] Aslında William Atheling neredeyse kurtulmuştu. Gemidekilerden bazıları tarafından küçük bir tekneye çıkartılmıştı ve hızlıca güvenli bir bölgeye götürülmek üzereydi. Ancak götürülürken, kürekçilere Perche Kontesi olan kız kardeşi Matilda'yı kurtarmak için geri dönmelerini emretti. Emir üzerine çaresiz kalan adamlar bunu yaparken William'ı da alarak tekneyi alt-üst etmişlerdi.[42]

Çok az kişinin yüzme bildiği ve yüzebildiği bir dünyada, boğulan kadın ve erkeklerin acı çığlıkları, karadan ve hatta kralın gemisinden bile duyulmuştu fakat karanlıkta kimse onları tam olarak seçememişti veya neler olduğunu anlayamamıştı.[43] Bir şair şöyle yazmıştı: "*Düklerin ağladığı/yas tuttuğu kimseler deniz canavarları tarafından yutuldu. Bir kralın doğurduğu/kraldan olan kişi balıklara yem oldu.*"[44] Ortaçağlarda deniz, canavarların yaşadığı karanlık sulardı. Şafak söktüğünde her şey netleşmişti. Orderic sadece iki kişinin hayatta kaldığını söylüyor: "*buzlu bir gecede nihayet soğuk denizlere yenik düşen, genç bir asil olan Geoffrey Fitz-Gilbert ve trajik hikâyeyi anlatmak için yaşayan Berold adında bir Rouen'li bir kasap.*"[45] Berold, sabah bir balıkçı teknesi tarafından alındı ve güveli bir yere götürüldü. Geminin kendisi daha sonra karaya çıkarıldı ve gemideki hazine kurtarıldı. Sonunda, Chester Kontu Richard'ınki de dâhil olmak üzere, birkaç ceset kıyı boyunca bir şekilde sürüklendi.[46] Zengin soylular, deneyimli yüzücüleri ve ünlü dalgıçları aradılar ve sevdiklerinin cesetlerini onurlu bir şekilde gömülmeleri kurtarabilirlerse için yüksek ücretler vaat ettiler.[47]

[41] Bradbury, 2005, s. 2.
[42] Carl Watkins, *Stephen: The Reign of Anarchy*, Penguin Press, London 2015, s. 2.
[43] Watkins, 2015, s. 1.
[44] OV, VI, s. 303, (Trans: Chibnall).
[45] OV, VI, s. 298–301 (Trans: Chibnall).
[46] Bradbury, 2005, s. 2.
[47] Spencer, 2020, s. 195-196.

İlk başta kimse Henry'ye söylemeye cesaret edemedi. Sonunda, Blois Kontu Theobald'ın tavsiyesi üzerine, genç bir çocuk kendini kralın önüne attı ve korkunç haberi açıkladı. Kral sarsıldı ve kendisini mateme terk ettiği özel bir odaya götürülene kadar üzüntü ve keder içinde yere kapandı. Henry'nin bu darbeden asla kurtulamadığını ve İngiltere'nin on yıllar boyunca bundan muzdarip olduğunu söylemek muhtemelen doğrudur. Özünde, Beyaz Gemi'de William Aetheling'in ölümü, babasının ölümünü takip edecek olan iç savaşın nedeniydi. Bu, esasen I. Henry'nin tahtı üzerinde veraset anlaşmazlığı olan bir savaştı.[48]

Kasım 1120'de, tüm bunlar gelecekte yatıyordu. Malmesburyli William, geçmişe dönük bakış açısıyla yazarken, Barfleur felaketinden bu yana gelişen olayların etkisine dair sonradan fark ettiği bir şeyler gördüğünü düşündü. William Atheling'in ölümü, Stephen'ın yükselişi ve ardından gelen sıkıntılar, ahlaki bir modele ve ilahi bir amaca sahipti. Bunlar, kralın ve halkın günahları için cezalardı. Ancak, ahlaki veya teolojik olarak değil, tarihsel olarak değerlendirildiğinde, Stephen'ın o Kasım gecesi şanslı kaçışından on beş yıl sonra taç giyme törenine kadar olan yolculuğunda önceden belirlenmiş hiçbir şey yoktu. Onunki, enkazdan sonraki günlerde geleceğe baktıklarında, nihai sonucunu hiç kimsenin öngöremeyeceği, tesadüflerle dolu, tesadüflerin ve talihsizliklerin bir araya gelmesiyle oluşan kişisel bir tarihti.[49]

2.1.1. Veraset Sorunu ve İmparatoriçe Matilda

Beyaz Gemi kazasının faturası I. Henry ve Anglo-Norman devleti için oldukça ağırdı. Çok sayıda soylu –özellikle gençler– hayatını kaybetmişti. Fakat asıl kayıp William Atheling'ti. Çünkü o, I. Henry'nin kraliçesi Edith-Matilda'dan olan iki meşru evladından tek erkek olanıydı ve aynı zamanda hem Normandiya'nın Fransa kralı tarafından kabul edilmiş varisi hem de İngiltere tahtının halk ve soylular tarafından da sevilen ve desteklenen tek yasal varisiydi. Henry için kaybedilen şey sadece bir evlat değil, hanedanın geleceğiydi.

[48] Bradbury, 2005, s. 2-3, Spencer, 2020, s. 194.
[49] Watkins, 2015, s. 3.

Henry'nin bilinen ve bilinmeyen çeşitli metreslerinden pek çok gayrimeşru çocuğu vardı. Bu çocukların sayısının yirmi bir ila yirmi beş civarında olduğu düşünülmektedir.[50] Ortaçağda çoğu kral güçlü, varlıklı ve ofansif erkeklerdi ve eşleri dışındaki kadınlardan da çocuklar yapmaları beklenebilirdi. I. Henry, 20'den fazla çocukla Fransa'nın tüm Capet krallarının toplamda elde ettiği sayının on katı kadar gayrimeşru çocuk rekoruna sahiptir. Doğrudan Hugh Capet'in soyundan gelen kralların yaptığı 14 çocuktan sadece 2 tanesi gayrimeşrudur. İmparator II. Frederick'in (1194-1250) 12 gayrimeşru çocuğu vardı. İber Yarımadası'nın kralları da evlilik dışı geniş ailelere sahip olma eğilimindeydi. Leon Kralı IX. Alfonso, beş farklı soylu kadından 11 gayrimeşru, iki ayrı karısından da 8 meşru çocuğa sahipti.[51]

Malmesburyli William'a göre, Henry'nin bu kadar çok sayıda kadınla ilişkisi ve çocuk yapması "*fiziksel tatmini için değil, mesele uğruna*" idi ve kesinlikle bu amacında başarılı oldu.[52] Henry'nin meşru ve gayrimeşru çocuklarını, kendisine bağlı olan veyahut komşu ülkelerin yönetici ve soylu sınıfından insanlarla ve onların çocuklarıyla evlendirmiş olması Malmesburyli William'ı haklı çıkartmaktadır. Oğlu William Atheling'i Anjou Kontu V. Fulk'un kızı Anjoulu Matilda ile ve kızı Matilda'yı da Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Heinrich (ö. 1125) ile evlendirmesinin yanı sıra gayrimeşru çocukları için de unvan ya da "çeyiz" alabilecekleri evlilikler ayarlamıştır. Atheling Anjoulu Matilda ile evlenirken Maine kontluğunu çeyiz olarak almıştı. V. Fulk, Maine'e ek olarak, Kudüs'e gitmesi durumunda Anjou kontluğunu vekâleten, geri dönmemesi durumunda ise tamamen damadına bırakmayı vaat etmişti.[53] Kazada ölen gayrimeşru oğullarından Richard'ı, Breteuil Kontu Ralph de Gael'in tek çocuğu ve yasal varisi olan Amice ile

[50] Henry'nin gayrimeşru çocuklarının sayısı ve kimlikleri kapsamlı bir araştırma gerektirmektedir. Burada sadece veraset sorununa ve Stephen'ın tahta çıkışından sonra başlayan iç savaş ve anarşi olaylarına doğrudan ve dolaylı yoldan müdahil olan gayrimeşru çocuklarından bahsedilmiştir. Konu hakkında, George E. Cokayne'ın 1910-1959 yılları arasında farklı baskılar yapmış "The Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and the United Kingdom: Extant, Extinct, or Dormant" adlı eski bir çalışması bulunmaktadır. Bu esere fiziki ve çevrimiçi erişim sağlanamamıştır fakat söz konusu çalışmadan faydalanarak I. Henry'nin gayrimeşru çocuklarının listesini içeren ve bu listeyi güncelleyerek ayrı bir ek olarak veren Kathleen Thompson'ın çalışmasına bakılabilir. Kathleen Thompson, "Affairs of State: the illegitimate children of Henry I", *Journal of Medieval History*, 29, (2003), ss. 129–151.

[51] Robert Batlett, *Blood Royal: Dynastic Politics in Medieval Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2020, s. 165.

[52] William of Malmesbury, *De Gestis Regum Anglorum*, William Stubbs (Ed.), 2 vols, Rolls Series, No. 90, 1887–9, II, s. 488, akt. Bradbury, 2005, s. 3.

[53] *GRA*, s. 454.

evlendirmişti ve kontluk Richard'a kalacaktı. Yine kazada ölen kızı Matilda Fitz-Roy'u Perche Kontu III. Rotrou ile evlendirmişti. Bunlara ek olarak, Okehampton baronunun varisi ile evlendirilen Robert Fitz-Edith (ö. 1172), Narberth Kalesi lordu olan Henry Fitz-Roy (ö. 1158), Bretonya Dükü III. Conan (ö. 1148) ile evlenerek Bretonya Düşesi olan Matilda, Breteuil'li William'ın gayrimeşru oğlu Eustace ile evlendirilen ve Fitz-Osbern ailesinin Normandiya'daki topraklarının varisi olan Juliana, Pembroke Kontesi olan Isabel ve İskoç Kralı I. Alexander'la (ö. 1124) evlenerek İskoçya Kraliçesi olan Sybil (ö. 1122), Henry'nin soylularla evlendirilen çocuklarına örnek gösterilebilir. Ayrıca kilise ve manastırlarda görev yapan çocuklar da vardı.[54] Diğer gayrimeşru çocukları için de planladığı bu evlilikler, Henry'nin diplomaside "evlilik yoluyla" akrabalık kurma stratejisinin parçaları gibi görünüyor.[55]

Burada dikkat edilmesi gereken konu, Henry'nin meşru ve gayrimeşru çocuklarının evliliklerini ayarlarken bir genişleme ya da yayılma politikası güdüp gütmediğidir. Henry, komşu prenslerle ittifaklarını güçlendirmek amacıyla çocukları için evlilikler düzenledi. Saltanatının ilk iki ya da üç yılından sonra kızlarını ya da yakın kadın akrabalarını yerli soylularla evlendirmekten kesinlikle kaçındı. Öte yandan, gayrimeşru oğulları hiçbir zaman yabancı mirasçılarla evlenmedi ve kendisi de kendi evlilikleri aracılığıyla egemenliğini genişletmek için herhangi bir girişimde bulunmadı. İki karısı Edith-Matilda ve Louvainli Adeliza, İskoçya kralları ve Louvain kontu Godfrey ile ilişkileri güçlendirmeye yardımcı oldu, ancak iki gelin de beraberinde toprak getirmemişti. Böylece, I. Henry, ne fetih yoluyla (Normandiya'yı saymazsak) ne de evlilik yoluyla Anglo-Norman devletinin sınırlarını genişletmeye çalışmadı. Evlilikler, Norman etkisinin barışçıl bir şekilde yayılması için faydalı ittifaklar veya fırsatlar sağlamıştı fakat Henry bunları sınırlarını genişletmek için kullanmadı. Henry'nin meşru çocuklarının Anjou Kontu V. Fulk'un çocuklarıyla evlilikleri, toprakları değil müttefikleri kazanmayı amaçlayan genel bir evlilik stratejisinin karakteristik örnekleriydi.[56]

[54] Thompson, 2003, s. 141-151.
[55] Hollister, 2001, s. 323-324.
[56] C. W. Hollister, T.K. Keefe, 'The Making of the Angevin Empire', *Journal of British Studies*, xii, 1973, ss. 1–25, s. 6.

Sadece Henry'nin değil Fatih William ve II. Henry'nin çocuklarını, diğer Norman soylularıyla ve kuzey Fransız prenslerinin aileleriyle evlendirme yoluyla bir diplomasi ve akrabalık ağı kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Fakat bu uygulamaların Anglo-Norman devletinin geleceği için olumsuz tarafları da olmuştur. Fatih'in kızı Adela'nın Blois kontu ile evlenmesinin uzun vadeli sonuçlarına bakılırsa bu görülebilir. Blois ile ittifak I. Henry'ye, diğer kuzey Fransız hükümdarlarına karşı savaşlarında önemli bir müttefik sağladı ve Stephen'a İngiltere'yi ele geçirme fırsatı verdi. Fakat 1140'larda Normandiya'nın Angevinler tarafından fethi ile sonuçlanan bir savaşa neden oldu. Normandiya'nın hem Norman hem de Angevin yöneticileri, kuzey Fransa'daki evlilikler ve akrabalık bağlarının yarattığı çok yönlü siyasi oyundan kaçınmak için çok fazla eğilim göstermediler. II. Henry'nin üçüncü oğlu Geoffrey ile Bretonya varisi Constance arasında 1166'da düzenlenen bu türden son bir evlilikten doğan Arthur ve II. Henry'nin oğlu John arasındaki veraset savaşı "Angevin İmparatorluğu" için daha da yıkıcı sonuçlara yol açtı. 1203-4'te Breton kuvvetleri, Bretonya'lı Arthur'un "kaybolmasından" sonra Normandiya'ya yönelik saldırıda Philip Augustus'a katıldı.[57]

I. Henry'nin bu kadar çok gayrimeşru çocuk sahibi olmasını Malmesburyli William çok sayıda "kraliyet çocuğu" yapmak istemesi olarak yorumlasa da, henüz Henry'nin İngiltere kralı olmadan önce dünyaya gelen gayrimeşru çocuklarının varlığı aslında Henry'nin biraz da cinselliğe düşkün, çapkın bir insan olduğunu göstermektedir. Nitekim Orderic bu durumu; "*bir at veya katır gibi sebepsiz şehvet düşkünlüğü*" olarak yorumlamıştı.[58] Bu yorum da bir noktaya kadar doğrudur. Çünkü Henry'nin ilk evliliği, 1100'de abisi Rufus'un ölümü üzerine İngiltere tahtına çıktıktan sonra, Edith-Matilda ile olmuştur. Henry'nin gayrimeşru çocuklarından bazıları – Gloucesterlı Robert 1090, Robert Fitz-Edith 1093, Henry Fitz-Roy 1100, Juliana 1090, Sybil 1092- bu tarihten önce doğmuştu ve Henry'nin tahta çıkması çok mümkün görünmüyordu. Çünkü abisi Rufus, herhangi bir varisi olmasa da henüz

[57] David Bates, "The Rise and Fall of Normandy, c. 911-1204", *England and Normandy in the Middle Ages*, David Bates & Anne Curry (Eds.), The Hambledon Press, London & Rio Grande, 1994, ss. 19-36. s. 28-29.
[58] *OV*, VI, s. 298-299.

genç ve sağlıklıydı ve Rufus ve abisi Curthose arasında herhangi birinin vârissiz ölmesi durumunda tahtını diğerine bırakacağına dair bir veraset antlaşması vardı.[59]

Henry'nin gayrimeşru çocuklarından bazıları, ölümünden sonra tahta çıkan Stephen'ın saltanatında kayda değer roller üstlenmişlerdi. Özellikle kont olan oğulları: Gloucesterlı Robert (ö. 1147) ve Cornwall'lı Reginald (ö. 1175). Böyle üretken bir babanın sadece iki meşru çocuğu olması ve bunlardan birinin kız olması oldukça ironik bir durumdu. Meşru kızı Matilda'nın 1114'te kendisinden otuz yaş büyük olan Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Heinrich ile yaptığı evlilik, herhangi bir İngiliz prensesinin o tarihe kadarki yaptığı en üst düzey eşleşmeydi ve şaşırtıcı olmayan bir şekilde, imparatoriçe unvanını ömür boyu elinde tutacaktı. Beyaz Gemiz kazasının yaşandığı 1120'de Almanya'daydı ve an itibariyle Anglo-Norman veraset sorunuyla çok ilgili görünmüyordu.[60]

Görünen o ki; Henry henüz Beyaz Gemi kazası yaşanmamışken bile veraset konusunda endişeliydi. Daha 1115'in başlarında, Norman soylularına oğlu William'a bağlılık yemini ettirmiş ve ertesi yıl İngiltere'nin soylularına, Salisbury'de eşi görülmemiş bir törenle aynısını yaptırmıştı.[61] Henry'nin veraset konusundaki endişeleri, şüphesiz, babası I. William ve abileri II. William ve Robert Cuthose ile yaşadığı hadiselerden ve başta Fransa kralı olmak üzere, çoğunlukla Fransa'nın desteğini alan diğer kıta yöneticileriyle yaşadığı mücadelelerden kaynaklanıyordu. William'ın ölümü Henry'yi sarsmış olsa da, yas tutacak vakti yoktu. Bir an evvel İngiltere ve Normandiya için meşru bir varis bulması ve bunu kabul ettirmesi gerekiyordu. Bunun için akla gelen ilk ve en olağan çözüm Henry'nin yeniden meşru bir evlat yapmasıydı. Fakat bu çözümün önünde iki engel bulunuyordu. Birincisi; Henry'nin kraliçesi Edith-Matilda Beyaz Gemi kazasından iki sene önce, 1118'de ölmüştü ve Henry tekrar evlenmemişti.

[59] Söz konusu antlaşma 1090 yılında yapılan Rouen Antlaşması'dır. *The Anglo-Saxon Chronicle*, Doroty Whitelock (Ed. & Trans.) Eyre and Spottiswoode, London 1961, s. 170; *The Anglo-Saxon Chronicle*, (içinde), *The Church Historians of England*, Vol. II, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1853, s. 139.
[60] Bradbury, 2005, s. 3.
[61] Judith Green, *The Government of England Under Henry I*, Cambridge University Press, Cambridge and New York 1986, s. 2-3.

Veraset sorunu Henry'nin tekrar evlenmesini gündeme getirmişti. Hem ilk evliliğinde hem de meşru ve gayrimeşru çocuklarının evliliklerinde olduğu gibi Henry yapacağı ikinci evlilik için de diplomatik düşünceyle hareket etmişti. Henry, Aşağı Lorraine (Lower Lotharingia) Dükü, I. Godfrey'nin (ö. 1139) kızı, Louvain'li Adeliza (Adelicia ve Adela olarak da geçer, ö. 1151) ile evlenmeyi seçmişti[62] ve Aşağı Lorraine toprakları ile Henry'nin damadı V. Heinrich'in toprakları arasında Henry'nin annesi Matilda'nın memleketi olan Flandra Kontluğu bulunuyordu. Bu hamle ile hem Fransa'nın kuzey kısımları hem de dönem dönem Fransa'nın yanında hareket eden Flandra Kontluğu, Henry ve ittifakları tarafından kuşatılmış oluyordu. Fakat bu evlilik veraset sorununa çözüm olmamıştı.

Veraset sorununun çözümü için yapılması planlanan meşru evlat konusundaki ikinci engel ise Henry'nin yaşıydı. 1068 yılında doğmuş olan Henry, Beyaz Gemi kazasında 52, Adeliza ile evlendiğinde ise 53 yaşındaydı. Her ne kadar bu yaşlarda çocuk yapma konusunda çok fazla örnek varsa da, Henry bu örneklerden biri olmamıştı. Henry yaşı itibariyle çocuk üretmeyecek hale gelmiş olabilir.[63] İkisi meşru olmak üzere 21-25 arası çocuk sahibi Henry'nin, ihtiyaç duyduğu anda çocuk yapamıyor olması ise başka bir ironiydi. Henry için vakit daralıyordu. Çünkü yasal varis bulunamaması demek, Henry'nin ölümü durumunda halen Normandiya başta olmak üzere kıtada destekçileri olan William Clito'nun kan bağı yoluyla birinci varis olması anlamına geliyordu.

Bu noktada "beklenen" çocuğun gelmediği her geçen günün, Henry gibi veraset konusunda takıntılı bir yöneticiyi, olası diğer adayları düşünmeye yöneltmiş olması muhtemeldir. Hem çağdaş kronik yazarlarının hem de modern tarih araştırmacılarının üzerlerinde en çok durdukları iki isim; Henry'nin gayrimeşru oğlu Gloucesterlı Robert ve Henry'nin yeğeni Bloislı Stephen'dı. Her ikisi de Henry ve Anglo-Norman devleti adına oldukça önemli isimlerdi. Henry'nin bunları ne kadar değerlendirmiş olabileceği konusunda araştırmacılar farklı eğilimler göstermektedirler. Fakat her halükarda Henry'nin, başka bir meşru oğlu olmayacağı görüşüne gelmiş olması yüksek ihtimaldir. Gayrimeşru oğullarına ve meşru

[62] *HA*, s. 249, *GRA*, s. 481-482, *Chronicon*, s. 338.
[63] Bradbury, 2015, s. 3.

yeğenlerine bakarak değerlendirme yapmış olabilir. Henry, gayrimeşru çocuklarına karşı iyi bir babaydı ve hem Gloucesterlı Robert hem de Cornwall'lı Reginald, itibar ve zenginlik açısından yükselişlerini babalarının cömertliğine borçluydu. Henry, gayrimeşru oğullarını, özellikle Robert'ı, taht için değerlendirmiş olabilir miydi? Çağdaş kayıtların hiçbiri bu konuda herhangi bir bilgi içermiyor. Henry, böyle bir düşüncesi olmuşsa da, bunu asla açıklamadı. Fakat bu noktada, hem Capetler, hem de Normanlar üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Jim Bradbury oldukça keskin bir yargı ortaya atıyor. Bradbury'e göre Henry, taht için, Robert ya da diğer herhangi bir gayrimeşru oğlu hakkında bir fikir belirtmese de, Robert'ın, Gloucester kontluğunun varisi ile evlenmesini sağlayarak onu, olası bir rakip haline getirdi ve farkında olmadan ölümünden sonra ciddi sorunların ortaya çıkmasına sebep oldu. "*Gloucesterlı Robert olmasaydı, iç savaş olmazdı*".[64]

"Robert olmasaydı, iç savaş olmazdı" yargısı, Atheling'in 1120'deki ölümünden, Matilda'nın 1139'da Arundel'e çıkartma yaparak iç savaşı başlatması arasında geçen sürede gelişen olayları, hatta 1066'dan itibaren oluşmaya başlayan konjonktürü görmezden gelmek demektir. Lakin alandaki çalışmalarından Bradbury'nin böyle bir yanılgıya düşmeyeceği ortadadır. Kastettiği olgu, Gloucesterlı Robert'ın Henry'nin cömertliği sayesinde Anglo-Norman devletinde Stephen'a denk bir zenginlik ve güce ulaşmış olması ve iç savaşta, savaşın iki ana tarafı olan Matilda ve Stephen'dan çok daha efektif olmasına bağlı olarak iç savaşın olması gerektiğinden daha uzun sürmesine sebep olmuş olmasıdır.

Robert, babasının tahta çıkmadan ve evlenmeden önce yaptığı birkaç çocuktan biriydi. Tespit edilebildiği kadarıyla, Richard ve Juliana gibi Henry'nin gayrimeşru çocuklarından bazıları aynı anneyi paylaşmasına rağmen, Robert bu gayrimeşru çocuklardan hiçbirisiyle annesini paylaşmadı. Henry'nin gayri meşru ilk çocuğu, babasının ergenliğe ulaştığı 1082 dolaylarında ve Henry'nin onu oğlu olarak kabul etmesi arasında, 5 Ağustos 1100'de Anglo-Norman tahtına geçmesinden bir süre önce doğdu. Annesinin adı bilinmiyor. Henry'nin evlilik öncesi ilişkileri, ancak 1086'da şövalye olduktan ve serbest bekar şövalyelik kültürüne katıldıktan sonra başlamış olabilir. Ayrıca, eğer Robert'ın kendi gayri meşru oğlu Richard'ın (30)

[64] Jim Bradbury, 2005, s. 3.

1135'te bir piskopos olarak yaşı 30 olarak görülüyorsa, babası en geç kırk dört yıl önce yaklaşık 1091 dolaylarında doğmuş olmalıdır. Robert'ın doğum yılı olarak 1088-90 arası tarihler en olası ihtimaller gibi görünüyor.[65]

Henry'nin gayrimeşru çocukları arasında Henry'nin cömertliğinden en çok faydalananların başında gelen Robert, kraliyete verdiği hizmetlerin karşılığında Gloucester Kontluğu ile taltif edilmişti. Anglo-Norman soyluları arasında da saygınlığı olan, yetenekli bir komutan ve iyi bir şövalyeydi Robert. Veraset sorunu artmaya devam ettikçe Henry'nin taht için en çok düşündüğü ya da düşüneceği adaylardan biri olması gayet muhtemeldir. Fakat Robert'ın en büyük engeli onun bir "*bastard*" (piç) olmasıydı. Olası bir taç giyme durumunda Anglo-Norman aristokrasisinin ve Kilise'nin bunu onaylaması ve kutsaması oldukça zordu.

Aslında, Kilise'nin tek eşliliği ilke edindiği ve evli yöneticilerin eşleri dışındaki kadınlarla birlikte olduğunda bunun "zina" sayıldığı Ortaçağ Avrupa'sında kurulan sistemle, gayrimeşru çocukların hepsi, taht için potansiyel hak sahipleri olabilirdi.[66] Piçlik, Robert'ın büyükbabası William'ın[67] Normandiya dükü olmasını engelleyememişti, fakat büyükannesi Kraliçe Flandra'lı Matilda'nın bir tüzükle kendisini William'ın *legalis coniunx* (yasal eş) olarak ilan etmesi önemli bir etkendi. Bununla birlikte, Robert'ın doğumundan yaklaşık on yıl sonra, meşru doğum ve evlilik, Anglo-Norman hanedan siyasetinde ilk kez kriter olarak ortaya çıktı. Henry'nin kardeşleri William ve Robert arasında daha önce bahsedilen Rouen Antlaşması, her ikisinin de yasal evlilikten sağ kalan bir varis olmadan ölmesi durumunda, diğerinin merhumun topraklarının tek varisi olacağını şart koşuyordu. Böyle bir durum, o zamanlar iki erkek kardeşin de böyle bir çocuğu olmadığı için önemliydi. Bu şart, Henry'nin 5 Ağustos 1100'de taç giyme töreninden sonra tekrar önüne çıktı. Durumunu sağlamlaştırmak ve tahtına ilişkin Robert Curthose'un iddialarına karşı, arkadaşlarının tavsiyesi üzere, gerekli desteği sağlamak için bir dizi önlem aldı. Henry'nin 1100'de Robert'ın kendi oğlu olduğunu kabul etmesi/tanıması

[65] Robert B. Patterson, *The Earl, The Kings & The Chronicler: Robert Earl of Gloucester and the Reigns of Henry I and Stephen*, Oxford University Press, Oxford 2019, s. 1-2.
[66] Bartlett, 2020, s. 155.
[67] Fatih William'ın Normandiya Dükü olduğu sıralarda unvanlarından biri "*bastard*" idi.

muhtemelen bu önlemlerden biriydi.[68] Fakat iç savaşın, açıkça Stephen yanlısı tavır almış olmasına rağmen en önemli anonim metinlerinden Gesta Stephani'de; "*Kral Henry'nin 'piç' oğlu Gloucester Kontu Robert, çok yetenekli ve en yüksek sağduyulu bir adamdı.*"[69] ifadesiyle Robert'ın piçliği vurgulanıyordu.

Taht için Robert'ı ve Robert'ın gayrimeşru olma durumunu Henry'nin ne kadar değerlendirdiğini tahmin etmek oldukça güç. Tabii bir de, bir başka potansiyel aday olarak, Anglo-Norman krallığının diğer bir önemli adamı ve Henry'nin yeğeni olan Bloislı Stephen vardı. Henry'nin kız kardeşi Adela'nın Blois Kontu Stephen-Henry'den olan ortanca oğlu Stephen ve küçük oğlu Henry, dayılarının yanında yetişmişti. Stephen ve Henry, kendi servetlerini kazanma yolunda uğraşmışlardı. Stephen 1113'te gelmişti Henry'nin sarayına. Küçük kardeşi Bloislı Henry ise 1126'da onu takip etti. Davis'e göre Adela oğullarını aynı anda göndererek çıkarlarının çatışmasına izin vermek istememişti. Stephen saray işleri ile ilgilenmiş ve savaşçı olurken, Henry önce bir keşiş ve akabinde piskopos olacaktı. Eğitimini, kardinallerin ve papaların yetiştiği Cluny'de aldı ve burada manastır işlerinin seçkin bir adamı olarak kendisine bir isim yaptı. 1126'da dayısı, İngiltere Kralı Henry tarafından önce Glastonbury Manastırı başrahipliğine ve üç yıl sonra Winchester Piskoposluğu'na getirildi ve bu görevleri aynı anda yürüterek İngiltere'deki en zengin ve etkin kilise adamlarından biri oldu. Artık Bloislı değil, Winchesterlı Henry olmuştu ve elindeki güç, asil doğumu ve Cluny bağlantısı, onu hem kraliyet hem de papalık sarayında etkili bir konuma getirdi. Adela'nın oğulları için tasavvur ettiği gelecek böylece tamamlanmıştı. Bir kontes ve anne olarak görevlerini yaptıktan Marcigny-sur-Loire'daki Cluny manastırında rahibe oldu.[70]

Stephen da tıpkı Robert gibi I. Henry'nin cömertliğinden çokça faydalanmış görünüyor. İngiltere'deki Eye ve Lancaster'ın ve Normandiya'da Mortain ilçesinin yanı sıra güneydeki William Talvas'ın toprakları da dahil olmak üzere geniş mülkler aldı. Ayrıca 1125'te Boulogne'lu III. Eustace'ın kızı Matilda ile yaptığı evlilik

[68] Bartlett, 2020, s. 7.
[69] *GS*, s. 328-329.
[70] R. H. C. Davis, *King Stephen 1135-1154*, Routledge, New York and London 2013, s. 4, Bradbruy, 2005, s. 4.

yoluyla kontluğu koleksiyonuna ekledi.[71] Zenginlik ve nüfuz bakımından Gloucesterlı Robert ve Bloislı Stephen birbirine denk sayılabilirdi. Her ikisinin İngiltere'de bulunan toprakları kapsam olarak karşılaştırılabilir düzeydeydi. Stephen *demesne* olarak 1339 "*hide*"[72] sahibi iken Robert'ınki 1564½ *hide* olarak hesaplandı.[73] Her ikisi de iyi şövalyelerdi ve birbirlerine karşı kıskançlıkları iyi biliniyordu. Herhangi birinin tercih edilmesi durumunda diğerinin bunu kolayca kabullenmesi mümkün görünmüyordu.[74]

Henry'nin gayrimeşru çocuklarına ve yeğenlerine karşı cömertliği, muhtemelen farkında olmadan, veraset sorunu çözülmeden gerçekleşecek bir ani ölüm sonrasında taht için olası rakip sayısını arttırmıştı. İngiltere ve Normandiya'daki bu hibeler olmasaydı Stephen, İngiliz tahtı için asla ciddi bir rakip olamazdı. Muhtemelen Henry, gayrimeşru oğullarının ve yeğenlerinin veraset konusunda isteklerini yerine getireceğini ve seçimini destekleyeceğini düşündü. Pratikte yaptığı şey, taht için potansiyel rakipler oluşturmak ve hem İngiltere'de hem de Normandiya'da iç savaş için malzeme üretmekti. Henry'nin kendisi, fikrini değiştirip Stephen'ı kayırdığı[75] belki de son ana kadar, ne Robert'a ne Stephen'a ne de herhangi bir yeğenine ya da gayri meşru oğluna ardıllık için herhangi bir ümit vermemiş gibi görünüyor.[76]

Tahtın geleceği belirsizdi. Henry yaşlanıyordu ve ikinci evliliğinden meşru bir erkek evlat sahibi olma olasılığı her geçen gün daha da azalıyordu. Anlaşılan o ki, Henry'nin kendisi olmasa da Anglo-Norman baronları Robert ve Stephen'ı taht

[71] Bradbury, 2005, s. 4.
[72] Hide, Anglo-Sakson İngiltesi'nde başlangıçta bir haneyi geçindirmek için belirlenen ve yaklaşık 120 dönüme denk gelen bir İngiliz ölçü birimiydi. Aynı zamanda gıda vergisi (feorm), yol, köprü ve surların bakım ve onarımı, fyrd (ordu) için asker gücü ve arazi vergisinin (geld) belirlenmesinde bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanılıyordu. Hide'ın ölçüsü konusunda bir fikir birliği yoktur. Çünkü hide farklı kasaba ve şehirlerde farklı ölçülere denk gelebiliyordu. Bunun yerine Normanlar döneminde hazırlanan Domesday Book'ta yıllık vergisi 1 Sterlin olan bölge şeklinde bir değerlendirme yapılmıştır. 12. Yüzyılın sonlarına kadar Anglo-Norman kralları tarafından özellikle vergilerin belirlenmesinde kullanılmaya devam etmiştir. Türkçede tam bir karşılığı olmadığı için olduğu gibi bırakılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Michael Lapidge, "Hide", *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester, 2014, s. 243-244.
[73] Robert B. Patterson, "William of Malmesbury's Robert of Gloucester: A Re-evaluation of the Historia Novella", *The American Historical Review*, Jul., 1965, Vol. 70, No. 4, ss. 983-997. Robert'ın İngiltere'de Stephen'dan daha fazla toprağı olmasına rağmen Mortain Kontluğu ve özellikle kıtadaki mülkleri ve Bolougne Kontluğu nedeniyle Stephen çok daha fazlasına sahipti.
[74] Davis, 2013, s. 14.
[75] Jim Bradbury, Henry'nin son anında Stephen lehine ardıllık kararını değiştirdiğini düşünüyor.
[76] Bradbury, 2005, s. 4-5.

konusunda cesaretlendiriyordu. Fakat bu sırada umulmadık bir hadise yaşandı ve Henry'nin kızı, İmparatoriçe Matilda'nın kocası, Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Heinrich'in ölüm haberi geldi. Bu olay üzerine veraset konusu çok daha basit görünen fakat daha karmaşık olan bir duruma dönüşmüştü. Henry'nin veraset umutları, İmparator ile olan prestijli evliliği gurur kaynağı olan kızı Matilda'ya odaklandı. Matilda 1125'te dul kaldı ve İngiltere'ye geri getirildi.[77] Matilda eli boş dönmedi. Hazineleriyle birlikte, biri çok ağır olan iki altın taç da dahil olmak üzere, kıymetli hazineler getirdi. Ayrıca, Aziz James'in mumyalanmış sol elini de beraberinde getirmişti.[78]

İmparatoriçe Matilda, Anglo-Norman döneminin en sıra dışı kadınlarından biriydi. Aslında 1125'te kocası V. Heinrich ölene kadar oldukça sıradan bir hayatı olmuştu. Matilda, 7 Şubat 1102'de Henry ve eşi İskoçyalı Edith-Matilda'nın en büyük çocuğu olarak dünyaya geldi.[79] Doğumundan sonra kısa bir süre için, aslında İngiltere'nin mirasçısıydı, ancak bu, ertesi yıl erkek kardeşi William'ın doğumuyla değişti. Matilda'nın erken çocukluğuna dair çok fazla bilgi yok. Annesi Matilda tarafından büyütülmüştü ve onun etkisi altında kalmış olması muhtemeldi. Henry'nin Anglo-Sakson kökenli ve İskoç prensesi olan Edith-Matilda ile evliliğinin İngiltere'deki krallığını meşrulaştırdığı düşünülmektedir. Edith-Matilda, sadece Henry'nin krallığını meşrulaştırmamış, aynı zamanda kan yoluyla kızının statüsüne başka bir kraliyet unsuru eklemişti. Ayrıca, Henry'nin yokluğunda İngiltere'yi sık sık naip olarak yöneten Matilda, kızı için güçlü bir rol model olmuş olabilir. Edith-Matilda, kızına, bir kadının nasıl tahtta hak iddia edebileceğini ve devredebileceğini gösteren önemli bir örnek olarak değerlendirilebilirdi.[80]

Matilda henüz 7 yaşındayken 1109'da Kutsal Roma-Cermen İmparatoru veliahtı V. Heinrich İngiltere'ye gönderdiği elçiler aracılığı ile Matilda'yla evlenme isteğini Henry'ye iletmişti. Kraliyet divanını toplayan Henry, saray mensuplarına ve

---

[77] Karl Leyser, "The Anglo-Norman Succession, 1120–1126" *Anglo-Norman Studies VIII: Proceedings of the Battle Conference 1990*, Marjorie Chibnall (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 1991, ss. 224–35.
[78] Spencer, 2020, s. 215.
[79] Marjorie Chibnall, *The Empress Matilda: Queen Consort, Queen Mother, and Lady of the English*, Blackwell, Cambridge 1991, s. 9.
[80] Elizabeth Norton, *She Wolves: The Notorious Queens of England*, The History Press, Gloucestershire 2009, s. 61-62.

baronlarına da danışarak evliliğe onay verdi. Ertesi sene Matilda, çeyiz olarak yüklü miktarda para ve kraliyet mücevherleri ile birlikte Kutsal Roma-Cermen elçi heyetinin eşliğinde Almanya'ya gönderildi. Bu evliliğin Anglo-Norman krallığı için maliyet her bir *hide*'dan alınan 3 şilinlik vergiydi.[81]

Heinrich, babasının tahttan indirilmesi ve öldürülmesindeki rolüyle tüm Avrupa'da kötü bir üne sahipti. Bununla birlikte, Matilda 1110'da Almanya'ya vardığında, onu bir Cermen imparatoriçesi olarak uygun bir şekilde yetiştirilmesi için göndermeden önce, görünüşe göre küçük karısına karşı nazik ve sevgi dolu bir koca olduğunu kanıtladı. Matilda, hızlıca Cermen adetlerine adapte oldu. 1114'te, Papalık tarafından tam bir evlilik için yeterince büyüdüğüne karar verildiğinde, Heinrich ve Matilda ikinci büyük bir düğünle resmi olarak evlenmişti.[82] Çift hızla yakınlaştı ve 1116'da birlikte Roma'ya gittiler. Heinrich Matilda'yı Roma'da bıraktıktan sonra Matilda, İtalya'da kaldı ve krallığı iki yıl boyunca naip olarak yönetti. Matilda ilk yöneticilik deneyimlerini burada kazanmış olmalıdır. Evliliklerinin başlangıcında çok uyumsuz görünen çiftin birliktelikleri hakkında olumsuz bir bilgi olmadığı için ilerleyen yıllarda birbirlerini sevmiş olmaları muhtemeldir. Matilda, sadece kocası tarafından değil, Cermen halkı tarafından da çok sevilmişti ve oldukça popülerdi. İmparatorluktan ayrıldıktan sonra uzun yıllar boyunca ününü korudu.[83]

Matilda, evliliği sırasında, gerektiğinde kocasının adına güç kullanmaktan çekinmedi. 1118'de, on altı yaşındayken, bir piskopos ve bir başrahip arasındaki arazi anlaşmazlığı çözmekle uğraşıyordu. Kararını, başrahip lehine verirken, bunu, kararının sorgulanmasını yasaklayan bir imparatorluk kararnamesi ile yaptı. Roma-Cermen İmparatorluğu'nda bu kararlılık, güç olarak görülüyordu. Kocası acımasız ve kararlıydı ve Matilda bu nitelikleri yansıtıyordu. Matilda'nın bir hükümdar olarak çıraklığı, ona İngiltere'de karşılaşacağından farklı bir kurallar dizisi öğretmişti.[84]

---

[81] The History of Ingulf, (içinde), The Church Historians of England, Vol. II, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1854, s. 265 (Bundan sonra Ingulf olarak geçecektir); *ASC*, s. 181 (Trans: Whitelock); The Gesta Normannorum Ducum of William of Jumieges, Orderic Vitalis, and Robert of Torigny, Elisabeth M.C. Van Houts (Ed. & Trans.), 2 Vols, Clarendon Press, Oxford 2003, s. 219 (Bundan sonra GND olarak geçecektir.); *Chronicon*, s. 329.
[82] *JW*, s. 135.
[83] Norton, 2009, s. 62-63.
[84] Spencer, 2020, s. 214.

İmparator Heinrich, 1125'te beklenmedik bir şekilde, on beş yıl önce Matilda ile nişanlanmış olduğu şehir olan Utrecht'te kanserden ölmüş ve Matilda'yı dul bırakmıştı. Matilda, kardeşi William'ın 1120'de ölümünden beri, Henry'nin hayatta kalan tek meşru çocuğuydu. Heinrich'ten çocuğu yoktu, ama hala oldukça gençti. I. Henry'nin aklına Matilda'nın tahta çıkmasını sağlamanın mümkün olabileceği geldi fakat bu o kadar da kolay olmayacaktı. Çünkü 1125'te tahtın bir kadın varise bırakılmasına dair tek bir örnek vardı: 1109'da Kastilya-Leon krallığındaki Urraca örneği ve Urraca'nın saltanatının (1109-26) çalkantıları göz önüne alındığında, bu cesaret verici bir emsal değildi.[85] Ancak Henry'nin ikna kabiliyeti oldukça iyiydi.[86]

Malmesburyli William, Matilda'nın İngiltere'ye çağrıldığında Cermen eyaletlerini terk etme konusunda isteksiz olduğunu ve Henry'den taleplerini kabul ederse varisi olarak tanınmayı kabul edeceğine dair bir söz almış olabileceğini ifade etmektedir.[87] Henry, İngiltere ve Normandiya'daki önde gelen baronların, din adamlarının ve yetkililerin Matilda'yı varisi olarak kabul etmek için yemin etmeleri gerektiği konusunda ısrar etti. 1127, 1128 ve 1131'de yapılan yemin kayıtları vardır.[88] Henry, kızının tahta çıkmasını garanti altına almak için elinden geleni yapıyordu. Henry saf değildi ve tercihindeki zorlukların farkındaydı. İngiltere veya Normandiya'da tahtın kadınlara miras kalması geleneği yoktu ve daha sonra yemin edenlerin bir kısmının Matilda'nın varisliği konusunda isteksiz olduğu açıktı. Salisburyli Roger (ö. 1139), dul imparatoriçeyi desteklemek için ilk yemin ettiğinde, kralın onların rızası olmadan Matilda'yı evlendirmeyeceğine söz verdiğini ve bunun, yeminin bir şartı olduğunu iddia etti.[89]

---

[85] Urraca, babasının ölümünden sonra Leon Krallığı'nı 1109-1126 yılları arasında yönetmiş Ortaçağ Avrupası'nın ilk kadın yöneticisidir. İlk kocası Burgundy'li Raymond 1107'de öldükten sonra Galiçya'nın, 1109 yılında babası VI. Alfonso'nun ölümünden sonra da Galiçya ile beraber Kastilya ve Leon Krallıklarını yönetmiştir. Bkz. Joseph F. O'Callaghan, *A History of Medieval Spain*, Cornell University Press, Ithaca and London 1983, s. 214 vd. Ayrıca, Ortaçağ Avrupası'nda kralın hayatta olduğu ve krallıkta bulunmadığı durumlarda naiplik görevi yaparak yönetimde bulunan kadın idareciler vardı. Örnek olarak Fatih William'ın kraliçesi Flandra'lı Matilda'nın William'ın yokluğunda, Stephen'ın annesi Adela'nın kocası Stephen-Henry'nin haçlı seferi sırasında kontluğu yönetmesi verilebilir. Fakat kraliçe düzeyinde, tek başına yönetici olarak çağdaşları arasında Urraca'dan başka örnek yoktur.

[86] John Gillingham, *The Angevin Empire*, Arnold, London 2001, s. 9.

[87] Historia Novella'dan akt. Norton, 2009, s. 63. Malmesbury'li William'ın Historia Novella adlı kroniğine basılı kopya ve çevrimiçi olarak ulaşılamamıştır.

[88] *JW*, s. 167, 177; *Chronicon*, s. 343-344; *GND*, s. 241-243.

[89] Bradbury, 2005, s. 7.

Henry, baronlarının ve din adamlarının ettikleri yeminlere rağmen kendisi öldükten sonra Matilda'nın tahta çıkmasının kolay olmayacağını biliyordu. Gloucesterlı Robert ve yeğeni Stephen'a bu kadar cömert davranmasının nedenlerinden biri de Matilda'ya destek olacaklarını düşünmesiydi. Fakat Robert ve Stephen birbirlerine karşı olan kıskançlıklarını Matilda'nın varis olması için düzenlenen törende de göstermişlerdi. İmparatoriçeye yemin etmeye geldiklerinde, kimin önce yemin etme ve sadakat bildirme onuruna sahip olacağı konusunda tartışmışlardı. Robert, yaş olarak kendisinden büyük olmasını öne sürerek Stephen'dan önce yemin etmesi gerektiğini iddia ediyordu.[90]

Henry, Matilda'yı bir an önce evlendirmeli ve doğuracağı bir erkek çocukla tahtın Matilda üzerinden torunlarına geçeceğine emin olmalıydı. Çünkü halen Clito, Matilda'ya karşı, özellikle Norman baronlarının ve Fransa kralının desteğini alması durumunda, taht için güçlü bir rakipti. Fransa kralı Clito'ya yardım etmeye devam etti ve 1127'de Clito'yu hem kraliçesinin üvey kız kardeşi ile evlendirdi hem de onu Flandra Kontu yaptı. Bunu yaparken sadece Clito'yu Fatih'in karısı Matilda'nın yasal varisi olarak tanımakla kalmadı, aynı zamanda ona İngiltere'nin işgalinin başlatılabileceği limanları da sağladı. Clito hayattayken Henry'nin rahat etmesi kolay değildi. Buna cevap olarak Matilda'yı Anjou Kontu V. Fulk'un oğlu Geoffrey ile nişanlayacaktı.[91] William Clito hem Fransa'dan hem de Anjou'dan destek görüyordu.

Anjou Kontu V. Fulk, kızı Matilda ile I. Henry'nin kazada ölen veliahtı William'ın evliliklerini gerçekleştirerek hanedan evliliğini güvence altına aldıktan kısa bir süre sonra haçlı seferine gitmişti. 1119'da Kudüs'te kurulan ve amacı Kutsal Topraklara giden hacıları korumak olan bir askeri düzen olan Tapınak Şövalyeleri'nin destekçisi ve sponsoru olmuştu. Beyaz Gemi battığında Fulk hâlâ haçlı seferindeydi. Kendisine göre Henry ile yaptığı anlaşma prensle birlikte sona ermişti. Fulk, gemi kazasından bir yıl kadar sonra Anjou'ya döndüğünde Maine ilçesinin kendisine iade edilmesinde ısrar etti. Henry bu talebi reddettiğinde iki adamın tarihi düşmanlığı yeniden başladı. 1123'te Fulk, kızlarından biri olan Sibylla ile Henry'nin yerine İngiliz tahtına çıkma

[90] *GRA*, s. 481.
[91] Gillingham, 2001, s. 9; Davis, 2013, s. 5.

olasılığı yüksek olan William Clito ile evlendirdi. Anjoulu Sibylla, Maine ilçesini Clito'ya çeyiz olarak getirmişti. Bu evlilik daha sonra papalık tarafından bozulmuş ve Clito Fransa kraliçesinin üvey kız kardeşi ile evlenmişti.[92]

2 Mart 1127'de Flandra Kontu İyi Charles (the Good), Bruges'deki St. Donatian Kilisesi'nde suikasta uğradı ve öldürüldü. Charles'ın çocuğu veya tayin edilmiş bir varisi olmadığı için tartışmalı bir veraset vardı ve kontluk kargaşa içindeydi. Sonunda Fransa Kralı VI. Louis bir orduyla ortaya çıktı ve bir halef tayin etme feodal hakkını kullandı. Louis, Flandra kontu olarak William Clito'yu seçti ve I. Henry onu engellemeyi bir ölüm kalım meselesi olarak gördü. William, Normandiya'yı tehdit etmeye ve daha uzun vadede Henry öldüğünde İngiliz tacı için bir meydan okuma oluşturmaya hazırdı. Robert Curthose yine de vekâleten, hapishane hücresinden, hatta mezardan zafer kazanabilirdi. Henry, Stephen'ı seferber etti ve Stephen Clito'ya savaş açtı. Fakat müthiş bir askeri güce sahip olan Clito Stephen'ı mağlup etti ve onu üç yıllık bir ateşkes yapmaya zorladı. Bunun üzerine Henry, geçimleri için İngiliz yününe bağımlı olduklarından, Flamanları Clito'ya karşı isyana teşvik etti. Flaman kasabaları kısa sürede isyan başlattılar. İsyanı bastırmaya çalışan Clito 27 Temmuz 1128'de Alost kuşatmasında aldığı bir kılıç darbesiyle öldürüldüğünde Henry rahatlamıştı. Clito'nun ölümü, tahtın son rakibini ortadan kaldırmıştı. Flamanlar ise Fransa ve Normandiya'nın feodal kavgalarından uzak duran Alsace'li Thierry'nin kontları olmasına karar verdiler.[93]

William Clito sorunu ortadan kalkmıştı fakat Matilda halen çocuksuz, dul bir kadındı. O andan itibaren onunla kim evlenirse, zamanı gelince "*jure uxoris*" (eş hakkından) İngiltere kralı ve Normandiya dükü olmayı bekleyebilirdi. Sadece birkaç ay sonra Flandra kontu cinayetinin tetiklediği kriz, bu adamın Anjoulu Geoffrey olduğu anlamına geliyordu.[94] Henry, oğlu William Atheling'in eski kayınpederi V. Fulk'la, şimdi de kızı Matilda'nın kayınpederi olarak akrabalık ve müttefiklik bağı kurmak istiyordu.

[92] Spencer, s. 203.
[93] Davis, 2013, s. 8-9; Watkins, 2015, s. 8-9.
[94] Gillingham, 2001, s. 9.

Henry, 1127 yılının başlarında, Anjou Kontu'nun on üç yaşındaki oğlu Geoffrey ile Matilda için evlilik görüşmelerini başlatmıştı. Matilda, babasının onun için ayarladığı eşleşmenin haberini duyduğunda çok sinirlendi. Matilda yirmi beş yaşında olgun bir kadındı ve bir imparatorun eski karısıydı. Hayatının sonuna kadar imparatoriçe unvanını kullandı ve haklı olarak gurur duyduğu bir şeydi. Matilda muhtemelen sadece bir çocukla evlendirilmesine değil aynı zamanda bir kontun oğlu olduğu için aşağılanmasına kızmıştı. Matilda'nın ikinci evliliğini çevreleyen olaylar bize onun ateşli karakterinin ilk ipucunu veriyor. Matilda, nişan durumu kendisine haber verildiğinde babasıyla tartıştı ve sonunda babası tarafından taleplerini kabul edene kadar odasına kilitlendi. Matilda, tekrar evlenmesi gerektiğini anlamış olmalıydı ve ikinci evliliğinde ilk evliliğinden daha fazla söz hakkı kendisine verilmemişti.[95]

Matilda ve Anjoulu Geoffrey arasında yapılacak olan evliliğin planları devam etti. Henry, müstakbel damadıyla tanışmış ve onaylamıştı. Geoffrey, entelektüel tartışmalarda genç olmasına rağmen yeteneğini gösteren, Henry tarafından muhakemesini test etmek için kendisine sorulan soruları yanıtlayan, parlak ve erken gelişmiş bir damat adayıydı. Aynı zamanda alımlı ve gelecek vaat eden genç bir savaşçıydı. 10 Haziran 1128'de Rouen'de Henry, genç adamı şövalye ilan etti. Büyük günde, şövalye yapma geleneğinin gerektirdiği gibi, çok şık bir giysi giydi. Mızrak ve okla delinmeyecek, çift zırhtan yapılmış, demir ayakkabılar giymişti. Ayak bileklerine altın mahmuzlar bağlanmıştı. Boynundan, üzerinde altın olan bir kalkan sarkıyordu. Başına, pek çok değerli mücevherin ışığını yansıtan, hiçbir kılıcın kıramayacağı veya delemeyeceği şekilde tavlanmış bir miğfer yerleştirildi. Törende yüzü 'bir zambak çiçeği" gibi pespembe parıldıyordu. Gerçekten de "*le Bel*" (yakışıklı) lakabını hak ediyordu.[96]

Daha sonra, 17 Haziran'da Whitsun'da[97], Le Mans'ta, Geoffrey henüz on beş yaşında olmasına rağmen, evlilik töreni o şehrin Le Mans Piskoposu tarafından icra edildi. Bir haberci, herkesin katılması için sokaklarda töreni duyurdu. Kutlamalar üç hafta

[95] Norton, 2009, s. 63-64.
[96] Bradbury, 2005, s. 5-6.
[97] Paskalya'dan sonraki yedinci Pazar gününe denk gelen Pentekost'un (Hamsin Yortusu) İngiltere'deki geleneksel adıdır. Kaynaklarda WhitSunday ve Whit Sunday olarak da yazıldığı görülebilir. Frederick Holweck, "Pentecost (Whitsunday)" *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York 1912.

sürmüş ve katılan her şövalye kraldan hediyelerle ayrılmıştı. Çift, Angers'e ulaştığında daha fazla kutlama yapıldı, vatandaşlar onları karşılamak için dışarı çıktı, çanlar çaldı, kiliselerin dış cephelerine perdeler asıldı ve din adamları sokaklarda ilahiler söylediler. Tören Geoffrey'nin, Demirci Wayland tarafından dövüldüğü söylenen muhteşem bir kılıcı kuşanmasıyla devam etti. Geoffrey de yeni kontlarını memnuniyetle karşıladı. Genç damadın babası, Kudüs Kralı II. Baldwin'in (Baudouin ö. 1131) varisi Melisende (ö. 1161) ile evlenmeye gitti. Zamanla Fulk, tahtta Baldwin'in yerini aldı. Oğlu Geoffrey, Anjou Kontu olarak Batı'da kaldı.[98]

Henry'nin niyeti, ardıllığın kızı Matilda'ya geçmesiydi. Muhtemelen uzun vadeli niyeti, tacın Matilda yoluyla, doğuracağı torununa geçmesiydi. Aslında Matilda'nın evliliği ve evliliğinden doğabilecek Henry'nin torunlarının tahta geçme olasılığı sorun değildi. Sorun olan, Matilda'nın evlendiği kişi olan Geoffrey, hatta Geoffrey'nin ailesiydi. O bir Anjou'ydu ve Normanların tarihsel düşmanı olan Anjou kontunun, evlilik hakkı yoluyla İngiltere kralı fakat daha da önemlisi Normandiya dükü olma ihtimalinin olmasıydı. Anjou şu anda, Normandiya'ya bir zamanlar olduğundan daha az düşman olabilirdi, ancak iki eyalet arasında hiçbir zaman tam anlamıyla bir dostluk ve müttefiklik ilişkisi kurulmamıştı. Geoffrey'in babası Fulk, Alençon'da ve Brémule'de Henry'ye karşı, VI. Louis ile birlikte savaşmıştı. Geoffrey Henry'nin ölümünden sonra Normandiya'yı işgal ettiğinde, yerel halkın düşmanlığı – haklı olarak– çok geçmeden ortaya çıkmıştı. Orderic, Angevinlerin geri çekilmeleri sırasında yakalandıkları dizanteri yüzünden arkalarında bıraktıkları ishali takip ettiklerini anlatırken çok keyifliydi. Normanlar için bir Anjou tarafından yönetilmek çok kabul edilebilir görünmüyordu. Salisburyli Roger'ın –ki; kendisi o dönem Gloucesterlı Robert ve Bloislı Stephen'a rağmen Anglo-Norman devletinde Henry'den sonraki en güç adam ve Maliye Bakanı (*exchequer*) olarak görev yapıyordu– Matilda'nın varis olması için yapılan yemin töreninden önce Henry'nin, baronlarının ve danışmanlarının onayı olmadan Matilda'yı evlendirmeyeceğine dair söz verdiğini hatırlatması da gelecekte yeminin bozulacak olmasının sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Roger'ın argümanı, Anjoulu Geoffrey ile evliliğin, baronların, piskoposların ve yetkililerin rızası olmadan yapıldığı ve bu nedenle Matilda için edilen yeminlerin geçersiz olduğu yönündeydi. Pek çoğu, o

[98] Gillingham, 2001, s. 9; Bradbury, 2005, s. 6; Hollister ve Keefe, 1973, s. 15.

evlendiğinde kocasının İngiltere ve Normandiya'da hükümdar olacağını düşündü ve bu nedenle kocasının ülkenin önde gelen adamları tarafından kabul edilebilir bir damat olması isteniyordu.[99]

Henry'nin Matilda için damat olarak Geoffrey'i seçmesi tabii ki stratejik bir diplomasi hamlesiydi. William Clito olayında görüldüğü üzere, Anjou'larla kurulacak bir ittifak Henry için İngiltere ve Normandiya tahtını güvene almak demekti. Fulk ise tarihsel bir düşmanlık olmasına rağmen Henry ve Normanlarla evlilik yoluyla akrabalık ve ittifaka sıcak bakıyordu. Aslında amacı Normandiya Dukalığının başına kendi soyundan gelecek bir yönetici geçirebilmekti. İlk olarak kızı Matilda'yı William Atheling'le evlendirmesi ve düşmanlığın ana kaynağı olan Maine Kontluğunu kızının çeyizi olarak vermesi, akabinde, Atheling'in ölümünden sonra diğer bir kızı olan Sybilla'yı Normandiya'nın potansiyel varisi William Clito ile evlendirmesi ve son olarak kız vererek kuramadığı akrabalığı kız alarak kurmak için gelen Matilda-Geoffrey eşleşmesi teklifini derhal kabul etmesi Fulk'un niyet ve arzusunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu aslında Angevin İmparatorluğunun kuruluşu yönünde atılan en büyük adımdı.[100]

Anglo-Norman soylularının Matilda-Geoffrey eşleşmesine sıcak bakmadıkları gibi evliliğin çok sağlıklı yürüdüğü söylenemez. Evlendikten kısa bir süre sonra (1130) Matilda kocasını terk etti ve babasının yanına döndü.[101] Sorun kısmen politikti; çünkü Geoffrey, Henry'nin elinde tuttuğu, Matilda'nın çeyizi olarak vaat edilen Normandiya'nın güneyindeki kalelere sahip olduğunu iddia ediyordu. Aslında bu, iddiadan çok bir realiteydi ve birkaç sene sonra Matilda da bu kalelerin teslim edilmemesi üzerine babasıyla ters düşecekti. Dönem kaynakları evli çiftin geçinemediğini kabul ediyor. 26 yaşında ve bir imparator dulu olan Matilda'nın 15 yaşındaki Geoffrey ile sorunlar yaşamış olması muhtemeldir. Matilda kocasını terk ettiğinde, Huntingdonlı Henry, babasıyla birlikte İngiltere'ye geldiğini ve ancak

[99] Bradbury, 2005, s. 7.
[100] Gillingham, 2001, s. 8-9.
[101] John Gillingham, "Love, Marriage and Politics in the Twelfth Century," *Forum for Modern Language Studies,* 25, 1989, ss. 292–303.

toplanan bir konseyin, Matilda'nın kocası Geoffrey'e geri dönmesi konusunda tavsiye verdikten sonra gönderildiğini söylüyor.[102]

Matilda eşine geri dönmeden önce 1131'de İngiliz büyük konseyi yeminlerini yeniden tekrarladı. Üçüncü kez edilen yeminler sadece Matilda'ya verilmişti ve ikinci evliliğinden hiç söz edilmedi. Matilda, bir "*dowager*" Kutsal Roma imparatoriçesi olarak daha yüksek konumunu vurgularken, yalnızca bir taşralı Fransız kontesi olan unvanını gizlemek istiyordu. 1128-1135 yılları arasında Matilda, tasdik ettiği veya tasdik edilmesine yardımcı olduğu, hayatta kalan çeşitli tüzüklerde nadiren "Anjou Kontesi" olarak anıldı. Bunun yerine kendini "*Mathildis Imperatrix*", (İmparatoriçe Matilda) ve "*regis Henrici filia*" (Kral Henry'nin kızı) olan olarak tanımladı.[103] Sonunda, Matilda babasının varisi olarak tayin edilmesinin ana şartını yerine getirdi ve 1133'te Henry Fitz-Empress ve 1134'te Geoffrey Fitz-Empress'i dünyaya getirdi. Matilda'nın arka arkaya doğurduğu iki erkek çocuk, taht adaylığını kesinlikle güçlendiren bir durumdu. Matilda, oğlu Henry'nin vaftiz töreni boyunca ağladı. Muhtemelen çocuksuzluk damgasından kurtulduğunu hissetmiş olmalı.[104]

I. Henry'nin, torunlarının Anglo-Norman devletini devralmasını amaçladığına şüphe yoktur. 1127-28 müzakerelerinin "bilinçli olarak" İngiltere ve Normandiya'yı Anjou ile birleştirmeyi amaçlaması pek olası değildir. Geoffrey kral olmayacaktı ve en fazla umut edilen oğul ve varis için Matilda ile birlikte "ortak naip" olacaktı. Bulgular bu yöne işaret ediyor. Torigny'li Robert, 1128 evliliğini ve sonrasını anlatırken, Matilda için "*hereditario jure*" (kalıtsal hak), oğullarına "*heredes legitimos Anglici principatus*" (İngiliz prensliğinin meşru mirasçıları) sıfatlarını kullanırken, Geoffrey için sadece "*marchiatus*" (marki) ifadesini kullanmayı tercih ediyordu. 1131'de Henry, soylularına ve piskoposlarına Matilda'nın ardıllığını desteklemeleri için tekrar yemin ettirmişti fakat 1133'te, bu kez hem Matilda'ya hem de yeni doğan

[102] *HA*, s. 258-259; Chibnall, 1991, s. 57; Green, 1986, s. 2-3.
[103] Örnek olarak bkz. *Regesta Regum Anglo-Normannorum*, Vol. 2, C. Johnson & H. A. Cronne (Eds.), Clarendon Press, Oxford: 1968, No. 1691; *Regesta Regum Anglo-Normannorum*, Vol. 3, No. 20.
[104] Charles Beem, "Greater by Marriage: The Matrimonial Career of the Empress Matilda", *Queens & Power in Medieval and Early Modern England*, Carole Levin and Robert Bucholz (Eds.), ss. 1-15, University of Nebraska Press, Lincoln & London 2009, s. 5; Chibnall, 1991, s. 70; Norton, 2009, s. 64-65.

bebek Henry'ye, Geoffrey bir kez daha hariç tutularak yemin talep edildi ve gerçekleştirildi.[105]

Geoffrey'e biçilen rolün Matilda'ya oğullar sağlamak, onun çıkarlarını korumak ve kendi payına Anjou ile yetinmek olduğu anlaşılmaktadır. Orderic Vitalis'in dediği gibi, Geoffrey'nin görevi "karısının kiralık askeri" gibi davranmaktı.[106] Henry, Anjoulu Geoffrey'e ne herhangi bir siyasi makam veya himaye teklif etti ne de Matilda'nın çeyizi olarak vaat ettiği Güneybatı Normandiya'daki bir dizi kaleyi tamamen ona bıraktı. Geoffrey'nin her zaman karısının gölgesinde kalmayı tercih ettiği görülüyor. Bunda Matilda'nın hem daha olgun hem de baskın bir karaktere sahip olması etkili olmuş olabilir. Geoffrey zaman zaman karısının üstün statüsünden yararlandı ve kendisini bir tüzükte "İngiliz kralının kızı ve Roma imparatoru Heinrich'in eski karısı Matilda'nın kocası" olarak nitelendirdi.[107] Geoffrey sonunda yetenekli bir askeri komutan olarak olgunlaşmıştı fakat Matilda sosyal statülerindeki uçurumu ve evliliklerinin dinamiğindeki güç ilişkilerini unutmasına asla izin vermemişti. Geoffrey, yirmi iki yıllık evlilikleri boyunca Matilda'ya iradesini asla dayat/a/mamış gibi görünüyor.[108]

2.2. Blois Hanedanı: İngiltere Kralı Stephen

Beyaz Gemi kazası ile vârissiz kalan İngiltere Kralı I. Henry, Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Heinrich'in karısı olan kızı Matilda'nın dul kalması üzerine Anglo-Norman devletinin verasetini kızı üzerinden planlamaya başlamıştı. Henry öncelikle, kızının varis olarak tanınması için soyluları ve piskoposları ikna edip yemin ettirmişti. Fakat dul bir kadın olan Matilda'nın kendisinin ölümünden sonra tahta geçebilmesinin kolay olmayacağını bildiği için Matilda'yı evlendirmek ve özellikle erkek çocuklar doğurarak kızının verasetini garantiye almak istemişti. Bu noktada Henry kalıtsal düşmanlığı bir kenara bırakarak, Fransa önderliğinde oluşan kıta ittifakına karşı müttefik kazanmak ve kızı Matilda'yı evlendirmek için Anjou Kontu V. Fulk'un oğlu Geoffrey Plantagenet'i tercih etmişti. 1128'deki evlilikten sonra

[105] Hollister ve Keefe, 1973, s. 17-18.
[106] Gillingham, 2001, s. 10.
[107] Chibnall, 1991, s. 70.
[108] Beem, 2009, s. 5.

1131 yılında Henry, baronlarından ve din adamlarından, Matilda'nın varisliğini tanıyacaklarına dair tekrar yemin etmelerini talep etmiş ve karşılığını almıştı. Matilda, 1133'te Henry, 1134'te Geoffrey, 1136'da William adlı üç erkek çocuk dünyaya getirmişti. İlk torunu olan ve gelecekte hem Plantagenet Hanedanı'nın İngiltere tahtını ele geçirmesini hem de Angevin İmparatorluğunun kurulmasını sağlayacak olan Henry'nin doğumundan sonra I. Henry, Anglo-Norman baronlarından kızının ve kızı üzerinden, torununun da varis olarak tanınması için tekrar yemin töreni düzenlemişti. I. Henry güçlü ve kararlı bir yöneticiydi. Damadı Geoffrey'ye karşı muhalefete rağmen bu yeminleri almakta sorun çıkmamıştı. Peki, Henry'nin gücü ortadan kalkınca, yani öldüğünde de durum böyle olacak mıydı? Henry'nin gücünden korkan, fakat bir kadın olan Matilda'ya ve kocası Anjoulu Geoffrey'e muhalif olanlar yeminlerine sadık kalacak mıydı?

Henry muhtemelen torunlarının tahta çıkacak yaşa gelene kadar yaşayacağını umut ediyordu. Yaşlanmış olmasına rağmen bilinen bir sakatlığı ya da hastalığı yoktu. Veraseti düzenlemişti ve kendi elleriyle güç ve mevki kazandırdığı gayrimeşru oğullarının ve yeğenlerinin yanı sıra kayınbiraderi olan İskoç Kralı David'in de Matilda'ya destek vereceklerini umut ediyordu. Fakat Henry'nin kızı ve damadı ile olan ilişkisi bozulmuştu. Geoffrey ve Matilda, çeyiz olarak vaat edilen fakat Henry'nin vermediği Güneybatı Normandiya'daki bir dizi kalenin kendilerine verilmesini talep ederek isyan bayrağını açmışlardı.[109] Geoffrey, kayınpederinin ölümünden sonra bu kalelere ihtiyacı olacağı konusunda ısrar etti. Böylece Matilda'nın Norman mirasını garanti altına alabilecekti. Geoffrey ve Matilda, yalnızca Henry'nin mirasçıları olacak olan oğullarının çıkarları için hareket ettiklerini iddia ettiler. Henry, Normandiya kalelerini teslim ederse, düklüğü fiilen damadına teslim edeceğine inanarak buna karşı çıktı.[110]

Davis'in söylediği gibi, Henry tüm veraseti düzenlemiş gibi gözükse de olayların arka planı, işlerin, Henry'nin planladığı gibi gitmeme olasılığını da içerdiği için "Henry'nin ölümünü beklemek, -ne zaman patlayacağı belli olmayan ama muhakkak

[109] *OV*, VI, s. 444, Beem, 2009, s. 6.
[110] Spencer, 2020, s. 226.

patlayacak olan- bir bombayı beklemekten farksızdı."[111] Huntingdonlı Henry'nin aktardığına göre 1135'in Aralık ayında Normandiya'da bulunan Henry, doktorlarının daha önce yasaklamış olmasına rağmen av partisi sırasında yakalanan "lamprey" (Bofa Balığı)[112] adlı balık türünden çok miktarda tükettikten sonra rahatsızlandı.[113] Yanında, her ikisi de Stephen'ı destekleyecek olan Rouen Başpiskoposu Hugh (ö. 1164)[114] ve Evreux Piskoposu Audoin (ö. 1139)[115] ve dördü Stephen taraftarı ve Gloucesterlı Robert olmak üzere beş kont vardı.[116] Gece ateşlenen Henry, altı gün boyunca yavaş yavaş zayıflayarak yatağında yattı. Sonunda ateşi düştü ve ölmek üzere olduğu ortaya çıktı. Henry, Rouen Başpiskoposuna "itirafta" bulundu ve son talimatlarını verdi. Gloucesterlı Robert'ın Caen'deki hazineden askerlerine ve ev hizmetçilerine ödeme yapmak ve görünüşe göre fakirlere hediyeler dağıtması için 60 bin pound miktarında para almasını istedi.[117]

I. Henry Normandiya'ya son geçişini yaptığında, yıldızların gökyüzünde açıkça görüldüğü bir güneş tutulması oldu ve tarihçi Malmesburyli William'ın kötülüğün alametlerinden biri olduğunu söylediği korkunç bir deprem meydana geldi.[118] Ortaçağ kronik yazarları, bu tür doğa olaylarından genellikle olumsuz "kehanetler" çıkartma konusunda oldukça mahirdiler. Mesela 1066 yılında gündüzleri dahi görülebilen bir kuyruklu yıldız için, Anglo-Sakson Kralı Edward'ın (the Confessor) ölümü, Harold'un Hasting Savaşı'nda savaşı ve hayatını kaybetmesi ve Normanların

[111] Davis, 2013, s. 13.
[112] Taşemenler olarak da bilinen yılan balığına çok benzer bir tür tatlı su omurgalısıdır. Spencer'ın aktardığına göre Ortaçağ'da özellikle et yemenin yasak olduğu Lent orucu sırasında soylular tarafından, hazırlanan ağır bir sosla birlikte çokça tüketilen, fakat derisinin üstünde bulunan mukozanın dikkatli bir şekilde temizlenmemesi sonucu hastalığa sebep olabilecek olan deniz canlısıdır. Spencer, 2020, s. 228.
[113] "*comedit carnes murenarum quae semper ei nocebant*", (ona zararlı olan Bofa balığının "*lamprey*" hepsini yedi) *HH*, s. 259.
[114] Amiens'li Hugh (1085-1164) (Hugh of Amiens) 12. yüzyılın önemli, entelektüel din adamlarındandır. Yaşamı boyunca Rouen'de din adamı, Cluniac keşişi, başrahip ve başpiskopos olarak görevlerde bulundu. Şiirler, İncil tefsiri, heretiklik karşıtı polemikler ve en önemlisi sistematik teolojinin en eski koleksiyonlarından biri olan "*Dialogues*" (Diyaloglar) dâhil bir dizi eser yazdı. İç Savaş sırasında Stephen yanlısı bir tutum sergileyen ve 12. Yüzyıl Rönesansı için önemli bir figür olan Hugh hakkında detaylı bilgi için bkz. Ryan P. Freeburn, *Hugh of Amiens and the Twelfth-Century Renaissance*, Ashgate, Surrey 2011.
[115] Ouen olarak da geçmektedir. 1113-1139 yılları arasında Evreux Piskoposu olarak görev yapan ve York Başpiskoposu Thurstan'ın kardeşi olan din adamıdır. Bkz. David S. Spear, "The Norman Empire and the Secular Clergy, 1066-1204", *Journal of British Studies*, Spring, 1982, Vol. 21, No. 2, ss. 1-10.
[116] *OV*, VI, s. 448.
[117] *OV*, VI, s. 448. Davis, Orderic'in verdiği bu rakamın doğru olamayabileceğini ifade ederken, Bradbur, Henry'nin bu isteğinin gerçekleşmediğini savunuyor. Bradbury, 2005, s. 8-9.
[118] *Historia Novella*, akt. Bradbury, 2005, s. 8.

İngiltere'yi istila etmesi gibi farklı yorumlar getirilmişti.[119] Bu tür kehanet konuları bir yana, I. Henry'nin ölümü üzerine kronik yazarlarının uzlaştıkları iki nokta vardı: Birincisi Henry'nin iyi bir yönetici olduğu, ikincisi ise Henry'nin ölümüyle birlikte Anglo-Norman devletinde istikrar ve barış ortamının bozulmuş olmasıydı.[120] Torignili Robert, Henry'nin ölümü üzerine şunları yazmıştı;

> "*Kral Henry, zenginliklerin ne kadar az işe yarayabileceğinin ya da daha doğrusu değersiz olduğunun kanıtıdır. Kral, yaşamı boyunca barışı sevmişti ve üzerlerinde hâkimiyet kurduğu batılı ulusların diğer tüm hükümdarlarından daha zengindi. Kral, halkın babası, öksüzün koruyucusuydu ve bu iyi adam öldüğünde, kötüler öfkelerini ve baskılarını ortaya çıkartmıştı. Bir yandan İngiltere onun yasını tutuyor; diğer yandan Normandiya halkı onun için ağlıyordu. Eskiden barış veren Henry'nin ölümü şimdi savaşı çıkartıyordu. Şiddetli ateşin onu alıp götürdüğü Aralık ayının ilk gecesi, dünyadan bir hazine çalmış yerine ona acılar eklemiştir. Anlayışı, zenginliği, alçakgönüllülüğü, övgüye değer kararlılığı, mazlumlara karşı yumuşaklığı, kötülere karşı sertliği, efendiliği, zenginliği ile kutlanan saygıdeğer kral Henry - dünyanın gururu- burada yatıyor.*"[121]

Henry 1 Aralık 1135'te hayatını kaybettiğinde Matilda, kocası Geoffrey'nin yanında, Stephen ise Boulogne'daydı.[122] Öldüğünde yanında bulunan Rouen Başpiskoposu Hugh ve Évreux Piskoposu Audoin, lordlar ve yetkililer, İngiltere'de gömülmek üzere cenazeyi kıyıya geri götürmeye yemin ettiler. Pazartesi günü ilk olarak Rouen'deki katedrale doğru yola çıktılar. O gece, katedralin bir köşesindeki bir odada çalışan bir tahnit görevlisi, şişmiş gövdeyi açtı, temizledi ve güzel kokulu balsamla doldurdu. Ceset, tuzla kaplanmış ve öküz postlarına sarılmıştı. Bağırsaklar, Notre-Dame du Pré'ye gömülmek üzere bir kavanoza konuldu. Bir grup kâtip ve şövalye, daha alt düzeyde bazı adamlar, Caen'e kadar kalıntılara eşlik etti. Burada St. Stephen

[119] *Gaimar*, s. 792, *Ingulf*, s. 137-138.
[120] *ASC*, s. 194 (Trans: Whitelock), *GRA*, s. 484-489, s. *HA*, s. 259-260, *GND*, 257-259, *Chronicon*, 349-350.
[121] The Chronicles of Robert de Monte, The Church Historians of England, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856. s. 45 (Bundan sonra Torigni olarak geçecektir).
[122] Davis, 2013, s. 15, Watkins, 2015, s. 5.

Kilisesi'nde uygun bir rüzgârın onları İngiltere'ye iletmesi için dört uzun hafta beklemek zorunda kaldılar. Onlar yola çıkana kadar Noel geçmişti. Sonunda rüzgârlar hafiflemiş, Kanal geçilmiş ve cenaze, gömüleceği ve bizzat Henry tarafından yaptırılan Reading Manastırı'na götürülmüştü.[123]

Henry'nin ölümünün ardından gelen belirsizlik, belki de dönemin sonunda çıkacak anarşiye en yakın olanı, veraset konusunda acil bir karara ve etkili bir hükümdara duyulan ihtiyacı gösterdi. Kargaşalar oldu ve bazı lordlar durumdan kendi çıkarlarını korumak için yararlandı: "*her insan şimdi başkalarının mallarını yağmalamaya çalışıyor. Normanlar kendilerini soyguna ve yağmalamaya terk ediyor (...) açgözlü haydutlar, kötülüğe hazır bir şekilde dışarı çıkıyorlar*".[124] Gesta Stephani'nin anonim yazarı: "*tuhaf bir şiddet tutkusuna kapılan her adam, komşusuna karşı acımasızca öfkelendi (...) yasaları boşa çıkararak (...) intikam alma şansını yakaladı.*"[125] Bir kadının ardıllığı, o zamanlar böyle bir duruma cevap gibi görünmüyordu. Matilda'nın tahta çıkması için ne İngiltere'de ne de Normandiya'da tek bir ses bile çıkmamıştı.[126]

Zaten, Henry'nin cenazesi henüz ortadayken, kendisine ve çocuğuna edilmiş yeminler de olmasına rağmen, Matilda ne cenazeye sahip çıkmış, ne de tacı almak için bir girişimde bulunmuştu. Biraz fazla "kadınsal açıdan" bakan Norton'un, Matilda'ya yönelik "babasının ölümünden sorumlu olduğu" ve tacı almak için bile İngiltere'ye geçmeye teşebbüs etmediği yönündeki iddialara karşı yanıtı Matilda'yı savunmaya yönelikti. Norton'a göre Matilda'nın babasının ölümüne katkıda bulunduğu suçlaması haksızdı. Matilda, Henry'nin varisi, ancak Geoffrey'nin de karısı olarak zor bir durumdaydı. Her iki adama da itaat etmesi bekleniyordu ve üstelik bu iki adam çatışma halindeyken Matilda'ya yüklenen sorumluluk ağırdı. Matilda babasını terk etmekle eleştirildi, ancak babasıyla birlikte kalsaydı, neredeyse kesinlikle kocasına itaatsizlik etmekle suçlanacaktı. Tarihçilerin eleştirilerine rağmen Henry, Matilda'yı suçlamış gibi görünmüyordu ve ölmek üzereyken yanında mevcut olanlara kızının, onun yerine geçmesi isteğini tekrarlamıştı.[127] Norton'un, Matilda'yı

[123] Bradbury, 2005, s. 9, Davis, 2013, s. 15-16.
[124] *OV*, VI, s. 453.
[125] *GS*, s, 323-324.
[126] Bradbury, 2005, s. 9.
[127] Norton, 2009, s. 65. Norton, Henry'nin ölmeden önce yanında bulunanlara Matilda'nın kendi yerine geçmesine dair isteğini tekrarladığına dair bilgiyi Malmesbury'li William'ın "Historia Novella"

savunurken, onu, babası ve kocası arasında kalmış bir kadın gibi göstermesi, Matilda'nın hem birinci evliliğinde, hem babasının sağlığında hem de iç savaş sırasında sergilediği karakteri ile neredeyse hiç örtüşmemektedir. Zaten Norton'un kendisinin de çalışmasının devamında, özellikle iç savaş sırasında, Matilda'nın "güçlü ve dominant" karakterinden sıklıkla bahsederek kendisi ile çeliştiği görülmektedir. Norton'un diğer iddiasına Bradbury, Huntingdonlı Henry'nin kroniğine dayanarak itiraz etmektedir. Huntingdonlı Henry, Geoffrey ve I. Henry arasında, kızı tarafından kışkırtılan ve kralın hastalığına katkıda bulunacak kadar kızdıran bazı anlaşmazlıklar olduğunu söylüyor.[128] Yukarıda değinildiği üzere Güneybatı Normandiya'daki kaleler sebebiyle çıkan anlaşmazlık zaten bilinen bir durumdu. Bradbury buna istinaden, Henry'nin onlara karşı kızgın ve düşmanca davranmış olmasının ve veraset hakkında bazı yorumlarda bulunmasının muhtemel olabileceğini savunuyor. Bradbury'ye göre 1128'deki evliliğin yapılmasının nedeni siyasidir ve William Clito'nun Alost kuşatmasında ölümüyle bu siyasi neden de ortadan kalktığı için Henry, Matilda'yı Geoffrey ile evlendirme kararından pişmanlık duymuş olabilir.[129] Her iki yorum da fazlasıyla "ihtimal" içermektedir. Fakat ortada olan gerçek; Henry öldükten sonra Matilda tacı almak için harekete geçmemiş, Stephen ise tam aksine, cenazeyi dahi beklemeden İngiltere'ye gitmişti.

Kendisi için verilen yeminler Matilda'nın adaylığını tanımış olsa da, babasının tahtına oturabilmesi için yeterli değildi. Matilda, iddiasını yerine getirmek ve Westminster'da taç giyebilmek için fiziksel olarak Londra'da bulunmak zorundaydı. Fakat Matilda Fransa'da kaldı ve İngiliz mirasına sahip çıkmak için neyin gerekli olduğunun farkındaydı. Matilda'nın babasının ölümünden sonra ortaya çıkmamasının olası bir açıklaması, üçüncü çocuğuna (William) yeni hamile kalmasıydı. Matilda'nın ikinci hamileliği zor geçmişti ve çocuğun doğumu Matilda'yı neredeyse öldürüyordu.[130] Üçüncü hamileliği, babasının ölümünü takip eden o kritik haftalarda onu pekala fiziksel olarak hareket edemez bir duruma getirmiş olabilirdi. Üçüncü çocuk olan William Fitz-Empress 22 Temmuz 1136'da doğmuştu. Yani, Henry 1 Aralık 1135'te öldüğünde Matilda yaklaşık 2 aylık hamileydi ve zor geçen ikinci

adlı kroniğine dayandırmaktadır. William'ın bu kroniğine maalesef ulaşılamamıştır fakat diğer kroniği olan *GRA*'da böyle bir bilgi bulunmamaktadır.

[128] *HA*, s. 259.

[129] Bradbury, 2005, s. 12-13.

[130] *GND*, s. 246-247.

çocuğun doğumunun ardından gelen bu gebelik onu gerçekten sağlıksız düşürmüş olabilirdi. Matilda'nın sağlık sorunları nedeniyle hareketsiz kalmış olması ihtimali, Norton'un "babasıyla kocası arasında kalmış kadın" portesinden de, Bradbury'nin "babasıyla kavgalı olduğu için" tacı almak üzere harekete geçmediği imasından da tutarlı bir yorumdur. Fakat burada asıl ilginç olan durum, Geoffrey'nin herhangi bir girişim göstermemiş olmasıdır. Bunun yerine Geoffrey, gözünü Normandiya'yı ele geçirmeye yöneltmişti.[131]

Bu sırada Norman baronlarının ardıllık planlarında Matilda'nın yerine sürpriz gibi görünse de çok da şaşırtıcı olmayan bir başka isim vardı; Stephen'ın ağabeyi, Blois ve Champagne Kontu Theobald! Norman baronları, Henry'nin ölümünün ardından, muhtemelen Matilda'nın tahtı alamayacağını varsayarak yeni bir dük arama işine koyulmuşlardı. Belirledikleri isim olan Blois Kontu Theobald'ı (ö. 1152) dük olması için Newburgh'da toplantıya çağırdılar.[132] 20 Aralık'ta, İngiltere'den gelen bir ulak, Theobald'ın kardeşi Stephen'ın kral olarak tanındığını ilettiğinde, hâlâ ona tahtı teklif etmeye hazırlanan bir grup Norman baronuyla –ki aralarında Henry'nin gayrimeşru oğlu Gloucesterlı Robert da bulunuyordu– şartları tartışıyordu.[133] Onlar düşünürken Stephen harekete geçmişti. Ulak mesajı ilettiğinde rüzgar bir anda tersine dönmüş ve bu baronlar, "her iki ülkede de sahip olduğu onurlar nedeniyle" Stephen'ı desteklemeyi tercih edeceklerini açıklamışlardı.[134] Orderic, Theobald'ın ağabeyi olduğu için göz ardı edilmekten "rahatsız olduğunu" ve kötü bir zarafetle eve geri döndüğünü söylüyor.[135] Fakat yine de Stephen'ı tanıdığını ve gerekirse Papalıkla olan bağlantılarıyla onu destekleyeceğini de açıklamıştı. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Norman baronlarının Theobald'ı "dük" olması için toplantıya çağırmış olmasıdır. Kaynaklar, kraliyet konusunda sessiz kalıyor. Stephen'ın İngiltere kralı olduğu haberi geldiğinde hem baronların hem de Theobald'ın çekilmiş olması, muhtemelen İngiltere ve Normandiya'nın ayrılmaz olduğunu düşünmelerinden kaynaklanıyordu. Belki de, Normandiya dükünün aynı zamanda İngiltere kralı olacağı kabul ediliyordu.

[131] Beem, 2009, s. 6-7.
[132] Bradbury, 2005, s. 9.
[133] *Torigni*, s. 47; *OV*, VI, s. 454.
[134] Gillingham, 2001, s. 13; Davis, 2013, s. 15-16
[135] *OV*, VI, s. 454–455.

Theobald'ın küçük kardeşi Stephen, Henry'nin ölüm haberini aldığında Boulogne'daydı ve hemen İngiltere'ye yelken açmaya karar verdi. Stephen'ın en azından tahta geçmeyi düşündüğü ve hamlesini yapmaya hazır olduğu açık. Stephen'ın motivasyonu Matilda'ya karşı herhangi bir kişisel düşmanlıktan ziyade, Blois ve Anjou arasındaki kalıtsal düşmanlıkla ilgili olabilir. İngiltere ve Normandiya'yı ele geçirebilirse, o zaman bu bölgelerin kontrolü Anjou kontunun eline düşmeyecekti. Henry'nin ölümünün ardından kısa bir süre sonra Theobald'ın Normandiya'da, Stephen'ın da İngiltere'deki varlığı, Blois evinin veraset konusundaki ilgisini göstermektedir.[136] Gesta, İngiltere'nin önde gelen adamlarından bazılarının, Henry hayattayken kendilerini Blois evine bağladıklarını iddia etmektedir. Stephen'ın Boulogne ilçesinde bulunması, ona kanalı geçmek için ideal bir konum verdi ve kötü hava durumuna rağmen hemen Wissant'tan yola çıktı. Hızlı davranmak için büyük bir kuvvet toplamayı beklemek yerine çok küçük bir maiyetle seyahat etti.[137]

Stephen'ın İngiltere tahtı için hızlı hareket etmesinde rol modelinin, hayran olduğu amcası Henry olduğu konusunda çok az şüphe olabilir.[138] Henry de, abisi William Rufus'un av partisi sırasında bir kaza oku sonucu ölmesinden (2 Ağustos 1100) sadece 3 gün sonra (5 Ağustos 1100) İngiltere tahtına çıkmıştı. Stephen'ın tahtı ele geçirmedeki hızı ve yöntemi Henry'ninki ile benzerlik göstermektedir. Stephen Londra'da memnuniyetle karşılandı. Henry'nin yasını tutan halk, sanki Henry'yi onda bulmuşlar gibi ve henüz herhangi bir anlaşma yapmadan önce, Stephen'ı alkışlarla selamlamak için dışarı çıktılar.[139] Halk, Stephen'ın Londra'nın statüsüyle ilgili vaatlerinin yanı sıra, yalnızca onun verebileceği ayrıcalık vaatlerinden de etkilendi. Stephen, Boulogne Kontu olarak, İngiltere'den Flandra'ya olan ticaretin ana yolu olan bu şehir üzerinden ticaret için ayrıcalıklara izin verilmesinde önemli bir söz sahibiydi. Londra'da bilgelik ve kurnazlık gösterdi. Stephen bu dönemde Avrupa'daki birçok şehre verilen bir statüyü Londra'ya vererek, bir komün olarak tanımaya hazır görünüyordu. Londralıların tıpkı Ghent, Bruges, Lille veya Saint-Omer gibi onu "seçtiklerini" iddia etmelerine izin verdi. Londralılar kendi

[136] Davis, 2013, s. 13-14.
[137] Bradbury, 2005, s. 9-10.
[138] Jim Bradbury, "The Early Years of the Reign of Stephen, 1135–39", *England in the Twelfth Century: Proceedings of the 1988 Harlaxton Symposium*, Daniel Williams (Ed.), Woodbridge 1990, ss. 17–30.
[139] *GS*, s. 324-325.

yöneticilerini "seçmişti". Karşılığında onlara hangi imtiyazları verdiğini bilmiyoruz, ama muhtemelen dikkate değerdi çünkü Londralılar onu her koşulda desteklediler ve esir düştüğünde onu felaketten kurtardılar. Londralı tüccarlardan böylesine ateşli bir destek alan adamın aynı zamanda Flandra'nın kumaş kasabalarına giden en kısa yolu kontrol eden adam olması tesadüf olamaz.[140] Londralılar Stephen'a kaynaklarıyla yardım etmek ve onu korumak için yemin ettiler ve bu yemine sadakatle bağlı kaldılar. Londra güvence altına alınmıştı. Her halükarda, muhtemelen bir komünün üyeleri olarak yeni statülerinin keyfini çıkaran Londralılar, bir meclis topladılar ve Stephen'ı kral olarak seçtiler.[141]

Gesta'nın yazarı Londra'dan bahsederken "*ipsam totius regionis reginam, metropolim*"[142] (bütün bölgenin kraliçesi olan metropol) diyerek Londra'yı yüceltiyordu. Stephen Londralıların desteğini aldıktan sonra kraliyet hazinesinin bulunduğu ve Gesta'nın yazarının kraliyetin ikinci tahtı/koltuğu "*secundam duntaxat regni sedem*"[143] olarak tanımladığı ve Stephen'ın kardeşi Henry'nin piskoposluğunu yaptığı Winchester'a geçmişti. Bu zamana kadar Stephen'a bir grup destekleyici şövalye eşlik etti. Stephen'ın Winchester'ı, kardeşi Henry'nin aracılığıyla kazandığı ifade edilir. Henry bu aşamada kardeşinin en önemli bir destekçilerinden biri idi. Piskopos, önde gelen bazı vatandaşlarla birlikte Stephen'ı selamlamak için dışarı çıktı. Gesta, Winchester'a, gelecek vadeden hükümdar tarafından komün statüsü verilmiş olabileceğini ima ediyor. Stephen için Wincherter'da Piskopos Henry'nin desteği kadar, hatta belki daha da fazla kazançlı olan durum, I. Henry yönetiminin en etkili isimlerinden olan Salisbury Piskoposu Roger (ö. 1139) ve kraliyet hazinedarı William Pont de l'Arche'ın (ö. 1136)[144] Stephen'ı desteklemeleri ve hazineyi teslim etmeleriydi. Henry'nin maliye bakanı ve hazinedarı olan bu iki isim muhtemelen kendi geleceklerini düşünüyorlardı. Bu yönde bir kanıt olmasa da Winchester

[140] Davis, 2013, s. 10.
[141] Bradbury, 2005, s. 10-11.
[142] *GS*, s. 5. The Gesta Stephani Regis Anglorum, (içinde), Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II., and Richard I., Vol. III, Richard Howlett (Ed.), Longman & CO., London 1886.
[143] *GS*, s. 7. (Ed. Howlett)
[144] William Pont de l'Arche, adından anlaşılacağı üzere Rouen yakınlarındaki Pont de l'Arche'dan gelmiştir. 1103-1106 yılları arasında çıkarılan kraliyet beratlarından, Hampshire şerifi olduğu anlaşılmaktadır. Bir süre Wiltshire şerifliği de yapmış ve 1129'da Berkshire'a atanmıştır. Bunlar kraliyet için en zengin üç kontluktu ve ayrıca Winchester hazinenin merkeziydi. Hampshire aynı zamanda Normandiya'ya giden Kanal geçişi açısından stratejik bir öneme sahipti. Bkz. Green, 1986, s. 199-200.

Piskoposu Henry onları ikna etmeye yardım etmiş olabilir. Piskopos, hazinenin bulunduğu şatonun anahtarlarını teslim etmesi için William'a rüşvet vermeye bile kalkışmış, ancak Stephen dışında kimseye şatoyu teslim etmeyi reddetmişti.[145] Hem Londralıların desteğini hem de kraliyet hazinesinin anahtarlarını elde eden Stephen için geriye tek şey kaldı: Canterbury Başpiskoposunun elinden kraliyet tacını giymek…

Stephen ve maiyeti, Henry'nin 1127'de İngiltere'nin piskoposlarına, başrahiplerine ve soylularına dayattığı, Matilda'nın ardıllığını desteklemek için edilen yeminleri bir kenara bırakmanın uygunluğu konusunda şüpheleri olan Canterbury Başpiskoposu Corbeilli William[146] (ö. 1136) ile görüşmeye gittiler. Stephen'ın destekçilerinin Canterbury Başpiskoposu ikna etmek için çok uğraşması gerekmişti. Başpiskopos William, aceleyle hareket etmeyeceğini ve herkesin tavsiyesine ihtiyaç duyulduğunu belirtti.[147] Stephen'ın adamları I. Henry'nin, isteksiz tebaasına böyle bir yemini empoze ederek yanlış yaptığını savundular ve sonunda -kendi kozlarını- çıkardılar; Henry ölüm döşeğinde iken yanında bulunan ve ölürken kralın baronlarını yeminlerinden azat ettiğine yemin etmeye istekli olan kraliyet kâhyası Hugh Bigod (ö. 1177). Başpiskoposu, bir kral atamayı kabul etmedikçe, krallığın kararsız durumunun yakında iç çöküşe neden olacağı konusunda inandırmaya çalışıyorlardı. Başpiskopos sonunda yorgun bir şekilde razı oldu ve 22 Aralık 1135'te Advent'in[148] üçüncü pazar günü Stephen, Westminster'da kral olarak taç giydi.[149] Stephen, kilisenin ve ulusun örtülü desteğiyle kral olarak mesh edildi. Malmesburyli William'a göre, Gesta'nın yazarı Stephen'ın evrensel bir onaya sahip olduğunu söylese de,

[145] *GS*, s. 326; Bradbury, 2005, s. 11.
[146] Corbeilli William (William of Corbeil), 1123-1136 yılları arasında Canterbury Başpiskoposluğu görevini yapmış olan kilise adamıdır. York Başpiskoposu Thurstan ile William arasında "öncelik tartışması" (primacy dispute) yaşanmıştır. Gesta'nın yazarı William'ı sürekli para biriktiren, bunları yoksullara dağıtmayan cimri bir adam olarak tanıtmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Denis Bethell, "William of Corbeil and the Canterbury York Dispute", *The Journal of Ecclesiastical History*, Vol. 19, Issue 02, October 1968, ss. 145-159.
[147] *GS*, s. 326.
[148] Hıristiyanlıkta, 30 Kasım'daki Havari Aziz Andrew Yortusuna en yakın Pazar gününden İsa'nın doğumu, yani Noel'e kadar olan süreyi ve dört Pazar gününü kapsayan dört haftalık dönemdir. İlk Pazar, 27 Kasım gibi erken bir tarihte olabilir ve bu durumda Advent yirmi sekiz gün sürer ya da 3 Aralık gibi geç bir tarihte olabilir ve bu durumda sezon sadece yirmi bir gün sürer. Bkz. Francis Mershman, "Advent", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 1, Robert Appleton Company, New York 1907.
[149] Gervase of Canterbury, *Opera*, William Stubbs (Ed.), 2 Vols, Rolls Series, No. 73, London 1879–80, I; s. 94. (Bundan sonra Gervase olarak geçecektir.)

törende çok fazla soylu veya din adamı yoktu. Henry'nin cenazesi, 4 Ocak 1136'da Reading'de defnedilirken, Stephen tacını giymiş bir kral olarak törene katıldı. Büyük soyluların çoğu hala Normandiya'da olduğu için katılımın az olduğu bir taç giyme töreni olmuştu fakat Stephen İngiltere tahtının tapusunu almıştı. Artık İngiltere'nin bir kralı vardı ve kraliyet Norman hanedanından, Blois hanedanına geçmişti.[150]

Stephen tahta çıkmıştı fakat veraset konusunda Matilda'nın Papa II. Innocent'e (Innocentius 1130-1143) yaptığı itiraz tartışılırken Bigod'un Henry'nin ölüm anında hazır olmadığı için yemininin geçersiz olduğu iddia edildi. Salisburyli John'a göre, Innocent'in önünde yapılan duruşmada, Sées Başdiyakozu ve daha sonra Lisieux Piskoposu Arnulf, Kral Henry'nin fikrini değiştirdiğini ve ölüm döşeğinde kız kardeşinin oğlu Stephen'ı varisi olarak atadığını belirtti.[151] Hugh Bigod kesinlikle Normandiya'daydı ve kesinlikle hastalığı sırasında kralla ilgileniyordu. Ayrıca, diğer iki şövalye de yemin etmeye hazırdı. Bradbury'ye göre yemin ettikleri şey açıkça mümkündür: Henry "fikrini değiştirmiş ve kız kardeşinin oğlu Stephen'ı varisi olarak atamıştı".[152]

Henry'nin son anda taht için Stephen'ı varis göstermesi, Beyaz Gemi kazasından kendi ölümüne kadar geçen sürede yaşanan hadiselere ve Henry'nin önce kızı Matilda'yı, sonra da Matilda ve torunlarını varis gösterme çabalarına çok zıt bir eylemdi. Bunun bir taht kavgasına, dolayısı ile iç savaşa dönüşeceğini Henry'nin düşünmemiş olması çok mantıklı görünmüyor. Özellikle, bunun ihtimal dâhilinde olduğunu düşünenlerin en temel argümanları olan Henry'nin ölmeden önce kızı ve damadı ile kavgalı ve küs olmasının yeterli olmadığı da ortadadır. Zira Henry tahtı kızına değil, torunlarına bırakıyordu. Peki, Henry, kendisinin ölümünden sonra, kızı tahta çıkınca damadı Geoffrey'nin daha fazla söz sahibi olmak istediğini düşünebilir mi? Bu pekâlâ mümkündür fakat buna dair yorum geliştirecek kadar veri sahibi değiliz. Ayrıca, Henry'nin ölümü, yediği Bofa balığından kaynaklanan bir zehirlenme sonucu olmuştur. Henry zehirlendiği akşamdan ölümüne kadar geçen 6 günlük süreyi yüksek ateşle yatakta geçirmiştir. Uzak bir ihtimal de olsa, ateşli

[150] David Crouch, *The Normans: History of a Dynasty*, Hambledon Continuum, London 2002, s. 247-248.
[151] John of Salisbury, *Historia Pontificalis*, Marjorie Chibnall (Ed. & Trans.), Edinburgh 1956, s. 84.
[152] Bradbury, 2005, s. 12.

hastalık geçirenlerin karar verme mekanizmalarının düzgün çalışmadığı bilindiği için, Henry kendisini yanlış ifade etmiş de olabilir. Tabii bu da yeterli veri olmadığı için polemik kaynağı olmaktan öte geçmeyecektir.

Bu noktada Stephen'ın karakteri ile sergilediği davranış arasındaki farklılık da dikkat çekicidir. Gesta'nın yazarının tanımladığı Stephen ile anarşi sürecindeki Stephen'ın aynı kişi olması gerçekten şaşırtıcıdır. Gesta, Stephen için:

> "*Henry tarafından tüm yeğenleri arasında en çok sevileniydi, sadece onunla yakın akraba olduğu için değil, aynı zamanda üstün bir şekilde ayırt edildiği erdemleri nedeniyle. O'nda, zamanımızda ender rastlanan bir şey olarak, zenginlik alçakgönüllülükle, cömertlik nezaketle birleştirildi. Tüm savaş girişimlerinde, düşmanla her karşılaşmasında "cesur ve yiğit", "tedbirli ve azimliydi.*"[153]

Stephen'ın, Henry'nin ölümü üzerine kararlılıkla hareket ettiği doğrudur. Savaşçılığı ve cesur bir şövalye olduğu konusunda da itiraz eden kimse yok. Mesela Winchester'da, bazı baronlar ona Henry'nin kızı Matilda için ettirdiği yeminleri hatırlattığında onları ikna etmek yerine "sert bir söylemle" onlardan bağlılık yemini almayı tercih etmişti. Londra ve Winchester şehrine karşı olan diplomatik yaklaşımının yerine burada baronlara karşı daha sert bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Keza 1141'deki Lincoln Savaşı'nda da geri çekilip kurtulmak yerine askerleriyle beraber savaşmayı tercih etmiş ve esir düşmüştü. Fakat ilk başlarda görülen bu sert ve kararlı mizacının aksine, Stephen iç savaş sırasında sürekli tutarsız hareketler sergilemiş, bir kalenin kuşatması bitmeden diğerine geçmeye kalkışmış, kararsız ve dengesiz tavırlar sergilemişti. Hollister, güler yüzlü ve neşeli yapısının arkasında Stephen'ın "sinsi ve arkadan vuran" hain bir karaktere sahip olduğunu düşünüyordu.[154] Huntindon'lı Henry'nin Stephen'ı "kararlı ve cüretkâr bir adam"

[153] *GS*, s. 324.
[154] C. Warren Hollister, *The Making of England: 55 BC to 1399*, D. C. Heath and Company, Lexington 1992, s. 142-143.

(*vir magnae strenuitatis et audaciae*)[155] olarak tanımlamasını Bradbury, "Stephen'ın modern/günümüzdeki görünüşü dikkate alındığında" ilginç buluyor.[156]

Anarşi sırasındaki eylemleri de Stephen'ın aslında çok da kararlı biri olmadığını gösteriyor. Kale savaşlarındaki tutarsızlığı, Matilda ve Gloucesterlı Robert'ı ele geçirme fırsatları varken bunları kullanmaması gibi tuhaf eylemlerinin yanı sıra, iç savaşın sonlarına doğru İngiltere'yi işgale gelen genç Henry Fitz-Empress'in kendi askerlerine ödeyecek parası kalmayınca ve annesinden de destek alamayınca parayı ona Stephen'ın temin etmesi gerçekten tuhaf karakterini ortaya koyan hadiselerdir. Son olarak, Stephen'ın Winchester Antlaşması ile Henry'yi evlatlık olarak aldığını ve kendisinden sonra tahta varis göstermesini örnek gösterebiliriz. Bunun detayları anarşi bölünde verilecektir fakat Stephen'ın tahtı, Henry'ye çok fazla kolay verdiğini şimdiden söyleyebiliriz. Bu tür hadiseleri göz önüne aldığımızda, I. Henry ile yeğeni Stephen arasında, Matilda ve Geoffrey'yi devre dışı bırakarak kendisinden sonra tahtı ele geçirmesi fakat torunu büyüyünce tahtı doğrudan ona bırakması yönünde gizli bir anlaşma yapılmış olabilir mi sorusunu akıllara getirmektedir. Bu sayede Henry, Anjou kontunun İngiltere üzerinde hak iddia etmesinin önüne geçtiği gibi kırgın olduğu kızını devre dışı bırakarak tahtın torununa geçmesini de sağlamış oluyordu. Fakat yine de pek çok araştırmacı Henry'nin ölmeden önce son anında taht için Stephen'ı işaret ettiğine inanmamaktadır. Mesela Davis, Henry'nin kararını değiştirmesi durumunda Geoffrey ve Matilda'nın savaş açacaklarını bildiği için bunun mümkün olmadığını ifade etmektedir.[157]

Matilda, Stephen'ın eylemlerinin haberini aldığında şaşırmıştı. Stephen ve Matilda'nın arasında bir ilişki olduğuna ve Matilda'nın en büyük oğlu Henry'nin aralarındaki ilişkinin ürünü olduğuna dair bir efsane vardır.[158] Bu dedikodu doğru kabul edilirse Stephen'ın ihaneti Matilda için çok daha zor olmuştur. Ancak, bu dedikodunun gerçek olmaktan ziyade Matilda'nın adını karalamak için ortaya atılmış olduğu düşünülmektedir. Geoffrey, Henry'nin kendi çocuğu olduğundan asla şüphe etmemiş gibi görünüyor. Dahası iç savaş sırasında Matilda Stephen'a karşı oldukça

[155] *HA*, s. 256 (Ed. Arnold).
[156] Bradbury, 2005, s. 10.
[157] Davis, 2013, s. 15.
[158] Chibnall, 1991, s. 198.

acımasız davranmıştı. Yine de Stephen'ın ihaneti Matilda'yı çok kızdırmış olmalı ama yapabileceği çok az şey vardı. 1135'te yapabileceği tek şey Normandiya'daki az sayıda kaleyi işgal etmek ve Stephen'ın konumunu rakipsiz bir şekilde pekiştirmesine izin vermemekti.[159] Geoffrey Plantagenet, Domfront, Argentan ve Exmes gibi bazı önemli Norman kalelerini hızla ele geçirdi. Ayrıca, iki güçlü sınır lordu, William Talvas (ö. 1172)[160] ve Mayenne'li Juhel'i (ö. ?) kendi senyörlüklerinin başına geçirmeyi başardılar. Bu girişim Angevinlere Güney Normandiya'da asla vazgeçmedikleri bir dayanak noktası vermişti. Ancak daha hızlı ilerleme umutları, arkalarından gelen bir isyan haberiyle suya düşmüştü. Anjou'nun kuzey doğusundaki en güçlü baron ve Anjou'nun kalıtsal düşmanı olan Sable'lı Robert (ö. 1151/2), bu kritik andan yararlanmayı seçti. Geoffrey Anjou'ya dönmek zorunda kalmıştı. Normandiya'nın fethi için Geoffrey'nin başlattığı bu ilk saldırı dalgasının yarattığı itici güç kaybolmuştu.[161]

Geoffrey yönünü Normandiya'ya çevirmiş ve Stephen'ın etki alanını daraltmaya ve belki de babası V. Fulk'un oğlunu Matilda ile evlendirmesindeki ana sebep olan Ankou-Normandiya birliğini kurmaya adamıştı. Bu arada Stephen İngiltere'de konumunu sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Aslında, Londralıların desteğini almış, Winchester hem kraliyet hazinesini ele geçirip hem de hazinedarları kendi safına çekmiş ve nihayetinde Canterbury Başpiskoposunun elinden kraliyet tacını giyerek mesh edilmiş İngiltere kralı olmuştu. Geriye etkili bir kral olabileceğini kanıtlamak kalıyordu. İlk olarak ve taç giyme töreninde, kanunlara uyacağına, amcası ve öncülü olan kral Henry'nin düzenini koruyacağına ve son Anglo-Sakson kralı Edward'dan bu yana gelişen gelenek ve teamüllere riayet edeceğine dair bir tüzük yayımlamıştı.[162]

---

[159] Norton, 2009, s. 65-66.

[160] I. Henry'ye karşı Robert Curthose'u destekleyen Ponthieu Kontu Belleme'li Robert'ın oğludur. Babası 1106'daki Tinchebrai Savaşı'ndan sonra I. Henry tarafından hapse atılmış ve mülklerine el konulmuştu. William el konulan mülklerini almak için sık sık Normandiya'da isyan çıkartmıştır. Nihayet Henry'nin ölümünden sonra Henry'nin damadı Anjou'lu Geoffrey'nin yardımıyla mülklerini geri almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Kathleen Thompson, "William Talvas, Count of Ponthieu, and the Politics of the Anglo-Norman Realm", *England and Normandy in the Middle Ages*, David Bates & Anne Curry (Eds.), The Hambledon Press, London & Rio Grande, 1994, ss. 169-184.

[161] Gillingham, 2001, s. 13-14.

[162] Tüzük metni için bkz. *English Historical Documents*, Vol 2, David C. Douglas and George W. Greeaway (Eds.), Eyre and Spottiswoode, London 1959, s. 402.

Stephen'ın başarısında en büyük pay sahibi olan kişi şüphesiz, kardeşi Winchester Piskoposu Henry'dir. Salisburyli Roger'ı ve William Pont de l'Arche'ı kazanarak hükümet mekanizmasını ve hazineyi güvence altına almış ve Başpiskopos William'a Stephen'ı mesh etmek için en büyük teşviki veren de Henry olmuştu. Kilise'nin özgürlüğünü yeniden tesis etmek ve sürdürmek için çabalayan Henry, Cluny bağlantılarına da sahipti. Henry, kardeşini desteklerken Kilise'nin özgürlüğünü güvence altına alma arzusunda kesinlikle samimiydi. Bunu Stephen'a bir rüşvet olarak değil, Kilise'nin dostça işbirliği için herhangi bir kralın ödemesi gereken bir bedel olarak vaat etmesini sağladı. Stephen, papa tarafından tanınır tanınmaz, bazen "ikinci" ya da yayımlandığı yerden dolayı "Oxford Özgürlükler Tüzüğü" olarak adlandırılan bir tüzük yayımladı. Tüzüğün, daha önce yayımlanmış tüzüklerden farkı başlangıç kısmıdır. Genel olarak İngiltere krallarının yayımladıkları bu tür tüzükler "İngiltere Kralı …" ifadesiyle başlamaktadır. Fakat Stephen'ın yayımlamış olduğu söz konusu tüzük, Kilise'den sağladığı faydaların bir sıralamasıyla açılır:[163]

> "*Ben, Stephen, Tanrı'nın lütfuyla, din adamlarının ve halkın onayıyla İngiltere kralı seçildim ve Canterbury'nin Başpiskoposu Lord William ve Kutsal Roma Kilisesi'nin elçisi tarafından kutsandım ve daha sonra Kutsal Roma Piskoposu Innocent tarafından onaylandım. Tanrı'nın onurundan ötürü, Kilise'nin özgür olacağını ve ona borçlu olduğum saygıyı teyit edeceğini kabul ediyorum.*"[164]

Stephen tüzüğün devamında, dini makamları satmama (*simony*), Kilise'nin mülklerine el koymama, daha önce el konulmuş mülkleri iade etme, ölen bir din görevlisinin mülkiyetine al koymama, Kilise'nin özgürlüğünü kısıtlamama gibi vaatler vermektedir. Bu bağlamda tüzük tam anlamıyla reformist bir politikayla hazırlanmıştır ve Cluny tarikatının izlerini taşımaktadır. Cluny tarikatının mensupları, Kilise'nin özgürlüğünü kazanmasının en etkili yolunun seküler iktidarla savaşmak değil, onunla işbirliği yapmak ve onu dönüştürmek olduğuna inanıyorlardı. İngiltere yönetiminde de önemli insanlarla uzlaştılar; Kral I. Henry bir Cluny manastırı kurmuştu, Stephen'ın annesi ve kayınpederi yaşlılıklarında Cluny

[163] Davis, 2013, s. 17.
[164] Tüzük metni için bkz. *EHD*, II, s. 403.

manastırlarına girdiler ve tabii kardeşi, Winchester piskoposu çok önemli bir Cluny keşişiydi.[165]

Stephen'ın yayımladığı tüzük şüphesiz Kilise çevresinde ve Papalık kurumunda kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Aslında bu vaatler ve bir İngiltere kralının böyle bir tüzük yayınlaması yeni bir şey değildi. Fatih William ve I. Henry de özellikle Kilise ile olan ilişkiler konusunda ve sivil kanunlar için çeşitli tüzükler yayınlamışlardı.[166] İleride değineceğimiz üzere Plantagenetlerin ilk İngiltere kralı olan II. Henry de kilise ve sivil hukuk alanlarında yaptığı düzenlemelerle meşhurdur. Teoride oldukça detaylı düzenlemeler içeren bu tüzüklere, pratikte Stephen da diğer Norman kralları gibi çok fazla riayet etmemiştir.[167]

Stephen'ın saltanatının ilk üç ayındaki faaliyetleri kendisine, İngiltere ve Normandiya'daki neredeyse tüm soyluların bağlılıklarını kazandırmıştı. Davis'e göre Stephen'ı kral yapan mesh edilmesidir, fakat onun kral olduğunu gösteren hadise 1136'da toplanan Paskalya saray kabinesi olmuştu. Stephen Paskalya toplantısını uzattı ve sonunda tereddüt edenleri ihtişamıyla etkilemek ve gelip kendisine bağlılık göstermeleri için kabinesini Oxford'a taşıdı. Sonuç dikkate değerdi. Çünkü Nisan sonundan önce Gloucesterlı Robert bile ortaya çıkmıştı. Robert'ın savunucusu olarak yazan Malmesburyli William, Robert'ın gelişinin kont için bir fikir değişikliği anlamına gelmediğini, Stephen'ın hızlı yükselişine karşı, Normandiya'da izole kalmamak ve doğru zamanı kollamak için "ikiyüzlü" hareket ettiğini ifade ediyordu.[168] Eğer bir taraftar grubu oluşturmak istiyorsa, Matilda yanlısı baronları bulmak için Stephen'ın sarayına gitmesi gerekecekti. Bu nedenle gerçek niyetini gizledi ve Stephen'la toprakları ve mülkleri hakkında anlaşmalar yaptıktan sonra şartlı bir biçimde bağlılık gösterdi.[169]

---

[165] Davis, 2013, s. 18.
[166] Fatih William'ın Edward'ı örnek olarak yayınlamış olduğu tüzük metni için bkz. *EHD*; II, s. 399-400, William Stubbs, *Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History: From the Earliest Times to the Reign of Edward the First*, Clarendon Press, Oxford 1921, s. 98-99. Daha detaylı açıklamalar için *Ingulf*, s. 176 vd. I. Henry'nin "Özgürlükler Bildirisi" için bkz. *EHD*, II, s. 400-402, Stubbs, 1921, s. 117-119.
[167] Bradbury, 2005, s. 12.
[168] *GRA*, s. 496.
[169] Bradbury, 2005, s. 14; Davis, 2013, s. 19-20.

Gesta, 1135'te bazı baronların Robert'a, tahtı talep etmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunduklarını yazmaktadır. Fakat Robert bunu reddederek kız kardeşi Matilda'nın oğlu Henry'nin tacı alması gerektiğini önerdi. Ancak bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadı ve Stephen'ın mektuplarla ısrarlı daveti üzerine Paskalya'dan sonra saraya gitti. Robert'ın, içten olmasa bile bağlılık sözü vermesi, Stephen için önemli bir kazançtı ve konta özel ilgi gösterdi.[170] Aslında Robert, işlerin gidişatını görmüş ve Stephen'la acilen barış yapmadığı takdirde İngiltere ve Normandiya'daki topraklarının kaybedilmesinin muhtemel olduğunu düşünmüş olmalıydı. Matilda ve Geoffrey'e iki yıl boyunca yardım etmek için açık bir hamlede bulunmamış olması anlamlıdır. Şimdilik Stephen'ı İngiltere Kralı ve Normandiya Dükü olarak kabul etmekten başka bir alternatifi olmadığını anlamıştı. Stephen ise baronların da bağlılık sözlerini aldıktan sonra İngiltere'de oldukça önemli ilerlemeler kaydetmiş, gücünü kanıtlamış ve gittiği her yerde coşkuyla karşılanmıştı.[171]

Stephen'ın İngiltere'nin önemli şehirlerini, kraliyet hazinesini, Canterbury Başpiskoposluğunu, yerel baronları ve Robert'ı kazanması aslında çok sıra dışı durumlar değildi. Sonuçta güç ve zenginlik sahibi bir kral adayı olarak, veraset için verilmiş sözler olmasına rağmen, doğru bağlantıları kullanarak, doğru yerde ve doğru zamanda bulunmayı başarmıştı. Asıl soru, Stephen'ın Papalıktan nasıl bu kadar kolay onay aldığı olmalıdır.

Tıpkı diğer şartları sağlamakta olduğu gibi, Papalık desteğini almasında da konjonktür ve aile bağları Stephen'ın yanında olmuştu. Stephen tahta çıkışının onayını, Papa II. Innocentius'tan neredeyse anında aldı. 1139'da İmparatoriçe Matilda'nın yandaşları Papa'ya itiraz için Roma'ya geldiklerinde tekrarlanan bir onaydı. Innocentius'un halefleri [II. Celestinus (1143-1144), II. Lucius (1144-1145) ve III. Eugenius (1145-1153)] Stephen'ı desteklemek konusunda daha az hevesli görünmelerine rağmen İngiltere tacı ile ilgili "yenilik olmaması" gerektiğini düşünmüşlerdi.[172] Üstelik bu dönemde Matilda'nın iddiasını destekleyen yeminler, Stephen'ın 1139'da ülkenin en önemli piskoposlarından bazılarını tutuklaması ve York seçimleri gibi çatışmalara rağmen, taç giyme töreninin kutsal doğasının,

[170] *GS*, s. 328-329.
[171] Bradbury, 2005, s. 15.
[172] John of Salisbury, 1956, s. 86.

papaları, mesh edilmiş bir hükümdarın devrilmesini onaylama konusunda isteksiz kıldığı düşünülmektedir. Fakat Jean Truax'ya göre bu görüş, Blois hanedanını reform papalığıyla birleştiren, iki kuşağa yayılan dostluk ve işbirliği bağlarını gözden kaçırmaktadır.[173] Colin Morris'in ifade ettiği üzere, "dostluk", Batı Avrupa'nın her yerinde ortak düşünceye sahip insanları birbirine bağlayan bir ağ oluşturma etkisine sahipti ve bir dostluk topluluğu, üyelerine siyasi eylemleri için hem bir ilham hem de bir temel sağlıyordu.[174] Papalık ile Kral Stephen'ın ailesi arasındaki bu ilişkinin büyük ölçüde göz ardı edilmesinin nedeni, annesi Kontes Adela ve kardeşi Kont Theobald'ın kilise reformu davasıyla, Stephen'a göre daha yakından bağlantılı olmaları gerçeğidir.[175]

Blois Hanedanının reform ağıyla bağlantısı, Chartreslı St. Ivo (ö. 1116)[176], Canterbury Başpiskoposu Anselm (ö. 1109) ve York Başpiskoposu Thurstan (ö. 1140) gibi önde gelen din adamlarıyla dostluk bağları kuran Stephen'ın annesi Adela ile başladı. Adela ve kocası Kont Stephen, piskopos olarak seçildiği 1090'dan itibaren büyük kanonist Chartreslı Ivo'nun destekçileri olarak ortaya çıktılar. Kont Stephen, Ivo'nun atanmasına karşı çıkan Sens Başpiskoposu Richer (ö. 1096) ile yüzleşmek için Étampes'e yaptığı gezide Ivo'nun güvenliğini sağlamıştı. Bu hareket, Stephen-Adela çiftini yalnızca yerel piskoposlarının arkadaşları olarak değil, aynı zamanda reformist Papa II. Urbanus'un da (ö. 1099) destekçileri olarak görülmesini sağladı. Kocası I. Haçlı Seferine katıldıktan sonra naip olarak kontluğu yöneten Adela, bu süreçte Ivo'dan önemli destekler görmüştü. Adela ve Ivo çeşitli manastır ve kiliselerin inşaatı ve tadilatı gibi bir dizi hayır projesinde birlikte çalıştı. Adela ayrıca, kendi kraliyet yönetimleriyle ters düşen Anglo-Norman piskoposluğunun reformcu üyelerine de destek verdi. Canterbury Başpiskoposu Anselm, reform papalığına verdiği destek nedeniyle hem William Rufus hem de I. Henry tarafından

[173] Jean A. Truax, "All Roads Lead to Chartres: The House of Blois, the Papacy, and the Anglo-Norman Succession of 1135", *Anglo-Norman Studies*, XXXI, Proceedings of The Battle Conference, Ed. C. P. Lewis, Boydel Press, Woodbridge 2008, ss. 118-134, s. 118.
[174] Collin Morris, *The Discovery of the Individual*, 1050–1200, New York 1972, s. 104'ten akt. Truax, 2008, a.g.m., s. 119.
[175] Aynı yer.
[176] 1040'larda Beauvais civarında doğan St. Ivo, döneminin en önemli kanonistlerinden ve Gregory ile başlayan reformist manastır hareketinin öncülerindendir. 1070-1098 yılları arasında Canterbury Başpiskoposluğu yapmış olan ve önemli bir Kilise hukukçusu olan Lanfranc'tan dersler almak üzere Anselm ile aynı dönemde, Bec Manastırına katılmıştır. 1090 yılında getirildiği Chartres Piskoposluğu görevini, 1116 yılındaki ölümüne kadar sürdürmüştür. Bkz. Joseph de Ghellinck, "St. Ivo of Chartres", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 8. Robert Appleton Company, New York 1910.

iki kez sürgüne gönderilmişti. Bu sürgünler sırasında Adela, Anselm'in yanında durmuştu.[177]

Adela, kocası Stephen öldükten sonra kontluğu kendi adına yönetmeye devam etti. Normalde en büyük oğlu William'ın tahta geçmesi gerekiyordu fakat miras ikinci oğlu Theobald'a verildi. Theobald 1107'de kont oldu ve takip eden on iki yıl içinde Adela yavaş yavaş siyasetten çekildi. Theobald adını duyurdu ve 1125'te amcasının ölümü üzerine Champagne Kontluğunu da ele geçirdi.[178] 1135'te Bloislı Stephen İngiliz tahtını ele geçirdiğinde, kardeşi Theobald, Kilise'nin görüşünü etkilemek için iyi bir konumdaydı. Zaten, kendisine düklük teklif eden baronlarla beraberken kardeşinin İngiltere kralı olduğunu öğrendiğinde de Stephen'a Kilise çevrelerindeki nüfuzunu sunmayı teklif etmişti. Stephen'ın Nisan 1136'nın başlarında yayınlanan Kilise için "Büyük Özgürlükler Tüzüğü", Papa tarafından ne kadar çabuk onaylandığını göstermektedir. Hexham'lı Richard'ın kroniğinde aktardığı, Papa II. Innocentius'un Stephen'a gönderdiği mektupta[179], Stephen'ın krallığının onaylanmasının nedenleri arasında "Kutsal Roma Kilisesi'ni seven" piskoposların, başpiskoposların ve Kont Theobald ve Fransa kralının mektuplarını göstermişti. Kont Theobald'ın ismiyle anılması son derece önemlidir ve bu, kontun kendisinin ve annesinin kuzey Avrupa'nın reformcu din adamlarına yönelik uzun dostluk ve desteğinin bir sonucu olarak papalık nezdinde büyük itibarın kanıtıdır.[180]

Stephen'ın İngiltere kralı olabilmesi için yolunun üzerindeki tüm engeller, kendisinin eylemleri ve ailesinin dostluk bağları sayesinde tek tek kaldırılmış gibi görünüyor. Matilda'nın yapabileceği çok fazla bir şey kalmamıştı. Son olarak Stephen'ı, onun hakkını gasp ettiği ve yeminini bozduğu için davayı papalık kurumuna şikâyet etmişti. Fakat Papa II. Innocentius, 1139'daki Lateran Konseyi'nde davayı tekrar ele almasına rağmen, suçlamaların kanıtlanmadığını ilan etti ve Stephen'ı bir kez daha kral olarak tanıdı.[181]

---

[177] Truax, 2008, a.g.m., s. 119-121.
[178] Davis, 2013, s. 2.
[179] Mektubun tam metni için bkz. The Chronicles of John and Richard of Hexham, (içinde), *The Church Historians of England*, Vol. IV, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856, ss. 3-58, s. 40. (Bundan sonra JH ve RH olarak geçecektir.)
[180] Truax, 2008, a.g.m., s. 132.
[181] Davis, 2013, a.g.e, s. 16.

2.3. Çanlar İngiltere İçin Çalıyor

Beyaz Gemi kazasından I. Henry'nin ölümüne kadar geçen 15 yıllık süreçte yaşananların sonucunda Anglo-Norman krallığının başına Blois Hanedanından Stephen geçmişti. I. Henry'nin, ardıl olarak kızı Matilda'nın tanınması adına yaptığı bütün uğraşlar boşa çıkmış gibi görünüyordu. Matilda, babasının ölümünden sonra harekete geçmemiş, neredeyse Stephen'ın krallığı kesinleşene kadar herhangi bir eylemde bulunmamıştı. Stephen'ın hükümdarlığının ilk iki yılının başarılı olduğuna yönelik bir kanı vardır ve çok da yanlış değildir. Gerçekten de Stephen, kral olduktan hemen sonra, I. Henry'nin ölümüyle beraber İngiltere'de baş gösteren başıboşluk ve yağma hareketlerini bastırmakta ve iç barışı tesis etmekte oldukça başarılı görünüyor. Fakat henüz Normandiya'nın güvenliğini sağlayamadığı gibi, Galler sınırında isyan, İskoçya sınırlarında işgal saldırıları başlamış, İngiltere'de ise Matilda yanlısı bazı baronlar isyan girişimlerinde bulunmuştu. Stephen için zorlu günler başlamak üzereydi.

Stephen tahta çıktıktan kısa bir süre sonra 1 Ocak 1136'da Galler halkı, Normanların sınır lortluklarına karşı bir savaş başlatıyor. Gower Savaşı[182] olarak anılan bu savaşta her iki taraftan 516 kişi ölmüştü. Hemen akabinde Galliler, Batı Galler'de geniş bir alana yayılan bir dizi saldırı başlatmışlardı. Çok sayıda kasaba ve kilise yağmalanmış, sığır sürüleri ve tarlalar ateşe verilmişti. Nihayetinde 1136 Ekim'inde Ceredigon'da (Cardiganshire) binlerce insanın öldüğü ve Normanlar ve Flamanlardan oluşan ordunun mağlubiyeti ile sonuçlanan *Crug Mawr* Savaşı meydana gelmişti.[183] Katliam o kadar büyüktü ki; Tevi Nehri üzerindeki köprü yıkıldığında, insanlar nehirde birikmiş insan ve at cesetleri üzerinde kıyıdan kıyıya geçebilmişlerdi.[184] Bu savaş, Normanların Galler'e yayılmalarının gecikmesine sebep olmuştur.

[182] Llwchwr Savaşı olarak da anılmaktadır.
[183] *Chronicon*, s. 350; Watkins, 2015, s. 25.
[184] *JW*, s. 221.

Stephen'a ilk saldırıyı gerçekleştiren, hem İmparatoriçe Matilda'nın hem de kendi eşi olan Kraliçe Matilda'nın (ö. 1152) dayıları olan, İskoç Kralı I. David (ö. 1153) olmuştu. David, I. Henry'nin Matilda'nın varisliği için yaptığı çalışmaların en önemli destekçisiydi. David, İskoçya'nın büyük krallarından biri olarak haklı bir üne sahiptir. I. Henry'nin İngiltere'nin siyasi yapısının geliştirilmesine katkısı ile David'in İskoçya'nın devlet yapısının şekillenmesi arasında önemli benzerlikler vardır. I. Henry'nin saltanatı, daha az yenilikçiydi, ancak İngiltere'ye otuz yıldan fazla barış getiren ve kraliyet idaresinin uygulamalarını geliştiren ve rafine eden çok etkili bir hükümdardı. Her iki kralın da ortak kaygısı, rakiplerinin değil, kendi çocuklarının tahta çıkmalarını sağlama arzusu ve kilise siyasetinin etkilerine ilişkin farkındalıkları olmuştu. Her ikisi de tarikatların kurucuları ve hayırseverleriydi. Keza ikisi de kale inşaatçısıydı ve her ikisi de dönemlerinin tarihçileri tarafından iyi ve başarılı yöneticiler olarak anılıyordu. Yalnız, David'e, Henry'den daha fazla ve şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Kilise'ye karşı olağanüstü cömertliği sebebiyle övgüler düzülmüştü.[185] Özellikle reformist manastırcılığın İskoç topraklarına yayılmasında David oldukça ısrarcı olmuştu.

David, 1093'te Kral Malcolm'un ölümünden sonra ağabeyleriyle birlikte güneye seyahat etmişti. Henry ile 1100'den önce tanışmış olabilir, çünkü onun sarayda yetiştirildiği söylenmektedir. David, I. Henry tarafından şövalye ilan edildi. Şövalyelik töreni muhtemelen David yaklaşık on altı yaşındayken ve Henry, David'in daha sonra adı Matilda olarak değiştirilen kız kardeşi Edith ile evlendiğinde meydana gelmişti. Kardeşi Alexander 1124'te öldükten sonra İskoç tahtına çıkan David ile Henry'nin arasında, David'in Henry'nin sarayına yaptığı aralıklı ama uzun süreli ziyaretlerle devam eden bir ilişkiye dönüşmüştü. Bu ilişki David'in Norman kültürünü özümsemesi, Normanlardan dostlar ve müttefikler edinmesi ve bunları İskoçya'ya ithal etmesiyle sonuçlanmıştı.[186] David, Matilda'nın varisliğinin tanınması için düzenlenen yemin törenlerinde de bulunmuştu. Stephen'ın karısı olan Kraliçe Matilda da yeğeni olmasına rağmen David yeminine sadık kalarak İmparatoriçenin safında yer almış görünüyor.

[185] Judith A. Green, "David I and Henry I", *The Scottish Historical Review*, Apr., 1996, Vol. 75, No. 199, Part I, ss. 1-19, s. 1. *Gesta*, David'in dindarlığından övgüyle söz eder, s. 348-349.
[186] Green, 1996, s. 2.

David, Stephen'ın tahta çıktığı haberini alır almaz sınırı geçti ve Carlisle, Wark, Alnwick, Norham ve Newcastle'ı ele geçirdi.[187] Belli ki, henüz büyük soylulardan çok azı Stephen'a boyun eğmiş olduğundan, Stephen'ın kendisine karşı bir ordu toplayabileceğini düşünmüyordu. Fakat hem kraliyet hazinesin ele geçiren hem de tükenmez paralı asker kaynağı olan Flandra ile temasta olan Stephen, "İngiltere'de hatırlanacak kadar büyük" bir kuvvet topladı ve 5 Şubat'ta Durham'a ulaştı.[188] Büyük ordu, David'i görüşmeye ikna etti ve Stephen onun desteğini satın almaya çalıştı. David'i kişisel olarak bağlılık sözü vermeye ikna edemedi, ancak iki kral Huntingdon kontluğunun David'in oğlu Henry'ye verilmesi ve Henry'nin bunun için Stephen'a bağlılık göstermesi, ayrıca Stephen'ın saray kabinesine katılması gerektiği konusunda uzlaşmışlardı. Rehine pozisyonunda olsa bile Stephen Henry'yi geçici olarak krallığa yerleştirdi. Stephen'ın, Henry'nin kontluk üzerindeki hakları konusunda kendi kabinesinde karar vermeden Northumbria kontluğunu kimseye vermeyeceğine dair söz vermişti. David savaşta zarar verdiği, Wark, Alnwick, Norham ve Newcastle'ı restore edecek, Doncaster ve Carlisle'ı elinde tutacaktı. Aynı zamanda, 5 Şubat 1136'da yapılan Durham Antlaşması, Stephen için, Matilda'nın güçlü bir destekçisi ve akrabası tarafından tanınması anlamına geliyordu. Kısa vadede, İskoç anlaşması bir zaferdi. Stephen'ın hareket hızı düşmanlarını etkiledi ve onları Stephen'ın Paskalya kabinesine katılarak (22 Mart) onu kral olarak tanımaya teşvik etti. Taç giyme töreninde yalnızca üç piskopos (Canterbury, Winchester ve Salisbury) ve yalnızca bir avuç soylu bulunurken, Stephen'ın saltanatının ilk üç ayındaki faaliyetleri şimdi ona İngiltere ve Normandiya'daki neredeyse tüm soyluların bağlılığını kazandırmıştı.[189] Watkins, Stephen'ın David'e karşı olan bu başarısının Gloucesterlı Robert'ın kararını da etkilemiş olabileceğini düşünüyor. Stephen tahta geçtiğinde, Robert tereddüt etmiş ve bağlılığını bildirmekten geri durmuştu. Ancak Robert, Stephen'ın İskoçları dize getirmiş olmasını ve Papa tarafından kutsandığını gördükten sonra kararını vermiş olabilir. Nihayetinde, 1136 Paskalyasından sonra, gecikmeli olarak, Robert Stephen'ın önünde diz çökmüş ve ellerini yeni kralın ellerinin arasına koyarak boyun eğme hareketini yapmıştı.[190]

[187] Spencer, 2020, s. 247. *GS*'ye göre Matilda, mektuplar yazarak Stephen'ın tahtı gasp ettiği için dayısından yardım istemişti s. 348-349.
[188] *HA*, s. 264-265
[189] Davis, 2013, s. 19.
[190] Watkins, 2015, s. 23-24.

Stephen'ın İskoçlara karşı galibiyeti ve soyluların büyük bölümünün bağlılığını elde etmesi konumunu sağlamlaştırmak için önemli adımlardı. Fakat İngiltere'nin sınırları içinde halen Stephen'a tehdit oluşturan baronlar bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Devon Lordu Redwersli Baldwin (ö. 1155), kendisine vaat edilen baronluğun verilmediği gerekçesiyle 1136'da isyan başlatmıştı. Aslında Baldwin'in babası Richard (ö. 1107) Curthose'a karşı I. Henry'yi destekleyen Cotentin'in baronlarından biriydi ve Henry ve ailesiyle yakın bağlarla bağlıydı. Bu nedenle, imparatoriçeyi desteklemesi muhtemeldi ve Stephen'ın Paskalya kabinesine katılmaması şaşırtıcı değildi. Fakat Gloucesterlı Robert'ın Stephen'a bağlılık bildirmesinden sonra, fikrini değiştirdiği ve topraklarında onaylanması şartıyla krala saygılarını sunduğu anlaşılıyor.[191] Stephen Baldwin'in teklifini, çok geç kaldığı, Paskalya kabinesine katılmamakla küstahça davrandığı gerekçeleriyle reddetmişti. Kendi içinde bu karar bir hata değildi. Bir baronun topraklarını onaylama ve onaylamama hakkı krala aitti ve ilk üç Norman kralı (I. William, II. William ve I. Henry) dönemlerinde müsadereler oldukça yaygındı. 1086 ile 1118 arasında ölen baronların sadece yarısının yerine meşru mirasçıları geçmişti.[192]

Baldwin, Stephen'ın şartlı bağlılığını reddetmesi üzerine Matilda lehine isyana başlamış, inançları için savaşmaya hazır olduğunu bildirmişti. Exeter Kalesini asker, silah ve malzemelerle donattı. Stephen, güçlerini Baldwin'i dize getirmek için yönlendirdi ve sıcak yaz boyunca kaleyi kuşatma altına aldı. Üç ay sonra kalenin su kuyusu kurumuştu. Baldwin'in karısı Adelize, susuzluktan saçları bile dökülmüş, yalınayak bir heyeti Stephen'dan onlara su vermesini istemeleri için göndermişti. Acınası bir manzaraya sahiptiler. Gesta'nın yazarı heyetin durumunu; "*sarkmış ve yıpranmış derilerinden, yüzlerindeki uyuşukluk ifadesinden, kan akışlarının tükenmişliğinden ve dudaklarının ağızlarından geriye çekildiğinden*" bahsederek anlatıyordu.[193] Sonunda kale teslim alınmıştı. Redwersli Baldwin, karısı ve çocukları ile birlikte sürgüne gönderildi, fakat çok da uzağa gitmedi. Wight Adası'ndaki

[191] "*In the same year* [1136]*, also, Baldwin de Redvers, disappointed at not obtaining a barony which the king had promised him, fortified against him his town of Exeter; but the king laid his land waste, and after a lengthened siege took the town by storm, and having made him prisoner, banished him from England and Normandy; he took refuge, however, with Geoffrey, earl of Anjou, and his wife the empress.*" *RH*, s. 39-40.
[192] Davis, 2013, s. 24.
[193] *GS*, s. 341.

Carisbrooke Kalesine yerleşti ve buradan Stephen'ın gemilerini taciz eden bir korsan olarak faaliyetlerine devam etti. Daha sonra Anjou'da bulunan Matılda'ya katıldı[194]

Bu arada, Normandiya dukalığı Henry'nin ölümünden beri karmaşa halindeydi. Stephen'ın İngiltere kralı olması onun aynı zamanda Normandiya dükü olması anlamına geliyordu fakat Henry'nin ölümünden hemen sonra ayrıldığından beri kıtaya henüz ayak basmamıştı. Dukalığın güney sınırı Séez'in William Talvas ve Bloislı Theobald'a, Argentan, Exmes ve Domfront kalelerinin de Anjoulu Geoffrey'e kaybedilmesiyle büyük ölçüde zayıflamıştı. Tosny ailesinden[195] III. Roger (ö. 1162) güneydoğuda, Tancarvilleli Rabel (ö. 1140) ise merkezde isyan halindeydi ve Normndiya'nın hemen her bölgesinde yeni başlayan bir savaş vardı. Stephen bizzat gelip işleri yoluna koyana kadar kimse işlerin düzelmesini beklemiyordu ama o gelene kadar on beş ay geçmişti.[196]

Geoffrey fırsat kolluyordu. Stephen yaz aylarında düklüğü ziyaret etme ve düzeni yeniden sağlama fırsatını kullanmamıştı. Stephen'ın bazı destekçileri bu gecikmeden dolayı hayal kırıklığına uğramışlardı. Geoffrey göz korkutucu bir askeri görevle karşı karşıya olduğunu biliyordu ve buna göre çok büyük bir ordu toplamıştı. Anjou ve Maine'den alınan vergilere ek olarak, Vendome Kontu ve hepsinden önemlisi Aquitaine Dükü de dahil olmak üzere bazı güçlü müttefikleri yanına çekti. Bu ezici güç karşısında, Stephen'ın komutanları Worcester Lordu Meulanlı Waleran (ö. 1166) ve Bretonya'lı Alan sağduyulu davranarak. Geoffrey, düklüğü ikiye bölmekle tehdit edip kuzeye, Lisieux'ye kadar ilerlerken, güvenli bir mesafeye çekildiler. Lisieux'nün Anjou'ların eline hasar görmeden düşmesini engellemek için ateşe verdiler. Ancak Geoffrey inisiyatifi elinde tuttu ve Matilda'nın daha fazla askerin başına geçmesiyle konumu daha da güçlendi. Stephen Normandiya'yı kaybetmekten şans eseri gelişen iki hadise sayesinde kurtulmuştu. İlki, Geoffrey Plantagenet'in ayağından yaralanarak bir sedyeyle Anjou'ya geri götürülmek zorunda kalmasıydı. İkincisi ise, bir ishal salgınının Angevin ordusunun dağılmasına neden olmasıydı. Orderic'in

[194] Spencer, 2020, s. 250.
[195] Tosny'ler adlarını Normandiya'da bulunan Tosny kasabasından alan önemli bir feodal ailedir.
[196] Davis, 2013, s. 26.

sözleriyle, işgalciler arkalarında bir pislik! izi bırakarak eve koşmak zorunda kalmışlardı.[197]

Stephen, 1137'nin Mart'ının üçüncü haftasında Cherbourg yakınlarındaki La Hougue'ye indi ve hemen Bayeux üzerinden Evreux'ye gitti.[198] Kardeşi Theobald ile barıştı ve yaralı onurunu 2000 marklık bir tazminat ile onarmaya çalıştı. Mayıs ayında Fransa Kralı VI. Louis dikkatini güneydeki Anjoulu Geoffrey'e çevirirken doğu sınırını güvence altına almak için onunla ittifak kurdu. Geoffrey ise mayıs ayının başında Normandiya'yı işgal etmişti. Exmes'ten başlayarak kuzeybatıya doğru Argences'e doğru ilerlemiş, böylece Mézidon'daki asi Tancarvilleli Rabel ile güçlerini birleştirmiş ve Gloucester Kontu Robert'ın gözetiminde olan Caen'in on mil yakınına yerleşmişti. Mézidon'u ele geçiren Stephen, bir karşı saldırı için Haziran ayında Lisieux'de büyük bir ordu topladı. Stephen'ın planı, 1135 Aralık ayından beri Angevinler tarafından kontrol edilen Argentan'a yürümek, onu kuşatmak ve Geoffrey'i savunması için savaşmaya zorlamaktı. Ancak ordusu iç çekişmelerle sarsıldığında ve aniden dağıldığında Stephen, Livarot'tan öteye gidememişti.[199] Norman baronları, Ypresli William[200] (ö. 1165) tarafından komuta edilen Stephen'ın Flaman paralı askerlerine karşı kıskanç ve güvensizdiler ve aralarında Flaman askerlerinin çaldığı bir fıçı şarap yüzünden çatışma baş göstermişti.[201]

Fakat Malmesburyli William'ın aktardığına göre; Gloucesterlı Robert, Ypresli William'ın kışkırtmasıyla Stephen tarafından kendisi için bir pusu kurulduğunu iddia etmişti ve Normanlar ile Ypresli William'ın komutasındaki Flaman askerler arasındaki çatışmanın ana nedeni buydu.[202] Sorunun nedeni ne olursa olsun, önemli bir katliam yaşanmıştı ve baronların çoğu vassallarını topladı ve normal koşullarda

[197] Gillingham, 2001, s. 14.
[198] *OV* VI, s. 480.
[199] Davis, 2013, s. 26.
[200] Ypres'li William (William of Ypress), Flandra Kontu Frizyalı Robert'ın (ö. 1093) oğlu ve bugünkü Belçika'nın Ypres bölgesindeki Loo'nun lordu olan Philiph'in gayrimeşru oğludur. 1119 ve 1127-8 yıllarında büyükbabasının halefi olabilmek için başarısız meşrulaşma uğraşları olmuş, 1135'te Stephen'ın İngiltere kralı olmasıyla birlikte ücretli Flaman askerlerden oluşan birliğin başına geçerek Stephen'ın hizmetine girmiştir. Anarşi öncesi ve sırasında Stephen'ın en önemli destekçilerinden ve askeri generallerin biri olarak hizmet etmiştir. Bkz. Jean-François Nieus, "The Early Career of William of Ypres in England: A New Charter of King Stephen", *The English Historical Review*, Vol. 130, No. 544, June, 2015, pp. 527-545.
[201] *Torigni*, s. 48.
[202] *GRA*, s. 496.

bir isyan eylemi olarak kabul edilecek şekilde kralın iznini almadan kraliyet kampını terk etmişlerdi. Stephen onları otuz mil (48 km) uzaktaki Pontaudemer'e kadar takip etti ve birkaçını tutuklamayı başardı, fakat Norman ordusunu tekrar toplayamadı. Gloucester Kontu Robert, şans eseri Angevinlere karşı savaşmaktan kurtuldu ve Stephen, Normandiya'da kaldığı sürenin geri kalanını Robert ve diğer baronlarla olan ilişkilerini en iyi şekilde düzeltmeye çalışarak geçirmek zorunda kaldı. Aynı yılın Kasım ayının sonunda Stephen İngiltere'ye dönmek için bir bahane bulduğu için rahatlamıştı fakat bu onun Normandiya'ya son kez ayak basması anlamına geliyordu.[203]

Stephen'ın mücadeleyi bu kadar kolay terk etmesi bir hataydı, çünkü Normandiya düşündüğünden daha önemliydi. Normandiya, İngiltere'nin idari sisteminden yoksundu. Uzun bir isyan ve huzursuzluk geleneğine sahipti ve kesinlikle mali anlamda daha fazla sorunluydu, fakat İngiltere'de güvenliğin anahtarı Normandiya idi. Bu sebeple Henry Normandiya'yı kardeşinden fethetmeyi gerekli bulmuştu ve bu yüzden onu fethettiğinde zamanının yarısından fazlasını Normandiya'da geçirmişti. İngiltere, Salisburyli Roger gibi bir adamla kendi başının çaresine bakabilirdi, fakat Normandiya'da barışı ve istikrarı korumak için kralın ve ordusunun varlığı ihtiyaçta öte zorunluluktu. Stephen için Normandiya'yı güvende tutmak için daha da büyük bir neden vardı. Büyük rakibi Kral Henry'nin kızı, Anjoulu Geoffrey ile evliydi ve Geoffrey, yalnızca Normandiya'yı işgal etmeyi değil, aynı zamanda onu fethetmeyi de çok net bir şekilde ortaya koymuştu.[204] Nitekim öyle de olmuştu. Nisan 1141'e kadar Geoffrey, Seine'nin batısındaki ve Bayeux ile Domfront arasındaki bir hattın doğusundaki neredeyse tüm dukalığın kontrolünü ele geçirmişti. 1141 yazının başlarında, Angevinler hem İngiltere'de hem de Normandiya'da büyük bir başarının eşiğindeyken, Stephen'ın tek umudu, müttefiki Fransa kralının, "İngiltere, Normandiya ve Anjou birliğinin" yaratabileceği tehdidin farkında olmasıydı. Stephen, Louis'nin Normandiya'ya müdahale edeceğini ve Angevinleri uzak tutacağını umut ediyordu. Oysa 1141'de, Paskalya'dan kısa bir süre sonra, VII. Louis, Rouen'e değil, tam tersine, Toulouse'a doğru yola çıktı. 1137'de Akitanya'nın varisi Eleanor ile evlenmişti ve elindeki o muazzam güney düklüğü sayesinde,

[203] Davis, 2013, s. 26.
[204] Davis, 2013, s. 27.

kuzeydeki siyasi değişikliklerden rahatsız olmak için çok fazla bir neden görmemişti. Fakat sonunda Stephen, müttefiklerinden göremediği desteği bir nevi düşmanlarından görmüştü. İmparatoriçe Matilda'nın küstahlığı sayesinde, şimdilik İngiltere tahtını ve kısmen Normandiya'yı koruyabilmişti. Geoffrey, Normandiya'da elde ettiği kazanımları korurken, İngiltere'de Matilda geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu sıralarda Geoffrey, muhtemelen elinde olan zaferi ilerletmiş olsaydı, Normandiya dükü olmasının yanı sıra, Kanal'ı geçecek ve İngiltere kralı olarak taç giyecekti. Ne var ki; 1141 sonbaharındaki gerilemenin akabinde, Angevin cephesi kırılmıştı ve Normandiya'nın ele geçirilmesi ertelenmişti.[205]

Gesta'nın anonim yazarına göre, 1138'in başlarında gökyüzünde görülen ateşli kıvılcımlar ve ateş küreleri, kuzeyde daha fazla kan dökületeceğinin ve yakılacağının habercisiydi.[206] Kehanetler bir yana; 1138 yazında, Angevin partisi, Matilda'nın İngiltere tahtına ilişkin iddiasını desteklemek için iki önemli hamlede bulunmuştu. İlk olarak, İmparatoriçe Papaya başvurdu. Daha önce değindiğimiz üzere dava, 1139 baharında düzenlenen Lateran Konsili'nde her iki tarafın temsilcileri arasında Papa II. Innocentius'un huzurunda tartışıldı. Dava, Innocentius'un, Stephen'ın unvanını yeniden onaylamasıyla sonuçlandı. İkinci hamle daha etkiliydi. Gloucesterlı Robert Stephen'a olan bağlılığından vazgeçtiğini açıkladı ve savaşa hazırlandı. An iyi seçilmişti. Kıtadan döndüğünden beri Stephen, İskoçya'dan gelen istilalar ve Galler'deki isyanlar tarafından taciz edilmişti. İngiltere'de de ara sıra ayaklanmalar olmuştu. Stephen, kendi uysal doğasından ve pervasız cömertliğinden faydalanmak isteyen düşmanları ve hain dostları tarafından ciddi bir şekilde zarar görmüştü.[207] Fakat kuzeyden gelen tehdit daha ciddiydi.

1138'in Şubat'ında İskoç Kralı David kuzeyden tekrar harekete geçmiş fakat Stephen büyük bir kuvvetle üzerine yürüyünce geri çekilmek zorunda kalmıştı. Huntingdonlı Henry, "*İskoçların saldırdığı her yerde dehşet ve zulüm görüntüleri vardı; bölge, kadınların çığlıkları, yaşlıların feryatları ve ölenlerin iniltileri eşliğinde dehşet ve barbarlıkla dolmuştu. Ancak Stephen ortaya çıktığında, David geri çekilmişti ve*

[205] Gillingham, 2001, s. 15-16.
[206] *GS*, s. 347.
[207] Austin Lane Poole, *From Domesday Book to Magna Carta 1087-1216*, Clarendon Press, Oxford 1958, s. 135.

İngiliz kralı göze gözle karşılık vererek ateş ve kılıçla İskoç krallığının güney bölgelerine yürüdü. David onunla savaşmaya cesaret edemedi."[208] David geri çekilmişti fakat İngilizlerin sürekli savunmada kalamayacağını bilerek fırsat kollamaya başladı. Yaz aylarında muhtemelen Gloucesterlı Robert'ın Matilda'nın safına geçtiği haberi ulaştığında David ve İskoçlar tekrar harekete geçmişti. Temmuz 1138'in sonlarında, ordusunu bir kez daha İskoçya'dan çıkararak Tees üzerinden Yorkshire'ın derinliklerine doğru ilerledi. Bu kez, güneydeki sorunlarıyla meşgul olan kral karşılık veremedi.[209] Fakat Stephen'ın yokluğunda, kuzeydeki liderlik boşluğunda hiç beklenmedik bir isim öne çıkmıştı: York Başpiskoposu Thurstan (ö. 1140). Yaşlılık ve hastalıktan dolayı, bir sedye üzerinde taşınması gerekecek kadar büyük ölçüde güçten düşmüş ama yine de boyun eğmeyen bir zihin sağlamlığına sahipti. Soylulara ve askerlere hitap ettiği motivasyon konuşması, David'e karşı savaşmak için gelen kuzeyliler tarafından büyük bir coşkuyla alkışlanmıştı.[210] Thurstan toparladığı kuzeyli baronların birlikleri ile 22 Ağustos'ta Northallerton yakınlarındaki Cowton Moor'da bir araya geldi. Ordunun merkezinde, azizlerin şefaati ve ilahi koruma için bir çağrı olarak tasarlanan, kuzey azizleri St. Cuthbert[211] ve St. Wilfrid'in[212] sancaklarının asılı olduğu bir direk ve içinde Evharistiya gofretleri (Komünyon ekmeği) bulunan bir garip bir düzenek kurulmuştu. Bu düzenek, İngiliz ordusunun İskoç Kralı David'in büyük ama asi ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattığı karşılaşmaya, yani Standard (bayrak/sancak) Savaşı'na adını vermişti. Savaş, İskoçlar için bir kan gölüne dönüştü ve yenilgiyle sahadan kaçtılar. Hexhamlı Richard "*nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kurbanlık koyun gibi öldürüldüler*" diye kaydediyordu memnuniyetle ve ekliyordu; "*ve böylece, Tanrı'nın adil yargısıyla, çok sayıda insanı acımasızca katleden ve onları gömülmeden bırakan ve cenaze törenine izin vermeyen, ölüleri, köpeklere, kuşlara ve vahşi hayvanlara av olarak bırakanların cesetleri, ya paramparça edildi ya da açık havada çürüyüp*

[208] *HA*, s. 266.
[209] Watkins, 2015, s. 32.
[210] Konuşma metni için bkz. *HA*, s. 266-269.
[211] Aziz Cuthbert (ö. 687), Anglo-Sakson Britanya'nın, özellikle de kuzeyin en bilinen azizlerindendir. Lindisfarne piskoposluğu ve Durham'ın patronluğunu yapan Cuthbert'in yortusu hem İmgiltere hem de İrlanda'da 20 Mart'ta kutlanır ve Hexham ve Newcastle piskoposluklarının koruyucu azizi olarak anılır. Edwin Burton, "St. Cuthbert", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 4. Robert Appleton Company, New York 1908.
[212] Aziz Wilfrid (ö. 709), York Piskoposluğu yapmış ve İngiltere'de Benedikten Kanonlarının uygulandığı manastırların kurulmasında öncü rol oynamıştır. 12 Ekim ve 24 Nisan'da yortusu kutlanmaktadır fakat litürjik takvimde 24 Nisan tarihi yer almaktadır. Arthur Barnes, "St. Wilfrid", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York 1912.

kokuştu".[213] David ve oğlu Henry bu katliamdan kurtulmayı başardılar. Ancak iki yüz zırhlı şövalyeden sadece on dokuzu hayatlarını, silahlarını ve atlarını kaybetmeden kaçabildi.[214]

Savaşı İngilizlerin kazandığı açıktı fakat iş barış görüşmelerine geldiğinde Stephen'ın tutarsız karakteri bir kez daha kendisini göstermişti. Nisan 1139'da yapılan Carlisle Barışı'nda müzakerelerde Stephen'ın zeki ve etkileyici karısı Boulogne'lu Mathilda öncü bir rol üstlenirken, Stephen nihai şartları kabul ettiğinde düşmanına o kadar çok tavizler vermişti ki, sadece anlaşmaya bakarak savaşı kimin kazandığını tahmin etmek zorlaşmıştı. David'e Carlisle ve Cumberland'ın büyük bir kısmı verildi. Oğlu Henry Northumbria kontluğunu ve son derece güçlü Surrey Kontu Warrennelı II William'ın kızı Ada ile evlenme hakkını elde etti. Stephen kuzeyli İngiliz lortlarına İskoç kralına sadakatlerini sunmak isteyip istemediklerini seçme hakkı bile tanıdı ve pek çoğu da bu hakkı kullanarak David'e bağlılık yemini etti. David'in saray mensupları, krallarının savaş meydanında bozguna uğradığı bir seferden nasıl galip çıktığını düşünüyorlardı.[215]

Bu arada Gloucesterlı Robert'ın Matilda'nın safına geçmesinin ve Stephen'a meydan okumasının yankılara artarak devam ediyordu. Özellikle güney ve batı bölgesindeki önde gelen aileler arasında anında karşılık buldu. Yine de, bu bölgelerde bile Stephen'ın durumu o kadar umutsuz değildi. Batıda Shrewsbury ve Hereford ve güneyde Dover ve Wareham dahil olmak üzere birçok düşman kalesi Stephen'a teslim oldu. 1138'de Gloucester'da ve 1139'da Worcester'da kısmen başarılı olmuştu. Ölümcül bir gaf dışında Stephen için her şey yolunda gidebilirdi. Stephen'ın Normandiya'da kolay teslim olmasının ardından yaptığı ikinci bir hata ona Kilise'nin desteğine mal olacaktı.[216]

Stephen'ın yönetimi sırasındaki önemli hatalardan biri, Salisbury Piskoposu ve I. Henry döneminde hem baş yargıç hem de maliye bakanı (*exchequer*) olarak görev yapan, Henry'nin yokluğunda şansölye olarak İngiltere'yi yöneten ve Henry'nin

[213] *RH*, s. 10-11.
[214] Spencer, 2020, s. 262; Watkins, 2015, s. 32-33.
[215] Spencer, 2020, s. 263.
[216] Poole, 1958, s. 136.

hazinesini tıka basa dolduran Salisburyli Roger ve Roger'ın yeğenleri, Ely Piskoposu Nigel (ö. 1169) ile Lincoln Piskoposu Alexander'ı (ö. 1148) tutuklaması olmuştur.

Salisburyli Roger, döneminin en etkin insanlarından biri olarak çağdaş kroniklerde adından sıkça söz ettirmiştir. En detaylı bilgileri veren kronik yazarlarından biri de Newburghlu William olmuştur. Kroniğinin birinci kitabının altıncı bölümünü Roger'a ve Roger'la birlikte yeğenleri olan diğer piskoposların tutuklanmasına ayırmıştır:

> "[Roger] *Genç William* [Rufus] *döneminde, söylendiğine göre Caen'in banliyölerinde göreviyle geçinen yoksul bir rahipti. Genç Henry'nin* [I. Henry] *kardeşi krala* [Robert Curthose] *karşı savaşa girdiği sırada, bir yolculuk sırasında yoldaşlarıyla birlikte tesadüfen Roger'ın görev yaptığı kiliseye girdi ve ondan kendisi için ayin okumasını rica etti. Bu ricayı kabul eden rahip, ayine başlamak için hazır olduğu kadar, ayini bitirmek için de hızlı davrandı; her ikisinde de askerleri o kadar memnun etti ki, ordu için bu kadar uygun bir papazın başka hiçbir yerde bulunamayacağını söylediler. Kraliyet gençliği* [I. Henry], *"Beni izleyin" dediğinde, Petrus'un daha önce aynı emri verdiğinde göklerin Rabbine yaptığı gibi ona sımsıkı yapıştı. Petrus'un gemisini bırakıp kralların kralını izlediği gibi, bu adam da* [Roger] *kilisesini bırakıp soylu genci izledi; ona ve askerlerine zevkle papazlık yaptı, körlerin kör önderi oldu; neredeyse okuma yazma bilmemesine rağmen, doğası gereği o kadar kurnazdı ki, kısa sürede efendisinin sevgilisi oldu ve onun en özel işlerini yönetti. Daha sonra, efendisi kral olduğunda, hem hükümdarlığından önce hem de hükümdarlığı sırasında ondan iyi bir şekilde yararlandığı için onu Salisbury piskoposluğuna yükseltti; ve dahası, birçok şeyde onaylanmış, sadık ve çalışkan bir kişi olarak, sadece kilisede seçkin değil, hatta krallıkta ikinci kişi olması için ona kamu işlerinin yönetimini emanet etti.*"[217]

[217] The History of William of Newburgh, The Church Historians of England, Vol. IV, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856, s. 410-411. (Bundan sonra Newburgholarak geçecektir.)

Newburghlu William, Henry ve Roger'ın tanışma hikayesini Yeni Ahit'ten İsa'nın balıkçılık yapan Petrus'la tanışmasına[218] benzeterek anlatıyor. Roger kraliyette işleri düzene koyduğu gibi kendisi ve yeğenleri de hızla yükselmişti:

> "*Sonunda, dini ve dünyevi görevlerinden dolayı, açgözlülüğünü kullanmak için geniş fırsatlar elde ederek, yurtdışına dağıtmak ve yoksullara vermek amacıyla değil, en boş ve görkemli kullanımlara uygulamak için muazzam bir servet biriktirdi. Devizes ve Sherbourn'da en pahalı işçilikle iki soylu kale inşa ettirdi ve bunların krallıkta kıyaslanamaz olmalarını gösterişli bir şekilde istedi. Ayrıca, kendisinden hiçbir şeyi esirgemeyen kraldan, yeğeni Alexander için Lincoln papazlığını elde etti. Bu adam da savurgan bir mizaca sahipti ve amcasına öykünerek, çok büyük harcamalar yaparak iki görkemli şato inşa ettirdi; ancak bu tür binalar piskoposluk karakterine uygun görünmediğinden, bu tür yapıların yol açtığı kötü şöhreti ortadan kaldırmak ve adeta lekeyi silmek için, aynı sayıda manastır kurdu ve bunları dini topluluklarla doldurdu. Ve ünlü kral Henry, krallığın verasetinde kızına sadakat göstereceklerine dair krallığın tüm piskoposlarından ve soylularından yemin etmelerini istediğinde, Salisbury piskoposu (yukarıda belirtildiği gibi) sadece yemin etmekle kalmadı, aynı zamanda sağduyulu bir adam ve kralın ikinci adamı gibi, kralın yemin etmek üzere olanları bilgilendirmek için yapmasını istediği gibi, dikkatlice açıkladı. Ancak tüm geçici ihtişamının kaynağı olan Henry'nin ölümü üzerine, aynı yükümlülüğe bağlı olan Stephen'ı kendi partisine katılmaya ikna edebilmek için yasal mirasçılarına karşı sadakatsiz davrandı; ve böylece sadece kendisi yalancı şahitlik yapmaktan korkmakla kalmadı, aynı zamanda başkalarına da bunun unutulmaz bir örneğini verdi.*"[219]

---

[218] "*İsa, Celile Gölü'nün kıyısından geçerken, göle ağ atmakta olan Simun (Petrus) ile kardeşi Andreas'ı gördü. Bu adamlar balıkçıydı. İsa onlara, "Ardımdan gelin" dedi, "Sizleri insan tutan balıkçılar yapacağım." Onlar da hemen ağlarını bırakıp O'nun ardından gittiler. İsa biraz ileri gidince Zebedi'nin oğulları Yakup'la Yuhanna'yı gördü. Teknede ağlarını onarıyorlardı. Hemen onları çağırdı. Onlar da babaları Zebedi'yi işçilerle birlikte teknede bırakıp İsa'nın ardından gittiler.*" Matta 4: 18-22, Markos 1: 16-20, Luka 5: 1-11.

[219] *Newburgh*, s. 410-411.

Salisburyli Roger, Stephen'ın tahta çıkmasına belki de herkesten çok katkıda bulunmuş, sadece tacı onun eline vermekle kalmamış, adalet ve maliyenin idaresini sağlayarak tacın gelirini de korumuştu. Roger'ın hizmetleri boşuna değildi. Oğlunu (Roger Le Poor) şansölye yapmıştı; yeğenlerinden Alexander Lincoln Piskoposu, Nigel ise hem Ely Piskoposu hem de kralın hazinedarıydı. Alplerin kuzeyinde sağlamlık ve güzellik açısından benzerine rastlanmayan şatolar inşa ettirmişti. Belki de mücadele başladığında geri çekilmek ve son anda terazideki dengeleri kendi lehine olacak şekilde bozmak gibi bir niyeti vardı.[220] Bu kadar zenginliği ve gücü elinde tutan insanların, bunları arzulayan başkaları tarafından hedefe konulması çok da şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim, gerçekliği tartışılır bir şekilde, Salisburyli Roger ve yeğenlerinin, ellerinde tuttukları kaleleri Stephen'a karşı, Matilda'yı desteklemek için tahkim ettikleri dedikodusu çoktan yayılmaya başlanmıştı. William Stubbs'a göre bu durum dedikodudan ziyade realitenin kendisiydi. R. H. C. Davis ise bunun Beaumont ikizleri olarak bilinen Meulan Kontu ve Worcester Lordu Waleran ve kardeşi, Leicester Lordu Robert'ın Salisburyli Roger ve yeğenlerinin güçlerini kırmak için uydurdukları dedikodular olduğunu iddia ediyordu.

Waleran ve ikiz kardeşi Robert, Meulan ve Leicester Kontu, Beaumont, Pontaudemer ve Beaumont Lordu Roger'ın oğullarıydı. Waleran ve Robert 1104 yılında doğdular. Büyük Kont Robert 1118'de öldü. Waleran'a Fransız Vexin'indeki Meulan Kontluğu ile Seine Nehri üzerindeki Meulan kalesi ve kasabası miras kaldı. I. Henry de babalarının beratına uygun olarak Norman ve İngiliz topraklarını ikizler arasında paylaştırdı. Buna göre Waleran, Risle vadisi boyunca sıralanan Pontaudemer, Brionne ve Beaumont kaleleri ve Seine Nehri üzerindeki Vatteville kalesi ile Norman baronluklarını aldı ve böylece Normandiya'nın en büyük baronlarından biri oldu. Büyükbabasının İngiltere'de sahip olduğu nispeten küçük mülklere de sahip oldu. Robert'a ise İngiliz topraklarının geri kalanı ve Leicester Kontluğu verilmişti.[221] 1136'nın Paskalyasında Stephen, Risle vadisindeki bütün kaleleri Waleran'a vermiş, onu ve ikiz kardeşini Normandiya'nın başına geçirmiş ve daha iki yaşında olmasına rağmen onu kendi kızıyla (Matilda) nişanlamıştı. Becerikli bir asker olan Waleran,

[220] William Stubbs, *The Early Plantagenets*, Charles Scribner's Sons, New York 1900, s. 21; Kenji Yoshitake, "The Arrest of the Bishops in 1139", *Journal of Medieval History*, Vol. 14, 1988, ss. 97-114, s. 97-98.
[221] Geoffrey H. White, "The Career of Waleran, Count of Meulan and Earl of Worcester (1104-66)", Transactions of the Royal Historical Society, Vol. 17, 1934, ss. 19-48, s. 19-22.

1136 ve 1138'de Angevinlerin Normandiya istilasını püskürtmeyi başardı ve 1137-8 kışında İngiltere'ye yaptığı kısa bir ziyarette ayrıca bir İskoç ordusunu Wark'tan sürdü. Çok yararlı bir askerdi ve ödülünü hak ediyordu. Kendi gücü arttıkça ailesinin gücü de arttı. Saltanatın başlangıcında bile ikiz kardeşi Robert Leicester Kontu, üvey kardeşi William de Warenne Surrey Kontu ve ilk kuzeni Roger de Beaumont Warwick Kontu idi. 1138'de Waleran'ın kendisi Worcester Kontu, genç kardeşi Hugh Pauper Bedford Kontu ve kayınbiraderi Gilbert de Clare, Pembroke Kontu olmuşlardı.[222]

Normandiya'nın ve İngiltere'nin yönetiminde söz sahibi olmaları için önlerindeki en büyük engellerden biri, İngiltere'deki merkezi hükümetin hâlâ Salisburyli Roger'ın, yeğenleri Lincoln Piskoposu Alexander ile kralın saymanı ve Ely Piskoposu Nigel'ın yardımlarıyla yönetiliyor olmasıydı. Stephen'ı, Salisburyli Roger ve yeğenlerinin gücünün kendisi için bir tehdit olduğuna ikna etmek Sherborne, Devizes, Malmesbury ve Newark'taki taş kalelerin tahkim edilmesi dedikodusu sayesinde kolay olmuştu. 24 Haziran 1139'da Oxford'daki kraliyet toplantısında, piskoposların adamları ile Bretonya'lı Alan'ın adamları arasında, muhtemelen Meulan'lı Waleran ve Leicesterlı Robert'ın kışkırtmasıyla bir arbede çıktı. Alan'ın bir yeğeni de dahil olmak üzere bazı insanlar öldürüldü ve kral, Salisbury ve Lincoln piskoposlarından, toplantısının barışını bozmaları nedeniyle kalelerini teslim etmelerini istedi. Tereddüt edince tutuklandılar. Kral daha sonra Nigel'in Oxford'dan kaçtığı Devizes Kalesi'ne yürüdü ve onu kuşattı. Roger le Poer'i asma tehdidi nedeniyle, ana kaleyi savunan annesi (Salisburyli Roger'ın metresi), Nigel'in inatçılığına rağmen sonunda teslim oldu. Stephen içerideki hazineler de dahil olmak üzere piskoposların tüm kalelerini ele geçirdi ve piskoposların kendi makamlarına geri dönmelerine izin verildi. Şansölye Roger le Poer ve sayman Adelelm görevden alındı.[223]

Piskoposların tutuklanması ve mülklerine el konulması İngiltere'de deprem etkisi yaratmıştı. Bu olaya yanıt olarak, Winchester Piskoposu Henry, 29 Ağustos'ta Winchester'da yasal bir konsey düzenledi. Hemen hemen tüm piskoposlar katıldı, ancak kral çağrıya uymayı reddetti ve onun yerine adamlarını gönderdi. Konseyde

[222] Davis, 2013, s. 29.
[223] Yoshitake, 1988, s. 98.

tartışmalar, piskoposların el konulan şatolarına odaklandı. Acil durumlarda bu şatoların krala teslim edilip edilmeyeceği, kralın kendi kararıyla mesh edilmiş piskoposların mülklerine el koyup koyamayacağı, kalelerin kanun hükümlerine göre kontrol edilip edilmeyeceği gibi konular tartışıldı. Orada çıkan hararetli tartışmalara rağmen, konsey Roger ve yeğenleri için herhangi bir pratik çözüme karar veremedi ve 1 Eylül'de dağıldı. Bu, İmparatoriçe Matilda ve Gloucesterlı Robert'ın işgalinden sadece bir ay önceydi.[224]

2.3.1. İngilizlerin Leydisi Matilda

Stephen'ın durumu 1139 sonbaharında giderek daha karmaşık bir hal aldı. Redwersli Baldwin sürgünden döndü ve 'tüm İngiliz kalelerinin en güvenlisi' olan Corfe'a yerleşti. Kralın kendisi de buradaki kuşatmayı komuta etmeye gitti, ancak Matilda ve Gloucesterlı Robert'in birlikte İngiltere'ye inmeyi planladıklarını duyunca yoluna devam etmek zorunda kaldı. Matilda sonunda babasının mirasını almaya hazır görünüyordu.[225] Gesta'ya göre, kralın dikkati diğer bölgelere yönelmişken, kıyıdaki limanların sıkı bir şekilde korunması için emir vermiş olmasına rağmen, Gloucester Kontu Robert ve kız kardeşi Anjou Kontesi, güçlü bir asker grubuyla Arundel'e indiler, kaleye kabul edildiler ve misafirperver bir şekilde ağırlandılar.[226] Fakat aslında Robert ve Matilda, o kadar da güçlü bir ordu ile gelmemişti. Matilda ve Gloucesterlı Robert'ın yanlarında getirdikleri ordu, 140 şövalye ve 3.000 piyadeden ibaretti. Dönemin savaşları ve şartlar göz önüne alındığında bu oldukça küçük bir ordu sayılırdı. Matilda, ana güçle birlikte kalede kalırken, Gloucesterlı Robert ve seçkin askerlerden oluşan küçük maiyeti Bristol'e doğru yola çıktılar ve kralın adamları tarafından fark edilmemek için gece yolculuk ettiler.[227]

Matilda'nın İngiltere'ye çıkarma yapmak için tercih ettiği yer, I. Henry'nin dul eşi Adeliza'ya bıraktığı Arundel Şatosu olmuştu. Adeliza, Henry'nin sarayında üst düzey bir subay olan ikinci kocası William d'Aubigny (ö. 1176) ile birlikte orada yaşıyordu. Norwich yakınlarındaki Buckingham'dan olan d'Aubigny, Beyaz Gemi'de ölen

[224] Yoshitake, 1988, s. 98-99.
[225] Spencer, 2020, s. 269.
[226] *GS*, s. 365.
[227] Spencer, 2020, s. 270.

William Bigod'un yeğeniydi. Kendisinden altı yaş büyük olan dul kraliçeyle evlendikten sonra d'Aubigny, Arundel Kontu olmuştu. Fakat Matilda ve Gloucesterlı Robert'ın geliş nedeni William d'Aubigny değil, Adeliza'ydı. Kronik yazarı Torignili Robert, William d'Aubigny'nin Matilda ve Gloucesterlı Robert'ı Arundel'e davet ettiğini yazmaktadır.[228] Fakat bu pek olası görünmemektedir çünkü d'Aubigny Stephen'ın güçlü bir destekçisiydi. Böyle bir davet varsa, muhtemelen bu daveti yapan Adeliza olmalıydı. Merhum kocasının Matilda'nın onun yerine geçmesi yönündeki isteğinin farkındaydı ve üvey anne ile üvey kız yirmi yıl önce Aachen'daki imparatorluk sarayında her ikisi de gençken yakınlaşmışlardı. Matilda'nın Kutsal Roma-Cermen İmparatoru V. Heinrich'in henüz nişanlısı iken yapmış olduğu ilk icraatı Adeliza'nın babası Louvain Kontu Godfrey'i savunmak olmuştu. Godfrey, baba ve oğul (IV. Heinrich ve oğlu V. Heinrich) arasındaki savaş sırasında eski imparatorun destekçisi olduğu için gözden düşmüştü. Matilda onun affedilmesine yardım etmişti.[229]

Huntingdonlı Henry, Matilda ve Robert'ın gelişlerinin, piskoposların tutuklanması nedeniyle "Tanrı'nın verdiği bir ceza" olduğunu düşünüyordu. Salisburyli Roger aynı yıl içerisinde, yani tutuklandığı yıl olan 1139'da, kahrından ölmüştü.[230] Arundel'de Matilda, Stephen'ın askeri gücüne maruz kaldı, ancak Stephen kuşatma yapmak yerine Matilda'nın engellenmeden gitmesine ve Robert'a katılmasına izin verdi. Orderic Vitalis, kralın yanlış hesaplama yaptığını düşündüğü bu durum için: "*tutuşmakta olan korkunç bir kötülüğün alevlerini söndürme fırsatını kaçırdı*" yazacaktı.[231] Watkins'e göre Stephen ani bir mantıkla hareket etmişti. Çünkü kalenin devasa savunmasını kuşatırsa, sadece Henry'nin kızına değil, aynı zamanda güçlü bir baron olan William d'Aubigny ile I. Henry'nin dul kraliçesine de savaş açarak uzun süreli bir çatışmayı ve itibar kaybını göze almış olacaktı. Bunun yerine Stephen, "yüce gönüllülük" gösterisinde bulunmuş; ayrıca içinde yetiştiği şövalyelik değerleriyle uyumlu, kusursuz bir şekilde davranmıştı. İlk kez, cinsiyeti, Matilda'nın lehine çalışmıştı.[232]

[228] *Torigni*, s. 50-51.
[229] Spencer, 2020, s. 270-271.
[230] *HA*, s. 272.
[231] *OV*, VI, s. 534.
[232] Watkins, 2015, s. 38.

Ne var ki; Watkins'in bu yorumuna katılmak kolay değil. Her ne kadar Stephen, güler yüzlülüğü ve mütevazılığı ile tanınsa da, eylemlerinde tutarsız bir yöneticidir. Doğrudan tüm Katolik Kilisesi'nin karşısına alıp, ülkenin ikinci adamı konumundaki Salisbury Piskoposu Robert'ı ve kendisi gibi piskopos olan iki yeğenini tutuklayıp, hapsettikten sonra mallarını teslim etmeleri için işkence dahi uygulamaktan çekinmeyen Stephen, ihanet suçu işleyerek isyan başlatan Redwersli Baldwin'in yaşamasına müsaade etmişti. Aynı Stephen, ağır bir mağlubiyet alan İskoçlara, sanki savaşın galibi onlarmış gibi, büyük tavizler vermişti. Kısacası, eylemleri aşırı tutarsızdı ve Salisburyli Roger'la kıyaslandığında çok da önemli ve büyük bir baron olmayan William d'Aubigny'den ya da açıkça tahta ihanet edip Matilda'yı destekleyen eski kraliçe Adeliza'dan çekinmesi için pek bir sebep görünmüyordu. Üstelik Stephen için Matilda'nın desteği kök salmadan ve gelişmeden onu yenmek önemliydi. Spencer bu konuda Adeliza'nın Stephen'dan çekinerek Matilda'yı göndermek istediğini düşünüyor.[233] Bu pekâlâ mümkündür. Nihayetinde eşi, Stephen'ın bir destekçisiydi ve hem d'Aubigny hem de Adeliza, mesh edilmiş bir kralı karşılarına almak istememiş olabilirler. Hatta Torignili Robert'ın davet iddiasını başka çağdaş kaynakların teyit etmediğini göz önüne alırsak, Matilda ve Robert'ın Arundel'e çıkarma yapmaları tamamen kendi düşünceleri olabilir. Muhtemelen, Adeliza'nın kendilerini geri çevirmeyeceğini düşünerek Arundel'i tercih etmişlerdi.

Gesta'nın yazarı Matilda'nın İngiltere'ye gelişinin etkilerini ve Stephen'ın durumunu şu sözlerle aktarmaktadır:

> "*Tüm İngiltere alarma geçti ve insanların zihinleri çeşitli şekillerde çalkalandı; istilacıları* [Matilda ve Robert] *gizlice ya da açıkça destekleyenler krala karşı her zamankinden daha fazla harekete geçerken, kendi yandaşları* [Stephen'ın destekleyenler] *yıldırım düşmüş gibi dehşete kapıldılar. Ama savaşlar ve ayaklanmalar sırasında hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmamış olan kral, şimdi sarsılmaz bir 'kararlılıkla' ve bir an bile gecikmeden, hafif silahlı ve disiplinli birliklerin başına geçti ve Arundel kalesinin önünde cesaretle belirdi. Orada, güvenilir gözcülerinden kontun* [Gloucesterlı Robert] *geceleyin*

[233] Spencer, 2020, s. 271.

kaçtığını ve Bristol'e doğru yola çıktığını, ama Matilda'nın Anjou'dan gelen yandaşlarıyla birlikte hâlâ karaya çıktığı kalede kaldığını öğrenince, yokluğunda kaçmasını önlemek için birliklerinin bir kısmını bıraktı ve geri kalanıyla kontun peşine düşerek onu esir almaya karar verdi. Ancak amacına ulaşamayacağını anlayınca -çünkü kont anayoldan gitmemiş, ara yollara sapmıştı- kaleyi kuşatmaya devam etmek için hızla geri döndü."[234]

Görünen o ki, Matilda ve Robert'ın gelişi, kendi gizli ve açık yandaşlarını heyecanlandırdığı gibi, Stephen'a biat edenleri de korkutmuştu. Stephen ise tereddüt etmeden Arundel'e doğru yola çıkarak Matilda ve Robert'ı yakalamak istemiş, Robert'ın ayrıldığını öğrenince önce onun peşine düşmüş, fakat yakalayamayacağını anlayınca tekrar Aruldel'e dönerek kuşatmayı sürdürmek istemişti. Bradbury'e göre Matilda'nın gelişi daha sonra olduğu kadar kayda değer bir olay gibi görünmüyordu. Stephen muhtemelen bunun askeri durum üzerinde büyük bir etkisi olacağını tahmin etmiyordu ve haklı da olabilirdi. Daha büyük etkiye sahip olan Gloucesterlı Robert'in gelişiydi.[235] Her ne kadar tahtta hak iddia eden Matilda olsa da, Stephen Matilda'nın Robert'sız bu iddiasını çok fazla sürdüremeyeceğini düşünmüş ve muhtemelen bu nedenle önce Robert'ın peşine düşmüştü. Fakat Stephen, Robert'a yakalayamadığı gibi Matilda'nın gitmesine de izin vermişti. Burada daha enteresan olan ise Stephen'ın kardeşi, Winchester Piskoposu Henry'nin davranış biçimiydi. Yine Gesta'dan:

"*Bu arada, Winchester Piskoposu* [Henry]*, onların geldiğini duyunca, tüm kavşakları askerlerle kuşattırdı ve sonunda, söylendiğine göre, kontla* [Gloucesterlı Robert] *karşılaşınca, onunla dostça ilişkilere girdi ve karşı koymadan ilerlemesine izin verdi. Ne var ki, bu duyum tüm sağlam sonuçlarla çelişmektedir. Kralın kardeşinin, kardeşinin krallığını istila eden birini dostça kucaklaması ve taç için en ciddi iddiaları ileri sürmeye kararlı olduğu sırada onun rahatsız edilmeden geçmesine izin vermesi tamamen inanılmazdır. Ancak piskopos, sanki kontla ters*

[234] *GS*, s. 365-366.
[235] Bradbury, 2005, s. 69.

> *düşmemiş gibi, çok sayıda şövalye ve silah arkadaşıyla birlikte krala katıldı; kralın kuşatmayı sürdürmekte kararlı olduğunu görünce, izlediği politikanın krallık için olduğu kadar kendisi için de kabul edilemez olduğunu bildirdi. Çünkü kral Anjou Kontesini* [Matilda] *krallığın bir köşesinde abluka altına almak için otururken, kardeşi başka bir bölgede hızla bir ayaklanma başlatacak ve ülkeyi karıştıracaktı. Bu nedenle, onun kardeşine engel olmadan katılmasına izin vermek kendisi için daha uygun olacak ve halkın yararına daha fazla eğilim gösterecekti. Böylece her ikisi de kendi kuvvetleriyle bir noktada birleşmiş olacaktı, onları daha kolay ezmeye çalışabilir ve tüm birliklerini konumlarına ani ve keskin bir saldırıda birleştirebilirdi. Bu nedenle, Kontes'in kardeşine serbestçe geçebilmesi için yeminlerle onaylanmış güvenli bir yol verildi; kral, her ikisi de ülkenin bir bölümünde sınırlı kaldıklarında onları daha kolay yenebileceğine güveniyordu.*"[236]

Winchesterlı Henry, kardeşinin peşine düştüğü Kont Robert'ı bulduğu halde neden geçişine izin vermişti? Henry daha sonra Arundel'de kardeşine katıldığında bunu ona anlatmış mıydı? Matilda ve Robert'ın güçlerinin tek bir yerde toplanmasını ve bu sayede tek seferde yenilebileceklerini varsayarak Matilda'ya, Robert'a katılması için güvenli geçiş izni verilmesini tavsiye ederken neye güveniyordu? İç savaş ve anarşiyi inceleyen pek çok araştırmacının cevaplarını en çok merak ettiği sorulardan bazıları bunlardır. Her birinin kendine ait yorumları, cevapları olsa da, hemen hiçbirisi, savaşı daha başlamadan bitirebilecek imkâna sahipken Stephen ve Henry'nin davranışlarını açıklamak için yeterli değildir. Henry, piskoposların tutuklanmasından ve mülklerine el konulmasından dolayı kardeşine kızgın ve kırgındı. Bir de, 1136'da ölen Canterbury Başpiskoposu Corbeilli William'ın yerine geçme arzusunun gerçekleşmemesi, bunun yerine, adı sanı duyulmamış Bec'li Theobald'ın (ö. 1161) 1138'de Canterbury'ye başpiskopos olarak atanması söz konusu olmuştu. Fakat tüm bunlar da Henry'nin Robert'ı dostça kucaklamasını ve rahatça Bristol'e geçişine izin vermesini haklı çıkartmıyor.

[236] *GS*, s. 366-367.

Stephen'ın Arundel'deki taktiksel kararının elbette stratejik bir bedeli vardı. Worcesterlı John, Matilda'nın gelişinin "*umutsuzluğun başlangıcı, krallığın yıkımına yol açacak en acı nihai anlaşmazlık*" olduğunu düşünüyordu.[237] Redwersli Baldwin Matilda'nın davasına katıldı ve bölgedeki diğer önde gelen baronlar da onun yanında yer aldı. 1139'un sonu ve 1140'a gelindiğinde Matilda, Robert ve destekçileri, konumlarını sağlamlaştırıyor ve Angevinlerin nüfus ettiği bölgelerde şiddetin dozu artıyordu. Huntingdonlı Henry bu dönem için; "*krallıkta huzur yoktu, cinayet, yakma ve yağma yoluyla her şey yok ediliyordu, her yerde savaş, ağıt ve dehşet sesleri vardı.*" diyordu.[238] Huntingdonlı Henry'nin söylemleri fazla kapsamlı ve telaşlıydı. Gerçekte birçok bölge, özellikle doğu, orta ve kuzey kesimler hâlâ barış içindeyken, sadece güney ve batı bölgelerindeki çatışmalardan genel bir hesap çıkarmıştı. Ne olursa olsun, anarşi ve iç savaş, artık Güneybatı İngiltere'de hayatın bir gerçeğiydi ve öyle kalacaktı. Stephen düşmanlarını denize dökecek kaynaklardan yoksun olsa da, Angevinler kralı devirmekten hâlâ çok uzaktaydı.[239]

Robert ve Matilda Bristol'e vardıklarında, krallığın tüm baronlarına çağrılarını yaptılar ve onlara "dindar ve kederli" bir şekilde, yardımlarına gelmeleri için yalvardılar. Bazılarına onursal ödüller, diğerlerine ise topraklarının artırılmasını vaat ederken, hepsinden ellerinden gelen her yolla amaçlarını gerçekleştirmelerini istediler. Buna göre, şimdiye kadar krala sadakatsiz ve içi boş bir şekilde itaat eden, yeminlerini ve ona verdikleri sadakati bozan tüm taraftarları, Matilda ve Robert'ın yanına geldiler ve krala karşı bir birlik oluşturarak, büyük bir şiddetle her yerde ona karşı ayaklandılar.[240] Bu çağrılara anında yanıt verip, hayatları boyunca Matilda'ya sadık kalacak olan iki kişi vardı. Bunlar, Gloucesterlı Miles (Milo of Gloucester ö. 1143) ve Brian fitz-Count (Brian of Wallingford ö. ?) idi. Her ikisinin de Kont Robert ile bağlantıları vardı, ancak ikisi de muhtemelen konumlarını Matilda'ya olan sadakatlerinden alıyordu. Brian fitz-Count. Bretonya Dükü IV. Alan Fergant'ın (ö. 1119) gayrimeşru oğluydu. İmparatoriçe ile uzaktan akrabaydı. Gilbert Foliot (ö. 1186)[241] ve Bloislı Henry gibi kişilerle yazışan, yetenekli ve okur-yazar bir adamdı.

[237] *JW*, s. 252-253.
[238] *HA*, s. 272.
[239] Watkins, 2015, s. 39.
[240] *GS*, s. 367.
[241] On ikinci yüzyılın başlarında Anglo-Norman bir aileden doğdu; 1186'da Londra'da öldü. Londra Piskoposu olarak görev yapmıştır. Cluny'de keşiş olmuş ve burada başrahipliğe kadar yükselmiştir.

Hatta imparatoriçeyi desteklemek için yaptıklarını meşrulaştıran bir eser bile yazmıştır ancak ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır.[242] Brian, I. Henry'nin desteğiyle Wallingfordlu Matilda ile evlenmiş ve servet sahibi olmuştur. İmparatoriçe Matilda'nın birçok destekçisi gibi Galler'de çıkarları vardı, Abergavenny lorduydu ve Berkshire'da Wallingford kalesini elinde tutuyordu. Mayıs 1127'de Brian ve Gloucesterlı Robert, Matilda'nın Geoffrey Plantagenet ile evliliğine hazırlık olarak Rouen'a yaptığı yolculukta ona eşlik etmişlerdi. Brian'ın Matilda'ya karşı duygularının sadık bir tebaanın ötesine geçtiğine dair bazı ipuçları vardı, fakat bunun kurgusal bir dedikodu olduğu düşünülmektedir.[243] Brian fitz-Count'ın Oxford yakınlarındaki Wallingford Kalesi iç savaş boyunca Stephen'ın etinde bir diken haline gelecekti.[244] Brian, Stephen'ın tahta çıkışını kabul etmişti fakat Matilda haklarını talep etmek için herhangi bir hamle yapar yapmaz ona katılmaya hazır bir şekilde bekliyordu.[245]

Matilda'ya destek veren ve bu desteği iç savaş boyunca sürdüren bir diğer isim Gloucesterlı Miles'tı. Miles'ın motivasyonu biraz belirsizdir. Aslında Stephen'ın safında kalması beklenebilirdi, fakat diğerleri gibi o da yükselişini eski kral I. Henry'ye borçluydu. Bilindiği kadarıyla Stephen tahta çıktıktan sonra, Miles'a düşmanlık edecek herhangi bir girişimde bulunmamıştı. Hatta bunun tam tersi geçerli olmuştur. Miles Stephen'dan çok şey öğrenmişti ve ona minnettar yeterli sebebi vardı. Babasının yaptığı gibi Gloucester şerifi olarak görev yapmaya devam etti. Brecknock, Hereford ve Gloucester'daki mülkleri onaylandı ve muhtemelen Robert'a karşı koyabileceği umuduyla kendisine Gloucester Kalesi'nin muhafızlığı verildi. Miles 1138'de Stephen'ı Gloucester'da ağırladı ve Stephen'a özellikle Shrewsbury'de

---

Daha sonra Abbeville'de ve ardından Gloucester'da başrahiplik yapmıştır. 1147'de Hereford Piskoposu oldu. Başrahip ve piskopos olarak dini ve ulusal meselelerde önemli bir rol oynamış, İmparatoriçe Matilda'nın destekçisi ve Canterbury Başpiskoposu Theobald'ın gizli danışmanı olmuştur. II. Henry ile Thomas Becket arasındaki mücadelelerde Henry yanlısı bir tutum izlemiş ve 1170'deki aforoza karşı yaptığı hararetli konuşmalarla Becket cinayetinin sorumluların biri olarak görülmüştür. Bkz. Francis Urquhart, "Gilbert Foliot", The Catholic Encyclopedia, Vol. 6, Robert Appleton Company, New York 1909.

[242] Chibnall, 1991, s. 84.

[243] Katharine S. B. Keats-Rohan, 'The Devolution of the Honour of Wallingford, 1066–1148', Oxoniensia, LIV, 1989, ss. 311–18.

[244] Wallingford Kalesi'nin anarşi boyunca önemi hakkında bkz. Katharine Keats-Rohan, "Fortunes of War: Safe-Guarding Wallingford Castle and Honour 1135–60", Rulership and Rebellion in the Anglo-Norman World, c.1066–c.1216, Essays in Honour of Professor Edmund King, ss. 125-149, Paul Dalton, David Luscombe (Eds.), Routledge, London and New York 2016.

[245] Davis, 2013, s. 41-42; Bradbury, 2005, s. 50.

askeri destekte bulundu. Gloucesterlı Robert'a karşı tutumu kararsızdı. Gloucester Kalesi'nin "*kastellanı*" (Casteallan – Kale Muhafızı) olarak Robert'ın müttefiki olduğu kadar rakibi olarak da görülebilirdi. Kendi isteği dışında Matilda'ya katılmaya zorlanmayacak kadar güçlüydü. Miles'ın Matilda'ya karşı bilinen özel bir bağlılığı da yoktu, ancak ilk yükselişi kesinlikle Matilda'nın babası sayesinde olmuştu ve diğerleri gibi düğününde ona eşlik edecek adamlardan biri olarak seçilmişti. Gesta Stephani, Miles'ın Kral Henry'nin çocuklarına sorgusuz sualsiz sadakat gösterdiğini yazmaktadır. Matilda İngiltere'ye geldikten sonra zamanının çoğunu Miles'ın koruması altında Gloucester'da geçirmiştir.[246]

Savaşın başlangıcında Matilda'nın desteği, sadece Gloucesterlı Robert, Gloucesterlı Miles ve Brian Fitz-Count oluşmuyordu. Bu üç adamdan ve onların takipçilerinden daha fazlası vardı. Stephen'a karşı kendi nedenleriyle isyan eden ve doğal olarak Matilda'nın yanında yer alacak başkaları ve kimi destekleyecekleri konusunda hala kararsız olan adamlar da vardı. Matilda'yı destekleyenlerin sayısı Stephen'a göre nispeten daha azdı ve başlıca mülkleri İngiltere'nin güney ve batısı ile ve Galler'de olan bir grup baronla sınırlıydı. Ancak bu baronlar askeri operasyonlar için coğrafi olarak kompakt bir grup oluşturma avantajına sahipti ve olağanüstü yetenekli askeri komutanlardı. Matilda en azından kendi tarafına çektiği erkeklerin kalitesi açısından şanslıydı.[247] Matilda yanlısı baronlar bulundukları bölgelerde isyana başlamış, Stephen yanlısı baronların toprak ve kalelerine saldırı ve yağma akınları düzenlemeye başlamıştı. Stephen 1139'un sonunu ve 1140 yılını birbiri ardına acil durumlara müdahale ederek ve krallığı baştanbaşa dolaşarak geçirmişti.

Stephen'ın iç savaş sırasında askeri örgütlenme planı, kontları kendi adına hareket eden "askeri valiler" olarak ele almak şeklinde görünmektedir. Bu nedenle memurlardan ziyade askeri yetenekleri ve aristokratik konumları olan kişileri seçmiştir. Stephen'ın üretken bir şekilde kontluk kurmasının asıl nedeni bu gibi görünmektedir. Yerel yönetimin I. Henry ve Salisburyli Roger'ın kurduğu bürokratlar yerine dostları tarafından kontrol edilmesini sağlamaya çalışıyordu. EK 1'de verilen tabloya bakıldığında yeni oluşturulan kontlukların neredeyse hepsinin 1138-40

[246] Davis, 2013, s. 42; Bradbury, 2005, s. 51-52; Spencer, 2020, s. 272.
[247] Bradbury, 2005, s. 53.

yıllarında, piskoposların tutuklanmasından hemen önce veya sonra kurulduğu görülecektir. 1138'in sonunda on ya da on bir kontluk, 1140'ın sonunda ise sekiz ya da dokuz kontluk Stephen'ın davasına kendini adamış kontların kontrolü altına girmiş olmalıdır. Yeni kontlar arasında idari deneyimi olan tek kişi, kont yapılmadan önce Essex şerifi olan Geoffrey de Mandeville'di (ö. 1144). Diğerleri esasen askerdi ve kasıtlı olarak bunlar seçilmişti. Çünkü Piskopos Roger'ın adamlarının potansiyel tehlikesi bir yana, kraldan aldıkları bağışlardan hayal kırıklığına uğrayan adamların çıkardığı yerel isyanlar vardı. Örneğin 1138'de Miles de Beauchamp (ö. 1141'den sonra) Bedford'da, Geoffrey Talbot Hereford'da, William fitz-Alan (ö. 1160) Shrewsbury'de, Ralph Lovel (ö. 1147'den önce) ve William de Mohun (ö. 1155) Somerset'te ve Walchelin Maminot (Walkelin ö. ?) Dover'da isyan etmişti. Yeni kontların sorumluluğu kendi kontluklarını korumaktı. York İngiltere'yi İskoçlara karşı savunuyor, Pembroke Güney Galler'i kontrol altında tutuyor, Cornwall Devon'daki Redwersli Baldwin'e karşı çıkıyor ve Worcester, Hereford ve Wiltshire ise neredeyse bütün Gloucester bölgesini kuşatıyordu.[248] Stephen'ın bir numaralı askeri komutanı olan Ypresli William'a da, Kanal ötesi önemi nedeniyle korunması gereken önemli bir bölge olan Kent'te kontluğa eşdeğer bir konum verildi. İç bölgelerdeki kontluklar bile askeri denklemin dışında bırakılmamalıydı. Bir iç savaş durumunda hiçbir bölge ihmal edilebilecek kadar güvenli değildi.[249]

Taraflar belli olmuş, cepheler kurulmuştu. Stephen, Matilda'nın gelişiyle sayısı artan isyan kalelerini kuşatmakla meşguldü. 1139'da Wallingford'un savunmasını ve Brian Fitz-Count'un kararlılığını test etmek için geldi, ancak kısa süre sonra ikisini de kırmaktan umudunu kesti. Brian, Wallingford'u birkaç yıl yetebilecek erzak ve mühimmatla donatmıştı. Yapabileceği en iyi şeyin kaleyi etkisiz hale getirmek olduğunu anlayan Stephen, yakınlarda, biri kutsanmış Kilise topraklarında olmak üzere iki karşı kale inşa ettirmişti. Bu garnizonların Fitz-Count'un birliklerini Matilda adına serbestçe dolaşmak yerine, savunma duvarlarının arkasına hapsedeceğini umuyordu. 1140 yılında Brian FitzCount'un adamları Wallingford Kalesi'nden yola çıktılar. Stephen'ın iki karşı kalesi o kadar büyük bir yenilgiye uğratıldı ki Gesta'nın yazarı "*Kralın ve adamlarının başına böyle feci bir felaketin gelmesinin nedeni,*

[248] Davis, 2013, s. 31-32.
[249] Bradbury, 2005, s. 71.

oradaki bir kiliseden, yani bir din ve dua evinden, bir kale yapılmasına ve bir kan ve savaş yuvasının yükselmesine izin vermesidir. Çünkü bir kilise, Tanrı'nın evi ve dua evi olmak üzere inşa edilmiştir" diye kayıt düşmüştü. Kilise toprakları üzerinde bir kale inşa etmek en büyük saygısızlıktı.[250]

1140 yılının başlarında Stephen, Piskopos Nigel liderliğindeki Ely ve I. Henry'nin gayrimeşru oğlu Reginald (ö. 1175) ile Cornwall'ın önde gelen baronlarından William fitz-Richard (ö. ?) liderliğindeki Cornwall merkezli ayaklanmaları bastırmak için seferler düzenledi. Yaz aylarında kral Suffolk'taki Bungay Kalesi'ni aldı ve yine isyan halinde olan Norfolk Kontu Hugh Bigod ile barış yaptı. Stephen'ın amacı, Robert ve Matilda'nın birlikleriyle açık bir meydan savaşı yapmaktı ve bunun için çabalıyordu. Angevin partisi ise bu noktada askeri çabalarını esas olarak Bristol ve Gloucester'ın batı kırsalı etrafındaki hedeflere odakladı ve bu bölgenin etrafındaki alan hızla çatışmaların beşiği haline geldi.[251] Stephen, Wallingford kuşatmasından sonra Bristol'a, Matilda ve Robert'ın bulunduğu topraklara doğru doğru ilerledi. Yolda Cirencester yakınlarındaki South Cerney'de küçük bir kaleyi ve Malmesbury'nin önemli bir kalesini ele geçirdi ve Gloucesterlı Miles'ın damadı II. Humphrey de Bohun'un (ö. 1164/5) elindeki Trowbridge'i kuşatmaya henüz başlamıştı ki, arkasından bir felaket haberi geldi. Gloucesterlı Miles tam yanından ilerlemiş, Wallingford'u serbest kılacak şekilde ve kuşatmacıları bozguna uğratmıştı. Stephen batıdan hızla geri dönmezse, Miles Londra'ya ilerleyebilecek bir konumda olabilirdi. Bu nedenle Stephen Trowbridge kuşatmasından vazgeçti ve kendisi Londra'ya döndü. Miles ise batıya döndü ve Stephen'ı Wallingford'a daha fazla saldırmaktan alıkoymak niyetiyle Worcester'ı yağmaladı. Bu manevra istenen etkiyi yarattı. Stephen Worcester üzerine yürüdü ve kısa süre önce kont yaptığı Meulanlı Waleran'la birlikte 30 Kasım'da oraya vardı. Stephen'ın büyük bir ordusu vardı ama Miles'ın onu karşılamaya niyeti yoktu. Kral uzaklaşana kadar herhangi bir harekâttan kaçınarak zamanında geri çekilmişti. Sudeley'deki kaleyi ele geçirdikten sonra Stephen, Salisbury Piskoposu Roger'ın ölüm haberini aldı (11 Aralık 1139) ve piskoposluğu güvence altına almak için Salisbury'ye geçti. Oradan Ely ve Cornwall'daki diğer isyanları bastırmaya çağrıldı ve bu sırada Gloucesterlı Miles

[250] *GS*, s. 368-369.
[251] Oliver H. Creighton & Duncan W. Wright, The Anarchy: War and Status in 12th-Century Landscapes of Conflict, Liverpool University Press, Liverpool 2016, s. 25.

South Cerney kalesini geri aldı ve Sudeley'i geri almayı başaramayınca Geoffrey Talbot'a (ö. 1140) katılarak Hereford'u başarılı bir şekilde kuşattı.[252] Miles askeri zekâsı ve yeteneği sayesinde sadece Wallingford'u kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda imparatoriçenin tüm kuzey kanadını da güvence altına almıştı. Ayrıca Herefordshire'da kendisi için bir prensliğin temellerini atmıştı. Geoffrey Talbot'un kuşatmadan kısa bir süre sonra ölmesi üzerine kendisine ait olan Hereford şehrine ek olarak, Wallingford'a yaptığı hizmetlerin ödülü olarak kısa bir süre sonra Brian Fitz-Count'tan Abergavenny kalesini ve onurunu alacaktı.[253]

Robert ve Matilda yanlıları kalelerde isyan başlatıyor, Stephen yanlısı baronların kalelerine saldırıyor, Stephen ise bu kaleler arasında gidip geliyordu. Ortada bir iç savaş vardı fakat bu daha çok kaleler arası "kuşatma-direnme" halinde seyreden bir savaştı. Stephen'ın hepsine yetişmesi imkânsızdı. Gesta'nın yazarının dediği gibi Stephen'ın durumu "*Herkül'ün Hidra*[254] *ile olan savaşı*" gibiydi.[255] Bastırılan isyanın yerine yenisi başlıyor, bir kale kuşatıldığında bir başkasından isyan ya da saldırı haberi geliyordu. Fakat Stephen Angevin partisine üstünlük kuramadığı gibi, Angevinlerin de bu strateji ile Stephen'ı mağlup etmesi mümkün görünmüyordu.

Bu durum 1141'de sürpriz bir şekilde değişti. 1140'ın sonlarına doğru Lincoln'de bir kriz patlak vermişti. Nispeten önemsiz bir olaydı. Chester Kontu Ranulf (ö. 1153), üvey kardeşi Roumare'li William'la (ö. ?) işbirliği yaparak hileyle Lincoln Kalesi'ne girmiş ve kısa sürede burayı ele geçirerek garnizonu kovmuştu. Ranulf, Gloucesterlı Robert'ın kızıyla evliydi. Noel'den kısa bir süre sonra ve Ranulf'la barış yapılmasına rağmen Stephen, yeni yerel rejimin getirdiği mali yükler altında ezildiklerini iddia eden kasaba halkının da kışkırtmasıyla kaleyi geri almak için harekete geçti. Aceleyle kuzeye gitti ve kuşatmaya başladı. Bu noktada, Kont Ranulf yardım için Gloucesterlı Robert'a haber gönderdi. Robert için Ranulf'un Matilda'nın davasına dönmesi geç de olsa memnuniyet vericiydi. Krala baskı uygulamak için yeni fırsatlar

[252] *GS*, s. 368 vd. (özellikle s. 371-374)
[253] Davis, 2013, s. 42.43.
[254] Hidra (Hydra), Yunan mitolojisine göre bedeninden ejderhalarla, zehirli yılanlar fışkıran bir canavar olan Typhon ile ejderha Ekhidna'nın kızı olan ve kesilen başının yerine yenisi çıkartabilen yaratıktır. Herkül'e karşı savaşmak üzere Evlilik Tanrıçası Hera tarafından beslenen canavar Herkül tarafından öldürülmüştür. Mehmet Korkmaz, Mitoloji Sözlüğü, Alter Yayıncılık, Ankara 2012, s. 147.
[255] *GS*, s. 366.

yarattı. Böylece, aralarında Gloucesterlı Miles ve Brian fitz-Count'un da bulunduğu Angevin partisinin önde gelen isimleriyle birlikte Lincoln'e yürüdü. Ranulf kraliyet kuşatma hatlarını çoktan aşmıştı ve bu yüzden yolda Angevin partisiyle karşılaştı. Ayrıca kendi kuvvetlerini de toplamıştı. Bunların arasında Galler'den gelen ve İngiltere'nin iç savaşında savaşmak üzere serbest bırakılan "vahşi" adamlar da vardı.[256]

Yardım kuvveti geldiğinde, kralın ordusu sayıca üstün olduğunu gördü. Stephen'ın savaşması için taktiksel bir zorunluluk yoktu ve geri çekilmek için zamanı vardı, ancak etrafındakiler tarafından olumsuz koşullarda bir çatışmadan kaçınması tavsiye edilmesine rağmen, yine de isyancılara karşı durmaya karar verdi. Savaştan önceki gece, dolu, yağmur, gök gürültüsü ve şimşekli korkunç bir fırtına vardı. Daha sonra, 2 Şubat Pazar günü, Stephen muhtemelen katedralde bir ayine katıldı ve şafakta ayini kutluyordu. Ritüele göre, elinde yanan bir mum taşımak kralın göreviydi, ancak alev aniden söndü ve mum kırıldı. Kırılan mumun parçalarını tekrar birleştiren Stephen mumun yeniden alev alıp yandığını görünce bunun ilahi bir işaret olduğunu düşündü.[257] Stephen bu kötü olaylardan etkilenmediği gibi kendi adına olumlu işaretler olarak yorumlamıştı ve 2 Şubat 1141'de, Candlemas Günü'nde ordusunu şehrin altındaki düşmanlarına karşı savaşa soktu.[258] Kralın yüzbaşılarından biri ve güçlü Clare ailesinin bir üyesi olan Baldwin fitz-Gilbert (ö. 1141), Stephen'ın birliklerini toparladı. Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra ibre hızla Stephen'ın aleyhine döndü. Güçleri geri çekildikçe, kral kendini kuşatılmış ve bunalmış buldu ve cesurca savaşmasına rağmen, sonunda yere serildi ve esir alındı. Kral için yenilgi bir felaketti; kent halkı içinse bir trajediydi. Lincoln ateşe verildi ve vatandaşları katledildi.[259]

Tamamen açmazda olan bir iç savaşta şaşırtıcı bir şekilde esir düşmeyi başarmıştı Stephen. Gesta'nın yazarına göre savaşması için olmazsa olmaz bir neden yoktu ve geri çekilebilecek zamanı da vardı. Baronlarının ve komutanlarının tavsiyesine de uymayı reddetmiş ve sonunda cesur fakat "sorumsuzca" esir düşmüştü. Bradbury'nin

[256] Watkins, 2015, s. 39-40.
[257] *GS*, s. 377-378; Bradbury, 2005, s. 103.
[258] Savaşın tüm detayları için bkz. *GS*, s. 376 vd.; *Newburgh*, 273 vd.
[259] Watkins, 2015, a.g.e. s. 40.

dediği gibi; "bu tür savaşlarda kaybetmemek, kazanmaktan daha önemlidir."[260] Kralın esir düştüğü haberi bütün İngiltere'de şok etkisi yaratmıştı.[261] Gloucesterlı Robert, Stephen'ı güneybatıya, önce Gloucester'a, sonra da Bristol'daki kalesinin sıkı güvenliğine götürdü. Stephen'ın mesh edilmiş bir kral olduğu gerçeği kolay kolay göz ardı edilemezdi ve Malmesburyli William Robert'ın, kralı yenilgiye uğratmış olsa da "tacın ihtişamına" gereken saygıyı gösterdiğini ifade ediyordu.[262] Huntingdonlı Henry; "*Tanrı'nın Kral Stephen hakkındaki hükmü bu şekilde infaz edildikten sonra, imparatoriçenin huzuruna çıkarıldı ve Bristol Kalesi'nde gözaltına alınmasına karar verdi*" diyerek not düşmüştü. Henry'ye göre Lincoln sadece askeri bir zafer ve siyasi bir dönüm noktası değil, aynı zamanda Stephen'ın yeminini bozarak tacı ele geçirmesi ve yönetimi sebebiyle takdiri ilahinin eseriydi.[263]

3 Şubat 1141'de İngiltere'nin Angevin partisinin eline geçtiği ve Matilda'nın hükümdar ve kraliçe olmasını hiçbir şeyin engelleyemeyeceği görülüyordu. "*Krallığın büyük kısmı bir anda kontese ve taraftarlarına boyun eğdi.*"[264] İnsanlar Normandiya Dükü ve İngiliz tahtı için I. Henry ile savaşan Robert Curthose'un kaderini hatırladılar. Tinchebrai Savaşı'nda 1106'da esir düşmüş ve hayatının geri kalanında 1134'e kadar hapsedilmiş ve bu süreçte dukalığını kaybetmişti. Üstelik öz kardeşi tarafından yakalanıp hapsedilmişti. O halde Stephen'ın ne şansı olabilirdi ki? Gerçekten de hem İngiltere'de hem de Normandiya'da o zamanın insanlarına böyle görünüyordu. Anglo-Sakson Kroniği'nin son bölümünü yazan meçhul keşiş bunu açıkça ifade etmiştir: "*Kral hapisteyken kontlar ve güçlü adamlar bir daha asla çıkamayacağını düşünüyorlardı.*"[265]

Stephen yanlıları arasındaki genel kasvet ve depresyon, Norman manastırında yazan Orderic Vitalis tarafından anlamlı bir şekilde yansıtılır. Stephen'ın hapsedildiği bu anda Orderic hayatının sonuna yaklaştığını hissetmiş ve uzun kroniğini kısa bir kişisel anıyla sonlandırmıştır. Bize İngiltere'de, Atcham'da doğduğunu, dilini bile anlamadığı ve İngilizce adını telaffuz edemedikleri bir ülkede, Normanların St.

[260] Bradbury, 2005, s. 97.
[261] *GS*, s. 379.
[262] *Historia Novella*, s. 86-87. Akt. Watkins, 2015, s. 40.
[263] *HA*, s. 280.
[264] *GS*, s. 379.
[265] *ASC*, s. 200 (Trans. Whitelock)

Evroult'daki evine çocukken girdiğini anlatır. Orderic artık altmışaltı yaşındaydı, yaşlılıktan ve hastalıktan bitkin düşmüştü ve kralının kaderi üzerine üzüntüyle kafa yoruyordu: "*Şu anda İngiltere Kralı Stephen bir zindanda sefilce çürüyor.*" Orderic, bu dünyanın prenslerinin talihsizlikler ve feci aksiliklerle boğulduğunu görmüş ve diniyle teselli bulmuştu.[266] s. 115-116)

Kral Bristol'de gözaltında tutulurken, imparatoriçe için tahtı güvence altına almak kolay bir mesele gibi görünebilirdi, ancak zaferinin boyutu karşısında şaşkınlığa uğrayan imparatoriçe son derece dikkatli hareket etti. Cirencester'a gitmek üzere 17 Şubat'ta Gloucester'dan ayrıldı. Her şeyden önce Stephen'ın kardeşi, papalık elçisi ve Winchester piskoposu Bloislı Henry'nin desteğini kazanması tavsiye edildiğinden, onunla bir görüşme yapmak için 2 Mart'ta Winchester yakınlarındaki Wherwell'de bir araya geldiler ve resmi bir anlaşmaya vardılar; imparatoriçe piskoposa yemin ederek İngiltere'deki tüm önemli meselelerin, özellikle de piskoposluk ve manastırlara yapılacak atamaların onun iradesine göre kararlaştırılacağına ve kendisinin de onu resmen Leydi olarak Kilise'ye kabul edeceğine ve ona sonsuza dek sadık kalacağına söz verdi. Henry papalık elçisi olmasına rağmen, bu anlaşma esasen kişiseldi. Bütün kiliseyi bağlamıyordu. Bunun anlamı, Henry'nin Winchester şehrini, içinde kraliyet tacının da bulunduğu kraliyet hazinesini de içerecek şekilde, onun kontrolüne teslim etmesi ve onu katedralinde bir kraliçenin sahip olması gereken tüm onurlarla kabul ederek kendi bağlılık değişimini kamuoyuna duyurmasıydı.[267]

Piskopos Henry, Tanrı'nın "ölümlü kardeşi" Stephen hakkında bir hüküm verdiğini ve bu nedenle kendisinin "ölümsüz babasına" boyun eğmesi ve Matilda'nın taleplerini kabul etmesi gerektiğini açıkladı. Esir kral bile boyun eğmiş görünüyordu. Aralarında Canterbury Başpiskoposunun da bulunduğu büyük adamlar Bristol'e geldiler. Bununla birlikte, Winchester'daki ikinci bir toplantıda Matilda halka "*Domina Anglorum*" (İngiltere'nin Leydisi - Lady of England) olarak takdim edildi. Bu, taç giyip mesh edilmemiş fakat taç giymesi kesin olduğu için verilen bir unvandı.[268] Ancak "İngilizlerin Leydisi", Matilda'nın temsil tarzının sadece bir bileşeni olarak kaldı. Tüzük ve yazılarında "*Imperatrix*" (İmparatoriçe) unvanı her

[266] *OV*, VI, s. 350 vd.; Bradbury, 2005, s. 115-116.
[267] Davis, 2013, s. 57.
[268] Spencer, 2020, s. 277-278; Watkins, 2015, s. 41.

zaman önce gelirdi. Matilda'nın, tebaalarından hiçbirinin onun kutsanmış bir imparatoriçe olduğunu, XII. yüzyıl Avrupa'sında herhangi bir kadının isteyebileceği en yüksek statü olduğunu unutmamasını sağlamak istediği kesin gibi görünüyor.[269] Törene katılan ve elçiyle birlikte hareket eden altı piskopos daha vardı: St. Davidli Bernard, Salisburyli Roger'ın yeğenleri; Lincolnlü Alexander ve Elyli Nigel, Herefordlu Robert, Bathlı Robert ve Chichesterlı Seffrid. Başpiskopos Theobald orada değildi ama birkaç gün sonra geldi ve İmparatoriçe'ye, Leydi olarak bağlılık yemini etmeyi geciktirmek zorunda kalacağını, çünkü "krala danışmadan bağlılığını devretmenin saygınlığına ve konumuna yakışmayacağını düşündüğünü" açıkladı. Theobald'a piskoposların çoğunu Bristol'e götürmesine izin verildi ve orada Stephen'ın nazik iznini aldıktan sonra elçinin politikasına uydular.[270]

Winchesterlı Henry'nin desteği Matilda için önemliydi. Fakat Henry'nin, İngiltere'ye çıkarma yaptıklarında Robert'a güvenli geçiş imkanı sağlaması, Stephen'ın Arundel Kalesi'ndeki kuşatmasını taktik adı altında kaldırıp Matilda'nın Bristol'e geçişini kolaylaştırması, Stephen esir düştükten hemen sonra hiç direnmeden Matilda'ya boyun eğmesi, cevaplanması kolay olmayan büyük soru işaretleriyle biten durumlardır. Gesta'nın anonim yazarı, "*kafası çok karışık olan*" Henry'nin, kardeşi esir düştüğü için Matilda'yı oyalamak adına ona boyun eğmeyi ve onunla uyumlu çalışmayı tercih ettiğini yazar ve Matilda'nın Winchester'a gelişinden sonraki olayları aktarırken bir barış anlaşmasından bahseder; "*Birlikte bir barış ve uyum anlaşması yaptıklarında,* [Winchesterlı Henry] *onu samimi bir şekilde karşılamaya geldi ve onu Winchester şehrine kabul etti ve kralın kalesini ve sahip olduğu kraliyet tacını onun emrine verdikten sonra. Her zaman hevesle arzu edilen ve kralın orada bıraktığı hazine, çok kıt olmasına rağmen, kasabanın pazar yerindeki halka açık bir toplantıda halka onu hanımları ve kraliçeleri olarak selamlamalarını emretti.*"[271]

Stephen'ın esir düşmesine ve Winchesterlı Henry'nin Matilda'ya olan desteğine rağmen halen direnen bazı baronlar vardı. Matilda öncelikle bazı kan davalarını çözmüş ve bazılarının mülklerini ellerinden almıştı. Aralarında Chesterlı Ranulf'u pusuya düşürmeye çalışan Richmond Kontu Alan'ın da bulunduğu birkaç kişi

[269] Beem, 2009, s. 10.
[270] *GRA*, s. 517; Historia Novella'dan akt. Davis, 2013, s. 57.
[271] *GS*, s. 381.

savaşmaya devam etti. Ancak Alan yakalandı, zincire vuruldu ve Ranulf'a boyun eğene, ona saygı gösterene ve kalelerini teslim edene kadar bir zindanda işkence gördü. Alan için bu aşağılanmanın bir başka sonucu da, batı ülkesindeki rakibi I. Henry'nin oğlu Reginald'ın Cornwall kontluğunu elinde tutacağının kesinleşmesiydi. Direnişe devam eden bir diğer kişi de Stephen'ın kızıyla evli olan Wiltshire Kontu Hervey'di. Devizes Kalesi'ni elinde tutuyordu ve kale kuşatılmıştı. Sonunda kaleyi Matilda'ya teslim etti ve yurt dışına sürüldü. Bedford Kontluğunun başına Angevin yanlısı Miles Beauchamp getirilmiştir. Birkaç kişi Stephen'ın yanında yer almış ve kısa sürede bunun acısını çekmiş, diğerleri ise sert bir ders almıştı. İngiltere'de Stephen'ın öz kardeşi Bloislı Henry'den, Londra Kulesini elinde tutan Geoffrey de Mandeville'e kadar herkes Matilda'ya katılmak ve onunla uzlaşmak için acele ediyordu. İlk başta aralarında Kont Waleran ile Surrey ve Northampton Kontlarının da bulunduğu bir grup baron kralcı kampta kaldı fakat bu uzun sürmedi. Normandiya'da Anjoulu Geoffrey ile yaptığı anlaşmanın ardından, Waleran'ın İngiltere'de Matilda ile barış yapmaktan başka seçeneği kalmamıştı.[272] Matilda'nın giderek daha fazla destek görmesi üzerine Gesta'nın yazarı; "*bazıları için bu bir bayram vesilesiydi ve yeni bir günün doğuşu gibi görünüyordu, çünkü böylece çekişme ve savaşa bir son verilebileceğini umuyorlardı.*"[273]

Winchester'daki konseyden sonra yapılan ayarlamalarla İmparatoriçe Matilda Londra'ya gitti. Londralılar daha önce Winchester'daki konseye bir heyet göndererek, Stephen'a bağlı olduklarını ve esir kralın serbest bırakılmasını talep etmişler fakat bu reddedilmişti. Londra'ya kabul edildiğinde yaptığı eylemlerden biri de vergi talep etmekti. Matilda'nın buradaki eylemleri kesinlikle siyasi ve hatta takdire şayandı. Bunlar, oğlu Henry'nin kral olduğunda uygulayacağı ve daha sonra genellikle övülen politikaların aynısıydı. Matilda, Stephen'ın Londra'ya komün statüsü verilmesi için vatandaşların isteklerine boyun eğme diplomasisini reddetti ve Londra'nın merkezi kontrole daha uygun, daha düşük bir konuma geri dönmesini istedi. Ancak bu durum Londralıların hassasiyetlerini ve "ceplerini" üzdü. Fakat muhtemelen asıl mesele vergiden ziyade verginin nasıl toplanacağı sorusuydu. Bir komün kendi vergi tahsilatını kendisi kontrol ederdi. Worcesterlı Florence,

[272] Bradbury, 2005, s. 114-115.
[273] *GS*, s. 379.

Matilda'nın Londra'yla ilgili olarak babasının kanunlarına dönmekte ısrar ettiğini belirtmektedir.[274] Bu da neredeyse kesin olarak Stephen'ın verdiği komün statüsünün iptal edileceğini anlamına gelmekteydi. Gesta Stephani, Matilda'nın Londralılar karşı tutumunu: "*En zengin adamları çağırttı ve onlardan alçakgönüllü bir nezaketle değil, otoriter bir sesle büyük miktarda para talep etti*"[275] sözleriyle anlatır. Vergi talebiyle karşı karşıya kalan herkes gibi Londralılar da savaş masrafları ve mevcut kıtlık tehdidiyle mücadele etmek adına çeşitli önlemler almak zorunda kaldıkları için yoksulluklarını öne sürüyorlardı. Daha sonra, barış etkili olduğunda ve refaha kavuştuklarında, refahlarıyla orantılı olarak ödeme yapabileceklerine söz verdiler. Bunun üzerine imparatoriçe, "*sert bir bakışla, alnı kırış kırış olmuş, yüzündeki kadın nezaketinin tüm izleri silinmiş bir halde, öfkeden kudurmuş gibi parladı*" ve onlara, Stephen'a büyük vergiler ödediklerini ve kendisine karşı ona yardım ettiklerini, bu yüzden tam ödeme talep etmesinin ve taleplerini bir kuruş bile azaltmamasının adil olduğunu haykırdı: "*Vatandaşlar istediklerini alamadan kasvetli bir şekilde evlerine gittiler.*"[276]

İmparatoriçe Matilda taç giyip, tahta çıkmayı beklerken, Stephen'ın karısı olan Kraliçe Matilda, kocasının davasına ve artık ergenlik çağına girmekte olan oğlu Eustace'ın ardıllık iddiasına bağlı kalmaya devam etti. Eustace'ın tahtın nihai varisi olması kraliçenin en büyük umudu olmalıydı.[277] Gesta'ya göre kraliçe, İmparatoriçeye elçiler göndermişti: "*Bu noktada, net bir anlayışa ve erkeksi bir kararlılığa sahip bir kadın olan kraliçe, kocasının iğrenç bir zindandan kurtarılması ve oğlunun babasının vasiyeti altındaki mirasının geri verilmesi için kontese* [İmparatoriçe Matilda] *haberciler gönderdi. Ancak ne kendisi ne de elçileri isteklerinde başarılı olamadılar.* [Dileklerine] *acımasız ve utanç verici küfürlerle cevap verildiğinde, kraliçe dualarıyla elde edemediği şeyi silahla elde etmeye karar verdi.*"[278] Kraliçe Matilda, Stephen'ı desteklemeleri için Londralılara baskı yaptı ve Ypresli William'ın komuta ettiği kuvvetleri Londra'nın dış mahallelerine

[274] *Chronicon*, s. 370.
[275] *GS*, s. 382.
[276] *GS*, s. 383.
[277] Heather J. Tanner, "Queenship: Office, Custom or Ad Hoc? The Case of Queen Matilda III of England (1135–52)", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler & John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillan, New York and Hampshire 2002, ss. 133-158.
[278] *GS*, s. 383.

konuşlandırdı. Londralılar zaten krala sadık kalmıştı ve Stephen'ın kraliçesi tarafından ikna edilmeye hazırdılar.[279] Burada tuhaf olan Gesta'nın yazarının her iki Matilda'nın üslupları hakkındaki yorumunda tutarsızlıktır. Kraliçe Matilda'dan bahsederken "*erkeksi bir kararlılığa*" sahip olmasını bir övgü ifadesi olarak kullanan anonim yazar, İmparatoriçe Matilda'nın tavırlarını "*nazik bir cinse* [kadına] *yakışan mütevazı yürüyüş ve duruş*"tan yoksun olmakla eleştiriyordu.

Kral Stephen'ın hayatını anlatan Gesta Stephani'nin son derece taraflı olduğuna şüphe yoktur. Ancak bu ve diğer kibir suçlamaları Matilda'nın 1141'de kendini tam olarak kabul ettirme çabalarını engellemiş olabilir. Kaynaklarda Matilda'nın Stephen'ı destekleyen lortları, bağlılıklarını sunmaya gelmelerine rağmen nezaketsizce karşıladığı ve bunun bu adamların bir kez daha Stephen'a dönmelerine neden olmuş olabileceği belirtilmektedir. Daha da kötüsü, görünüşe göre Matilda en sadık destekçilerine karşı bile gururlu ve küçümseyici bir tavır sergilemeye başlamıştı. Gesta Stephani'de Matilda, en büyük destekçileri olan İskoçya Kralı David, Gloucesterlı Robert ya da Winchester Piskoposu içeri girdiğinde bile oturmaya devam etmekte ısrar etmiş ve onlardan huzurunda diz çökmelerini istemiştir:

> "*Kibirli bir cevapla onları reddederek ve sözlerine kulak vermeyi reddederek onları defalarca aşağılayarak gönderdi ve artık onlara söz verdiği ve yapması gerektiği gibi onların tavsiyelerine güvenmiyor, her şeyi kendi uygun gördüğü şekilde ve keyfi bir iradeye göre düzenliyordu.*"[280]

Erkek hükümdarlardaki otoriter yönetim, bir noktaya kadar gücü temsil ettiği için mazur görülebiliyor, hatta adaleti sağlama noktasında destek bile görebiliyordu. Fakat Matilda'nın bir hükümdar gibi davranmaya çalışması, hem kadınsı olmayan hem de dayanılmaz derecede kibirli bir davranış olarak görülmüştür. Matilda'nın bir hükümdar olarak otoritesini ortaya koymaya yönelik anlaşılabilir girişimleri, bu nedenle çağdaşlarının gözünde "hükümdarlığını" kabul edilemez kılmıştı. Kibir

[279] Watkins, 2015, s. 42.
[280] *GS*'den akt. Norton, 2009, s. 67.

suçlamaları, İngiltere'de kazandığı her şeyi nihai olarak kaybetmesine yol açtı.[281] Yine de tüm eleştirilere rağmen, Matilda'nın eylemlerinin kendi iç mantığı vardı; çünkü babasının yönetimini karakterize eden sert sevgi türünü yeniden oluşturuyordu. Ayrıca geçmişinin imparatorluk gururundan yararlanıyor ve Stephen'ın saltanatının üslubu ve içeriğinden bir kopuşa işaret ediyordu davranışları. Elbette, Matilda'nın konumu sağlamlaşmamışken bu kadar sert olması bir riskti. Henry'nin katı yönetimi, iktidarının ilk haftaları ve aylarının değil, olgun krallığının bir özelliğiydi. Matilda bir kadın olarak, bir kocanın vekili olarak değil, kendi başına hüküm sürmenin bir yolunu bulmalıydı. Watkins'e göre eğer sert olmazsa o zaman zayıf, danışmanlarının ya da daha kötüsü, ortaya çıkarak kendisini onun ve ülkenin hükümdarı haline getirebilecek olan Anjoulu Geoffrey'nin iradesine boyun eğebilecek bir kadın olarak görülebilirdi. Matilda bu tavrı ile yumuşaklık ve esneklik eleştirilerinden sıyrılabilmişti fakat kibirli, cimri, dik başlı ve keyfi davranma eleştirilerinden kurtulamadı.[282]

Her ne kadar genel eğilim, İmparatoriçe Matilda'nın Stephen'ı esir almasına rağmen tacı giyememiş olmasını, kibirli ve erkeksi tavırlarına bağlama yönünde olsa da, bu tam olarak doğru kabul edilemez. Matilda'nın davranışlarının tahtı ele geçiremeden kaybetmesinde payı vardır ama tüm neden bu değildir. Matilda Kilise'yi Henry sayesinde kazansa bile sivil soyluların tümünü kazanamadığı gibi, Londralılara karşı tutumu onların desteğinden yoksun kalmasına sebep olmuştu. Hatırlanacağı üzere Stephen'ın ticareti öne alan diplomatik yaklaşımı, Londralıların saygısını ve bağlılığını kazanmasını sağlamıştı. Matilda ise en gerekli olduğu anda diplomasinin önemini fark edememişti. Matilda, otoriter olmak isterken kibrine yenik düşmüştü. Hexhamlı John'un dediği gibi, "*Tanrı kibirlileri hüsrana uğrattı ve alçakgönüllülere lütufta bulundu.*"[283] Bu lütfun meyveleri 24 Haziran 1141 gecesi, taç giyme töreninin arifesinde Westminster'da olgunlaştı. Sarayda masalar çoktan düzülmüştü ve Matilda bir ziyafet için hazırdı, Fakat Londralıların başka planları vardı. Stephen'a sadık olan, Kraliçe Matilda ve ücretli askerlerin komutanı Ypresli William'ın baskısı altında kalan ve Angevinler tarafından para için sıkıştırılan Londralılar, "vızıldayan arılar

[281] Norton, 2009, s. 68.
[282] Watkins, 2015, s. 43.
[283] *JH*, s. 18-19.

gibi" Matilda ve yandaşlarının üzerlerine yürüdüler. Matilda ile maiyeti kargaşa içinde dışarı atıldı.[284]

Londra'dan kovulan İmparatoriçe Oxford'a çekilerek burada yeniden toparlandı ve ardından Temmuz ayında Winchester'a doğru yola çıktı. Piskopos Henry İmparatoriçe ile anlaşmazlığa düştükten ve Stephen'ın kraliçesiyle görüştükten sonra, bir kez daha kralın davasını üstlenmek için kardeşinin safına dönmüştü. İmparatoriçe Matilda, aralarında Gloucesterlı Robert ve İskoçyalı David'in de bulunduğu bir grupla Winchester'a geldiğinde, piskoposun kalesini ona karşı güçlendirdiğini gördü. Henry, İngiltere'nin her köşesinden kralın partisinin baronlarını çağırmış ve ayrıca büyük masraflar karşılığında ücretli askerler de getirtmişti. Yılın başlarında Lincoln'de yaşanan olaylar şimdi tersine dönmüştü. Stephen'ın kraliçesi Matilda, kendi tarafına çektiği büyük bir baron olan Geoffrey de Mandeville'in (ö. 1144) kaynaklarıyla güçlenmiş olarak şehre saldırdı. Kale ile Stephen'ın kraliçesi arasında sıkışıp kalan imparatoriçenin birlikleri, etraflarını saran üstün kuvvetlerle karşı karşıya kaldı. İmparatoriçe kuşatmayı yararak kaçtı. Matilda at üstünde kaçarken cesareti ve gücü tükenince "bir ceset gibi" atına bağlanarak kaçmayı başardı.[285] Aralarında İskoçyalı David'in de bulunduğu yanındakiler de Matilda'yı takip ederek kaçmaya başladılar. Matilda'nın maiyetindeki bazı askerler zırhlarını bir kenara bıraktı ya da düşman topraklarından güvenli geçiş sağlamak için zırhlarıyla takas yaptı. Geri çekilmenin kontrolünü sağlamaya çalışan Gloucesterlı Robert, Matilda ve David'den daha az şanslıydı.[286] Kraliyet güçlerinin Matilda'yı takip etmesini engellemek için kasıtlı olarak onların arkasında kaldı. Ama sayıca azdı ve kralcılar her yönden saldırabiliyorlardı. Winchester'dan Salisbury'ye giderken Stockbridge'de düşmanla çatışmaya girdi. Ypresli William'ın komutası altındaki kraliyet yanlıları tarafından kuşatıldığında dönüp savaşmak zorunda kalmıştı. Angevin ordusunun arka kısmı diğerlerinden kesildi. Robert cesurca savaştı, ancak Surrey Kontu Warenneli William'ın paralı askerleri tarafından yakalandı ve Ypresli William'ın koruması altında Rochester Kalesi'ne hapsedilmek üzere geri gönderildi.[287]

[284] Watkins, 2015, s. 43; Bradbury, 2005, s. 122-123.
[285] *GS*, s. 389-390.
[286] Watkins, 2015, s. 44.
[287] Bradbury, 2005, s. 126-127, Spencer, 2020, s. 283.

Lincoln Savaşı Stephen için neyse Winchester Bozgunu, Matilda için o kadar büyük bir felaketti. Kraliçe olmak için gösterdiği tüm çabalar, gerekli desteği sağlamak için yaptığı tüm girişimler boşa çıkmıştı. Takip eden aylar boyunca, Gloucesterlı Robert'ın desteği olmadan davasının umutsuz olduğu, kendisi ve Angevin partisi tarafından anlaşılmıştı. Robert, imparatoriçenin hırslarının o kadar merkezindeydi ki, imparatoriçe onsuz savaşmayı umut edemezdi. Stephen yanlıları Kont Robert'ı bağlılığını değiştirmesi için ikna etmeye çalıştılar ve ona kralın altında güçlü bir pozisyon teklif ettiler. Fakat Robert'ın bu teklifleri reddetmesi, takastan başka bir çıkış yolu olmadığı anlamına geliyordu. Sonunda İmparatoriçe daha fazla direnemedi ve Ekim 1141 Winchester Antlaşması ile büyük esirlerin karşılıklı takas edilmesini kabul etti: Kral Stephen'a karşılık Gloucester Kontu Robert. 1141 yılının Azizler Günü'nde[288] (All Saints' Day), yani 1 Kasım'da kral büyük sevinç gösterileriyle serbest bırakıldı. Stephen iki gün sonra Winchester'a ulaştı ve Kont Robert serbest bırakıldı.[289] Tüm beklentilerin aksine ve dokuz aylık esaretin ardından Stephen başkentine yeniden girdi. Baronlar başladıkları yere geri dönmüşlerdi - ya da öyle görünüyordu. Pratikte Matilda ciddi şekilde zayıflamıştı. Kısa süren hükümdarlığına yönelik eleştiriler ne kadar sert olursa olsun, tacı giymesine ramak kalmıştı. Bu yüzden Londra ve ardından Winchester'daki yenilgilerin yarattığı hayal kırıklığı sarsıcı olmuş olmalıydı. Stephen'ın yıldızı yeniden yükseliyordu. Aralık ayında bir Kilise konseyi toplandı. Bu kez Stephen'ın taht hakkı iade edildi ve Matilda hariç tüm düşmanları aforoz edildi. Noel'de Canterbury Katedrali'nde Stephen ve Boulognelu Matilda bir kez daha taç giydiler. Stephen, Ypresli William'ı askeri başarılarından dolayı Kent'i onun kontrolüne vererek ödüllendirdi.[290] Stephen yeniden taç giymişti fakat hala değişen güç dengeleriyle mücadele etmek zorundaydı. En önemlisi, Normandiya'da Anjoulu Geoffrey büyük topraklar ele geçirmişti.

Stephen'ın özgürlüğüne kavuşmasının üzerinden sekiz aydan fazla bir süre geçmesine rağmen ve Matilda ve Robert halen önemli birer tehdit iken kararlı

[288] Azizler Günü, Tüm Azizler Günü olarak da bilinen bir Katolik Kilisesi yortusudur. Kasım ayının ilk günü kutlanır. Bilinen ve bilinmeyen tüm azizleri onurlandırmak ve inananların yıl boyunca azizlerin bayramlarını kutlamalarındaki eksiklikleri gidermek için tesis edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Francis Mershman, "All Saints' Day" The Catholic Encyclopedia, Vol. 1, Robert Appleton Company, New York 1907.
[289] Bradbury, 2005, s. 128.
[290] Spencer, 2020, s. 284.

adımlar atmamıştı. Noel'de saray divanını Canterbury'de topladı,[291] Burada Ypresli William'a ve Kentli vasallarını taltif etmişti. Stephen, perhiz biter bitmez büyük bir orduyla kuzeye doğru yürüdü. Niyeti krallığı eski saygınlığına ve bütünlüğüne kavuşturmak ve Lincoln şehrini ve kalesini geri alarak mağlubiyetinin son izlerini de silmekti. Fakat Northampton'da ciddi bir hastalığa yakalandı ve bunun sonucunda Mayıs ayının tamamı ve Haziran ayının ilk kısmı boyunca hareketsiz kaldı.[292]

İmparatoriçe'nin destekçileri için kralın hastalık haberi bir lütuf gibi geldi. Winchester bozgunundan beri moralleri son derece düşüktü. Tam bir yenilgiden kurtulmanın tek yolunun Anjoulu Geoffrey'den önemli bir yardım almak olduğunu fark ederek, karısının yardımına koşması için Geoffrey'ye elçiler gönderdiler. Ancak elçiler Mart ayında İngiltere'den ayrılmış olmalarına rağmen Normandiya'da alıkonuldular ve üç ay boyunca geri dönmediler. Bekleme süresi boyunca imparatoriçenin taraftarları kralın öldüğü ya da ölmek üzere olduğu söylentileriyle kendilerini cesaretlendirmişlerdi fakat muhtemelen elçilerin geri dönüp Geoffrey'nin cevabını Haziran'da ilettiklerinde kralın çoktan iyileşmiş olduğunu bilmiyorlardı. Geoffrey yardım göndermediği gibi yardım talep edenler içinde sağduyusuna, sadakatine ve yüksek fikirliliğine güvendiği tek kişi olan Gloucesterlı Robert'ın yanına gelmesi halinde yardım edebileceğini, Robert yerine bir başkasının gelmesinin sadece zaman kaybı olacağını söylemişti.[293]

Gerçek şu ki, Geoffrey'nin İngiltere'ye geçmeye niyeti yoktu ve ordusuna saygın bir Norman görünümü vermek ve Batı Normandiya baronlarının kendisine teslim olmasını kolaylaştırmak için Robert'ın varlığına ihtiyacı duyuyordu. Fakat ne imparatoriçe ne de danışmanları bunun farkındaydı. Robert'ı gitmeye zorladılar ve Stephen'ın hastalığından kurtulduğu ve kendilerine saldırmaya hazır olduğu anda kendilerini lidersiz bıraktılar.[294]

Stephen'ın bu fırsatı değerlendirmek istediği açıktı. Robert'ın henüz yelken açtığı liman olan Wareham'a yürüdü, burayı ele geçirdi ve geri dönmesini engellemek için

[291] *Gervase*, s. 527.
[292] *JH*, s. 20-21; Creighton ve Wright, 2016, s. 26.
[293] Davis, 2013, s. 72-73.
[294] Davis, 2013, s. 73.

kaleye bir garnizon yerleştirdi.[295] Sonra dikkatini imparatoriçeye çevirdi. İmparatoriçe Oxford'daydı ve Robert onu, yanında kalmaya yemin etmiş olan tüm soylularla birlikte orada bırakmıştı ama onlar imparatoriçenin güvenliğinden çok kendi miraslarının güvenliği için endişeliydiler ve pek çoğu Oxford'dan ayrılmıştı. Stephen, Wareham'ı ele geçirdikten sonra, Sherborne ve Bath üzerinden kuzeybatıya doğru yürümüş, Cirencester'i ele geçirmiş, kasabayı yakmış ve Gloucestershire ve Wiltshire'da telaş yaratmıştı. Stephen kararlıydı ve Cirencester'ı elinde tutma girişiminde bulunmadan doğuya döndü ve hızla Oxford üzerine yürüdü. Bampton ve Radcot'taki küçük kaleleri ele geçirerek Thames Nehri'nin güney yakasına geçmeyi ve Matilda hazırlıksızken Oxford'a ulaşmayı başardı. 16 Eylül'de nehri geçerek şehri ele geçirdi ve imparatoriçeyi kalede kuşattı. İmparatoriçenin destekçileri aceleyle geri dönüp şehrin dışında savaşmayı teklif ettiler ama Stephen Lincoln'de dersini almıştı ve kuşatmaya kararlılıkla devam etti. İmparatoriçe için kaçış yoktu.[296]

Haber Normandiya'daki Gloucester Kontu'na ulaştığında, Oxford'u terk eden kodamanlara ve Normandiya'daki varlığından yararlanan ve İngiltere'deki karısına katılmamak için her zaman bahaneler uyduran Anjoulu Geoffrey'e öfkelendi. Robert on tane Norman kalesini ele geçirmesine yardım ettiğinde bile Normandiya'yı terk etmemek için hâlâ bahaneler buluyordu ve karısının tehlikede olduğunu duyunca, dokuz yaşındaki oğlu Henry'nin İngiltere'ye dönüş yolculuğunda Robert'a eşlik etmesine izin vermeyi yeterli gördü.[297] Bir çıkarma yapmak zorunda kalacağını bilen Robert, elli iki gemi ve 300'den fazla şövalyeden oluşan bir kuvvetle yola çıktı. Wareham'a doğru cesurca ilerledi, limanı ve şehri ele geçirdi ve Stephen'ın dikkatini dağıtmak umuduyla kaleyi şiddetle kuşattı; ancak Stephen 1139 ve 1140'taki hatalarını tekrarlamadı ve Wareham'ı kurtarmak için Oxford kuşatmasını kaldırmadı. İmparatoriçeyi ele geçirmeye kararlı olan Stephen, Wareham'daki kalenin teslim olmasına izin vermiş fakat kuşatmayı kaldırmadan güçlü bir orduyla Wilton'a doğru ilerlemişti. Ne var ki; Wilton'da Robert'ın usta manevraları yüzünden tekrar esir düşmekten son anda kurtulmuştu. Stephen kararlılığına rağmen yine başarısız olmuştu.[298]

[295] Creighton ve Wright, 2016, s. 26; Spencer, 2020, s. 284.
[296] *GRA*, s. 533 vd.; Spencer, 2020, s. 284-285; Davis, 2013, s. 74.
[297] Norton, 2009, s. 70-71.
[298] *GS*, s. 396-397; Creighton ve Wright, 2016, s. 26; Davis, 2013, s. 74.

Aralık ayının başlarında İmparatoriçe kuşatma altındaki Oxford'dan kaçmayı başarmıştı. Kış ayları idi ve yerde kar vardı. Bu yüzden Matilda ve ona eşlik eden dört şövalye beyaz pelerinlerle kamufle oldular, donmuş nehri yürüyerek geçtiler ve Abingdon ve Wallingford'a doğru yol aldılar.[299] Stephen tek bir darbeyle savaşı kazanma fırsatını açıkça kaybetmişti. Çağdaşları bunu Tanrı'nın iradesi olarak yorumladılar ve daha az batıl inançlı bir çağ bile böyle bir şansı kaçıran bir adamın zaferi hak etmediğini düşünebilirdi.[300]

Tek teselli Stephen'ın en azından Oxford kalesini ele geçirmiş olmasıydı, çünkü mevcut koşullarda kaleler son derece önemliydi. Berkshire, Wiltshire ve Dorset gibi ihtilaflı bölgelerde iki taraf da geniş toprakları kontrol edemiyordu. Sıkı bir şekilde kontrol altında olan noktalar kalelerdi ve sadece kulelerinden görülebilen alan üzerinde sürekli bir kontrol uygulayabildikleri için, rakip güçler aralarında kolayca hareket edebiliyor, kulelerden görülmedikleri sürece güvende oluyorlardı. İç savaşın ve anarşi olaylarının bu kadar uzun sürmesinin asıl nedenlerinden biri de buydu. Kalelerin sadece belirli yolları, kavşakları ya da nehir geçişlerini kontrol edebiliyordu. Oxford ise özellikle önemliydi çünkü Londra'dan Gloucester'a ve Northampton'dan Winchester ve Southampton'a giden ana yolların kesiştiği bir noktada, her iki yolun da nehirleri geçmek zorunda olduğu bir yerde bulunuyordu. Stephen'ın bakış açısına göre, Oxford ona Londra ve orta bölgelerin güvenliğini sağlıyor ve hem Gloucestershire hem de Wiltshire'a akınlar düzenleyebileceği bir üs veriyordu.[301]

Matilda Oxford'dan kaçmayı başarmıştı ve Stephen halen Matilda yanlısı olan baronların isyanlarını bastırmakla uğraşıyordu. Fenland isyanı 1144 yazının sonlarında Geoffrey de Mandeville'in ölümüyle sona ermişti. Stephen yılın ilk bölümünde bu bölgede bulunarak bir kuşatma harekâtı yürütmüş, ancak ilkbaharda başka bir kuşatma için Lincoln'e geçmiş ve oradan da Cotswolds'daki tehditleri karşılamaya gitmişti. Stephen kaleden kaleye koştururken 1144-45'in en önemli olayı, Fransa Kralı VII. Louis tarafından Normandiya Dükü olarak tanınan ve

[299] *GRA*, s. 534-535; Spencer, 2020, s. 285.
[300] Davis, 2013, s. 74.
[301] Davis, 2013, s. 75.

başkent olarak Rouen şehrini kuran Anjoulu Geoffrey'nin kasırga gibi bir saldırısının ardından Normandiya'nın kaybedilmesiydi.[302]

1145 yılının başlarında Stephen, çatışma sırasında Doğu Anglia'daki tek önemli askeri operasyonda Hugh Bigod'a karşı sefer yapmakla meşguldü. Yılın ilerleyen zamanlarında Stephen'ın kuvvetleri ve Londralılardan oluşan bir ordu, Gloucesterlı Robert'ın Faringdon'daki kalesini başarılı bir şekilde kuşattı. Normandiya'nın kaybedilmesinin yarattığı moral bozukluğuna karşın, bu kuşatma ve kalenin ele geçirilmesi önemli bir askeri başarıyı temsil ediyordu ve Stephen'ın Thames Vadisi üzerindeki hâkimiyetinin yeniden tesis edilmesine yardımcı olmuştu. Huntingdonlı Henry; "sonunda kralın talihi iyiye doğru değişmeye başladı ve yükselişe geçti" diyerek not düşmüştü.[303]

Stephen'ın 1145'te elde ettiği askeri başarıların ardından, 1146'da siyasi ortam Matilda yanlılarının baş isyancı Chester Kontu Ranulf'un "geçici olarak" Stephen'ın tarafına geçmesiyle değişmişti. Ranulf, Bedford ve Wallingford kuşatmalarında Stephen'a yardım ederek sadakatini göstermiş, ancak sözde ihanetten dolayı sarayda tutuklanmasının ardından durum kısa sürede tersine dönmüştü. Stephen'ın Lincoln Kalesi de dâhil olmak üzere kontun mülklerinin kontrolünü ele geçirerek elde ettiği faydalar, Ranulf'un serbest bırakıldıktan sonraki eylemleriyle kısa sürede boşa çıkmıştı. Gesta; "*aşırı öfkeli ve gazap dolu olan Kont Ranulf her yerde yağma ve kundakçılıkla, şiddet ve kılıçla acımasızca saldırmaya devam etti.*"[304]

Stephen'ın 1147'deki hareketleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Mayıs ortasında bir Haçlı donanması, İkinci Haçlı Seferi için Dartmouth'ta toplandı. Bu yıl aynı zamanda Matilda'nın oğlu Anjoulu Henry'nin iç savaşa ilk müdahalesine de sahne oldu. Küçük bir kuvvetin başında, 14 yaşındaki Henry, Angevin müttefiklerine yardım etmek ve kaostan yararlanmak için Manş Denizi'ni geçti. Kuzey Wiltshire'da çok sınırlı bir bahar harekâtına öncülük etti ama operasyon başarılı olmadı. Bu girişimin çok tuhaf bir yanı vardı. Henry adada parasız kalmıştı ve komutası altındaki askerlere ödeme yapmak zorundaydı. Annesinden ve dayısı Robert'tan yardım

[302] Creighton ve Wright, 2016, s. 27.
[303] Aynı yer.
[304] *GS*, s. 406.

göremeyen Henry, tuhaf bir şekilde Stephen'dan askerlerine ödeme yapmak için para istemişti. Fakat asıl tuhaflık burada değil. Henry parayı istemesine istemişti ama Stephen da bu parayı vermişti.[305] Sadece bu hareketi dahi Stephen gerçekten çok tutarsız bir yönetici olduğunu göstermektedir. Stephen'dan istediği parayı alan Henry Mayıs ayı bitmeden Normandiya'ya geri dönmüştü. Aynı yılın Ekim ayında Gloucesterlı Robert'in ölümü ise Henry'nin Angevin davasının bayrak taşıyıcısı olmasını sağlamıştı. Stephen' ise aynı yıl oğlu Eustace'ı şövalye ilan etmişti. Genç şövalye ve prens Eustace'ın savaştaki ilk başarıları "savaşa alışmış adamların hayranlığını" kazanmasını sağlamıştı.[306]

Anjoulu Henry'nin Angevinlerin yeni umudu olma durumu, annesinin 1148'in başlarında bir daha dönmemek üzere Normandiya'ya gitmesiyle pekişti. Ancak İmparatoriçe'nin geri çekilmesine rağmen, Stephen'ın konumu hâlâ güvenli olmaktan uzaktı. Normandiya'daki iç savaş sona erdiğinden, dukalık İngiltere'ye karşı operasyonlar düzenlemek için güvenli bir üs ve merkezdi ve İngiliz soyluları arasındaki başlıca Angevin sempatizanları yerlerinde kalmıştı. Daha uzaklarda, İkinci Haçlı Seferi'ne Waleran de Meulan ve William de Warenne de dâhil olmak üzere çeşitli kodamanlar katıldı ve muhtemelen onların geri çekilmesi İngiltere'deki savaşın durgunlaşmasına katkıda bulundu.[307]

2.3.2. Anarşinin Sonu ve Henry'nin Yükselişi

1140'ların sonunda, Henry neredeyse bir yetişkindi ve Matilda, taht iddiasını oğlu üzerinden kendi nesline aktarmanın zamanının geldiğine karar vermiş görünüyordu. 1148'de İngiltere'den son kez ayrıldı ve hayatının geri kalanında kalacağı Normandiya'ya gitti. İmparatoriçe Matilda, İngiltere'nin ilk yönetici kraliçesi olabilirdi. Bu onun hayatını adadığı sebepti. Birkaç aylık kısa iktidarı dışında, başarısız olduğu kesindi. Matilda İngiltere tacını talep ederek, kendini erkeklerin dünyasına attı ve kadınlardan çok farklı standartların beklendiğini zor yollardan öğrendi. Matilda, İngiltere'nin tacını kazanma serüveninde hatırı sayılır bir başarı elde etmiş olsa da, nihayetinde çağdaşlarının onun karakterini algılama şekli hayal

[305] *GS*, s. 425-427.
[306] *GS*, s. 427; Creighton ve Wright, 2016, s. 27-28.
[307] Creighton ve Wright, 2016, s. 28.

kırıklığından ibaretti. Matilda, sert, gururlu ve kadınsı olmayan bir kraliçe olarak hatırlanır ve Norton'a göre Matilda'nın "kısa süreli saltanatı" dört yüz yıldan fazla bir süre kadınların devlet yönetmeye uygun olmadığının kanıtı olarak kullanılmıştır. Çağdaşları, Matilda'nın tacı talep etmeye çalışırken, salt bir kraliçe değil, saltanat kraliçesi olduğu için kendi egemenliğini savunmaya çalıştığını ve böyle bir rolün bir kralın özelliklerini gerektirdiğini anlayamadılar. Sert, gururlu ve erkeksi olmak bir kralda hayranlık duyulan özelliklerdi ama bir kadın olarak bunlar Matilda'ya sadece eleştiri getirmişti. Açıkça, bir kralda erdemli sayılan özellikler, bir kadını kolayca kötü üne kavuşturabilirdi.[308]

Matilda'nın umutları artık varisi Henry'ye bağlıydı. Henry, genç yaşına rağmen İngiltere'de Angevin davasını kararlılıkla savunan soylulara ek olarak destek toplamaya başlamıştı. Bu bağlılık en azından kısmen ekonomik çıkarlar tarafından motive ediliyordu. Geoffrey 1145'te VII. Louis tarafından Normandiya dükü olarak tanınır tanınmaz, Stephen'ın Normandiya ve İngiltere'yi asla yeniden birleştiremeyeceği Manş Denizi'nin her iki yakasında toprak sahibi olan soylular tarafından net bir şekilde anlaşılmıştı. Ancak Stephen öldüğünde, Stephen'ın oğlu Eustace'a değil de Henry'ye bağlılıklarını sunarlarsa sorun çözülecekti.[309]

Geoffrey her zaman Normandiya'yı oğlu adına fethettiğini iddia etmiştir. Dük olduktan sonraki beratlarında sık sık "oğlum Henry'nin tavsiyesi ve rızasıyla" ibaresi yer alıyordu.[310] Şüphesiz bunu yaparken Geoffrey'nin niyeti, Normanların Anjoulu Geoffrey'yi değil, I. Henry'nin torunu II. Henry'yi daha kolay kabulleneceklerinin farkında olması ve Henry'nin Normandiya'yı miras almasının önünde hiçbir engel kalmamasını sağlama düşüncesiydi. Gilbert Foliot, Eylül 1148'de Hereford piskoposu olarak takdis edildiğinde Stephen'a değil Henry'ye bağlılık yemini etti. 1148 ortalarında Gloucesterlı William, Herefordlu Roger'a "efendileri Henry'nin şahsını koruyan" herkese karşı yardım edeceğine yemin etti. Bu durum, Henry'nin

[308] Norton, 2009, s. 61
[309] Claudia Gold, *King of the North Wind: The Life of Henry II in Five Acts*, William Collins, London 2018, s. 78.
[310] Wilfred L. Warren, *Henry II*, University of California Press, Berkeley 2000, s. 32.

yeteneklerinden çok, I. Henry'nin torunu ve Fatih William ile Anglo-Sakson krallarının soyundan gelen Henry olmasıyla ilgiliydi.[311]

1148 Ekim'inde Henry ailesi ile -Matilda, Geoffrey ve iki küçük erkek kardeşi-, stratejilerine karar vermek için Rouen'de bir araya geldi. Normandiya onlarındı ve hem diplomasi hem de askeri harekâtla kazanılmıştı. İngiltere'ye karşı önemli bir üstü. Henry, doğuştan gelen tüm haklarını talep etmek için İngiltere'ye dönecek ve amcası İskoç Kralı David onu şövalye ilan edecekti. İktidara geçiş açısından çok önemli olan şövalyelik töreni Henry'nin erkekliğinin başlangıcı anlamına geliyordu. On altı yaşında olan Henry için törenin yapılması için uygun bir zamandı. 1149 yılının Whitsunday günü, David yeğenini Carlisle Kalesi'nde bir törenle kemer bağlayarak şövalye ilan etti ve ardından görkemli bir parti düzenlendi. Henry artık kendisine "dük" demeye başlamıştı. Lisieux piskoposu, Lincoln piskoposu olan arkadaşı Robert'a "dükümüzün davasını elinden geldiğince desteklemesini" yazıyordu.[312]

Matilda'nın en sadık destekçilerinin çoğu ya ölmüş ya da emekli olmuşlardı. Henry'nin dönüşüyle birlikte, Normandiya'nın genç dükünün etrafında yeni bir grup adam toplanmaya başladı. Bu adamlar arasında kız kardeşinin davasına sadık kalan amcası Cornwall'lı Reginald, Bristollü Robert Fitz-Harding, Robert'ın kızıyla evli olan ama son on yıldır bağlılığı değişkenlik gösteren Chester kontu Ranulf, Ranulf'un kardeşi Lincoln kontu ve Hereford kontu da vardı. Henry onların lideri olarak kabul ediliyordu. Stephen, Matilda Normandiya'ya döndükten sonra Chester ve Esse kontlarına toprak vererek onları kendi safına çekmeye çalışmış; sonra da hiçbir neden göstermeden onları hapsetmişti. Stephen'ın bu tür ikiyüzlü ve tutarsız davranışları Anglo-Norman soylularının istikrar arayışını arttırıyordu ve bunu sağlamak için henüz kendini kanıtlamamış olan Henry'ye bakıyorlardı.[313]

Fakat tıpkı I. Henry'nin William Atheling'in en büyük rakibinin, kuzeni William Clito olması gibi, Henry için en büyük tehdit de Stephen'ın en büyük oğlu olan kuzeni Eustace idi. Eustace da en az Henry kadar İngiltere kralı olmaya kararlıydı.

[311] Gold, 2018, s. 41.
[312] Gold, 2018, s. 42.
[313] Warren, 2000, s. 36.

Eustace, henüz daha 7 yaşındayken Fransa Kralı VII. Louis'ye 1137'de Normandiya için bağlılık yemini etmiş ve Louis'nin kız kardeşi Constance ile evlenerek İngiltere ve Normandiya'nın varisi olmuştu. Henry'den bir yıl kadar önce, 1147'nin sonunda şövalye ilan edilmişti. Henry'nin yükselen popülaritesinden korkan Stephen, oğlunun veliahtlığını garantilemek için Roma'ya başvurarak Eustace'ın kendisiyle birlikte ortak taç giymesini istedi. Ancak Papa III. Eugenius (ö. 1145) Stephen'ı reddetti. Gesta Stephani'nin o zamana kadar sıkı bir şekilde kralın safında yer alan anonim yazarı bile taraf değiştirdi ve Henry'yi Stephen'ın yerine gelecek kişi olarak ilan ederek onu "İngiltere'nin gerçek varisi" olarak tanımlıyordu.[314]

Henry, muhtemelen Stephen ve Eustace ile savaşmak niyetiyle Carlisle'dan güneye, doğru yola çıktı. Ancak Henry'nin niyeti ne olursa olsun, Stephen ve Eustace onu yok etmeye kararlıydı. On altı yaşında, artık şövalye ilan edilmiş ve Angevin partisinin lideri olan Henry annesine yardım etmek için İngiltere'ye yelken açan on dört yaşındaki çocuktan çok daha büyük bir tehditti. Hexhamlı John: "[Henry] *ve Eustace arasında* [...] *bir silah mücadelesi vardı, çünkü aynı taç için rakiptiler.*" diye yorumluyordu.[315] Bu, ölümüne bir mücadele olacaktı. Henry, Eustace'ın inatçı takibine rağmen Bristol'e giden arka yolları kullanarak yakalanmaktan kurtuldu. Gesta, Eustace'ın seferinin yıkımını kaydetmiştir: "*Önlerine çıkan her şeyi alıp yağmaladılar, evleri ve kiliseleri ateşe verdiler ve daha da acımasız ve insanlık dışı olanı, tarlalarda biçilmiş ve yakılmış olan ekinleri ateşe verdiler ve buldukları yenilebilir her şeyi tükettiler ya da yok ettiler.*"[316]

İç savaşın sıradan halk, özellikle de çatışmaların gerçekleştiği güzergâhlarda yaşayanlar için korkunç sonuçları olmuştu. Dönem, ürün kıtlığı, suç ve düzensizlikle doluydu.[317] Bu, tek taraflı bir vahşet değil, her iki taraf için de geçerliydi. Matilda'nın müttefiki Gloucesterlı Miles 1139'da Worcesterlı yağmaladığında şehri yaktı; yerli güçlerden oluşan ordusu "*kudurmuş ve ahlaksızdı, yağmada öldürülmeyen*

[314] *GS*, s. 424. "*Bu olaylar devam ederken, İngiltere tahtının "gerçek" varisi ve hak sahibi Anjou Kontesi'nin oğlu Henry, cesur bir asker grubuyla denizin ötesinden İngiltere'ye indi.*" Bradbury, GS Stephani'nin anonim yazarının Bath Piskoposu ya da onun çevresinden birileri olduğundan gayet emin. Ayrıca kroniğin son bölümünün farklı bir yazar tarafından kaleme alındığı düşünülüyor. Bradbury, 2005, s. 165 vd.
[315] *JH*, s. 27.
[316] *GS*, s. 427-428.
[317] Gold, 2018, s. 43.

vatandaşları aldı ve onları köpekler gibi bağlayarak sefil bir esarete sürükledi."[318] Stephen intikam almak için Hereford ya da Bristol kaleleri yerine kırsal bölgelere saldırarak halkı besleyebilecek her şeyi yok etmekte bir sakınca görmedi. "*Gücünün yettiği kadarıyla düşmanlarına yiyecek ya da herhangi bir amaç için hizmet edebilecek hiçbir şey bırakmadı.*"[319] Düşmanların eline geçmesini önlemek için tüm çiftlik hayvanlarını öldürmek ve ekinleri yakmak olağan bir durumdu. Tarım ve hayvancılık faaliyetleri 1150'lerin ortasına kadar bile normale dönmeyecekti.[320]

Ülkeyi yakıp yıkanlar sadece Stephen ve Matilda'nın güçleri değildi. Bazı fırsatçılar, adaletin uygulanmadığı ya da çok az uygulanabildiği bölgelerde kendi ordularını kurmuşlardı. Bir tür yağma çeteleri gibi davranıyorlardı. Gesta'nın yazarı, Flaman olduklarını düşündüğü Celadet kardeşlerin yaptığı zulümden acı bir şekilde bahsetmiştir.[321] Bu arada Peterborough Kroniği'nin yazarı, "*hem erkeklerin hem de kadınların altın ve gümüşleri için hapse atıldığını ve tarif edilemez acılarla işkence gördüklerini*", yerel lordlar tarafından yakalanıp zindanlarında tutulduklarını kaydetmiştir.[322] Bu korkunç savaş sırasında acı çekenler genellikle soylular değil, kuşatmalar ve ara sıra yapılan çatışmaların arasında kalan ve kırsal kesimin tahrip edilmesine engel olmak isteyen masum yerel halktı.[323]

Henry, Ocak 1150'de İngiltere'den ayrıldı. Eustace onu saplantılı bir şekilde takip etmeye devam etmesine rağmen, Henry üç yıl boyunca İngiltere'ye dönmeyecekti. Büyük alkışlarla Normandiya'ya döndü ve burada babası onu resmen dük ilan etti. Henry'nin yıldızı yükselirken, Eustace'ınki geriliyordu. Henry İngiltere'de olmamasına rağmen, artık taht için iki adaydan biri olarak daha fazla ciddiye alınıyordu. Pek çok kişi onun İngiltere'nin bir sonraki kralı olacağına inanıyordu ve bu nedenle Manş Denizi kıyısında toprakları olan çıkarcı soylular Stephen'dan çok onun gözüne girmeye çalışılıyordu. Normandiya'da Geoffrey, VII. Louis'nin arkadaşı ve Poitou kontluğunun senyörü Gerard Berlai'yi (ö. 1155) bir yıl süren kuşatmanın

[318] *JW*, s. 273.
[319] *Historia Novella*'dan akt. Gold, 2018, s. 43.
[320] Emilie Amt, *The Accession of Henry II in England: Royal Government Restored 1149–1159*, Woodbridge 1993, s. 142.
[321] *GS*, s. 416-417.
[322] Christopher Hibbert, *The English: A Social History 1066–1945*, Harper Press, Grafton 1987, s. 138.
[323] Gold, 2018, s. 44.

ardından Haziran 1150'de nihayet ele geçirdi. Romalı yazar Flavius Vegetius'u okumasından esinlenen Geoffrey, Gerard'ın zapt edilemez görünen çift duvarlı kalesini antik dünyanın korkulan yangın çıkarma aleti olan "Yunan Ateşi" (Greek Fire, Grejuva, Rum Ateşi) ile bombardımana tutmuştu.[324]

Çaresiz kalan Eustace, Henry'yi kıtada yok etme girişiminde bulunmak üzere kayınbiraderi Louis'ye katıldı. Louis dindar bir kraldı. O ve karısı Akitanyalı Eleanor, 1147'de İkinci Haçlı Seferi'yle Kudüs'e gitmek üzere iki yıllığına krallıklarını terk etmişlerdi. Sefer askeri açıdan bir felaketti, Louis için de tam bir aşağılanmaya dönüşmüştü. Döndüğünde sadece Henry ve Geoffrey'nin Normandiya'daki zaferleri karşısında değil, Henry'nin yokluğunda İngiliz tahtı üzerindeki hak iddiasını sürdürmek için kaydettiği ilerleme karşısında da dehşete düşmüştü. Louis kuzeybatı sınırında böylesine güçlü bir komşunun olmasından korktu ve baba-oğlu bozguna uğratmak için Eustace'a katıldı. Ancak yeni dük ve babası dokunulmazdı. Normandiya'nın savunması zapt edilemezdi. Çok sevdiği danışmanı Başrahip Suger[325] ve ardından Suger'in Ocak 1151'de ölümü üzerine yeni başdanışmanı Clairvauxlu Sistersiyen keşiş Bernard[326] (ö. 1153) tarafından sıkıştırılan Louis, ikna edilerek Eustace'ın davasını terk etti ve Henry ile Geoffrey'yi, Henry'nin Normandiya için bağlılığını kabul etmek üzere Paris'e davet etti. Böylece Ağustos ayında Henry ve Geoffrey, esirleri Gerard Berlai'yi Paris'e, dindar ve can sıkıcı efendileri Fransa Kralı ile görüşmeye getirdiler. Bu, Henry'nin Louis'nin kraliçesi Akitanyalı Eleanor ile ilk karşılaşması olacaktı.[327]

Geoffrey'nin Gerard'ı esir almasını kişisel mesele olarak gören Louis ile yapılan görüşme oldukça sıkıntılı geçmesine rağmen Henry ve Geoffrey, Louis'in Gerard'ı serbest bırakma ve Rouen ile Paris arasında önemli bir bölge olan Vexin'i geri

[324]Jim Bradbury, "Geoffrey V of Anjou, Count and Knight", The Ideals and Practice of Medieval Knighthood III, ss. 21-38, C. Harper-Bill and R. Harvey (Eds), Boydell Press, Woodbridge 1990, s. 31.

[325] Abbot Suger (Lat. Sugerius) (1081-1151) Fransız başrahip ve tarihçidir. St. Denis Manastırı'nın başrahipliğini yapmış, Fransa Kralı VII. Louis ile yakın arkadaş olmuştur. Arkadaşlığının neticesinde Fransa kralının danışmanlığını üstlenmiş, Louis Haçlı Seferi için ayrıldığında naipliğini yaparak Fransa'yı yönetmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Nicholas Weber, "Suger" The Catholic Encyclopedia, Vol. 14, Robert Appleton Company, New York 1912.

[326] Clairvauxlu Bernard (1090-1153), Sistersiyan Tarikatı'nın kurucularından olan Başrahip Bernard, 1174 yılında aziz ilan edilmiştir. Bkz. Marie Gildas, "St. Bernard of Clairvaux" The Catholic Encyclopedia. Vol. 2. Robert Appleton Company, New York 1907.

[327] Gold, 2018, s. 45-46.

vermeleri yönündeki taleplerini kabul ettiler. Buna karşılık Louis, Henry'yi resmen "dük" olarak kabul tanımladı ve Henry'nin Normandiya için sunduğu bağlılığı kabul etti. Eustace'ın, babası Stephen'la önce ortak kral, babası öldükten sonra da varisi olma iddiaları, hem Louis hem de papa tarafından reddedildi.[328]

Henry, Norman baronlarıyla buluşmak için Lisieux'ye giderken, Geoffrey, başkenti Le Mans yakınlarındaki Sarthe'deki Château-du-Loir kalesine gitti. Yaz sonunda hava aşırı derecede sıcaktı ve Geoffrey nehirde akşamüstü biraz yüzdü. Ateşi yükselen Geoffrey, 7 Eylül'de öldüğünde 38 yaşındaydı. Normandiya dükü olarak tanınan Henry, babasının ölümü üzerine Anjou ve Maine kontluklarını da unvanları arasına eklemişti. 1152'de VII. Louis'den boşanan Akitanyalı Eleanor ile yaptığı evlilikle hem Akitanya dukalığına hem de muazzam bir ekonomik ve askeri güce ulaşmış oluyordu. Artık İngiltere tahtı için önünde durabilecek hiçbir engel yoktu.

1152'ün sonlarında Henry nihai hedefini tamamlamak için karısı Eleanor'u annesiyle birlikte Rouen'da bıraktı, Normandiya'yı Matilda'nın sorumluluğuna verdi ve 1153 yılının başında, Noel'den iki hafta sonra bir fırtına sırasında Barfleur'dan denize açıldı. Bir deli ya da Henry dışında hiç kimse bu koşullarda denize açılmazdı ve kimse onu İngiltere'de beklemiyordu. 36 gemide, 140 şövalye ve 3.000 piyadeden oluşan bir paralı asker gücüyle, doğuştan gelen hakkını ele geçirmeye hazır bir şekilde yola çıktı.[329]

Henry ve paralı askerleri 6 Ocak'ta, muhtemelen Dorset'teki Wareham'da, güvenli bir şekilde karaya çıktılar. Stephen bu kez Henry'nin tehdidini ciddiye aldı. Henry'ye kafayı takmış olan Eustace, avını Fransa'dan kış denizleri boyunca takip etti. Her iki taraf da bunun yaklaşık yirmi yıldır savaşan düşmanlar arasındaki son kanlı savaş olmasını bekliyordu ve Eustace zaferini kaçırmak istemiyordu. Sadece bir kişi İngiltere kralı olarak taç giyebilirdi. Papa Eustace'ı reddetmişti; şimdi sadece Henry'nin öldürülmesi Stephen'ın ölümü üzerine tahtın ona miras kalmasını sağlayabilirdi. Henry doğrudan Wallingford'daki dostlarının yardımına gitmedi; burası Stephen'ın en az iki kale daha inşa ettiği ve Eustace'la birlikte ordusunu

[328] Edmund King, *King Stephen*, Yale University Press, New Haven and London 2010, s. 265.
[329] Warren, 2000, s. 49; *Torigni*, s. 70.

topladığı kralcı bölgeydi. Henry, davasına sadık şehirlerden -Bristol, Gloucester ve Devizes- ve onların erzaklarından bu kadar uzakta olacak kadar kendini henüz güçlü hissetmiyordu. Bunun yerine adamlarını karaya çıktığı yerin altmış mil kadar kuzeyine, Wiltshire'daki Malmesbury'ye yürüterek kaleyi kuşattı ve Stephen'ın ortaya çıkmasını sağladı. Stephen saldırıyı savuşturmak için adamlarını batıya doğru sürdü. Henry kendini doğrudan kuşatmaya attı, çünkü gecikmek onun tarzı değildi ve kısa sürede kaleyi ele geçirdi. Bu taktikler Henry'nin savunma savaşındaki ayırt edici hareketlerini oluşturacaktı; hızlı, kararlı, acımasız ve neredeyse her zaman etkili! Ama hayal kırıklığı yaratan bir şekilde savaş olmadı. Dondurucu yağmurdan uyuşmuş ve aç olan Stephen'ın ordusu çatışmaya girmeyi reddetti. Henry ateşkesi kabul etmek zorunda kaldı. Malmesbury'nin kale komutanı kaleyi savaşmadan ona teslim etti.[330]

Stephen'ın adamları yavaş yavaş Henry'ye döndüler, çünkü en etkili soyluların bir kısmı bunu yaparak iç savaşı sona erdireceklerini düşünüyorlardı. Stephen'ın bu dönüşler karşısında "*kasvetli ve üzgün*" olduğu açıktır. Gesta'nın yazarı kralın moralinin bozuk olduğunu ve "*önde gelen baronlarından bazılarının hizmetlerinde gevşeklik gösterdiklerini ve çoktan gizlice elçiler gönderip dükle anlaşma yaptıklarını fark ettiğini*" kaydeder.[331] İlkbaharın başlarında, ülkenin önde gelen soylularının çoğu Henry'nin arkasında duruyordu. Bunlar arasında amcası Cornwall Kontu Reginald, Gloucester Kontu William, Mareşal John ve Dunstanvilleli Robert vardı. Ayrıca Henry, Beaumont ikizlerinden biri olan güçlü ve saygın Leicester Kontu Robert'in kendi tarafına geçmesiyle çarpıcı bir darbe yaptı. I. Henry'ye yakın olan Robert, yaşlı kral ölürken yatağının başucundaydı. Daha önce sadece sözde Stephen'a sadık olsa da, artık İngiltere'nin geleceğini zayıflamış bir Stephen ya da Eustace yerine Henry'de gördüğü belliydi. Canterburyli Gervase, Nisan ayından itibaren "dükün tarafını tutmaya başladığını ve bir süre onun ihtiyaçlarını karşıladığını" yazmıştır.[332] Anglo-Norman soyluları Robert'a güveniyordu; aklı

[330] Gold, 2018, s. 71-72.
[331] Edmund King, "The Accession of Henry II", *Henry II: New Interpretations*, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 24-46, The Boydell Press, Woodbridge, 2007, s. 26.
[332] *Gervase*, s. 76.

başında biriydi ve doğal bir lider olarak görülüyordu. Yeni sadakat yemini ve getirdiği otuz kale ile ibre artık Henry'nin lehine dönmüştü.[333]

Henry Paskalya'da, Gloucester'da gösterişli bir saray toplantısı düzenledi ve kendisini ilk kez "Akitanya Dükü" olarak adlandırdı. İmtiyazlar ve topraklar verdi. Stephen'ın aksine, Normandiya'da soyluları cezbedecek topraklar verme yetkisine sahipti. Henry artık veraset yoluyla yönetme hakkını ileri sürebiliyordu. Beratlarına, "*büyükbabam Kral Henry'nin kendisine verdiği her şeyi*" hak sahiplerine vererek haklarını teyit eden standart bir madde ekliyordu. Kendisini büyükbabasının hükümetinin onarıcısı ve yenileyicisi olarak temsil etmesi, Henry'nin kendi saltanatı boyunca tekrar tekrar döneceği bir temaydı.[334]

Temmuz ya da Ağustos 1153'te Henry nihayet Wallingford Kalesi'nde kuşatılmış olan destekçilerini kurtaracak kadar güçlü bir konumdaydı. Stephen ve Eustace İngiltere'nin her yerinden toplanan askerlerden oluşan büyük bir orduyla geldiler. Fakat Henry yine hayal kırıklığına uğrayacaktı çünkü savaş olmamıştı. Stephen'ın adamları artık kral olması kaçınılmaz görünen adamla savaşmak istemiyorlardı. Gesta Stephani, her iki taraftaki baronların krallığı kurtaracak bir barış için nasıl karşı konulmaz argümanlar sunduklarını kaydeder: "*Bu nedenle her iki ordunun önde gelenleri* [...] *büyük üzüntü duydular ve her iki tarafta da sadece hemşeriler arasında değil, tüm krallığın ıssızlaşması anlamına gelen bir çatışmadan çekindiler.*"[335]

Henry, açık ve nihai olan bir savaş istiyordu. Muhtemelen doğduğundan beri annesi ve babası tarafından İngiltere Kralı olacağı kendisine sürekli empoze edilmişti. İç savaş sırasında yaşananlar da Stephen'a karşı kininin yükselmiş olmasına sebep olmuş olmalıdır. Fakat ülkeyi Henry'den daha iyi tanıyan kişiler, savaşın getireceği belirsizlik ve can kaybı yerine müzakere edilmiş bir barışı savunuyordu. Torignili Robert'ın aktardığına göre Henry "*çok öfkeliydi; bu tür şartları kabul eden arkadaşlarının sadakatinden şikâyetçiydi; ama anlaşmayı bozmaktansa onları kabul etti.*"[336] Ateşkesi savunan arkadaşlarının tavsiyesine açıkça karşı çıktı. Bu onun

[333] Warren, 2000, s. 50.
[334] Gold, 2018, s. 73.
[335] *GS*'den akt. Amt, 1993, s. 14.
[336] *Torigni*, s. 71.

aradığı kesin zaferden uzaktı. Ancak Henry, uzun, acı ve pahalı bir savaştan bıkmış olan piskoposlar ve soylular gibi aklı başında kişileri görmezden gelmek yerine, onların tavsiyelerini dinlemeye ve zaferi savaştan başka yollarla elde etmeye razı oldu.[337]

Bu durumdan memnun olmayan sadece Henry değildi. Stephen'ın oğlu ve tahtın güçlü adayı Eustace da rahatsızdı. Barış şartlarının kendisinin İngiltere tahtına geçmesini içermediğini fark etti. Eustace "çok kızgın ve öfkeli" bir halde, kan davasını körüklemek için Bury St Edmunds keşişlerinden zorla para almak üzere babasının sarayından Cambridge'e doğru yola çıktı.[338] Keşişler reddedince, manastırın topraklarını yağmalayarak harap etti. 10 Ağustos'ta Eustace Cambridge Kalesi'nde akşam yemeği yedi. İlk lokmasını yuttuğunda ağır hastaydı, vücudu şiddetli bir nöbet geçiriyordu. David Crouch'a göre Eustace yiyecek zehirlenmesi yaşıyordu.[339] Eustace yaklaşık bir hafta sonra, Wallingford'da öldü, ancak bazıları bunun manastıra yaptığı acımasız saldırı için ilahi bir intikam olduğuna inanıyordu. Faversham Manastırı'nda daha bir sene önce ölen annesi Boulognelu Matilda'nın yanına gömüldü. Her ne kadar Stephen da anlaşmaya razı olmaya "mecburen" hazır gibi görünse de Eustace'ın ölümü Henry için çok önemli bir avantajdı.[340] İç Savaş üzerine yazdığı kronikte Gloucesterlı Robert yanlısı olan Huntingdonlı Henry "*Şimdi Henry, baş düşmanı ortadan kalkmış, Tanrı'nın sevgilisi olmuştu.*" diyerek açıkça sevincini belli ediyordu.[341]

Stephen, Eustace'ın ölümü karşısında "ölçülemeyecek kadar acı çekmiştir". En sadık savunucusu olan karısı için hâlâ yas tuttuğu için bu darbe iki kat daha ağırdı.[342] Stephen'ın William adında meşru bir oğlu daha vardı. Eustace'ın ölümünü izleyen yaz sonunda Henry onunla görüşmek ve onu etkisiz hale getirmek için Colchester'a gitti. Burada, Canterbury başpiskoposu Theobald'ın arabuluculuğuyla bir barış ve anlaşma günü geçirdiler.[343] Henry hataya yer vermeyecek kadar cömertti. William

[337] Gold 2018, s. 74.
[338] *GS*'dan akt. King, 2007, s. 30.
[339] David Crouch, The Reign of King Stephen, Routledge, New York and London 2000, s. 270.
[340] Gold 2018, s. 74.
[341] *HA*, s. 294.
[342] *Newburgh*, s. 441.
[343] Amt, 1993, s. 16.

sadece annesinin İngiltere'deki tüm topraklarına değil, I. Henry tarafından babasına verilen tüm topraklara ve Warenne kontlarının topraklarına da sahip olacaktı. Normandiya'daki Mortain onuruna ait diğer kaleler ve İngiltere'nin dört bir yanındaki kasabalar şeklinde daha fazlası da vardı.[344]

6 Kasım'da Winchester Katedrali'nde krallığın büyükleri ve piskoposları bir araya geldi. İki yetenekli diplomat, Canterbury başpiskoposu Theobald ve Winchester piskoposu Henry onları bu noktaya ve yere getirmişti. Aylardır perde arkasında hararetle pazarlık yapıyorlardı. Koronun karşısında oturan Stephen, piskoposluk koltuğunda oturan yirmi yaşındaki Henry'ye ve toplanan topluluğa şunları söyledi: "*Bilin ki ben, Kral Stephen, Henry'yi benden sonra İngiltere krallığında halefim ve kalıtsal hakkımla varisim olarak Normandiya dükü atıyorum ve böylece İngiltere krallığını ona ve varislerine veriyor ve onaylıyorum.*" Stephen ayrıca, Matilda ve Henry'ye karşı yürüttüğü savaşın araçları olarak inşa edilen yeni kalelerinden bazılarını yıkmayı kabul etti; "*böylece ölümümden sonra dük, krallığı ele geçirirken bunlar yüzünden kayba uğramayacak ya da engellenmeyecek.*"[345] Stephen açıkça Henry'yi "evlatlığı" ve yasal varisi olarak tanıdığı gibi, ölümünden sonra Henry tahta geçince ülkenin siyasi yapısını büyükbabası I. Henry'nin zamanına döndürmesi için yardımcı olmayı da kabul etmişti.

Henry daha sonra Stephen'a saygılarını sundu ve William'dan da saygılarını aldı. Hexhamlı John, anlaşmayı yücelten bir fermanın tüm krallıkta yayımlandığını yazdı. Şiddet olayları bastırıldı, yabancı paralı askerler İngiltere'den çıkarıldı. I. Henry'nin ölümünden sonra bireylerin kendi mülkleri üzerinde inşa ettikleri tüm tahkimatlar yıkılacaktı.[346] Sonraki dört ay boyunca Henry ve Stephen Orta İngiltere (Midlands) ve güneydoğuda mini bir geziye çıktılar ve burada birkaç saray toplantısı düzenlediler. Ocak ayında Oxford'da, "*kralın emriyle İngiliz kodamanlar düke, efendilerine göstermeleri gereken saygı ve sadakati gösterdiler*"[347] Henry, Stephen'ı ömrünün sonuna kadar tahtta bırakan diplomatik bir kararla İngiltere tahtını garantilemişti. Matilda'nın Henry'nin Normandiya'ya dönüp dukalığın bazı küçük

[344] Warren, 2000, s. 52.
[345] King, 2007, s. 32-33.
[346] *JH*, s. 31-32. John, Henry ve Stephen arasında yapılan anlaşmanın detaylarını 1153 değil, 1154 yılının altına kaydetmiştir. Anglo-Norman kroniklerinde sık görülen tarih hatalarından biridir.
[347] *HA*, s. 295.

baronlarına boyun eğdirmesine ihtiyacı vardı. Henry İngiltere'de elinden geleni yapmıştı. Stephen'ın fikrini değiştirmesi ve Henry'ye ettiği yemine rağmen hayatta kalan oğlunu desteklemeyi seçmesi hâlâ mümkündü. Ne de olsa Matilda'ya ettiği yemini kolayca bozmuştu. Ancak Henry şimdilik amcası Cornwall'lı Reginald'ı İngiltere'deki işlerinden sorumlu bıraktı ve Normandiya'ya doğru yola çıktı.[348]

Winchester Anlaşması ile 19 yıllık anarşi sona ermişti ve Stephen'ın ölümünden sonra Henry'nin İngiltere kralı olması kararlaştırılmıştı. Bu sadece İngiltere tarihinde Plantagenetler döneminin başlaması anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda, Britanya halklarının uzun yıllardır özlem duyduğu barış ortamının geri dönmesi anlamına geliyordu. Kronik yazarlarının da "sevinçle" kutladıkları üzere, her ne kadar bu anlaşma "baronların arzusu ve planı" gibi görünse de sonuçta bu barıştan faydalanacak olan yerli halktı. II. Henry'nin tahta çıkması ve söz verdiği gibi büyükbabası I. Henry'nin sağlamış olduğu barış ortamını geri getirmesi, sadece toprak sahibi Norman baronlar için değil, İngilizler için de önemliydi. Geriye tek bir "engel" kalmıştı: Stephen'ın ölümü!

[348] Gold, 2018, s. 76-77.

3. “KISA MANTOLU” HENRY

Yaklaşık 850 yıl önce, kızıl saçlı ve son derece enerjik bir genç adam Kral II. Henry olarak İngiltere tahtına oturdu. Anne tarafından 1066'dan beri İngiltere'yi yöneten Norman krallarının, baba tarafından ise en azından X. yüzyıldan beri Angers ve Loire vadisinde hüküm süren Plantagenet hanedanının soyundan gelen II. Henry, atalarından kalan bu mirası büyük ölçüde genişletecekti. Akitanyalı Eleanor'la evlenmesiyle birlikte, Loire'dan Pireneler'e kadar uzanan güneybatı Fransa'nın tamamı üzerinde hâkimiyet kurmuştu. Siyasi bir zorlama süreciyle, 1160'ların ortalarında otoritesini, batıda, Bretonya ve Galler'e ve kuzeyde, önceki 20 yıl boyunca İskoçya kralları tarafından işgal edilmiş olan Westmorland, Cumberland ve Northumberland kontluklarını ele geçirerek genişletecekti. 1171'de, Richard Strongbow'un Leinster'i fethinin yol açtığı girdaba adım atarak, İrlanda'yı İngiliz Krallığı için talep edecek bir sefere öncülük etti. Üç yıl sonra, büyük oğluna karşı giriştiği iç savaştan galip çıkarak Berwick, Edinburgh ve Stirling'e kadar kuzeyde İngiliz garnizonları kurma hakkını elde etti ve İskoç kralına bağlılık yemini ettirdi. Askeri başarıları, siyasi kurnazlığı ve saraydaki ihtişamı ona ve ailesine İspanya ve Saksonya hükümdarlarıyla ve Fransa'nın Capet krallarıyla ittifaklar kurmasını sağlamıştı ve kızlarının en küçüğü de Sicilya Kralıyla evlenecekti. Henry'nin ünü 1180'lere gelindiğinde o kadar artmıştı ki, kendisine Kudüs şehrinin anahtarları ve İsa'nın şehrini yönetmesi teklif edilecekti.[349]

Karolenjlerin muhteşem imparatoru Şarlman’dan bu yana, hiçbir Batı Avrupa yöneticisi, II. Henry kadar geniş topraklara hükmetmemişti. Henry, İngiliz tahtında yeni bir hanedan kurarak, Fransa'da Karolenjler zamanından beri görülmemiş bir mülk biriktirerek, Britanya'da fetihler yaparak ve selefi Kral Stephen zamanında hayal bile edilemeyecek ölçekte hukuku, yönetimi ve öğrenimi teşvik ederek İngiliz, Fransız ve hatta Avrupa tarihinin gidişatını temelden değiştirdi. Bıraktığı miras muazzamdı ve birçok durumda kalıcı oldu. Gaskonya'daki İngiliz egemenliği üç asır, İrlanda'daki İngiliz egemenliği 1920'lere kadar ve hatta İrlanda'nın bazı bölgeleri

[349] Nicholas Vincent, “Introduction: Henry II and the Historians”, *Henry II: New Interpretations, Cristopher Harper-Bill*, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 1-23, The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 1.

üzerindeki İngiliz egemenliği, her ne kadar şiddetle tartışılsa da, günümüze kadar sürecekti. Henry'nin Westminster'da yenilediği saray ve burada kurduğu yeni mahkemeler ve idari prosedürler, bugün bile İngiliz hükümetinin ve İngiliz hukukunun temelinde yatmaktadır. Bunun da ötesinde, tamamen kişisel anlamda, Henry'nin saltanatı sadece profesyonel tarihçileri değil, eğitimli halkın büyük bir bölümünü de büyülemeye devam eden ölçekte bir drama tanık oldu. Henry'nin Thomas Becket ile olan ilişkileri ve başpiskoposun 1170 yılında Canterbury'de öldürülmesi; Henry'nin kendi ailesi, oğulları ve özellikle de efsaneleştirilen karısı Akitanyalı Eleanor ile olan ilişkileri, kendi döneminde bile efsanelere konu olmuştu.[350]

II. Henry Avrupa sahnesinde kesinlikle uluslararası bir figürdü. İskoçya'dan Pireneler'e kadar uzanan büyük bir bileşik devletin hükümdarı, kapsam olarak yalnızca Kutsal Roma İmparatorluğu ile karşılaştırılabilir bir siyasi yapılanmaydı. Angevin İmparatorluğu'nun ya da belki de daha doğru bir ifadeyle Norman İmparatorluğu'nun[351] kıta toprakları, Henry İngiltere kralı olmadan önce miras ya da evlilik yoluyla elde edilmişti. Normandiya annesinden; Anjou, Maine ve Touraine babasından; Akitanya, Poitou ve Auvergne ise karısı Eleanor'dan miras kalmıştı. Bir yüzyıldan fazla bir süre önce Geoffrey Martel tarafından Blois hanedanından alınan Tours, büyük bir stratejik öneme sahipti, tanımlandığı gibi "Angevin İmparatorluğu'nun anahtarı" idi.[352] Çünkü kuzey ve batı Fransa'nın iletişimini kontrol ediyor ve kıta topraklarına bir bütünlük kazandırıyordu. Ancak onları birbirine bağlayan asıl bağ, hepsinin bağlılık borçlu olduğu 2. Henry'nin kendisiydi. Modem bir bakış açısından bakıldığında, sadakat yemini ince bir birlik bağı gibi görünür; ancak ortaçağda hükümet hala esasen kişiseldi ve ister İngiltere'de ister Normandiya'da, Anjou'da ya da Akitanya'da olsun, belirli bir anda nerede olurlarsa olsunlar kral ve hanesinden yayılıyordu. Henry her yerdeydi; hareket hızı Fransa kralını şaşırtmıştı. Henry'nin aniden ortaya çıkışlarından birinde, "*şimdi İrlanda'da,*

[350] Vincent, 2007, s. 1-2.
[351] Charles H. Haskins, *Normans in European History*, Houghton Mifflin Company, Boston and New York 1915, s. 85.
[352] Frederick M. Powicke, The Loss of Normandy 1189–1204. Manchester University Press, Manchester 1961, s. 14.

şimdi İngiltere'de, şimdi Normandiya'da; at ya da gemiyle seyahat etmektense uçmalı"[353] diye haykırmıştı.[354]

Kesinlikle dikkate değer bir karakterdi. İngiltere kralı olarak 19 Aralık 1154'te taç giydiğinde henüz hayatının baharında (21 yaşında) ve dünya işlerinde oldukça deneyimliydi. Kendisini yakından tanıyan çağdaşlarından kişiliği hakkında oldukça net bir fikir edinebiliyoruz.[355] Orta boylu, tıknaz yapılı, şişmanlığa eğilimli, güç için şekillendirilmiş bir figür izlenimi veriyordu. Ailesindeki pek çok kişi gibi kısa kesmeye özen gösterdiği kızıl saçları, çilli bir yüzü ve sık sık olduğu gibi kontrol edilemez bir öfke nöbetine tutulduğunda alev alev yanan ve kan çanağına dönen keskin gri gözleri vardı. Birçok çağdaşı ona çok kötü bir karakter verdi ve bunlar çoğu zaman İngiliz tahtına oturmuş en kötü kral olarak kabul edilen en küçük oğlu John'a verilenden daha iyi değildi. Gallerli Gerald ve Ralph Niger onun zulmü, adaletsizliği, ahlaksızlığı ve hainliği konusunda şiddetli yakarışlarda bulunmuşlardır. Çağdaş bir kronik yazarı onu, günahlarının ve ahlaksızlıklarının cezası olarak cehennemin en kötü azaplarını çekerken tasvir etmiştir. Bu tür suçlamalar elbette genellikle yüksek mevkilerdeki kişilere yöneltilirdi. Görünüşe ya da hayatın güzel şeylerine çok az önem verdiği söylenir. Kıyafetleri ve yiyecekleri en sade olanıydı. Hatta cimrilikle suçlanmıştır.[356] Bununla birlikte, zengin kürkler ve ipekli elbiseler, tabak ve mücevherler ve büyük miktarlarda şarap için yaptığı harcamalara bakarak, kraliyet ihtişamının tadını çıkarmaktan tamamen kaçınmadığı, varsa eğer cimriliğinin başka alanlarda olduğunu söylemek mümkündür.[357]

II. Henry, bir eylem adamı olarak asla boş durmazdı. Huzursuz enerjisi belki de en belirgin özelliği idi. Kilisede bile zamanını resim çizerek ya da saray mensuplarıyla fısıldaşarak geçirirdi. Söylendiğine göre, ata bindiği ya da yemek yediği zamanlar dışında asla oturmaz, gün doğumundan gün batımına kadar eyerinin üzerinde avlanmaya olan ölçüsüz düşkünlüğünün tadını çıkarırdı. Ancak bu tür ifadeler onun

[353] *Radulphi de Diceto: The Historical Works of Master Ralph de Diceto*, 2 Vols. William Stubbs (Ed.), Longman & CO., London 1876, I, s. 351. (Bundan sonra Diceto olarak geçecektir.)
[354] Poole, 1958, s. 318.
[355] Giraldi Cambrensis, *Opera*, 8 Vols, J. S. Brewer, J. F. Dimock, G. F. Warner (Eds.), Longman, London 1861-1891, VIII, s. 213. (Bundan sonra Gerald of Wales olarak geçecektir.)
[356] Pipe Roll 23, Hen. II, s. 198, 201. Kıyafet harcamaları oldukça düşüktü.
[357] Poole, 1958, s. 318-319.

açık hava yaşamına olan bağımlılığı hakkında abartılı bir fikir vermektedir. Kuşkusuz, eğer ayarlanabiliyorsa, işlerini iyi bir av bölgesinde yapmayı, meclislerini Clarendon ya da Woodstock gibi ormanlık yerlerinde toplamayı tercih ediyordu ve en sevdiği eğlenceleri uygulamak için karşısına çıkan her fırsatı değerlendiriyordu. Örneğin, 1164'te Northampton meclisine katılmak üzere yola çıkarken yol üstündeki her nehir ve dere boyunca şahin avcılığı yapmıştı.[358] Fakat Henry, avcılığa ve eğlenceye düşkün olasına rağmen devlet işlerini ihmal etmemesi ile tanınmaktadır. Boş zamanlarını değerlendirmek için avcılık ve spordan başka şeylerle de ilgileniyordu. İyi eğitimli bir adamın edebiyat zevkine sahipti, başarılı bir dilbilimciydi ve sarayında bilginlerin toplanıp sohbet etmesinden hoşlanıyordu. Bloislı Peter, dostu Palermo Başpiskoposuna şöyle yazmıştı: "*İşlerinin arasında nefes almaya fırsat buldukça, özel okumalarla meşgul oluyor ya da kâtipleri arasındaki bazı sorunlu meseleleri çözmeye çalışıyordu.*" Çok yetenekli bir asker olmasına rağmen, Henry kesinlikle savaşı sevmiyordu ve amacına başka yollarla ulaşmak öncelikli tercihiydi. Doğal yetenekleri, muazzam çalışma kapasitesi, sağlam iş içgüdüsü, onu birinci dereceden bir devlet adamı ve diplomat haline getirmeye katkıda bulunmuştu.[359]

1133 Yılında doğan Henry için, çocukluğunun en erken anılarının babasıyla olması muhtemeldir. Çünkü annesi, İmparatoriçe Matilda, Henry daha 6 yaşındayken 1139'da taht iddiası için İngiltere'ye gitmiş, 1147'ye kadar da adada kalmıştı. Henry'nin İngiltere'ye ilk yolculuğu ise, annesinin gidişinden 3 sene sonra, yani Henry 9 yaşındayken gerçekleşmişti. Kısaca, Henry'nin çocukluk ve erken gençlik dönemleri anarşi sırasında geçmişti. 1154'te İngiltere tahtına çıkan Henry'nin saltanatı (1154-1189) büyük babası I. Henry (1100-1135) gibi 35 sene sürmüştü. Henry'nin hayatını dönemlere ayıracak olursak, erken çocukluğu ve gençliğinin büyük ölçüde kıtada, babası Geoffrey Plantagenet'ın yanında geçirdiği dönem, babasının ölümü üzerine Normandiya Dukalığı ve Anjou ile Maine kontluğunu devraldığı, akabinde ise VII. Louis'nin eski eşi Eleanor'la evlenerek mülklerine Akitanya Dukalığını da eklediği dönem ve 1154'de tahta çıkışıyla başlayan İngiltere Krallığı dönemi olarak bölümlendirmek mümkündür. Henry'nin saltanatını ise,

[358] Materials for the History of Thomas Becket, 7 Vols., James C. Robertson (Ed.), Longman & CO., London 1875-1883, III, s. 50.
[359] Poole, 1958, s. 319-321.

tahtını sağlamlaştırdığı ve anarşinin bıraktığı hasarı onarmakla geçirdiği 1154-1164 arası ilk 10 yıllık restorasyon dönemi, hukuki, idari ve mali alanlarda önemli atılımlar gerçekleştirdiği ve eski şansölyesi ve Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket ve Kilise ile çatışmaya girdiği 1164-1173 yıllarını kapsayan reform dönemi ve son olarak artık yetişkin duruma gelen oğulları ve onlara destek olan Fransa Kralı VI. Louis ve oğlu Philip Augustus ile uzun ve sıkıntılı çatışmalara girdiği 1173-1189 yıllarını kapsayan "isyan" dönemi olarak bölümlere ayırmamız mümkündür.

3.1. İmparatoriçe'nin Oğlu: Henry Fitz-Empress

Henry'nin doğumu anne tarafından büyükbabası için her şey demekti. William Atheling'in, I. Henry'nin İngiltere ve Normandiya'nın verasetine ilişkin arzularını da beraberinde götürerek ölümünden on üç yıl sonra, meşru bir erkek çocuk doğmuştu. Hem Matilda hem de babası minnettarlıklarını ve sevinçlerini göstermek için kiliseye hediyeler ve para verdiler.[360] Matilda, Henry'yi bebekliği boyunca yanında tuttu. Ağustos 1133'te Geoffrey'yi Anjou'da bıraktı ve beş aylık Henry'yi Normandiya'ya döndüğünde yaşlı krala katılmak üzere yanına alarak Rouen'e gitti. Artık kendini, tahta çıkışına hazırlanmak için babasından devlet yönetimini öğrenmeye adamıştı. Matilda'nın Almanya'daki deneyimi bir kral naibinin eşi olan bir kraliçenin yapması gereken görevlerle sınırlıydı. Babası ona yönetmeyi öğretmek istiyordu.[361]

Matilda İngiltere'de kalıtsal mirası için savaşırken, Henry Anjou'da kalmış, eğitimine devam etmiş ve şövalyelik becerilerini geliştirmişti. Amcası Maine Kontu Elias'ın (Helias olarak da geçer, ö. 1151) Henry'nin eğitiminde rol oynadığı ve akıl hocası olduğu düşünülmektedir.[362] Henry'nin anne ve babası zeki ve meraklı insanlardı. Her ikisi de iyi eğitim görmüştü ve Henry'nin eğitimine büyük özen gösterdiler. Matilda ve Geoffrey'nin en büyük oğullarına sadece askeri ve siyasi eğitim değil, aynı zamanda filozof-prens arketipi olmasını sağlayacak araçları da sağladıkları görülmektedir. Walter Map'in Henry'nin "Fransız denizinden Ürdün'e kadar

[360] Chibnall, 1991, s. 61.
[361] Gold, 2018, s. 22.
[362] Kathryn Dutton, "Ad Erudiendum Tradidit: The Upbringing of Angevin Comital Children", *Anglo-Norman Studies, Proceedings of the Battle Conference*, Vol. XXXII, M. Chibnall, C. Harper-Bill, J. Gillingham, C. S. Lewis, D. Bates and E. Van Houts (Eds), ss. 24-39. Woodbridge 1978.

kullanılan tüm dilleri bildiği" iddiası şüphesiz bir abartıdır; ancak öğreniminin genişliği hakkında bir ipucu verir. Henry'nin akıcı bir şekilde konuştuğu diller Fransızca ve Latince idi. Map, bu dilleri "geleneksel olarak kullandığını" ve daha sonra muhtemelen biraz İngilizce öğrendiğini söylemiştir.[363]

Henry entelektüel açıdan oldukça şanslı bir dönemde dünyaya gelmiş ve hüküm sürmüştü. Batı Avrupa, XII. yüzyıl kadar entelektüel açıdan heyecan verici bir dönem yaşamamıştı. Daha sonraki tarihçiler bu dönemi "*on ikinci yüzyıl rönesansı*"[364] olarak adlandırmış ve "Karanlık Çağlar" adlandırmasına da meydan okumuştur. Hümanizmin başlangıcına, bireyin önemine dair bir duyguya, kırsal kesimden kente önemli bir nüfus kaymasına, şehirlerin yükselişine, hükümetin merkezileşmesine ve dönemin önemli entelektüellerinin kraliyet yönetiminin hizmetinde istihdam edilmesine tanıklık edilen bir çağdı. Klasik dönemden bu yana ilk kez yeni kurguların keşfedildiği bu dönemde sanat, şiir ve edebiyatta, özellikle de yerel edebiyatta, bilim, teoloji ve hukuk reformunda patlamalar yaşanmıştır. Büyük katedral okullarının, üniversitelerin ve çağı görsel olarak tanımlayan ve ortaçağ Hıristiyan ruhunu besleyen yükselen Gotik mimarinin başlangıcı bu döneme denk gelmektedir.[365]

Dönemin entelektüel seviyesi Henry'nin eğitimine olduğu kadar devlet adamlığına ve yönetimine de sirayet etmiştir. Bildiğimiz kadarıyla Henry'nin eğitim aldığı dört öğretmeni vardı ve bunlar onun ilgi alanlarının şekillenmesinde büyük rol oynamıştı. Bu öğretmenler sadece zeki oldukları için değil, bilgi ve anlayışlarının genişliği ve enternasyonalizmi nedeniyle de önemliydi. Henry'nin öğretmenlerinin deneyimlerinin kilise babalarının öğretilerinin ötesine geçtiği bilinmektedir. Filozofların, matematikçilerin, tıpçıların, şairlerin ve Yunan, Roma, Arap ve Yahudi bilginlerinin bilgeliğini özümsemişlerdi. İlk öğretmeni, babası Geoffrey tarafından Pireneler'in bu yakasındaki herkesten daha fazla şiir bildiği için seçilen Saintesli

[363] Gold, 2018, s. 34.
[364] Dönemin "On İkinci Yüzyıl Rönesansı" olarak adlandırılması Charles Homer Haskins'in aynı adla 1927 yayımladığı çalışmasına dayanmaktadır. Charles Homer Haskins, *The Renaissance of the Twelfth Century*, Harward University Press, Massachusetts and London 1927.
[365] Gold, 2018, s. 34.

Peter'di. Henry'ye Latince öğretti ve ona Yunan ve Truva kahramanlarının hikâyelerini anlattı; hatta Truva Savaşı üzerine bir şiir bile yazdı.[366]

Henry 1142'de İngiltere'ye ilk gelişinde, amcası Gloucesterlı Robert'ın Bristol'deki evinde yaşadı ve burada hem Robert'ın hem de annesinin gözetiminde eğitimine devam etti. Robert savaşçılığı kadar bilgiye olan merakıyla da tanınan biriydi. Monmouthlu Geoffrey "*Historia Regum Britanniae*"[367] (Britanya Krallarının Tarihi) adlı 1138 tarihli eserini Robert'a ithaf etmişti ve Henry muhtemelen Kral Arthur efsanelerinden ilk kez bu eser sayesinde haberdar oldu. Monmouthlu Geoffrey, bu çalışmasında Britanya'nın "en ünlü kralıyla" ilgili tüm efsaneleri, eğitimli sınıfların anladığı kullandığı dil olan Latince olarak derleyip yazmıştı.[368] Matilda da metinde muhtemelen Lear'ın sadık kızı Cordelia olarak tasvir edilmiştir. Geoffrey'nin Cordelia'sı bir Fransızla evlidir ve doğuştan gelen hakkı için kuzeniyle savaşmak zorunda kalır.[369] Henry liderlik eğitimine İngiltere'de başlamıştır. Burada kendisini "İngiltere ve Normandiya'nın yasal varisi" olarak tanımlamaya başlamıştı. Annesiyle birlikte olduğu zamanlarda, İngiliz vasallarından ortak saygı gördü.[370] Bu dönemde Henry'ye küçük yaşına rağmen İngiltere krallığı çoktan empoze edilmeye başlanmış gibi görünüyor.

Bristol'de Henry, Robert'ın küçük oğullarıyla birlikte Üstat Matthew tarafından eğitildi.[371] Tarihçiler Matthew'un kimliği konusunda çok fazla bilgi sahibi değiller. Bazıları Henry, Robert'ın evinde yaşadığı için onun Robert tarafından atandığını düşünmektedir fakat Matthew'un yıllardır Geoffrey Plantagenet'nin hizmetinde olduğu ve Henry'nin halaları olan iki kız kardeşine öğretmenlik yaptığı anlaşılmaktadır. Geoffrey'nin Matthew'u Henry'nin maiyetinin bir parçası olarak İngiltere'ye göndermiş olması muhtemeldir. Hem Saintesli Peter hem de Üstat Matthew muhtemelen Henry'yi yönetmenin inceliklerini öğretmişlerdi. Henry, henüz

[366] Charles Burnett, The Introduction of Arabic Learning into England, British Library Publishing, London 1997. Akt. Gold, 2018, s. 35.
[367] Monmouthlu Geoffrey "*Historia Regum Britanniae*", The Mediaeval Academy of America, Massachusetts 1951.
[368] John Gillingham, *The English in the Twelfth Century*, Boydell Press, London 2000, s. 19–40.
[369] Martin Aurell, 'Henry II and Arthurian Legend', *Henry II: New Interpretations*, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 362-394, The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 368.
[370] Chibnall, 1191, s. 112.
[371] King, 2007, s. 24.

beş yaşındayken Geoffrey tarafından Haziran 1138'de çıkarılan ilk beratına tanıklık etmişti.[372]

Gloucesterlı Robert'ın genç Henry'nin eğitimi üzerinde şüphesiz bir etkisi vardı. Savaşçı, devlet adamı ve bilgeliğin uyumlu bir bileşimi olarak tanınan Robert, Malmesburyli William'ın hayranlığını çekecek kadar okumuştu. I. Henry, en sevdiği ve yükselttiği gayrimeşru çocuğu olan Robert'ın iyi eğitim almasını sağlamıştı ve kütüphanesinin çok geniş olduğu biliniyordu. Muhtemelen Robert'ın daveti üzerine ünlü bilgin Bathlı Adelard[373] genç Henry'yi Bristol'de ziyaret etti. Bathlı Adelard'ın astronomi ve usturlap üzerine yazmış olduğu bir kitapçıkta "Kralın torunu Henry'ye" methiyeler düzmüş ve felsefe bilgisini övmüştü. Adelard'ın Henry'ye hitaben: "*Anladığım kadarıyla sen Henry, bir kralın torunu olduğun için, felsefenin ne dediğini tüm dikkatinle anlamışsın. Devletler ya filozofların yönetimine teslim edilirlerse ya da yöneticileri felsefeye bağlı kalırlarsa kutsanırlar.*"[374] şeklindeki ifadelerinin Henry'nin yönetimi sırasında sarayına çok sayıda filozof çağırmasında etkili olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Henry, İngiltere'de iki yıl kaldıktan sonra, Ocak 1144'te Normandiya'ya geri çağrıldı. Bu sırada Geoffrey Plantagenet, Kudüs Kralı olan babası V. Fulk'un Kasım 1143'te Akka'da bir at kazasında öldüğü haberini almıştı. V. Fulk'un ikinci eşi Melisende'den Baldwin (ö. 1163) ve Almaric (1174) adında iki oğlu vardı. Geoffrey'nin kardeşlerinin kaderinde Kudüs tahtına oturmak vardı ve her ikisi de Kudüs kralı olmuşlardı.[375] Geoffrey Normandiya'nın başkenti Rouen'i ele geçirmişti. İngiltere'de hiçbir zaman popüler olmamıştı, ancak Normandiya'daki muhteşem zaferlerinden sonra ve üstün askeri becerisinin takdir edilmesiyle, Angevin ve Norman

[372] Kathryn Dutton, *Geoffrey, Count of Anjou and Duke of Normandy*, 1129–51, Glasgow Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2011, s. 104.
[373] Bathlı Adelard (Adelard of Bath) 12. Yüzyıl skolastik filozofudur. Muhtemelen 1100 civarlarında İngiltere'nin Bath kasabasında doğmuştur ve büyük ihtimalle İngiliz kökenlidir. Tours ve Laon'da eğitim görmüş ve muhtemelen Laon ve Paris'te ders vermiştir. Yunanistan ve Anadolu'ya seyahat ederek bilgi arayan ilk ortaçağ bilginlerinden biriydi. Görünüşe göre bu yolculuklar onu Arapların ilmiyle temasa geçirmiş ve bu ilmi, özellikle fiziksel ve fizyolojik sorunların tartışılmasında kullanmıştır. Öklid'in geometrisinin Arapçadan bir çevirisini yazmış ve "*De eodem et diverso*" ve "*Quaestiones naturales*" başlıklı iki özgün inceleme kaleme almıştır. Bkz. William Turner, "Adelard of Bath" The Catholic Encyclopedia, Vol. 16. New York 1914.
[374] Charles H. Haskins, "Adelard of Bath and Henry Plantagenet", *The English Historical Review* , Jul., 1913, Vol. 28, No. 111, ss. 515-516.
[375] Dutton, 2011, s. 208.

kaynaklarında bir kahraman olarak anılmıştır.[376]Geoffrey, kısa süre sonra kendisini dük olarak tanımlamaya başladı. Bu dönemde kullandığı mühür, bir yüzünde Anjou dükü olarak at sırtında, diğer yüzünde ise Normandiya dükü olarak kılıç ve kalkan tutarken resmedildiği ve fethini yansıtan çift taraflı bir mühürdü.[377] Kendini kabul ettiren Geoffrey, oğlunu Normandiya'da eğitim ve öğretimine devam etmesi için geri çağırmıştı. Geoffrey, Rouen'de, Conchesli "Gramerci" William'ı[378] Henry'nin öğretmeni olarak işe aldı. William Henry ve muhtemelen küçük kardeşlerine üç yıl boyunca ders verdi.[379]

William Avrupa'nın en büyük bilginlerinden biriydi. Muhtemelen Kuzey Fransa'daki büyük Chartres katedral okulunda ders vermiş, bir hekim ya da bir fizikçiydi ve doğa bilimlerine karşı bir tutkusu vardı. Platon'un "*Timaeus*"una haşiyeler, Boethius'un "*Felsefenin Tesellileri*"ne bir şerh, "*Dragmaticon*" adlı bir diyalog ve "*Magna de naturis philosophia*" adlı bir risale yazmış olması muhtemel görünmektedir. Bir piskoposla tartıştığında Geoffrey'e sığınmıştır. William, Geoffrey'nin eğitim konusundaki tutumunu onaylıyordu. Henry için yazdığı, doğa felsefesi çalışmalarının ve fiziksel evren gözlemlerinin doruk noktası olan muhteşem eseri "*Dragmaticon Philosophiae*"yi (Doğa Felsefesi Üzerine Diyalog) Geoffrey'e ithaf etmiş ve çocuklarını popüler bir oyun olan "*hazard*"[380] oynamak yerine çalışmaya teşvik ettiği için onu övmüştür.[381]

Henry'nin kalıtsal hakkı olan İngiltere tahtı için adaya gidişleri onun karakterinin gelişiminde önemli katkılar sağlamıştı. Henry 1147'de dayısı Gloucesterlı Robert'ın, Stephen'ın safına geçen oğlu Philiph ile savaşmak için İngiltere'deydi. Philiph'i mağlup etmeyi başarmış fakat askerlerine maaş verebileceği parası kalmamıştı. Anne ve dayısından yardım alamayan Henry, aradığı parayı tahtını gasp eden Stephen'da

[376] Jim Bradbury, 'Geoffrey V of Anjou, Count and Knight', Christopher Harper-Bill and Ruth Harvey (Eds), Ideals and Practice of Medieval Knighthood, Vol. III, Boydell Press 1990, s. 22. Akt. Gold, 2018, s. 36.
[377] Dutton, 2011, s. 13.
[378] On ikinci yüzyılda yaşamış Skolastik filozof ve teolog. 1100 yılı civarında doğmuştur. 1122 yılı civarında Paris'te teoloji öğretmenliği yaptıktan sonra Henry Plantagenet'in hocası olmuştur. Bkz. William Turner, "William of Conches", The Catholic Encyclopedia, Vol. 15. Robert Appleton Company, New York 1912.
[379] Gold, 2018, s. 37.
[380] Ortaçağ Avrupası'nda oldukça popüler olan bir zar oyunu.
[381] Dutton, 2011, s. 13.

bulmuştu. Aynı yıl Gloucesterlı Robert 31 Ekim'de Bristol'de öldü. Kurucusu olduğu St James Benedictine manastır kilisesine gömüldü. Matilda, kardeşinin ölümünden dört aydan kısa bir süre sonra, Şubat 1148'in ortalarında, yenilmiş ve bitkin bir halde İngiltere'den ayrıldı. Matilda'nın umutları artık varisi Henry'ye bağlıydı.[382]

3.1.1. Akitanyalı Eleanor ve Henry

Henry'nin hayatının en önemli hadiselerinden bir tanesi, Fransa kralı VII. Louis'den boşanan ve kendisinden 11 yaş büyük olan Akitanyalı Eleanor ile yapmış olduğu evliliktir. Kimilerine göre "aşk" kimilerine göreyse bir "anlaşma" olan bu evlilik Henry'ye, Eleanor'un çeyizi olarak Güneybatı Fransa'nın en zengin dukalıklarından Akitanya'yı ve muazzam bir serveti beraberinde getirmiştir. Fakat bu evlilik Henry'ye sadece zenginlik ve unvan getirmemişti. Ortaçağ Avrupası'nda adından en çok söz ettiren kadınlardan biri olan Akitanyalı Eleanor ve Henry'nin evlilikleri ve bu evlilikten doğan çocuklar hem İngiltere hem de Fransa tarihinin en merak uyandıran olaylarının yaşanmasına sebep olmuştu. Güçlü bir karaktere sahip olan Eleanor, özellikle evliliklerinin ilk yıllarında Henry'nin en büyük yardımcısı ve destekçisi olmuştu. İlerleyen yıllarda evlilikte baş gösteren sorunlar ve Henry'nin çocuklarıyla olan anlaşmazlıklarında ve savaşlarında Eleanor'un çocuklarının safında yer alması dönemin siyasi tarihinin önemli hadiseleri olmuştu.[383]

Akitanyalı Eleanor hakkında diğer Ortaçağ kadınlarından çok daha fazla hikâye yazılmıştır. Hayatı 800 yılı aşkın bir süredir tarihçiler, tarihçiler, oyun yazarları, şairler, romantik romancılar ve film yapımcıları tarafından hayal edildi. Şirret bir kadın, cinsel bir yırtıcı ve sapkın olarak tasvir edilmiştir. Kocasının metresinin zehirleyicisi olarak, mutsuz bir evlilikte umutsuzca mutsuz bir kadın olarak, bilgelik, güzellik ve kraliçe erdeminin bir modeli olarak, çıplak göğüslü Haçlı kadınlardan oluşan bir ordunun lideri olarak, feminist bir prototip, entelektüel bir güç merkezi ve sanatın hamisi olarak tahayyül edilen Eleanor aynı zamanda saraylarda ünlü ozanların katıldığı aşk toplantılarının başlatıcısı olarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz

[382] Gold, 2018, s. 40-41.
[383] Sayime Durmaz, Yüksek Ortaçağ Politik ve Estetik Evreninde Mitik Bir İlahe Portresi: Akitanyalı Eleanor, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 9, Sayı 43, ss. 701-714, Nisan, 2016, s. 701.

Poitiers'de ozanlar arasında büyümüştü. Fakat Eleanor hakkında yazılan hemen hemen her şey yarı gerçek ve yanlışlarla dolu bir bilinmezlik yumağıdır.[384]

Gerçek Eleanor, bir cıva kadar yanıltıcı ve kısacık bir hayal gibidir. Onun hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Richard Barber, Eleanor hakkındaki tüm kayıtları yazdırmanın yüz sayfadan az süreceğini belirtmektedir. Şaşırtıcı bir şekilde Avrupa tarihinin en ünlü isimlerinden biri için yazılı kayıt miktarı oldukça küçüktür. Elde olan yazılı kayıtlar ise çoğunlukla hayatının son on beş yılına ilişkindir. Eleanor'un önceki hayatı karanlıkta kalır.[385]

Eleanor, Akitanyalı X. William (ö. 1137) ve Châtellerault'lu Aénor'un (Aénor of Châtellerault, ö. 1130) kızıydı ve yaklaşık 1122'de[386] Poitiers'de doğdu. Bazı söylentiler onun doğum yerini Bordeaux yakınlarındaki Château de Belin'de gösterir. Bunu doğum yılı olarak alırsak, 18 yaşındaki Henry Paris'e geldiğinde Eleanor 29 yaşındaydı.[387]

Akitanya, yöneticileri Fransız krallarına bağlılık yemini etmeyi reddetse de, Fransız tacına nominal bağlılık borçlu olan dukalıkların en büyüğü ve en zenginiydi. Kuzeyde sınırı Loire Nehri, güneyde Pirene dağlarıydı. Birkaç farklı ilçeden oluşan toprakları, Fransız krallarınınkini gölgede bırakacak kadar değerliydi. Yöneticiler, Paris'e güney sınırlarından daha yakın olan Poitiers'deki saraylarında oturuyorlardı ve Akitanya halkı düklerine kral gibi davranıyordu. Onuncu yüzyıl boyunca, Poitou kontları topraklarını genişlettiler ve o kadar güçlendiler ki bir nevi yarı kraliyet otoritesi kullanmaya başladılar. Bu dönemde ekonomik ve siyasi olarak daha zayıf olan Frank kralları X. yüzyılın sonlarına doğru Akitanya yöneticilerine "dük" unvanını vermek zorunda kaldılar. Bu dükler on birinci yüzyılda güçlerini genişleterek Eleanor'un Louis'e çeyiz olarak getirdiği tüm toprakları bir araya getirmişlerdi. Zengindiler, zenginlikleri verimli üzüm bağları, uçsuz bucaksız

[384] Gold, 2018, s. 48.
[385] Richard Barber, "Eleanor of Aquitaine and the Media", The World of Eleanor of Aquitaine: Literature and Society in Southern France between the Eleventh and Thirteenth Centuries., Marcus Bull and Catherine Léglu (Eds), Boydell Press, Woodbridge: 2005, ss. 13–27. Akt. Gold, 2018, s. 48.
[386] Bazı kaynaklar Eleanor'un doğumunu 1124 olarak kabul etmektedir. Durmaz, 2016, s. 702.
[387] Ralph V. Turner, *Eleanor of Aquitaine*, Yale University Press, New Haven and London 2011, s. 13

ormanlardan elde edilen kereste, balık, tuz ve Akitanya'nın Atlantik kıyısındaki limanları La Rochelle ve Bordeaux'dan gelen ticaretle destekleniyordu.[388]

Eleanor'un ailesi oldukça renkliydi. Güçlü ve sanatkâr atalarının hikâyeleriyle büyümüştü. Eleanor'un, doğumundan yaklaşık 4 sene sonra, 1126'da ölen büyükbabası ünlü "trubadur (ozan) dük" IX. William hakkında da bilgi sahibi olması muhtemeldir. Trubadur William, şiirleri, aşkları, kiliseye meydan okuması, Haçlı Seferleri, bir savaşçı olarak başarısı ve hatta zaman zaman Hıristiyanların müttefiki olan Müslümanlarla dostluğu ile ünlüydü. Bununla birlikte, IX. William hakkında en kötü hikâyeler onun aşk hayatı hakkında anlatılmıştır. 1094 yılında Toulouse kontunun kızı Philippa (ö. 1118) ile evlendi. Bu Aragon kralının dul eşi olan Philippa'nın ikinci evliliğiydi. Philippa'nın William'la evlenme kararı politikti. William'ın Toulouse'daki hükümdarlık iddiasını sürdürmesini istiyordu. William da bunu yaptı ve otuz yıldan fazla bir süre onun adına savaştı. IX. William Toulose davasını kaybetti fakat Eleanor yıllar sonra büyükannesinin iddiasını üstlenecekti.[389]

IX. William 1126'da ölmesine rağmen etkisi, oğlu Dük X. William döneminde hala hissediliyordu. X. William Poitiers'deki katedral okulunda eğitim gördü. Halk ozanlarına düşkün olmasına ve sık sık sarayına davet etmesine rağmen, babası gibi bir şair değildi. Daha çok babasının gölgesinde kalmış gibi görünüyor. En büyük askeri başarısı La Rochelle limanı çevresindeki bölgeyi ele geçirmesiydi. 1130'da Antipapa II. Anacletus'u (ö. 1138) desteklediğinde Clairvauxlu Bernard'ın gazabına uğramıştır. Anacletus, Hıristiyanlığı kabul eden ve Baruch olan adını Benedict olarak değiştiren Yahudi bir dedenin soyundan geliyordu ve Voltaire ona "*Yahudi Papa*" diyecekti. Bu çatışma sebebiyle Dük X. William'ın toprakları Papalık tarafından zapt edilmiş ve Clairvauxlu Bernard da tipik hıncıyla onu kınamıştı. Bununla birlikte, X. William, Aziz Bernard'ın Anacletus'a destek vermekten vazgeçmesi yönündeki taleplerine boyun eğdi ve 1135 yılında Compostela'daki St. James tapınağına hacca gitmeyi kabul etti. Eleanor ve küçük kız kardeşi Petronilla'yı Bordeaux'da, l'Ombrière kalesinde bırakmıştı.[390]

[388] Georges Duby, *France in the Middle Ages 987–1460: From Hugh Capet to Joan of Arc*, Juliet Vale (Trans.), Wiley, Oxford 1991. Akt. Gold, 2018, s. 49.
[389] Turner, 2011, s. 18.
[390] Gold, 2018, s. 50-51.

Eleanor'un aile hayatı ya da erken eğitimi hakkında çok fazla bilgi yoktur. Babasının, 1136-1149 yılları arasında Antakya Prensi olan Raymond (Raymond of Poitiers, ö. 1149) adında bir erkek kardeşi ve beş halası vardı. Fakat halaları hakkında ve Eleanor ile etkileşimleri konusunda neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Eleanor'un adını aldığı annesi Aénor 1130 yılında, Eleanor yaklaşık sekiz yaşındayken ölmüştür. Ağabeyi Aigret de aynı yıl ölmüştür. Eleanor, kendisiyle birlikte kalan kız kardeşi Petronilla'ya ve annesinin ailesine, özellikle de amcası Raoul de Faye'ye (ö. ?) yakındı. Ailesindeki erkekler iyi eğitimliydi ve iyi derecede Latince biliyorlardı. Eleanor'un eğitimi hakkında da çok fazla bilgi yoktur fakat saraylara özel öğretmenlerin atanmasının normal olduğu bir dönemde Eleanor'un da iyi bir eğitim aldığı düşünülebilir. Muhtemelen okumayı öğrenmiş ve Latince biliyordu. Fakat 1129 Temmuz'una kadar tek bir belgede bile görünmemişti.[391] Eleanor'un babası Compostela'ya yaptığı hac yolculuğundan asla geri dönemeyecekti. Kutsal Cuma 1137'de, gideceği yere iki gün kala aniden öldü. Otuz sekiz yaşındaydı. Onun ölümü on beş yaşındaki Eleanor'u Akitanya düşesi konumuna yükseltti. Ayrılmadan önce, evliliğe dair hiçbir plan yapmamış olmasına rağmen Dük William, Hıristiyan âleminin en zengin varisi olan kızını, efendisi VI Louis'ye emanet etmişti. William'ın ölümü üzerine Louis, Eleanor'un Antakya'da yaşayan amcası Raymond tarafından ileri sürülebilecek her türlü iddiayı derhal reddetti ve bunun yerine Eleanor'u yine Louis adındaki oğluyla nişanladı. Eleanor'un kız kardeşi Petronilla'nın babalarının mirasından hiçbir payı yoktu.[392]

VI. Louis, fiziksel yapısı, ona "şişman" (le Gross/the fat) lakabını kazandırmış olsa da, etkileyici ve yetenekli bir kraldı. Walter Map'e göre, "*beden olarak iriydi, ancak eylem ve düşünce olarak da küçük değildi*."[393] Böyle zeki ve kurnaz bir hükümdar için, oğlunun ve varisinin Fransa'daki en büyük dukalığın varisiyle evlenmesi açık ve gerekli bir adımdı. VII. Louis on yedi yaşındaydı. Babasının ikinci oğluydu ve aslında taht için yetiştirilmemişti. 1131 Ekim'inde ağabeyi Philip, Paris banliyösünün sokaklarında at koştururken ölmüştü. Genç Louis, abisinin ölümü üzerine kilisede

[391] Elizabeth A. R. Brown, "Eleanor of Aquitaine Reconsidered: The Woman and her Seasons", *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, ss. 1-54, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave MacMillian, New York 2003, s. 4-5.
[392] Brown, 2002, s. 5-6.
[393] Walter Map, De Nugis Curialium: Courtiers' Trifles, M.R. James, C.N.L. Brooke and R.A.B. Mynors (Eds.), Clarendon Press, Oxford 1983, s. 441. (Bundan sonra Map olarak geçecektir.)

kariyer yapmak için hazırlandığı manastırı devlet idaresini öğrenmek için isteksizce terk etti. 1131'de, babasının yaşamı boyunca Reims Katedrali'nde ortak kral ilan edildi.[394]

Eleanor'la evliliği ayarlanan genç Louis, 1137 yazında Paris'ten ayrıldı ve akıl hocası Saint-Denisli Başrahip Suger ile birlikte güneye, Bordeaux'ya gitti ve burada Eleanor ile 25 Temmuz'da Saint-Antre Katedrali'nde evlendiler. Eleanor, Louis ile birlikte taç giydi. Eleanor, Louis'e armut şeklinde güzel bir kaya kristali olan bir vazoyu düğün hediyesi olarak vermişti.[395] Bu vazonun Eleanor'a büyükbabası IX. William tarafından verilmiş bir vaftiz hediyesi olabileceği düşünülmektedir. William'a ise büyük olasılıkla İspanya'daki Zaragoza'nın Müslüman Kralı Imad al-dawla (Ahmet El-Muktedir İmadüddevle, ö. 1081) tarafından hediye edilmiştir. Vazo. Eleanor'la ilişkilendirilen ve günümüze kadar ulaşan birkaç nesneden biridir. Paris'teki Louvre Müzesi'nde bulunmaktadır.[396] VII. Louis, abisinin ölümünden bu yana altı yılını yönetime hazırlanmakla geçirmişti, fakat manastırda edindiği dindarlık onu asla terk etmedi. Alışılmadık bir şekilde, Louis'in metresi olduğuna dair çağdaş hiçbir dedikodu yoktur. Çok daha sonra, üçüncü karısı Adela (Adela of Champagne ö. 1226) ile evlendiğinde, bir hastalıktan iyileşmesini hızlandırmak için kendisine bir fahişe ile beraber olması önerildi. Vakanüvis Gallerli Gerald, dindar Louis'nin bu öneriye yanıtını şu şekilde kaydetti: "*Başka hiçbir şey beni iyileştiremeyecekse, bırak Rab benim üzerime düşeni yapsın, çünkü hasta ve iffetli ölmek zina işleyerek yaşamaktan daha iyidir.*"[397]

Eleanor ve Louis, evliliklerinin hemen ardından Paris'e yolculuklarına başladılar. Yolda, Louis'nin Akitanya dükü olarak görevlendirildiği Poitiers'de durdular. Ama bu arada Louis'in babası ölüm döşeğindeydi. Şişman Louis, oğlunun evliliğinden birkaç gün sonra 1 Ağustos'ta öldü. Fransa'nın yeni kral ve kraliçesi Louis ve Eleanor, Louis'in dük görevinden hemen sonra haberleri aldıkları Poitiers'de kaldılar ve 8 Ağustos'ta birlikte taç giydiler. Louis, Eleanor ile olan evliliğiyle, yeni karısının muazzam zenginliklerini Fransız tacı için tahsis etti ve kendisine Akitanya dükü

[394] Jim Bradbury, *Philip Augustus: King of France*, Routledge, London and New York 1998, s. 3.
[395] Durmaz, 2016, s. 703.
[396] Turner, 2011, s. 19.
[397] Jim Bradbury, *The Capetians: Kings of France 987–1328*, Hambledon Continuum, London, 2007, s. 148.

unvanını verdi. Orderic, "*Louis, atalarının hiçbirinin elinde olmayan Frank krallığını ve Akitanya düklüğünü elde etti.*" diye yazmıştı.[398]

Fakat Eleanor ve Louis'nin evliliklerinde bir sorun vardı; kiliseye göre bu evlilik akraba evliliğiydi ve ensest kabul ediliyordu. Eleanor ve Louis'in ortak bir ataları vardı: Fransa Kralı II. Robert (ö. 1031). Bu da onları üçüncü dereceden kuzen yapıyordu. Kilise hukuku, yedi dereceden akraba olan ya da bir büyük ebeveyni paylaşan çiftlerin evlenmesine izin vermiyordu.[399] Fakat öyle görünüyor ki 1137'de Bordeaux'da Eleanor kilise yasalarına aykırı bir evlilik yaptığının farkında olsa da Louis farkında değildi. Muhtemelen Şişman Louis, Akitanyalı X. William'ın ölümünden yararlanarak oğlunu zengin yeni düşesle evlendirirken bu sorunu biliyordu fakat Eleanor'un muazzam mirası sebebiyle bu konuyu hiç açmamıştı. Akitanya, modern Fransa'nın yaklaşık üçte biri büyüklüğündeydi ve krallığa ihtiyacı olan bir kral için karşı konulmayacak kadar değerliydi.[400]

Evliliğin başlarında Eleanor'un Louis'nin yanındaki yeni konumu kendi özerkliğini kullanmasına pek müsaade etmiyordu. Şişman Louis'nin eşi olan Adelaide'in eşinin yanında olduğu gibi bir güce sahip olmadığı kesindi. Louis onun yerine güçlü danışmanlarını, özellikle de kuzeni ve Vermandois Kontu Raoul'u (ö. 1152) dinlemeyi tercih ediyordu. Eleanor, Louis'in diğer yakın danışmanlarıyla da kolay bir ilişki içinde değildi. Kocasının yakın çevresinden bazılarından, özellikle de Louis'nin babasının danışmanlarından biri olan Thierry Galeran'dan (ö. 1162) nefret ediyordu. Salisburyli John onun "*kraliçenin her zaman nefret ettiği ve alay ettiği bir hadım*" olduğunu yazmıştır. Yönetimde çok fazla söz hakkı olmayan Eleanor ayrıca Louis'nin askeri beceriksizliği konusunda da hayal kırıklığına uğramıştı. Louis, Poitiers'deki bir isyanı bastırmayı başaramamış ve Eleanor'un babaannesi Philippa aracılığıyla hak iddia ettiği toprakları fethetmek için Toulouse'a yaptığı sefer de başarısızlıkla sonuçlanmıştı.[401]

---

[398] OV, VI, s. 490.
[399] James Brundage, "The Canon Law of Divorce in the Mid-Twelfth Century: Louis VII Eleanor of Aquitaine", *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, ss. 213-222 Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillian, London, 2003, s. 214.
[400] Gold, 2018, s. 54-55.
[401] Aynı yer.

Fakat aile içi anlaşmazlıklara ve Louis ile karakter farklılıklarına rağmen Eleanor'un asıl sorunu gebe kalamamasıydı. Evlilik zor durumdaydı ve Torignili Robert, 1143 gibi erken bir tarihte Eleanor ile Louis arasında "bir hoşnutsuzluğun" ortaya çıktığını yazmaktadır.[402] Varis üretememek bir Ortaçağ kraliçesi için felaket demekti. Eleanor'un öncelikli amacı babalarının yerine geçecek oğullar doğurmaktı. Clairvauxlu Bernard, VII. Louis, Papa ve Champagnelı Theobald arasında bir barış sağlanmasına yardım ederse gebe kalacağına söz verdiğinde, Eleanor çaresizce bunu kabul etmişti. Bir yıl içinde Bernard'ın şefaati ve kraliçenin duaları işe yaramış gibi görünüyordu. 1145'te bir kızı doğurduğunda, muhtemelen Bernard ve Eleanor'un bir çocuk için dua ettikleri Meryem Ana'ya atfen Marie adını vermişlerdi.[403]

Marie'nin doğumundan sonraki ilk Noel saray toplantısında Louis, alışılmadık derecede coşkulu bir ruh hali içinde, bir haçlı seferi önerdi. Bir yıl önce, Aralık 1144'ün sonlarında, Halep'in Müslüman hükümdarı Emir İmadeddin Zengi'nin, Türkiye'nin güneyindeki Şanlıurfa kenti civarında bulunan Edessa (Urfa) Haçlı devletini ele geçirmesini Hıristiyan âlemi dehşet içinde izlemişti. Bunun üzerine Papa ve Batı Avrupa'nın Hıristiyan kralları "kâfir" kanı talep etti. Şimdi Louis, şehri Hıristiyanlık için geri almaya kararlıydı. Louis, kutsal toprakları Hıristiyanlık için korumak üzere haçı almaya yemin etti ve Eleanor ona eşlik edecekti. Eleanor, Haçlı seferine çıkan ilk Fransa ve İngiltere kraliçesi oluyordu. Yolculuğun tehlikeli olacağını bilen Eleanor'un bunu kabul etmesinin tek olası sebebi sadece bir kız doğurmuş olması ve Louis'den uzun bir süre ayrı kalamayacak olmasıdır. Daha sonraları Eleanor'un savaşa susadığı, Amazon Kraliçesi Penthesilea gibi giyinerek çıplak göğüslü Haçlı kadınlardan oluşan bir tabura önderlik ettiği yönündeki tamamen hayal ürünü hikâyeler ortaya atılmıştı fakat aslında Eleanor'un Louis ile gitmekten başka seçeneği yoktu.[404]

11 Haziran 1147'de Saint-Denis'deki büyük kilisede hem Eleanor hem de Louis Papa'nın kutsamasını aldılar ve karayoluyla Konstantinopolis'e doğru yola çıktılar. Yolculukları Eleanor'un evliliğine karşı tutumunu geri dönülmez bir şekilde değiştirecek ve popüler hayal gücünde Akitanyalı Eleanor'un "kara efsanesini"

[402] Bradbury, 2007, s. 157.
[403] Brown, 2003, s. 7.
[404] Gold, 2018, s. 57.

sonsuza dek sabitleyecekti. Eleanor, Louis ve Haçlı ordusunun Konstantinopolis'e ulaşması dört ay sürdü. İmparator Manuel Komnenos (ö. 1180) tarafından karşılandıkları 4 Ekim 1147'de, Eleanor ve Louis'ye "Philopatium" adlı av köşkünü kullanmaları teklif edildi. Burada bir buçuk hafta kalıp gezdiler ve ziyafetlere katıldılar ve 15 Ekim'de yola çıktılar.[405]

Bu arada Louis'nin birlikte sefere çıktığı Haçlı ortağı Alman III. Conrad'ın (ö. 1152) ordusu Selçuklu Türklerinin saldırılarıyla harap olmuştu. Ordusuna yapılan saldırılarda yaralanan Conrad Konstantinopolis'e dönerken Louis, Anadolu kıyısı boyunca ilerlemekte ısrar etti. Fakat Louis ve ordusu şanslı değildi. Selçuklu Türkleri tarafından sürekli taciz edildiler. Ayrıca arazi zorluydu, erzak kıttı ve saldırı üstüne saldırıya uğramışlardı. En şiddetli saldırı 6 Ocak 1148'de, Cadmus Dağı'nı (Madran Dağı) geçmeye çalıştıkları sırada gerçekleşti. Binlerce asker ve hacıdan oluşan bu muazzam ordunun uzunluğu 6 mile (9,5 km) kadar ulaşıyor ve Anadolu dağlarının arasından kıvrılarak ilerliyordu. Yük katarı ve yaya askerler ordunun orta kısmındaydı. Muhtemelen Eleanor, silahsız hacılar ve diğer kadınlarla birlikte saldırıya karşı en güvenli yer olan bu bölümde ilerliyordu. Süvariler ön taraftaydı. Eleanor'un vasallarından biri olan Ranconlu Geoffrey, Louis'in dayısı Maurienne Kontu II. Amadeus ile birlikte ordunun başındaydı. Ancak ordunun bölümleri, zayıf iletişim ve kötü liderliğin bir sonucu olarak, Geoffrey ve Amadeus'un beklemeden yola devam etmesiyle birbirinden ayrıldı. Bunun üzerine Türkler pusu kurdular ve Haçlı ordusunun en savunmasız kısmı olan yük katarının olduğu orta bölüme saldırdılar. Yüzlerce kişi kaçtı ve birçoğu uçurumlardan aşağı savruldu. Louis ve muhafızları yük katarını savunmak için koştular, fakat Türkler Louis'nin kişisel muhafızını öldürdüler ve onu bir kayaya tırmanarak kendini savunmaya zorladılar. Tapınak Şövalyeleri tarafından getirilen yaklaşık 130 kişilik küçük kuvvet ordusunun en etkili kısmıydı ve şimdi Louis kontrolü onlara devrederek liderlik etmelerine izin verdi.[406]

Louis hayatta kaldı ve ordusundan geriye kalanlar yavaş yavaş yeniden bir araya geldi fakat küçük düşürülmüştü ve daha sonra Surlu William: "*O gün Frankların*

[405] Turner, 2011, s. 81.
[406] Jonathan Phillips, *The Second Crusade: Extending the Frontiers of Christendom*, Yale University Press, New Haven and London 2007, s. 197-199.

şanlı ünü, Hıristiyanlar için en ölümcül ve feci bir talihsizlikle kayboldu; o zamana kadar uluslar için zorlu olan cesaretleri yerle bir oldu. Bundan böyle, daha önce dehşet saçtığı o kirli ırkların gözünde bir alay konusu oldu."[407] yazacaktı.

19 Mart 1148'de Eleanor ve Louis Antakya'daki Saint-Simeon limanına vardılar. Burada Eleanor'un dayısı Prens Raymond'un sarayında yaklaşık iki hafta kalarak iyileşmeye ve plan yapmaya çalıştılar. Raymond, II. Bohemund'un (ö. 1130) kızı Constance (ö. 1163) ile olan evliliği sayesinde Antakya'nın hükümdarı olmuştu ve bu evlilik Kudüs kralı V. Fulk tarafından sağlanmıştı. Raymond, yeğenini ve Fransızları cömertlik ve misafirperverlikle karşıladı. Prens Raymond şeker de dâhil olmak üzere Orta Doğu yemekleri ikram etti. Sıcak hamamlar ve hatta sabun bile mevcuttu. Eleanor ve Raymond birbirlerini görmekten çok memnundular ve özel olarak konuşarak saatler geçirdiler. Vakanüvis Surlu William onu "*soylu bir lord* [...] *yeryüzündeki prenslerin en yakışıklısı, büyüleyici bir cana yakınlığı ve sohbeti olan bir adam*" olarak tanımlamıştı.[408]

Raymond, Eleanor ve Louis'yi etkilemeye çalışıyordu çünkü Fransız Haçlı ordusunun gelişinin Kuzey Suriye'deki gücünü artırmasına yardımcı olacağını umuyordu. Surlu William Raymond'un amaçları hakkında spekülasyon yaptı: "*Kralın ve askerlerinin yardımıyla komşu şehirleri, yani Halep, Şaizar ve diğer birkaçını zapt edebileceğine dair canlı bir umut besliyordu. Kralı ve önde gelen adamlarını bu işi üstlenmeye ikna edebilseydi bu umut boşa çıkmazdı.*" Plan hem Raymond hem de Fransız Haçlılar için anlamlıydı. Ne de olsa Louis'nin asıl niyeti Edessa'yı geri almaktı ve bu da önce Halep'in ele geçirilmesiyle kolaylaşacaktı.[409] Oysa Louis, Anadolu'yu geçmeleri aylar sürdüğü için harap olmuş ve tükenmiş olan ordusunun kötü durumundan dolayı endişeliydi ve Raymond'un yanında savaşmayı reddetti. Bu arada Louis'nin yokluğunda naiplik yapan Başrahip Suger, Louis'nin kardeşi Dreuxlu Robert'in ayaklanacağına dair endişe verici mesajlar gönderiyor ve kralın geri dönmesi için yalvarıyordu.[410]

[407] Philips, 2007, s. 201.
[408] Turner, 2011, s. 87 vd.
[409] Philips, 2007, s. 208-209.
[410] Gold, 2018, s. 60.

Haçlı seferinin yönü ve muhtemelen Eleanor'un kendi dukalığının mirası konusunda anlaşamayan Eleanor ve Louis, Eleanor'un Louis'ye Kudüs'e kadar eşlik etmeyi reddetmesi, vassallarını geri çekmekle tehdit etmesi ve boşanmak istemesiyle sonuçlanan şiddetli bir kavga ettiler. Antakya'daki şiddetli tartışmaları sırasında Louis'e evliliklerinin "ensest" olduğunu söyleyen ilk kişi Eleanor'du. Salisburyli John şöyle yazmıştır: "*Kral onu uzaklaştırmak için acele ettiğinde, akrabalıklarından bahsetti ve dördüncü ve beşinci dereceden akraba oldukları için karı koca olarak birlikte kalmalarının yasal olmadığını söyledi. Bunun üzerine kral derinden etkilendi ve kraliçeyi neredeyse mantıksız bir şekilde sevmesine rağmen, danışmanları ve Fransız soyluları izin verirse ondan boşanmaya razı oldu.*"[411] Eleanor'un evlendiklerinde bazı sorunlar olduğunu bildiği anlaşılıyor, ancak John Louis'nin bilmediğini ve bunu ona ilk söyleyenin Eleanor olduğunu öne sürüyordu. Kaynaklar ise daha da ileri gidiyor ve bazı çağdaş tarihçiler tarafından Eleanor, dayısı Raymond ile zina ve ensest bir ilişki yaşamakla suçlanmıştır.[412]

Bu kaynaklar Surlu William ve Salisburyli John'dur. Her ikisi de çağdaştır, ancak her ikisi de Antakya hakkında yıllar sonra yazmıştır. Salisburyli John on beş yıllık bir süreden sonra, William ise yirmi ila otuz yıl sonra kaleme almıştır. William, Eleanor ve Louis Antakya'dayken Fransa'daydı ama Haçlı seferini yakından takip ettiğini söylüyordu. John da o sırada Tusculum'da papalık sarayında olmasına rağmen, Fransa'ya dönerken Tusculum'a uğradıklarında kraliyet çifti ve maiyetiyle birlikteydi ve dedikoduları duymuş olmalıydı. John şöyle yazmıştır:

> "*Frankların en Hıristiyan kralı, doğudaki ordularının yok edilmesinden sonra Antakya'ya ulaştı ve orada Prens Raymond tarafından asil bir şekilde ağırlandı* [...] *Kendisi kraliçenin amcasıydı ve birçok nedenden ötürü krala sadakat, sevgi ve saygı borçluydu. Ancak orada kaldıkları süre boyunca* [...] *prensin kraliçeye gösterdiği ilgi ve onunla sürekli, hatta neredeyse sürekli sohbet etmesi kralın şüphelerini uyandırdı. Kral gitmeye hazırlanırken kraliçe geride kalmak isteyince bu şüpheler iyice*

[411] John of Salisbury, *Historia Pontificalis*, Marjorie Chibnall (Ed. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 2002, s. 52-53. (Bundan sonra Historia Pontificalis olarak geçecektir.)
[412] Gold, 2018, s. 60.

güçlendi ve prens, kralın rızası olursa onu yanında tutmak için her türlü çabayı gösterdi."[413]

Surlu William ise, Eleanor'un Louis'e karşı öfkesinin arkasında Raymond'un olduğunu iddia etti:

"*Raymond,* [Louis'nin] *yardımıyla Antakya Prensliği'ni genişletebileceği düşüncesine kapılmıştı* [...] *Raymond kralı kendisine katılmaya ikna edemeyeceğini anlayınca tavrı değişti. Hırslı planlarında hüsrana uğrayan Raymond, kralın yöntemlerinden nefret etmeye başladı; açıkça ona karşı komplolar kurdu ve ona zarar vermek için her yola başvurdu. Ayrıca ya zorla ya da gizli entrikalarla onu karısından mahrum bırakmaya karar verdi. Kraliçe aptal bir kadın olduğu için bu tasarıyı hemen kabul etti. Bu zamandan önceki ve sonraki davranışları, söylediğimiz gibi, onun ihtiyatlı olmaktan uzak olduğunu gösterdi. Kraliyet onuruna aykırı olarak, evlilik yeminlerini hiçe saydı ve kocasına sadakatsizlik etti.*"[414]

Eleanor'un dayısıyla zina yapmak için kolayca etkilenen "aptal" bir kadın olarak betimlendiği "kara efsanesi"nin temeli buna dayanıyordu. William ve John'u örnek alan sonraki yazarlar, kraliçenin davranışlarının en azından "skandal" olduğuna inanmışlardır. Canterburyli Gervase 'uyumsuzluktan' bahsetmiş ve insanın sessiz kalması gereken olayların yaşandığını yazmıştır. Devizesli Richard, Eleanor'u "eşi benzeri olmayan bir kadın" olarak nitelendirmesine rağmen, kenar notunda şöyle demiştir: "*Hiçbirimizin bilmemesini istediğim şeyleri pek çok kişi biliyor. Aynı kraliçe, ilk kocası zamanında Kudüs'teydi* [Antakya'da]. *Kimse bu konuda daha fazla konuşmasın. Ben de çok iyi biliyorum. Sessiz kalın.*"[415]

Kraliyet çifti 9 Ekim'de Fransa'ya dönerken, Papa III. Eugenius tarafından kalmaları için davet edildikleri Tusculum'daki Papalık sarayına vardılar. Burada Eugenius ile

[413] Peggy McCracken, "Scandalizing Desire: Eleanor of Akitanya and the Choniclers", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, ss. 247-264, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave MacMillian, New York 2003, s. 248.
[414] McCracken, s. 248.
[415] Turner, 2011, s. 92.

evlilik sorunlarını tartıştılar. İşte böyle bir ortamda Eleanor ve Louis, evlilik danışmanı ve arkadaş rolünü üstlenerek ilişkilerini düzeltmeye çalışan Eugenius'a başvurdular. John bunu kaydetmiştir:

> "*Antakya'da başlayan yabancılaşmayla ilgili olarak her ikisinin de verdiği ifadeleri ayrı ayrı dinledikten sonra kral ve kraliçeyi barıştırdı ve gelecekte akrabalıklarından söz edilmesini yasakladı: Evliliklerini hem sözlü hem de yazılı olarak onayladı ve aforoz cezası altında buna karşı hiçbir söz söylenmemesini ve herhangi bir bahaneyle feshedilmemesini emretti. Bu karar kralın çok hoşuna gitti, çünkü kraliçe onu neredeyse çocukça bir tutkuyla seviyordu. Papa onları aynı yatakta yatırdı, ki bu yatağı kendi paha biçilmez asmalarıyla süsletmişti; ve kısa ziyaretleri sırasında her gün dostça sohbetlerle aralarındaki sevgiyi yeniden tesis etmeye çalıştı.*"[416]

Eleanor ve Louis, Haçlı seferine çıkmalarının üzerinden geçen iki yıldan fazla bir süreden sonra, Kasım 1149'da Paris'e geri döndüler. Bu deneyim her ikisi için de yaralayıcı olmuştu. Eleanor, Louis'ye olan tüm saygısını kaybetmiş gibi görünüyordu. Louis de Fransa'ya döndüklerinde Eleanor'a hiçbir güç vermedi fakat Eleanor yeniden hamileydi ve Louis bir kez daha bir erkek çocuk umuduyla doluydu. Eleanor 1150'de Alix adında bir kız çocuğu daha doğurdu. Bir kız çocuğunun doğumu, sonunda Louis'yi evliliğin, Tanrı'nın gözünde ensest olduğuna ve Eleanor'dan boşanmasına ikna etmişti. Her zaman dindar olan Louis artık Tanrı'nın onlara asla bir oğul vermeyeceğine inanıyordu. Çift birbirinden hoşlanmıyordu ve kilisenin hâkim görüşü, cinsellikten zevk almayan bir kadının 'tohum' üretemeyeceği ve bu nedenle gebe kalamayacağı yönündeydi.[417]

Eleanor'un Louis için "erkekten çok keşiş"[418] olduğunu söylediği rivayet edilir ki bu, cinsel ya da başka türlü bir uyumsuzluğu ima eden bir ifadedir. Ancak evlilikteki uyumsuzluğu ya da Eleanor'un atalarının topraklarındaki hükmetme eksikliğini bir kenara bırakırsak, Eleanor hayatı boyunca babasının ve kocasının sarayında yaşamış

[416] Historia Pontificalis, s. 61-2.
[417] Gillingham, 1989, s. 234.
[418] Newburgh, s. 442.

aristokrat bir kadındı. Entelektüel bilgiye, sanata, edebiyata ilgi duyan bir kadındı. Hayatının bu dönemi için kişiliğine dair elde çok az veri olmasına rağmen, son on beş yılı için daha çok veri bulunmaktadır. Yaşlı Eleanor zeki, cesur, kararlı, yetenekli ve saygı duyulan bir politikacıydı. Yirmili yaşlarındaki karakterine, yetmişli ve seksenli yaşlarının başındaki kadın hakkında bilinenlerin prizmasından bakıldığında, genç Eleanor'un boşanması durumunda bir başkasıyla evlenmesi gerektiğini anlayacak kadar pragmatik olduğu tahmin edilebilir. Louis, boşanmasına izin verirse, Akitanya düşesi olarak onun vasalı olacaktı ve onu istediği kişiyle, muhtemelen saraydan biriyle evlendirme gücüne sahip olacaktı. Hatta kızı Marie, miras alacak yaşa gelene kadar Akitanya'yı elinde tutmak için her şeyi yapabilirdi. Eleanor'un tek başına hüküm sürmesine izin verilmeyecekti.[419]

Eleanor, boşanması fakat boşandıktan sonra da konumunu koruyabilmek için yeniden evlenmesi gerektiğinin farkındaydı. Ağustos 1151'e gelindiğinde mesele tam olarak karara bağlanmamıştı. Louis hala düşünüyor olabilirdi. Anjou Kontu Henry yaz sonunda Paris'e geldiğinde Eleanor'a bir fırsat olarak görünmüş olabilir. 18 yaşındaki Henry'nin gençliği, enerjisi, kendine olan inancı ve güveni Eleanor'a çekici görünmüş olmalıydı. Evlilikleri, Henry'nin Eleanor'u diğer adaylara nazaran daha fazla avantajlar sunarak onu evlenmeye ikna edebildiğini göstermektedir. Henry'ye göre Eleanor'la evlenmek ona bir imparatorluk kurmasına ve bunu güvence altına almasına yetecek kadar zenginlik, toprak ve varis sağlayacaktı. Eleanor içinse, eğer bu kumarı oynarsa, bu genç dük onun özerklik için en iyi şansı olacaktı. Louis onun Akitanya'daki gücünü elinden almıştı ve Eleanor, hayatının geri kalanını sofuluk derecesinde dindar olan Louis ile evli ve kızlarının annesi olarak geçireceğini, üstelik nüfuzunu yavaş yavaş kaybedeceğini düşünüyordu. Bunun Eleanor için tahammül edilemez olduğu varsayılabilir. Henry doğru zamanda ortaya çıkmıştı. Eleanor, Henry'nin tecrübesizliğinden de faydalanarak fiilen Akitanya'nın gerçek düşesi olabilirdi.[420] Gold, yapıldığına dair tanık ya da bunu kanıtlayacak herhangi bir belge olmasa da Eleanor ve Henry'nin evlilik öncesi bir anlaşma ya da pazarlık içerisine girmiş olabileceklerini düşünmektedir. Bunu kesin bir yargıyla reddetmek mümkün değil fakat eldeki verilere göre en fazla varsayılabilir bir durum olduğu ortadır.

[419] Gold, 2018, s. 64.
[420] Gold, 2018, s. 64-65.

Bu arada, çoğu kilise mensubu olan vakanüvisler Eleanor'un sözde cinsel şehvet düşkünlüğüne çok fazla dikkat çekmişlerdi. Walter Map ve Gallerli Gerald daha sonra Eleanor'u Henry'nin babası Geoffrey ile yatmakla suçladılar. Map, Eleanor'un "*Henry'nin babası Geoffrey ile Louis'in yatağını paylaştığı yönünde söylentiler dolaşmasına rağmen Henry ile evlendiğini*" iddia etti.[421] Newburghlu William, Eleanor'un "*Fransa kralıyla birlikteliği sırasında, Normandiya düküyle duygularına daha uygun bir evlilik yapmayı arzuladığını ve bunun sonucunda boşanmayı istediği ve sağladığına*"[422] inanıyordu. XIII. Yüzyılın başında yazan Helinand de Froidmont daha da ileri giderek Eleanor'un boşanma isteğini tamamen Henry'ye duyduğu arzuya bağlar: "*Louis'nin karısından vazgeçmesinin nedeni onun şehvet düşkünlüğüydü; bir kraliçe gibi değil, daha çok bir fahişe gibi davranıyordu.*"[423] XX. Yüzyılın başlarında Poitou kontları hakkında yazan bir tarihçi, Eleanor'un Henry ile evlenmek istemesini şöyle açıklıyordu: "Eleanor Louis'nin, "*neredeyse kadınsı zarafetinden*" sıkılmıştı ve daha ziyade "*hükmedilmek istiyordu*" ve "*kaba tabirle dövülmekten hoşlanan kadınlar arasındaydı.*"[424] Eleanor'un Louis'den boşanıp Henry ile evlenmesinin, dönemin en büyük dedikodu hadiselerinden birisi olması gayet doğaldı. Sonuçta ortaçağ insanlarının gündelik hayatlarında böyle bir hadise kaç defa uyulabilirdi ki? Fakat yine de dedikoduların, "ayrılan kral ve kraliçe" ile "genç bir dükle evlenen yaşça büyük dul kraliçe" hakkında değil de, daha ziyade Eleanor'un cinselliği üzerinden dönmesi ve bunların kroniklerde yer tutacak kadar ilgi görmesi oldukça ilginçtir.

Henry, Louis'nin daveti üzerine babasıyla birlikte Paris'e gittiğinde muhtemelen batı dünyasının en zengin varisinden evlilik sözü almıştı. Peter Langtoft manzume şeklinde yazdığı kroniğinde Matilda'nın da Henry ve Geoffrey ile birlikte Paris'te olduğunu belirtir.[425] Muhtemelen her iki ebeveyn de Henry ve Eleanor arasındaki planlara ortak olmuştur. Henry, bir an önce Stephen ve Eustace ile savaşmak için hemen İngiltere'ye gitmeyi planlıyordu. Louis ile görüşmelerinden hemen sonra

[421] Map, s. 474 vd.
[422] Newburgh, s. 442.
[423] Helinand de Froidmont, Chronicon. Akt. McCracken, s. 250.
[424] Alfred Richard, Histoire des comtes de Poitou, Alphonse Picard, Paris 1903. Akt. Jane Martindale, "Eleanor of Aquitaine", *Richard Coeur de Lion in History and Myth*, ss. 17-50, Janet L. Nelson (Ed.), King's College London Medieval Studies 7, London 1992, s. 42.
[425] Pierre de Langtoft, The Chronicle of Pierre de Langtoft, 2 Vols, Thomas Wright (Ed.) Longman, London 1866-8, s. 466.

Henry Norman baronlarıyla buluşmak üzere Lisieux'ye giderken Geoffrey ateşlendi ve öldü. Geoffrey ölürken Henry yanında değildi ve Geoffrey'nin oğluna sağlam bir öğüt bıraktığı söylenir: farklı eyaletlerinin her birini tek bir 'imparatorluk' olarak değil, kendi yasalarıyla yönetmesini nasihat etmişti.[426]

18 Mart 1152'de Louis'nin başkenti Paris ile Eleanor'un başkenti Poitiers arasındaki Beaugency Kalesi'nde evlilikleri sona erdiğinde Louis'nin, Matilda ve Henry'nin planlarından haberi yoktu. Eleanor, kızları Marie ve Alix'i arkasında bıraktı. Çocuklarına yakın olmak için evliliğini sürdürmüş olsa bile kızlar ertesi yıl, Louis'nin evliliklerle yatıştırmayı umduğu sorunlu vasalları olan Champagnelı Henry ve Bloislı Theobald kardeşlerle nişanlanarak onların yanına gitmek üzere Fransız sarayından ayrıldılar. Eleanor'un onları bir daha gördüğüne dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.[427]

Beaugency'deki boşanmaya dair hiçbir kayıt günümüze ulaşmamıştır, ancak Langres Piskoposu Geoffrey'nin, Eleanor'un sözde zinasıyla ilgili bir soruşturma yapılmasını önerdiğini ve Eleanor'un tebaası, Bordeaux başpiskoposu tarafından engellendiği şeklinde bir anekdot anlatısı vardır. Başpiskopos bunun yerine evliliğin akraba evliliği olduğu için feshedilmesini önermiştir. Sens başpiskoposu, Eleanor ve Louis'nin evliliklerinin ensest olduğunun farkında olmadıkları için evliliğin iptal edildiğini ve kızlarının meşru olduğunu ilan etti. Eleanor'un mülkünün tamamı kendisine iade edildi. Yıllar süren çekişmelerden sonra, her şey birkaç saat içinde sona ermişti. Louis hemen kuzeye, Eleanor da güneye gitti.[428]

Eleanor Poitiers'e doğru at sürerken, onu kaçırıp evlenmeye zorlayarak servetini ve gücünü elde etmeye çalışan iki soylu tarafından iki ayrı saldırıda pusuya düşürüldü. Bunlardan biri Stephen'ın abisi Theobald'ın oğlu olan Blois kontu V. Theobald'dı ve daha sonra Eleanor'un kızı Alix'le evlenecekti. Diğer ise Henry'nin sadece dört şatodan oluşan cılız mirası yüzünden öfkeli, on yedi yaşındaki kardeşi Geoffrey idi. Ancak Eleanor her iki pusudan da kurtuldu ve Lisieux'de İngiltere'ye yelken açmaya

[426] Martin Aurell, The Plantagenet Empire 1154–1224, David Crouch (Trans.), Routledge, New York 2007, s. 187.
[427] Turner, 2011, s. 323.
[428] Brundage, 2003, s. 218.

hazırlanan Henry'ye acil bir mesaj gönderdi. Eleanor'un özgür olduğu haberi Henry'nin geri dönüp Poitiers'de Eleanor'un yanına koşmasına neden oldu.[429]

Henry ve Eleanor, 18 Mayıs 1152 Pazar günü, boşandıktan sadece sekiz hafta sonra, şehrin katedralinde gizli bir törenle evlendiler ve Akitanya'yı Henry'nin kontrolü altına aldılar. Çift, yaklaşık bir ay kadar birlikte kaldıktan sonra Henry, İngiltere'ye gitmek üzere Barfleur'e doğru yola çıktı.[430] Ancak Louis, bir tanesi 2 ay önce boşandığı vasallarından ikisinin, kendisinin izni olmadan evlendiklerini öğrendiğinde oldukça öfkelenmişti. Henry, 16 Temmuz'da, Louis'nin evliliklerine gösterdiği tepkiyle başa çıkmak için bir kez daha geri dönmek zorunda kaldı. Eleanor Louis'yi küçük düşürmüştü. Louis, Henry'nin Fransa'daki topraklarını tanımadığını ilan etti ve Eustace ve Henry'nin kardeşi Geoffrey ile üçlü ittifak oluşturarak savaşa girdi. Henry önce Louis ile başa çıkmaya çalıştı. Kardeşi Geoffrey, Dreuxlu Robert'in topraklarına yaptığı yıkıcı bir saldırıyla Henry'yi şaşırttı ve Vexin'i yerle bir etti. Ardından, Ağustos ayında kardeşi Geoffrey'e karşı harekete geçerek kalelerini elinden aldı. İsyancıların kalesi olan Montsoreau'yu kuşattı ve Geoffrey aşağılayıcı bir şekilde teslim olmak zorunda kaldı. Henry'nin askeri eğitimi çok iyiydi. Birçok cephede soğukkanlı ve mükemmel bir muhakemeyle savaşarak aklı başında bir general olduğunu gösterdi. Savaşının belirleyici özelliklerinden biri olan hız, Henry'nin başarısının anahtarıydı. Ordularını yıldırım hızıyla yürüttüğü için kısa süre içinde "Kuzey Rüzgârının Kralı" olarak tanınacaktı. Henry'nin babası Geoffrey'nin V. yüzyılda yaşamış Romalı askeri yazar Vegetius'u incelediği söylenir. Henry de dersini iyi almıştı: "*Cesaret sayılardan, hız ise cesaretten daha değerlidir.*"[431] 1152'de Barfleur'da, Normandiya'yı savunmak yerine İngiltere'ye yelken açma planından vazgeçmek zorunda kaldığında, ordusunu o kadar hızla ilerletti ki Torignili Robert ve Gallerli Gerald dinlenemeyen atların öldüğünü kaydetmişti. Henry'nin kasırga gibi saldırılarını savuşturamayan Louis, telaşlandı ve barış istedi. Louis'nin, aralarında Henry'yi öldürmek için Fransa'da kalmış olan Eustace'ın da bulunduğu müttefikleri Louis'nin kararına boyun eğmek zorunda kaldı. Sonbahara gelindiğinde Henry, hızlı bir şekilde hepsini bozguna uğratmıştı. Henry'nin Fransa'daki

[429] Gold, 2018, s. 67.
[430] Turner, 2011, s. 114.
[431] John Gillingham, 'War and Chivalry in the History of William the Marshal', s. 235. Akt. Gold, 2018, s. 68.

topraklarının efendisi olan Louis, isyankâr vasalını dize getirmekte tamamen başarısız olmuştu.[432]

Önce Normandiya dukalığı için Louis'ye boyun eğdiren, akabinde babasının ölümüyle fiilen Anjou ve Maine kontu ve Normandiya dükü olan, Eleanor'la yaptığı evlilik sayesinde Akitanya'nın zenginliğini ve unvanını alan Henry, evlilik üzerine öfkelenen Louis önderliğinde ittifak oluşturan düşmanlarını kıtada dize getirmişti. Henry'nin kalıtsal mirasını almasını engelleyebilecek hiçbir güç kalmamıştı.

3.2. İngiltere Kralı II. Henry

Stephen'ın "kan ve gözyaşı" ile dolu! 19 yıllık saltanatının 18. yılında, İmparatoriçe'nin oğlu ve I. Henry'nin torunu Henry ile yapmış olduğu Winchester Antlaşması'nın (Wallingford Antlaşması olarak da bilinir) üzerinden bir seneden fazla zaman geçmişti. Antlaşmaya göre Stephen, Henry'yi kendisinden sonra tahta çıkması için yasal varisi ve evlatlığı olarak tanımış, Henry de tahtta kaldığı sürece Stephen'ın krallığını kabul etmişti. Stephen 25 Ekim 1154'te, Dover Manastırı'nda, şiddetli mide ağrıları çekmeye başladı. Daha önce de bu sıkıntılardan muzdarip olduğu bilinen Stephen, 62 yaşındayken bu hastalıktan kurtulamadı ve öldü. Cenazesi iki sene önce kaybettiği kraliçesi Matilda'nın ve bir sene önce kaybettiği oğlu Eustace'ın gömüldükleri Feversham Manastırı'na defnedildi.[433]

Henry, Stephen'ın ölüm haberini Kasım ayının başında, Normandiya'da isyan çıkaran Torigni Kalesi'ni kuşattığı sırada aldı. Fakat İngiltere'ye dönmekte acele etmedi. Henry, gecikmeden gelmesi ve İngiltere tacını alması için yapılan çağrılara rağmen acele etmemeye kararlıydı.[434]

Henry henüz 21 yaşındaydı, modern Fransa'nın neredeyse üçte birinin efendisiydi ve İngiltere kralı olarak taç giymek üzereydi. IX. yüzyılın başındaki Şarlman'dan bu yana hiçbir Batı Avrupa yöneticisi bu kadar geniş topraklara sahip olmamıştı.

[432] Gold, 2018, s. 68.
[433] *HA*, s. 296.
[434] Aynı yer.

Bebekliğinden beri krallık için eğitilen Henry, bunu doğuştan gelen bir hak olarak kabul etti. Stephen'nın ölümünden sonra İngiltere, altı hafta boyunca kralsız bir ülke olarak kaldı. Fakat "*Tanrı'nın takdiriyle mükemmel bir sükûnet içindeydi, beklenen kralın sevgisi ya da korkusu bunu sağlıyordu.*"[435] Canterbury Başpiskoposu Theobald, İngiltere Henry'yi beklerken barışı kolayca sağladı.

Kuşatmasını tamamladıktan sonra annesi Henry, annesi Matilda'yı Normandiya'nın başında bıraktı ve kardeşleri Geoffrey ve William, birçok arkadaşı ve ikinci çocuklarına hamile olan Eleanor'la birlikte İngiltere'ye doğru yelken açmaya hazırlandı. Bu sırada hava muhalefeti ile karşılaşan Henry bir müddet daha bekledi ve Stephen'ın ölümünden altı hafta sonra Kanal'ı geçerek İngiltere'ye geldi. Newburghlu William, Henry'nin gelişini şu şekilde kaydetmişti:

> "*Bakire'nin* [Meryem] *doğumundan* [İsa'nın doğumu] *sonraki on bir yüz elli dördüncü yılda* [1154], *yaşlı Henry'nin kızı son imparatoriçe tarafından torunu Henry, kral Stephen'ın ölümünden sonra Normandiya'dan İngiltere'ye geldi, kalıtsal krallığını aldı. Herkes tarafından selamlandı ve kutsal mesh ile kral olarak kutsandı. İngiltere'nin her yerinde "Çok yaşa kral!" diye bağıran kalabalıklar tarafından selamlandı. Birçok kötülüğün kaynağı olan son hükümdarlığın sefaletini yaşamış olan halk, şimdi yeni hükümdarlarından daha iyi şeyler bekliyordu, özellikle de onda sağduyu, kararlılık ve adalete sıkı bir saygı görüldüğü için ve daha başlangıcında büyük bir prens görünümü taşıyordu.*"[436]

Bu satırların devamında William, Henry'nin ülkede terör estiren ücretli Flaman askerleri kovduğunu ve Stephen zamanında yapılan iç savaş kalelerinin yıkılması emrini verdiğini yazmaktadır. Aslında bunlar zaten Stephen ile Henry arasındaki antlaşmanın birer parçalarıydılar ve Henry antlaşma yapıldıktan sonra kıtaya dönmeden önce uygulanmaya başlamıştı. William muhtemelen bu satırları sonradan kaleme almıştı. İngiliz tarihçilerin "Henrician" (Henry yanlısı) propagandacısı olarak

[435] Aynı yer.
[436] Newburgh, s. 444-445.

tanımladıkları kronik yazarlarından biridir Newburghlu William ve kroniği boyunca Henry'nin politikalarını övdüğü gözlemlenmektedir. Henry'nin tahta çıkmak için gelişine dair bu satırlarda da Henry'den önceki sefaletin sebebi olarak açıkça Stephen'ı göstermektedir. Yeni krallarını alkışlarla karşılayan İngiltere halkının Henry'de görmüş olduğu "*sağduyu, kararlılık ve adalete sıkı bir saygı*" ise Stephen'da gör/e/medikleri hasletlerdi. Salisburyli John da Başpiskopos Theobald için kaleme aldığı bir mektupta, Henry'nin kral olmasıyla birlikte "altın çağın" geri döneceğini öngörüyordu.[437]

Henry, Norman seleflerinin geleneğine uygun olarak, önce krallığın hazinesini güvence altına almak için doğruca Winchester'a gitti. Ardından 19 Aralık'ta Başpiskopos Theobald tarafından taç giydirilmek üzere, Anglo-Sakson atası İtirafçı Edward tarafından Norman Romanesk tarzında yeniden inşa edilen Westminster Kilisesi'ne geldi. Henry'nin mücevherlerle süslü altın tacı, Matilda'nın V. Heinrich'in ölümünden sonra ilk kez dul kaldığında Almanya'dan beraberinde getirdiği hazinenin bir parçası olan imparatorluk tacıydı.[438] Taç muhteşemdi, fakat o kadar hantaldı ki iki gümüş çubukla tutturulması gerekiyordu. Eleanor'a da taç giydirilmişti, ancak o mesh edilmemiş olabilir.[439]

Henry, taç giyme töreninde tıpkı kendisinden önce Stephen ve büyükbabası Henry'nin yaptığı gibi bir tüzük yayımladı. Genellikle Özgürlükler Tüzüğü ya da Beyannamesi olarak adlandırılan metin; "*Henricus rex Anglorum dux Normannorum Aquitanorum et comes Andegauorum omnibus comitibus, baronibus et fidelibus suis Francis et Anglicis salutem.*"[440] Henry'nin unvanlarını sayıp akabinde bağlılarını selamlıyor. Metnin devamında Henry açıkça, büyükbabası I. Henry'nin verdiği imtiyaz ve bağışlar ile gelenekleri aynen kabul ettiğini ve sahipleri değiştirilmişse geri vereceğini ifade ediyor:

---

[437] The Letters of John of Salisbury, Vol. I, W.J. Millor, H.E. Butler and C.N.L. Brooke (Eds. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 1955, s. 161.

[438] Gesine Oppitz-Trotman, "The Emperor's Robe: Thomas Becket and Angevin Political Culture", Anglo-Norman Studies XXXVII, Proceedings of the Battle Conference 2014, Elisabeth Van Houts (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 2015, s. 211.

[439] Gold, 2018, s. 79. Eleanor'un daha önce Fransa kraliçesi olarak kutsandığı için İngiltere'de taç giyerken kutsanmamış olabileceği düşünülmektedir.

[440] "Henry, İngilizlerin kralı, Normanların ve Akitanyalıların dükü ve Anjouların Kontu, Fransız ve İngiliz, kontlarıma ve baronlarıma ve tüm sadık hizmetkârlarıma selamlar."

> "*Tanrı'nın ve kutsal Kilise'nin onuru ve tüm krallığımın ortak onarımı için, tüm kontlarıma, baronlarıma ve vasallarıma, büyükbabam Kral Henry'nin onlara bağışladığı ve verdiği tüm imtiyazları, hediyeleri, ayrıcalıkları ve serbest gelenekleri* [...] *Tanrı'ya ve kutsal Kilise'ye bağışladım ve iade ettim. Aynı şekilde onun kaldırdığı ve hafiflettiği tüm kötü geleneklerin de benim ve varislerimin adına hafifletilmesini ve kaldırılmasını kabul ediyorum.*"[441]

II. Henry (1154-1189), büyük babası I. Henry (1100-1135) gibi 35 sene İngiltere kralı olarak kaldı. Saltanatının ilk on yılı anarşinin yaralarını sarmakla, kraliyet otoritesini güçlendirmek için merkeziyetçi bir yapı oluşturmakla geçmişti. Genel olarak bu dönem, anarşinin yaralarının sarıldığı, restorasyon dönemi olarak kabul edilir. 1163-4 yıllarından itibaren yine kraliyet otoritesini güçlendirme uğraşı içerisindeydi fakat büyükbabasının mali alanda yaptığı yenilikler gibi, Henry de hukuksal alanda reform niteliği taşıyan tüzükler yayımlamıştı. Süreç oldukça zorlu geçmiş, eski şansölyesi ve yakın arkadaşı olan Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket'ın öldürülmesi de dâhil olmak üzere Henry'nin hükümdarlığını zorlayan olaylar gelişmişti. Yönetiminin üçüncü on yılı ise Plantagenet Hanedanı'nın aile içi kavgalarına ve Fransa Kralı VII. Louis'nin ölümünden sonra tahta geçen Philiph ile çatışmalarına sahne olmuştu.

II. Henry eğitimli, vizyon sahibi ve iyi bir savaşçı olan başarılı bir yöneticiydi. Modern İngiltere Krallığı'nın ve Anglo-Sakson ortak hukukunun (Common Law) temellerinin atılmasına büyük katkıları olmuştu. Fakat aşırı merkeziyetçi devlet anlayışı ve her şeyi kontrolü altında tutma isteği özellikle oğulları ile arasının açılmasına, oğullarının isyan girişimlerine sebep olmuştu. Bu süreçte kraliçesi Eleanor da oğullarına katılmış ve destek olmuştu.

Henry'nin kişiliği hakkında vakanüvisler, genel bir karakter analizi yapmaya yetecek kadar kayıt tutmuşlardır. Tüm cana yakınlığına ve samimiyetine rağmen Henry aynı zamanda kaprisli, değişken ve "krallık statüsünü" şiddetle koruyan biriydi. Ani öfkesi ve öfkesini kısa sürede bastırmasıyla tanınan Henry'nin, "sözler ya da vaatler

[441] Tüzük metni için bkz. Stubbs, 1921, s. 158 (Latince). EHD, s. 407 (İngilizce).

verip tutmamasını" kronik yazarları olumsuz özellikleri arasında gösteriyordu. Oysa Henry gerçek anlamda bir pragmatistti ve çatışmaktan çok akıl oyunlarıyla galip gelmeyi tercih ediyordu. Din adamlarına karşı saygılı olduğu kadar, otoritesini sorgulamaya kalkışanları tehdit etmekte ve cezalandırmakta tereddüt etmezdi. Chichester Piskoposu Hilary, Henry'ye kiliselere tanıdığı dini ayrıcalıklar ve muafiyetler için papalık onayı gerektiği konusunda ders vermeye kalkıştığında, Henry öfkelenerek şu cevabı vermişti: "*Tanrı tarafından bana verilen kraliyet ayrıcalıklarına kurnazca argümanlarınızla saldırmayı planlıyorsunuz* [...] *bana olan sadakatiniz ve bağlayıcı yemininiz gereği, tacıma ve kraliyet ayrıcalıklarıma karşı küstahça sözler sarf ettiğiniz için adil bir hukuki yargılamaya tabi tutulmanızı emrediyorum.*"[442]

Thomas Becket meselesini şimdilik bir kenara bırakırsak, genel olarak, tabii biraz da karaktere bağlı olarak, Norman ve Plantagenet krallarının din adamlarıyla sıkı bir ilişkisi vardı. Her ne kadar kilise-devlet meselelerinde William Rufus ve I. Henry'nin Anselm ile olan anlaşmazlıkları ya da Stephen'ın Salisburyli Roger ve yeğenlerine karşı saldırganca tavırlarında olduğu gibi çeşitli çatışmalar yaşansa da, ataları gibi II. Henry de din adamlarına karşı saygılıydı. Fakat yukarıda belirttiğimiz gibi, bu biraz da söz konusu din adamlarının karakterine bağlıydı. Örnek olarak, Lincoln Piskoposu Aziz Hugh (ö. 1200) ile II. Henry'nin ilişkisi gösterilebilir.

Henry, Thomas Becket cinayetinin kefareti olarak Haçlı Seferi'ne katılmak yerine bir Şartrö Evi[443] (Carthusian/Aziz Bruno Tarikatı) kurma sözü vermişti. Witham, Somerset'teki inşaat devam ederken atanmış olan ilk rahip emekli olmuş, yerine atanan rahip ise ölmüştü. İnşaatın yavaş devam etmesi üzerine Henry'nin özel isteği ile Hugh, bu evin rahipliğini üstlenmişti. 1180 yılında Lincoln Piskoposluğuna seçilen Hugh, Henry ve atalarının "acımasız" orman kanunlarına saldırmış ve Henry'nin baş ormancısını aforoz etmişti. Hugh, Henry'nin hatalarını, özellikle de Kilise'nin haklarını ihlal etmesini korkusuzca azarlıyordu. Gelirlerine el koymak için kiliseleri boş tutması ve dini görevlere yapılan seçimlere kraliyetin müdahale etmesi

[442] Chronicle of Battle Abbey, s. 187. Akt. Gold, 2018, s. 98.
[443] Köln'lü Aziz Bruno tarafından 1080'li yıllarda Fransa'nın Grenoble şehrinde Benedikten Kanonu'na bağlı kurulan Katolik Hıristiyan mezhebidir. Bkz. Douglas Raymund Webster, "The Carthusian Order" The Catholic Encyclopedia, Vol. 3, Robert Appleton Company, New York 1908.

Aziz Hugh'un sert sitemlerine neden olmuştu. Baş ormancının aforozunu, Henry'nin kendi sarayından bir adamını Lincoln Piskoposluğu'nda görevlendirmek istemesinin reddi takip etmişti.[444] Çatışma büyüyordu. Aziz Hugh, sorunları görüşmek için Henry'nin sarayına gitmişti. Henry, kontlar ve piskoposlardan oluşan saray mensuplarıyla çember halinde oturmuştu ve Hugh gelmeden önce hepsine, Hugh'ya yer vermemelerini ve sırtlarını dönmelerini emretmişti. Toplantıya gelen Hugh kendisine yer ayrılmadığını görünce Henry'nin yanı başında oturan kontlardan birisini koltuğundan savurarak indirmiş ve Henry'nin yanına oturmuştu. Fakat Henry, Hugh'ya sırtını dönmüş, elindeki bir deri parçasını dikmekle uğraşıyordu. Bu esnada Hugh, Henry'ye doğru iyice sokulmuş ve dikiş dikerken tıpkı "Falaise'daki kuzenlerine" benzediğini fısıldamıştı. Bu aslında bir aşağılamaydı ve Henry'nin büyük büyükbabası Fatih William'ın bir tabakçının kızı olan annesi Falaiseli Herleva'ya (ö.y. 1050) bir göndermeydi. Fakat Henry, Hugh'nün bu esprili yaklaşımına çok gülmüş ve kahkahalarla yere yıkılmıştı.[445]

İlk örnekte Chichester Piskoposu Hilary, Henry'ye sadece Kilise'ye verdiği ayrıcalıklar ve imtiyazlar için Papalık onayı gerektiğini söylemiş fakat mahkemede yargılanmakla tehdit edilmişti. Fakat ikinci örnekte Henry'nin baş ormancısını aforoz eden, Henry'nin taleplerini reddedip otoritesini sarsan bir başka din adamı Henry'yi en öfkeli anında kolayca yatıştırabilmişti. Burada Hugh'nün Henry tarafından çok saygı gördüğünü belirtmek gerekir. Fakat asıl sorun Henry'nin muazzam değişken kişiliğiydi. Henry öfkesini, krallık otoritesini kanıtlamak için bir silah olarak kullanıyordu. Bir defasında kuzeni, İskoçya Kralı Aslan William'la kürek çekmiş ve ardından "her zamanki öfkesiyle tutuşan kral, başındaki şapkayı fırlatmış, kemerini çözmüş, mantosunu ve diğer giysilerini üzerinden atmış, ipek örtüyü yatağından kendi eliyle kaldırmış ve yatağın samanını çiğnemeye başlamıştı."[446] Kendisine yeterli ve önemli bir mevki vermediğine inandığı için Henry'yi sevmeyen Gallerli Gerald, Henry'nin konuşmasını yeminlerle süslediğini belirtmiştir. Henry'nin en sevdiği yemin türleri, "Tanrı'nın gözleri", "Tanrı'nın boğazı" ya da "Tanrı'nın

[444] Richard Urban Butler, "St. Hugh of Lincoln" The Catholic Encyclopedia, Vol. 7, Robert Appleton Company, New York 1910.
[445] Björn Weiler, "Bishops and Kings in England, c. 1066–c. 1215", *Religion und Politik im Mittelalter*, Ludger Körntgen und Dominik Waßenhoven (Eds.), ss. 157-203, De Gruyter, Göttingen 2013, s. 157-158.
[446] Materials, VI, s. 72.

testisleri" adına etmiş olduğu yeminlerdi ve konuşmasında bunları sık sık tekrarlardı. Gerald, Henry'nin "*fırtınalı öfke nöbeti, yerini sükûnete bıraktığında ve gürültülü şimşeklerini yıldırımın ölümcül darbesi takip etmediğinde*" rahatladığını yazmıştı.[447]

Henry'yi eleştirenlerden biri olan Salisburyli John, Yunan denizler ve nehirler tanrısına atfen ona "*Proteus*"[448] adını vermişti. Fakat bu bir iltifat değildi. John, Henry'nin "sözlerini tutmayan kurnaz bir manipülatör" olduğunu düşünüyordu. Jordan Fantosme'nin manzum kroniğinden "bir arp ile serenat yaparken ve ayaklarını ovdururken dünyaya kayıtsız "*lotus yiyici*"[449] biri olarak tasvir edilmişti. Genel olarak eleştiriler, Henry'nin Kilise'ye karşı saygısız olması, hatta ayinde dilekçe verenleri dinlememesi şeklindeki suçlamalardı.[450]

Oysa bazı yazarlara göre Henry, davranışlarında yüksek ya da düşük rütbe ayrımı yapmazdı. Walter Map, Henry'nin kalabalık bir şövalye ve kâtip grubunun başında ilerlerken önlerine çıkan ve yoldan çekilmek için acele eden yoksul bir Sistersiyan keşişin hikâyesini anlatır. Talihsiz keşiş ayağı takılıp Henry'nin atının önüne düşmüş; rüzgâr zavallı adamın cüppesini boynuna kadar uçurmuş ve tüm mahrem yerlerini ortaya çıkarmıştı. Kral, hiçbir şey görmemiş gibi davrandı ve hiçbir şey söylememişti.[451] Map ayrıca, Henry'nin gizli sadakalarından ve popülaritesinden de bahsetmişti: "*Hangi yöne giderse gitsin kalabalıklar tarafından yakalanır ve oraya buraya çekilir, istemediği yere itilirdi.*"[452] Henry arkadaşlarına ve hizmetkârlarına karşı da sadık bir yöneticiydi. Gallerli Gerald bile "*bir adamı bir kez benimsediğinde, ondan neredeyse hiç vazgeçmediğini*"[453] itiraf etmişti. Henry keyfi yerindeyken olağanüstü cömert biri olabilirdi. İstediğini elde ettiğinde dünyanın en cana yakın

[447] Gerald of Wales, *The Conquest of Ireland*, A. B. Scott and F. X. Martin (Eds.), Dublin 1971, Akt. Gold, 2018, s. 99.
[448] Homeros'un Odyseia'sında adı geçen, Yunan Deniz tanrısı Poseidon tarafından fok balıklarına ve diğer deniz yaratıklarına bakmakla görevlendirilmiş deniz ihtiyarı, deniz tanrısıdır. Korkmaz, 2012, s. 282.
[449] "Lotophagus" Odyseia'da geçen, "lotus meyvesini yedikten sonra her şeye kayıtsız kalan" bir ırktır. İngilizcede, günlük konuşma dilinde "sefa pezevengi" olarak kalıplaşmış bir deyim şeklinde kullanılmaktadır.
[450] Jordan Fantosme'nin kroniğinden akt. Gold, 2018, s. 97.
[451] Map, s. 103.
[452] Map, s. 485.
[453] Gerald of Wales, *Conquest of Ireland*, s. 128–9.

adamıydı. Kendi gemisi hariç tüm filosunun kayalıklara savrulduğu çalkantılı bir Kanal geçişinden sonra Henry tüm denizcilerin kayıplarını tazmin etmişti.[454]

Henry çok az uyur, zamanını avlanarak, neredeyse her gün satranç oynayarak ve kendi basit kıyafetlerini tamir ederek geçirmeyi tercih ederdi. Lincoln Piskoposu Hugh ile yaşadığı diyalogda sırasında da parmakları için deriden bandaj türü bir şeyler dikmekle meşguldü. Az uyumasına rağmen, uyuduğu zamanlarda saray mensupları onun öğlene kadar uyuduğundan şikâyet ederlerdi. Henry'nin sarayın kargaşasından kaçmak için sık sık ava çıkma takıntısından yakınanlar vardı. Battle Manastırı başrahibi, Henry'yi görmek için saraya gittiğinde, "kral ava çıktığı için o gün hiçbir şey yapamadığından" yakınıyordu. Newburghlu William da Henry'nin avdan zevk aldığını fakat olması gerekenden çok daha fazla zaman ayırdığını yazıyordu.[455]

3.2.1. Restorasyon Dönemi

Henry'nin yönetiminin ilk 10 yılı, Stephen'ın anarşi ile damgalanan döneminin yarattığı tahribatı onarmakla geçmişti. Fakat bu tahribat, özellikle Matilda-Henry yanlısı bir şekilde kaleme alınan kroniklerin abarttığı gibi İngiltere'nin bütününü kapsayan bir yapıda değildi. Anarşi bölümünde değinildiği üzere, tahribat çoğunlukla kurumsal yapıyla ve kraliyet otoritesiyle ilgiliydi. Tabii ki yıkılan kalelerin onarılması ya da kuşatma ve saldırı amaçlı yapılmış müstahkem mevkilerin yıkılması, bozulan ekonomiyi ve zayıflayan otoriteyi restore etmekten çok daha kolaydı. Fakat yine de kroniklerin tasvir ettiği gibi, İngiltere'nin her yerinde yanmış, yıkılmış binaların olduğu, tarlalardan dumanların yükseldiği, sokakların cesetlerle dolu olduğu bir manzara yoktu. Bunun yerine Stephen'ın yönetimi tarafından, biraz da zorunlu olarak boşaltılmış bir hazine ve otoritesizlik sayesinde büyük bir güce kavuşmuş olan yerel baronlar vardı. Gold'a göre kroniklerin Henry yanlısı propagandası Stephen'ın hükümdarlığındaki anarşiyi kasıtlı olarak abartıyordu; bu sayede I. Henry ve şimdi de torunu II. Henry döneminde sağlanan barış daha da "mükemmel" görünüyordu.

[454] Map, s. 487.
[455] Gold, 2018, s. 97.

Henry hem hazineyi doldurmak hem de kraliyet otoritesini güçlendirmek için çalışmalara başlamıştı. Öncelikli olarak iç savaş sırasında zarar gören kale ve kamu binalarının restorasyonu, Stephen döneminde baronların kraliyet ve birbirleri aleyhine genişlettikleri toprakların durumu ve bir sene önce yapılan Winchester Antlaşması gereğince yıkılması gereken kalelerin yıkılması işlerine girişti. Bunları yaparken idari ve mali yapı için kadrosunu oluşturmaya başlamıştı. Henry'nin imar ve inşaat çalışmalarına önem veriyordu fakat önce iyi bir yönetim kadrosu kurmalıydı. Akitanya dukalığı ile beraber zenginlik elde etmişse de, İngiltere'nin kasası boştu. İyi bir yönetim kadrosu oluşturmadan ne hazineyi doldurabilir, ne de otoritesini güçlendirebilirdi.

Henry'nin çalışmaları çabuk karşılık bulmuştu. Thomas Becket'ın hukukçularından ve biyografi yazarlarından biri olan din adamı William Fitz-Stephen (ö. 1191), denizin ötesinden gelen bu kral tarafından yeniden bir bütün haline getirilen İngiltere'den övgüyle bahsetmiştir:

> "*Tüm Flamanlar silahları ve yükleriyle birlikte denize doğru yola çıkmışlardı. İngiltere'deki tüm kaleleri yıkılmıştı. Yağmalanmış olanlara kalıtsal hakları iade edildi. Haydutlar ormandaki saklanma yerlerini terk edip köylere girdiler. Kılıçlarını saban demirine, mızraklarını orağa dönüştürdüler. Darağacını görünce dehşete kapılan hırsızlar, çiftçilik sanatını icra etmekten memnun oldular. İnsanlar artık şehirden ya da kamptan güven içinde seyahat edebiliyordu. Krallık zengindi; her yerde bolluk vardı: tepeler ekiliyordu; vadiler hasatla kaplıydı; otlaklar sürülerle doluydu; ağıllar meleyen koyunlarla doluydu.*"[456]

Henry güçlü bir hükümdar olmak istiyorsa, zenginleşmesi gerekiyordu. Şahsi olarak açgözlü ya da hırslı değildi ve paranın kendisine pek önem vermezdi. Giyimi nispeten mütevazı, beslenmesi ise özellikle de daha sonraki yaşamında kilosunu korumaya çalıştığı zamanlarda seyrek ve sadeydi. Henry parayla ilgileniyordu, çünkü güçlü bir devletin derin mali rezervler gerektirdiğini anlamıştı. Henry'nin saltanatının ikinci yarısında hazinedarı ve Londra piskoposu olan Richard Fitz-Nigel (Fitz-Neal)

[456] Gold, 2018, s. 79.

de bunu anlıyordu. "*Dialogus de Scaccario*" adlı eserinde şöyle demiştir: "Krallıkların öncelikle sağduyu, metanet, adalet ve diğer erdemler tarafından yönetildiğinin ve yasaların korunduğunun elbette farkındayız. Fakat paranın, sağlam ve akıllıca politikaları hızlandırabildiği ve tıpkı müzakereler gibi zorlukları yumuşatabildiği zamanlar vardır."[457]

Henry kral olduğunda, Normandiya mücadelesi yüzünden kasası boşalmış, Stephen ise İngiltere hazinesinde çok az para bırakmıştı. Krallığını sağlamlaştırmak için Henry'nin Normandiya'nın savunmasını sağlaması, Anjou'daki isyanı bastırması ve Galler, Bretonya ve Toulouse'a boyun eğdirmesi gerekecekti. Paraya ihtiyacı vardı. Kraliyet gelirleri, topraktan, vergilerden, ormanlardan ve adli cezalardan elde ediliyordu. 1158-9 yıllarına ait kraliyet gelir hesapları çeşitli kaynaklardan elde edilen yaklaşık 30.000 sterlinlik geliri listelemektedir. Bu kaynaklar; kırsal bir ekonomi olduğu için çiftlikler; cinayet cezaları ve yardımlar dâhil olmak üzere adalet gelirleri, *Danegeld*[458] ve askerlik hizmeti yerine ödenen bir vergi olan *Scutage*'ı içeren vergilendirmelerdi. Bunların yanı sıra loncalardan, Yahudi cemaatlerinden ve madencilikten de gelir elde ediliyordu.[459] Henry'nin kraliyet otoritesini benzeri görülmemiş bir şekilde merkezileştirmesi, kraliyetin kira ve harçlardan elde ettiği geliri tüm dominyonlarında muazzam oranlarda artırmıştı. Henry, 1166'da şövalyelerin hizmetleriyle ilgili bir soruşturma yapılmasını emretti. Ülke çapında şövalye ücretlerinin bir listesinin Maliye'nin emrinde olmasıyla gelir doğal olarak arttı. Henry'nin başarılı savaşları ona yağmalardan da gelir getirdi. Ormanlar İngiltere'nin dörtte birini kaplıyordu ve hepsi kraliyete aitti. Orman yasaları Henry'nin Norman ataları tarafından konulmuştu ve bu yasalar sadece avlanma alanının kendilerine ait olmasını istedikleri için ortaya çıkmamıştı. Ormanlar mineral

[457] *Dialogus de Scaccario*'dan akt. Warren, 2000, s. 273.
[458] Danegeld (Here-geld), Dan vergisi ya da ordu vergisi olarak da bilinir. Here-geld, 1012'de Ethelred (the Unready) döneminde İskandinav paralı askerlere ödeme yapmak için başlatılan ve daha sonra Anglo-Danimarka rejimini iktidarda tutan askeri gücü finanse etmek için kullanılan bir, "yıllık vergilendirme" biçimidir. Heregeld, 1051'de Edward (the Confessor) tarafından resmen kaldırıldı, fakat 1052'de Earl Godwine ve ailesinin restorasyonunun ardından yeniden canlandırılmıştı. Heregeld, Anglo-Norman kralları tarafından alınan vergilendirme biçimlerinden birinin modeliydi ve 'Danegeld' olarak biliniyordu. Simon Keynes, "Heregeld", The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, ss. 240, M. Lapidge vd. (Eds.), Wiley Blackwell, Chichester 2014.
[459] Amt, 1993, s. 169.

ve madenler, kereste, odun kömürü, saman vb. orman endüstri ürünleri yoluyla elde edilen muazzam bir gelir kaynağıydı.[460]

.

Fatih William'dan beri idari taksimat feodal yapılanma baz alınarak büyük ölçüde tamamlanmıştı. İngiltere'de kral, Normandiya ve Akitanya'da dük, Anjou ve Maine'de kont olan Plantagenet yöneticileri en büyük arazi sahipleriydi. Bunun altında kont ve baron olan baş kiracılar (tenant-in-chief) bulunuyordu ve Henry'nin baş kiracılarının yıllık gelirleri ortalama 200 sterlin civarındaydı. Zengin bir şövalye çok şanslıysa 50 sterlin, bir rahip 5 sterlin ve zengin bir köylü 2 ila 3 sterlin arasında bir gelire sahip olabilirdi.[461] İngiliz para birimleri standart olarak pound (sterlin), şilin (shilling) ve penidir (pençe). 1 Pound 20 Şilin'e, 1 Şilin ise 12 Peni'ye denk gelmektedir. Peni yerine Ortaçağ'da Roma para birimi olan "denarius" kullanılırdı ve mali kayıtlarda ve kısaltmalarda, özellikle boyu rulolarda "d" harfi kullanılırdı. Ondalık sistemi baz almayan bu değerlendirme sistemi 1970'lere kadar sürmüştür. Para birimi ondalık sisteme dayanmadığı için boru rulolarda "p.s.d" olarak yazılırdı. Örneğin, £13.2s.4d şeklindeki bir kayıt 13 Pound 2 Şilin 4 Peni olarak okunurdu. Kısaca 13.2.4 Pound da denilirdi. Buna ek olarak kayıtlarda sıkça görülen bir diğer para birimi olan "Mark" bir poundun 3'te 2'sine (13s 4d) denk geliyordu.[462]

Kral, şövalyelerin askeri hizmetini baş kiracılarından, yani krallığın büyük kodamanlarından talep ediyordu. Bu şövalyeler kırk gün boyunca krala askeri hizmet vermekle yükümlüydü. Ancak Henry zamanla şövalye hizmeti yerine vergi "scutage" almayı, savaşlarında ise paralı askerlerden oluşan ordular kullanmayı tercih etti. Bu vergi genellikle şövalye ücreti başına yıllık 2 Mark olarak alınıyordu ve kraliyet hazinesinin en önemli gelir kalemlerinden biriydi. Henry, 1159'daki Toulouse seferi için fon toplama çabasında, scutage ve ilgili vergilerden 9.000 sterlinin biraz üzerinde muazzam bir meblağ toplamıştı.[463] Scutage, Henry'nin feodal sistemin arazi kirası dışında fon topladığı kademeli bir değişime katkıda bulundu.

---

[460] Gold, 2018, s. 100.
[461] Edmund King, *England: 1175–1425*, Routledge & Kegan Paul, 1979, s. 44-49, akt. Gold, 2018, s. 100.
[462] Early English Currency, http://faculty.goucher.edu/eng240/early_english_currency.htm, Erişim 01.12.2021. Daha detaylı bilgi için, Boru Rulo (Pipe Roll) kayıtlarının incelenmesi için The Pipe Roll Society tarafından hazırlanan kaynağa bakılabilir. The Pipe Roll Society, *Introduction to the Study of the Pipe Rolls*, Wyman & Sons, London 1884.
[463] Amt, 1993, s. 183.

Henry, adli cezalardan önemli gelirler elde ediyordu. Hatta, suçu işleyen soyluların mülklerini ellerinden aldığı durumlar olmuştu. Buna örnek bir ceza, kalıtsal kâhyalık görevini yürüten, yargıç ve şerif olarak görev yapan Michael Belet'in kardeşine verilmişti. Michael Belet, Henry'nin en az yirmi beratına şahitlik etmiş ve büyük itibar görmüştür. Bir noktada kardeşi Robert'ı saraya getirdi. Ancak Robert 1164'te bilinmeyen bir kabahat işleyerek Henry'yi kızdırdı; Henry onun mülkünü elinden aldı ve 100 sterlin para cezasına çarptırdı.[464] Bunların yanında Henry'ye kazanç sağlayan küçük cezalar da vardı. "*William oğlu Matthew'un yönetmeliğe aykırı şarap sattığı için yarım mark borcu var*" ve "*Fleming* (Flaman) *Geoffrey'nin kralın mahkemesinde yanlış bir iddiada bulunduğu için 20 şilin "amercement"* (para cezası) *borcu var*". Bu cezalar sayısızdı ve rulo kayıtları bunlarla doludur. Ancak toplanan her şilin Henry'nin kasasına ekleniyordu.[465] Henry alacakları konusunda da prensiplerine bağlıydı. Ne kadar uzun sürerse sürsün, borçlu olunan tüm paraların geri ödenmesini istiyordu. Geoffrey de Neville kendisine miras kalan 9 sterlinlik (6s 8d) bir borcu ödemişti. Maliye tam yirmi dört yıldır bu paranın peşindeydi.[466] Gallerli Gerald, Henry öldüğünde, kalelerinin hazineyle dolup taştığını yazmıştı.[467]

İngiltere'nin Normanlar tarafından fethinden sonra adaya gelen Yahudiler, Henry için başka bir gelir kaynağıydı. İngiltere'de yaşayan Yahudi topluluklarına yönelik politikalarından da kazançlı çıktı. Onları sadece ağır bir şekilde vergilendirmekle kalmadı, aynı zamanda bir banka olarak kullandı. Normal bir yılda Yahudi cemaatinden elde edilen gelirin kraliyetin toplam gelirinin yedide birine denk geldiği tahmin edilmektedir.[468] Henry 1188'de Selahaddin Öşrü'nü (Saladin Tithe) kişisel mülkler üzerinden aldığında, Yahudiler taşınabilir malları için nüfusun geri kalanı tarafından ödenen onda bir yerine dörtte birini ödemek zorunda kaldı. Fakat Henry, Yahudilerden para almasına rağmen onları korumuştur. İngiltere'nin Yahudi cemaatleri onun yönetimi altında gelişmişti.[469]

[464] Vincent, "Court of Henry II", *Henry II: New Interpretations*, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 278-334, The Boydell Press, Woodbridge 2007. s. 300.
[465] Warren, 2000, s. 270.
[466] Warren. 2000, s. 271.
[467] Vincent, 2003, s. 301-32.
[468] Cecil Roth, *A History of the Jews in England*, Oxford University Press, Oxford 1978, s. 16.
[469] Gold, 2018, s. 102.

Henry, bürokrasiye önem veriyordu. Krallığını zenginleştirmek için olağanüstü ve çeşitli yeteneklere sahip bir yönetim oluşturdu. Babası Geoffrey'e hizmet etmiş güvenilir adamlara ek olarak Henry, babasından sonra dukalığı devraldığında kendisi için çalışan yeni adamlarını da maiyetine dâhil etmişti. Fatih William'ın kardeşi Bayeuxlü Odo'nun (ö. 1097) soyundan gelen ve Henry'nin kuzeni ve Normandiya'daki güvenlik şefi (*constable*) olan Richard du Hommet (ö. 1181), kethüdası (*chamberlain*) Henry Fitz-Gerold (ö. 1174) ve kâhyası (*steward*) Manasser Biset (ö. 1177) de Henry ile birlikte İngiltere'ye gelmiş ve 1160'lardan itibaren Henry'nin saray kabinesinin çekirdeğini oluşturmuşlardı. Henry, hırslı ve son derece yetenekli olan Lisieux Piskoposu Arnulf'u (ö. 1184) Normandiya yargıcı olarak atadı.[470] Arnulf, Henry'nin sadık bir destekçisiydi. Hem Stephen'a hem de VII. Louis'ye hizmet etmiş, tecrübeli bir din adamıydı. 1150'de Henry ile tanıştıktan sonra onun hizmetine girmişti. Matilda'nın üvey annesi Adeliza'nın dul eşi olan Arundel Kontu William d'Aubigny, Stephen'a olan eski sadakatine rağmen, Henry'nin bir başka yakın danışmanı olmuştu.[471]

Henry büyükbabasının sadık adamlarını kullanabildiği her yerde kullandı. Eski kralın hazinedarı olan Ely Piskoposu Nigel, Henry'nin de hazinedarı oldu. Nigel olağanüstü başarılı oldu ve maliyeyi I. Henry döneminde sahip olduğu güce kavuşturdu. Fakat yaşlandığı için Henry onu tekrar kraliyet hizmetine çekmek zorunda kaldı. Nigel eski düşmanlarıyla, özellikle de Leicesterlı Robert'la çalışmak istemiyordu.[472] Nigel daha sonra gayrimeşru oğlu Richard Fitz-Neal (ö. 1198) için 400 sterlin karşılığında hazinedarlık görevini satın aldı.

Richard, maliyedeki çalışmalarını babasının çalışmalarının üzerine inşa etti ve oldukça başarılı oldu. 1170'lerin sonlarında, Henry'nin saltanatının en önemli iki kitabından biri olan "*Dialogus de Scaccario*" (Maliyeye İlişkin Diyalog) yazmaya başladı ve krallığın yönetimindeki değişimi inceledi.[473] Kitap, usta ve öğrenci arasındaki bir diyalog şeklinde, büyük bir kültürel değişimin başlangıcını

[470] King, 2007, s. 44.
[471] Gold, 2018, s. 82.
[472] Warren, 2000, s. 266.
[473] Michael T. Clanchy, *From Memory to Written Record: England 1066-1307*, Wiley-Blackwell, London, 2013, s. 26-27.

anlatmaktadır.[474] Başlangıçta Westminster'da bulunan büyük bir masa olan maliye, gelen tüm gelirleri ve giden harcamaları kaydediyordu. I. Henry'nin zamanında, başta Salisburyli Roger olmak üzere yetenekli kâtipler ve idareciler tarafından icat edilmişti. Maliye memurları borçlunun borcunu ödemesi yıllar alsa bile her zaman bir borcun peşine düşerlerdi.[475] Gallerli Gerald burayı "*Londra'da kraliyet aidatlarının toplandığı ve muhasebeleştirildiği bir tür kare masa*" olarak tanımlıyordu.[476] Krallığın gelirlerinin çoğunun üzerinden geçtiği bu masayı kaplayan kumaş bir satranç tahtasını andırıyordu. "Exchequer" adını bu görünümünden almıştı. Latince satranç ya da dama anlamına gelen "scaccarium" kelimesinden türetilmiş bir isimlendirmeydi.[477] Geleneksel olarak hazine, Domesday Kitabı, kraliyet tacı ve asasıyla birlikte Winchester'da bulunuyordu. Normandiya'da ise Caen, Henry'nin mali ve idari merkezi olarak görev yaptı.[478]

Yeteneğe saygı duyan Henry, eski düşmanlarını yakın çevresine yerleştirmişti. Richard de Lucy'yi (ö. 1179) İngiltere'deki ilk yargıcı olarak seçti. Anglo-Norman bir aileden gelen Richard, Henry'nin büyükbabası I. Henry'ye hizmet etmiş olsa da, 1136 yılına gelindiğinde Stephen'ın adamı olmuş ve kral için vazgeçilmez hale gelmişti. Hatta 1153'te Henry'ye karşı bir baskına liderlik etmişti. Ancak Henry onun yeteneğini ve İngiltere'nin yönetimi konusundaki eşsiz bilgisini fark etti. Richard hayatının geri kalanında Henry'ye sadık kalacak ve Henry de onu ödüllendirecekti. Henry, Stephen'ın kampından gelmiş olan Leicester Kontu Beaumont ikizlerinden Robert'ı, Richard de Lucy ile ortak yargıç olarak atadı.[479]

Sivil bürokratların yanı sıra kilise adamları da Henry'nin maiyetine katıldı. Pek çoğu sarayda kâtiplik gibi görevlere getirilirken aynı zamanda kilisede kazançlı ve prestijli görevlere de getiriliyordu. Bunlar arasında Canterbury başpiskoposu Theobald, Rouen Başpiskoposu Rotrou (ö. 1183), daha sonra Poitiers Başdiyakozu ve ardından Winchester piskoposu olarak da görev yapacak olan Ilchesterlı Richard (ö. 1188) ve

[474] Richard FitzNigel, *Dialogus de Scaccario, The Dialogue of the Exchequer*, Emilie Amt and S.D. Church (Eds. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 2007.
[475] Warren, s. 271.
[476] Gerald of Wales, s. 28.
[477] Michael T. Clanchy, *England and its Rulers 1066-1307*, Wiley Blackwell, Oxford 2014, s. 77.
[478] Clanchy, 2013, s. 32.
[479] King, 2007, s. 44.

yine Canterbury Başdiyakozu olarak atanacak olan Ely Piskoposu Geoffrey Ridel de vardı. Henry kurumsal hafızaya inanıyordu. Geçmiş iki kralın yetenekli adamlarını hizmetine almasının nedeni de buydu. Artık Henry'ye sadıklardı ve çoğu ölene kadar da öyle kalacaktı. Ancak sadakatlerinde tereddüt eden olursa, Henry onları ezip geçerdi. Henry ile Stephen arasında barışın sağlanmasında çok önemli bir rol oynayan, ancak kral olduktan sonra Henry'nin yanında durmaktan tedirgin olan Bloislı Henry, 1155'te hazinesiyle birlikte Cluny'ye kaçtığında, Henry onun kalelerini yıktırmıştı.[480]

Kraliçesi Eleanor birkaç kez Henry'nin naipliğini yaptı. Henry'nin saltanatının bu ilk yıllarında Eleanor'un büyük bir otoriteye sahip olduğu görülüyor. Henry'nin Eleanor'a ihtiyacı vardı. Otuz beş yıllık krallık zamanının on üç yılını İngiltere'de geçirmemişti ve onun yokluğunda krallığı için güçlü bir yönetime ve süreklilik duygusuna ihtiyacı vardı. Eleanor, Henry'nin en güvendiği danışmanlarıyla, özellikle Leicester Kontu Robert, Richard de Lucy, Cornwall'lı Reginald, Canterbury Başpiskoposu Theobald ve genç Thomas Becket birlikte çalışarak bunu sağladı. Salisburyli John, Eleanor'un naipliği sırasında piskoposları atamasından ve ayrıca ülkeyi terk etmek için Eleanor'un iznine ihtiyaç duyulmasından şikâyetçiydi.[481] Eleanor Henry yokken yasal anlaşmazlıklarda araya girdi ve davaların kralın mahkemesine gelmesine izin verdi. On ikinci yüzyılın en ünlü hukuk davalarından biri olarak bilinen davada, Ansteyli Richard'ın davasını Henry'nin önüne getirmesine izin veren Eleanor'du. Henry'nin zenginliğini ve dolayısıyla gücünü sergileyen görkemli saray toplantılarına başkanlık etti ve Henry'nin Anglo-Norman atalarının geleneğine uygun olarak fermanlar yayınladı. Henry ve Eleanor'un sarayı Avrupa'nın en büyüğü haline geldi ve Eleanor, Henry'nin isteğiyle, ihtişam ve zenginlik gösterisinin uygun bir şekilde olmasını sağladı.[482]

Sarayda kral ve kraliçeye muhafızlık yapanlar, fırıncılar, kâtipler, şövalyeler, papazlar, Henry ve Eleanor adına sadaka dağıtan din görevlileri (almoner), hekimler, şarap dağıtımından sorumlu uşaklar ve kapıcılar dâhil olmak üzere çok sayıda personel vardı. Eleanor'un kendi şansölyesi vardı ve Henry'nin saltanatının başında

[480] Gold, 2018, s. 83.
[481] Turner, 2011, s. 151–2.
[482] Gold, 2018, s. 83-84.

bu görev bir süreliğine eski hocası Üstat Matthew tarafından yürütüldü. Bir Anglo-Norman baronu olan Jocelin de Balliol ve Henry'nin babasına da hizmet etmiş olan Norman William Fitz-Hamo da Henry'nin emriyle Eleanor'a hizmet etmişti.[483] Salisburyli John, Eleanor'un otoritesinin Henry'ninkine eşit olduğunu düşünüyordu ve mektupları da bunu yansıtıyordu. Suffolk şerifine yazdığı bir mektupta, "*eğer* [bunu yerine getirmek] *istemezseniz kralın adaleti yerine getirilecektir*" tehdidinde bulunuyordu. 1150'lerde Eleanor, Henry'nin yardımcı yargıçlarından daha fazla güce sahipti.[484] Henry için aile üyesi olmak masada bir yeri garanti etmiyordu. Yeteneğe ve liyakate her şeyden çok değer verirdi. Geoffrey'nin gayrimeşru oğullarından kardeşi Surrey Kontu Hamelin'i (ö. 1202) ve öz kardeşi William Fitz-Empress'i (ö. 1164) son derece zengin etti. Fakat askeri seferleri sırasında Henry'nin yanında savaşmalarına rağmen, yakın çevrenin dışında tutuldular.[485]

Henry'nin beratlarına tanıklık edenlerin isimlerden, Henry'nin salt Norman, İngiliz, Anjou ya da Akitanya soylularından farklı olarak "Anglo-Norman" soyluları tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bunlar ya kendileri ya da aileleri Manş Denizi'nin her iki yakasında da topraklara sahip olan kişilerdi. Richard du Hommet, Manasser Biset, Henry'nin amcası Cornwall'lı Reginald, Geoffrey Ridel, Richard de Lucy, Warin Fitz-Gerald, Ilchesterlı Richard, Oxfordlu John ve Ranulf de Glanville. Bu adamlar Henry'nin yakın çevresini oluşturuyor, onun en yakın dostları ve danışmanları oluyorlardı. Henry arkadaşlarına değer veriyordu. Henry sadakat arar ve gözüne kestirdiklerini zenginlik, piskoposluk, özel görevler ya da zengin varislerle evliliklerle ödüllendirirdi. Para ve toprağı kendi elinde tutmak istiyordu ve bu nedenle neredeyse hiç yeni soylu yaratmadı. Bunun istisnası, Warenne varisi Isabella ile evlendirdiği üvey kardeşi Hamelin ve oğulları Richard ve Geoffrey başta olmak üzere kendi ailesinden sınırlı sayıda kişiydi. Matilda ve Stephen tarafından verilen bazı (Vere, Aubigny, Bigod ve Mandeville aileleri) unvanları da onaylamıştı.[486]

Yetenekli ve hırslı kişiler sarayda idari hizmetlerde yükselebiliyordu. Ailesi I. Henry'nin yönetiminde çalışmış olan Thomas Brun (Brown ö. 1180), kralın

[483] Turner, 2011, s. 162.
[484] Turner, 2011, s. 154-155.
[485] Gold, 2018, s. 8
[486] Vincent, 2007, s. 289 vd.

ölümünden sonra II. Roger'a hizmet etmek üzere Sicilya'ya gitmişti. Akıcı bir şekilde Arapça konuşup yazabiliyordu ve Sicilya'da yargıç ve papaz olarak yüksek görevlerde bulunmuştu. Ancak Roger öldüğünde, cazip ve kazançlı fırsatlar sunan Henry için çalışmak üzere İngiltere'ye gitmeyi tercih etti. Henry, 1160 yılında Thomas'ın hizmetini ödüllendirmek için ona yıllık gelirin yanı sıra 42 sterlin gibi yüksek bir meblağ vermişti. Saray kâtiplerinin çoğu Henry'nin hizmetine girmeden önce Paris, Chartres ya da Bologna'daki büyük okullarda eğitim görmüştü ve çoğu hukukçuydu. Bir tarihçiye göre Henry'nin saray mensupları Batı'daki diğer tüm saray mensuplarından daha iyi eğitilmişlerdi. Bunlar, Avrupa'nın dört bir yanında diplomatik görevlerde ulunmuşlardı.[487]

Henry'nin sarayına aldığı ve görevler verdiği soyluların yanı sıra bir de merkezi otoriteye tehdit oluşturabilecek kişileri ortadan kaldırması ya da pasifleştirmesi gerekiyordu. Henry soylularının otoritesine meydan okumasını kabul edemezdi ve kendisine karşı gelenlere savaş açmıştı. 1138'de Stephen, William le Gros'u (ö. 1179) York Kontu ilan etmişti. Stephen onun davranışlarını hoş görmeye hazırsa da Henry değildi. Saltanatının ilk icraatlarından biri William'la başa çıkmak için kuzeye ilerlemek oldu. William le Gros kralın geldiğini duyunca hemen tüm mülklerinden feragat etti. Henry yeni bir York Kontu yaratmadı.[488] Henry, Angevin partisine sadık olan Hereford Kontu Roger Fitz-Miles (ö. 1155) ve Hugh Mortimer'e (ö. 1180/81) karşı da harekete geçti. Roger, Matilda'nın ateşli bir savunucusu olan Gloucesterlı Miles'ın oğluydu. Fakat Henry onların kalelerinin kendi elinde olmasını istiyordu ve Roger, Gloucester ve Hereford'u krala bırakmaya ikna edildi. Ancak Hugh kalelerinden vazgeçmek yerine onları tahkim etti. Henry, Cleobury, Wigmore ve Bridgnorth'u aldı ve yaza doğru Hugh da kralın tam yetkisini kabul etti.[489]

Henry, büyük-büyükbabası I. William'ın kalesi ve savaşta yara almış olan Londra Kulesi'ni inanılmaz bir hızla onardı; çalışma Paskalya ile Pentekost arasında tamamlandı. Henry'nin saltanatının başlangıcı başkentteki inşaat çalışmalarıyla karakterize edildi. Westminster Sarayı da Henry'nin yeni şansölyesi Thomas Becket'ın yakın gözetimi altında onarıldı. İmar ve bayındırlık çalışmalarına önem

[487] Aurell, 2007, s. 53.
[488] Warren, 2000, s. 60.
[489] Warren, 2000, s. 61.

veriyordu II. Henry. Servetinin büyük bölümünü imar faaliyetleri için kullanmıştı. Mali kayıtların ve kraliyet harcamalarının tutulduğu boru ruloları (pipe rolls) Henry'nin inşaat programının harcamaları hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Yeni inşaatların talimatı bizzat Henry'nin kendisinden geliyordu. Sürekli hareket halinde olan ve gittiği yerde üç günden fazla durmadığı kaydedilen Henry, şatoların, sarayların, köprülerin, aşevlerin, hastanelerin ve diğer yapılarının durumunu ve yenilerine olan ihtiyacı not ediyordu. Henry'nin hükümdarlığı sırasında "Kralın İşlerinin Ustası" (Master of King's Works) yoktu. Henry, bu görevi bizzat kendisi üstlenmişti.[490]

Fontevraud'da muhteşem bir mutfak (aşevi), Caen'de bir cüzam hastanesi, Poitiers'de Eleanor'la evlendiği katedralin yenilenmesi ve "vitrin kalesi" Dover'ı inşa etmek için parasını kullandı. Dover limanı ve şehri önemliydi. Bu dönemde İngiltere'nin kıtaya açılan kapısı konumundaydı. 1155-56'dan itibaren neredeyse kesintisiz bir seri halinde günümüze ulaşan İngiliz maliyesinin boru rulolarında (pipe rolls) yer alan inşaat işleri için yapılan harcamaların kayıtları, Henry'nin Dover kalesi için diğer tüm inşaat projelerinden çok daha fazla para harcadığını göstermektedir. Henry'nin Dover Kalesi için harcadığı toplam miktar yaklaşık 6.440 sterline ulaşmaktadır. Bu, bir sonraki en pahalı inşaat projesi olan Nottingham (1816 sterlin) için harcandığı kaydedilen miktarın üç katından fazla, Windsor (1475 sterlin) ve Winchester (1236 sterlin) gibi büyük kraliyet konutları için harcandığı kaydedilen miktarın dört katından fazlaydı.[491]

Henry ihtişamı seviyordu. Saltanatının başlangıcından itibaren yaptırdığı ve restore ettiği binaların tamamında krallığının ihtişamının görünmesini sağlamaya çalışıyordu. Henry'nin özellikle "aziz kültünden fayda sağlamak adına" çoğu dini amaçlı olan yapılara ağırlık verdiğini düşünen araştırmacılar vardır ki, haksız değiller. Her ne kadar din adamlarına saygılı olsa da, Henry dindar bir insan değildi ve Kilise'yle sürekli çatışma halindeydi. Fakat tuhaf bir şekilde Henry çok fazla batıl

[490] *The History of the King's Works*, H. M. Colvin (Ed.), HMSO, 1963, I, s. 64. Akt. Gold, 2018, s. 104.
[491] John Gillingham, "Henry II, Thomas Becket and Building of Dover Castle", Çevrimiçi Makale, Tarihsiz. https://www.academia.edu/34997479/HENRY_II_THOMAS_BECKET_AND_THE_BUILDING_OF_DOVER_CASTLE. s. 1. (Erişim, 12.02.2022)

inanca sahipti ve azizlerin kalıntıları konusunda abartılı bir titizliği söz konusuydu. Bu yüzden Canterbury Katedrali'nin yeni ve görkemli Trinity Şapeli ve koronasının[492] Thomas Becket için bir mabet olarak inşa edilmesi araştırmacıları, Henry'nin inşaat faaliyetlerini aziz kültüne bağlamalarına sebep olmuştu. Fakat Gillingham'ın da belirttiği üzere, Dover Kalesi bu durumla çok bağlantılı değildi.

1179'da sıra dışı bir durum gelişti. Fransa Kralı VII. Louis, 15 Ağustos 1179'da tek oğlu ve varisi 14 yaşındaki Philip'in taç giyeceğini ve mesh edileceğini yeni duyurmuştu. Fakat hemen akabinde Philip tehlikeli bir şekilde hastalandığında Louis, tek oğlunu kaybetme ihtimaliyle çılgına dönmüş ve Canterbury'ye giderek Thomas Becket'ın mezarını ziyaret etmek gibi şaşırtıcı bir karar almıştı. Wissant'tan yola çıktı ve 22 Ağustos'ta Dover'da karaya çıktı. Louis'nin bu kararı İngiltere kralı Henry'yi şaşkına çevirdi. Canterburyli Gervase'ye göre Henry, Louis'i Dover sahilinde karşılayabilmek için gece boyunca at sürmüştü. Ertesi gün (23 Ağustos) Henry, Louis'e Canterbury'ye kadar eşlik etti ve iki kral burada törenle karşılandı. Louis, Canterbury kilisesine, keşişler için yıllık önemli bir şarap hediyesi de dâhil olmak üzere değerli hediyeler verdi. O geceyi Becket'ın mezarında geçirdi; ertesi gün kendi isteği üzerine kardeşliğe kabul edildi. Louis Canterbury'de bir gece daha kaldıktan sonra Dover'a geri götürüldü ve 26 Ağustos'ta yola çıkmadan önce bir gece daha geçirerek aynı gün Wissant'a ulaştı.[493]

Daha önce ne Louis, ne de ondan önce bir Fransa kralının İngiltere'ye böyle bir ziyareti olmamıştı. Gilligham, bunun "devlet başkanı düzeyinde" ilk ziyaret olabileceğini düşünmektedir. Louis, aralarında Flandra ve Guines kontları ve Louvain dükünün de bulunduğu kalabalık bir baron maiyetiyle gelmişti ziyarete. Muhtemelen, her ne kadar Henry kıtadaki toprakları için Louis'ye bağlılık yemini etmiş bir vassal olsa da, bu ziyaret "krallar düzeyinde" gerçekleştiği için Henry ve Louis Dover kumsalında eşitçe kucaklaşmışlardı. Henüz, bu düzeyde bir karşılama protokolü gelişmemiş olduğu için çok fazla ayrıntı bilmek mümkün değildi. Louis'nin beş günlük kısa hac yolculuğunda misafirler nasıl karşılanmış ve nerede ağırlanmıştı? Gillingham işte bu noktada Henry'nin Dover Kalesi'ni bir kraliyet

[492] Kilise ve şapellerin uç kısmında bulunan taç şeklindeki yapı.
[493] Gillingham, "Dover Castle", s. 10.

vitrini olarak inşa ettirdiğini, İngiltere'nin tüm zenginliğini ve ihtişamını yansıtması için de diğer tüm kale ve saraylara yapılan masraflardan çok daha fazlasının harcandığını düşünmektedir.[494] Dover Kalesi'nin bugün halen ayakta olduğunu ve çağının ötesinde, muazzam bir ihtişama sahip olduğunu göz önüne alarak, İngiltere'ye gelenleri, limanın hemen üstünde heybetli duruşuyla karşılayan bu kalenin Henry'nin inşaat işlerine gösterdiği önemin bir ölçütü olarak kabul edebiliriz.

Newburghlu William'a göre Henry'nin kaleleri "krallığın kemikleriydi". Onları elinde tutan, ülkeyi de elinde tutabilirdi. Henry'nin topraklarının güvenliği için çok önemliydiler ve Henry bunların inşası ve bakımı için büyük miktarda harcamalar yaptı. Saltanatı boyunca 20.000 sterlinin üzerinde bir maliyetle onları neredeyse zapt edilemez hale getirmişti.[495] 1173-4 Büyük İsyanı'nda (Great Revolt) olduğu gibi tehdit edildiğinde, kalelere daha fazla harcama yaptı. Bunlar, yetenekli mühendisleri tarafından onun için inşa edilen yenilikçi kuşatma makineleri ve diğer çığır açan savaş makineleriyle birleştiğinde, Henry'nin kuşatma savaşında neredeyse yenilmez olduğu anlamına geliyordu.[496]

Henry elinde tutmayı tercih ettiği kaleleri yeniledi ve egemenliği boyunca yenilerini inşa etti. Normandiya'da Gisors'ta, Anger ve Nantes arasındaki Ancenis'te, ve İngiltere'de Orford'da, Nottingham'da, Scarborough'da ve Newcastle'da kaleler inşa etmişti. 1176'da Henry, İngiltere'deki her kaleyi eline geçirdi ve kontların ve baronların kale muhafızlarını görevden alarak kendi muhafızlarını yerleştirdi. Yakın danışmanı, İngiltere'nin adil yargıcı Richard de Lucy'yi bile bağışlamadı, Ongar kalesini elinden aldı.[497] 1176'dan itibaren Henry gücünün doruğundaydı. Bu dönemden itibaren kendisini "*Henry, Tanrı'nın lütfuyla, İngilizlerin kralı, Normanların dükü, Akitanyalıların dükü ve Angevinlerin kontu*" olarak tanımlamaya başladı.[498] Henry kraliyetin merkezi otoritesini tam anlamıyla tesis etmişti.

Henry, kişisel mülklerine de oldukça özen gösteriyor ve harcamalar yapıyordu. Aralarında "en sevdiğim" dediği Clarendon ve Woodstock'un da bulunduğu evlerine

[494] Gillingham, "Dover Castle", s. 11 vd.
[495] Warren, 2000, s. 234.
[496] John D. Hosler, *Henry II: A Medieval Soldier at War*, 1147–1189, Brill, Boston 2007, s. 183.
[497] Howden, s. 127.
[498] Gold, 2018, s. 105.

neredeyse şatolarına harcadığı kadar para harcadı. Arundel'deki yatak odasının dışında bir bahçe, Nottingham'da güvercinlikler, bir balık havuzu ve konutlarına doğru sürekli yol alan şarap vardı. Henry lüksün tadını çıkarıyordu.[499]

Henry'nin inşaat işleri sadece kale, saray ve şatolar üzerine değildi. Hastaneler ve cüzzamlı kolonileriyle de ilgileniyordu. Henry cüzzamlı kolonilerini finanse ederken muhtemelen kuzeni Kudüs'ün "cüzzamlı kralı" Baldwin'i düşünüyordu. Baldwin çocukken, cildi ve sinir uçlarını etkileyen son derece acı verici ve zayıflatıcı bir hastalık olan cüzzama yakalanmıştı. Hastalığı ilk fark eden Baldwin'in hocası Surlu William olmuştur. Arkadaşlarıyla oyun oynarken hiç acı hissetmiyor gibi görünüyordu. William, Baldwin'in "*hiçbir şey hissetmiyormuş gibi sabırla her şeye katlandığını*" yazmıştır. "*İlk başta bunun dayanıklılığından kaynaklandığını düşünmüştüm, ancak en ufak bir çimdiklenme ya da ısırma hissetmediğini fark ettim* [...] *zaman içinde bunların çok ciddi ve tedavisi olmayan bir hastalığın habercisi olduğunu anladık.*"[500] Cüzzam bu dönemde Avrupa'da yaygındı ve kabaca her 200 kişiden birini etkilemesine rağmen insanları, hastalığa yakalananların dış görünüşlerindeki bozulmadan dolayı dehşete düşürüyordu.[501]

Batıl inançları olan Henry, belki de hastalığı önlemek amacıyla, Luka İncili'nde "yaralarla kaplı" olarak yatan Lazarus'tan[502] esinlenerek "*lazar evleri*" olarak da adlandırılan cüzzam hastaneleri inşa etti. Bu hastaneleri Fontevraud, Angers, Caen, Bayeux ve Rouen'de inşa ettirdi. Ayrıca imparatorluğu boyunca İngiltere, Normandiya, Akitanya, Maine, Touraine ve Anjou'da kiliseler, manastırlar, köprüler, mutfaklar, saraylar, parklar ve av köşkleri yaptırdı. Hatta Tours ve Saumur arasındaki Loire ovasında sel baskınlarını önlemek için otuz mil uzunluğunda bir bent inşa ettirmiştir.[503]

---

[499] History of the King's Works, I, s. 69. Akt. Gold, 2018, s. 105.
[500] William of Tyre, A History of Deeds Done Beyond the Sea, E. A. Babcock and A. C. Krey, New York, 1943. Akt. Phillips, 2009, s. 115.
[501] Christopher Hibbert, *The English: A Social History 1066–1945*, Harper Press, 1987, s. 158.
[502] Yuh 11: 1-46.
[503] Nicholas Vincent, 'The Great Lost Library of England's Medieval Kings? Royal Use and Ownership of Books, 1066–1300', *1000 Years of Royal Books and Manuscripts*, Kathleen Doyle and Scot McEndrick (Eds.), University of Chicago Press, 2014. Akt. Gold, 2018, s. 106.

İngiltere'nin nüfusu yaklaşık 2,5 milyon kişiydi. Başkent Londra, 20.000'in üzerindeki nüfusuyla krallığın açık ara en büyük şehri olarak egzotik şeylerin ithalatı için bir mıknatıs haline gelmişti. Rıhtımlarda bulunan mallar arasında Çin'den gelen kırmızı ipekler, Arabistan'dan gelen altınlar, Mısır'dan gelen değerli taşlar, Fransız şarapları, Rusya'dan gelen samurlar ve Orta Doğu'dan gelen bademler bulunuyordu.[504] William Fitz-Stephen, Londra'yı dünyanın her yerinden tüccarların mallarını getirdiği uluslararası bir şehir olarak yazıyordu. Londra, saraya akın eden zengin soyluların saraylarıyla dolu ve görünüşe göre her zevkin tatmin edilebildiği hareketli, gelişen bir ticaret merkeziydi:

> "*Dünyanın herhangi bir yerinde bulunabilecek her türlü kötü ya da zararlı şey bu şehirde de bulunabilir* [...] *Parazitlerin sayısı sonsuzdur. Aktörler, soytarılar, pürüzsüz tenli delikanlılar, Mağribiler, dalkavuklar, güzel oğlanlar, efemineler, oğlancılar, şarkıcı ve dansçı kızlar, şarlatanlar, dansözler, büyücüler, gaspçılar, gece gezginleri, sihirbazlar, pandomimciler, dilenciler, soytarılar.*"[505]

Henry'nin propaganda makinesi hükümdarlığı boyunca etkili olmuştu. Rejimi için göz kamaştırıcı bir kamusal yüz yaratmanın önemini biliyordu. Henry'nin sarayının görkemi, zenginliği, yazıların parlaklığı, Henry'nin topraklarında yaptırdığı sayısız bina, hac ziyaretleri ve teşvik ettiği aziz kültleri hanedanının hizmetindeydi. Henry, Tanrı'nın mesh ettiği kişi olduğu iddiasını güçlendirmek için sık sık azizlerin kutsal emanetlerini kullanmıştır. Papa III. Alexander'a atası İtirafçı Edward'ın aziz ilan edilmesi için dilekçe vermiş ve Şubat 1161'de papa bunu kabul etmişti. Oysa daha önce Stephen, yeni bir aziz yaratarak rejimini yüceltmek için Edward'ın 1139'da aziz ilan edilmesi için başarısız bir lobi faaliyeti yürütmüş fakat başarısız olmuştu. Edward'ın biyografi yazarı Rievaulxlu Ailred (ö. 1167), Henry'nin Norman ve İngiliz kraliyet soylarının vücut bulmuş hali olduğunu yazmıştır.[506]

[504] Vincent, 2007, s. 308.
[505] Richard of Devizes, *The Church Historians of England*, Vol. V, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1858, s. 281. (Bundan sonra Devizes olarak geçecektir.)
[506] Gold, 2018, s. 80-81.

Sadece batıl inançlı olduğu için değil, aynı zamanda dinin gündelik yaşamda baskın olduğu bu dönemde halk desteğini de arkasına alabilmek için aziz kültüne büyük önem veriyordu Henry. Clairvaux'daki yeni kilisenin çatısının masrafının ödenmesi karşılığında, 1174'te kanonlaştırılarak aziz ilan edilen Clairvauxlu Bernard'ın parmak kemiğini alma fırsatını kaçırmamıştı. Henry'nin önem verdiği bir diğer aziz kalıntısı da annesi Matilda'nın dul kaldıktan sonra Almanya'dan dönerken beraberinde getirdiği Aziz James'in eliydi. Bunu özellikle Kanal geçişleri sırasında kullanıyordu. Beyaz Gemi kazasının hala hafızalarda olduğu bu dönemde, 35 yıllık hükümdarlığı boyunca 28 defa Kanal'ı geçen Henry, denizi geçmeden önce sık sık Aziz James'in elini görmek isterdi.[507]

Aziz James'in eli, Henry zamanın Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu ile İngiltere arasında küçük bir krize de neden olmuştu. İmparator Frederick, 1157'de azizin kalıntısını geri istemişti fakat Henry vermeye razı değildi. Bunun yerine imparatora dostluk sözü veren zarif bir mektup, güzel bir hediye ve isteğini reddetmesi için elçiler gönderdi. Henry mektupta:

> "*O halde aramızda ve halklarımız arasında bölünmez bir barış ve sevgi birliği ve güvenli ticaret olsun, ancak öyle bir şekilde ki, emir verme yetkisi daha yüksek rütbeye sahip olan sana verilsin ve biz itaat etmeye istekli bulunmayalım. Hediyelerinizin bahşedilmesi zat-ı alinizin hatırasını nasıl taze tutuyorsa, biz de size sahip olduğumuz en güzel ve sizi en çok memnun edecek şeyleri gönderirken bizi hatırlamanızı diliyoruz. Bu nedenle, verilen şeylere değil, verenin sevgisine kulak verin ve onları verildikleri ruhla kabul edin. Bize yazdığınız Aziz James'in eline gelince, Üstat Heribert'i ve kâtibimiz William'ı bizim için ağızdan ağıza cevap vermekle görevlendirdik. Northampton'daki şansölye Thomas'ın şahitliğinde.*"[508]

Henry, imparatorun gönlünü almak için bir de hediye gönderdi; içinde taç giyme töreni yapılabilecek kadar büyük, makaralarla çalışan devasa ve görkemli bir çadır.

[507] Aurell, 2007, s. 27
[508] Karl Leyser, "Frederick Barbarossa, Henry II and the Hand of St James", English Historical Review, Vol. 90, No. 356, ss. 481–506, 1975; Poole, 1958, s. 326-327.

Henry sık sık kendi maiyetinde bir çadır taşır ve bir "çadır bekçisi" istihdam ederdi. Barbarossa'ya verilen bu hediye, dekorasyonunun ihtişamıyla hayranlık uyandıran bir çadırdı ve bir büyük kraldan diğerine verilen bir hediyeydi.[509]

3.2.2. Reform Dönemi

Henry'nin hükümdarlığının özellikle ilk on yıllık döneminden sonra hukuksal düzenlemeler öne çıktığı için daha çok bir reform dönemi olarak anılır fakat bu reformlar sadece adalet temalı hukuki reformlar değildir. Henry bunları yaparken hem merkezi otoriteyi güçlendirmeyi hem hazineyi doldurmayı amaçlıyordu fakat bunları gerçekleştirirken kendi kendine çalışan bir sistem oluşturarak süreklilik sağlamak istiyordu. Henry'nin çocukluk ve gençlik eğitimi gerçekten çok verimli olmuştu ve çağdaşlarıyla ve yakın çağdaşlarıyla kıyaslandığında gerçekten çok zeki bir insan ve yönetici olduğu rahatlıkla anlaşılabiliyordu.

1163 yılında Henry dört yıllık bir aradan sonra İngiltere'ye geri döndü. Döndüğünde, teorik olarak kilise mahkemelerinin yetkisi altında olan suçlarla suçlanan ve mahkûm edilen kâtiplerin cezalandırılmaması karşısında dehşete düştü. Newburghlu William, Henry'nin kendisi yokken ruhban sınıfına mensup kişilerin yüz kadar cinayet işlediğini öğrendiğini yazmıştır; bunun yanı sıra çok sayıda daha hafif şiddet, saldırı ve soygun suçları da işlenmiştir.[510] Henry araştırdığında, Worcestershire'da bir kâtibin bir kıza cinsel saldırıda bulunması ve babasını öldürmesi gibi iğrenç suçların neredeyse cezasız kaldığını gördü.[511] Kilise mahkemeleri şiddet içeren suçlardan hüküm giyenleri cezalandırmak için kefaret ödetmeyi tercih ediyordu. Bu durumda çok az bir ceza ile kurtulan kilise görevlilerinin suç oranları yükseliyordu.

Henry Ekim ayında Westminster'da bir konsey toplayarak sorunu çözmeye çalıştı. "Büyük suçlardan yakalanan ya da hüküm giyen kâtiplerin kilisenin korumasından mahrum bırakılmasını ve kendi memurlarına teslim edilmesini talep etti ve ruhani bir cezaya çarptırıldıktan sonra fiziksel cezaya maruz kalmadıkları sürece kötülük yapmaya daha eğilimli olacaklarını ekledi." Henry'nin kötü kâtiplerin suçlarını kendi

[509] Aurell, 2007, s. 27.
[510] Warren, s. 465.
[511] Materials, III, s. 45-46.

mahkemelerine taşıma arzusu, sonunda onu neredeyse mahvedecek kadar dramatik bir kırılmaya yol açacaktı. Fakat 1160'ların başında Henry bunu bilemezdi. Bununla birlikte, hukuki sistem Henry'nin radarına girmişti ve 1163'ten itibaren miras aldığı hukuk sisteminde reform yapmaya başladı.[512]

Henry'nin "büyük bir değişim programı" amacıyla yola çıktığı şüphelidir. Fakat saltanatının sonunda Henry'nin reformları İngiltere'nin yasal ve adli manzarasını dönüştürmüştür. Yirmi yıllık bir süre boyunca yaptığı değişiklikler, bugün bildiğimiz İngiliz hukuk sisteminin üzerine inşa edileceği temelleri oluşturacaktı. Brand'e göre Henry, "*İngiliz Ortak Hukukunun kurucusu olarak kabul edilmeyi en çok hak eden İngiltere kralıdır*."[513] Adaletin uygulanması, prosedürü ve sistemine getirdiği yenilikler, İngiltere'de hukukun üstünlüğünü tesis etmek ve yerleştirmek için daha önce veya o zamandan beri başka herhangi bir hükümdardan daha fazlasını yapmıştır.

Henry reform işini başkalarına havale etmekle yetinmedi. Ne kadar küçük olursa olsun her konuya bizzat dâhil oldu. Geceleri uyanık kalıp hukuk dili üzerine kafa yorduğu, sürekli uyanık ve iş başında olduğu söylenir.[514] Savaş Manastırı Kroniğinin yazarı, keşişler krala kurucu tüzüklerinden birinin yenilenmesi için dilekçe verdiklerinde Henry'nin yasal taslak işçiliğinin en ince ayrıntısına kadar dâhil olduğunu yazmıştır. Henry, baronlarına danışarak bunu kabul etmiş ve sözleşmeyi yenilerken "*daha önce hiç kullanılmamış bir başka* [ifadeyi] *kendisi dikte etmiştir.*"[515]

Kraliyet yargıcının yanı sıra kâtiplik ve vakanüvislik de yapmış olan Walter Map, Henry'nin "*alışılmamış ve gizli yargı süreçlerinin kurnaz mucidi*" olduğunu ve "*kanunların yapılmasında ve tüm hükümetinin düzenlenmesinde sağduyulu olduğunu, alışılmadık ve karanlık davalarda akıllıca kararlar tasarladığını*"

[512] Gold, 2018, s. 107.
[513] Paul Brand, "Henry II and the Creation of the English Common Law", *Henry II: New Interpretations*, ss. 215-241, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 240.
[514] Map, s. 477.
[515] The Chronicle of Battle Abbey, s. 311. Akt. Gold, 2018, s. 107.

yazmıştır.[516] Map, Henry'nin adaletin günlük işleyişine ne kadar yakın olabileceğine dikkat çekmiştir:

> "*Zengin bir adam aleyhine fakir bir adam lehine verilen kısa ve adil bir karar duyduğumda, baş yargıç Lord Ranulf'a* [de Glanville] *şöyle dedim: Fakir adamın kararı birçok tuhaflıkla ertelenmiş olsa da, siz mutlu ve hızlı bir kararla sonuca ulaştınız. Kesinlikle, dedi Ranulf, biz burada sizin piskoposlarınızın kiliselerinde verdiğinden çok daha çabuk karar veriyoruz. Doğru, dedim, ama eğer kralınız sizden papanın piskoposlardan uzak olduğu kadar uzak olsaydı, sanırım siz de onlar kadar yavaş olurdunuz.*"[517]

Henry, 1166 ve 1184 yılları arasında kendisi ve baronları arasında yapılan ve bağlayıcı kararlar çıkaran toplantılar (assize) düzenledi. Bunlar arasında ceza hukukuyla ilgilenen 1166 tarihli "*Clarendon Assize*", Henry'nin yargıçlarının yetkilerini artıran 1176 tarihli "*Northampton Assize*", ve orman suçlarının yasalara uygun hale getirilmesini sağlayan 1184 tarihli "*Assize of the Forrest*" sayılabilir. Daha önce orman suçlarının cezası kralın keyfine bağlıydı. Bir orman yargıcı olmasının yanı sıra bir vakanüvis ve diplomat da olan Howdenlı Roger bu toplantılara katıldı ve Henry'nin yargıçlarına verdiği talimatların ayrıntılarını yazdı. Howden'ın metni emirlerin doğrudan Henry'den geldiğini açıkça ortaya koymaktadır: "*Kral Henry'nin emrettiği ağır ceza budur.*"[518]

Henry neden kayda değer enerjisini yasal reform davasına yöneltmeyi seçti? Açıkça değişime ihtiyaç vardı. Suç yaygındı ve Henry, saltanatının onuncu yılında, iç savaş sırasında toprakları ve mülkleri ellerinden alınanların sorununu hala tam olarak çözüme kavuşturamamıştı. Kilise mahkemelerinin gücü onu endişelendiriyordu. Düzenli bir hukuk sisteminden elde edilecek gelir de kuşkusuz bol ve sistematik olacaktı. Ancak Henry için bunun bir kamu düzeni ve gelir meselesinden daha fazlası olması muhtemeldir. Bir prensin adalet dağıtma yükümlülükleriyle ilgiliydi.

[516] Map, s. 477.
[517] Map, s. 509.
[518] Roger of Howden, Gesta Regis Henrici Secundi, 2 Vols, William Stubbs (Ed.), Longman, London 1867, I, s. 107. (Bundan sonra Howden Gesta olarak geçecektir.)

Krallığının büyük bölümünü büyükbabasınınkine göre şekillendiren Henry, I. Henry'nin 1100 tarihli taç giyme beratında yer alan "adaletle hükmetme" sözünü hatırlamış olmalıdır. Torun bu sözü yerine getirecektir. Fakat Henry'nin reformları kaçınılmaz olarak kazananlar ve kaybedenler üretti ve daha tartışmalı değişikliklerinin şiddetli bir muhalefete yol açmaması şaşırtıcıdır. Bunu büyük ölçüde mevcut sisteme bir tür Roma Hukuku aşılamama kararına borçludur. Bunun yerine, İngiltere'yi fethettiğinde bulduklarının üzerine inşa etti, örfi hukuk ve uygulamalarla çalışmayı ve bunları azar azar geliştirmeyi seçti. Bu da onu Anglo-Sakson ataları olan İtirafçı Edward, Büyük Alfred ve yedinci yüzyıla kadar uzanan kanunların tasarlayıcısı Æthelberht'in zamanlarına götürdü. Henry, İngiliz hukukunu ve İngiliz adalet sistemini zenginleştirerek kendisini sadece büyükbabasının değil, Anglo-Sakson İngiltere'sinin kahraman krallarının da haklı varisi olarak sundu.[519]

Henry'nin büyük yenilikleri, her biri kendine özgü ancak hepsi birbiriyle bağlantılı dört alana ayrılır: yargıçların rolü ve yetkisi; adaletin örgütlenmesi; davaların yürütülmesi ve toprak ve mülkiyet yasalarındaki değişiklikler. Saltanatının başlangıcında, yargıçların veya yargıçların sayısı azdı ve yetkileri oldukça sınırlıydı. "Kralın adaleti" hala gerçek anlamlar taşıyordu ve Henry'nin, Hugh de Neville'in ihtilaflı bir mülk meselesinde yaptığı gibi, bizzat emir ve hüküm vermesini içerebiliyordu:

> "*Northampton'daki St Andrew keşişlerinin Newton'daki topraklarını ve adamlarını gecikmeden ve adil bir şekilde geri almanızı ve oradan aldığınız mallarını adil bir şekilde onlara geri vermenizi emrediyorum. Bunu yapmazsanız Lincolnshire adaleti bunu yapacaktır. Ve bu konuda başka bir şikâyet duymayayım.*"[520]

Hem Henry'nin hem de Henry'den önceki kralların bizzat "adalet" dağıttıkları çok sayıda writ (emirname) ve charter (berat) bulunmaktadır. Kral, adaletin sağlanmasına bizzat katılmaktadır fakat koca ülkede tek bir kral ve çok fazla dava vardı. Henry buna çözüm olarak ülke çapındaki mahkemelerde görev yapmak üzere yargıçlar

[519] Gold, 2018, s. 108.
[520] Warren, 2000, s. 364.

atamaya başladı ve adalete erişim büyük ölçüde genişledi. Artık kendisi seyahat etmek zorunda kalmadan adaleti halka götürebiliyordu. Newburghlu William, Henry'nin "*krallığın barışını savunmak ve desteklemek* [...] *kötü adamların cüretkârlığını engellemek ve davacılara adalet sağlamak için yargıçlar ve hukuk görevlileri atamak konusunda çok gayretli olduğunu" yazmıştır.*[521]

1160'larda Becket'le olan sert mücadelesi sırasında birçoğuyla yakınlaşmış olan yargıçları kendisi inceledi. Bunlar yıllardır tanıdığı sadık yandaşlarıydı. Son derece iyi eğitim almışlardı, bazıları katedral okullarının 'hocalarıydı', birçoğunun dostluk ve akrabalık bağları vardı ve en güvendiği arkadaşları ve danışmanları olan bu adamlar Henry'nin yasayı şekillendirmesine yardımcı oldular. Bunlar arasında baş yargıçları Leicester Kontu Robert ve Richard de Lucy de vardı. 1179'dan itibaren Ranulf de Glanville, Henry'nin hazinedarı Richard Fitz-Nigel ve kâhyası Michael Belet yargıçtı. Poitou Başdiyakozu ve ardından Winchester Piskoposu olan Ilchesterlı Richard, 1165 ile 1184 yılları arasında yargıçlık yaptı. Hubert Walter, Henry'nin saltanatının ikinci yarısında görev yapmıştır. Henry'nin sadık hizmetkârları arasında Canterbury Başdiyakozu ve daha sonra Ely piskoposu olan Geoffrey Ridel ve Geoffrey'nin kuzeni William Basset; bir başka ateşli Becket karşıtı sadık Norwich piskoposu Oxfordlu John; Geddingli Ranulf, Hugh Bardulf, Roger Fitz-Reinfrey, Wheatfieldli Robert, 1179'dan itibaren kuzeydeki gezici yargıçların lideri olan Richard de Lucy'nin oğlu Godfrey de Lucy de görev yapmıştır.[522]

Henry yargıçlarının otoritesini güçlendirmişti. Henry'nin yargıçlarından birinin önünde oturuyorsanız, sanki kralın önünde oturuyormuşsunuz gibi bilinir hale gelmişti. Henry'nin saltanatının ikinci yarısında bu yargıçlar kral tarafından yargılama yetkisiyle donatıldı. Bu sayede adaletin sağlanması, I. Henry döneminde mahkemelere bizzat başkanlık etmeye alışmış olan yerel toprak ağalarının elinden alındı. Özellikle 1124 yılında, kırk hırsızın yargılandığı, altısının parçalandığı ve geri kalanının asıldığı ürkütücü bir dava yaşanmıştı. Bu davaya kralın yargıçlarının değil

[521] William of Newburgh, Historia Rerum Anglicarum, Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, Richard Howlett (Ed.), 4 Vols, Longman, London 1884-9, I, s. 102.
[522] Brand, 2007, s. 231

de Leicestershire'ın önde gelen toprak sahiplerinin bakmış olması muhtemeldir. Bu durum Henry'nin hoşuna gitmeyecek kadar keyfiydi.[523]

Henry'nin reformları, özgür insanların lordlarına karşı korunmasında eşi benzeri görülmemiş bir değişim getirdi. Kanun, kişisel statüyü tanıyarak toprak sahiplerine karşı bireyi tanımaya ve korumaya başladı. Henry'nin yargıçlarının ülkenin her yerinde düzenli olarak bulunması, keyfi ya da yozlaşmış adalet dağıtan yerel kodamanlardan, daha tarafsız uzlaşma ve hükümler üreten bir sisteme geçiş anlamına geliyordu. Bir lort ile köylü arasında köylünün özgür bir kişi olup olmadığı konusunda bir anlaşmazlık çıkarsa, kararı verecek olan kendi çıkarını düşünen yerel lort değil, Henry'nin mahkemeleriydi. Henry değişimin itici gücünü sağladıysa da, adaleti gerçek anlamda hayata geçiren, çevre mahkemelerde ülkeyi dolaşan, kararlar veren ve bunları titizlikle kaydeden bu küçük yargıç grubunun yorulmak bilmeyen ve çoğu zaman yıpratıcı çalışmaları oldu. Yargıçlar, Westminster'daki baş mahkemeden yola çıkarlar ve görev süreleri bittiğinde oraya geri dönerlerdi. Westminster'daki mahkeme, benzer davalarda verilen kararları karşılaştırmak ya da daha zor veya karmaşık konularda meslektaşlarından danışmanlık almak için devre hâkimlerinin bir araya gelebildiği bir yer haline geldi.[524]

Artık davalar ortak standartlara göre görülüp karara bağlandığından, dava kararları belgelenebilir ve diğer yargıçlar tarafından incelenebilirdi. Bir kez incelendikten sonra, gelecekteki davalar için temel yasal emsaller olarak kullanılabilirlerdi. Böylece bugün bildiğimiz İngiliz örf ve adet hukuku ortaya çıkmaya başladı. 1176 yılına gelindiğinde, Henry'nin yargıçları sistematik olarak ülkeyi dolaşıyor ve kralın adaletinin ortak bir standardını sunuyorlardı. Henry'nin o yılın Ocak ayında Northampton'da düzenlediği ağır ceza mahkemesinde ülke, kralın yargıçları tarafından gezilecek altı bölgeye ayrılmıştı. Bu yargıçlar genellikle belirli bir bölge mahkemesinde üç haftaya kadar kalıyor ve yüzlerce davaya bakıyorlardı. Yargıçlar, genellikle kalabalık meclisler önünde, her türlü suçu ve suiistimali soruşturmakla görevlendirildiler.[525]

[523] Brand, 2007, s. 223.
[524] Gold, 2018, s. 110-111.
[525] Aynı yer.

Yargıçlar, sanıkların belirtilen günde suçlamaya cevap vermelerini beklerlerdi. Bir sanık gerektiği zaman ve yerde ortaya çıkmazsa, sert cezalar alırdı. Henry, yasal işlem başlatmak için emirnamelerin (writ) kullanımını yaygınlaştırdı. Bunlar yalnızca Henry, yargıçları ya da kâtiplerinden gelebilirdi. Saltanatın sonuna gelindiğinde, yasal işlem başlatmak için yaklaşık otuz standart emir olduğu tahmin edilmektedir.[526]

Henry'nin saltanatının sonlarına doğru, hukuk tarihinin en ünlülerinden biri haline gelecek bir kitap yazıldı. Tam adı "*Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae*" (İngiltere Krallığı'nın Kanunları ve Gelenekleri Üzerine İnceleme) olan bu kitap İngiliz örf ve adet hukuku üzerine ilk ders kitabı olarak kabul edilmektedir. Kitap "*Eser, İngiltere Krallığı'nın kanunları ve gelenekleri ile başlar ve Kral II. Henry zamanında, o dönemde hukukun üstünlüğü ve eski gelenekler konusunda en yetenekli olan Ranulf de Glanville adlı ünlü bir adamın yönetimindeki adaletle yazılmıştır*"[527] şeklinde bir beyanla başlıyordu. Kitabın yazarı olarak Ranulf de Glanville kabul edilmektedir. Şeriflik, yargıçlık, diplomatlık gibi görevler yapan Ranulf aynı zamanda bir asker olarak oldukça istisnai biriydi. Howden kendisinden; "*bilgeliğiyle İngiliz* [kanunları] *dediğimiz yasaları oluşturan kişiydi*"[528] ifadeleriyle bahsetmektedir. Henry ona tamamen güveniyordu ve 1180'de onu baş yargıç (*chief justiciar*) olarak atadı. Hayatının son aylarına kadar Henry'ye hizmet ettikten sonra 1178 ya da 1179'da emekli olan Richard de Lucy'nin yerini aldı.

Glanville, sistemin, adaletin tüm organizasyon ve idaresinin yeniden düzenlenmesinin aciliyet arz ettiğini görmüştü. Mahkemelerin "*kolayca yazıya dökülemeyecek kadar çeşitli ve çok sayıda*" olduğunu yazmıştı.[529] Sayılarının çokluğu halk için şaşırtıcıydı ve bu karışıklığa Norman ve Anglo-Sakson hukukunun yan yana işlemesi de ekleniyordu: Fatih William hiçbir zaman Anglo-Sakson hukukunun yerini almaya çalışmamış, Normanların da Norman hukukuna sahip olmalarını sağlamaya çalışmıştır. İngiltere'de Anglo-Sakson döneminden kalma, köy

[526] Warren, 2000, s. 331.
[527] "*Incipit tractatus de legibus et consuetudinibus regni Anglie tempore Regis Henrici Secundi compositus, iusticie gubernacula tenente illustri uiro Rannulfo de Glanuilla, iuris regni et antiquarum consuetudinum eo tempore peritissimo.*" The Treatise on the Laws and Customs of England Commonly Called Glanvill, G.D.G. Hall (Ed. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 2002, s. 1.
[528] Magistri Rogeri de Houdene, Chronica, 4 Vols, William Stubbs (Ed.), Longmans, London 1868-1871, II. S. 215. (Bundan sonra Howden Chronica olarak geçecektir.)
[529] Glanville, s. 139.

kanunlarını uygulayan küçük köy mahkemesinden, bir lort ile köylüleri ve kiracıları arasındaki sorunlarla ilgilenen yerel malikâne mahkemesine; birkaç köy mahkemesini bir araya getiren ve daha az ağır suçları karara bağlama eğiliminde olan yüzler (*hundreds*)[530] mahkemelerine kadar birçok mahkeme türü vardı. Genellikle daha ciddi suçlara ve haksız fiil meselelerine bakan "*shire*" mahkemeleri; ilçe mahkemeleri; kralın bulunduğu her yerde faaliyet gösteren ve en yüksek mahkeme olarak hareket eden kraliyet mahkemesi ve din adamlarına adalet dağıtan, ancak aynı zamanda evlilik anlaşmazlıkları ve yeminlerin bozulmasıyla da ilgilenen çok sayıda dini mahkeme bulunuyordu. Bu mahkemelerin yetki alanları belirsizdi: toplumdaki yerinize ve nerede yaşadığınıza bağlı olarak, savunmanızı nerede sunacağınız belirsizdi. Davalar yıllarca sürebilir, farklı mahkemelerde görülebilirdi.[531]

Henry'nin mahkeme standartlarını ve prosedürlerini kademeli olarak sistematik hale getirmesiyle, sanıkların bir suçlamaya cevap vermek üzere belirli bir zamanda mahkemeye gelmeleri için celpname ile çağrılmaları; bir davacının mahkemeye gelmemesi için uydurduğu sahte mazeretlerin (false essoins) cezalandırılması; mahkemelerin aralıklarla ve günün sadece bir kısmında değil, her gün ve tam gün toplanması ve yargılamaların yazılı kayıtlarının tutulması norm haline geldi. Standartlaştırılmış celpname ve dilekçelerin uygulamaya konulması sistemde devrim niteliğinde bir adım olmuştur. Standart formdaki topraklarından hukuka aykırı bir şekilde mahrum bırakılanlar için hızlı bir yasal çözüm yolu olan "*novel disseisin*" (yeni mülksüzleştirme) emri sadece şansölyelikten çıkarılabilirdi. Standart formda kullanılan ifadeleri, ayrıntılar dışında her zaman aynıydı:

> "*Kral'dan Şerif'e, selamlar.* [N…] *Normandiya'ya yaptığım son yolculuktan bu yana* [R.'nin] *haksız ve yargısız bir şekilde kendisini filanca köydeki özgür kiracılığından mahrum bıraktığından şikâyet etti. Bu nedenle size emrediyorum ki,* [N.] *davasını takip etmeniz için size*

[530] Hundred, (Yüzlük), Anglo-Sakson İngiltere'sinde hem bir toprak ölçüsü hem de bir mahkemenin hizmet verdiği alan olan yerel idari birimlerdi. Onuncu yüzyılda ortaya çıkmışlardır, ancak bu tür bazı yerel düzenlemelerin çok daha önce düzenlenmiş olması düşünülmektedir. Yüz ya da Yüzlük ifadeleri tam anlamını karışlamadığı için ve Türkçede tam bir karşılığı olmadığı için İngilizce olarak kullanılmıştır. Detaylı bilgi için: Sean Miller, "Hundreds", *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester, 2014, s. 249.

[531] Warren, s. 317-318.

teminat verirse, kiradan alınan eşyaların kiraya iade edilmesini ve Paskalya'dan sonraki Pazar gününe kadar kiranın ve eşyaların huzur içinde kalmasını sağlamalısınız. Ve bu arada, kiracının mahallesindeki on iki özgür ve yasal adamı tarafından görüldüğünü ve isimlerinin bu emirle onaylandığını göreceksiniz. Ve onları Paskalya'dan sonraki Pazar günü benim ya da yargıçlarımın huzurunda, tanıma yapmaya hazır olmaları için iyi celpçilerle çağırın. Ve [R.'yi] *ya da kendisi bulunamazsa temsilcisini* [bailiff], *gage* [rehin-zilyetlik] *ve güvenilir kefillerin teminatı üzerine, tanımayı duymak için orada olmaya çağırın. Ve orada çağıranları, bu emri ve kefillerin isimlerini bulundurun. Şahitler, vs.*"[532]

Şerifin sanığı belirli bir gün ve saatte mahkemeye çağırmasından, ilgili malları zilyetliğine almasına ve jüride görev yapmak üzere iyi karakterli on iki kişiyi bir araya getirmesine kadar, süreçteki her adım ilk kez ayrıntılı bir şekilde belirlenmişti. Bunlar mahkemelerin sorunsuz bir şekilde işlemesi ve adaletin yerine getirilmesi için gerekli unsurlardı. Henry'nin saltanatının sonlarına doğru, süreci hızlandırmaya yardımcı olacak yeni bir araç daha ortaya çıktı: "iade edilebilir ilam". Şerifin bir ilamı mahkemeye iade etmesini gerektiren bu mütevazı yenilik, tebliğ edildikten sonra yargıca yargılamaya başlaması ve gerektiğinde daha fazla talimat vermesi için yazılı yetki veriyordu.[533]

Henry'nin reformları sadece yargı sistemini düzene sokmayı değil, aynı zamanda özellikle şerifler arasındaki yolsuzluğun kökünü kazıyarak verimliliğini artırmayı da amaçlıyordu. Şerifler genellikle yerel lortların ailelerinden geliyordu. 1170 yılında kısa süreliğine İngiltere'ye geri dönen ve yerel yönetimdeki yolsuzluk raporlarından haberdar olan Henry, yeni bir komisyon kurulmasını emrederek onların dünyasını alt üst etti. Bu, "*Inquest of the Sheriffs*" (Şerifler Soruşturması) olarak bilinen uygulamaydı. "*Kral Normandiya'ya geçtiğinden beri şeriflerin ya da icra memurlarının her yüz kişiden, her köyden ve her adamdan ne ve ne kadar*

[532] Glanville, s. 167-168.
[533] Gold, 2018, s. 113-114.

aldıklarının araştırılmasını [...] *ve iddialar, nedenleri ve kanıtları hakkında soruşturma yapılmasını*"[534] emretti.[535]

Soruşturma sonunda şeriflerin çoğu görevden alınmıştı. 1170'te yolsuzlukla suçlanan yirmi şeriften Eylül sonunda sadece altısı kalmıştı ve bunların dördü Henry'nin saray halkındandı. Bundan böyle bu görevler çoğunlukla profesyonel memurlar tarafından yürütülecekti. Tamamen idari bir görevdi ve bu nedenle yönetici sınıflar için cazibesi yoktu, Henry'nin yargıçlarına bağlıydı.

Henry'nin reformlarından önce bir dava nasıl kovuşturuluyordu? Çoğunlukla Tanrı'ya havale edilirdi ve ölümcül olabilirdi. Jüriler mevcut olsa da, çoğu zaman ne destekleyici belgeler sunuluyor ne de tanıklar düzgün bir şekilde inceleniyordu. Bunun yerine yargılama, yemin ya da çile yoluyla yapılıyordu. Yeminli yargılama, davacı ve davalının doğruyu söylediklerine dair yemin etmeleri için her iki tarafça tanık çağrılacağı anlamına geliyordu. Bu tanıklardan genellikle kutsal bir emanet üzerine yemin etmeleri istenirdi; çok az kişinin yalan söylediği varsayılırdı. Aksi takdirde, ilahi cezanın onları ziyaret edeceğine inanılırdı. Çileli yargılama ise ya dövüşle (düello), ya suyla ya da ateşle yapılırdı. Dövüş yoluyla yapılan çile, suçlanan ve suçlayanın ya da onların tayin ettiği şampiyonların dövüşmesini gerektiriyordu.[536]

Suyun yanında iki çile vardı - sıcak ve soğuk. Sıcak su kaynama noktasına getirilir ve mahkûm suçun niteliğine göre elini bileğine ya da dirseğine kadar suya sokup bir taş almaya zorlanırdı. Daha sonra üç gün boyunca bandajlanırlardı. Sargılar çıkarıldığında, eğer haşlanma yoksa, masum oldukları kabul edilirdi. Ancak yaraları varsa suçlu oldukları varsayılırdı. Soğukta, sanıklar bağlanır ve bir gölete atılırdı; yüzerlerse suçluydular, batarlarsa masumdular. Diğer işkenceler arasında, sanığın bir rahip tarafından kutsanmış kızgın bir maşayı tutarak üç adım yürümek zorunda bırakıldığı ateşle çile çekmek de vardı. Yine, eğer Tanrı mucizevi bir şekilde yaralarını iyileştirirse, masum sayılıyorlardı. Doğal olarak çok fazla ilahi müdahale olmadı ve birçok kişi bu çileli sınavlarda öldü ya da sakat kaldı. Henry bu tür uygulamalardan uzak durmaya hevesliydi ve Anglo-Sakson geleneği olan jüri ya da

[534] Stubbs (Ed.), 1921, s. 175–8.
[535] Warren, 2000, s. 288.
[536] Warren, 2000, s. 321.

doğruyu söyleyeceklerine yemin eden bir grup adam tarafından yargılanmayı tercih etti. Yine de, suya batırarak çile çektirme Henry'nin hükümdarlığı boyunca ciddi ceza davalarında, belki de caydırıcı olarak algılanan değeri nedeniyle kullanılmaya devam etti. Çile ile yargılamalar giderek gözden düştü ve sonunda 1215 yılında kaldırıldı.[537]

Henry döneminde, arazi ve mülkle ilgili hukuk davaları için jürili yargılama imkânı getirilmiştir. Jüri, bir arazinin ya da mülkün kendisine ait olduğunu kanıtlamaya çalışan kişiyi tanıyan kişilerden oluşacaktı ve jürinin görevi öncelikle 'gerçekleri tespit etmek' olacaktı. İdeal bir durumda, mülke nasıl sahip olduğunu hatırlayacaklar ya da araziyi ekip biçtiğini veya orada ne kadar süre yaşadığını kanıtlayabileceklerdi. Sorgulamaları sınırlıydı: jüri sadece mülkünden hukuka aykırı bir şekilde mahrum bırakılıp bırakılmadığını tespit edecekti, mülkü ilk başta nasıl elde ettiğine dair doğruları ve yanlışları değil. Bu konu bir temyiz mahkemesi tarafından ele alınabilir.[538]

Cezai konular farklı şekilde ele alınmıştır. Henry'nin suç konusunda endişeli olduğu anlaşılıyordu ve hazinedarı Richard Fitz-Nigel, artan ekonomik refah ve daha fazla alkol satın alma kabiliyetiyle bağlantılı olduğuna inandığı bir 'suç dalgasından' bahsetti. Ciddi suçlar cinayet, tecavüz, soygun, kundaklama, vatana ihanet ve para ya da kralın mührünü taklit etmekti.[539] Henry'nin hükümdarlığı için güvenilir suç rakamlarına sahip değiliz, ancak 1202 yılı için Lincolnshire'daki rakamlar 114 cinayet, seksen dokuz soygun, altmış beş yaralama ve kırk dokuz tecavüzden bahsetmektedir.[540]

Mahkemeler, cezai suçları yargılamak için 'hazır bulunan jüri' hizmetlerini kullanacaktır. Burada insanlar doğruyu söyleyeceklerine dair yemin eder, gerçekleri inceler ve tavsiyelerde bulunurlardı. Bugün olduğu gibi bir karar vermezlerdi. Bu Henry'nin yargıçlarına bırakılmıştı. Ancak küçük davalar shire mahkemesinde görülür ve gezici yargıçların önüne gelmezdi. Henry'nin saltanatının sonuna

[537] Gold, 2018, s. 115.
[538] Warren, 2000, s. 341.
[539] Brand, 2007, s. 221.
[540] Warren, 2000, s. 341

gelindiğinde, bir jüri sanığı belirleyecek, sanık tutuklanıp hapsedilecek ve bir sonraki eyre (gezici mahkeme) toplantısında kralın yargıçlarının huzuruna çıkarılacaktı. Suçlu bulunursa kişi asılabilir ya da sağ eli ve ayağı kesilerek sakat bırakılabilirdi."[541] Glanville yargıçların sanığa adalet sağlamak için her yolu denediğini yazmıştır: "Meselenin gerçeği çok sayıda ve çeşitli soruşturma ve sorgulamalarla araştırılacak ve sonuç olarak ya tamamen aklanması ya da çile çekerek kendini aklaması gereken sanığın hem lehine hem de aleyhine olası gerçekler ve olası varsayımlar göz önünde bulundurularak sonuca varılacaktır."[542]

On ikinci yüzyıl İngiltere'sinde toprak zenginlik demekti. Henry, 1160'ların ortalarından itibaren başta miras hukuku olmak üzere toprak hukukunda reformlar yapmaya başladı. Başlıca motivasyonları kamu düzeni ve paraydı. Henry, on dokuz yıl süren iç savaşın ardından on yıldan biraz daha uzun bir süre önce iktidara gelmişti. Zaferi, istediği gibi düşmanına savaş yoluyla kesin bir şekilde boyun eğdirmek değil, diplomatik bir uzlaşmaydı. Chronicle of Battle Abbey'nin yazarı iç savaşla ilgili olarak 'en güçlü olanın en çok şeyi elde ettiğini ve herkesin ele geçirdiği şeyi sanki haklıymış gibi elinde tuttuğunu' belirtmiştir.[543] Savaşın ardından, hak sahiplerinin mülksüzleştirildiği ve diğerlerinin haksız yere mülklerini ele geçirme fırsatını yakaladığı, böylece potansiyel sivil çekişme ve kamu düzensizliğinin tohumlarını eken birçok rakip toprak talebi vardı.

Henry toprak ve mülk sahipliğini mahkemelere taşımaya, yargıçlarının yasal ve bağlayıcı mülkiyeti tesis etmelerini sağlamaya kararlıydı. Toprak hukuku reformlarının en başarılı olanları 'novel disseisin' (bir kiracının arazisinden hukuka aykırı olarak mahrum bırakılıp bırakılmadığı) ve 'mort d'ancestor' (davacının atalarının araziye sahip olup olmadığı ve davacının yasal mirasçı olup olmadığı) reformlarıydı. Henry'nin mort d'ancestor kavramını geliştirirken kendi deneyimlerini göz önünde bulundurmuş olması muhtemeldir: ne de olsa hakları Stephen tarafından gasp edilmişti.[544]

[541] Warren, 2000, s. 355.
[542] Glanville, XIV, s. 171.
[543] Chronicle of the Battle Abbey, s. 106. Akt. Gold, 2018, s. 116.
[544] Warren, 2000, s. 342.

Henry'nin 1176'da Northampton'da verdiği hüküm, bu anlaşmazlıkların çözümüne hoş bir açıklık ve mahkemenin kararına karşı gelmeyi düşünenlere açık bir uyarı getirdi:

> "*Eğer bir mülk sahibi ölürse, mirasçıları babalarının öldüğü gün tımarına sahip olduğu gibi sahip olmaya devam etmelidir ve ölen adamın vasiyetlerini yerine getirebilecekleri mallarına sahip olmalıdırlar ve daha sonra lordu aramalı ve ona tımardan ödenmesi gereken yardım ve diğer her şeyi ödemelidirler* […] *Ve eğer tımarın lordu, mirasçıların iddia ettikleri söz konusu merhumun zilyetliği inkâr ederse, lort kralın yargıçları, on iki yasal adam tarafından merhumun öldüğü gün hangi mallara sahip olduğuna dair bir soruşturma yapılmasını sağlayacaktır ve bu soruşturma bunu tespit ederse, mirasçılarına iade de yapılacaktır. Ve eğer biri buna aykırı bir şey yapar ve bundan suçlu bulunursa, kralın merhametine kalacaktır.*"[545]

Toprak mirasının daha kesin hale getirilmesiyle şiddet olaylarının sayısı azaldı. İhtilaflı arazi veya mülk durumlarında kavgalar nadir değildi ve Henry yasal bir çözüm sağlayarak kamu düzenine yönelik bu tehdidi azalttı. Henry, mülkiyet anlaşmazlıklarının yerel lortların mahkemeleri yerine kendi mahkemelerinde görülmesini sağlayarak hazinesine de daha fazla para kazandırdı. Adaletten elde edilen kazançlar Kraliyet için şaşırtıcı bir zenginlik kaynağıydı. 1176-7 yıllarında mahkeme harçları, para cezaları ve ormandan elde edilen gelir 30.300 sterlin civarındaydı; bunu bir perspektife oturtmak gerekirse, o yıl çiftlik ödemeleri sadece 4.300 sterlindi.[546] Adaletten elde edilen gelirin tamamı hak ettiği yere ulaşmıyordu: kralın yargıçları sadece maaş almakla kalmıyor, aynı zamanda para, yiyecek ya da başka hediyeler olmak üzere rüşvet de alıyorlardı. Bu rüşvetler hiçbir zaman boru rulolarında görünmemiştir.[547]

Fakat her şey para değildi. Muhtemelen Henry'nin daha yüce düşünceleri de vardı; kral olarak, tebaasının topraklarını miras alma konusundaki yasal haklarını ihlal

[545] Assize of Northampton, Madde 4; Warren, s. 343; Stubbs (Ed.), 1921, s. 179–180.
[546] Nick Barratt, 2007, s. 242–256.
[547] Gold, 2018, s. 117.

edilmeden korumak onun göreviydi. Örneğin; dul kadınların haklarının korunması konusunda ısrarcıydı. Kocasının ölümü üzerine mirasının bir kısmından haksız yere mahrum bırakılan herhangi bir dul kadın artık kralın mahkemesine başvurarak bu durumu düzeltebilirdi.[548] Her zaman sert bir eleştirmen olan Gallerli Gerald bile Henry'nin "*ezilenler için iyi bir adalet yöneticisi*" olduğuna inanıyordu.[549]

Kasım 1176'da Henry, Westminster'da bir mahkeme düzenledi. Burada, etki alanının en uç noktalarından gelen elçiler tarafından ziyaret edildi ve övüldü. 1176 kışında Westminster'a gelen ziyaretçiler kendilerini Frederick Barbarossa'nın, Doğu Roma İmparatoru Manuel Komnenos'un (ö. 1180), Sicilya kralının, Savoy dükünün, Flandra kontunun ve Rheims başpiskoposunun saraylarından gelen elçilerle birlikte bulacaklardı. Henry ayrıca Navarre ve Kastilya krallarından da heyetler kabul etti.[550]

Henry, Richard Fitz-Nigel'e göre, "*dünyanın ünlü hükümdarlarının en büyüğü*" idi. Sarayı ve çektiği elçiler de bunu yansıtıyordu. Çünkü Henry muazzam nüfuz ve güce sahip bir adam, on ikinci yüzyıl rönesansının entelektüel hayatının tam merkezinde yer alan bir prensti. Aralarında Bathlı Adelard ve Conchesli William'ın da bulunduğu yüzyılın en büyük öğretmenlerinden bazıları tarafından eğitilen Henry, bu rönesansa parlaklık kattı. İngiltere'deki katedral okulları Fransa, İtalya ve İspanya'dakiler kadar gelişmiş değildi ve bu nedenle İngiliz akademisyenler eğitimlerine yurtdışında devam ettiler. Ancak birçoğu geri döndü ve bazıları Henry'nin yönetiminde bir yuva buldu. Sicilya, Konstantinopolis ve Latin Krallığı'ndaki büyük Avrupa okullarında okuyarak geri dönenler, yeni edindikleri bilgileri İngiltere'ye getirdiler, kitaplarını yazdılar ve sonraki yüzyılların büyük entelektüel başarılarının temellerini attılar. Henry, tipik olarak mevcut gelenek üzerine inşa ederek birkaç şey yaptı. Hebridler'den Levant'a kadar tüm etki alanlarında kültürel bağların devam etmesini teşvik etti ve diplomatlarının tüm önemli saraylarda bulunmasını sağladı; gezgin bilginlere kucak açtı, onların topraklarına ve sarayına akın etmesini teşvik etti ve böylece bilim, hukuk, sanat ve mimari ve teoloji alanlarındaki yeni bilgileri yaydı; ve

[548] Brand, 2007, s. 237.
[549] Gerald of Wales, Conquest of Ireland, s. 302-3. Akt. Gold, 2018, s. 118.
[550] Diceto, I, s. 416.

Henry'nin himayesi altında, eski ve yeni masalları tozlu Latince alanlarının ötesine taşıyarak yerel dilde yazılmış muhteşem bir edebiyat patlaması görüyoruz.[551]

Henry İngiltere tahtına çıktığında, gezgin bilgin geleneği zaten köklü bir geçmişe sahipti. Henry'nin büyükbabası I. Henry, Petrus Alfonsi'yi doktoru olarak istihdam etmişti. Petrus, Kuzey İspanya'dan Hıristiyanlığı kabul etmiş Yahudi bir bilgindi. Başlıca eserleri, diyalog biçimini kullanarak inanç üzerine yazdığı "*Dialogi*" ve Arapça ve İbranice fabların bir derlemesi olan "*Disciplina Clericalis*" idi. Bu fabllar Batı'da ilk kez yayınlanıyordu ve Henry bu eserlerden haberdardı. Henry'nin hocası Conchesli William gibi, Petrus Alfonsi de öğretmekten ve bilgi peşinde koşmaktan zevk alıyordu ve öğrencisine, "*bunun bir kısmını senin zevk alman için aktarıyoruz, böylece bu sanatın ne kadar arzu edilir ve ne kadar güzel olduğunu hem görebilir hem de bilebilirsin*" diyordu.[552] Petrus Alfonsi'yi örnek alan Bathlı Adelard, büyük İspanyol bilgininin deneyimlerinden esinlenerek İspanya'ya gitmiş ve Arapların matematik alanındaki gelişmeleri hakkında edindiği bilgileri Kuzey Avrupa'ya getirmiş olabilir.[553]

Oxford'daki St. Frideswide Manastırı'ın rahibi Robert Cricklade (ö.y. 1174-79), Gaius Plinius'un "*Naturalis Historia*" (Doğa Tarihleri) çevirisini Henry'ye ithaf etmekle kalmamış, 1150'lerde kraliçesi Eleanor için Sicilya'dan Konstantinopolis yoluyla, kadın hastalıklarından doğum kontrolüne, kürtajdan çocuk yetiştirmeye kadar her şeyi ele alan ve Kleopatra ya da onun kadın doktoru Theodote tarafından yazıldığı düşünülen bir jinekoloji metni olan "*Gynaecia Cleopatrae*"nın bir kopyasını getirmiştir. Eleanor'un biyografi yazarlarından biri, bir çocuk daha kaybetme korkusundan kaçınmak isteyen kraliçenin, ölen oğlu William'ın yasını tutarken bu metni istediğini ileri sürmektedir.[554] Eleanor'un bu metni isteyebilmesi, eğitimli sınıflar arasında Yunanca ve Latince metin bilgisinin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.[555]

---

[551] Gold, 2018, s. 90.
[552] Suzanne Conklin Akbari, 'Between Diaspora and Conquest', *Cultural Diversity in the British Middle Ages*, Jeffrey Jerome Cohen (Ed.), Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 30.
[553] R. W. Southern, 'The Place of England in the Twelfth-Century Renaissance', History, XLV, 1960, ss. 201-16.
[554] Turner, 2011, s. 173.
[555] Gold, 2018, s. 90-91.

Anglo-Norman diyarından gelen akademisyenler uluslararası bir üne kavuştu. Salisburyli John zamanının en büyük Latince uzmanı olarak görülüyordu ve bir İngiliz olan Nicholas Breakspear 1154 yılında IV. Adrian adıyla papa seçildi. Breakspear, Henry'nin kral olmasından birkaç gün önce, 4 Aralık'ta papa oldu. Tarihteki tek İngiliz papa olarak kalmıştır. Henry'ye en büyük hizmeti, sakinlerinin Hıristiyanlığa geçmesini sağlaması karşılığında İrlanda'yı Henry'nin imparatorluğuna katan *Laudabiliter* adlı papalık bildirisi (bulla) olmuştu.[556]

Henry'nin doğrudan ya da dolaylı himayesi, yetenekli yazarlardan oluşan bir galaksinin gelişmesini sağladı. Bunlar arasında Walter Map, Bloislı Peter, Lisieuxlu Arnulf, Gallerli Gerald, Salisburyli John, Howdenlı Roger, İngiliz hukuku üzerine etkili incelemenin bilinmeyen yazarı (geleneksel olarak Henry'nin başyargıcı Ranulf de Glanville'e atfedilir), Richard FitzNigel (Dialogue Concerning the Exchequer'in yazarı), Huntingdonlı Henry ve Torignili Robert vardı. Bloislı Peter, Henry'nin sarayının fakir bir edebiyatçı için cazibesini şöyle açıklıyordu:

> "*Bizi saraya bağlayan şey daha narin giysiler, daha nefis ve daha rafine yiyecekler ve orada korkuyorum ve korkmuyorum ve ailemin bana bıraktığı mülkü artırabilir ve büyük sözler söyleyebilirim; zenginlerin öğütleri ve kodamanların dostluğunun bahşedebileceği saygınlık şansları beni oraya bağlıyor.*"[557]

Bu başarılı yazarların yanı sıra, "Kral Arthur ve Kutsal Kâse" efsanesini geliştiren yazar Chrétien de Troys'un ve bazı akademisyenlerin, Henry'nin gayrimeşru üvey kız kardeşi Shaftesbury Başrahibesi Mary olabileceğini düşündüğü şair Marie de France'ın da bu ortamda yetiştiğine inanılmaktadır.[558] Hem kendisinin hem de Eleanor'un Arthur efsanesinden haberdar olmalarına rağmen Henry, Britonların eski kralının efsanesini hükümdarlık iddiasını desteklemek için neredeyse hiç kullanmadı. Bu, efsanenin onları büyülemediği ve Henry ile Eleanor'un Wace'in "Roman de

[556] Gold, 2018, s. 91.
[557] Peter Dronke, "Peter of Blois and Poetry at the Court of Henry II", Medieval Studies, 38, 1976, s. 207.
[558] John Charles Fox, "Marie de France", English Historical Review, Vol. 25, No. 98, 1910, s. 303-6; Aurell, 2007, s. 162.

Brut"unu okumadıkları anlamına gelmez. Daha sonra, yaklaşık 1200 yılında, Wace'in eserini Eleanor'a sunduğu iddia edilmiştir.[559]

Henry, Arthur efsanesini kullanmasa da, kendisi tarafından yönlendirilen vakanüvisleri onu, klasik dünyanın kudretli kahramanlarına benzetmeyi tercih ediyorlardı. Walter Map'e göre Henry Aşil'di (Achilleus) ve genç bir adamken Hektor'la (Hector) kıyaslanıyordu.[560] Gallerli Gerald'a göre Henry "Batı'nın İskender'iydi". Arthur'un hikâyesi, Henry'nin imparatorluğunun bütünlüğüne hizmet etmekten çok, Britonların ve Gallilerin milliyetçi umutları için bir ayna görevi görüyordu. Gallerli Gerald, Glastonbury keşişlerine efsanevi kralın kemiklerini bulmak için topraklarının neresini kazmaları gerektiğini söyleyenin Henry olduğunu iddia etmiştir. Henry'nin, eski Britanya tarihini anlatan bir şarkıcıdan duyduklarına göre, cesedin en az on altı metre derinlikte, içi oyulmuş bir meşe ağacında gömülü olarak bulunacağını söylediği rivayet edilir.[561] Henry Arthur'un cesedinin nerede olduğunu bilsin ya da bilmesin, Henry'yi keşişleri yönlendirmeye iten, efsaneyi yaymak yerine ortadan kaldırma arzusuydu. Toprakta ölü yatan Arthur, Galler ve Britonları özgürleştirmek için geri dönecek bir "*rex quondam, rexque futurus*" (bir zamanlar ve gelecekteki kral) değildi. Bununla birlikte, Glastonbury'deki ceset Henry'nin hükümdarlığı sırasında değil, 1190'larda, o çoktan ölmüşken mezardan çıkarıldı. Mezarda Richard'ın Latin Krallığı'na giderken Sicilya Kralı Tancred'e verdiği "*Excalibur*" adlı kılıcının bulunduğu söylenir.[562]

Bu dönemde İngiltere'deki manastırlar mükemmel kalitede tezhipli el yazmaları üretiyordu ve on ikinci yüzyıl İngiliz kitap üretimi tarihindeki en büyük yüzyıl olarak adlandırılmıştır.[563] Bury Manastırı'nda 1170'lerde ve 1180'lerde Latinceye çevrilmiş kimya üzerine Yunanca ve Arapça risaleler bulunabiliyordu.[564] Bunlar arasında en önemlileri, Fitz-Nigel'in "*Dialogue Concerning the Exchequer*" ve Glanville'e atfedilen "*Treatise on Law and Customs of England*" gibi Henry tarafından sipariş

[559] Aurell, 2007, s. 369-371.
[560] Aurell, 2007a, s. 158.
[561] Gerald of Wales, On the Instruction of Princes, in Opera, VIII, s. 126–8.
[562] Gold, 2018, s. 92-93.
[563] Rodney M. Thomson, "England and the Twelfth-Century Renaissance", Past & Present, No. 101, 1983, ss. 3-21.
[564] Aynı yer.

edildiğine şüphe olmayan hukuki metinlerdi. Devlet işlerine ve yönetimine bu denli kafa yorulması ancak Henry'nin hükümdarlığı döneminde gerçekleşmiştir. Southern, "*İngiltere'den başka hiçbir yerde, pratik hayata atıfta bulunan okulların öğrenimi ile bu kadar dolu geniş bir literatür yoktur*" diye yazmıştır.[565]

İngiltere üç dilli bir toplumdu. Anglo-Norman Fransızcası ve Latince, saray ve devlet işlerinin dilleriydi ve eğitimli insanlar - kâtipler, avukatlar, ilahiyatçılar, bilim adamları ve ustalar (katedral okullarında eğitim görmüş olanlar) tarafından kullanılıyordu. İyi bir eğitimden yararlanan herkes bu dilleri konuşabilirdi. İngiliz tüccarlar da Fransızca konuşurdu, özellikle de Londra gibi uluslararası ticaret merkezlerinde ya da büyük liman kentlerinde yaşayanlar. Eğer aristokrat değilseniz, Londra'ya ve saraya ne kadar yakın yaşıyorsanız, iş dili olarak İngilizce yerine Fransızca veya Latince kullanma olasılığınız o kadar yüksekti. Bury St Edmunds, Exeter, Leicester, Londra, Northampton, Southampton, Taunton ve Winchester dâhil olmak üzere İngiltere'nin orta ve güney yarısındaki kasabalar, sivil düzenlemeleri için Latince değil Fransızca kullanıyordu. Ancak kuzeyde İngilizce daha yaygındı: Fransızca genellikle Midlands'ın kuzeyine nüfuz etmemişti.[566]

3.2.3. "Baş Belası" Papaz: Thomas Becket Cinayeti

18 Nisan 1161'de Canterbury Başpiskoposu Theobald sarayında öldü. Yirmi iki yıldır başpiskoposluk yapıyordu. Henry'nin ona teşekkür borçlu olduğu çok konu vardı. Stephen'ın sağlığında Eustace'a taç giydirmeyi reddeden Papa III. Eugenius ile birlikte çalışan Theobald'dı. Stephen o kadar öfkelendi ki Theobald Flandra'ya kaçmak zorunda kaldı. Theobald, Henry'nin kansız bir şekilde tahta çıkmasını ve İngiltere kralı olarak taç giymesini sağlayan diplomaside etkili olmuştu. Asil ve onurlu olmasıyla ün salmıştı ve Henry'nin saltanatının ilk dönemlerinde onun baş danışmanlarından biriydi. Henry ona saygı duyar ve tavsiyelerini dinlerdi. Theobald'ın önerisi üzerine Henry, başpiskoposun yetenekli kâtibi Thomas Becket'ı şansölyesi olarak atamıştı. Şansölyelik makamı Henry'nin sarayındaki en önemli

[565] Southern, 1960, s. 208.
[566] William Rothwell, 'Language and Government in Medieval England', Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, Vol. 93, No. 3, 1983, ss. 258-70.

makamdı; çünkü kralın mührü şansölyenin elindeydi. Atama 1155 yılının başlarında, Henry'nin tahta çıkmasından çok kısa bir süre sonra gerçekleşti.[567]

Thomas Becket, Henry'den on üç yıl önce, 21 Aralık 1120'de Londra Şehri'ndeki Cheapside'da büyük bir evde doğdu. Zengin bir Norman tüccar ailesinin oğluydu. Anne ve babası, Gilbert ve Matilda Becket'tı. Oğullarını Merton'daki Augustinian manastırında ve ardından Londra'daki bir gramer okulunda, muhtemelen St. Paul's'da iyi bir şekilde eğittiler. Thomas yirmi yaşındayken Paris'te en fazla bir ya da iki yıl eğitim gördü. Paris 1130'lu ve 40'lı yıllarda öğrenci olmak için heyecan verici bir yerdi. Parlak, hümanist bilgin Salisburyli John onun çağdaşıydı ve ikisi sadık arkadaşlar olacaklardı. Efsanevi filozof ve teolog Peter Abelard muhtemelen hala orada ders veriyor. Thomas, John'un aksine bir akademisyen değildi. Büyük olasılıkla Paris'te, dönüşünde kâtip olarak çalışmasına yetecek kadar eğitim almak için bulunuyordu. Londra'ya döndüğünde, muhtemelen tefeci olan bir akrabası tarafından kendisine iş teklif edildi. Kısa bir süre sonra Thomas, Başpiskopos Theobald'ın evinde kâtip olarak işe başladı.[568]

Becket'ın çağdaşı, Oxford'daki St Frideswide'ın rahibi Crickladeli Robert, Becket'ın Theobald'ın evine girdiğinde yirmi iki yaşında olduğunu anlatır:

> "*Son derece uzun boylu, ince yapılı, solgun yüzlü, siyah saçlı, uzun burunlu ve düzgün yüz hatlarına sahip bir adamdı. Davranışları nazik, zekâsı keskin, sohbeti kolay ve cana yakındı. Biraz kekeleyerek de olsa otoriter bir konuşması vardı. Sezgileri ve kavrayışı o kadar keskindi ki, zor soruları her zaman akıllıca çözerdi. Hafızası o kadar şaşırtıcıydı ki, kutsal kitaplardan ve yasal hükümlerden duyduğu her şeyi istediği zaman alıntılayabiliyordu.*"[569]

Thomas muhtemelen küçük tarikatlara mensup olmasına rağmen, laik bir zevke sahipti. Avlanmayı severdi ve mükemmel bir kılıç ustasıydı. Dünyevi, çekici ve çoğu zaman uçarı biriydi, görkemli kıyafetler giymeyi severdi. Kilise, şimdilik, onun

[567] Gold, 2018,s. 126.
[568] Anne Duggan, *Thomas Becket*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 12.
[569] Duggan, 2004, s. 14.

ilerlemesi için bir araç olacaktı. Theobald onu ilerletti. Thomas'ın yetenekleri onu etkiledi. Kâtibini bir yıllığına hukuk eğitimi alması için Bologna ve Auxerre okullarına gönderdi. Thomas geri döndüğünde başpiskoposun, kâtip arkadaşları Salisburyli John ve Robert de Pont l'Évêque'in de dâhil olduğu en yakın arkadaş çevresinin bir üyesi oldu. Thomas bir diplomat olarak hareket etti ve Theobald'ın adına birkaç kez Roma'daki papalık sarayına gitti. Robert de Pont l'Évêque 1154 yılında York başpiskoposu olduğunda, Thomas'ın başdiyakoz olarak onun yerine geçmesinin yolu açılmıştı. Bu makam pek çok kârlı ayrıcalıkla birlikte geldi; Thomas'ı zengin etti.[570]

Theobald'ın yakın arkadaşı olan Thomas, Henry Fitz-Empress'i Stephen'ın halefi olarak konumlandırmak için diplomatik manevralara dâhil oldu. Henry, Thomas'ın yeteneklerinden ve kişiliğinden etkilendi ve ondan hemen hoşlandı. Henry, Theobald'ın tavsiyesi üzerine ona şansölyelik görevini teklif etti. Theobald, Thomas'a olan düşkünlüğüne rağmen, adamının krala yakın olmasını istiyordu. Artık otuz dört yaşında olan Thomas için bu büyük bir terfiydi. Şansölyelik makamı potansiyel olarak ülkedeki en büyük makamdı:

> "*İngiltere şansölyesinin saygınlığı, krallıkta kraldan sonra ikinci sırada sayılmasına; kendi yetkilerini kralın mührünün diğer tarafıyla mühürlemesine ve bu mührün kendi sorumluluğuna ait olmasına* [...] *Kralın tüm danışmalarında hazır bulunur ve çağrılmadan da katılabilir; tüm belgeler kraliyet mührünün bekçileri olan kâtipleri tarafından mühürlenir ve tüm meseleler onun hizmetine göre düzenlenir; aynı şekilde, Tanrı'nın lütfu sayesinde hayatının erdemleri buna izin verirse, isterse ölmeden önce başpiskopos ya da piskopos yapılabilir. Bu yüzden şansölyelik satın alınamaz.*"[571]

İngiliz tarihinde hiçbir şansölye bir daha bu kadar büyük bir güce sahip olamayacaktı. Henry'nin sarayının ve krallığının kalbindeydi, onun en yakın arkadaşıydı. Soylular oğullarını öğrenmeleri için onun evine gönderiyor ve Henry'nin

[570] Gold, 2018, s. 127-128.
[571] Duggan, 2004, s. 16.

güçlü sağ koluna hürmet gösteriyorlardı. Thomas'ın sorumlulukları çok büyüktü: Henry'nin şansölyeliğinin başı olarak ve Maliye'de büyük bir rol oynayarak, onun için çalışan 52 kâtibi vardı. Henry ona o kadar büyük bir saygı duyuyordu ki, Theobald bile eski kâtibini kralla kendisi arasında bir aracı olarak kullanmak zorunda kalmıştı. Theobald, Thomas'tan bir iyilik isterken şöyle yazmıştı: "*yaygın raporlar ve söylentiler, Henry ile sizin çok güçlü bir şekilde aynı kalp ve zihne sahip olduğunuzu gösteriyor gibi görünüyor.*" Theobald haklıydı; Henry ona o kadar güveniyordu ki, büyük harcamalarına rağmen Thomas'ın tek başına hesaplarını hazırlaması gerekmiyordu.[572]

Henry ve Thomas sadece birlikte çalışmakla kalmadılar: "Resmi işler bittiğinde kral ve şansölyesi yemek odasında, kilisede, toplantılarda ya da ata binerken birliktelerdi. Birlikte avlanırlar, Henry'nin şahin avlama tutkusuna kapılırlar, dama ve satranç oynarlardı. Henry bazen Thomas'ın yemek odasına at sırtında girerdi, [...] iki adam hiç bu kadar yakın bir uyum ve dostluk içinde yaşamamıştı."[573]

1159'da Henry, Eleanor'un Toulouse üzerindeki atalarından kalma hakları için savaşmaya hazırlandı. Kontluğu elinde tutmadıkça Akitanya'yı asla tam olarak kontrol edemeyeceğini düşünüyordu. Henry, Thomas ve Eleanor tarafından destekleniyordu; her ikisi de bu girişime tutkuyla inanıyordu. Thomas, Henry'nin savaşın masraflarını karşılamak için tüm topraklarında cezai vergileri yükseltmesine aracılık etti. Thomas Fransa'ya vardığında 700 şövalyeden oluşan bir kuvvete komuta etti ve kanlı bir seferde Henry'nin yanında savaştı. Henry ve ordusu 4 Eylül'de Toulouse'dan ayrılıp kuzeye yürüdüğünde, Thomas tek başına, tam zırhını giymiş olarak, 1.900 süvari ve 4.000 piyadeden oluşan muazzam bir orduyu Vexin'i yakıp yıkmaya götürdü.[574]

Thomas 1161'de Vexin'de Louis'nin kuvvetlerine karşı Henry için tekrar savaştı. Louis'in topraklarını "ateş ve kılıçla" yakıp yıktı. Sadece komuta etmekle kalmadı, Thomas adamlarıyla birlikte savaştı. Bir Fransız şövalyesi onu at sırtında tehdit ettiğinde Thomas saldırdı. Mızrağını kuşanıp atını dörtnala sürerek onu atından

[572] Duggan, 2004, s. 21
[573] Materials, III, s. 17–26.
[574] Hosler, 2007, s. 163.

düşürdü ve atını ganimet olarak aldı. Henry'nin şansölyesi ve dostu her yeni rolü sonuna kadar yaşadı; bu onun doğasıydı. İngiliz kralının tüm ordusunda, şansölyenin şövalyeleri her zaman ilk, her zaman en cesur, her zaman mükemmel performans gösterenlerdi, çünkü onları eğitti, yönetti ve teşvik etti.[575] Thomas'ta mükemmellik arayışından daha fazlası vardı: Henry'nin tüm çabalarına rağmen Thomas iffetliydi. Henry birçok kadınla yattı ve şansölyesini de kendisine katılması için teşvik etti. Thomas'ın cinsellikten uzak oluşu Henry'nin kafasını karıştırmıştı ve onu baştan çıkarmak için gece gündüz planlar yaptı. Ama dindar ve Tanrı tarafından önceden belirlenmiş biri olarak bedenini saf tutmaya çalıştı, iffetini asla kirletmedi.[576]

Thomas cinsel saflık konusunda takıntılıydı ve başkalarının günahları yüzünden kendini cezalandırıyordu. Din adamlarından Richard Ambly, bir arkadaşının karısına kocasının yurtdışında öldüğü yalanını söyleyerek onu baştan çıkardığında, Thomas Richard'ı evinden kovdu ve Londra Kulesi'ne kapattı. Bedenini azarladı ve çıplak sırtını kırbaçlattı. Thomas'ın tercih ettiği cezalandırıcılar bile vardı; Londra'dayken St. Trinity rahibi Ralph onu kırbaçlıyordu. Canterbury'deyken de aynı amaçla St. Martin rahibi Thomas'ı ziyaret ediyordu.[577] İkili birbirleriyle didişecek kadar yakınlaştı ve Henry şansölyesine sataştı. Thomas ise onun kendisine zorbalık ettiğinden şikâyet etti. William Fitz-Stephen, Henry ile Thomas arasında geçen ve şansölyenin kralına duyduğu yakınlığı gösterdiği varsayılan tuhaf bir olayı yazdı. Henry ve Thomas, soğuk bir günde Londra'da birlikte at sürerlerken, hava koşullarına uygun giyinmemiş bir dilenciyle karşılaşmışlardı. Henry adama kalın bir pelerin isteyip istemediğini sormuş ve kendi pelerinini vermek yerine Thomas'ın kırmızı ve gri renkli yeni pelerinini önermişti. Henry pelerini çıkarmaya çalışmış ama Thomas direnmişti. Böylece büyük bir itiş kakış başlamıştı ve sonunda Thomas mücadeleden vazgeçmişti. Daha sonra Henry bu hikayeyi yüksek sesle ve kahkahalarla gülen soylularına anlatmıştı. Bu olay aslında Thomas'ın statüsünün altını çizmişti ve ona iyi gelmemişti.[578]

[575] Duggan, 2004, s. 34-5.
[576] Aynı yer.
[577] Gold, 2018,s. 130.
[578] Duggan, s. 22.

Theobald 1161 baharında ölmek üzereyken, eski çırağı ve kralına kendisini ziyaret etmeleri için yalvardı; ikisi de Normandiya'da meşgul oldukları için gelemediler. Theobald, Canterbury'deki Holy Trinity Şapeli'ne gömüldü. Ölümü, İngiltere'deki en yüksek kilise makamı için bir boşluk yaratmıştı. Kısa bir süre sonra, en geç 1162'de, Henry en büyük meşru oğlu Genç Henry'yi Thomas'ın evine yerleştirdi. Çağdaşları tarafından bu, kralın Thomas'a duyduğu saygının bir işareti olarak görülüyordu. Ancak Henry'nin, şansölyesinin bir amaca hizmet edebileceği daha büyük bir planı vardı. Genç Henry'yi kendisi hayattayken ortak kral yapmak istiyordu ve yardımcı olacak, uzlaşmacı bir Canterbury başpiskoposuna ihtiyacı vardı. Theobald da Thomas'ın mükemmel bir seçim olduğunu düşünmüştü. Şimdi Henry, her isteğine evet diyen adamını kendine bağlamaya ve Stephen'ın başarısız olduğu konuda başarılı olmaya kararlıydı; oğlu Genç Henry ile ortak taç giymek.[579]

Henry ile çok uyumlu çalışan Theobald, Thomas Becket'in Canterbury başpiskoposluğu Pallium'unu giydiğinde bu geleneği sürdüreceğine açıkça güveniyordu. Ancak Henry ve ölmüş başpiskoposu dışında hiç kimse Becket'in Canterbury başpiskoposu olma olasılığı konusunda hevesli değildi. Thomas'ın kendisi dahi bunu gülünç bulmuş ve Henry'ye şöyle demişti: "*Böylesine kutsal bir makama, böylesine ünlü ve kutsal bir keşiş topluluğunun başına ne kadar dindar ve aziz bir adam atamak istiyorsunuz!*"[580]

Thomas, Leicester rahibine, eğer başpiskopos olursa bunun kendisi için bir felaket olacağını söyledi. Çünkü "*kral efendimiz ve ben kesinlikle biliyoruz ki, eğer bu makama terfi edersem ya kralın lütfunu ya da Yüce Tanrı'ya hizmetimi kaybetmek zorunda kalacağım.*" Yine de Henry'nin zihninde Thomas şansölye olarak ona mükemmel bir şekilde hizmet etmişti. Şansölye-başpiskopos ikili görevinde de ona aynı derecede iyi hizmet edeceğini düşünmemek için hiçbir neden yoktu. İngiltere ve Galler piskoposları ve Canterbury keşişleri Thomas Becket'i başpiskopos olarak istememek konusunda fikir birliği içerisindelerdi. Bu yüce ve ruhani bir makamdı ve neredeyse hiç kimse Thomas'ın uygun olduğuna inanmıyordu. Ancak Henry, adayın kendisinden bile itiraz gelmesine izin vermedi ve onun seçilmesini sağladı. Richard

[579] Gold, 2018, s. 131.
[580] Duggan, 2004, s. 23.

de Lucy ve Battle Manastırı Başrahibi olan kardeşi Walter'ı, keşişleri Thomas Becket'ı seçmeye zorlamaları için Canterbury'ye gönderdi. Yanlarında Henry'nin talimatlarını da götürdüler. Bu açık bir tehditti: "*Bilmelisiniz ki özgürce oy kullanmanız kralın isteğidir ancak kralı memnun etmeyen biri seçilirse, bölünme ve anlaşmazlık içinde olursunuz ve sığınak değil, dağılma yaşarsınız*"[581] Keşişlerin başka seçeneği kalmamıştı. Bir şövalyenin başpiskopos olarak atanmasına itiraz etmelerine rağmen, 23 Mayıs 1162'de oybirliğiyle Thomas Becket'i Canterbury Başpiskoposu seçtiler. Thomas, 3 Haziran'da Westminster Manastırı'nda takdis edildi.

Fakat Henry'nin beklentilerinin aksine, çağdaşları, Thomas Becket'in özenle ayinleri düzenlediği, yoksulların ayaklarını yıkadığı, hayır işlerine bol bol bağışta bulunduğu ve papazlık görevlerini son derece ciddiye aldığı için "yeni bir adam haline geldiğini" gözlemlemişlerdi. Düşüncelerindeki değişim, 10 Ağustos'ta Papa III. Alexander'dab *pallium* almasıyla aynı zamana denk gelmiş gibi görünüyor. Haçlarla işlenmiş ve zincire benzeyen beyaz bir yün parçası olan *pallium* boyna takılırdı. Kuzu yünü, takan kişinin sürüsünü korumadaki rolünü simgelediğinden, büyük bir ruhani öneme sahipti. Sadece papa ve başpiskoposlar bunu giyme hakkına sahipti. Thomas bunu takarken ve kutsal yemini okurken, konumunun büyüklüğünün farkına varmış. Aziz Petrus'a ve Kutsal Roma Kilisesi'ne itaat edeceğine söz verdi.[582] Artık hiçbir geçici otorite, hele hele bir prens ona dokunamazdı. Sonuçları giderek daha az önemsiyordu. Şansölyelik görevinden ayrıldığını bildirdi ve mührü Normandiya'daki Henry'ye gönderdi. Henry, geçmişte kendisine iyi rehberlik edenleri dinlemediği için pişmanlık duyacaktı. Thomas Becket'i Canterbury başpiskoposu olarak ataması hayatının ilk büyük hatasıydı.

Henry dört yılı aşkın bir süredir İngiltere'de değildi. Toulouse'da savaşmış ve daha sonra kıtadaki topraklarında kalmıştı. Ocak 1163'te döndüğünde, şansölyelikten istifa ettiği için Thomas'a hâlâ öfkeliydi. Thomas onu Southampton'da karşıladı, ama Henry ondan yüz çevirerek hoşnutsuzluğunu belli etmişti. Henry inatçıydı fakat Thomas ondan aşağı kalmıyordu. İlk olarak Temmuz ayında Woodstock'ta, toprak

[581] Aynı yer.
[582] Gold, 2018, s. 135.

sahipleri tarafından şeriflere ödenmesi gereken ve her *hide*'dan iki şilin olarak tahsil edilen "*şerif yardımı*" konusunda karşı karşıya geldiler. Henry bunu Canterbury'den istiyordu ama Thomas buna izin vermeyi reddetti. Thomas, kendisinin ve başkalarının özgürce verdiği şeylerin kraliyet geliri olarak sayılmasının doğru olmadığını ilan etti.[583]

Thomas kralın öfkesini kışkırttı. Henry, "*Tanrı'nın gözleri üzerine, bu gelir olarak verilecek ve kraliyet kayıtlarına geçirilecektir ve buna karşı çıkmanız uygun değildir*" diye bağırdı. Becket geri adım atmadı aynı sertlikte karşılık verdi: "*Yemin ettiğiniz gözlerin hürmetine, lort kralım, tüm topraklarımdan ya da kilisenin mülklerinden bir kuruş bile verilmeyecek*". Bundan kısa bir süre sonra Henry ve Thomas, bu kez suç işlemekle suçlanan din adamlarının hangi yargı yetkisine tabi olacağı konusunda tekrar çatıştı. Bu uzun süredir devam eden bir sorundu. Henry kral olmadan önce, 1154 yılında Richmond Başdiyakozu Osbert, ayinde kullandığı kadehe zehir koyarak başpiskoposunu öldürmekle suçlanmıştı. Henry iktidarı ele geçirdiğinde davanın laik mahkemelerde görülmesini istemiş, ancak dava ruhban mahkemelerinde kalmıştı.[584]

Thomas ve Henry suçlu kâtiplerin kaderi konusunda çoktan karşı karşıya gelmeye başlamışlardı. Fitz-Stephen, başpiskopos Thomas için 1163 yazından önce gerçekleşen ilk ciddi dava hakkında şunları yazmıştır: "*Kral ve Aziz Thomas arasındaki ilk anlaşmazlık, namuslu bir adamın kızına tecavüz ettiği ve kız uğruna babasını öldürdüğü söylenen Worcestershirelı bir din adamı yüzünden meydana geldi. Kral bu din adamını laik mahkemede sorgulamak ve yargılamak istedi. Başpiskopos direndi ve piskoposunun, kralın yargıçlarına teslim edilmemesi için din adamını gözaltında tutmasını sağladı.*"[585]

Henry, ayrı bir mahkemenin kendi mahkemesine paralel olarak çalışmasından endişe duyuyordu. Ancak bu ruhani mahkemeler tarafından verilen cezaların önemsiz olması da canını sıkıyordu. Kilise mahkemelerinde ciddi yargılamalar yerine, din adamları kutsanmış ekmekle yargılanabilirdi. Suçlanan din adamı kilisede sunağın

[583] Duggan, 2004, s. 38.
[584] Duggan, 2004, s. 39.
[585] Gold, 2018, s. 137.

önünde durur ve kutsanmış ekmek yerdi. Eğer suçluysa, Tanrı onu boğazını kapatıp boğulmasını sağlayarak cezalandırırdı. Bu pek de caydırıcı değildi ve ruhban sınıfı arasında suç oranı yüksekti.[586] Ayrıca kilise mahkemelerinin erişim alanı çok genişti, sadece rahiplerin kabahatleriyle ilgilenmiyorlardı. XII. Yüzyıl İngiltere'sinde, ruhban sınıfı terimi küçük tarikatlara mensup olan herkes için geçerliydi ve buna tüm öğrenciler ile çok azı rahiplik görevlerini yerine getiren çok sayıda muhasebeci, doktor, avukat ve katip de dahildi. XIII. Yüzyılın başında, İngiltere'deki yetişkin erkek nüfusunun % 4'ünün (yaklaşık 40.000 erkek) büyük ya da küçük tarikatlarda olduğu tahmin edilmektedir.[587] Bunların hepsi ruhban sınıfının üyesi olduklarını iddia edebilir ve bu nedenle bir suç işlediklerinde kilise mahkemesinde yargılanma hakkını kullanabilirlerdi.

Henry, ruhban mahkemeleri üzerinde yargı yetkisini ileri sürerken, kendisine göre, sadece büyükbabasının hak ve ayrıcalıklarını ileri sürüyordu. Ancak Becket aynı fikirde değildi. Henry, tıpkı atalarının yaptığı gibi bir uzlaşma önerdi. Büyük suçlar işleyen din adamları kilise tarafından yargılanmalı ve suçlu bulunurlarsa yargılama ve cezalandırma için laik makamlara teslim edilmeliydi. Ayrıca şüpheli suçluların papaya başvurmasına son vererek onları laik mahkemelerin yetki alanından çıkarmak istiyordu.[588] Hukuk sisteminde reform yapma kararlılığında olan Henry, biri kiliseye diğeri devlete ait iki ayrı hukuk mahkemesi olan bir ülkeyi yönetmesinin imkansız olduğunu düşünüyordu. Bu onun kraliyet kontrolü altında merkezileşme planlarına aykırıydı.

Henry bu öneriyi 1 Ekim'de, Aziz Edward'ın naaşının manastıra nakledilmesini kutlayan büyük törenden kısa bir süre sonra Westminster'daki piskoposlara sundu:

> "*Bir süredir sessiz kaldık ve siz piskoposların kraliyet otoritemize ve bu ülkenin yönetimine karşı takındığınız tavırları uysalca izledik. Görüşlerinizi dinlerken, bizi güvenli bir taç giymeye seleflerimiz olan diğer krallardan daha az layık görmeniz için bizde ne gibi bir kusur bulmanız gerektiğini merak ediyor ve alçakgönüllülükle zihnimizi*

[586] Aynı yer.
[587] Hibbert, 1987, s. 40.
[588] Warren, 2000, s. 466.

yokluyoruz; çünkü onlar, her biri sırayla, şimdiye kadar hiçbir bilgili insanın kraliyetin onurundan çıkarmaya çalışmadığı yasal yetkilere ve kraliyet ayrıcalıklarına sahipti."[589]

Henry, sadece büyükbabası I. Henry'nin sahip olduğu hakları istediğini ve bunun için haklı olduğunu düşünüyordu. Ancak Thomas ve piskoposlar, tüm din adamlarının zaten Mesih'in şahsında bir krala sahip olduklarını ve laik hukukun egemenliğine maruz kalmamaları gerektiğini iddia ederek onu reddettiler. Henry, Northampton'da Becket ile uzlaşma girişiminde bulundu. Thomas'ın biyografi yazarlarından Boshamlı Herbert bu buluşma hakkında yazmıştır. Henry ona, "*Seni fakir ve alçakgönüllü biriyken onur ve rütbenin zirvesine çıkarmadım mı?*" diye sorarak ikna etmeye çalışmıştı. Thomas'ın yanıtı şöyleydi: "*Sadece senin değil, Tanrı'nın da* [...] *senin aracılığınla bana bahşettiği lütufları unutmuş değilim* [...] *Sen benim efendimsin, ama O ikimizin de efendisidir ve seninkine itaat etmek için O'nun iradesini görmezden gelmek ne sana ne de bana yarar sağlar.*"[590]

Thomas'ın onu nasıl bir başpiskopos olacağı konusunda uyarmış olmasına rağmen Henry, Thomas'ın Berkhamsted ve Eye kalelerini ve unvanlarını elinden aldı ve ona sadece Canterbury'yi bıraktı. Henry ayrıca oğlu Genç Henry'yi de Thomas'ın evinden uzaklaştırdı. Thomas'ın bir sonraki hamlesi kavgalarını daha da kişisel bir seviyeye taşıdı. Henry'nin en küçük kardeşi William, Stephen'ın en küçük oğlunun dul eşi Warenne'li Isabella'ya aşık olmuştu. Henry, Isabella'nın servetini ve Surrey Kontluğu unvanını kardeşinin eline geçeceği için bu evliliği istiyordu. Ancak Berkhamsted ve Eye'a el koyduğu için Henry'den intikam almak isteyen Thomas bu evliliğe izin vermeyi reddetti. Bahane olarak da akrabalık pelerinini kullandı. William Fitz-Empress ve Isabella uzaktan kuzenlerdi. William yıkılmıştı ve Normandiya'da annesinin yanında teselli arıyordu.[591]

Bu sırada Westminster'da bulunan Henry, piskoposların kendisine itaat etmemesi ve kraliyet geleneklerini tanımaması nedeniyle hayal kırıklığına uğramıştı. Lisieux'lu Arnulf Henry'ye onları teker teker ortadan kaldırmasını tavsiye etti. Bireysel olarak

[589] Aynı yer.
[590] Warren, 2000, s. 470.
[591] Gold, 2018,s. 139.

Henry'ye karşı çıkmaya isteksizdiler ve Henry, Yorklu Roger, Londralı Gilbert, Lincolnlü Robert ve Chichesterlı Hilary'yi kendi tarafına çekerek Becket'e karşı Papa'ya başvurmaları için teşvik etti. Henry Papa ile öfkeli bir diplomasi yürüttü, Arnulf ve Ilchesterlı Richard'ı Papa'nın sürgünde olduğu Sens'e göndererek ondan 'krallığın geleneklerine' onay vermesini istedi.[592] Thomas Papa'ya mektup yazarak desteğini istedi. Papa Alexander, Thomas Becket ile Henry arasında bir uzlaşma yolu bulmaya çalıştı ve Becket'a barış yapması için yalvararak Canterbury kilisesine dönmesini ve ülke içinde mümkün olduğunca az seyahat etmesini tavsiye etti. Papa mektubunda "*Sana bu özel tavsiyeyi veriyoruz ki başına gelebilecek herhangi bir korku ya da talihsizlik yüzünden kilisenin haklarından ve saygınlığından vazgeçmek zorunda kalmayasın.*" Alexander ayrıca Thomas'a elçiler göndererek kralla uzlaşmanın bir yolunu bulması için yalvardı. Thomas'a Henry'nin tarafını tutarak, "geleneklerinin" kabul edilmesini istediğini söyledi.[593]

Aralık 1163'te Woodstock'ta Alexander tarafından ikna edilen Thomas sonunda İngiltere'nin eski geleneklerini Henry'ye sözlü olarak kabul ettirmeyi kabul etti. Henry Clarendon'da büyük bir konsey topladı. Burada, 1164 yılının başında, kiliseyi kontrolü altına almaya çalıştı ve sonunda iç savaş sırasında Stephen tarafından yapılan kayıpları tersine çevirdi. Planlama, kralın Noel sarayı sırasında Thomas'ın Berkhamsted'deki el konulmuş malikanesinde yapılmıştı. Henry, baronlarından oluşan bir konseyin önünde Thomas ve piskoposların krallığın geleneklerine bağlılıklarını resmen ifade etmelerini istedi. Bu geleneklerin iyi niyetle ve kötü niyet olmaksızın korunacağına ve gözetileceğine dair krala ve varislerine doğruluk üzerine yemin etmeliydiler.[594]

Clerandon Tüzüğü'nde özellikle iki madde tartışmalara neden olmuştur. Bunlardan ilki, Henry'nin izni olmadan Papa'ya başvurulamayacağıydı. İkincisi ise suçlu kâtipler üzerindeki yargı yetkisiyle ilgiliydi. "*Herhangi bir konuda suçlanan kâtipler, kralın adaleti tarafından çağrıldıklarında, cevap vermek üzere kralın mahkemesi önüne geleceklerdir* [...] *Ve eğer kâtip mahkûm edilir ya da itirafta bulunursa, kilise artık onu korumamalıdır.*"

[592] Duggan, 2004, s. 40.
[593] Duggan, 2004, s. 49.
[594] Stubbs, 1921, s. 163-4.

Thomas ve piskoposlar kararlarını verirken üç gün boyunca içeride kilitli tutuldular. Aralarında Salisbury piskoposu Jocelin ve Norwichli William'ın da bulunduğu pek çok kişi Henry'den korkuyordu. Kralın yakınları, itaat etmeyi reddeden piskoposlardan korkunç bir intikam alacakları sözünü vererek zorba Henry imajını pekiştirdiler. Dahası, aralarında Yorklu Roger'ın da bulunduğu dört piskopos Thomas'a, kralın talebini kabul etmezse Henry'nin eline düşeceğini ve kraliyet majestelerinin huzurunu bozan ve tacın düşmanı olarak mahkûm edilip öldürüleceğini söyledi.[595] Üçüncü gün, kabul etmekten başka seçenek kalmamıştı. Piskoposlar, Henry'nin Clarendon Tüzüğü olarak bilinen on altı eski geleneği sürdürme talebini kabul ettiler. Ancak Thomas ve piskoposları dehşete düşüren Henry, daha sonra anayasalarını yazılı bir belge olarak sundu ve mühürlerini basmalarını emretti. Krallığın bu eski yasaları daha önce hiç yazılı hale getirilmemişti; William'ın 1066'daki fethinden bu yana kral, başpiskoposlar ve papalık arasında hassas bir dengeyle korunuyordu. Henry'nin annesi Matilda bile Henry'nin ciddi ve potansiyel olarak tehlikeli bir hata yaptığına dair korkusunu dile getirdi.[596]

XII. yüzyılda bilginin saklanma ve yayılma biçiminde büyük bir değişim yaşanmış olsa da -tarihçi Michael Clanchy'nin ifadesiyle "hafızadan yazılı kayda" geçiş- Henry'nin talebi çok ileri bir adımdı. Thomas'a göre Henry ona ihanet etmişti; sadece sözlü onayını alacağına söz vermişti. Henry'nin ısrarı üzerine anayasalar üç nüsha halinde yazılıp kaydedildiğinde, nüans ya da esnekliğe yer kalmayacaktı. Henry uzlaşmazdı; kendi topraklarında 'dilediği her şey' olmaktan daha azını kabul etmeyecekti. Thomas, Henry'nin reformlarını kabul etmeye zorlama yoluyla razı olmuş olsa da, belgeye mührünü basmayı reddetti. Son anda kendini geri çekti ve diğer piskoposlar bu yüzden ona kızdılar. Londra piskoposu Gilbert Foliot acı bir şekilde şöyle yazmıştı: "Ordumuzun generali firar etti, kampımızın komutanı kaçtı."[597]

Clarendon'daki toplantı dağıldıktan kısa bir süre sonra Henry, kardeşi William'ın 30 Ocak'ta öldüğü haberini aldı; William yirmi yedi yaşındaydı. Matilda onu Rouen

[595] Duggan, 2004, s. 44
[596] Gold, 2018, s. 141.
[597] Aynı yer.

Katedrali'ne gömdü. Henry, William'ın arkadaşları ve ailesi onun kırık bir kalpten öldüğüne inanıyor ve William'ın Warenne'li Isabella ile evlenmesini engelleyen Thomas Becket'i suçluyorlardı. Becket'in Henry'nin aile işlerine müdahalesi acımasız ve intikamcıydı ve Henry onu asla affetmeyecekti. Henry için aralarındaki çekişme artık bir iş meselesi değildi; derin ve içgüdüsel olarak kişiseldi ve bu noktadan sonra Thomas Henry'den tiksiniyordu. Üç ay sonra, Nisan ayında Henry, Isabella'yı gayrimeşru kardeşi Hamelin ile evlendirerek onu Surrey Kontu yaptı ve Isabella'nın servetini aile içinde tuttu. Thomas'ın itiraz edebileceği bir akrabalık sorunu yoktu.

Ekim 1164'te Henry, Thomas'ın şansölye iken yaptığı harcamaları beyan etmeme ayrıcalığından yararlanarak onu sıkıştırdı. Henry onu saraya saygısızlıkla suçladı ve elinden geçen 30.000 Sterlin için derhal hesap vermesini istedi. Bu imkânsız bir istekti. Thomas bunun hapis ve hatta ölüm için bir tuzak olduğuna inanarak korktu. Henry'nin atalarının itaat etmeyen din adamlarına nasıl davrandıklarını hatırlatan bazı baronlar tarafından tehdit edildi. Kralın babası Anjoulu Geoffrey'nin, Séez'den seçilen Arnulf'u ve birçok din adamını hadım ettirdiğini ve kesilen organlarını bir leğen içinde önlerinde taşımaya zorladığını, çünkü Arnulf'un seçimi kabul ettiğini ve bunu kontun onayı olmadan yaptıklarını fısıldadılar.[598]

Thomas kralla arasının onarılamaz bir şekilde açıldığını fark etti. Önce Flandra'ya, oradan da Fransa'ya kaçtı ve sürgündeyken III. Alexander'a Henry'nin "kötü gelenekleriyle" kilisenin gücünü yok etmeye çalıştığını söyledi. Henry bu arada kimsenin başpiskoposuna zarar vermemesi için bir emir yayınladı. Daha sonra Louis'ye bir mektup yazarak Thomas'ın "*krallığın baronlarının tam konseyi tarafından kanunsuz ve yalancı bir hain olarak mahkemede alenen yargılandığını* [...] *ve kanunsuz bir şekilde kaçtığını*" bildirdi. Henry sözlerine şöyle devam etti: "*Böylesine kötülük ve hainlikle lekelenmiş bir adamın* [...] *krallığınızda bulunmasına izin vermemeniz için size içtenlikle yalvarıyorum*".[599]

Henry'yi engelleme fırsatından her zaman memnun olan Louis, onun mektubunu görmezden geldi ve Thomas'a sığınma teklif etti. Henry başpiskoposunu beş yıl

[598] Duggan, 2004, s. 77
[599] Duggan, 2004, s. 83.

boyunca bir daha görmeyecekti. Louis, Thomas'ı Paris'in kuzey doğusundaki Soissons'da karşıladı. Thomas'ın sonraki birkaç yıldaki uğraşı, davasını Papa'ya sunmaktı. İngiltere'de kalsaydı Henry'nin onu öldüreceğine inanıyordu. Sürgün ona açık olan tek seçenekti. Papa Alexander ise zor bir durumdaydı. Eylül 1159'da seçilmişti, ancak bu bölünmüş bir seçimdi ve iki papa ortaya çıktı; Alexander ve IV. Victor. Alexander, kardinallerin çoğunluğunun desteğini almıştı. Ancak, silahlı adamlarıyla bazilikaya saldıran rakibi Victor tarafından seçim elinden alındı. Victor, Kutsal Roma İmparatoru Frederick Barbarossa ve ordusu tarafından destekleniyordu. Barbarossa 1162'de İtalya'yı işgal etti ve bunu değerlendiren antipapa Victor Roma'daki papalık tahtını işgal etti. Alexander kaçtı ve Louis'nin yanına sığındı.[600]

Alexander, sığınak için Louis'e minnettar ve para için de ona bağımlıydı. Ancak kendisini Victor'a karşı destekleyen Henry'ye de çok şey borçluydu. Her iki kralı da gücendirmeyi göze alamazdı. Alexander Thomas'a sempati duymuş olsa da, dikkatli bir yol izlemek zorundaydı. Sonraki birkaç yıl boyunca, Clarendon yasalarının, doğru olmadığı konusunda Thomas'la hemfikir olsa bile, bunu açıkça söylemeyi ertelemek zorundaydı.[601]

Henry'nin habercileri 24 Kasım 1164'te Alexander'la görüşmek üzere Sens'e vardılar ve Thomas'ın Canterbury başpiskoposluğundan azledilmesini istediler. Hatta Papa'yı Henry'nin lehine karar vermeye ikna etmek için rüşvet bile teklif etmişlerdi. Ancak Alexander Becket'i mahkûm etmeyi reddetti; hatta Thomas'ın şikâyetlerini dinlerken onu "Haklı olarak geldin sevgili kardeşim" sözleriyle karşıladı. Başpiskopos çok öfkeliydi: "Bana zulmetmek için bahane olarak suçlamalar ve kötü niyetli ithamlar savurdular."[602] Alexander'a gönderdiği elçiliğin başarısız olduğu haberi Henry'ye ulaştığında, acımasızca misilleme yaptı. Thomas'ın tüm mallarına el koydu ve onları Kent'teki Saltwood Kalesi'ne taşınan Ranulf de Broc'un himayesine verdi. Henry daha sonra gözden düşen başpiskoposuyla ilişkisi olan herkesi, arkadaşlarını ve hatta uzak akrabalarını sürgüne gönderdi. Görünüşe göre Henry, rütbe, makam, durum ya da servet, yaş ya da cinsiyet ayrımı yapmıyordu. Çünkü henüz yeni doğum yapmış

[600] Ian Robinson, *The Papacy, 1073–1198: Continuity and Innovation*, Cambridge University Press, 1990, s. 83.
[601] Gold, 2018, s. 143.
[602] Duggan, 2004, s. 93.

kadınları ve beşikte sallanan çocukları bile sürgüne göndermişti. Bu öfke daha da ilerledi ve zalimliklere dönüştü.[603] Henry yaklaşık 400 kişiyi sürgüne göndermiş ve onları acımasızca kışın ortasında denizi geçmeye zorlamıştı.[604]

Thomas sonraki birkaç yılını Pontigny Manastırı'nda, Kasım 1166'dan itibaren de Sens'teki Columba Benedikten Manastırı'nda geçirdi. Louis'nin maddi yardımlarıyla yaşadı. Az sayıdaki yoldaşı Henry'ye karşı davasını destekleyen mektuplar yazmaya ve Papa'ya başvurmaya devam etti. Thomas ise komplolardan, entrikalardan ve diplomatik entrikalardan zevk alıyor gibiydi. Yalnız ve izole bir haldeyken daha da dindarlaştı. Henry'ye göre kriz, kazanmaya kararlı olduğu bir mücadeleydi. Louis ve Alexander'ın Thomas'ın durumunu daha da zorlamaları halinde, Frederick Barbarossa ile ittifak yapacağını ve antipapa Victor'u destekleyeceğini açıkça bildirmişti. Henry renkli tehditler savurmaktan geri kalmıyordu. Henry, elçilerine Napoli yakınlarındaki Benevento'da bulunan Papa Alexander'a gitmeleri talimatını vermiş ve Alexander'ın oyalamaya devam etmesi halinde İslam'a geçeceğini dahi söylemişti. [605]

Alexander'ın meseleyi çözme arzusuna rağmen, ne Henry ne de Thomas uzlaşmaya yanaşmadı. Thomas, kendisinin ve sürgün arkadaşlarının topraklarının ve konumlarının iade edilmesini ve Henry'nin kiliseyi mahveden Clarendon'un "kötü" maddelerinin reddedilmesini talep etti. Henry sınırlı bir uzlaşmayı kabul etti, ancak Thomas'ın bazı arkadaşları onu barış yapmaya teşvik etse de, Thomas artık Henry'ye güvenmiyordu. İngiltere'ye dönmesi halinde hapsedileceğine ve öldürüleceğine inanıyordu. Henry bu arada başpiskopostan "eski şansölyemiz olan Thomas" diye söz ediyordu. Artık onun dini kimliğini tanımıyordu. Vézelay Manastırı'nda, 12 Haziran 1166'da Thomas karşılık verdi. Burası Clairvaux'lu Bernard'ın İkinci Haçlı Seferi'ni vaaz ettiği yerdi. Thomas halka açık bir ayin düzenledikten sonra, Canterbury'deki mal varlığını elinde tutan Ranulf de Broc'un yanı sıra Oxford'lu John, Ilchester'li Richard ve Richard de Lucy de dahil olmak üzere Clarendon Tüzüğü'nün hazırlanmasıyla ilgisi olan herkesi aforoz etti. Henry'ye papalardan ve İncil'deki peygamberlerden alıntılar yapan kışkırtıcı mektuplar gönderdi:

[603] Gervase, s. 332.
[604] Duggan, 2004, s. 97.
[605] Gold, 2018, s. 146.

"*Aklınızı başınıza almazsanız, kiliselere ve din adamlarına saldırmaktan vazgeçmezseniz, insanlar arasında kargaşaya neden olmaktan elinizi çekmezseniz, En Yüce Olan'ın Oğlu, tutsakların iç çekişlerine ve kendisine haykıran seslere yanıt olarak öfkesiyle gerçekten gelecektir. Çünkü ruhunun adaleti ve sertliğiyle size karşı hüküm verme zamanı çoktan geldi. Gerçekten o, kralların ruhunu nasıl alacağını bilir ve yeryüzünün kralları karşısında korkunçtur.*"[606]

Henry çok öfkelenmişti. Kimsenin Becket'in adını ağzına almasına bile izin vermiyordu. Daha önce hiç kimse kraliyet otoritesini bu şekilde tehdit etmemişti ve otoritesini büyük bir tutkuyla koruyan Henry'ye göre bu, affedilemez bir durumdu. Thomas'ı düşman ilan ederek, onu Pontigny'deki sığınağından çıkmaya zorladı ve Sistersiyan tarikatını, onu barındırmaya devam ederlerse topraklarındaki mülklerine el koymakla tehdit etti. Henry ayrıca, Paris'te okuyan tüm İngiliz öğrencilerin İngiltere'ye dönmesini talep etti ve onlar da döndüler. Fransa'dan dönen öğrenciler XI. yüzyılın sonundan beri İngiltere'de öğrencilerin eğitim gördüğü Oxford'a akın ettiler. Öğrencilerin Paris'ten bir nev'i "zorla" uzaklaştırılması, Oxford'da bir üniversitenin kademeli olarak kurulması anlamına geliyordu. 1188 yılına gelindiğinde Oxford'da Gallerli Gerald'ın ders vermesine yetecek kadar öğrenci ve öğretmen vardı.[607]

Henry, oğlu Genç Henry'nin taç giymesini sağlamak için Thomas Becket'e başpiskoposluk vermişti. Aralarındaki tartışma, töreni geciktirmişti ama 1170 yılına gelindiğinde Henry onsuz devam etmeye hazırdı. Haziran 1170'te, Canterbury'nin önceliğini baltalayan kışkırtıcı bir hareketle, York başpiskoposu Roger de Pont l'Évêque, genç krala Westminster'da taçlandırıp babasıyla ortak kral ilan etti. Henry, Genç Henry'nin eşi Fransız prenses Margaret'i kasıtlı olarak törenin dışında tutarak Normandiya'da alıkoydu. Bu hem babası Louis'ye karşı bir küçümseme hem de Thomas'ın daha sonraki bir tarihte onu taçlandırmak ve genç kralı yeniden taçlandırmak için İngiltere'ye dönme olasılığının gizli bir vaadiydi. Thomas ve Papa tahmin edilebileceği gibi öfkeliydiler. Henry hemen Becket ile uzlaşmaya hazır

[606] Duggan, 2004, s. 116.
[607] Gold, 2018, s. 148.

olduğunu açıkladı. Thomas, Henry ile uzlaşması için Louis ve Alexander'dan büyük baskı gördü. 22 Temmuz'da Fréteval'de, Henry'nin Thomas'ın genç kralı bir kez daha taçlandırabileceği sözüyle nihayet barıştılar. Bunu sekiz ay önce, Kasım 1169'da Montmartre'da da yapmaya çalışmışlardı. Ancak Henry, Thomas'a barış öpücüğü vermeyi reddedince süreç sekteye uğramıştı. Eski dostundan nefret eden Henry, Thomas'ı asla öpmeyeceğine dair yemin ettiğini ve bunu bozmak istemediğini söylemişti. Thomas dehşete kapıldı ve görüşmeler kesildi.[608]

Ancak yaza gelindiğinde, Canterbury başpiskoposu olarak eski hakkı olan genç kralı yeniden tahta çıkarma ihtimali Thomas'ı masaya geri getirdi. Mükemmel bir aktör olan Henry, sanki aralarında hiçbir sorun yokmuş gibi davrandı. Yakınlaşmalarının bir sembolü olarak Thomas'ın üzengisini tuttu ve Thomas'a göre onu görmekten memnun görünüyordu. Henry "aramızdaki eski sevgiyi yeniden tesis edelim ve geçmişteki düşmanlığı unutalım" teklifinde bulunmuştu.[609]

Henry'nin teklifini kabul eden Thomas Becket, Aralık ayına kadar Canterbury'ye dönmeyecek, düzenlemeler yapılana kadar Fransa'da kalmayı tercih edecekti. Topraklarının ve gelirlerinin iadesinin yanı sıra sürgündeyken kaybettiği paraların geri ödenmesini bekledi. 1 Aralık 1170'te Thomas'ın gemisi Kent'teki Sandwich'e yanaştı. Flandra'daki Wissant'a varmadan hemen önce, York Başpiskoposu Roger ile Londra ve Salisbury piskoposlarını genç kralın taç giyme törenindeki rolleri nedeniyle aforoz etti. Thomas, Henry ile yakın zamanda barış yapmış olmasına rağmen, intikam almaya kararlı görünüyordu.[610]

Thomas genç kralı ziyaret etmek niyetindeydi. Ancak Genç Henry, babasına sadık olan Ely Piskoposu Geoffrey Ridel'in talimatıyla hareket ederek onu görmeyi reddetti. Thomas'a göre durum umut verici görünmüyordu. Mülkleri hâlâ iade edilmemiş, Ranulf de Broc şarabını çalmış ve muhtemelen Papa'ya yapılacak başvuruları engellemek için kâtiplerinin Manş Denizi'ni geçmesine izin verilmemişti.

[608] Martin Aurell, 2007a, s. 248.
[609] Duggan, 2004, s. 184.
[610] Gold, 2018, s. 150.

Henry'nin amcası Cornwall'lı Reginald olayların gittiği yönü görmüştü; "Büyük Perhiz'in ortasından önce korkunç bir iş yapmış olacağız" dediği rivayet edilmişti.[611]

Thomas, önünde başka bir seçenek kalmayınca Noel için Canterbury'ye döndü. Noel günü Ranulf de Broc ve çevresini aforoz etti ve Henry'nin barışı bozduğunu bildirmek üzere papaya elçiler gönderdi. Bu arada Yorklu Roger, Londralı Gilbert, Salisburyli Jocelin ve Ilchesterli Richard, Thomas'ın yaptıklarını Henry'ye şikâyet etmek için Normandiya'ya geldiler. Thomas'ın aforoz cezasının yanı sıra, huzuru bozmak amacıyla İngiltere'de dolaşan bir başpiskopos ve askerlerinin hikâyesini anlattılar. Henry'nin tepkisi her zamanki hesaplanmış çılgınlığı oldu. Bir küfür yaygarasının ortasında şöyle dediği rivayet edilir: "*Evimde, efendilerine aşağılık bir kâtip tarafından böylesine utanç verici bir aşağılamayla davranılmasına izin veren ne sefil asalaklar ve hainler yetiştirdim ve terfi ettirdim!*." Salisburyli John ise, Henry'nin Canterbury Başpiskoposundan fazlasıyla şikayet ettiğini, başpiskoposun hem bedenini hem de ruhunu kendisinden alacağını gözyaşlarıyla ilan ettiğini ve kendisini tek bir adamın tacizinden kurtarmak için gayret ve sadakat gösteremeyenlerin hepsinin hain olduğunu söylediğini iddia ediyordu.[612]

Henry sakinleştiğinde, Thomas'ın kaçmaya çalışması ihtimaline karşı limanların gözetlenmesini ve Canterbury'ye casuslar gönderilmesini emretti ve onu tutuklamaları için Normandiya polisi ve Mandeville Kontu William'ı gönderdi. Ancak Henry'nin sadık şövalyelerinden dördü; William de Tracy, Reginald Fitz-Urse, Hugh de Morville ve Richard Brit, Henry'nin öfke nöbetine tanık olmuş ve krallarının sözünü dinlemeyi tercih etmişlerdi. Onun gözüne girmeye hevesliydiler ve muhtemelen her zaman olduğu gibi öfkesinin dinmesini beklemediler. Bu adamlar birbirlerini iyi tanıyorlardı. Hepsinin West Country'de toprakları vardı ve Morville ile Fitz-Urse muhtemelen akrabaydı. Thomas şansölye iken ona bağlılıklarını sunmuşlardı. Şimdi, Henry'yi memnun edeceğine inandıkları bir anlaşmaya katılarak, 26 Aralık'ta kralın Noel'i kutladığı Bayeux yakınlarındaki Bur-le-Roi av köşkünden ayrıldılar ve sahile doğru yola çıktılar. Manş Denizi'ni son derece kötü bir havada

[611] Duggan, 2004, s. 204.
[612] Warren, 2000, s. 509.

geçtiler ve dağıldılar. Ancak 28 Aralık'ta Saltwood Kalesi'nde buluştular ve burada kısa süre önce aforoz edilen Ranulf de Broc tarafından karşılanıp yemek yediler.[613]

Ranulf de Broc, diğer görevlerinin yanı sıra Henry'nin fuhuş ustalarından biriydi. Sürgündeyken Thomas'ın topraklarından çalmıştı ve iki adam birbirinden nefret ediyordu. Ranulf, muhtemelen bu noktada Thomas'ı tutuklamayı amaçlayan dört şövalyeye gönüllü olarak yardım etti. Canterbury Katedrali'ne girmelerine izin veren oydu - anahtarlar ondaydı ve kapıların kilidini açtı. Ranulf'un Thomas'tan çaldığı şarabı içerek sarhoş olmuş olabilirler. Bu adamların hepsi tam zırh giymiş, ellerinde kılıçlar ve baltalar tutuyorlardı. Son derece tehditkâr görünüyorlardı. Salisburyli John, Thomas'a şövalyeleri yatıştırması için yalvardı; o da basitçe, "*kararlıyım, ne yapmam gerektiğini biliyorum*" diye cevap verdi. Thomas'ın kendisi silahlı olmasa da emrinde birkaç silahlı adam vardı. Ama onları kullanmamayı tercih etti. Bunun yerine akşam duası için kiliseye girdi ve kendisine eşlik eden keşiş kalabalığına askerlere karşı kapıları kilitlememelerini emretti.[614]

Fitz-Urse liderliğindeki dört şövalye ağır meşe kapıları iterek açtılar ve "*Krala ve krallığa ihanet eden Thomas Becket nerede?*" diye bağırdılar. Thomas'ın etrafını saran keşişlerin çoğu kaçtı ama o kıpırdamadan durdu. Mum ışığıyla aydınlatılmış kilisenin ortasında şöyle cevap verdi: "*İşte buradayım, kral haini değilim, bir rahibim; beni neden arıyorsunuz?*" Dört kişi Thomas'ı tutuklamak için kiliseden dışarı çıkarmaya çalıştı, ancak Thomas hareket etmeyi reddetti. Fitz-Urse'yi şiddetle itti ve ona "*pezevenk*" dedi. Şövalyeleri kışkırtmıştı. Dua etmek için başını eğdi: "*Kendimi ve kilisenin davasını Tanrı'ya, bu kilisenin kutsal koruyucuları Aziz Meryem'e ve Aziz Denis'e adıyorum.*" Fitz-Urse, şövalyeleri Thomas'a vurmaya çağırdı, ancak arbedede bulunan Cambridgeli bir kâtip olan Edward Grim başpiskoposu korumak için kolunu kaldırdı. William de Tracy vurdu, Grim'in kolunu neredeyse koparıyordu ve Thomas'ın omzunu kemiğe kadar kesti.[615]

[613] Nicholas Vincent, "The Murderers of Thomas Becket", Bischofsmord im Mittelalter/The Murder of Bishops in the Middle Ages, Natalie Fryde and Dirk Reitz (Eds.), Vandenhoeck & Ruprecht, 2003, s. 228. Akt., Gold, 2018, s. 151.
[614] Duggan, 2004, s. 210
[615] Duggan, 2004, s. 212

Sonra darbeler Thomas'ın üzerine şiddetle indi. Başından akan kanı sildi. Bir başka darbe onu yüzüstü yere düşürdü. Dua etmek için kendini yeniden düzenler gibi oldu ama sağ tarafına doğru sendeledi. Thomas yerde yatarken son darbeyi vuran Richard Brito, "*Kralın kardeşi, lordum William aşkına al şunu!*" diye bağırdı. Thomas'ın başının üst kısmını öyle bir güçle kesti ki, kılıcı taş zemine çarparak kırıldı.[616] Thomas Becket ölmüştü; beyni katedralin zeminine saçılmıştı ve etrafı kan gölüne dönmüştü. Keşişler korkuya kapılıp Thomas'ın cesedini saatlerce yalnız bırakırken, katiller kiliseyi yağmalamış ve ahırdaki atları bile almışlardı. Keşişler ancak onlar gittikten sonra ölü başpiskoposlarına yaklaşabilmişlerdi. Beynini ve kanını bir leğene doldurdular ve bazıları giysilerini kana batırıp gözlerini sildiler. Hevesle kestikleri giysilerinin parçalarını kana batırdılar. Bu değerli hazineden önemsiz de olsa bir şeyler alma telaşındaydılar. Thomas'ın başını keten bir bezle bağladılar ve yüksek sunağın önüne koydular. Bir keşiş olan Mertonlu Robert, Thomas'ın giysilerinin altında bit istilasına uğramış bir saç gömleği buldu.[617]

Henry'ye Thomas'ın öldürüldüğü haberi 1 Ocak 1171'de Argentan'da verildi. Ölüm haberini aldığında neler hissettiği ya da Thomas'ı öldürmeleri için dört şövalyeye gizlice emir verip vermediği bilinmemektedir. Yine de, kamuoyunun gözünde Henry her şeyi doğru yaptı. Hemen yüksek sesle ağıt yakmaya başladı ve kraliyet cüppesini çul ve külle değiştirerek Thomas'ın hükümdarından çok arkadaşı gibi davrandı. Zaman zaman sersemliyor, sonra yine eskisinden daha yüksek sesle ve daha acı bir şekilde inliyor ve ağlıyordu. Üç gün boyunca odasına kapandı ve ne yemek yedi ne de kimsenin onu teselli etmesine izin verdi. Daha sonra kırk gün boyunca tövbe edenlerin inzivasına çekildi.[618]

Becket'in ölümü Avrupa'da büyük ses getirmişti. Henry, Avrupa'nın dışladığı biri haline geldi. Gallerli Gerald ona "kilisenin çekici" diyordu. Papa Alexander üç hafta boyunca herhangi bir İngilizle konuşmayı bile reddetti ve Louis, kayınbiraderleri Bloislı Theobald ve Sens Başpiskoposu William ile birlikte Papa'ya Henry'yi lanetleyen mektuplar yazdı. Louis daha da ileri giderek kışkırtıcı bir mektup yazdı:

[616] Materials, III, s. 142.
[617] Gold, 2018, s. 152.
[618] Gold, 2018, s. 153.

"*Canterbury şehidinin intikamını almak için Aziz Petrus'un kılıcı serbest bırakılsın.*"[619] Louis açıkça İngiltere'ye karşı Haçlı seferi başlatılmasını istiyordu.

Thomas Becket öldüğünde, hayatının son yıllarına kıyasla çok daha büyük bir statü elde etmişti. Artık bir kralın baş belası, sürgündeki bir bağımlı ya da papanın uğraşması gereken bir başka sorun değildi. Öldürülmesi her şeyi kolaylaştırdı. Kutsal kiliseyi koruyan Thomas, şehit bir azizdi. Karakterindeki tüm olumsuzluklar Henry ve katillerine yönelik suçlama dalgası içinde unutuldu. Henry, Papa'ya kendi hikayesini sunmaya çalışarak, cinayeti işleyenlerin Thomas'ın yarattığı güçlü düşmanlar olduğunu bir mektupla açıkladı. Ancak cinayetin görgü tanıklarının anlattıkları onun anlattıklarını yalanlıyordu. Papa Alexander, kişisel duygularına rağmen, Henry'den tamamen uzaklaşmayı göze alamazdı. İngiltere'yi *enterdi* altına almaya ve Henry'yi aforoz etmeye teşvik edilmesine rağmen bunu yapmadı. Henry'nin suçlu olup olmadığına karar verene kadar bir kiliseye girmesi yasaklandı. Sens başpiskoposu o kadar hoşgörülü davranmadı ve Henry'nin Fransa'daki topraklarına yasak koydu.[620]

Dört şövalye, William de Tracy başta olmak üzere, büyük bir suçluluk ve pişmanlık duygusu yaşamış gibi görünmektedir. Papa'ya günah çıkarmak için 1171'in sonunda ya da 1172'nin başında Roma'ya gittiler. Hepsi dini bağışlarda bulundular. Henry'ye, kendisini iyi tanıyan Grandmont rahibi tarafından dört şövalyenin kanını dökmesi tavsiye edildi. Ancak onları cezalandırmak için çocuklarının mülklerine varis olmalarını kısıtlamak dışında pek bir şey yapmadı. Onları kilisenin yargısına bırakmayı tercih etti. Papa, Kutsal Topraklara hacca gitmelerini talep etti ve hepsi 1173'ten kısa bir süre sonra öldü. Muhtemelen hepsi Kudüs'e gömülmüştür.[621]

Alexander 1171 yılının sonlarına doğru Roma'dan elçiler gönderdiğinde Henry ülkeyi terk etmiş, İrlanda'ya gitmişti. Zamanlama ne olursa olsun, İrlanda'daki durum tehlikeliydi ve kendisini neredeyse kral yapan ve rakip bir İrlandalı lordun başını kesen Pembroke'un dönek kontu Richard Fitz-Gilbert de Clare (Strongbow)

[619] Howden, Gesta, I, s. 14–15.
[620] Gold, 2018, s. 154.
[621] Aynı yer.

tarafından daha da kötüleştirilmişti.[622] Artık Henry kontrolünü sağlamak zorunda olduğunu hissediyordu. Büyük bir orduyla 16 Ekim'de Milford Haven'dan yola çıktı. Henry'nin kuvvetlerinin büyüklüğüne dair çağdaş anlatılar farklılık gösterir. En abartılı olanları 10.000 kadar adam taşıyan 400 geminin yola çıktığını iddia eder.[623] Fakat gerçek olan şey; ilk kez bir İngiltere kralının İrlanda'ya geliyor oluşuydu.

Papalık elçileri Henry'nin topraklarına Aralık ayına kadar varamadılar. Henry yedi ay sonra, Mayıs 1172'de geri döndüğünde, suçunun sonuçlarıyla yüzleşmek ve onlara cevap vermek zorunda kaldı. Savigny Manastırı'nda üç gün süren müzakerelerden sonra bir anlaşmaya varıldı. 21 Mayıs Pazar günü Avranches Katedrali'nde Henry dizlerinin üzerine çökerek Thomas'ın öldürülmesindeki rolü için kefaret ödedi ve şövalyelere Thomas'ı öldürmeleri emrini vermediğine dair yemin etti. Bununla birlikte, sözlerinin başpiskoposunun ölümüne yol açmış olabileceğini kabul etti. Kutsal Topraklarda bir yıl boyunca Tapınak Şövalyeleri'yle birlikte hizmet edecek 200 şövalye sağlayacağına, üç yıl boyunca haç çıkaracağına ve bir sonraki Paskalya'dan önce yola çıkacağına ya da İspanya'da Mağribilerle savaşacağına, el koyduğu tüm mülkleri Canterbury'ye iade edeceğine ve kiliseye zarar veren gümrükleri kaldıracağına söz verdi. Henry ayrıca, kilise mensuplarının Roma'ya yapacakları başvuruları engellemeyecekti. "*Dini davalarda Roma Kilisesi'ne yapılan başvuruları ne engelleyeceksiniz ne de engellenmesine izin vereceksiniz, ancak Roma papasının bu tür davaları değerlendirebilmesi ve sonlandırabilmesi için bu başvurular özgürce, iyi niyetle, hile ve desise olmadan yapılacaktır.*"[624]

Henry, kilisenin kapısında duran İncil'in bir kopyası üzerine yemin ettikten sonra, kendisini temizlenmiş olarak kiliseye götüren elçiler, Albert ve Theodwin tarafından affedildi. Henry'nin itaat etmekten başka çaresi yoktu. Thomas'ın öldürülmesi belki de geri dönülmez bir şekilde itibarını zedelemişti. Her zamanki gibi iyi bir oyunculukla uzlaştı. Elçiler etkilenmişti: "*Tanrı'dan nasıl korkuyor ve Kilise'ye nasıl itaat ediyor. Eylemleri bunu yeterince ortaya koyuyor ve inanmamız için bize umut verdiği gibi, gelecekte daha da fazlasını ortaya koyacak.*" Henry bir ders almıştı.

[622] Newburgh, s. 167 (Howlett Ed.)
[623] Hosler, 2007, s. 164.
[624] Anne Duggan, "Ne in dubium: The Official Record of Henry II's Reconciliation at Avranches, 21 May, 1172", English Historical Review, Vol. 115, No. 462, 2000, ss. 643-658.

Bundan böyle kilise ve Avrupa prensleriyle ilişkilerinde daha esnek ve uzlaşmacı olması gerekecekti.[625] Oysa koşullar Henry'nin önüne geçecekti ve hiçbir zaman Latin Krallığı'na tövbekâr olarak gitmeyecekti. Bunun yerine, Papa'nın izniyle, İngiltere'de Waltham, Witham ve Amesbury'de tam bir İngiliz azizi haline gelen bir Norman'ın anısına görkemli yapılar inşa ettirdi. Bu noktadan sonra Henry, Tapınak Şövalyeleri ve Hospitaller Şövalyeleri'nin himayesi altında 'Doğu' hesabına koyduğu yıllık yaklaşık 2.000 gümüş Markı kutsal topraklara göndermeye başladı.[626]

Thomas'ın mucizeler yaratan biri olarak ünü o kadar artmıştı ki, Canterbury rahibinin papaya dilekçe vermesinin ardından, III. Alexander 1173 yılının "Kül Çarşambası'nda" onu kanonik ilan etmişti. Öldüğünde adı Aziz (Saint) Thomas Becket'ti. Henry, Thomas'ın ölümünü kısa sürede Plantagenet hanedanına mal etti. Thomas ölmeden önce Henry, Canterbury'ye sadece iki kez gitmişti. Onun ölümünden sonra o kadar sık gitmeye başladı ki, İngiltere'ye her dönüşünde ziyaret etmek adet haline geldi. Thomas kültü tüm Avrupa'ya yayıldı ve Henry Fitz-Empress'in hanedanının şanına yaraşır bir şekilde onunla özdeşleşti. Yaşarken ona meydan okuyan başpiskopos, ölürken ona iyi hizmet etmişti.[627]

Thomas'ın cesedi Canterbury'ye muazzam bir servet getirdi. Ölümünden sonraki ilk yıllarda hacılardan elde edilen gelir, katedralin gelirinin yüzde 28'ini oluşturuyordu. Canterbury'nin zenginlikleri artmaya devam etti. 1221'de hacılardan elde edilen gelir toplam gelirin üçte ikisine ulaşmıştı ve on altıncı yüzyılda Venedik büyükelçisi Canterbury'nin ünlü azizinin getirdiği zenginlik karşısında şaşkına dönmüştü:

> "*Tapınak tamamen saf altın levhalarla kaplıdır. Ancak altın, safir, elmas, yakut ve zümrüt gibi mücevherlerin bolluğu altında neredeyse hiç görünmüyor. Her tarafına zarif desenler oyulmuş ve muazzam mücevherler desenlere karmaşık bir şekilde işlenmiş.*"

[625] Warren, 2000, s. 534.
[626] Gold, 2018, s. 156.
[627] Aynı yer.

Bir katedralin bütün bir azize sahip olması dikkat çekiciydi. Çoğunda sadece bir vücut parçası ya da İsa ile özdeşleşmiş bir kalıntı vardı. Canterbury bunu sonuna kadar kullandı.[628]

3.3. Baba ve Oğulların Savaşı

Bir Ortaçağ Batı Avrupa yöneticisi olarak Henry, gerek zekâsı gerekse de devlet adamlığı olarak açıkça döneminin çok ötesinde bir kraldı. Büyük büyükbabası Fatih William ve onun ardıllarının yönetimlerinin eksik ve hatalı yönlerini gördüğü, anarşi döneminden sonra İngiltere'yi toparladığı, özellikle hukuk alanında gerçekleştirdiği reformlar ile İngiliz hukuk sisteminin ve dolaylı olarak devletin kuruluş ve işleyiş mekanizmalarının ve kurumlarının temelini oluşturduğu ve hepsinden öte, Normanların kıtadaki toprakları ile Britanya Adası'ndaki toprakları organize ve senkronize bir yönetim anlayışı ile bir araya getirerek Anglo-Norman devletini bir imparatorluğa dönüştürdüğü yadsınamaz bir gerçektir. Henry, yaşadığı ve hüküm sürdüğü dönem için Ortaçağ dünyasının, özellikle de Batı Avrupa'nın en güçlü ve zeki yöneticilerinden biri olduğunu kanıtlamıştı. İngiliz tarihçilerinin hemen hepsi bu konuda hemfikirdir. Henry'nin yönetimi hakkında fikir ayrılıklarına düştükleri konular da vardır ve bunlardan biri yönetimin son çeyreğinde kraliçesi Eleanor ve oğulları ile yaşadığı sıkıntılı süreçtir. Henry gücü seviyordu ve gücün tek bir elde toplanmasının gerekliliğine inanıyordu. Unvan ve maddi zenginliğin bir Ortaçağ soylusu için en önemli olgular olduğu bu dönemde elindeki gücü oğullarıyla paylaşmadı. Her ne kadar büyük oğlu Henry'yi ortak kral olarak yönetime dahil etmiş gibi görünse de hiçbirinin elinde gerçek güç yoktu. Diğer oğullarından Richard Akitanya'da Geoffrey ise Bretonya'da unvan sahibiydiler. John daha küçüktü fakat İrlanda lordu unvanı vardı. Fakat tüm bu unvanların ötesinde asıl ve gerçek güç sahibi II. Henry'nin bizzat kendisiydi. Eleanor'un VII. Louis'den asıl ayrılık sebebinin ne Fransa yönetiminde ne de varisi olduğu Akitanya'da söz sahibi olmaması olduğunu düşünen araştırmacılar olduğunu da göz önüne aldığımız zaman, Henry'nin kraliçesi ve oğulları ile güç kavgasına girmesi kaçınılmazdı. Öyle de oldu.

[628] Charles Freeman, Holy Bones, Holy Dust: How Relics Shaped The History of Medieval Europe, Yale University Press, New Haven and London, 2011, s. 7.

Senaryosu James Goldman tarafından kaleme alınan ve Anthony Harvey tarafından yönetmenliği üstlenilen 1968 Yapımı "The Lion in Winter"[629] adlı sinema filminde Henry (Peter O'Toole), Kraliçe Eleanor (Katharine Hepburn) ve oğulları, Richard (Anthony Hopkins), Geoffrey (John Castle) ve John (Nigel Terry) 1183 Noel'inde Chinon Kalesi'nde bir araya gelirler. Büyük oğulları Genç Kral Henry Temmuz'da ölmüş, Henry yeni varisini açıklamak için tüm aileyi bir araya getirmiştir. Oldukça gergin geçen Noel kutlamaları sırasında Henry, en küçük oğlu John'u tahta varis göstermek istediğini açıklar. 1173 yılından beri İngiltere'nin farklı bölgelerinde (çoğunlukla Shrewbury yakınlarındaki Haughmond Manastırı'nda) gözaltında tutulan ve Noel gibi özel günlerde aileyle bir araya gelmesine izin verilen Kraliçe Eleanor ise gözdesi olan Richard'ın tahta geçmesini arzulamaktadır. Richard, Fransa Kralı Philip August ile işbirliği halindedir ve babasına isyan etmeye hazırdır. Her ne kadar filmin künyesinde tür olarak Tarihi Biyografi belirtilmişse de, bu elbette bir sinema filmidir ve genel seyirciye hitap edebilmesi için senaryo tarihsel gerçeklerden bir dereceye kadar kopuktur. Fakat Henry, Kraliçe Eleanor ve oğulları arasındaki düşmanlıkları perdeye aktarması açısından oldukça başarılı bir yapımdır.

Bernard S. Bachrach da "II. Henry ve Angevin Aile Düşmanlığı Geleneği"[630] adlı çalışmasının başlangıcında bu filme atıf yaparak;

> "*Kış Aslan'ı filmini izleme fırsatı bulan ve Ortaçağ uzmanı olmayanlar, Kral II. Henry'nin ailesinin üyeleri arasındaki düşmanlığın yoğunluğunun ve boyutunun dramatik etki için abartıldığı sonucuna varmış olabilirler. Ancak Henry ile oğulları arasındaki ve oğullarının kendi aralarındaki çekişmelerin, kurgusal versiyondan çok daha şiddetli bir tarihsel gerçekliğin kayda değer bir örneğini sunduğu görülmektedir.*"

[629] Türkçeye Kış Aslanı adıyla çevrilen film "En İyi Kadın Aktris, En İyi Senaryo ve En İyi Müzik" dallarında 3 Oscar Ödülü sahibidir. Detaylı bilgi için bkz. Uluslararası Film Veri Tabanı (IMDB) https://www.imdb.com/title/tt0063227/ (Erişim: 15.03.2022)

[630] Bernard S. Bachrach, "Henry II and the Angevin Tradition of Family Hostility", Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, Summer, 1984, Vol. 16, No. 2 (Summer, 1984), pp. 111-130.

ifadeleriyle Angevinlerin aile içi çatışmalarının yoğunluğunun tarihsel gerçekliğini vurgulamaktadır. Aslında Henry'nin ailevi sorunları oğullarıyla olan düşmanlıklarıyla sınırlı değildi. Çünkü daha önce iki kez, 1152 ve 1156'da, kendi kardeşi Geoffrey'e karşı savaşa girmişti.[631] Benzer bir şekilde, Henry'nin oğulları sadece babalarıyla çatışma içinde değillerdi, aynı zamanda birbirlerine karşı da savaştılar. Bu durum Henry'nin ölümüyle de son bulmadı. John ve Richard birçok kez birbirleriyle çatışma halindeydi ve John yeğeni, Geoffrey'nin oğlu Arthur'un öldürülmesinden sorumluydu.[632]

Henry ile oğulları arasındaki ve oğullarının birbirleriyle olan ilişkilerinde fark edilebilen aile düşmanlığı örüntüsü, Angevin İmparatorluğu üzerinde zararlı bir siyasi etki yaratmıştı. Angevinlerle kıyaslandığında çok daha iyi aile ilişkilerine sahip olan Capetler, Henry'nin yarattığı imparatorluğu yıkma mücadelesinde önemli bir avantaj elde ettiler. Çalışmaları hala Angevin hanedanının en kapsamlı incelemesini temsil eden Norgate, Henry'nin erdemlerini ve ahlaksızlıklarını Angevin atalarından ve özellikle de 987'den 1040'a kadar Angevin Kontu olan ve kendi oğlu Geoffrey Martel ile çatışan Fulk Nerra'dan miras aldığını düşünmektedir. Fulk ve Geoffrey arasındaki bu çatışma, Henry'nin mücadelelerinin habercisi olan bir metafor olarak görülmüştür.[633] Oysa Henry'nin Bretonya Kontu olan oğlu Geoffrey, Gallerli Gerald'a; "*Hem yakın hem de uzak atalarımızdan gelen kalıtsal bir hak gibi içimize yerleştirilmiş olan, hiçbirimizin diğerini sevmemesi, ama her zaman kardeşin kardeşe, oğlun babaya karşı savaşması bizim kendi temel doğamızdır.*"[634] diyerek aile mirasını özetliyordu.

Üstelik bu miras Bachrach'ın belirttiği gibi, sadece Henry'nin Anjou tarafındaki soyundan gelmiyordu. Norman atalarının bu konuda Anjouları geride bıraktığı açıktır. Çok değil, 90 sene önce Fatih William ve oğlu Robert, 80 sene önce William Rufus ve kardeşi Robert ve 70 sene önce Henry'nin büyükbabası I. Henry ve Robert arasında yaşanan çatışmalar bunu gösteriyordu. 1106'daki Tinchebrai Savaşı'nın sonucunda Robert mağlup edilmiş ve hayatının geri kalanını kardeşi Henry'nin esiri

[631] C. Warren Hollister and Thomas K. Keefe, "The Making of the Angevin Empire," The Journal of British Studies 12, 1973, ss. 19-25.
[632] Bachrach, 1984, s. 111-112.
[633] Kate Norgate, *England under the Angevin Kings*, 2 Vols, London 1887, I, 410.
[634] Gerald of Wales, III, s. 302.

olarak geçirmişti. Robert'ın mirası için Fransa kralının desteğini alan oğlu William Clito, I. Henry'nin başına az mı dert olmuştu? Daha 35 sene önce taht kendisine bırakılmasına rağmen I. Henry'nin kızı Matilda ve gayrimeşru oğlu Robert, tahtı gasp ettiğini iddia ettikleri halaoğulları Stephen ile İngiltere'nin güneyini yangın yerine çeviren bir iç savaşa girişmemişler miydi? Bunu sadece Capetlerin daha iyi aile ilişkilerine sahip olmasına bağlamak Capetlerin ellerindeki küçük toprak parçasıyla Anglo-Norman toprakları arasındaki farkı, Fatih William'dan itibaren özellikle İngiltere'de oluşturulmaya başlanan baronluk sistemini görmezden gelmektir. Henry'nin hem Norman hem de Anjolu atalarının kendi aralarındaki kavgalarda her zaman büyük toprak sahibi baronlar ve soylular önemli roller oynamıştı. Çünkü hiçbir prens ve kral adayı bu baronların askeri desteğini almadan ayaklanamaz, savaşa girişemezdi.

II. Henry'nin aslında oğullarına unvan vermekte çekinmediği görünmektedir. Büyük büyükbabası William'ın ölüm döşeğinde yaptığı miras paylaşımını henüz 1170'lerin başında yapmaya başlamıştı. En büyük oğlu Henry, Normandiya, Maine ve Anjou'yu; Louis'nin Kastilyalı Constance'dan (ö. 1160) olan ikinci kızı Alice (ö. 1220) ile nişanlı olan Richard, Akitanya'yı; üçüncü kardeş Geoffrey ise Bretonya'yı alacaktı. Bu antlaşmada öngörülen düzenlemeler adım adım ileriye taşındı. Geoffrey 1169'un yazında Rennes'de Breton baronlarının bağlılıklarını kabul etti. Genç Henry bir sonraki yaz İngiltere'de ortak kral olarak taç giydi ve 1172'de Richard Akitanya dükü olarak Poitiers'deki Aziz Hilary kilisesinde törenle tahta çıkarıldı. Ancak Henry'nin kısa süre sonra öğreneceği gibi, çocukları da sadece unvanlarla yetinmeyeceklerdi.[635]

3.3.1. Büyük İsyan (1173-1174)

Becket'in ölümüyle yaşadığı "felaketin" ardından 1173'te Henry, kendisini çok daha ağır yaralayan bir felaketle sarsıldı. Üç büyük meşru oğlu, Henry, Richard ve Geoffrey, görünüşe göre Eleanor tarafından harekete geçirilmiş, Fransa Kralı VII.

[635] Poole, 1958, s. 329-330.

Louis ve Henry'nin diğer düşmanlarıyla birleşerek topraklarına bir dizi şiddetli ve Henry için şaşırtıcı ve öngörülemeyen saldırılar gerçekleştirmişlerdi.[636]

Winchester'da Sarayı'nda bulunan ve artık kayıp olan duvar resminde bir kartal ile dört yavrusu betimlenmişti. Yavrulardan üçü ebeveynlerini parçalara ayırırken, dördüncüsü boynuna oturmuş, gözlerini oymak için bekliyordu. Gallerli Gerald bu resimle ilgili olarak Henry'nin kendi sözde açıklamasını kaydetti: "*Dört kartal yavrusu, dedi kral ona, ölene kadar bana eziyet etmekten vazgeçmeyen dört oğlumdur. İçlerinden en küçüğü* [John], *ki onu çok büyük bir sevgiyle kucaklıyorum, bir gün bana diğerlerinden daha ağır ve daha tehlikeli hakaretlerde bulunacak.*"[637] Henry bu duvar resmini isyan sona erdikten en az dört yıl sonra yaptırmıştır. Olaylar kralı yakın ailesine karşı o kadar temkinli hale getirmişti ki, en sevdiği evlerinden birinin en mahrem bölümünde büyük ve görünür bir hatırlatıcı bulundurmak zorunda hissetti. Ailesinin kendisine karşı acımasızca ayaklandığı iki yıl Henry'de derin izler bırakmıştı. Oğullarını alenen affetse ve onları sevmeye devam etse de, duygusal bir zırha ihtiyaç duyduğu açıktı. Bu resim ona yardım etmek için oradaydı ve oğullarına bir daha güvenmemesi gerektiğini hatırlatıyordu. Kendi uyarısına kulak asmaması Henry'nin trajedisi olacaktı.[638]

1168 yılında, on altı yıllık evlilikten sonra, Henry ve Eleanor dostane bir şekilde ayrıldılar; Eleanor, en sevdiği oğlu Richard'ı da yanına alarak Poitou'da az çok kalıcı bir ikamet için ayrıldı. Newburghlu William, tipik olarak, ayrılığa cinsel bir neden atfetmiştir. Henry'nin Eleanor menopoza girdikten sonra ondan sıkıldığını ve artık onunla yatmak istemediği için gitmesine izin verdiğini iddia etmiştir. Aynı William, Eleanor'un Henry'yi cinsel açıdan çok çekici bulduğu için Louis'den boşanmak istediğini de yazmıştır. Ancak Henry ve Eleanor'un evliliği aşktan çok siyasi bir pazarlıktı.[639]

Henry ve Eleanor'un 1151 yazında Paris'te bir uzlaşmaya vardıklarını varsayarsak, Henry artık üzerine düşeni yerine getiriyordu. Eleanor ona beşi erkek, üçü kız olmak

[636] Gold, 2018, s. 160.
[637] Gerald of Wales, VIII, s. 118.
[638] Gold, 2018, s. 160.
[639] Gold, 2018, s. 160-161.

üzere en az sekiz çocuk doğurmuştu ve bunlardan yedisi hâlâ hayattaydı. Artık son çocuğunu doğurmuş ve kırk dört yaşına gelmiş olan Eleanor, nihayet kendi topraklarında özerklik peşinde koşma özgürlüğüne sahipti. Yeni düzenleme Henry'nin de işine geliyordu. 1168'e gelindiğinde toprakları sadece İngiltere, Akitanya, Anjou, Normandiya ve Maine'i değil, aynı zamanda Bretonya'yı da kapsayacak şekilde genişlemişti. Akitanya, Henry'nin imparatorluğunda yönetilmesi en zor eyaletti, buradaki kodamanlar düklük otoritesine karşı sık sık isyan ediyordu: William Marshal'ın Tarihi'nin yazarı, "*Poitou'nun adamları lordlarına karşı her zaman isyan halindeydi*" diye yazıyordu.[640]

Normandiya ve İngiltere'nin ve bir dereceye kadar Anjou'nun güçlü, merkezi bir yönetim şekli olmasına rağmen, Henry, lortlarının çoğunun otoriteye sözde hizmet ettiği Akitanya'da benzer önlemleri uygulamaya çalışmış ve başarısız olmuştu. Henry, Eleanor'un Aquitaine'i yönetme yükünü ondan almasına izin verdi. Eyaletin düşesi olarak isyanları bastırmada, güçlü bir yönetim sağlamada ve Akitanya limanlarındaki kârlı ticaretten Henry'nin kasasına giren geliri artırmada belki de daha başarılı olacaktı.[641]

Eleanor Henry'nin, ölümünden sonra topraklarını nasıl paylaştıracağını düşündüğünü biliyordu. Oğlu Richard'ın Akitanya'ya varis olmasını güvence altına almak isteyen Eleanor, dukalığını Angevin İmparatorluğu'nun bir parçası olarak değil, özerk olarak tutmaya kararlıydı. Bunun için Eleanor'un orada güçle ikamet etmesi gerekir. Akitanya'da güç Eleanor'un varoluş sebebiydi. Dukalığı her şeyden ve herkesten üstün tutuyordu ve Henry de buna dahildi. Henry bunu anlayamadı, Eleanor'un sadakatini koruyamadı ve onun başarma arzusunu feci şekilde hafife aldı.[642]

Eleanor, Akitanya'da iktidardayken Henry'nin güvenini kazanmaya devam etti. Genç Henry'nin Haziran 1170'te York başpiskoposu Roger de Pont l'Évêque tarafından tartışmalı bir şekilde taç giydirilmesi konusunda ona danışmıştı. Ancak karar kraliçenin ve tüm maiyetinin tavsiyesiyle verildi, çünkü görevi buydu. Genç Henry'nin taç giymesi, annesini İngiltere'de naiplik yapma görevinden resmen

[640] Turner, 2011, s. 176.
[641] Turner, 2011, s. 182.
[642] Gold, 2018, s. 163.

kurtaracaktı ki bu, güneye taşındığında fiziksel olarak imkânsızdı. 1170'ten itibaren annesi Akitanya'yı yönetmekle meşgulken, babasının naipliğini Henry üstlendi.[643]

Henry sonraki beş yıl boyunca Akitanya'da hiçbir berat yayınlamadı; bunun yerine Eleanor tek başına hareket etti. Himayesindeki on dört yaşındaki Richard, Haziran 1172'de Poitiers'deki Saint-Hilaire-le-Grand katedral kilisesinde dük olarak atandığında ve Aziz Valerie yüzüğü verildiğinde, kendisini onunla ilişkilendirdi.[644] 1172 yazının sonlarında bile hala onunla birlikte hareket ediyordu. Richard'ı dük olarak atama kararı, zorunlu olarak Henry ile birlikte alınmıştı: "*Kral Genç Henry, annesi Eleanor'un vasiyeti üzerine Akitanya dukalığını Richard'a devretti.*"[645]

1168'den itibaren geçen bu beş yıl Eleanor'un kocasına olan güveninin yavaş yavaş erozyona uğradığına işaret ediyordu. Henry onun dükalık üzerindeki üstün otoritesini reddetmesine rağmen, Eleanor yapabildiği yerlerde bağımsız hareket etmeye çalıştı. 1168 ve 1171'de Noel saray toplantılarını Henry ile değil Richard ile düzenledi. Aragon ve Navarre krallarını, dukalığının başı olarak kendisi kabul etti.[646] Nihai güç hala Henry'de olmasına rağmen tek başına yönetmeye çalışıyordu. Kahyası (*senechal*), Henry'nin güvendiği ve Poitevin soyluları arasında onun hizmetinde yükselmiş az sayıdaki kişiden biri olan dayısı Raoul de Faye idi.[647]

1173'e gelindiğinde Eleanor, Henry'nin ona sahip olmasına izin vereceği tüm yetkiyi verdiğini düşünebilirdi. Her ne kadar o zamana kadar nihai gücün her zaman Henry'de olacağını anlamış olsa da. Richard'ın göreve getirilmesinden sonra bile Henry kendisi için "Akitanya Dükü" unvanını korurken, Richard "Poitou Kontu" olarak biliniyordu. 1173 baharında Eleanor, Henry'nin saltanatının en büyük ve en acı krizini başlattı. Oğulları, Genç Henry, Richard ve Geoffrey'i babalarına karşı krallığını reddetmeye çalışabilecekleri ve savaşta onu yok edebilecekleri noktaya

[643] Turner, 2011, s. 186.
[644] Marie Hivergneaux, "Queen Eleanor and Aquitaine, 1137–1189", *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), London 2002, s. 67.
[645] Turner, 2011, s. 188.
[646] Hivergneaux 2002, s. 69.
[647] Turner, 2011, s. 163.

getirdi. Özellikle Eleanor tarafından desteklenen Henry, babasının tamamen aşağılanması ve teslim olmasından başka bir şey istemiyordu.[648]

II. Henry, özellikle hayatta kalan en büyük meşru oğlu Henry'ye ve en küçük oğlu John'a karşı son derece düşkün bir babaydı.[649] Kendisine bir İngiliz piskoposluğu vermediği için Henry'den nefret eden acımasız bir eleştirmen olan Gallerli Gerald bile şöyle demiştir: "*Meşru çocuklarına bir baba şefkatinden daha fazlasını gösterdi.*"[650] Henry, çocuklarının kendisine, kendi anne babasına olduğu gibi sadık, itaatkâr ve sevgi dolu olacaklarını varsayıyordu. Ancak Henry'nin anne ve babası, aralarındaki kırılgan ilişkiye rağmen, konu büyük oğullarının geleceği olduğunda her zaman aynı fikirde oldular; onun çıkarlarını geliştirmek için uyum içinde çalıştılar. Henry neye inanmış olursa olsun, Eleanor onun veraset konusundaki görüşlerini paylaşmıyordu. Bunun tüm aile için yansımaları olacaktı.

Henry'nin çocukları birbirlerini pek tanımıyorlardı. Farklı evlerde büyümüşlerdi ve en büyükleri ile en küçükleri arasında büyük bir yaş farkı vardı. Genç Henry ve Richard, John'dan sırasıyla on iki ve on yaş büyüktü. Hiçbir zaman birlikte yaşamadılar ve çocuklukları boyunca aralarında gerçek bir ilişki olmadığını varsayabiliriz. Daha sonra, 1970'lerin ortalarından itibaren Genç Henry ve Geoffrey arasında yakın bir dostluk oluşacaktır. Ancak Henry, kararlılığının olağanüstü gücü sayesinde, çocukları arasında, ölümünden sonra imparatorluğunu bir arada tutmaya yetecek kadar güçlü bağlar kurabileceğine inanıyordu. Henry'nin planı, topraklarının, yeteneklerini ve becerilerini miras almamış bir nesle devredilmesi gerektiği inancına dayanıyordu.

Henry'nin topraklarını oğulları arasında bölüştürme kararı o dönemde yaygın bir uygulamaydı. Bölüşüm üzerinde epeyce düşündüğü anlaşılıyor; kaynaklarını 'federasyonlarının' ortak yararına kullanacakları umuduyla oğullarına üstesinden gelebileceklerine inandığı şeyleri verdi. En büyük oğlu Genç Henry'ye ailesinden miras kalan toprakları, yani İngiltere, Normandiya ve Anjou'yu verdi. Bu toprakların hepsi Henry'nin merkezi yönetimin muazzam genişlemesinden yararlandı. Acı

[648] Gold, 2018, s. 165.
[649] Newburgh s. 552.
[650] Gerald of Wales, The Conquest of Ireland, Akt. Gold, 2018, s. 166.

tecrübeler ona Brittany ve Aquitaine'in yönetiminin sorunlu olduğunu öğretmişti; Brittany'i Geoffrey'e ve Aquitaine'i Richard'a vererek, şüphesiz yönetebileceklerini düşündüğü şeyleri onlara devrediyordu.[651] Henry, oğullarından herhangi birinin kendisinin yaptığını yapabileceğinden emin değildi ve her şeyi Genç Henry'ye teslim etmekten çekiniyordu.

Genç Henry sevmesi kolay bir insandı. Papazı Tilbury'li Gervase ona hayrandı. Hatta onun için eğlence üzerine bir kitap bile yazdı (Liber Facetiarum – İyi Mizah Kitabı). Gervase bu parlak portreyi bıraktı:

> "*Uzun boylu ve seçkin görünümlüydü; yüzü neşeyi ve olgun yargıyı gerektiği ölçüde ifade ediyordu; erkek çocukları arasında güzeldi, nazik ve neşeliydi. Herkese karşı nazikti, herkes tarafından sevilirdi; herkese karşı cana yakındı, düşman edinmekten acizdi. Savaşta eşsizdi ve kişiliğinin zarafetiyle herkesi geride bıraktığı gibi, yiğitlikte, samimiyette ve tavrının olağanüstü nezaketinde, cömertliğinde ve gerçek dürüstlüğünde de hepsini geride bıraktı.*"[652]

Genç Henry, Henry ve Eleanor'un ikinci çocuğuydu ve Henry kral olduktan sonra doğan ilk çocuklarıydı. Şubat 1155'in son günü Londra'da doğdu; ağır hamile Eleanor, Henry ile birlikte Westminster'da taç giymişti. İki meşru genç oğlu olan Henry, verasetin güvende olduğuna inanıyordu ve büyüklerini prenslere yemin etmeye zorladı. Ancak William Nisan 1156'da öldü. Henüz on dört aylık olan Genç Henry babasının varisi oldu. Genç Henry üç yaşındayken, 1158 yılında, babası onu Louis ve ikinci karısı Kastilyalı Constance'ın kızı Fransalı Margaret ile nişanladı. Nişanlanmaları Henry ve Louis arasında bir anlaşmaya işaret ediyordu. Margaret'in çeyizi, çok arzu edilen Norman bölgesi Vexin'di.[653]

II. Henry, Genç Henry'ye hiçbir resmi yetki vermemesine rağmen, oğlunu henüz çok gençken hükümetle ilişkilendirmeye başladı. Henry ebeveynleri tarafından

[651] Warren, 2000, s. 595.
[652] Matthew Strickland, *Henry the Young King 1155-1183*, Yale University Press, New Haven and London 2016, s. 2
[653] Gold, 2018, s. 169.

oluşturulan bir geleneği takip ediyordu; ilk olarak Matilda 1141'den itibaren onu İngiltere'deki yönetimle ilişkilendirmeye başlamıştı ve daha sonra Geoffrey, yetişkinliğe ulaştığında Henry için Normandiya'yı fethettiğini ve güvende tuttuğunu açıkça belirtmişti.[654]

1170'deki taç giyme töreninin ertesi günü, yeni genç kral İskoçya Aslanı William'ın, kardeşi Huntingdon Kontu David'in, İngiltere ve Normandiya'nın önde gelen baronlarının bağlılıklarını kabul etti. Ancak İskoçya kralı ve krallığın büyük kodamanları tarafından edilen yemin, Henry'yi yeni taç giymiş oğlundan üstün tutuyor ve "*benim* [II. Henry'nin] *derebeyliğim hariç, dünyadaki herkese karşı gücünüz ve yardımınızla oğlumun* [Genç Henry'nin] *yanında olun*" sözleriyle sona eriyordu. Taç giyme töreninden sonra kral, eşsiz derecede sadık William Marshal'ı, Genç Henry'ye şövalyelik eğitimi vermesi için Genç Henry'nin evinin başına getirdi.[655]

William Marshal ilk olarak 1168 yılında kraliyet ailesinin dikkatini çekmiştir. Eleanor Poitiers'e döndüğünde, amcası Salisburyli Patrick'in ev halkının bir parçası olarak gitti; Patrick, Henry tarafından oradaki birliklerini yönetmekle görevlendirildi. Nisan ayında Kont Patrick ve aralarında William'ın da bulunduğu adamları Eleanor'u haydut Lusignan ailesi tarafından kaçırılmaktan kurtardı. Patrick çatışmada öldürüldü, ancak William zekice savaştı ve yakalanıp birkaç ay tutulmasına rağmen Eleanor onun serbest bırakılması için ödeme yaptı ve onu hizmetine aldı. Henry'nin ailesini asla terk etmedi ve 1219'da yaklaşık yetmiş üç yaşında ölene kadar onlar için çalıştı.[656]

Henry'nin yokluğunda genç kral krallığını şatafatla ortaya koydu. Babası İrlanda'da sefere çıkarken, Genç Henry Normandiya'da Geoffrey ve Breton lordlarının katıldığı gösterişli bir Noel sarayı düzenledi; adamlarına ne kadar görkemli ve mali açıdan daha az müdahaleci bir dük olacağını gösterdi. Ama yapmasına izin verilen en fazla şey buydu. Naip olarak atanmasına rağmen, pratikte hüküm süren kişi genç kral

[654] Strickland, 2016, s. 47.
[655] Strickland, 2016, s. 91.
[656] Gold, 2018, s. 173.

değil, Richard de Lucy idi. Genç Henry güçsüzdü ve giderek kendini güçsüz hissediyordu.[657]

Ağustos 1172'de Genç Henry, bu kez Rouen başpiskoposu Rotrou tarafından Winchester'da yeniden taç giydirildi. Daha önce 1170 yılında kutsal yağla meshedilmiş olan Genç Henry için bu bir taç giyme töreniydi. İlk törenden dışlanmış olan Margaret şimdi kraliçe olarak taç giymişti. Kendisi katılmamış olsa da, Henry bunu kısmen Louis'yi memnun etmek, kısmen de oğlu, ilk taç giyme töreni ve Becket'in ölümü arasındaki lekeyi temizlemek için bir arınma eylemi olarak düzenlemiştir.[658] Büyük olasılıkla bu noktada genç çift nihayet evliliklerini tamamlamış ve birlikte yaşamaya başlamıştır. On iki yıldır evliydiler.

Evliliğine ve çifte taç giymesine rağmen Genç Henry'nin statüsü kararsız kaldı. Henry ona karısını ve ev halkını elinde tutması için ne güç ne de para verdi ve tasmasını sıkı tuttu. Genç Henry'nin Margaret'in çeyiz toprakları üzerinde hiçbir kontrolü yoktu. Howden'lı Roger, Genç Henry'nin 'babasının ona kraliçesiyle birlikte yaşayabileceği herhangi bir bölge tahsis etmek istememesini kötü karşıladığını' yazmıştır.[659] Genç Henry'nin mali bağımlılığı Chronicle of the Princes'in yazarı tarafından yorum konusu yapılmıştır:

> "[II. Henry'nin] *oğlu Genç Henry, yeni kral olarak atandıktan sonra ne yapabileceğini ya da ne yapması gerektiğini sormak için ona geldi. Çünkü kral olmasına ve emrinde birçok şövalye bulunmasına rağmen, babasından almadığı sürece onları ödüllendirebileceği hiçbir aracı yoktu* [...] *Babası da masraflar için ona o toprakların parasından günlük yirmi pound vereceğini söyledi. Oğlu bunu duyunca, bir kralın ücretli bir hizmetkâr olduğunu hiç duymadığını ve böyle bir şey yapmayacağını söyledi.*"[660]

[657] Gold, 2018, s. 174
[658] Strickland, 2016, s. 116.
[659] Strickland, 2006, s. 124, Howden, Chronica, I, s. 177.
[660] Strickland, 2016, s. 129.

Şubat 1173'ün son haftasında Henry, Eleanor, Genç Henry ve Richard Limoges'da bir araya geldi. Onlara Toulouse Kontu V. Raymond, Aragon Kralı II. Alfonso, Navarre Kralı VI. Sancho ve Savoy Kontu Maurienne'li III. Humbert gibi Güney Avrupa soylularından oluşan bir panteon da katıldı. Aynı hafta içinde, ayın 28'inde Genç Henry on sekiz yaşına girdi. Henry için ziyafet, kutlama, yeni ittifaklar ve yeni vaatlerle dolu bu hafta, özellikle de bir yıldan kısa bir süre önce Avranches'de papalık elçileri önünde küçük düşürülmesinden sonra bir zaferdi.[661]

Limoges'daki toplantı aile içinde yeni bir çatlağa yol açtı. Henry, artık altı yaşında olan John'un ihtiyaçlarını hâlâ karşılayamadığının farkındaydı. Savoy kontu ve Alpler'deki toprakları Fransa ve İtalya sınırında olan güçlü bir lord olan Maurienne'li Humbert, John ile kızı ve varisi arasında bir evlilik önermek için Henry'ye yaklaştığında, Henry çok sevindi. John, Maurienne'i karısından miras alarak geçimini sağlayacaktı. Henry, evlilik karşılığında Humbert'a 5.000 mark vaat etti. Görüşmelerin sonuna doğru Kont Humbert, Henry'ye John'un evliliğe başka ne getireceğini sordu. Henry aceleyle Anjou'daki Chinon, Loudun ve Mirebeau kalelerini vermeyi vaat etti. Üç şato hediyesi Humbert'ı memnun etti. Ancak bu haber Genç Henry'yi çileden çıkarmıştı, çünkü kaleler onun mirasının bir parçasıydı ve Richard'ın Akitanya'da gerçek gücünü göstermeye başladığı ve Geoffrey'nin de Bretanya dükü olarak görevlendirildiği bu dönemde, kalelerin neredeyse hiç tanımadığı John'a verilmesini istemiyordu. Genç Henry babasına, şatolarını kendisine danışmadan verdiğinden şikâyet etti. Öfkesi muhtemelen on sekizinci yaş gününün yaklaşmasıyla daha da artmıştı; artık reşit olmuştu. Yine de babası, iki yıldan daha uzun bir süre önce Genç Henry'nin öldüğüne inandığı sırada bunu yapacağına dair söz vermesine rağmen, ona herhangi bir güç bırakmayı reddetti.[662]

Genç Henry'nin öfkesi, babasına karşı yıllarca süren hayal kırıklığını doruğa çıkardı; çünkü Henry'nin kendisini güç ve paradan mahrum bırakarak ona korkunç davrandığına inanıyordu. Genç Henry'nin mührü bile onun belirsiz statüsünü yansıtıyordu. Mühür tek taraflıydı ve alışılmadık bir şekilde, gücün belirgin bir

[661] Gold, 2018, s. 174.
[662] Gold, 2018, s. 177.

sembolü olan kılıçsız tasvir edilmişti. Bu yarım bir mühürdü, çünkü o sadece yarım bir kraldı.[663]

Şubat 1173'te öfke genç kralı cesaretlendirdi. Muhtemelen aynı derecede öfkeli annesi ve kardeşi Richard'la yaptığı hararetli tartışmaların ardından Genç Henry, babasından İngiltere, Normandiya veya Anjou'dan birini derhal kendisine bırakmasını istedi. Henry'nin on sekiz yaşındayken Normandiya dükü olarak atandığı düşünülürse, bu mantıksız bir istek değildi. Henry oğlunu reddetti. Vakanüvis Jordan Fantosme, Henry'nin doğasında bunu kabul etmek olmadığını anlamıştı: Henry 'kılıç ve mızrakla vurabildiği sürece, oğlu o güce [İngiltere] gelmeden önce yaşam yerine ölümü seçecekti'.[664]

Henry, Raymond'un uyarısına kulak verdi. Limoges'daki toplantı dağılırken, Akitanya ve Normandiya'daki kalelerini güvence altına aldı ve mutsuz ve acılı Genç Henry ile arkadaşlarını yanına aldı. Kuzeye, Henry'nin en büyük oğlu John'a vaat ettiği üç kaleden biri olan Chinon kalesine gittiler. Seçtiği yer genç kralın canını yakmış olmalı. Chinon bir kale, idari bir üs ve bir ev olarak hizmet vermiştir. Aile konutu oldukça samimiydi ve büyük ölçekte inşa edilmemişti. Genç Henry, kale duvarları içinde yer alan bu nispeten küçük evden, 5 Mart'ta, gecenin bir yarısı, sadece en yakın arkadaşlarının eşliğinde kayınpederinin sarayına doğru cüretkâr ve yasak bir atılım yaptı.[665]

Henry, genç kralın iltica ettiğini öğrenir öğrenmez peşine düştü. Melrose Kroniği'nin yazarı şöyle yazmıştır: "*Babası oğlunu yakalayıp emin ve yakın bir yerde gözetim altına almak niyetindeydi.*"[666] Hız konusundaki efsanevi ününe rağmen, Henry çok geç kalmıştı. Genç kral, Louis'nin kendisini karşılamak için beklediği Chartres'a ulaşmayı başardığında babası da birkaç mil gerisindeydi. Henry'nin ulaşamayacağı bir yerde, kayınpederinin topraklarında güvendeydi. Louis, Paris'te Henry'nin altını

[663] Matthew Strickland, "On the Instruction of a Prince: The Upbringing of Henry, the Young King", *Henry II: New Interpretations*, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 184-214, The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 194.
[664] Strickland, 2016, s. 126.
[665] Hosler, 2007, s. 196.
[666] The Chronicle of Melrose, *The Church Historians of England*, Vol. IV, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856.s. 40. (Bundan sonra Melrose olarak geçecektir.)

oymak için elinden geleni yaptı. Genç damadını ustalıkla manipüle etti ve onu en büyük düşmanını yok etmek için bir araç olarak kullandı. Ona mesh edilmiş bir kral olduğunu hatırlattı ve mirasının bir kısmını, İngiltere ya da Normandiya'yı derhal talep etmesi için onu teşvik etti. Genç Henry ona tamamen güvendi. Newburghlu William "*her konuda onun tavsiyelerine güvendiğini*" kaydetmiştir.[667]

Henry oğlunu yakalamayı başaramamıştı. Çok üzülmüştü ve Genç Henry'ye geri dönmesi için yalvardı. Fransa kralına seçkin adamlar göndererek barışçıl sözlerle oğlunu talep etti ve onunla ilgili değişiklik gerektiren bir şey olursa, tavsiyesiyle hemen değiştireceğine söz verdi. Aldığı cevap onu şaşkına çevirdi:

> "*Fransa Kralı bu sözleri duyunca, 'Bana bu mesajı gönderen kim?' diye sordu. 'İngiltere Kralı' diye cevap verdiler. 'Bu yanlış' diye cevap verdi, 'bakın İngiltere kralı burada ve sizin aracılığınızla bana mesaj göndermiyor ama şimdi bile, eskiden İngiltere kralı olan babasına kral diyorsanız, bilin ki o kral olarak öldü ve hala kral olarak hareket etse de, bu yakında düzeltilecek, çünkü dünyanın tanık olduğu gibi krallığını oğluna bıraktı.* "'[668]

Henry'nin ailesi birer birer Louis'ye ve genç krala iltica ettikçe daha da kötüsü olacaktı. Gallerli Gerald bile Henry'ye karşı alışılmadık bir sempati duyuyordu: "*aynı aileden olanların düşmanlığı insan vebalarının en kötülerinden biridir.*"[669] Eleanor, erkeklerin Henry'ye karşı öfkesini körüklemişti ve bu öfkenin temelinde onların gücünü inkâr etmesi yatıyordu. Richard ve ardından Geoffrey, anneleri tarafından kışkırtılarak Chartres'ta genç krala katıldılar. Rouen başpiskoposu Rotrou, Eleanor'a mektup yazarak yaptıklarını lanetledi. "*Kralın ve senin çocuklarının babalarına karşı ayaklanmalarının yolunu açmıştı* [...] *Şu anda tek suçlu sensin, ama yaptıkların krallıktaki herkes için yıkımla sonuçlanacak.*"[670] Ancak Eleanor ne oğullarının hoşnutsuzluğunu yatıştırmaya ne de kocasına boyun eğmeye niyetliydi. Henry'nin adamları güneye, Akitanya'ya doğru akın ederken, Eleanor kuzeye, oğullarına ve

[667] Newburgh, s. 484.
[668] Aynı yer.
[669] Gerald of Wales, III, s. 165.
[670] Strickland, 2016, s. 135

Chartres'daki Louis'ye doğru kaçtı. Muhtemelen yakalanmamak için erkek kılığına girmişti fakat II. Henry'nin ajanları tarafından yakalandı ve esir olarak Chinon'a götürüldü. Ne var ki, Eleanor'un başlattığı küçük kıvılcım çok geçmeden Henry'nin imparatorluğunu alevler içinde bırakacaktı.[671]

Henry, üç büyük oğlu ve karısının yanı sıra, düşmanları arasında oğlunun kayınpederini (VII. Louis), kuzenleri; baba tarafından teyzesi Anjoulu Sibylla'nın oğulları Flandralı Philip ve Boulognelu Matthew kardeşleri, anne tarafından kuzenleri İskoç Kralı Aslan William ve Huntingdonlı David kardeşleri sayabilirdi. Henry'nin amcası Gloucesterlı Robert'in torunu olan ve iç savaşın karanlık günlerinde yeğeninin davasına desteğini esirgemeyen kuzeni Chesterlı Hugh ve Henry'nin merhum yardımcı yargıcının oğlu olan Leicester Kontu Robert Blanchmains, sadece Henry'nin değil, büyükbabası I. Henry'nin de yakın dostuydu. Bu aile üyelerine ve yakın arkadaşlarına Raoul de Fougères, kavgacı Norfolk lordu Hugh Bigod, Bar kontu, Fife kontu, Angus kontu, Durham piskoposu, Dunbar kontu, İskoçya emniyet müdürü Richard de Morville ve Roger de Mowbray gibi birçok kişi daha katıldı.[672]

Nisan ayının başında, Saint-Denis'de, Henry'ye karşı olanlar toplandı. Vakanüvislerin çoğu, Becket'in ölümünün kral için yıkıcı sonuçları olacağına inanıyordu. Henry, dört şövalyeyi başpiskoposu öldürmeye teşvik ederek Tanrı'nın gazabını üzerine çekmişti ve "*Tanrı'nın şehidi* [Becket] *masum kanının intikamını almak istiyor gibi göründüğünden, saltanatının en büyük kişisel ve siyasi krizi bu anda doruğa ulaşmıştı. Çünkü kralın oğlu olan kral* [Genç Henry]*, babasına karşı ayaklanmış, onu tahttan indirmeye karar vermiş ve büyük soyluların çoğu da onun yanında yer alarak ona yardım etmişti.*"[673] Oysa Henry'nin oğulları, ne kadar öfkeli olursa olsunlar, bu isyanın sadece görünen yüzüydüler. Henüz gençtiler ve neredeyse tamamen etkisizdiler. Asıl tehdit Louis'den ve Henry'ye karşı uzun süredir kin besleyen soylulardan geliyordu. Genç Henry'nin iltica ettiği ve Louis'nin desteğini aldığı öğrenilince Henry'nin soylularından bazıları hemen genç kralın safına geçti. Haziran 1173'e gelindiğinde Henry'nin imparatorluğunun büyük bir kısmı isyan

[671] Gold, 2018, s. 180.
[672] Gold, 2018, s. 181.
[673] The Chronicle of Battle Abbey, s. 274-5, akt. Gold, 2018, s. 181.

halindeydi. İngiltere'de Henry'ye açıkça karşı çıkan kontlar, Hugh Bigod, Chesterlı Hugh, Leicesterlı Robert Blanchmains ve Derbyli William de Ferrers, Henry'nin kendilerine ait olan toprakların ve bağışların tamamını vermediğine, onları güç ve paradan mahrum bıraktığına inanıyordu. Normandiya ve Bretonya'daki isyancılar çoğunlukla Henry'nin 1166'da dukalığı kontrolü altına aldığından beri güçlerini kısıtladığı kişilerdi. Akitanya'da ise Angoulême kontu ve Poitou'daki bazı baronlar Henry'ye karşı savaşmaya kararlıydı ve her biri Henry'nin kendilerine toprak, güç ya da para gibi daha fazlasını borçlu olduğu inancıyla hareket ediyordu.[674]

Henry, gelirini en üst düzeye çıkarmak ve rejimini güçlendirmek için hükümeti merkezileştirirken, 1171'de Normandiya'da, büyükbabası I. Henry'nin öldüğü gün sahip olduğu toprakların araştırılmasını emretmişti. Ayrıca I. Henry'nin ölümünden bu yana baronlar ve diğer kişiler tarafından hangi toprakların, ormanların ve diğer mülklerin işgal edildiği araştırılmıştı ve bunlar geri alınıştı. Bu sayede gelirini iki katına çıkartan Henry, servetlerine yapılan saldırıdan dolayı da pek çok kişiyi çileden çıkarmıştı.[675] Dahası dokuz yıl önce 1164'te yapılan Clarendon Anayasaları, kraliyetin suçluları takip etmesinde kilisenin yanı sıra baronların da gücünü sınırlandırmıştı. İsyancıların çoğu Henry'nin yetkilerini arttırma konusunda çok ileri gittiğine inanıyordu.[676]

Henry bir yıldan fazla bir süre boyunca çağdaşlarının "Büyük İsyan" olarak adlandırdıkları çatışmalar serisi ile inatla mücadele etti. Howdenlı Roger, "*Paskalya'dan hemen sonra hainlerin kötü öfkesinin patladığını*"[677] yazmıştı. Daha da ürkütücü olanı, Henry ve ona sadık kalanlar, düşmanları ona karşı dizilirken, çoğu zaman İngiltere ve kıtada aynı anda altı cephede savaşmak zorunda kalmışlardı. Büyük İsyan boyunca Henry ve müttefikleri yaklaşık kırk kuşatma, çatışma ya da savaşa girmişti.[678] Genç Henry savaşa babasının Vexin'deki kuvvetlerine saldırarak başladı, ancak başarısız oldu ve bunun üzerine güneye, Verneuil'deki Louis'nin yanına gitti. Ancak Flandralı Philip şaşırtıcı erken kazanımlar elde etti. Normandiya'daki Aumarle 29 Haziran'da, ardından da 21 Temmuz'da Drincourt onun

[674] Warren, 2000, s. 123.
[675] Torigni, s. 251.
[676] Warren, 2000, s. 123.
[677] Howden, Annal, II, s. 369.
[678] Hosler, 2007, s. 76.

eline geçti. Flandralı Philip'in kardeşi olan asi Boulognelu Matthew burada serseri bir okla ölümcül bir yara aldı. Kardeşi onu Flandra'ya götürdü ama birkaç gün sonra öldü. Matthew'un ölümü büyük bir düşmanı neredeyse savaş başlamadan ortadan kaldırmıştı.[679]

Henry, İngiltere'de İskoçyalı Aslan Williamve kuzey sınırlarında kendi soylularının birçoğuyla karşı karşıya geldi. Vakanüvis Jordan Fantosme, İngiltere'nin kuzeyinde Aslan William'la yapılan savaşı anlattığı destansı şiirinde, 40.000 askerin William için savaşmak üzere yola çıktığını kaydetmiştir. Newburghlu William 80.000 kişilik fantastik bir rakam verir.[680] Rakamlar abartılı olsa da Henry büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaydı. Fakat Henry binlerce paralı asker kiralamıştı ve muhtemelen düşmanlarının güçleriyle boy ölçüşebilecek durumdaydı.[681]

William Haziran ayının sonlarına doğru Northumbria'ya yürüdü ve Wark Kalesi'ne vardı. Burada kuşatılmış ve korkmuş kale komutanı Roger de Stuteville, William'dan Henry'nin yardımına koşması için kırk gün mühlet istedi. William, şövalyece savaş kurallarına uyarak bunu kabul etti. Wark'tan ayrılıp güneye doğru ilerledi ama kuşatma araçları olmadığı için hiçbir kaleyi kuşatmayı başaramadı. Bunun yerine, hayal kırıklığına uğramış bir halde, kanlı bir seferle Newcastle çevresindeki kırsal bölgeyi yerle bir etti ve Cumberland'daki Carlisle'a doğru yoluna devam etti. Sonunda William burada bir kuşatma başlattı ama kaleyi alamadı. Richard de Lucy'nin kendisiyle savaşmak üzere bir orduyla kuzeye doğru yola çıktığı haberi kendisine ulaştığında, William Carlisle'da küçük bir kuvvet bıraktı ve adamlarının geri kalanıyla birlikte kaçtı.[682]

Louis ve William, II. Henry'yi yenmek için hayatta bir defa ele geçecek bir fırsata sahipti ancak stratejiden yoksunlardı ve taktikleri de zayıftı. Karşılarında mükemmel bir muhakeme, kararlılık ve kabiliyete sahip bir düşman vardı. Henry iyi komutanlar görevlendirmiş, ordularının büyük bölümünü oluşturan ölümcül paralı askerlerini çok etkili bir şekilde kullanmış ve düşmanın en beklemediği anda ortaya çıkmaya devam

[679] Savaşın tüm detayları için, Hosler, 2007, s. 195-219.
[680] Newburgh, s. 183.
[681] Hosler, 2007, s. 201.
[682] Hosler, 2007, s. 202-203.

etmişti. Henry'nin bir bölgeden diğerine atladığı ve bir günde üç günlük ya da daha fazla yol kat ettiği görülebiliyordu. Adamları onun uçuyor olması gerektiğini düşünüyordu. Tüm bunlar ona çok yardımcı oldu. Şans da ona yardım etti, İskoçya ya da Flandra'dan hiçbir istila gerçekleşmedi ve Louis zayıf bir askeri liderdi. Hosler, Henry'nin askeri hünerlerine ilişkin parlak analizinde Louis'yi gelişigüzel savaş yöntemleri kullanan müttefiki Aslan William'a çok benzeyen zayıf bir general olarak nitelendirmektedir.[683]

Katip, diplomat ve Angevin saray tarihçisi Howdenlı Roger, 1174'ten kralın ölümüne kadar Henry'nin yanındaydı. Henry'nin savaş becerilerini överek onu, "*silahlarda usta ve müthiş bir adam*" olarak nitelendirdi.[684] Newburghlu William; Henry'nin Genç Henry'yi taçlandırmakla yaptığı hatanın farkına vararak tehdidi karşılamak için harekete geçtiğini belirtti. Kalelerini hızla tahkim etti ve imparatorluğunun dört bir yanından, özellikle de Yahudi topluluklarından ve Flaman tefecilerden, gelecek savaşın masraflarını karşılamak için para topladı.[685]

Henry ayrıca, terör taktikleri ile düşmanlarını sersemleten ve Brabanter olarak anılan paralı askerleri görevlendirdi. Brabanterler 1179'daki Üçüncü Lateran Konsili'nde yasaklanmışlardı. Henry ağırlıklı olarak Brabant ve Galler'den paralı askerler kullanmış, zaman zaman İrlandalı ve İskoçları da işe almıştır. Henry'nin ordularında nadiren bulunan Flamanlar daha çok düşmanlarının saflarında, özellikle de Louis'nin kuvvetlerinde yer alıyordu. Henry onları 1155'te İngiltere'den kovmuştu; belki de onlara karşı bir hoşnutsuzluk kalmıştı. Onları sadece çok isteksizce kullandı. Paralı askerler piyadelerinin büyük bir kısmını oluşturuyordu ve onları piyade ve okçu olarak da kullanıyordu. Henry onları eğitti ve iyi ücretlendirdi. Tarihçilerin düşmanlığına rağmen, bu adamlar her zaman haydut çeteleri değildi. Yetenekli ve etkili askerlerdi ve birçoğu yıllarca Henry'nin hizmetinde kalarak sadakat bağları kurdu. Yiyecek ararken ve araziyi yakıp yıkarken komutanlarına itaat ettiklerinde yerel halk üzerinde yıkım yaratabilseler de, çoğunlukla iyi düzenlenmişlerdi. Henry'ye sadakatle hizmet ettiler, ama Henry'nin onlara verdiği büyük ücretten

[683] Hosler, 2007, s. 204-205.
[684] Howden, Gesta, II, s. 33.
[685] Newburgh, s. 485.

mahrum kalmadılar'. Modern bir tarihçi Henry'nin savaş için yaklaşık 6.000 paralı asker tuttuğunu tahmin etmektedir, ancak bu sayının çok az olduğu tartışmalıdır.[686]

Norman sınırına yakın, Bretonya'daki Dol'da 20 Ağustos'ta meydana gelen savaş, asi Breton kuvvetlerinin tamamen imha edilmesiyle sonuçlandı. Hücuma süvariler öncülük etti, onları piyadeler izledi. Howdenlı Roger 1.500 Breton'un öldüğünü düşünüyordu.[687] Hayatta kalanların çoğu Dol Kalesi'ne sığındı. Henry, 170 mil (270 Km) uzaklıktaki Rouen'den ünlü kuşatma araçlarıyla hızlıca geldi. Chesterlı Hugh, Henry'nin kaleyi alacağını anlayınca 26 Ağustos'ta teslim oldu. Henry, isyankâr soylularından yaklaşık yüzünü esir alarak onlara hak ettiklerinden çok daha fazla merhametli davrandı.[688] Henry, savaşının temel direği olan Brabanlılar olmadan Dol'da kazanamazdı.

İsyancılar artık zayıf bir güçtü ve Henry ile barış arayışına girdiler. 25 Eylül 1173'te Henry, Gisors'ta yapılan rahatsız edici bir toplantıda Genç Henry, Richard, Geoffrey, Louis ve isyancı ortaklarıyla bir araya geldi. Henry barış istiyordu ve uzlaşmacı olmaya hazırdı. Onları ezebilirdi ama yapmadı. Henry'nin şartları cömertti. Çocuklarına kaleler ve para teklif etmişti. Geoffrey'e, dukalığın varisi Constance ile evlenirse Bretonya'yı vaat etti. Eleanor'dan hiç bahsetmedi. Fakat çocuklar babalarıyla anlaşmaya meyilli olsalar da, Louis ve danışmanları Angevin kraliyet ailesini birbirlerine düşürmek için planlar yaptılar. Leicesterlı Robert, Henry'ye bağırdı ve ona saldırmaya kalkıştı. Kılıcını çekmeye uzandığında Henry'nin adamları tarafından kont geri püskürtüldü ve Henry muhtemelen öfkeyle ve hayal kırıklığıyla toplantıyı terk etti. Barış umutları kırılmıştı.[689]

İngiltere'de Henry, yetenekli yargıcı ve naibi Richard de Lucy'yi ülkeyi korumakla görevlendirmişti. Richard, Henry'nin emniyet müdürü Humphrey de Bohun ile birlikte çalışarak sahte ateşkesler sağladı ve kendilerine zaman kazandırdı. Richard yeteneği ile Henry Normandiya'daki toprakları için savaşırken İngiltere'nin savunmasının kendisine emanet edebileceği kanıtlamıştı. Fakat Henry, saltanatının

[686] Hosler, 2007, s. 122.
[687] Howden, Chronica, II, s. 51.
[688] Newburgh, s. 487.
[689] Howden, Chronica, II, s. 53-54.

en büyük savaşı yapıldığında yüzlerce kilometre uzaktaydı. Louis tarafından kışkırtılan ve Henry'ye karşı başarısız kişisel saldırısının acısını hala taşıyan Leicesterlı Robert ile yüzleşmek zorunda kalan kral yerine Richard de Lucy olmuştu. İngiltere'deki iki büyük isyancı, Leicesterlı Robert ve Hugh Bigod hapsedilmiş ve etkisiz hale getirilmişti. Robert'ın Flaman paralı askerleri ölmüş ya da esir edilmişti.[690]

1173 yılının sonunda, Bretonya'daki isyancılar bastırılmıştı fakat Henry'nin oğulları, Louis ve Flandralı Philip savaşmaya devam ediyorlardı. Richard de Lucy Aslan William'la ateşkes yapmış olsa da, William Henry'nin kuzey sınırında bir tehdit unsuru olmaya devam ediyordu. Hâlâ babasını yenmeye niyetli olan Genç Henry, müttefikleri Flandralı Philip ve Bloislı Theobald ile birleşerek Normandiya'daki Sées'e saldırdı. Başarısız olunca, Mart sonuna kadar sürecek bir ateşkes daha ayarladılar. Bu arada Henry Normandiya, Anjou ve Poitiers'deki savunmasını güçlendirmeye devam etti ve Paskalya'dan sonra savaşmaya hazırlandı. Ancak İngiltere bir kez daha tehlikedeydi çünkü Aslan William, İngiltere'nin kuzeyindeki birçok kraliyet karşıtı isyancıyı yanına çekerek 1174 yazında şiddetli bir seferle kale üstüne kale almaya başladı.[691] Howden'lı Roger yaşanan vahşeti anlatmıştı: "*Adamları hamile kadınları parçalara ayırıyor ve* [ceninleri] *sürükleyerek mızrakların ucuna takıyorlardı. Bebekleri, çocukları, gençleri, yaşlıları, her iki cinsten herkesi, en üsttekinden en alttakine kadar, acımadan ya da fidye almadan öldürdüler.*"[692]

Bu vahşi bir savaştı; Henry'nin düşmanları onu kıtadaki topraklarından çıkarmak istiyorlardı. Böylece Flandralı Philip'in yapmaya yemin ettiği İngiltere'yi istila etmeye hazırlanabileceklerdi. Henry'nin sadık adamlarından Ilchesterlı Richard ona hemen İngiltere'ye dönmesi için yalvardı. O da Normandiya ve Anjou'daki kuvvetlerine güvenerek oğullarını ve müttefiklerini durdurdu. Fiziksel olarak kıtadan ayrılmış olmasına rağmen, adamları sanki hâlâ yanlarındaymış ve operasyonları yönetiyormuş gibi savaştılar ve başarı üstüne başarı kazandılar.[693]

[690] Gold, 2018, s. 187.
[691] Gold, 2018, s. 188.
[692] Howden, Annal, II, s. 377.
[693] Warren, 2000, s. 134.

Henry 7 Temmuz'da İngiltere'yi rahatlatmak için Southampton'a gitmek üzere Barfleur'den ayrıldı. Bu, çatışma sırasında İngiltere'ye yaptığı ilk seyahat değildi. Bir yıl önce, baharın sonlarında ve savaş başladıktan hemen sonra, durumunu değerlendirmek için Normandiya'dan sessizce denize açılmıştı.[694] Henry bu seyahati gizli tutmakta o kadar başarılıydı ki, tarihçilerden hiçbiri bu konuda yazmadı. Ancak şimdi yanında esir Eleanor, gelini Margaret, en küçük çocukları Joanna ve John, Leicesterlı Robert, Chesterlı Hugh ve Richard ile Geoffrey'nin nişanlıları Alice ve Constance vardı. Margaret, Alice, Constance ve maiyetin geri kalanı Henry'nin Devizes'teki kalesine gönderildi.[695] Eleanor'un siyasi hikâyesi de şimdilik sona ermişti. Önümüzdeki on beş yıl boyunca Henry'nin tutsağı olarak kalacaktı. Henry, Eleanor'un kendisine tekrar ihanet etmemesi için konforlu Salisbury Kalesi'ne hapsetmişti. Buna hapisten ziyade, gözaltına almak denilebilir. Eleanor'un hemşerisi, tarihçi Richard le Poitevin, "*Kuzey'in kralı seni kuşatma altına aldı*" diye haykırdı ve "*dizginlenmeden yüksek sesle bağır; sesini bir trompet gibi yükselt ki oğulların sesini duysun*" diye teşvik etti fakat Henry Eleanor'un sesini duyurmasına izin vermedi. Vakanüvis sözlerini şöyle bitirir: "*Oğulların tarafından serbest bırakılacağın ve kendi topraklarına döneceğin gün yaklaşıyor.*"[696] Fakat oğullarının annelerine yardım edecek güçleri yoktu ve Henry ona ulaşmalarına izin vermiyordu. Muhtemelen Eleanor ve çocuklarının birbirleriyle mektuplaşarak haberleşmelerine de izin vermemişti.

Henry William'la savaşmak için hemen kuzeye gitmedi. Bunun yerine, yönetimine yönelik en büyük tehdit sırasında sıradışı bir hareketle Thomas Becket'in öldürülmesindeki rolünün kefaretini ödemek için Canterbury'ye geldi. Burası Henry'nin saltanatının en dramatik olaylarından birine sahne olacaktı. Henry batıl inançları olan biri olmasına rağmen dindar bir adam değildi. En azından bir keresinde doğum yapan bir kadına, acısını hafiflettiği söylenen mücevherler göndermişti.[697]

Canterbury'de Henry alenen kederli tövbekar rolünü oynadı. Atından indi ve çıplak ayakla ve çul giyerek St. Dunstan Kilisesi'nden katedrale kadar şehir boyunca

[694] Warren, 2000, s. 127.
[695] Turner, 2011, s. 231.
[696] Turner, 2011, s. 232.
[697] Gold, 2018, s. 189.

yürüdü. Ayaklarını taşlara vurdu ve kanadı. Başrahip Odo onunla şehitlikteki Kılıç Noktası Sunağında buluştu. Newburghlu William; "*gözyaşları dökerek* [...] *yere secde etti ve son derece alçakgönüllülükle af diledi*"[698] yazmıştır:

> "*Kral pelerinini çıkardı ve başını ve omuzlarını Aziz Thomas'ın mezarının açıklıklarından birine soktu* [...] *Sonra kırbaçlandı, önce orada bulunan piskoposların her birinden beş kırbaç darbesi, sonra da seksen keşişin her birinden üç kırbaç darbesi yedi. Terbiye edilip kefaretle Tanrı'yla barıştığında, başını mezardan çekti ve altında halı ya da minder olmadan kirli zemine oturdu ve bütün gece hiçbir bedensel ihtiyaç için kalkmadan mezmurlar ve dualar söyledi.*"[699]

Newburghlu William; "*Ertesi gece, bir rüyada, o kilisenin saygıdeğer yaşlı bir keşişine, 'Bugün kraliyet alçakgönüllülüğünün harikulade bir mucizesini görmedin mi? Bil ki, etrafında gelişen olayların sonucu, kraliyet alçakgönüllülüğünün Krallar Kralı'nı ne kadar memnun ettiğini kısa süre içinde açıklayacaktır.*'"[700] diye yazmıştı. Henry, teatral pişmanlık gösterisiyle, çağdaşlarının inancına göre, kendisini Tanrı'nın gözünde aklamıştı.

Henry 13 Temmuz'da Londra'ya gitmek üzere Canterbury'den ayrıldı. Varışından kısa bir süre sonra tarihçi Jordan Fantosme, Henry'nin gece yarısı bir haberciyi kabul edişinin samimi bir portresini kaleme aldı: "*Haberci geldiğinde kral kendi odasına girmişti.* [Henry] *dirseğine yaslanmış biraz uyuyordu, ayaklarının dibinde onları hafifçe kaşıyan bir hizmetçi vardı; ne gürültü ne de ağlama vardı ve orada kimse konuşmuyordu. O saatte ne arp ne de keman sesi duyuluyordu.*" Henry belli ki uyandırılmak istemiyordu. Kuzeye gitmeyi bekleyen Henry çok yorgundu ve dinlenmesi gerekiyordu. Newburghlu William'ın versiyonunda, haberciyi gördüğünde Henry'nin ilk endişesi mesajı gönderen arkadaşı Ranulf de Glanville için olmuştu. Henry uykusundan uyanmış ve karşısındaki adama, "*sen kimsin?*" diye sormuş, haberci de, "*ben, sadık yardımcınız Ranulf de Glanville'in hizmetkârıyım,*

[698] Newburgh, s. 494.
[699] Danny Danziger ve John Gillingham, *1215: The Year of Magna Carta*, Hodder & Stoughton, London 2003, s. 118.
[700] Newburgh, s. 494.

kendisi tarafından size gönderildim ve iyi haberler getirmeye geldim" diye cevap vermiştir. "*Ralph, dostumuz! İyi mi?*" diye sordu kral."[701] Oysa haberci iyi haberler getirdiğini söylemişti. İskoçya Kralı Aslan William, Alnwick'te kahvaltıya oturduğu sırada sürpriz bir saldırı sonucu esir alınmıştı. Kendisini esir alanlar atını öldürmüş, at da hâlâ hayatta olan William'ın üzerine düşmüştü. Henry'nin kuzeydeki en büyük düşmanı dramatik bir şekilde etkisiz hale getirilmişti. Ranulf de Glanville, Henry'ye haberleri iletmesi için Alnwick'ten Londra'ya bir ulak gönderdi. Krala ulaşmak için dört gün boyunca hiç durmadan seyahat etmişti.[702] Vakanüvisler, Becket'in öldürülmesindeki rolü nedeniyle çektiği kefaret sayesinde krallığını kurtardığına inanıyordu. Gallerli Gerald bile "*Canterbury'deki kefaretten sonra, kralın gözyaşları ve dualarıyla öfkesi yatışan o asil şehit Aziz Thomas'ın ona lütfunu bahşettiğini*" yazmıştı.[703]

William'ın yakalanması ve hapsedilmesi Büyük İsyan'ın sonunu getirdi. William 24 Temmuz'da Northampton'da Henry ile karşı karşıya geldi ve Caen'de ve daha sonra Falaise'de hapse gönderildi. Henry ve orduları artık İngiltere'deki isyancılara karşı son darbeleri vuruyordu. Gayrimeşru oğlu Geoffrey, Roger de Mowbray'in kalesi Malzeard'ı ele geçirerek harekâta katıldı. Henry 31 Temmuz'da Northampton'da isyancıların teslim olmasını kabul etti. Geoffrey ile yeniden bir araya geldiğinde, Henry onu kucakladı ve "*Diğer oğullarım, gerçek piçler*" dedi. "*Meşru olduğunu kanıtlayan tek kişi bu!*"[704]

Artık tek yapması gereken Louis ve oğullarını yenmekti. Henry, Rouen'i kurtarmak için tutsağı Aslan William, en sadık dostları Galler ve Brabanter paralı askerlerinden oluşan bir orduyla Fransa'ya geçti. Düşmanları kaçtı. Şimdi barış görüşmeleri için bastırıyordu. Henry ve Louis arasında 8 Eylül'de Gisors'ta bir buluşma ayarlandı ve 29 Eylül'e -Mikmas- kadar ateşkes kabul edildi. Ancak Richard barışa yanaşmayıp Poitou'da babasının kuvvetleriyle savaşmaya devam edince, Henry Richard'ın teslim olmasını kendisi sağlamak zorunda kaldı. Bir orduyu güneye götürdü ve Richard'ı ağlatıp Henry'den af diletene kadar kırlarda kovaladı. Richard nihayet 23 Eylül'de

[701] Newburgh, s. 494.
[702] Gold, 2018, s. 191-192.
[703] Gerald of Wales, VIII, s. 123.
[704] Gold, 2018, s. 192.

babasıyla buluştu ve Henry ona barış öpücüğü verdi. Bu, genç Richard'ın hayatında belirleyici bir an olarak aşağılayıcı olmuş olmalıdır. Henry'nin Louis ile Gisors'ta yaptığı başarısız görüşmenin olduğu gün on yedinci yaş gününü kutlamıştı. Ardından 30 Eylül'de imzalanan Montlouis Antlaşması Büyük İsyan'ın resmen sona erdiğini gösteriyordu.[705]

Bu antlaşmayla Louis aşağılanırken Henry zafer kazanmıştı. Louis, İngiliz kralıyla ilişkilerinde her zamanki diplomasi taktiğinden saparak, Henry'yi savaşta yenebileceğine dair yanlış bir inanca kapılmıştı.[706] Fakat Henry, zafer kazanmasına rağmen oğullarına ve baronlarına karşı cömert davranmıştı. Yayınladığı bildiriyle hem oğulları tarafından mülkleri ellerinden alınan hem de oğullarının safında yer alıp mülklerini kaybeden tüm soylulara isyan çıkmadan 15 gün önceki tüm mülklerinin ve topraklarının iade edileceğini ilan etmişti.[707] Henry savaş istemiyordu ve ülkesinde isyandan önceki barış ortamını tesis etmeye çalışıyordu. Henry kuzeyde, Roxburgh, Berwick ve Edinburgh kalelerini aldı ve karşılığında Aslan William serbest bırakıldı.[708] Genç Henry'ye Normandiya'da iki kale ve Anjou'nun yıllık gelirinden 15.000 sterlin verildi; fakat şu anda yedi yaşında olan John'a miras kalacak topraklardan para ve kaleler verilmesini kabul etmesi şartıyla. John'un nişanlısı Maurienneli Alice ölmüştü. Henry en küçük oğluna tatmin edici bir miras sağlamak için başka bir yere bakmak zorunda kalacaktı. Richard'a Poitiers'de iki kale ve yıllık gelirinin yarısı verildi. Geoffrey, IV. Conan'ın kızı Constance ile evlenmeye söz vermesi şartıyla Bretonya'nın yıllık gelirinin yarısını aldı.[709] Richard ve Geoffrey babalarına bağlılıklarını sundular. Genç kral da sunmak istedi ama Henry mesh edilmiş bir kralın bu hareketini kabul etmeyi reddetti.[710]

Henry, karısı hariç Büyük İsyan'ın tüm önemli kahramanlarını affetti. Eleanor'u isyanı düzenlemekle suçladı. Kayıtlardan çıkarıldı. Montlouis Antlaşması'nda adı bile geçmedi. Henry'nin oğulları annelerine yaptığı muameleden dolayı onu

[705] Aynı yer.
[706] Jean Dunbabin, 'Henry II and Louis VII', Henry II, New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 47-62, The Boydell Press, Woodbridge 2007, s. 61.
[707] Warren, 2000, s. 138.
[708] Newburgh, s. 499.
[709] Gold, 2018, s. 194.
[710] Howden, Chronica, I, s. 216.

affetmediler. Eleanor'un isyandaki rolü, gelecek yüzyıllar boyunca adını lekeledi. Kronikçiler ve tarihçiler onun motivasyonunun gerçekliğini anlamakta başarısız oldular, bunun yerine onu Henry'nin ilişkilerinin intikamını almak istemekle suçladılar ve bu da Rosamund'un öldürülmesi gibi inanılmaz suçlara yol açtı. Onu "Jezebel" ve "Henry'nin her zaman iyi bir koca olduğu" 'kindar bir kadın' olarak adlandırdılar.[711]

Ancak Henry, Eleanor'u kadınların gücüne güvenmediği için değil, pratik nedenlerden dolayı hapsetmişti. Eleanor serbest bırakılamayacak kadar tehlikeliydi. Asi soylularını, Louis'yi ve oğullarını kontrol edebileceğine inanıyordu ama Eleanor başka bir meseleydi. Akitanya'yı tek başına yönetmeye kalkışmış ve Akitanya'nın gerçek düşesi olarak soylular arasında güç ve saygı kazanmıştı. Oğullarını, Henry'nin soylularını ve hatta eski kocasını isyana teşvik etmişti. Henry'nin, Eleanor'a özgürlüğünü geri verdiği takdirde , onun tekrar isyan edeceğinden ve belki de başarılı olacağından şüphesi yoktu. Henry isyan sırasında düşmanlarını bozguna uğratmış olsa da, şansın kendisinden yana olduğunun farkındaydı. Pragmatist Henry, Eleanor'u özgür bırakma riskini almayı reddetti. Eleanor hayatının sonuna kadar Henry'nin tutsağı olarak kalacaktı.[712]

3.3.2. Genç Kral Henry'nin Ölümü

Henry oğullarına karşı hoşgörülü davranmıştı. Ancak her ne kadar kamuoyuna karşı makul ve merhametli görünse de, özel hayatında büyük bir sıkıntı içindeydi. Bonneville Başrahibine şunları söylemişti:

> "*Eski Ahit'te liderlerin, kralların ve hatta peygamberlerin düşmanlarına karşı sık sık çok sert intikam peşinde koştuklarını okudum* [...] *Öfke ruhun bir erdemi ve doğal bir güçken öfkelenmeye hakkım yok mu? Doğam gereği öfkeli bir çocuğum, o halde neden öfkelenmeyeyim? Tanrı'nın kendisi öfkelenir.*"[713]

[711] Michael R. Evans, *Inventing Eleanor: the Medieval and Post-Medieval Image of Eleanor of Aquitaine*, Bloomsbury, London 2014, s. 50.
[712] Gold, 2018, s. 198.
[713] Strickland, 2016, s. 206

Henry'ye göre oğullarına para vererek aralarındaki anlaşmazlıkları çözmüştü. Eğer bunun gerçekten böyle olduğuna inanıyorsa, bu kibirli ve safça bir davranıştı ve sorunun temel nedenini görmezden geliyordu. Annelerini hapsetmiş ve Henry'ye hiçbir güç bırakmamıştı; Richard ve Geoffrey'e biraz özerklik vermişti, bu da onlara ağabeylerinin öfkesini kazandırmıştı. Krallığı olmayan bir kral olan Henry hâlâ yapacak bir şey bulamıyordu. Bu yıllar genç kral için çalkantılı yıllardı. Babasına karşı olan duyguları kafasını karıştırıyordu: babasının kendisine katılması için yaptığı çağrıları sık sık görmezden geliyor ya da katıldığında ayaklarına kapanarak Henry'ye kendisine güvenmesi için yalvarıyordu.

Genç Henry'nin karısı Margaret 1177 yılının başında hamileydi, tam da Henry Vexin yüzünden Louis ile bir kez daha savaşa girmeye hazırlanırken. Genç kral, muhtemelen Henry'yi kışkırtmak için onu Louis'ye gönderdi. Henry çok öfkeliydi; eğer çocuk Fransız kralının topraklarında doğarsa, bu Angevin veraseti için potansiyel bir felaket olacaktı. Margaret bir erkek çocuk doğurursa, Henry'nin torununun ve nihai varisinin düşmanının egemenliği altında büyümesi mümkündü. William olarak vaftiz edilen bebek yaz ortasında, yaklaşık 19 Haziran'da doğdu. Ama üç gün sonra öldü. Bir vakanüvis doğumunun erken olduğunu öne sürer.[714] Bebeğin ölümünden belki kişisel olarak ve kesinlikle siyasi olarak etkilenen Henry savaşa girmeyi bıraktı ve Louis ile sorunlarını diplomatik yollarla çözdü.[715]

Genç kral sonraki birkaç yılı babasıyla nispeten barış içinde geçirdi ve turnuva turlarıyla meşgul oldu. Henry nihayet 6 Ağustos 1178'de Geoffrey'i Woodstock'ta şövalye ilan etti ve o da turnuvalarda en sevdiği ağabeyine katıldı. Kardeşler arasındaki bu yeni yakınlık, Fransız siyasetindeki sismik bir değişimle birleştiğinde, kısa süre sonra Henry için başka bir krize yol açacaktı.[716]

Philip usulüne uygun olarak iyileşti. Ancak bu, Louis'nin Henry'nin saldırganlığına karşı güçlendirmek için büyük bir gayretle çalıştığı Capetian hanedanının hizmetindeki son eylemiydi. Danışmanlarının korktuğu gibi yolculuk onu yıprattı ve Paris'e döndükten kısa bir süre sonra sağ tarafını felç eden bir felç geçirdi. Artık

[714] Howden, Gesta, I, s. 177.
[715] Strickland, 2016, s. 237.
[716] Gold, 2018, s. 200.

konuşamıyor ya da yönetemiyordu. Philip, 1 Kasım 1179'da babası olmadan ortak taç giyme törenine devam etti. Louis'nin mührünü aldı ve o sırada Rheims başpiskoposu olan dayısı William tarafından taç giydirildi. Genç Henry ve Flanders kontu Philip'in gösterişli töreninde önemli rol oynadılar. Henry altın tacı başının üzerinde tutarken (bunun kendi kraliyet otoritesini azalttığını düşünen Diceto'lu Ralph'in dehşetine rağmen, Flandra kontu da devlet kılıcını taşıdı. Geoffrey de törene katıldı ve Philip ile arkadaş oldular. Bu arada Henry, tipik bir yüce gönüllülük göstererek ve bu fırsatı servetini sergilemek için kullanarak Henry'nin maiyetine birçok pahalı hediye ve şövalye gönderdi.[717]

Louis neredeyse bir yıl daha oyalanırken, Philip fiili kral olarak hareket etti. Louis 18 Eylül 1180'de öldü ve Paris'in güneydoğusundaki Barbeau Manastırı'na gömüldü. Mezar taşında şöyle yazıyordu: 'Ondan sağ kalan sizler, onun saygınlığının halefisiniz; onun ününü azaltırsanız soyunu da azaltırsınız."[718]

Henry Louis'i neredeyse otuz yıldır tanıyordu. İlişkileri en iyi ihtimalle karmaşıktı. Henry, Louis'nin eski karısıyla evlenmiş, onunla kavga etmiş, onu tehdit etmiş, derebeyi ve vasal kavramlarının sınırlarını sürekli zorlamış, oğlunu ve varisini Louis'nin kızıyla evlendirmiş, Louis'nin ellerinde imparatorluğunu kaybetmenin eşiğine gelmiş ve nihayet Canterbury'de Louis'nin en karanlık günlerinde yüce gönüllü bir ev sahibi ve dost rolünü oynamıştı. Howdenlı Roger, Louis'nin 'İngiltere kralına karşı her zaman nefret duyduğuna' inanıyordu.[719] Ama sonuçta Louis, Henry'nin son karşılaşmalarında ona gösterdiği nezaketi hatırlamış olabilir, çünkü Louis oğlu için dua ederken Henry onun yanından ayrılmamıştı. Şüphesiz Eleanor'un sezgilerinin de yardımıyla Henry bu adamı iyi tanıyordu. Henry kibirliydi; şimdi Fransa kralı olan Philip'i, Louis'yi tanıdığı kadar iyi tanıdığına inanıyordu. Ama kendisinin de şefkat gösterdiği ve kontrol edebileceğine inandığı on beş yaşında bir çocuk olan Philip'in kendisinin düşmanı olduğunu göremiyordu. Henry, Philip'in kuklacısı olmaya niyetlenmiş olabilir. Ama Philip bir nefret atmosferinde yetiştirilmişti; Louis son yılında Henry ile uzlaşmış olsa da Philip uzlaşmamıştı.

[717] Warren, 2000, s. 609
[718] Bradbury, 1998, s. 39
[719] Howden, Gesta, I, s. 34.

Philip, artık Avrupa'nın büyük yaşlı adamı olan Henry'yi akıl hocası olarak kullandı. Henry, bir tarafta Philip, diğer tarafta annesi ve Bloislı akrabaları arasındaki aile savaşında 'kısmen nazik sözlerle, kısmen de tehditlerle' arabuluculuk yaptı. 1181'de Flandre kontuna karşı Philip'e yardım etti ve kalıcı bir barışa aracılık etti. Philip'in gayriresmi danışmanı olarak hareket etti.[720] Henry'nin gururu okşanmıştı ve olması gerektiği kadar temkinli değildi. Çünkü Philip, babasının aksine, uzun vadeli oynayabilen doğal bir politikacıydı. İngiliz kralından gizlediği görevi, sadece Henry FitzEmpress'in hegemonyasını kontrol altına almak değil, onu ve hanedanını tamamen yok etmek ve Fransa'yı Şarlman zamanındaki kadar büyük bir ülke haline getirmekti. Henry'nin oğullarını ona karşı kışkırtacak ve onlar da Philip'in gönüllü suç ortakları olacaklardı.

1182 Şubat ayında, Henry yeni bir vasiyetname yazmıştı. On iki yıl önce ani ve korkutucu hastalığına tepki olarak yazdığı ilk vasiyetnamesinde, ölümünden sonra imparatorluğunun nasıl paylaşılacağı ayrıntılı olarak belirtilmişti. Ancak bu yeni vasiyetnamede sadece dini vasiyetlerden özellikle Hospitaller ve Tapınak Şövalyeleri'ne 5.000'er gümüş marktan bahsediliyordu, belki de isteklerini tekrar açıkça belirtmesine gerek olmadığına inandığı için. Şimdi Henry geri adım atarak Richard'a Akitanya'da, Geoffrey'e de Constance ile evlendiği 1181'den itibaren Bretanya'da özerklik tanırken, onlara Henry'ye saygı göstermelerini emretti. Geoffrey buna uydu ama Richard reddetti. Akitanya için kardeşine biat etmek zorunda kalması onu öfkelendirdi ve öfkeyle 'ağabeyini bir tür tabiiyetle üstün olarak kabul etmesinin doğru olmadığını' ilan etti. Aksine, ilk doğan oğullar yasasına göre, babadan kalan mallar kardeşine aitti, Richard ise anneden kalan mallar üzerinde meşru veraset hakkı talep ediyordu."[721] Akitanya annelerinden kalan bir haktı ve Eleanor gibi Richard da buranın Henry'nin ölümünden sonra Angevin İmparatorluğu'nun bir parçası değil, kendi yönetimi altında bağımsız olmasını öngörüyordu.

Kardeşler arasındaki hoşnutsuzluğun başka nedenleri de vardı. Richard, Henry'nin Poitou'da değil Anjou'da olduğu için kendisine ait olduğunu ilan ettiği Clairvaux kalesini ele geçirmiş ve tahkim etmişti. Ayrıca Henry, Akitanya baronlarını şikâyetçi

[720] Howden, Annal, I, s. 520.
[721] Strickland, 2018, s. 284

oldukları Richard'a karşı korumak istediğini iddia ediyordu. Ancak Henry açıkça Richard'ın Clairvaux'yu ele geçirmesini bir bahane olarak kullanıyordu; Richard'a sorun çıkarmak istiyordu. Henry onun niyetlerinden habersiz değildi. Bu olay aile kavgalarıyla doluydu. Henry özenli bir diplomatik çalışmayla inatçı Richard'ı genç krala saygı göstermeye ikna ettiyse de, her zaman kaprisli olan Henry bunu kabul etmeyi reddetti. Henry öfkeli ve hüsrana uğramıştı. Kardeşlerinin karakterleri hakkında babalarından daha gerçekçi bir fikre sahip olan Richard, Poitou'da yeni kaleler inşa ederek ve mevcut kalelerini tahkim ederek genç krala ve Geoffrey'e karşı savaşa hazırlanmak üzere Henry'nin duygu yüklü Noel sarayından ayrıldı.[722]

Richard, Henry ve Geoffrey tarafından ayrı ayrı da olsa takip ediliyordu. Henry 1 Ocak 1183'te babasına 'o günden itibaren ve hayatının her gününde babası ve efendisi olarak Kral Henry'ye tam bir sadakat göstereceğine ve ona borçlu olduğu onur ve hizmeti her zaman göstereceğine' söz vermişti. Verdiği sözün ruhu kısa sürdü. Asi Poitevin soylularını Richard'a karşı savaşmaları için kışkırttı ve kardeşler arasındaki nefreti körüklemek isteyen Philip tarafından gönderilen paralı askerlerin yardımını kabul etti.[723]

Geoffrey, Henry tarafından Akitanya'daki soyluları bir araya getirip endişelerini dinlemek üzere Poitou'ya gönderilmişti. Bunun yerine babasına ihanet ederek Brittany'ye gidip orada ona karşı isyan başlattı; ardından Henry ile yakın çalışarak Akitanya lordlarını Richard'a ve krala karşı isyan etmeye ikna etti. Büyük İsyan'da Henry'ye yardım eden ve acımasız savaşlar yürüten 'cehennemden gelen lejyonlar' olan Brabesterlerden oluşan paralı bir ordu kurdu. Bu kez krala karşı savaştılar. Genç kral ve Geoffrey birlikte babalarına karşı duydukları nefreti bir adım öteye taşıyarak onu öldürmeye çalıştılar.[724]

Geoffrey'nin şikâyetlerini anlamak genç kralınkinden daha zordur. Belki de açgözlülüktü; Henry ona mirasının bir parçası olan Nantes ve Richmond'u hâlâ vermemişti. Belki de Brittany'nin çok küçük bir miras olduğunu düşünüyordu; ya da belki de kumar oynarken gelecek hükümdarlığa bakıyor ve babasına karşı kardeşiyle

[722] Warren, 2000, s. 588-589.
[723] Strickland, 2018, s. 285
[724] Gold, 2018, s. 204.

birlikte hareket ediyordu. Howdenlı Roger, Geoffrey'nin davranışlarını kusurlu bir karaktere bağlayarak onu 'felaketin oğlu' olarak nitelendirdi. Gallerli Gerald da aynı şekilde onu lanetleyerek, "kelimelerle dolup taşan, yağ gibi yumuşak, şurup gibi ve ikna edici belagatiyle, çözülmez gibi görüneni çözme gücüne sahip, diliyle iki krallığı bozabilen; yorulmak bilmeyen bir çabaya sahip, her konuda ikiyüzlü, aldatıcı ve düzenbaz" olduğunu söyledi.[725]

1182 yazında, kardeşlerinin sahip olduğu göreceli güç karşısında dehşete düşen Henry, babasından bir kez daha Normandiya, Anjou veya İngiltere'yi yönetmesini istedi. Henry reddedince, genç kral Margaret'le birlikte Paris'e kaçtı ve sempatik Philip tarafından karşılandı. Burada Kudüs'e hacca gitme niyetini açıkladı. Henry'nin kuzeni cüzamlı kral Baldwin ölmek üzereydi ve belki de Henry orada hüküm sürmek için kendisi için bir fırsat görmüştü. Babasını bu konuda tehdit ettiği kesindi. Ancak Henry onun gitmemesi için çaresizdi. Henry'nin, babası yanındayken miras alacağı eyaletlerden birini yönetemeyeceğine inanıyorsa, Kudüs Krallığı'ndaki Bizans hizipçiliğiyle nasıl başa çıkabilirdi? Henry nihayetinde topraksız kaldı ve 1173'te olduğu gibi, babasını yok etmek isteyen bir Fransız kralı tarafından manipüle edilmesine izin verdi.[726]

Aile kavgasını mümkün olduğunca çabuk bastırmak isteyen Henry, kardeşlerine karşı Richard'a yardım etmek için güneye gitti. Henry ve Geoffrey, müstahkem Limoges kentinin içinden krala ve Richard'a ok atılmasını emrettiler. Henry'nin yanında duran bir şövalye dışında kimseye zarar vermediler. Henry, hala hatalı çocuklarını cezalandırmak istemediğinden, genç kral ve Geoffrey ile barış görüşmeleri için bastırdı. Görüşmeler sırasında Henry'ye tekrar ateş açıldı. Bu kez göğsüne saplanıp onu öldürecek olan ok, atı şaha kalktığı sırada ona isabet etti. Henry artık oğullarının kendisine karşı niyetlerinden şüphe edemezdi ama Geoffrey'den uzaklaşan ve barış istediğini iddia eden genç kralın kendisini baştan çıkarmasına izin verdi. Adamları açıkça onu öldürmeye çalışmıştı. Yine de sevdiği oğullarını bir kez daha affetti ve onların sürekli pişmanlık ifadelerine inanmasına izin

[725] Warren, 2000, s. 592.
[726] Gold, 2018, s. 205.

verdi - her zaman ardından ihanet geliyordu. Oğullarının yeni bir ihanetinin dehşeti Henry için düşünülemeyecek kadar korkunçtu.[727]

Henry şimdi sinsice haçı alacağına ya da Haçlı seferine çıkacağına dair yeminini yineledi. Henry duygusal bir patlamayla ona gitmemesi için yalvardı. Onu bu düşüncesizce ettiği yeminden geri döndürmek için tüm çabasını kullandı, diz çöküp ağlayarak bu yeminin kin, öfke, yoksulluk ya da dini duygulardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını sordu. Oğul, bu yemini yalnızca babasına karşı işlediği günahların bağışlanması için ettiğini yeminler ederek söyledi. Babasının buna karşı çıktığını ve gözyaşı döktüğünü görünce de, babası onu çarmıha gerilme amacından vazgeçirmezse kendi elleriyle kendini öldüreceğini ekledi (...) bundan çok daha önce çarmıha gerilmesi gerektiğini (...) babasının lütfundan daha fazla yararlanmayı umduğunu ve buna güvendiğini, çünkü onun lütfu olmadan hac yolculuğuna çıkmak istemediğini ifade etti.[728]

Mayıs ayında Limoges'u kuşattı. Henry savaşmak için hızla 'atlı büyük bir ordu ve büyük bir şövalye birliği' topladı. Bunlar Normanlar, Anjou'dan gelenler, Flandre'dan, Picardy'den ve Poitou'dan gelenler ve birçok türden paralı askerlerdi ve rüzgârda dalgalanırken parıldayan birçok flama ve sancak görebilirdiniz. Kral büyük bir öfkeyle oğullarıyla Limoges'da buluşmak üzere atını sürdü. O kadar çok çadır, köşk ve çadır vardı ki, hiç kimse bunların hesabını veremezdi, çünkü kral orada çok büyük işler yapmıştı.[729] Geoffrey kurnazca Henry'ye William Marshal ile barış yapmasını tavsiye etti; artık onun olağanüstü askeri becerisine büyük ihtiyaçları vardı.[730] Bu arada paraya ihtiyacı olan Henry, Limoges'un büyük Saint-Martial manastırı da dahil olmak üzere çevredeki tapınak ve kiliseleri yağmalamaya başladı. Toplam 22.000 şilin tutarında mal çaldı ve genç kral bunun karşılığında keşişlere senet niteliğinde bir berat verdi. Bu arada Quercy'deki Aziz Andemar'ın mezarını da soydu.[731]

[727] Gold, 2018, s. 205-206.
[728] Howden, Annals, II, s. 24.
[729] Strickland, 2016, s. 295.
[730] Warren, 2000, s. 593.
[731] Strickland, 2016, s. 300.

Kısa bir süre sonra genç kral dizanteriden ciddi şekilde hastalandı. Howden'lı Roger, Henry'nin Limoges'dan çok uzak olmayan Martel adlı bir köyde ağır bir hastalığa yakalandığını yazmıştır. Önce ateş, ardından da onu ölüm noktasına getiren bir bağırsak akıntısı ile saldırıya uğradı. Ölümünün yaklaştığını görünce babasını çağırttı. Ama Henry ona inanmadı. Daha fazla ihanetten korktu ve 'ona gelmeyi reddetti'. Henry bunun başka bir oyun olduğunu düşündü ve krallığı ve muhtemelen hayatı için korktu. Ancak en büyük oğlunu asla inkâr edemezdi. Şahsen gitmeyecekse, onun yerine Agen Piskoposu Bernard'ı ve Perche kontu IV. Rotrou'yu gönderdi. Onlarla birlikte Henry'ye bir hediye, bir kez daha affedildiğinin sembolü olan safir bir yüzük gönderdi.[732]

Ancak genç kral ölüm döşeğindeydi. Vasiyetini açıkladı, babasına annesine ve karısına bakması için yalvardı ve William Marshal'dan Kutsal Topraklara hacca gitme yeminini yerine getirmesini istedi. Saçtan bir gömlek giydi, Tanrı'ya ve muhtemelen babasına ihanetinin bir sembolü olarak boynuna bir ilmik geçirdi ve arkadaşlarından kendisini haç şeklinde küllerle kaplı, yastık olarak taşların kullanıldığı bir yatağa taşımalarını istedi. Bir din adamı Henry'ye dünyevi ihtişamı sembolize ettiği için babasının yüzüğünü bırakması çağrısında bulundu, ancak o umutsuzca ona sarıldı ve bırakmayı reddetti. 11 Haziran 1183'te öldü. Yirmi sekiz yaşındaydı.[733]

Grandmont keşişi Bernard de Reynat haberi Henry'ye iletti. Keşiş ona Limoges yakınlarında bir köylünün kulübesinde güneşten korunurken rastladı. Henry ilk başta bunu kabul etmeyi reddetti. Ama başka haberciler de keşişin anlattıklarını doğrulayınca, inanmak zorunda kaldı. Henry gözyaşlarına boğuldu, kendini yere attı ve oğluna büyük bir ağıt yaktı. Gallerli Gerald, Henry'nin büyük ve ölçüsüz kederinin bir portresini çizdi: "*ölümün oğluna galip gelmesindense oğlunun kendisine galip gelmesini tercih ettiğini söylemişti*". Henry, sayısız ihanetine rağmen onu sevmişti.[734]

[732] Howden, Annal, II, s. 26.
[733] Gold, 2018, s. 207.
[734] Gerald of Wales, II, s. 149–150.

Ama kederini bir kenara bırakmak zorunda kaldı. Krallıklarını güvende tutmak için Akitanya'da kazanmak zorundaydı ve Limoges'daki kuşatmayı bitirmesi için Richard'a haberciler gönderdi. 24 Haziran'da şehir düştü. Henry, genç kralla yaşadığı çileye tanık olan bu yerden intikam almak için, 'taş üstünde taş bırakmadan' şehrin tamamen yıkılmasını emretti. Akitanya'daki direniş Henry ile birlikte öldü. Temmuz ayına gelindiğinde Geoffrey babasıyla barış yapmak zorunda kalmıştı.[735]

3.3.3. II. Henry'nin Ölümü ve Richard'ın Yükselişi

1170'lerin son yıllarında ve 1180'lerin başında Henry Avrupa'nın en güçlü hükümdarıydı. Kıta topraklarının efendisi olan Fransa kralı, Henry'nin akıl hocalığı yaptığı ve etkileyebileceğine inandığı bir çocuk kraldı. Eleanor hapsedilmişti ve şimdilik oğulları sakindi ve toprakları huzur içindeydi. Richard ve Geoffrey'e Akitanya ve Bretonya'da yarı özerklik vermiş, Genç Henry ise ölümünden önce turnuvalarla meşgul olmuştu. Henry'nin "sevgili oğlu" John henüz gençti. Henry zengindi ve parlak yasal reformlar programına başlamıştı. Thomas Becket'in öldürülmesindeki rolü nedeniyle en azından yüzeysel olarak affedilmişti. On yılın sonunda Henry acı verici bir şekilde yalnızdı. Ölümünden sonra oğulları arasında bir federasyon kurma hayalleri suya düşmüştü ve onlardan soyutlanmıştı; büyük aşkı Rosamund ölmüştü; Eleanor hapishaneden oğullarını kendisinden nefret etmeleri için kışkırtmaya devam ediyordu. Henry, bir zamanlar görkemli olan krallığının külleri arasında, isimlerini bilmediğimiz saray fahişeleriyle teselli aradı. Ve en kötüsü, gerçek düşmanını çok geç olana kadar tespit edememişti: Fransa Kralı Philip.[736]

Philip, Louis'nin uzun zamandır arzuladığı oğluydu. 1165 yılının Ağustos ayında, Louis kırk beş yaşındayken, karısı Champagne'lı Adela'dan doğdu. Gallerli Gerald o sırada şehirdeydi ve Philip'in doğumunu sokaklarda kutlayan bir Fransız kadının kendisine, "Tanrı'nın bize verdiği bir kralımız var, onun sayesinde krallığınız yıkılacak ve lanetlenecek" dediğini aktarıyordu.[737] Bu duygu, Gerald'ın Henry ve ailesinin Louis'nin hanedanı tarafından yenilgiye uğratıldığını görme konusundaki en derin arzusunu ifade ediyordu; ama eğer doğruysa, ürkütücü bir şekilde kehanetti.

[735] Howden, Gesta, I, s. 302-303.
[736] Gold, 2018, s. 212-213.
[737] Gerald of Wales, VIII, s. 292-293.

Çocuğa kral olması gereken amcasının adı verildi ve doğumunun ertesi günü kalenin şapeli Saint-Michel-de-la-Place'de vaftiz edildi.[738] Louis ve daha sonra Philip, çocuğun anne tarafından Charlemagne soyundan geldiğini sonsuza dek doğrulayacak ve uyumlu tarihçileri ona "Karolide" adını verecekti. Paris halkı kendinden geçmişti, çocuğa "Dieudonne" (Tanrı Vergisi) diyor, şehrin dört bir yanında çanlar çalıyor, mumlar ve ateşler yakıyordu.[739] Louis gibi Philip de güçlü ve potansiyel olarak düşman kodamanlarla çevriliydi. Henry'nin toprakları Paris'ten sadece kırk mil uzaktayken, Champagnelı Henry'ninki 20 mil uzaktaydı. VII. Louis'nin Fransa'sı 'kralsız ülke' olarak adlandırılmıştır. Bu tam olarak adil değildir; vasallarını daha fazla kontrolü altına almakta bazı başarılar elde etmişti ve önceki hükümdarlıklara kıyasla artık saraya daha fazla katılıyorlardı. Champagnelı Adela ile yaptığı akıllıca evlilik, onun güçlü kardeşleri Bloislı V. Theobald, Champagnelı Henry ve Sancerre'lı Stephen ile ittifak kurmasını sağladı. Henry'nin oğulları ona karşı ayaklandığında, Louis kayınbiraderlerinin yanı sıra güçlü vasalları Boulogne ve Dreux kontlarına da güvenebilirdi. Diğer evlilikler ona yeni müttefikler bağladı: kız kardeşi Constance'ın Toulouse'lu Raymond'la, oğlunun Flandra kontunun yeğeni Hainault'lu Isabella'yla evliliği. Louis'nin 'basit fikirli' olduğunu düşünmek hata olur. Kraliyet cephaneliğindeki silahları ustalıkla kullandı. Capetian seleflerinin hepsinden daha güçlüydü ve saygıda ısrar ediyordu; sadece Henry bundan kaçınmayı başarmıştı. Krallığını ve kilise nezdindeki konumunu yüceltmek için görkemli binalar yaptırdı. 1177'de Paris'e gelen bir ziyaretçi Notre-Dame'ın inşasını izlerken hayranlıkla "Alplerin bizim tarafımızda onunla yarışacak bir kilise olmayacak" demişti. Henry kadar XII. yüzyıl rönesansının bir prensi olan Louis, ünlü katedral okullarının büyümesini teşvik etti.[740] Philip, babasının aksine, Henry'ye karşı yürüttüğü kampanyada gelişigüzel ya da fırsatçı değildi. Soğukkanlı, çıkarcı ve ölümcüldü. Tamamen farklı türden bir düşmandı.

Gallerli Gerald, Philip'in Henry ile ilk kez yedi yaşındayken tanıştığını yazmıştır. Ancak Gerald, 1170 yılında ölen Thomas Becket'le bir buluşma tarif etmiştir ve bu nedenle Philip en fazla beş yaşında olabilirdi. Gerald, Philip'in Henry'yi arayarak, "Ey kral, babam adına sana yalvarıyorum, onu her zamankinden daha çok sev ve ona

[738] Bradbury, 1998, s. 2.
[739] Bradbury, 1998, s. 4.
[740] Bradbury, 1998, s. 47.

sadık kalarak onu rahatsız etmekten vazgeç. Çünkü herkes bilsin ki, bu yaşlılığında onu rahatsız etmeye cüret edecek olan, Tanrı'nın inayetiyle, fırsatını bulduğunda ve zamanı geldiğinde beni kendisine en düşman bir intikamcı olarak bulacaktır."[741] Henry ve Philip daha farklı olamazlardı. Henry'nin batıl inançlı olduğu ama muhtemelen dindar olmadığı yerde, Philip dindardı. Henry'nin eli açık olduğu yerde, Philip acımasızdı. Ve Henry'nin yüce gönüllü ve nazik olduğu yerde, Philip gergin ve soğuktu. Bol bol küfür eden Henry'nin aksine, Philip küfür etmekten nefret ederdi - bunu yapan saray mensuplarını para cezasına çarptırır ya da Seine Nehri'ne atılma riskiyle karşı karşıya bırakırdı- ve sanata ya da turnuvalara ayıracak çok az zamanı vardı. Henry'nin Yahudi cemaatlerine saygı gösterdiği yerde, Philip onlara zulmetmiş ve onları şehirlerinden kovmuştu. Babası Louis, Henry gibi, kendi ailesinden gelen muhalefete rağmen Yahudi cemaatlerini korumak için her şeyin ötesine geçmişti.[742]

Philip'in Henry'ye yönelik stratejisi babasınınkinden çok farklıydı. Philip, Capetian tacını Charlemagne günlerinde olduğu kadar güçlü kılmaya kararlıydı. Yüzyılın sonlarına doğru Paris'i kraliyet başkentine dönüştüren Philip oldu. Hazineyi ve kraliyet arşivlerini kurdu, şehri asfaltladı, Louvre Sarayı'nı inşa etti, Paris'i bir ticaret merkezi olarak geliştirdi, Notre-Dame'ı tamamladı ve gelişen manastır okullarını temel alarak şehir içinde bir üniversite kurulmasını emretti.[743] 1215'e gelindiğinde Paris 'dünyanın entelektüel başkenti' olarak tanınıyordu ve bu övgü Philip'e aitti. Yahudileri kovduğunda, şehrin Les Halles bölgesindeki mülklerini devraldı, düzleştirdi, üzerini kapattı ve bir pazar oluşturdu. Bu kapalı alan, tüccarların her türlü hava koşulunda ticaret yapabilmesi ve şehre muazzam bir zenginlik getirmesi anlamına geliyordu. Philip'in hükümdarlığı, bitmek bilmeyen inşaat işlerinin gürültüsü, rahatsızlığı ve tozuyla damgasını vurdu.[744]

Philip, kraliyete daha fazla güç kazandırmak ve Fransa'yı refaha kavuşturmak için en güçlü vasalı olan Henry'yi kırması gerektiğine inanıyordu. Philip babası ve Henry arasındaki etkileşimi yakından izlemişti. Louis'nin Henry'yi Normandiya dükü olarak tanıdığı andan itibaren, Henry'nin kıtadaki toprakları için sözde derebeyine karşı her

[741] Gerald of Wales, VIII, s. 217.
[742] Bradbury, 1998, s. 167.
[743] Bradbury, 1998, s. 171.
[744] Bradbury, 1998, s. 169.

zaman nasıl üstünlük sağladığını gözlemlemişti. Philip için mesele sadece egemenlik meselesi değildi. Zaferi tam olmalıydı ve 'yaşlı canavar' Henry'ye karşı hiç merhamet göstermeyecekti. Philip hem kendisine ve kraliyete her şeyini vermiş olan babasından kişisel intikam almak hem de babasının başarısız olduğu yerde başarılı olmak istiyordu. Philip henüz Henry'yi savaşta yenecek kadar güçlü olmadığını biliyordu; bunun yerine saltanatının başlangıcından itibaren yavaş ve kasıtlı bir yıpratma savaşına başladı. Henry'yi askeri olarak henüz yok edemediyse, Louis'nin Henri, Richard ve Geoffrey'e yaptığı gibi, onu pohpohlayacak, uyutacak ve oğullarını ona karşı kullanacaktı. Büyük İsyan başladığında Philip neredeyse sekiz yaşındaydı ve babasının Plantagenet aile bağlarını yıpratma stratejisinin neredeyse işe yaradığını görmüştü. Bu iyi bir plandı ve Philip bunu babasından çok daha tutarlı ve etkili bir şekilde uygulayacaktı. Uzun vadeli bir stratejisi olan sabırlı bir adamdı. Henry'nin çocuklarının, annelerine yaptığı muameleden dolayı kendisinden ne kadar nefret ettiklerini biliyordu; bunu acımasızca kullanacaktı.[745]

Vexin'deki Epte Nehri üzerinde, Gisors ve Trie arasındaki nehrin Fransa tarafında heybetli bir karaağaç vardı. Görkemli bir tacı olan büyük boylu eski bir ağaçtı ve Henry ve çağdaşları için sembolizmle doluydu. Barınak, saygınlık, güç ve sadakati simgeliyordu. Normandiya dükleri, sınırlarını belirleyen bu karaağacın koruması altında Fransa krallarına bağlılıklarını bildiriyor ve saygılarını sunuyorlardı. Henry, önce Louis, sonra da Philip'le barış görüşmeleri yapmak için defalarca atını buraya sürdü.[746] 6 Aralık 1183'te Philip ilk darbeyi vurarak düşmanını bağlılık göstermeye zorladı. Henry bu zamana kadar bu törenin aşağılamasından hep kaçınmayı başarmıştı. Şimdi Philip'in önünde diz çökerek kenetlenmiş ellerini Fransız kralınınkilerin arasına koydu ve denizin ötesindeki tüm toprakları için efendisi olarak tamamen ona bağlılık yemini etti.[747] Philip, kudretli Henry Fitz-Empress'i dize getirmiş, onu tamamen küçük düşürmüştü. Genç kral Henry Haziran 1183'te öldüğünde Akitanya'daki savaş da sona erdi. Ancak ölümü Henry için yeni ve daha geniş kapsamlı bir krize neden oldu. Philip enişteşinin ölümünü ve kız kardeşi Margaret'in dul kalmasını kullanarak Henry'den çeyizini, yani Norman Vexin'i ve

[745] Gold, 2018, s. 218-220.
[746] Martin Aurell, 2007, s. 125.
[747] John Gillingham, "Doing Homage to the King of France", *Henry II: New Interpretations*, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 63-84, The Boydell Press, Woodbridge 2007.

Henry'nin evlenirken söz verdiği ama vermediği İngiltere ve Normandiya topraklarını geri vermesini talep etti. Henry ikisinden de vazgeçmeye niyetli değildi. Philip'e sinsice Margaret için belirlenen toprakları Eleanor'a verdiğini söyleyerek reddetti ve hemen Eleanor'u hapishaneden çıkarıp gösterişli bir şekilde toprakları gezmesini emretti. Ayrıca Philip'e Vexin'in tartışmasız kendisine ait olduğunu, Henry ve Margaret evlendiklerinde Louis tarafından Normandiya'ya verildiğini söyledi Ama Philip karşı çıktı. Henry'den Margaret'e emekli maaşı vermesini ve oğullarından birini Margaret'in kız kardeşi ve kendisinin üvey kız kardeşi olan Alice ile evlendirmesini talep etti. Henry kabul ederse, hangi oğlu Alice ile evlenirse -Richard ya da John- Vexin'i kazanacaktı. En korkuncu da Philip'in Henry'den kendisine saygı göstermesini istemesiydi.[748]

Gallerli Gerald, Henry'nin Alice onun metresi olduğu için evliliğe izin vermeyeceğine inanıyordu ve oğlunun ona sahip olmasını istemiyordu. Sevgili olmaları da mümkündür. Bir vakanüvis Alice'in Henry'den hayatta olmayan bir oğlu olduğunu yazmıştır.[749] Gerald da baba ve oğulların birbirlerine karşı büyük ve iğrenç bir nefret geliştirdiklerini, bunun Henry'nin Alice'le evlenmek için annelerinden boşanma girişiminin başarısız olmasının bir sonucu olduğunu ve ondan [Alice'ten] doğan mirasçıları aracılığıyla, hem kendi hem de Fransa'nın güçleriyle, kendisini rahatsız eden Eleanor'dan olan eski oğullarını etkili bir şekilde mirastan mahrum bırakabileceğini iddia etmiştir.[750] Bu doğru olsun ya da olmasın, Henry ile Richard'ın arasını açmak isteyen Philip, Richard'ı bunun doğru olduğuna ikna etti. Richard, babası öldükten sonra bile buna inanmaya devam etti. On yılın sonuna doğru Philip'e "kız kardeşini reddetmiyorum; ama onunla evlenmem imkânsız, çünkü babam onunla yattı ve ondan bir oğlu oldu" dedi.[751] Philip ayrıca Richard'ı Henry'nin kendisinin yerine John'u geçirmeyi planladığına inandırdı. Richard "öylesine büyük bir öfke duydu ve bu durum öylesine nefret nedeni oldu ki, o saatten itibaren babasından, küçük bir oğul uğruna kendi mirasından mahrum kalmasını planlayan biri olarak şüphelendi ve derinden nefret etti."[752]

[748] Gold, 2018, s. 220-221.
[749] Warren, 2000, s. 256.
[750] Gerald of Wales, VIII, s. 183-184.
[751] Howden, Gesta, I, s. 159.
[752] Gerald of Wales, VIII, s. 183-184.

Henry, Genç Henry'nin ölümünden sonra veraset konusunu yeniden düşünmek zorunda kaldı. Taşlarını -hayatta kalan oğullarını- yerinden oynatmaya başladı; her zaman belki de biraz safça yaptığı gibi, onların kendi stratejilerine uyacaklarını varsayıyordu. Henry'nin Philip'le yaptığı aşağılayıcı takastan sadece altı hafta önce, 1183 Eylül'ünün sonunda Richard'dan Akitanya'yı John'a bırakmasını ve ölen kardeşinin yerine geçmesini talep etti. Henry'nin mantığı hakkında Richard'a ne bir tartışma ne de bir açıklama yapıldı. Henry için bu çok anlamlıydı. John'a gereken desteği vermemişti ve Genç Henry'nin ölümünden sonra kardeşin kardeşe yardım ettiği üçlü krallık planları, en küçük oğluna da bir pay düşecek olması nimetiyle birlikte yine de işe yarayacaktı. En büyük olan Richard genç kralın rolünü üstlenecek, Geoffrey Bretonya'da kalacak ve John da Akitanya'yı alacaktı.[753]

Fakat Richard Henry'nin beklediği gibi karşılık vermedi. Ağabeyinin konumunun ne kadar boş olduğunu görmüştü ve Henry'nin planıyla hiçbir ilgisi olsun istemiyordu. Henry'den teklifini düşünmek ve arkadaşlarıyla konuşmak için üç gün süre istedi ve sonra gece yarısı babasına haber vermeden saraydan kaçtı ve hızla Poitou'ya doğru at sürdü. Oraya vardığında Henry'ye savaşçı sözler söyledi. Bundan asla vazgeçmeyecekti. Henry çok öfkeliydi.[754] Ama Henry bu kez karşı koyacak güçte değildi. Kendini aşağılanmış ve alışık olmadığı bir pozisyonda, arka planda buldu. Philip Vexin konusunda geri adım atmayı reddedince Henry'nin başka seçeneği kalmadı. Eğer Vexin'i elinde tutmak istiyorsa, Philip Henry'den Fransa'daki toprakları için saygı göstermesini talep etti. Henry ve oğulları Philip'in gücüne karşı birleşmiş olsalardı, Henry'nin zafer kazanacağına hiç şüphe yoktur. Ama öyle olmadı. Böylece karaağacın altında, "*İngiltere kralı Henry, daha önce hiç saygı göstermek istemediği Fransa kralı Philip'e saygı ve bağlılık yemini etti.*"[755] Philip bunun tek başına bir hareket olmadığından emin olacaktı. On yıl dolmadan Henry'den bir kez daha söz alacaktı.

Richard bir gece yarısı babasından kaçarak Henry'ye elini göstermiş ve Akitanya'yı bırakmayı reddetmişti. Richard kaçtığında, bu bir başka savaş yılının başlangıcı oldu. Henry, Richard'ın kıpırdayamayacağını anladığında, tipik bir yapmacık öfke krizine

[753] Gold, 2018, s. 221-222.
[754] Howden, Gesta, I, s. 308.
[755] Howden, Gesta, I, s. 306.

girdi. Artık on yedi yaşında olan John'a gidip kardeşiyle savaşmasını emretti. Lackland olarak bilinen John'un ordusu olmadığı için bu 'emrin' Henry'nin karakteristik palavrasından başka bir şey olması mümkün değildir. Ama belki de kendini kanıtlamak isteyen bu en küçük oğul babasının sözünü dinledi. Geoffrey'nin Richard'a duyduğu kıskançlıkla oynadı ve onu Akitanya'daki savaşta kendisine katılmaya ikna etti. Geoffrey'nin Bretonya'da toplanmış bir ordusu vardı ve Ağustos ayında ikisi birlikte Poitou'ya yürüdüler. Richard onları bozguna uğratarak Bretonya'ya kadar kovaladı ve burada güçlerini yok etti.[756]

Richard'a Poitou'ya dönmesini emretti. John'u 1185 baharında İrlanda'ya gönderdi ve onu orada kral yapmak niyetindeydi. Geoffrey oldukça belirsiz bir şekilde Normandiya'yı 'tutmakla' görevlendirildi. Geoffrey, Henry'nin Normandiya'nın yanı sıra Bretonya'yı da kendisi için istediğini düşünmüş olabilir. Bu mantıklı görünüyordu; Bretonya dükleri zaten Normandiya düklerini derebeyleri olarak kabul ediyorlardı. Eğer öyleyse, Henry'nin ölümünden sonra Geoffrey'i son derece güçlü kılacaktı. Bu ona boş yere umut verdi.[757] Ancak barış uzun sürmedi. Nisan ayında Richard, Geoffrey ile savaşa girdi ve Poitou'yu babasına karşı tahkim etti. Henry, Richard'ı anlaşmaya ikna etmek için onunla savaşmak zorunda kaldı. Mayıs 1185'te Henry, Richard'a reddedilmesi imkânsız bir teklifte bulundu. Richard'ı Akitanya'yı annesine bırakmaya zorladı ve Richard buna uymazsa 'büyük bir ordunun başında bizzat gelerek topraklarını harap edeceği' tehdidinde bulundu.[758] Eleanor, Henry'nin ısrarı üzerine Akitanya'yı geri istediğinde, annesini dinledi ve bunu savaşmadan yaptı. Tüm Poitou'yu kaleleri ve tahkimatlarıyla birlikte annesine geri verdi.[759] Ama genç kralla yaptığı savaştan dolayı canı yanan Henry, oğullarının mirası konusunda hâlâ bir şey söylemiyordu. Ocak 1185'te Kudüs Patriği Herakleios, Henry'yi ziyaret ederek ona Latin Krallığı'nın anahtarlarını sundu. Kudüs Latin Krallığı'nın Batı'da sahip olduğu dini ve sembolik anlamı abartmak zordur. 1099 yılında Birinci Haçlı Seferi kuvvetleri Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler için kutsal olan Kutsal Toprakları ve Kudüs'ü ele geçirdi. Bu kanlı bir çabaydı; tarihçiler İsa'nın savaşçılarının ayak bileklerine kadar Müslüman kanına battıklarını yazdılar. Aynı

[756] Gold, 2018, s. 223.
[757] Warren, 2000, s. 597.
[758] Turner, 2011, s. 249.
[759] Howden, Gesta, I, s. 337-338.

zamanda üç Haçlı devleti daha kuruldu: Edessa (Urfa), Antakya ve Trablus ve hepsi de Frank soyluları tarafından yönetiliyordu.[760]

IV. Baldwin'in rejimi zayıftı ve sağlığı kötüydü. 1180'lerin başında kördü, artık yürüyemiyordu ve uzun yaşaması beklenmiyordu. Aristokrasisi, tam da düşmanı Eyyubi sultanı Selahaddin'in Müslümanları Hıristiyan krallığına karşı birleştirdiği sırada iç çekişmelerle çalkalanıyordu. Selahaddin Mısır, Şam ve 1183'ten beri Halep'in hükümdarıydı; Hıristiyan hükümdarları Levant'tan sürmeye kararlıydı. Konstantinopolis'ten destek alma umutları, Latin Krallığı'na antipati duyan yeni bir rejimin iktidara gelmesiyle yok oldu.[761] Baldwin'in varisi, yine Baldwin adındaki beş yaşındaki yeğeniydi. Çocuk yaştaki bir hükümdarın yönetimindeki zayıf ve bölünmüş bir rejim Selahaddin'in yaklaşan gücüne karşı koyamazdı. Latin Krallığı'nın mali ve askeri yardıma ihtiyacı vardı ve Kral Baldwin bunu sağlamak için Herakleios'u Avrupa'ya gönderdi.

29 Ocak'ta Reading'de bir araya geldiler. Herakleios, Henry'nin önünde diz çöktü ve ona Latin Krallığı'nın anahtarlarını teklif etti. Henry'den gelip onları kurtarmasını istedi. Her zaman duygusal olan Henry, Herakleios ona Doğu'daki Frankların içinde bulunduğu tehlikeli durumu anlattığında ağlamıştı. Ancak Henry defalarca Haçlı seferine çıkma sözü vermiş olsa da, bu sadece bir propaganda çalışmasıydı. Onun için hiçbir cazibesi yoktu. Louis bile onun gitmeye niyetli olduğuna inanmamış, 1168'de bundan şikâyet etmişti.[762] Hem Henry hem de genç kral Compostela'ya hacca gitmek istediklerinden bahsetmiş olsalar da ikisi de gitmemişti. Genç kral Kudüs'e Haçlı seferine gitmek istemişti; ölüm döşeğindeyken William Marshal'ı haçını Kudüs'e götürmesi ve onun için ettiği yemini yerine getirmesi için göndermesine rağmen asla gitmedi. William söz vermişti ve çok büyük kişisel masraflar yaparak gitti. Neredeyse iki yıl boyunca Avrupa'ya dönmedi.[763]

Henry gitmek için defalarca söz vermişti. 1166'da bir Haçlı vergisi koydu; 1170'te Sur Başpiskoposu Frederick'e gideceğini ima etti ve Becket'in öldürülmesinden sonra

[760] Gold, 2018, s. 226.
[761] Jonathan Phillips, *The Crusades: 1095-1204*, Routledge, London and New York 2014, s. 157.
[762] The Letters of John of Salisbury, Vol. 2, W.J. Millor, H.E. Butler and C.N.L. Brooke (Eds.), Clarendon Press, Oxford 1979, No. 272, s. 569.
[763] Gold, 2018, s. 227.

gözyaşları içinde özür diledi.[764] Becket'ın öldürülmesinin kefaretinin bir parçası olarak 1172'de Avranches'te papaya söz verdi; 1177'de Nonancourt Antlaşması'nda Louis ile birlikte gitmeye yemin etti. Fakat hiç gitmedi. Bunun yerine, yükümlülükten kaçınmak ama Doğu'daki nüfuzunu korumak için Latin Krallığı'na para göndermeye devam etti.[765] Ancak fonlar ulaştığında, Tapınak Şövalyeleri ve Hospitaller tarikatları tarafından korundukları için kimse Henry'nin mali rezervlerine dokunamazdı. 1172'den beri, Thomas Becket'in ölümü için yaptığı kefaret gösterisinin bir parçası olarak, Henry her yıl Kudüs'teki hesabına para aktarıyordu. 1187 yılına gelindiğinde bu paranın 30.000 gümüş mark değerinde olduğu düşünülüyordu ki bu muazzam bir miktardı. Bir perspektiften bakacak olursak, Henry'nin ölümünde Richard babasının hazinesinde 100.000 gümüş mark bulmuştu. Henry'nin devrim niteliğindeki idari reformları kraliyete büyük gelir getirmişti ve Richard da bundan faydalanacaktı. Kudüs'teki para Henry'ye muazzam bir siyasi koz vermiş ve Gallerli Gerald'ın bile onu 'Kutsal Toprakların baş desteği' olarak adlandırmasına yol açmıştı. Patriğin Henry'den yardım istemesinin nedeni sadece Doğu'da bu kadar zengin olması değildi. IV. Baldwin ve Herakleios, Henry'nin hesabını Kutsal Toprakların savunması için kullanmasını istiyordu. Bunu yapmanın en kolay yolu Henry'yi kral olmaya davet etmekti.[766]

Henry her ne kadar iyi bir görüntü sergilese de Herakleios'un niyetinin farkındaydı. Gallerli Gerald, Henry ve damadı Saksonya Dükü ile Clarendon'da avlanırken Henry ile yaptığı bir konuşmayı kaydetmiştir. Gerald patriğin ziyaretinde Henry için onur ve şandan başka bir şey görmüyordu. Ancak Henry şöyle cevap verdi: "*Patrik ya da başkaları bize gelirse, bizim değil kendi çıkarlarını gözetirler* (...) *Din adamları bizi silahlanmaya ve tehlikeye çağırabilirler, çünkü kendileri savaşta hiçbir darbe almayacak ve kaçınabilecekleri hiçbir yükü omuzlamayacaklardır.*" Gerald, Henry'nin gitmeye niyeti olmadığını görebiliyordu.[767] Ancak Henry, patriğin teklifini görüşmek üzere 10 Mart'ta büyükelçilerini ve Aslan William'ı Londra'ya çağırdı. Meclis uygun bir şekilde Kudüslü Aziz John Şövalyelerinin Clerkenwell'deki evinde

[764] Jonathan Phillips, *Holy Warriors: A Modern History of the Crusades*, Random House, New York 2009, s. 112.
[765] Hans Eberhard Mayer, "Henry II of England and the Holy Land", *English Historical Review*, Vol. 97, No. 385, October 1982, ss. 721-739.
[766] Mayer, 1982, s. 727.
[767] Aurell, 2007, s. 88.

toplandı. Henry burada toplantıya bir soru sordu: Kudüs'teki Latin Krallığı'nı yönetmek için krallığını terk etmeli miydi? Soru, baronlarının 'evet' cevabını vermesini imkânsız kılacak şekilde ifade edilmişti. Baronlar, Henry'nin kuşkusuz istediği gibi, krallığını gereken özenle yönetmesinin ve onu yabancıların ve dış düşmanların müdahalesinden korumasının, kendi şahsında doğuluların korunmasına çalışmasından daha iyi olduğu yanıtını verdiler.[768]

Herakleios, Henry'yi gelmeye ikna etmek için elinden gelen her şeyi denedi, hatta Becket'ın mezarını ziyaret etme şeklinde duygusal şantaj bile yaptı. Henry nazik davranmaya devam etse de kararlılığını sürdürdü. Bunun yerine, hem kendisi hem de Philip para ve savaşacak adam şeklinde yardım sözü verdiler. Herakleios başarısız olmuştu ve çaresizdi. Henry'ye, "*Biz bir prens istiyoruz, para değil. Her yerden para geliyor ama prens gelmiyor* (...) *Biz paraya ihtiyacı olan bir prens istiyoruz, prense ihtiyacı olan bir para değil.*"[769] Henry'den bunun yerine oğullarından birini göndermesini istedi. Ama Henry bunu reddetti. Doğu hesabının harcanmasını istemiyordu. Herakleios acı içinde, kendisine yardım etmeyi reddeden bir hanedandan yakındı; buna şaşmamak gerekirdi, çünkü onlar "Şeytan'ın soyundan geliyorlardı". Henry'yi onlara yardım etmediği için azarladı. Henry ise patriğin ricalarına rağmen Doğu'daki parasını elinde tutmaya kararlıydı.[770]

10 Mart 1186'da Henry ve Philip, Vexin'i görüşmek üzere Gisors'daki karaağacın altında bir kez daha bir araya geldi. Alice, Henry'nin gözetimindeydi ve Richard'la evlenmesi söz konusu olmadığından, Philip bir çözüm bulunmasını talep ediyordu. Vexin'le ilgili düğümlü meseleye rağmen Henry ile Philip arasındaki ilişkiler yüzeysel olarak mükemmeldi. Henry, Philip'in Flandra kontuyla devam eden savaşlarında birkaç kez arabuluculuk yapmış, Fransız kralına yardım etmek için hem askerleri hem de diplomasiyi kullanmıştı. Philip, Henry'ye saygı duyduğu akıl hocası gibi davranmaya devam etti. Henry Kasım 1185'te hastaydı ve onu Belveir'de ziyaret eden ve ona eşlik eden Philip'ti.[771] Mart ayındaki toplantıda mesele dostane bir şekilde çözüldü. Henry Margaret'e emekli maaşı ödemeyi kabul etti ve Alice'in

[768] Diceto, II, s. 33-34.
[769] Gerald of Wales, VIII, s. 208.
[770] Mayer, 1982, s. 733.
[771] Warren, 2000, s. 609.

Richard'la evlendirileceğine söz verdi. Henry hâlâ Richard'a öfkeliydi ve veliahtlık planlarını netleştirmeyi reddetmeye devam ediyordu; ne de olsa oğulları onlara güvenmesi için hiçbir neden vermemişti ve veliahtlık konusunda açıklama yaparsa savunmasız kalacağından korkuyordu. Ancak Henry, Philip'in Richard'ın varisi olduğuna inanmasının önemini fark etti. Kafasını karıştırdı ve Philip şimdilik tatmin olmuştu. Görüşmenin sonunda Philip, Vexin'i ne İngiltere kralına, ne oğlu Richard'a, ne de onların varislerine karşı bir daha gündeme getirmeyeceğini söyledi.[772] Philip yatıştıysa da Henry'nin meşru oğlu Geoffrey dehşete kapıldı. Henry'nin kararını verdiğine inanıyordu; Richard babalarının krallığının büyük bölümünü miras alacaktı ve Geoffrey kendini kenara itilmiş hissediyordu. Babası onun önüne bir krallık koymuş ve aynı hızla geri almıştı. Öfkelenen Geoffrey, şimdi çok uzlaşmacı bir Philip ile ittifak kurdu. Bu, Henry ve Philip'in ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Geoffrey Paris'te Philip'e kur yaptı ve Philip de onu Fransa senyörlüğü ile onurlandırdı. Görünüşe göre ikisi çok yakınlaştı, ancak ilişkilerinin gerçek bir hoşlantıdan mı yoksa Henry'ye karşı ortak bir antipatiden mi kaynaklandığını söylemek mümkün değil. Henry'nin ailesi içinde bölünmeler yaratmaya çalışırken, Philip babasının asla başaramadığı bir şeyi başardı: Henry'nin oğullarının ona karşı gerçek bir sevgi hissetmelerini sağladı.[773]

Ancak Henry'yi yok edecek ordu henüz ortaya çıkmadan, Ağustos 1186'da Geoffrey hastalandı ve öldü. Hastalığı bir turnuvada aldığı yaralardan, bağırsak şikâyetlerinden ya da ateşten kaynaklanmış olabilir. Philip görünüşe göre tam bir umutsuzluk içindeydi; hatta kendini Geoffrey'nin mezarına atmaya çalıştı, ancak saray mensupları tarafından engellendi. Bununla birlikte, Philip'in keder gösterisi muhtemelen bir maskaralıktı; Philip'in yıllardır dikkatle gözlemlediği Henry gibi, o da manipüle etmek için güçlü duygusal tepkiler yansıtabiliyordu. Philip, Geoffrey'nin ölümüne verdiği tepkinin Henry'ye rapor edileceğini ve onun acı çekmesine neden olacağını biliyor olmalıydı. Geoffrey ikiyüzlü davranmış ve babasına ihanet etmişti. Yine de Henry'nin üzüntüsü gelmiş geçmiş tüm üzüntülerin ötesindeydi; çünkü onun üzüntüsü gibi bir üzüntü hiç olmamıştı: çünkü bu acı, onu takip ederek, zamanın dinlendirdiği eski oğlu için duyduğu üzüntüyü yeniden uyandırdı. Henry,

[772] Howden, Gesta, I, s. 344.
[773] Gold, 2018, s. 231.

Geoffrey'nin dul eşi Constance'ı Chester Kontu ve Avranchin Vikontu olan kuzeni Ranulf de Blundeville ile hızlıca nişanlayarak karşılık verdi. Henry muhtemelen Constance'ın duygularını dikkate almamıştı. Evlilik tarihleri anlatılar arasında farklılık göstermektedir, ancak Constance bu evlilikten haberdar olduğunda muhtemelen hâlâ Geoffrey'nin çocuğuna hamileydi. Geoffrey'nin ölümünden sonra doğan oğlu Arthur, 29 Mart 1187'de Paskalya Günü'nde Nantes'ta dünyaya geldi.[774] Newburghlu William, Constance ve halkının bu bebeğe bağladığı Breton bağımsızlığı umutlarını kaydetmiştir:

> "*Çocuğa kendi adının verilmesini emreden büyükbabası krala Bretonlar karşı çıktılar ve kutsal çeşmenin üzerinde tutulurken büyük bir alkışla çocuğa Arthur adı verildi. Böylece, uzun zamandır hayali bir Arthur bekledikleri söylenen Bretonlar, şimdi tamamen gerçek olan birini yetiştiriyorlar ve bunu, bazı peygamberlerin uzun ve ünlü Arthur efsanelerinde ifade ettikleri görüşe uygun olarak büyük bir umutla yapıyorlar.*"[775]

Richard, babasının emriyle Nisan 1186'da Toulouse'u işgal etmişti. Raymond üç yıl önce genç kralın Akitanya'daki ayaklanmasından yararlanarak Quercy'deki bazı kaleleri ele geçirmişti. 1186'da dikkatini bu konuya yöneltmek için zamanı olan Henry, oğlu Richard'a sınırsız fonlar emanet etti ve gidip düşmanlarını emri altına almasını söyledi.[776] Yaz aylarında Raymond, Philip'ten Angevinlere karşı yardım istedi. Güneyde nüfuz sahibi olmak ve Capetian krallığını güçlendirmek isteyen Philip, vasalına yardım etmeyi kabul etmek zorunda hissetti. Mayıs 1187'de Philip, Fransa kralları ile Akitanya dükleri arasında çekişmeli bir bölge olan Berry'ye bir ordu gönderdi. Henry de ordusunun dörtte birinin başına gayrimeşru oğlu Geoffrey'i geçirerek büyük bir kuvvetle harekete geçti. Philip, güçlü Henry Fitz-Empress'le başa çıkmaya henüz hazır olmadığını fark etti ve krallar arasında savaş patlak vermedi. Sonunda iki yıllık bir ateşkes müzakere edildi.[777] Muhtemelen Philip gücünü test ediyordu.

---

[774] Gold, 2018, s. 232.
[775] Newburgh, I, s. 14-18.
[776] Howden, Gesta, I, s. 36.
[777] Gervase, I, s. 369-370.

Diplomasi kazanmıştı, şimdilik. Ancak müzakereler sırasında Henry'ye her şeyi kaybettirecek bir şey oldu. Philip daha önce hem genç kralı hem de Geoffrey'i büyülemeyi başarmıştı. Şimdi gözünü Richard'a dikmişti. Richard'la konuşması için Flandra kontunu gönderdi:

> "*Birçoğumuz Fransa Kralı efendine karşı silahlanmakla son derece aptalca ve akılsızca davrandığına inanıyoruz. Geleceği düşünün: neden size karşı iyi niyetli olsun ya da beklentilerinizi doğrulasın? Onun gençliğini küçümsemeyin: yaşça genç olabilir, ama olgun bir zihne sahiptir, ileri görüşlüdür ve yaptıklarında kararlıdır* (...) *Efendinizin lütfuna ve iyiliğine sahip olsaydınız ne kadar görkemli ve yararlı olurdu.*"[778]

Richard konta teslim oldu. Paris'e gitti ve kendisinden önce kardeşlerinin yaptığı gibi Philip'in büyüsüne kapıldı. Babasının izinden giden Philip, Henry'yi Richard'ın gözünde zayıflatmak için elinden geleni yaptı. Rakibinin psikolojik zayıf noktasını bulup kullanma yeteneğiyle Philip, Richard'ı verasetin hiçbir şekilde güvenli olmadığına ve Henry'nin John'u kendisine tercih ettiğine ikna etti. Philip istediği zaman çekici ve ikna edici olabiliyordu. Richard kandırıldı ve Gallerli Gerald, her gün aynı tabaktan yemek yediklerini ve geceleri yatağın onları ayırmadığını bildirdi. "*Fransa Kralı onu kendi ruhu gibi seviyordu ve karşılıklı sevgileri o kadar büyüktü ki, İngiltere Kralı bu sevginin şiddetinden sersemlemişti.*"[779] Richard Paris'ten Chinon'a gitti ve silah ve para ile kendini donattı. Sonra kalelerini güçlendirdi. Henry ona dönmesi için yalvardı ve o da döndü. Belki de Richard babasının yumuşadığına ve kendisini halefi olarak atamaya hazır olduğuna inanıyordu. "*Her konuda babasına boyun eğdi ve aralarına nifak sokmaya çalışanların kötü öğütlerine boyun eğdiği için pişmanlık duydu*".[780] Bu sırada Papa III. Urban, Kudüs'ün kaybedildiğini anladığında, görünüşe göre şok geçirerek 20 Ekim'de ölmüştü. Artık Sur ve Ölü Deniz'in doğusundaki Kerak da dâhil olmak üzere, Selahaddin'e karşı direnen bir avuç müstahkem kıyı kalesinden başka bir şey kalmamıştı. Yeni papa VIII. Gregory,

[778] Gervase, I, s. 370-371.
[779] Gerald of Wales, VIII, s. 32-233.
[780] Howden, Gesta, II, s. 9.

yeni bir Haçlı seferi çağrısı yaptığında, Haçlı seferine çıkmak için yanıp tutuşan Richard, haçı alan ilk Batı Avrupa prensi oldu.

Bunu babasına söylemeden gizlice yaptı. Ancak Doğu'daki umutsuz duruma rağmen Richard, Henry'den resmi bir onay almadan ve onu varisi ilan etmeden İngiltere'den ayrılmak istemiyordu. Henry bunu öğrendiğinde hiç memnun olmadı. Richard, geleceğinin güvence altında olduğunu bilerek barış içinde Haçlı seferine çıkmasına izin verilmesi için yalvardı, ancak Henry bu isteği geçiştirdi. Bunun yerine, 'birlikte haçlı seferine çıkmalarını' önerdi. Seçeneklerini riske atan Henry, veraset konusunda bir açıklama yapmayı yine de reddetti, ancak şimdi yumuşadı ve Richard'ın haçlı seferi için muhtemelen doğu hesabından ödeme yapacağına söz verdi. Henry'nin bunu yapmaya hiç niyeti olmadığı düşünülebilir. Richard'ı meşgul etmek için üç kontu, Lüzinyanlı Geoffrey, Geoffrey de Rancon ve Angoulême Kontu, isyana teşvik etmiş olması da mümkündür. Richard asi kontları itaatkâr bir şekilde bastırdı ve ardından kendini Toulouse'lu Raymond ile başka bir savaşın içinde buldu. Richard Toulouse'un eteklerine ulaştığında, yolda on yedi kaleyi ele geçirmiş olan Raymond paniğe kapıldı ve Philip'ten müdahale etmesini istedi. Philip, Richard'ı düşmanlaştırmak istemiyordu ama aynı zamanda vassalı Kont Raymond'un çıkarları doğrultusunda hareket edebileceğini de göstermek istiyordu. Richard'la diplomasi başarısız olunca, Philip Henry'yi suçladı ve Richard'ı dize getirmesini istedi. Aksi takdirde ateşkesi bozacaktı. Howdenlı Roger'a göre Henry, Richard'ı Toulouse'da dizginlemeye çalıştı ama başarısız oldu. Bunun üzerine Temmuz 1188'de Philip tehdidini yerine getirdi ve tartışmalı Berry sınır bölgesini işgal etti. [781]

Henry, fırtınada Manş Denizi'ni geçti. Barfleur'de 11 Temmuz'da karaya çıktı.[782] Alençon'da Galli paralı askerlerden oluşan büyük bir ordu toplamıştı. Bu sırada Richard kuzeye yürüdü ve Berry'yi harap etti. Philip de aynı şekilde karşılık verdi. Ordusuna Normandiya'ya girme emri vererek, şehirleri ve kaleleri yakıp yıkarak ve ele geçirerek şiddetli bir sefere girişti. Adamları Henry'nin kırk şövalyesini esir aldı. Yaşlı ve yorgun olan Henry, Philip'in kuvvetlerini karşılamak için yürümedi. Bunun yerine diplomasiyi denedi. Elçileri William Marshal ve Evreux piskoposu John'du. Ancak Philip diplomatik girişimlere direnince, Henry Normandiya'da toplanan bir

[781] Gold, 2018, s. 237-238.
[782] Gervase, I, s. 432-433.

ordu ile Galli paralı askerlerin birleşik güçlerini kullanarak bir kez daha savaşa girdi. Ordusu Mantes'de Richard'ın ordusuyla karşılaştı ve sonra ayrıldılar. Richard Berry'ye, Henry ise Damville'e saldırdı. Henry'nin adamları Philip'in Saint-Clair'deki bahçelerine bile saldırdı.[783]

Philip'in kendisi de Henry ile savaşmaya hazır olabilirdi. Ancak baronlarının kutsal topraklardaki kriz döneminde Hıristiyanlara karşı savaşmaya istekli olmadıklarını kısa sürede fark etti. Paralı askerlerine ödeyecek yeterli parası da yoktu. Bunun yerine barış anlaşması yapmaktan başka seçeneği yoktu. Ağustos'ta Gisors'ta buluştular ama şartlarda anlaşamadılar. Henry yorgundu; kalıcı bir barış istiyordu, oysa Philip'in istekleri çok daha geçiciydi. İlk fırsatta Henry ile tekrar savaşmak niyetindeydi. Bir anlaşmaya varamayınca Philip öfkesini eski karaağaçtan çıkardı. 1 Eylül'de kesilmesini emretti. Richard durumu zorlamaya kararlıydı. 7 Ekim'de Châtillon'da yapılan bir konferansta babasını sabote etti. Henry'yi hayrete düşüren Richard, Philip'e Toulouse kontuyla yaptığı savaşla ilgili kararını kabul edeceğini açıkça söyledi. Richard'ın açıklaması "krallar arasında barış olsun" şeklindeydi. Gerçekte, Henry'nin onu halefi olarak atayacak kadar kendisine güveneceğinden umudunu kesmişti. Richard'ın çözüme ihtiyacı vardı. 18 Kasım 1188'de Alençon yakınlarındaki Bonmoulins'de bir barış zirvesi daha düzenledi. Ancak bu konferans Richard ve Philip tarafından Henry'ye kurulmuş bir tuzaktı. Artık Henry'yi etkisiz hale getirmek için birlikte çalışıyorlardı.[784]

Henry'nin John lehine kendisini mirastan mahrum bırakabileceğine inanan Richard, öfkeyle daha önce inanılmaz görünen şeyi doğru olarak kabul edebilirim dedi. Kılıcını çözdü ve Philip'in önüne atılarak Normandiya, Anjou, Maine, Berry ve Toulouse'daki son kazanımlarının efendisi olarak Fransız kralına saygı secdesi yaptı. Richard babasına karşı Philip'ten yardım istedi, yasal hakkından mahrum bırakılmamasını istedi. Ortalık karışmıştı fakat Henry yine de Richard ile uzlaşmaya çalıştı ve geri dönmesi için ona yalvardı. Bu süreçte Henry hastalandı ve geçici ateşkesler yapıldı ve bozuldu. Philip, Henry'nin hastalığı hakkında yalan söylediğine inandı ve Richard'la birlikte Henry'nin Fransa-Norman sınırındaki topraklarını yakıp

[783] Hosler, 2007, s. 156.
[784] Warren, 2000, s. 620.

yıktılar. Henry, Richard ve Philip Paskalya'da tekrar bir araya geldiler: bir başka felaket. Papa şimdi araya girdi ve elçisi Agnani'li Kardinal John'u bir barış görüşmesi için gönderdi. Ancak asıl amacı Haçlı seferini kurtarmaktı ve bu sefer işe yarayacak gibi görünüyordu. Savaştan bıkmış olan Henry müzakereye hazırdı. Toplantı yeri olan ve Henry'nin Angevin başkenti Le Mans'a sadece yirmi beş mil uzaklıktaki La Ferté-Bernard'da Philip taleplerini sıraladı: Alice Richard'la evlenecek, Henry Richard'a mirası konusunda güvence verecek ve John haçı alacaktı. Henry buna razı olmayı reddetti.[785]

Bunun yerine Alice'in John'la evlenmesini önerdi. Ne de olsa Philip geçmişte Alice'in Henry'nin oğullarından biriyle evlenmesini önermişti. Ancak artık çok geçti; Philip ve Richard arasındaki anlaşma Henry'nin teklifini kabul edilemez hale getirdi. Philip, Richard'da gelecekte manipüle edebileceği bir hükümdar görüyordu. John'u hiç tanımıyordu ve Richard'ın Henry'nin yerine geçmesi işine geliyordu. Henry'nin teklifini reddetti ve konferanstan karşılıklı hoşnutsuzlukla ayrıldılar. Barış konferansı başarısız olmuştu. Henry doğduğu şehir olan Le Mans'a gitti. Ancak Philip ve Richard sınıra dönmediler; bunun yerine La Ferté-Bernard'a saldırdılar ve ardından Le Mans'taki avlarına doğru ilerlerken Montfort, Beaumont ve Balim kalelerini arka arkaya ele geçirdiler. 12 Haziran'da Henry'ye ulaştılar. Henry'nin Anjou'daki senyörü Stephen de Tours, adamlarına Philip ve Richard'ı durdurmak için şehrin banliyölerini ateşe vermelerini emretti. Öyle de yaptılar. Ancak rüzgâr değişti ve Le Mans'ın kendisi yanmaya başladı. Henry 700 şövalyeyle birlikte kaçtı. "*Çaresizlik içindeydi* (...) *çünkü* [Le Mans] *sakinlerine onları terk etmeyeceğine dair söz vermişti.*"[786]

Henry'nin kaçışı iki ordu arasında şiddetli çatışmalara sahne oldu ve Richard, William Marshal liderliğindeki babasının ordusundan bir artçı kuvvet tarafından şaşırtıldı.[787] William'ın Richard'ı öldürme fırsatı vardı ama bunu kullanmadı. Rivayete göre William mızrağıyla üzerine gelirken Richard şöyle demiştir: "*Tanrı aşkına beni öldürme Mareşal. Bu yanlış olur. Ben silahsızım.*" "*Hayır, bırak seni Şeytan öldürsün*" dedi William. Bunun yerine mızrağıyla Richard'ın atını öldürdü.[788]

[785] Gold, 2018, s. 241.
[786] Howden, Annals, I, s. 107-108.
[787] Warren, 2000, s. 623.
[788] John Gillingham, *Richard I*, Yale University Press, New Haven and London, 1999, s. 99.

Henry ve adamları geri dönüp kuzeye, Alençon'un güvenliğine ve onun ötesinde ağır bir şekilde tahkim edilmiş Normandiya'ya doğru ilerlediler. Ancak Henry aniden fikrini değiştirdi. Kuzeyin güvenliğine koşmak yerine güneye, 120 milden fazla uzaklıktaki Chinon'a yöneldi. Bu potansiyel olarak intihara meyilli bir yolculuktu. Henry adamlarını tehlikeye atmak istemiyordu. Kırsal kesim Philip'in adamlarıyla doluydu ve yakalanmaları muhtemeldi. Bunun yerine çok sevdiği gayrimeşru oğlu Geoffrey'i adamlarıyla birlikte Alençon'a güvenli bir yere gönderdi. Geoffrey orada kaldı ve kriz boyunca Henry'nin yanında savaştı. Henry 1182'de Geoffrey'in sevgisini ve sadakatini ödüllendirerek onu İngiltere Şansölyesi yaptı.[789]

Henry ve küçük bir kuvvet, Philip'in adamlarından ana yollardan uzaklaşarak, bunun yerine ormanların içinden yavaş bir rota izleyerek kaçtı. Rotası o kadar dolambaçlıydı ki Chinon'a ulaşmak için yaklaşık 200 mil yol kat etti. Çok hastaydı. Henry Chinon'a ölmek için gelmişti; oğluyla daha fazla savaşma isteğini kaybetmişti. Philip ve Richard Maine'e saldırdılar ve büyük başarı elde ettiler. Çoğu kale ve şehir savaşmadan teslim oldu. Henry yenildiğini biliyordu. Tours düştüğünde Philip ve Richard ile görüşmeyi kabul etti ve 4 Temmuz 1189'da Tours'un hemen dışındaki Ballan'a gitti. Bu buluşma Henry'ye çok pahalıya mal oldu. O kadar acı çekiyordu ki Philip bile fark etti ve yere oturabilmesi için ona pelerinini teklif etti. Ancak Henry adamlarının desteğiyle atının üzerinde kalmayı tercih etti ve Philip'in kendisinden ne istediğini duymak istedi.[790] Philip, Henry'nin tam teslimiyetinden başka bir şey talep etmedi. Henry'den kendisini Fransa kralının kontrolüne ve iradesine bırakması[791] ve ardından Philip'e ikinci kez saygı göstermesi isteniyordu. Alice, Richard'ın seçeceği bir kişiye teslim edilecek ve Richard Haçlı seferinden döndüğünde onunla evlenecekti. Richard, Henry'nin tüm tebaasından sadakat yemini alacaktı. Henry Philip'e 20,000 gümüş mark ödeyecekti. Henry, Le Mans ve Tours şehirleri ile Loire Şatosu'nu Philip ve Richard'a bırakacaktı. Henry'nin bazı kaleleri kefalet olarak verilecekti. Henry, Philip ve Richard'la birlikte ertesi yıl öğle vakti Vézelay'den yola çıkarak Haçlı seferine çıkmaya söz vermeye zorlandı. Henry her şeyi kabul etti.[792]

[789] Gold, 2018, s. 244.
[790] Warren, 2000, s. 625.
[791] Howden, Annals, I, s. 109.
[792] Gold, 2018, s. 244.

Bulutsuz gökyüzünden bir yaz fırtınası çıkmıştı ve Howdenlı Roger, Henry ile Philip'in arasına bir yıldırım düştüğünü yazdı. Henry yükümlülüklerini yerine getirmek için Richard'a barış öpücüğü verecekti. Richard öpücüğü almak için babasına doğru eğildiğinde, Henry onun kulağına şöyle fısıldadı: "*Tanrı senden intikamımı almadan ölmememi nasip etsin.*"[793]

Henry o kadar zayıf düşmüştü ki bir sedyeyle Chinon'a geri götürüldü. Richard ve Philip için kendisini terk eden adamlarının isimlerinin bir listesini istedi. Arkadaşları listeyi okumaması için ona yalvardılar ama o ısrar etti. Henry daha fazla alçaltılamayacağına inanmış olabilir. Ama öyle oldu. Çünkü listenin başında John'un adı vardı. Muhtemelen John geleceğe bakıp Henry'nin Philip ve Richard tarafından nasıl yenilgiye uğratıldığını görünce onu terk etmeye karar verdi. Bu, onu çok seven bir babaya yapılan acımasız bir muameleydi. Gallerli Gerald'a göre Henry şöyle yakınmıştır: "*Benim için canım kadar değerli olan, tüm oğullarımdan daha çok sevdiğim ve ilerlemesi uğruna tüm bu kötülüklere katlandığım John'un beni terk ettiği doğru mu?*" Henry, babasını teselli etmek için yanına dönen Geoffrey'e leopar işlemeli mührünü ve safir bir yüzük verdi. Son arzusu Geoffrey'nin Winchester Piskoposu ya da York Başpiskoposu olmasıydı. Henry daha sonra yüzünü duvara dönerek artık ne kendisini ne de bu dünyadaki hiçbir şeyi umursamadığını ilan etti. Son sözleri, "*Ah fethedilmiş bir kralın utancı! Ah utanç!*" olmuştu.[794]

Henry 6 Temmuz 1189'da öldü. 56 yaşındaydı. Düşmanı olduğunu fark edemediği adam, "*küçük ülkenin küçük kralı*" tarafından yenilgiye uğratılmıştı. Richard babasının öldüğüne inanmamış, bunun sonuna kadar bir oyun olduğunu düşünmüştü. Hatta Gallerli Gerald, Richard'ın Fransız sarayına geri döndüğünde, babasına karşı nasıl zafer kazandığını anlattığını rapor etti. Öldüğünde yanında değildi. Richard'a haberi getiren William Marshal'dı.[795] Howdenlı Roger, ölümünden sonra hizmetkârlarının Henry'nin giysilerini ve mücevherlerini soyduklarını yazmıştır.[796] Henry'nin naaşı Chinon Kalesi'nden aşağıya taşınarak Fontevraud'ya götürüldü; grup Chinon'dan ayrılırken Richard nihayet geldi. Daha sonra babasının cesedine

[793] Warren, 2000, s. 626; Gerald of Wales, VIII, s. 296.
[794] Gerald of Wales, VIII, s. 297; Gold, 2018, s. 245.
[795] Gillingham, 1999, s. 99.
[796] Howden, Annals, I, s. 111.

Fontevraud'a kadar eşlik etti ve onu Rahibeler Korosuna gömdürdü. Gömülmeyi bekleyen babasının cesedinin yanında sessiz ve hareketsiz duruyordu. Howdenlı Roger, Richard yaklaşırken Henry'nin burun deliklerinden kan aktığını yazmıştır.[797] Gallerli Gerald hayatının sonunda Henry hakkında şöyle yazmıştı: "*Eğer O'na* [Tanrı'ya] *hizmet etmeye yönelmiş olsaydı, sahip olduğu çok sayıda doğal yetenek bakımından bu dünyanın prensleri arasında eşi benzeri olmazdı.*"[798]

II. Henry, pekçok açıdan, İngiltere'nin olduğu kadar Ortaçağ Avrupa'sının en önemli ve büyük yöneticilerinden biri olmuştu. Anjou ve Norman ataları bir yana, Henry İngiltere'ye "imparatorluk" deneyimini yaşatmıştı. İngiliz ulusunun ortak toplumsal hafızasındaki imparatorluk olgusunun vücut bulmuş haliydi. Kurmuş olduğu idari yapılanma ve temellerini attığı Ortak Hukuk, İngiltere'nin ve İnglizlerin günümüze kadar koruyacağı en önemli mirasları haline dönüşecekti. Henry döneminde zirveye çıkan XII. Yüzyıl Rönesansı, sadece Anglo-Normanların değil, aynı zamanda İngilizlerin dil ve literatürünün gelişmesine, bu sayede ulus olma sürecine büyük katkılar sağlamıştı. Her ne kadar Henry, özellikle merkezi idari görevlerde Norman soylularını tercih etse de, taşrada pekçok görevde İngilizler tercih edilmişti. Hukuki reformlar sayesinde Angevin İmparatorluğu'nun hakim olduğu tüm coğrafyada sistemli bir yapılanmaya girişilmişse de bunun en başarılı olduğu bölge İngiltere olmuştu. Şüphesiz bunda Anglo-Sakson kültürünün kıtaya göre daha sofistike bir "devlet" geleneğine sahip olmasının da payı büyüktür. Fakat Henry, İngiltere ve İngilizleri gerçek anlamda kıta Avrupa'sıyla tanıştıran kişi olmuştu. Ölümünün ardından tahta çıkan oğlu Richard, babasının mirasını koruyup geliştirebilecek miydi?

[797] Howden, Chronica, II, s. 366.
[798] Gerald of Wales, The Conquest of Ireland, s. 133.

4. ANNESİNİN ASLANI: RICHARD

Günümüzde, İngiltere kralları arasında en çok tanınan kişi kuşkusuz I. Richard'dır. Bu tanınırlığın başlıca nedeni de katılmış olduğu III. Haçlı Seferi ve bu sefer sırasında Doğu'nun "meşhur" sultanı Selahaddin Eyyubi'ye karşı vermiş olduğu savaşlardır. Fakat bu durum daha çok Doğu toplumları için geçerlidir. Batı'nın hafızasında Richard'ın haçlı seferi elbette önemli bir yer etmiştir fakat ona ün kazandıran Ortaçağ şövalye kültü ve romanslar olmuştur. Richard sadece bir kral değildir. O, -sanki diğerleri değilmiş gibi- bir şövalyedir; korkusuz bir savaşçıdır. Britonların efsanevi Arthur'una karşı İngilizlerin Aslan Yürekli (The Lionheart/Coeur de Lion) Richard'ıdır. İngiltere'nin Fransa'daki topraklarının koruyucusudur. Kardeşi John'un şeytanlaştırıldığı tarih sayfalarında Richard kahramandır! Westminster Sarayı'nda heykeli bulunan tek kral, tüm İngiliz hükümdarları arasında en popüler olanıdır. Eski Saray Bahçesi'ndeki (Old Palace Yard) heykel, savaş atının üzerinde oturmuş, kılıcını havaya kaldırmış, en büyük ününü kazandığı Haçlı Seferi'ne giden "Hıristiyan bir kralın mükemmel!" bir görüntüsüdür.[799]

Aslan Yürekli Richard, diğer tüm İngiltere krallarından daha fazla efsane ve romantizmin büyülü dünyasına aittir. Richard'la ilgili zihinlerde oluşan imaj, zırhlı şövalyeler, çölde savaşan Haçlılar, ozanlar (trubadurlar) ve kale zindanlarını içermektedir. Fakat tarihçiler popüler zihindeki imajları bir kenara bırakır ve bunun yerine daha önemli olduğuna inandıkları konulara yönelirler. Şatolar hakkında yazarken, erkeklerin cesaret ya da korkaklık, sadakat ya da ihanet eylemleri gerçekleştirdiği askeri kaleler gibi değil hazinenin saklandığı ve ofis memurları tarafından muhasebeleştirildiği bankalarmış gibi yazarlar. Gerçekte kaleler bunların her ikisiydi. Artık, ister kuzeybatı Avrupa'da ister Orta Doğu'da olsun, Richard ile Philip Augustus ve Selahaddin arasındaki savaşların insani dramı hakkında değil, toplum ve hükümet hakkında yazılar kaleme alınıyor. Başka bir deyişle tarihçiler, insanı savaşan bir hayvan olarak değil, sosyo-politik bir hayvan olarak incelemeyi

[799] Douglas Boyd, *Plantagenet Princes: Sons of Eleanor of Aquitaine and Henry II*, [Elektronik Sürüm], Pen and Sword Books, Philadelphia, 2021, Chpt. 8.

tercih ediyorlar. Gerçekten de on ikinci yüzyılda yaşamış kültürlü bir Arap olan Usame'ye göre Avrupalılar savaşmakta iyi olan ama başka hiçbir şeyde iyi olmayan hayvanlardır. Doğal olarak hiç kimse ekonomi ve toplumun, hükümet ve idarenin, dini ve seküler düşüncenin altında yatan yapıların önemli konular olduğunu ve tarihçilerin bunları incelemesi gerektiğini inkar etmeyecektir.[800]

Richard yaklaşık sekiz yüz yıl boyunca efsane yaratıcılarının ellerine bırakılmıştır. Bugün bile Richard'ın efsanevi imajı daha baskın olan resimdir. Elbette bu, Haçlı kralı için coşkuyla dolup taştıkları anlamına gelmiyordu. Bunun yerine, Richard'ın karakterine dair bir çocuğun görüşünü bir yetişkinin ahlaki onaylamamasıyla birleştirme eğilimindedirler.[801] Dolayısıyla XIX. yüzyılın büyük İngiliz tarihçisi, kariyeri boyunca Ortaçağ bilimine çok şey katmış olan Viktorya döneminin çok etkili ilahiyatçısı Piskopos William Stubbs'a göre Richard; "*kötü bir hükümdardı. Enerjisi, daha doğrusu huzursuzluğu, savaş sevgisi ve bu konudaki dehası onu barışçıl bir hükümdar olmaktan, siyasi sağduyudan yoksunluğu da ihtiyatlı bir hükümdar olmaktan alıkoyuyordu. O kanlı bir adamdı. İşlediği suçlar da uzun süre savaşarak katliama alışmış birinin suçlarıydı ve ahlaksız bir adamdı.*"[802]

Angevin İmparatorluğu üzerine önde gelen Fransız otorite Jacques Boussard'a göre ise Richard'ın hükümdarlığı tamamen kahramanlık gösterilerine adanmıştı ve Boussard bu gösterileri "*parlak ama kısır*" olarak nitelendiriyordu. Aynı hoşnutsuzluk duygusu, son biyografi yazarı Amerikalı tarihçi James Brundage'ın onu "*eşsiz derecede etkili bir ölüm makinesi* [...] *savaşta parlak ve cesurdu; konsey odasında ise tam bir kayıptı*" şeklinde tanımlamasında da açıkça görülmektedir. Gerek Boussard gerekse de Brundage, Edward Gibbon'un sözlerini yankılamaktan başka bir şey yapmıyorlar: "*Eğer kahramanlık, acımasız ve vahşi yiğitlikle sınırlandırılırsa, Richard Plantagenet çağın kahramanları arasında en üst sıralarda yer alacaktır.*"[803] Haçlı seferlerinin saygın tarihçisi Runciman ise Richard'ın hayatını

[800] John Gillingham, *Richard the Lionheart*, Times Books, New York, 1978, s. 4.
[801] Aynı yer.
[802] *Itinerarium Peregrinorum et Gestae Regis Ricardi*, William Stubbs (Ed.), Rolls Series, London 1864, ss. XVII; XXVII.
[803] Gillingham, 1978, s. 5-6.

kısaca şöyle özetlemiştir: "*Kötü bir evlat, kötü bir koca ve kötü bir kraldı ama cesur ve görkemli bir askerdi.*"[804]

Richard hakkındaki bazı efsaneler hiçbir zaman ciddiye alınmamıştır. Örneğin, XIII. yüzyıla ait bir romanda geçen efsaneye göre; kutsal topraklardan dönen Richard, Almain (Almanya) Kralı Modred tarafından yakalanıp hapsedilmiştir. Modred'in kızı Margery ona âşık olmuş ve gecelerini onun odasında geçirmesi için gardiyana rüşvet vermiş, ancak yedinci gece fark edilmişlerdir. Modred, Richard'ı hemen orada öldürtmek istedi, ancak danışmanları bir kralı idam etme fikrinden korktular ve bir 'kaza' ayarlamayı tercih ettiler. Kraliyet hayvanat bahçesindeki aslan birkaç gün aç bırakılacak ve sonra tutsağın hücresine kaçmasına izin verilecekti. Margery planı öğrendi ve Richard'a kaçma girişiminde bulunması için yalvardı ama Richard bunu duymak bile istemedi. Bunun yerine ondan kırk ipek mendil istemiş ve bunları sağ kolunun etrafına bağlamıştır. Aslan hücresine dalıp aç bir şekilde üzerine atladığında Richard elini aslanın boğazına soktu ve kalbini söktü. Sonra sadece Tanrı'ya şükretmek için duraklayarak, hala elinde sıcak kalbi taşıyarak büyük salona doğru yürüdü. Richard, Modred ve maiyetinin şaşkın bakışları önünde kalbi ziyafet masasına attı, üzerine tuz serpti ve afiyetle yemeye başladı. Bu hikâyenin "Aslan Yürek" lakabını açıklamak için uydurulduğu açıktır ve daha sonraki *baladlarda* tekrar anlatılmasına rağmen, XVI. yüzyıl gibi erken bir tarihte bir tarihçi, "bilginler arasında bunun bir masaldan ibaret olduğu, daha ziyade yenilmez cesareti ve gücü nedeniyle böyle adlandırıldığı düşünülmektedir" diyordu. Tarihçiler, XIII. yüzyılda Rochester piskoposunun gördüğü en az üç görüye dayanan, Richard'ın Araf'ta geçirdiği otuz üç yılın ardından Mart 1232'de göğe yükseldiği haberini de pek ciddiye almamışlardır.[805]

Richard'ın askeri kariyeri hakkında yazılacak çok şey var fakat siyasi kariyeri için aynı ifadeleri kullanmak pek mümkün değildir. Babası II. Henry saltanatının sadece üçte birini İngiltere'de, geri kalanın çoğunu Normandiya'da geçirmesine rağmen Richard, "İngiltere soğuk ve sürekli yağmur yağıyor" diye şikâyet ederek elinden

[804] Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008. Runciman'ın Richard'ın karakteri ve askeri yeteneği hakkındaki değerlendirmesi açıkça William Stubbs'dan etkilendiğini göstermektedir.

[805] Gillingham, 1978, s. 8. Gillingham'ın bahsetmiş olduğu romanda geçen efsaneden yapılan alıntıda isimler Gillingham'ın kullandığı gibi bırakılmıştır.

geldiğince buradan uzak durmaya çalıştı. Richard diplomasiden de yoksundu. Haçlı seferine giderken karşılaştığı hemen herkesle düşman olmayı başardı ve bu İngiltere'ye bir kralın muazzam fidyesine mal olacaktı. Kutsal savaşın doğruları ve yanlışları bir tarafa, ne olursa olsun, çok pahalıydı ve Richard'ın askeri ve siyasi hamleleri ülkeyi iflas ettirmişti. Bunlar, özellikle baronlara pahalıya mal oldu ve 1215'teki isyanın nedenleri arasındaydı.[806]

Richard hiç şüphesiz annesinin en sevdiği çocuğuydu. Annesi onu adeta putlaştırmış, ondan "büyük olan" diye bahsetmiş, Richard da "Tanrı'dan sonra tüm güvenini annesine bağlamıştı." Dicetolu Ralph, Richard'ın yaptığı her şeyde "annesinin adını yüceltmek için çabaladığını" belirtir. Bu özel ilişki resmi belgelere de yansımıştı. Eleanor'un en küçük oğlu John'dan "sevgili" (dilectum/beloved) oğlu, Richard'dan "çok sevgili" (carissimum/dearest) oğlu şeklinde bahsettiği beratlarından çocukları arasında ayrım yaptığı anlaşılmaktadır.[807] Richard için henüz "Aslan Yürekli" lakabı kullanılmıyordu ama o "Annesinin Aslanı" idi.

Eleanor ve Henry'nin tüm çocukları arasında dördüncü, çocuk yaşta ölen William ve 1183'te ölen Genç Kral Henry'den sonra üçüncü erkek çocukları olan Richard ne İngiltere kralı olmak için yetiştirilmişti ne de Richard'ın geniş Angevin krallığını miras alması bekleniyordu. Gerçekten de hayatının ilk yirmi beş yılında 1170'te babasıyla birlikte İngiltere'nin ortak hükümdarı olarak taç giyen ağabeyi Genç Kral Henry tarafından gölgede bırakılmıştı. Richard'ın yetişme yılları İngiltere'de değil, Anjou ve Akitanya'da geçmişti. Akitanya ile olan yakın ilişkisi 1169'da muhtemelen annesinin etkisiyle kuruldu ve üç yıl sonra, Richard yetişkinliğin Ortaçağ'daki karşılığı olan on beş yaşına geldiğinde, resmen Akitanya Dükü olarak atanmıştı.[808]

Genç Richard üzerinde mevcut ve yaygın olan tek etki Akitanya'nın kendisi, kültürü ve ahlakıydı. Eskiden Roma'nın bir eyaleti, Fransa'nın Merovenj krallarına bağlı bağımsız bir dukalık ve hatta IX. yüzyılda yaklaşık yüz yıl boyunca özerk bir krallık olan Akitanya, II. Henry zamanında yeniden karmaşık feodal bağlılıkları olan bir

[806] Ed West, *1215 and All That: Magna Carta and King John*, Skyhorse Publishing, New York 2017, s. 56.
[807] Dicetolu Ralph'tan akt. Alison Weir, *Eleanor of Aquitaine: A Life*, Ballantine Books, New York 2008, s. 224. Weir'in bahsettiği evrak, Eleanor'un 1199'da Fontevrault Manastırı'na verdiği berattır.
[808] Thomas Asbridge, *Richard I: The Crusader King*, Penguin Books, London 2018, s. 5.

dukalık haline gelmişti. Roma'dan Franklar değil de Vizigotlar tarafından fethedildiği için her zaman kuzeydeki topraklardan daha Romalı olmuştur. Onu çevreleyen nehirlerden (Garonne, Charente, Creuse, Vienne, Dordogne ve Vézère) dolayı kelimenin tam anlamıyla "sular ülkesi" olan Akitanya, Saintonge, Angoulême ve Limousin ilçelerini de içine alarak orta Fransa'daki Poitou'dan güneydeki Gaskonya'ya kadar uzanıyordu. Dünyanın en zengin varisi olan Akitanyalı Eleanor, Akitanya'nın yanı sıra Poitou ve Gaskonya'ya da sahipti. Ancak kraliçenin kalbine en yakın olanlar Akitanya'nın *Romano-Bask* halkıydı. Kraliçenin ana dili Fransızcanın bir Provençal lehçesi olan "*langue d'oc*" iken, Poitou'da konuşulan dil "*langue d'oeil*" idi.[809] Akitanyalılar kendilerini herkesten üstün, zarif, şık, tarz sahibi ve kültürlü görüyorlardı. Ne Gaskonlar gibi uçarı ne de Poitevinler gibi alçakgönüllüydüler. Kuzeylileri hor görürlerdi ve favori bir deyişleri vardı: "*Loire'ın kuzeyinde yaşayan bir kraldan asla hayır gelmez.*"[810]

Diceto'lu Ralph, Akitanya'nın Ortaçağ dünyasının ulaşabileceği "yeryüzü cennetine" en yakın yer olduğunu kabul ediyordu:

> "*Akitanya pek çok zenginlikle dolup taşar, batı dünyasının diğer bölgelerinden o kadar üstündür ki, tarihçiler burayı Galya eyaletlerinin en şanslı ve en gelişenlerinden biri olarak görürler. Tarlaları bereketli, üzüm bağları verimli ve ormanları vahşi yaşamla doludur. Pireneler'den kuzeye doğru tüm ülke Garonne Nehri ve diğer akarsular tarafından sulanır; gerçekten de eyalet adını bu hayat veren sulardan* (aquae) *alır.*"[811]

Akitanya'nın dört yönü özellikle dikkat çekiciydi. Birincisi, tuz ve şaraba dayalı gelişen ekonomisidir. Tuz tüm Atlantik kıyısı boyunca, ama özellikle Bayonne'da, Bourgneuf körfezinde ve Brouage'da üretiliyordu. Aunis, Saintonge ve Bordeaux şarapları özellikle ünlüydü. Ancak şarap uzmanları, ihraç edilecek kadar ünlü olan ve bu Atlantik limanının XII. yüzyıldaki refahında önemli bir unsur olan La Rochelle'in

[809] Xavier de Planhol, A Historical Geography of France, Cambridge University Press, Cambridge 1994. Akt. Frank McLynn, *Richard and John: Kings at War* [Elektronik Sürüm], DA Capo Press, Massachusetts 2008. Chpt. 1.
[810] Aynı yer.
[811] Diceto, I. s.293-294.

kaliteli beyaz şarabına daha düşkündü. La Rochelle'in başarısının İngiltere'de şarap yetiştiriciliğini öldürdüğü söylenir. Ancak La Rochelle'in gelişen ihracat ticareti ve Akitanya dükünün bundan alabildiği gümrük ve vergiler, onu dukalığın zenginliğinin anahtarı haline getirdi. Bu şekilde elde edilen gelir fazlalığı, Akitanya'nın yönetici sınıflarının seçkin ve sanatsal tüketime düşkün olmalarını sağlamıştı. Bu, Akitanya'nın dikkatini çeken ikinci özelliğiydi. Limoges'daki Aziz Martial Manastırının yeni çok sesli müziği tüm Avrupa'da ünlüydü. Limoges görsel sanatlar, özellikle de mine işlemeciliği ile tanınıyordu. Angoulême'deki katedral ve Poitiers'deki Notre Dame la Grande Kilisesi birinci sınıf heykeltıraşlık eserleri sergiliyordu. Üçüncü olarak, Akitanya, İngiltere ve kuzeyden gelen hacılar için popülaritesi hızla artan bir yer olan Santiago de Compostela'daki Aziz James tapınağına giden hacıyolu üzerinde bulunuyordu. Aziz James kültü bir tür Ortaçağ fetişiydi ve hac yolculukları Akitanya'nın güzelliklerinin diğer bölgelerde yayılmasının önünü açmıştı.[812]

Akitanya'nın dördüncü yönü Richard'ın hayatında tarihsel olarak açık ara en önemlisiydi. Çünkü bu topraklar trubadur kültünün merkeziydi. Chansons de geste savaş kahramanlıklarını ve askeri nitelikleri kutlarken, troubadourlar romantik aşk kavramını popülerleştirdiler. Platon, Arap klasikleri ve Meryem Ana kültü gibi çok çeşitli kaynaklardan beslenen saray aşkı fikri, kadınları bir kaide üzerine yerleştiriyor ve şövalyelik kurallarının 'tamamlanmışlığını' somutlaştırıyordu; imgeleri, değerleri ve idealleri on ikinci yüzyılda gündelik hayatın iğrenç gerçekliğiyle öylesine çelişiyordu ki, bir tür öteki dünya telafisi ya da kaçışı işlevi görüyorlardı. Ortaçağ enstrümanlarının (kaval, tabor, viyol, fidel, rebec) duyumsal ve çoğu zaman şehvet uyandırıcı eşliğiyle, tatlı bir yerel dille yazılmış lirik şiirler, salt savaşçı erkek cinsi pahasına kadınları tanrılaştırıyordu. Bu şekilde telkin edilen ve yayılan kavramların - nezaket, şövalyelik, onur ve kur yapma - etkisi abartılamaz ve kötücül 'sapkınlıklarının' bir şekilde on üçüncü yüzyılın başlarındaki Katharların ve Albigensianların oldukça ayrı gnostisizmiyle bağlantılı olduğu düşünüldüğünde, troubadourların resmi olarak bastırılmasından sağ çıkmıştır. Troubadour görüşünün hala bizimle olduğunu görmek için Thomas Hardy'de ve hatta Orson Welles'in Yurttaş Kane filminde varlığını sürdüren, bir kez görülen ve bir daha görülmeyen

[812] McLynn, 2008, chpt. 1.

güzel kadın romantik kavramını ya da Robert Graves'in kadını erkekten üstün gören görüşünü düşünmek yeterlidir.46

Richard'ın birkaç kelimeden fazla İngilizce bilmediği düşünülmektedir. Fakat bu, Norman Fethi'nden en azından on üçüncü yüzyıla kadar İngiltere'nin tüm kralları ve soylularının çoğu için geçerliydi. Krallık 1066'dan beri önemli bir kıtasal bileşeni olan daha geniş bir krallığın parçası olarak yönetiliyordu. Angevin hanedanının kurucuları olan II. Henry ve Akitanyalı Eleanor'un oğlu ve nihai varisi olarak Richard, kuzeyde İskoçya sınırlarından güneyde Pireneler'in eteklerine kadar uzanan daha da etkileyici bir dizi bölgeyi miras aldı. İngiltere, neredeyse her açıdan bu büyük imparatorluğun en değerli mücevheriydi Göreceli olarak, İngiltere aynı zamanda kraliyetin iradesine kulak verilen ve vergilerin etkin bir şekilde toplandığı, yasalara saygılı ve zengin bir ülkeydi. Richard'ın İngiltere'yi ya da kraliyet unvanını çok az önemsediğini söylemek kesinlikle doğru olmaz. Aslında bunlar onun rütbe ve itibarının temel unsurlarıydı. Richard aynı zamanda makamıyla ilişkilendirilen görkem duygusunu da arzulamış görünüyordu. Kraliyet belgelerini takvim yılı yerine kraliyet yılıyla tarihlendiren ilk kraldı.[813] Richard aynı zamanda İngiltere'nin hanedan temsilini de kodlamıştır. Zira Richard'ın ikinci büyük mühründe yer alan üç aslanlı sembol, günümüze kadar İngiltere'nin arması olarak sabitlenmiştir.[814]

11 Haziran 1172'de Limoges'daki Saint-Martial manastırında, ipek bir tunik ve altın taç giyen Richard'a Roma şehidi ve şehrin koruyucu azizi olan Aziz Valerie'nin yüzüğü takıldı ve halk önünde Akitanya Dükü ilan edildi. Bu törenin, Eleanor tarafından sadece düklük soyunun devamlılığını vurgulamak için değil, aynı zamanda Henry'nin baskıcı yönetimi altında herkesten daha fazla acı çekmiş olan Limoges halkına telafi etmek için canlandırılmış olması muhtemel görünüyor. Takdisin ardından şehirde uzun yıllardır görülmemiş bir ziyafet verildi. Akitanya Dükü Richard, Genç Kral Henry'den daha sert bir karaktere sahipti. Gallerli Gerald, prensler arasındaki bu karakter farkını; "*Henry bir kalkandı fakat Richard bir çekiçti/gürzdü*" sözleriyle aktarmaktadır.[815]

[813] Asbridge, 2018, s. 11
[814] Gillingham, 1999, s. 8.
[815] Weir, 2008, s. 223.

Kronik yazarlarının aktardıklarından Richard'ın atletik bir yapıda olduğu anlaşılıyordu. Itinerarium'un yazarı Richard fiziksel yapısını;

> "*Uzun boylu, zarif yapılıydı. Saçlarının rengi kızıl ile altın sarısı arasındaydı. Uzuvları esnek ve düzdü. Oldukça uzun kolları vardı ve bu kollar özellikle kılıç çekmek ve onu en etkili şekilde kullanmak için elverişliydi. Uzun bacakları tüm vücudunun düzeniyle uyumluydu.*"[816]

İfadeleriyle tanımlıyordu.

Görünüşe göre Eleanor, Richard'ın, "Trubadur" William olarak bilinen büyükbabası Akitanya Dükü IX. William gibi bir savaşçı-şair olmaya yazgılı bir oğul olduğuna hayatının erken dönemlerinde karar vermişti. Şiir ve şarkı besteleyen trubadurlar çoğunlukla soylu kökenliydi. Bu yüzden Eleanor, şövalyelik eğitimine ek olarak, en sevdiği oğluna kuzey Frank dili olan Latince ve Paris'te konuşulan "*langue d'oïl*"den çok İspanyolcaya benzeyen güney Fransa dili "*Oksitanca*" okuma yazma öğretilmesinde ısrar etti. Şiir yazmak kulağa "romantik" gelse de, Richard aynı zamanda I. Haçlı Seferi sırasında Godefroi de Bouillon'un bir kuşatma kulesinden Kudüs surlarına atlayıp bir avuç şövalyeyle geçerek şehrin kapılarına ulaşması ve Hıristiyan savaşçı kitlesinin içeri dalıp, orada yaşayan tüm Müslüman, Yahudi ve doğulu Hıristiyanları öldürmesi için kapıları açması gibi kahramanlık hikâyelerini de dinleyerek yetişmişti. Genç Richard'ın bunlardan aldığı ders, büyüdüğünde kendisinden daha azının beklenmeyeceğiydi. Bu binlerce insanın hayatına mal olacak bir dersti. Henry, Richard'ı savaş alanında kana buladıysa da, annesi onu Poitiers'deki sarayında zarif güneyli yaşam tarzıyla tanıştırdı. Eleanor burada sadece bir eş değil, kendi başına bir kraliçe gibi hareket ediyordu. Sarayda herhangi bir zamanda altmış kadar uygun mirasçı kız bulunuyordu ve Eleanor, oraya gelen genç şövalyelerle evliliklerini ayarlama hakkını kullanıyordu. Bunun için genç şövalyelerin eyer üzerindeyken binekleriyle tek vücut olmaları, savaşta kendilerini iyi göstermeleri ve bir şahini avının üzerine nasıl salacaklarını bilmeleri gerekiyordu. Buna ek olarak, bir şiir yazabilir ya da lavta[817] veya flütle müzik yapabilirlerse, düşeslerini memnun

[816] Itinerarium, s. 144.
[817] Mızrapla çalınan, gövdesi uddan biraz daha küçük, telli bir çalgı.

etme ve zengin bir varisle evlenme şansları vardı.[818] Richard böyle bir ortamda büyümüştü ve Ortaçağ'ın "romantik şövalyelik" akımından yeterince nasibini almıştı.

O dönemde çocuk yaşta nişanlanmalar normal kabul edildiğinden, Richard on yedi aylıkken Barselona kontunun kızı 9 yaşındaki Berengaria ile nişanlandı. Daha sonra evlendiği Navarre'lı Berengaria ile karıştırılmamalıdır. İçinde büyüdüğü kraliyet ailesi sık sık değişiyor, kardeşi Henry'nin Şansölye Becket'in evinde yaşamaya gönderilmesi gibi bazı çocuklar uzaklara gönderiliyor, diğerleri ise yabancı olarak geliyordu. Babasının sarayı gezici bir yaşam sürüyordu ama Noel ya da Paskalya kutlamalarına çağrıldıklarında, ata binemeyecek kadar küçük ya da hasta olan çocuklar, kürklere sarılmış bakıcılarıyla birlikte, hava koşullarından korunmak için deri perdeleri olan fiçı çatılı arabalara dolduruluyordu. Her gece, hiçbiri ev olmayan farklı yerlerde uyuyorlardı. Bu şekilde sürekli değişen bir ortamda büyümenin onları daha sonraki yaşamlarında şüpheci ve kimseye güvenemez hale getirmesi şaşırtıcı değildir.[819]

Richard'ın sert karakteri daha çocuk yaşta gelişmeye başlamıştı. Sadece şövalyelik ve askeri beceriler konusunda değil, aynı zamanda okuma yazmayı öğrendiği ve Latincede ustalaştığı okulda da çok iyi bir eğitim almıştı. Güneyin trubadur kültürü ona ilham kaynağı olmuş ve hem Fransızca hem de Provençal dilinde yetkin dizeler ve şarkılar bestelemesini sağlamıştı. Müziği severdi ve özel şapelinde koroyla birlikte şarkı söyler ve koroyu yönetirdi. Ayrıca, aralarında yıllarca süren düşmanlıktan sonra Richard ile dost olan Bertran de Born gibi sanatçı ve şairlerin hamisiydi.[820] Hamisine "Oc e No" (Evet-ve-Hayır) lakabını veren Bertran'dı; bu lakap Richard'ın tek fikirliliğini ve sözünden asla dönmeme kararlılığını yansıtıyordu. Bu lakap Richard'ın hayatı boyunca kullanıldı. "Coeur de Lion" ya da Aslan Yürekli lakabı ölümünden on yıl sonrasına kadar kaydedilmemiştir ve ilk olarak ozan tarihçi Peyrols tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Ancak Devizes'li Richard, I. Richard'a hayatı boyunca "o korkutucu aslan" demiştir.[821]

[818] Boyd, 2021, chpt. 8.
[819] Aynı yer.
[820] Coggeshall'lı Ralph'tan akt. Weir, 2008, s. 223.
[821] Weir, 2008, s. 224.

Richard birçok yönden yetenekli bir insandı. Son derece cesur ve gözü pek bir adamdı ve zaman içinde çağının en büyük generallerinden ve stratejistlerinden biri olarak ünlenerek, düşmanları tarafından hem korkulan hem de saygı duyulan biri haline dönüşmüştü. Dicetolu Ralph onu "Mars'ın[822] işine adanmış bir adam" olarak tanımlıyordu. Şövalyeliği çok sevmesine rağmen Genç Kral'ın aksine, turnuvalarla ilgilenmez, gerçek savaşta askeri deneyim kazanmayı tercih ederdi. Fakat babası ve büyük-büyükbabası gibi Richard da avlanmayı severdi. Doğal bir liderdi ve korku ya da hayranlık yoluyla birçok kişinin onu takip etmesini sağladı. Itinerarium'un yazarı; "*Gereksiz övgülere ihtiyacı yok. O herkesten üstündü.*" yazacak kadar hayrandı. Tüm Angevinler gibi Richard da değişken bir mizaca ve vahşi bir öfkeye sahipti, ancak babasından çok daha şiddetli ve acımasızdı. Acımasız, vicdansız ve yırtıcıydı. Çoğu zaman kendi zararına olacak şekilde gururlu, pervasız, kavgacı ve takıntılıydı. Yine de bazen kendisine karşı gelenlere karşı affedici olabiliyordu.[823]

Her ne kadar 1183'te kısa bir süre müttefik olarak birlikte savaşmış olsalar da, Richard'ın statüsündeki radikal değişim kısa süre içinde babasıyla olan ilişkisini yeniden şekillendirdi. Kendisinden önceki Genç Henry gibi, Richard da iktidar hakkı için savaşmak zorunda kalacağını kısa sürede öğrendi, çünkü II. Henry Akitanya'yı geri almakla tehdit ediyor ve hatta en küçük oğlu John'u İngiltere'deki varisi olarak atayabileceği önerisini ortaya atıyordu. Richard, 1187'den itibaren yaşlanan babasına karşı iki yıl süren bir veraset savaşı yürüttü. Çok geçmeden Richard'ın sadece son derece etkili bir askeri komutan olarak olgunlaşmakla kalmadığı, aynı zamanda Ortaçağ güç politikasının hain oyununda nasıl galip geleceğini de öğrendiği anlaşıldı. Richard, II. Henry'yi saf dışı bırakmak için, Philip Augustus tarafından yönetilen Fransa ile kendi sinsi ittifakını kurdu. Uzun aylar süren askeri seferler, saray entrikaları ve bitmek bilmeyen ikili anlaşmalar ve sonuçsuz müzakereler sayesinde Richard, Henry'nin daha önce mengeneye benzeyen iktidarını yavaş yavaş erozyona uğrattı. 1189 yazına gelindiğinde, yaşlı kral köşeye sıkışmıştı. Bitkin ve hastalıklarla boğuşan II. Henry, nihayet 4 Temmuz'da Richard'ı varis olarak tanımıştı. Henry, sadece iki gün sonra, Touraine'deki Chinon kalesinde öldü.[824] 10 Temmuz civarında Richard, yaşlı kralın cesedinin gömülmek üzere hazırlandığı Fontevraud'daki

[822] Roma mitolojisinde savaş tanrısı.
[823] Weir, 2008, s. 224.
[824] Asbridge, 2018, s. 7.

manastır kilisesine geldi. Richard'ın iktidar uğruna savaştığı ve sonunda ihanet ettiği babası II. Henry'nin cesedine bakarken yüzünün kıpırtısız olduğu söylenir.[825] Belki de o anda krallığın muazzam yükünün omuzlarına çöktüğünü hissetmişti, ancak çağdaşlarının gözünde Richard'ın gerçekten bir hükümdar olarak kabul edilebilmesi için önce taç giyme töreninin dönüştürücü ritüelinden geçmesi gerekiyordu.

İngiltere'nin en ünlü hükümdarları arasında yer almasına rağmen Richard, 10 yıllık saltanatı boyunca İngiliz topraklarında ancak altı ay geçirmiştir. Saltanatının bu kadar küçük bir bölümünü ayırmış olduğu için bazılarının Richard'ın davranışlarını eleştirmeye çalışması şaşırtıcı değildir. XVIII. Yüzyıldan itibaren, tarihçiler onu sık sık ihmalkâr bir kral olarak resmettiler. Onu çeşitli şekillerde "bencil bir hükümdar", "İngiltere'yi yurtdışındaki hırslı istismarlarını finanse etmek için fazladan para çektiği bir banka olarak kullanan" hükümdarlardan biri olarak damgaladılar.[826]

Yavaş yavaş oluşan nihai resimde Richard, krallığını pek umursamayan ama kaynaklarını kendi amaçları için yağmalamaktan memnun olan, İngiltere'yi zayıflamış ve çökmeye eğilimli bırakan bir hükümdar olarak görünmeye başladı. Richard'ın işbirlikçi küçük kardeşi John'un ve yeniden dirilen Capet Fransızlarının yağmalarına maruz kalan krallığın, XIII. yüzyılın başlarında tanık olunan iç savaş ve yabancı istilası felaketlerine doğru geri dönülmez bir yola girdiği iddia edildi. Dahası, ihmalkâr kral Richard da bir yabancı olarak sunulabilirdi çünkü Richard'ın kendisi gerçek anlamda bir İngiliz değildi. Her ne kadar 1157'de Oxford'da doğmuş olsa da, Richard yetişme yıllarının çoğunu kıtada geçirmiştir ve yetiştirilme tarzı, kültürü, dili ve kimliği açısından Fransız olarak da kabul edilebilir. Bu gerekçelerle, Richard'ı sadece İngiltere'de fiziksel olarak geçirdiği süreye göre yargılamak yanlış olur. Dikkatini sık sık Kanal'ın ötesine yöneltmek ve İngiliz topraklarını aracılar vasıtasıyla uzaktan yönetmek zorunda kalmıştır. Bu durum özellikle Richard'ın saltanatının ikinci yarısında, 1194'ten sonra, enerjisinin çoğunu kıtada giderek saldırganlaşan rakibi Fransa Kralı Philip'e karşı uzun süren bir bölgesel savaşa adadığı dönemdeki eylemlerini açıklamaya yardımcı olur. Bununla birlikte, hükümdarlığının ilk dönemlerinde Richard'ın uzun süreli yokluğu daha geniş

[825] History of William Marshal, A. J. Holden, S. Gregory ve D. Crouch (Eds. and Trans.), 3 Vols, Anglo-Norman Text Society, London 2002–6, II. 291–303. (Bundan sonra HWM olarak geçecektir.)
[826] Asbridge, 2018, s. 10; Poole, 1955, s. 350.

uluslararası sahnedeki olaylar tarafından tetiklendi: 1187'de kutsal topraklardaki Latin güçlerinin ezici yenilgisi; bunu takip eden Kudüs'ün Müslümanlar tarafından yeniden fethi ve daha sonra III. Haçlı Seferi olarak bilinen savaş için tüm Batı'da yayınlanan silahlanma çağrısı.[827]

4.1. Taht ve Holokost

I. Richard, babası II. Henry'nin ölümü üzerine İngiltere kralı olmuştu. Henry'nin ölümünden sadece 2 gün önce (4 Temmuz) Richard'ı yasal varisi olarak kabul etmesi ve ölümü (6 Temmuz) üzerine Richard'ın İngiliz tahtına giden yolu açılmıştı. Fakat tıpkı babasının Stephen'ın ölümünden sonra hemen adaya geçmediği gibi Richard da kıtadaki işlerini yoluna koymayı ve daha sonra İngiltere'ye geçmeyi tercih etmişti. Öncelikle babasının defin işlemlerini halletmiş, sonra da babasına bağlı olan soylularla, özellikle de William Marshall ile arasını düzeltmişti. Ardından kuzeye, Normandiya'ya doğru yola çıktı. 20 Temmuz'da Rouen Katedrali'nde dük olarak atandı. İki gün sonra Philip Augustus ile görüşmek üzere Fransa sınırındaki Gisors'a gitti. Son zamanlarda müttefiki olan Fransız kralı, Richard'ın babasının yerine geçmesiyle otomatik olarak rakibi haline geldi. Buna rağmen ve Vexin gibi tartışmalı konuların ertelenmesiyle kısa sürede bir anlaşmaya varıldı. Philip, 24.000 mark gibi büyük bir ödeme karşılığında, Richard'ın yardımıyla yakın zamanda fethettiği toprakların neredeyse tamamını geri verdi ve onu tüm Plantagenet egemenliklerinin varisi olarak tanıdı. Görüşmeleri sona eren Richard, Barfleur'a at sürdü ve uzun esaretinden çoktan kurtulmuş olan annesi Eleanor'un hazırladığı taç giyme törenine atılmak için İngiltere'ye doğru yelken açtı.[828]

3 Eylül 1189'da Richard Westminster'daki Aziz Peter manastır kilisesinin girişine, komşu Westminster sarayındaki kraliyet odasının kapısından yün bir halı üzerinde geçerek geldi. Başpiskoposlar, başrahipler ve piskoposların karışımından oluşan ve ilahi söyleyen bir grup din adamının önderliğindeki kafile "kutsal su, haç ve buhurdanlar" taşırken, aralarında altın şamdanlar taşıyan dört asilzade de bulunuyordu. Onları, her biri kraliyet kıyafetinin parçalarını taşıyan baronlar takip

[827] Asbridge, 2018, s. 11-12.
[828] Gillingham, 1999, s. 101-106.

ediyordu. Bunlar, bir çift dev altın mahmuz; tepesinde bir haç olan kraliyet asası ve tepesinde bir güvercin olan kraliyet asasıydı. Her ikisi de altından işlenmişti. Sırada Richard'ın küçük kardeşi John vardı, yanında iki büyük adam vardı ve hepsi de kraliyet hazinesinden altın kakmalı kılıçlar taşıyordu. Ardından on iki kont ve baron, üzerinde kraliyet armaları ve devlet cüppelerinin bulunduğu damalı büyük bir tahta taşırken, her tarafı değerli taşlarla süslü ve büyük kraliyet tacını seçkin baron William de Mandeville taşıyordu. Richard'ın kendisi de bu kraliyet panosunun arkasında yürüyordu, Durham ve Bath piskoposları yanlarındaydı, ipekten bir gölgelik başlarının üzerinde dört yüce mızrakla tutuluyordu. Richard'ın ardından kontlar, baronlar, şövalyeler, din adamları ve çeşitli din adamlarından oluşan büyük bir kalabalık geliyordu.[829]

Manastır kilisesine girdikten sonra Richard mihraba götürüldü ve taç giyme töreni başladı. Richard diz çöktüğünde, kutsal İncil'in kopyaları ve bir dizi kutsal emanet önüne kondu ve ardından "Kilise'yi onurlandıracağına ve adaletsiz kanunlardan vazgeçerek adaletle hükmedeceğine" dair yemin etti. Tüm törenin en kritik anı, Richard'ın atleti ve pantolonuna kadar soyulduğu, göğsünün açıldığı ve ayaklarına altın işlemeli sandaletler giydirildiği andı. İngiltere'nin en kıdemli kilise adamı Canterbury Başpiskoposu Baldwin öne çıkarak Richard'ın başına, göğsüne ve kollarına kutsal yağ döktü. Her bir bölge sırasıyla bilgi, cesaret ve ihtişam niteliklerini temsil ediyordu. Bu gelenek günümüzde de büyük ölçüde devam etmektedir, ancak Kraliçe Victoria göğüs kısmını kaldırmıştır, çünkü o aşamada İngiliz halkı bu tür şeylerden rahatsız olmaya başlamıştı.[830] Bir hükümdarın hayatında sadece bir kez gerçekleştirilebilecek olan bu mesh etme eylemi taç giyme töreninin ana dramasıydı. Richard'ın ilahi olarak atanmış bir kral olarak yeniden yaratıldığının kabul edildiği an: Tanrı'nın yeryüzündeki seçilmiş temsilcisi.[831]

Mesh edildikten sonra, Richard'ın başına kutsanmış keten bir bez ve bakım başlığı kondu. Kraliyet giysileri giydirildi, hükümdarlık kılıcı kuşatıldı ve altın mahmuzlar ayaklarına takıldı. Richard daha sonra sunaktan büyük tacı aldı, Başpiskopos Baldwin'e verdi, o da Richard'ın başına yerleştirdi. Fakat kraliyet tacı o kadar ağırdı

[829] Asbridge, 2018, s. 8.
[830] West, 2015, s. 57.
[831] Asbridge, 2018, s. 8.

ki iki kont tarafından dengede durması için tutulması gerekmişti. Kraliyet asasını sağ elinde, hükümdarlık sopasını da sol elinde taşıyan Richard sonunda iki piskopos tarafından tahtına geri götürüldü. Ardından ayin kutlandı ve bu sırada yeni hükümdar geleneksel olarak Kilise'ye "saf altından tek bir mark" sundu. Taç giyme töreninin sonunda tamamlanmasıyla Kral I. Richard, İngiltere'nin hükümdarı olarak yeni hayatına başlamaya hazır bir şekilde manastır kilisesinden devlet töreniyle çıktı.[832]

Tören esnasında kilise korosu tarafından söylenen bir de taç giyme marşı vardı. Yeni kralın tahta çıkmasıyla gelecek güzel günlerden bahsediyordu:

"*Altın çağı geri dönüyor*
Dünyanın reformu yaklaşıyor
Zengin adam şimdi alaşağı edildi
Fakir yükseklere çıkarıldı."[833]

Philip Augustus'un 1179'da babasıyla birlikte hükümdar olarak taç giyme töreninde çalınan marş da günümüze ulaşmıştır. Chatillon'lu Walter'a aittir ve "*Ver pacis apperit / Telluris gremium*", yani "barış baharı dünyanın bağrına/kucağına açılır" dizeleriyle başlıyordu.[834]

Törenin ardından Whitehall Sarayı'nda bir ziyafet verildi. Richard, 1.770 sürahi bira, 900 fincan ve 5.050 tabağın yer aldığı muazzam bir parti düzenlemişti.[835] Taç seremonisine ve kutlamalara kadınların ve Yahudilerin girmeleri yasaklanmıştı. Bu, ne Richard'a ne de Richard'ın taç seremonisine has bir durumdu. Genel olarak taç giyme törenlerine kadınlar ve Yahudiler alınmıyordu. İncil yazarları tarafından İsa'nın katilleri olarak suçlanan Yahudiler, Hıristiyan toplumunda belirsiz ve çoğu zaman tehlikeli bir yer işgal ediyordu. Tüm Yahudi nüfusu, Ortaçağ Hıristiyan zihninde, tanrıyı öldürme suçundan sonsuza kadar suçluydu. Avrupa'da dışlanmaya

[832] Aynı yer.
[833] Gillingham, 1999, s. 108.
[834] F. Alberto Gallo, Music of the Middle Ages, Vol. II, (Trans. Karen Eales), Cambridge University Press, Cambridge 1989, s. 20.
[835] Desmond Seward, *The Demons Brood: The Plantagenet Dynasty that Forged the English Nation*, Robinson, London 2014.

mahkûmdular.[836] İngiltere'deki Yahudilerin çoğu, 1096 yılında Birinci Haçlı Seferi'ne çıkan şövalyeler tarafından gerçekleştirilen katliamın ardından Rouen'den gelmiştir. Fatih William, Yahudi cemaatlerinin kraliyetin zenginliğine sağlayabileceği mali desteğe ilk elden tanık oldu ve onları ülkenin bankerleri ve tüccar sınıfı olarak kabul etti. William Rufus onları Hıristiyan çağdaşlarından çok daha fazla sevdi ve I. Henry cemaatlere bir koruma beratı verdi. Yahudiler İngiltere'nin tüm büyük şehirlerine yerleşmişti. Londra, Winchester, York, Cambridge, Oxford, Norwich ve Bristol. Londra'da "Jewry Street" ve "Old Jewry"de yaşıyorlardı. I. Henry dönemine ait günümüze ulaşan bir rulo kayıt, Yahudilerin ekonomik faaliyetlerine dikkat çekmektedir.[837]

İngiliz Yahudileri için altın çağ II. Henry'nin tahta çıkmasıyla başladı. Henry sadece büyükbabasının koruma sözleşmesini genişletmekle kalmadı, aynı zamanda Yahudilerin kendilerini Talmud yasalarına göre yönetmelerine de izin verdi. Vakanüvisler Henry'nin Yahudilere gösterdiği iyilikten memnun değillerdi. Newburghlu William, "*Saçma bir düzenlemeyle Hıristiyanlardan çok daha fazla mutlu oldular ve ünlendiler ve iyi talihleri sayesinde İsa'ya karşı çok küstahça davranarak Hıristiyanlara çok zarar verdiler*" diye kayıt düşüyordu.[838] Ancak Henry tahta çıkmasından önce Yahudiler, İngiltere'de ilk "kan iftirasına" (*Blood Libel*) uğramışlardı. Kan iftirası, Yahudilerin bir Hıristiyan çocuğu öldürerek kanını Fısıh ekmeklerinde kullandıkları yönündeki bir rivayetti. Oysa Yahudilerin kutsal metinleri herhangi bir canlının kanının kesinlikle içilmemesini emrediyordu. Dönemin bir İngiliz icadı olan bu karanlık efsane bugün hala dünyanın bazı köşelerinde varlığını sürdürmektedir. İlk kan iftirasının Stephen'ın zayıf yönetimi altında gerçekleşmiş olması da tesadüf değildir. Olay 1144 yılında Paskalya'dan önceki gece Norwich'te meydana gelmiştir. William adında on iki yaşında bir çocuk ölü bulunmuş ve hiçbir kanıt ya da delil olmaksızın bu olaydan Yahudilerin sorumlu olduğu söylentisi yayılmıştır. Yerel şerif Yahudi cemaatini korumak için elinden geleni yapsa da, borcu olan bir şövalye Yahudi alacaklısını öldürdü. Yasalara göre bir Yahudi'nin ölümü borçlusunun borçlarını silerdi.[839]

[836] Aynı yer.
[837] Gold, 2018, s. 103.
[838] Roth, 1978, s. 10.
[839] Gold, 2018, s. 103.

İki yıl sonra, 1146'da Clairvaux'lu Bernard, İngiltere'deki Yahudi cemaatinin olası bir tehlike altında olduğunu düşündü. I. Haçlı Seferi sırasında, 1096'da, haçlı hacılar Kudüs'e giderken Avrupa'dan geçerken Yahudileri öldürmüşlerdi. Speyer, Worms, Mainz, Köln, Regensburg, Metz, Prag ve diğer şehirlerdeki cemaatlerden 5.000'den fazla kişi hayatını kaybetti. Rahipler ve kasabalılar, bağnazlardan oluşan bir ordu karşısında çoğunlukla onları kurtaracak güçte değillerdi. Bernard, İkinci Haçlı Seferi'ni vaaz ederken benzer bir katliamdan korktu ve Haçlıları İngiltere, Fransa ve Almanya'daki Yahudilere zarar vermemeleri konusunda uyardı. Bernard'ın uyarıları sayesinde Almanya ve Orta Avrupa'da binlerce değil yüzlerce Yahudi ölmüştü. İngiltere'deki Yahudiler ise zarar görmedi.[840]

II. Henry yönetimi altında İngiltere'de huzurlu bir şekilde yaşayan Yahudiler muhtemelen aynı uygulamaları yeni kral I. Richard'dan da bekliyorlardı. Yine muhtemelen, yasaklanmış olmalarına rağmen, babasından iyilik gördükleri genç krala hediyeler sunmak isteyen birkaç Yahudi taç giyme töreninden sonraki kutlamalara katılmak istemişti. Fakat Yahudilerin sarayın dışında bir güruh tarafından saldırıya uğraması ve bazılarının öldürülmesi üzerine bu ziyafet trajik bir şekilde gölgelendi. Bu isyan Londra şehrine sıçradı ve burada daha fazla Yahudi öldürüldü ve evleri yakıldı. Richard isyancıları tutuklatıp bazılarını astırmış ve Yahudilere karşı daha fazla şiddet olayının patlak vermesini önlemek için eyaletlere mektuplar göndermiş olsa da Richard'ın saltanatının ilk dönemlerindeki Haçlı coşkusu daha fazla huzursuzluğa yol açmıştı.[841] II. Haçlı Seferi sırasında İngiltere'de zarar görmeyen Yahudiler, III. Haçlı Seferi öncesi büyük bir kıyıma uğramışlardı. Devizesli Richard, Richard'ın taç töreninde çıkan katliamları "holokost" (*holocaustum*) olarak tanımlıyordu:

> "*Eodem coronationis die, circa illam sollemnitatis horam qua Filius immolabatur Patri, incceptum est in civitate Londoniae immolare Judaeos patri suo diabolo; tantaque fuit hujus Celebris mora mysterii, ut vix altera die compleri potuerit holocaustum.*"

[840] Aynı yer.
[841] Gillingham, 1999, s. 109.

> "*Taç giyme töreninin yapıldığı gün, Oğul'un Baba'ya kurban edildiği şölen saatinde, Londra Şehri'nde Yahudiler babaları şeytana kurban edilmeye başlandı. Bu ünlü gizemin gecikmesi o kadar büyüktü ki, Holokost ertesi gün zar zor tamamlanabildi.*"[842]

İngilizceye, Latince "*holocaustum*" kelimesinden geçen holokost kelimesi (holocaust) köken itibariyle "ateş yoluyla kurban etme, yakmalık sunu" anlamlarında kullanılmakta olup, Eski Ahit'te geçen "yakmalık sunulara" da bir atıf anlamı içermektedir. Devizesli Richard'ın bu ifadeyi doğrudan Yahudilerin katledilmesine atfederek kullanması, muhtemelen tarihi kayıtlar içerisinde holokost ifadesini bu anlamıyla kullanan en eski kronik metni olduğunu göstermektedir. Ayrıca Richard'ın Yahudilerin katledilmesini engellemeye çalışmasını, planladığı Haçlı seferi için Yahudileri finansör olarak kullanmak istemesi şeklinde yorumlayan bazı araştırmacılar da olmuştur.

Böyle bir ortamda isyan çıkması, kılıçların çekilmesi ve çok geçmeden Hıristiyanların Yahudileri katletmesi şaşırtıcı değildir. Öfkeli kalabalık, ateşi Londra şehrine yayarak öldürdü, sakat bıraktı, yaraladı, yağmaladı ve evleri yerle bir etti. Richard, düzen sağlandıktan sonra isyancılara karşı sert davrandı; bunun nedeni filo-Semitizm değil, kaba kalabalığın taç giyme gününü bu kadar kirletmesine duyduğu aristokratik öfkeydi. Elebaşlarından üçünü astırdı ve bir gün önce ölümden kurtulmak için din değiştiren, dehşete düşmüş bir Yahudi'yi gösterişli bir şekilde dindaşlarının yanına gönderdi. Daha sonra İngiltere'deki tüm eyaletlere Yahudilere zarar verilmemesi için emirler gönderdi ve bu emri Normandiya ve Poitou'daki topraklarını da kapsayacak şekilde genişletti.[843] Alaycılar onun Yahudileri önemsemediğini, onları zengin bir kaynak olarak gördüğünü ve altın yumurtlayan tavuğu kesmek istemediğini söylüyorlardı. Ancak Haçlı Seferi'ne meraklı kalabalığı Yahudilerin rahat bırakılması gerektiğine ikna etmek zordu. Eğer Sarazenler Kudüs'teki kutsal yerleri işgal ettikleri için Avrupa orduları tarafından katledilecekse, İsa'yı çarmıha geren insanlar ölümü ne kadar hak ediyordu? Doğu Anglia ve Wash'da meydana gelen Yahudi karşıtı ayaklanmaların ardında yatan fanatik duygu

[842] Devizes, s. 5.
[843] Diceto, II, s. 69; Howden, Gesta, II. s. 83-84.

bu türdendi. Tüm vahşetlerin en kötüsü, Richard'ın ülkeyi çoktan terk ettiği Mart 1190'da York'ta yaşanan pogromdu. Burada on ikinci yüzyılda yaşamış Rasputin tarafından kışkırtılan bir güruh, ellerine geçirebildikleri tüm Yahudileri katletmekle işe başladı ve sonra zavallı kalıntıları (yaklaşık 150 kişi) kaleye kadar takip etti. Yahudiler kalede uzun süre dayanamayacaklarını anlayınca, önce eşlerini ve çocuklarını öldürdüler, sonra da intihar ettiler. Böyle bir ölümden hoşlanmayan bir avuç Yahudi, teslim olurlarsa zarar görmeyeceklerine dair verilen sözlere inanarak kaleden çıktı ve oracıkta katledildi.[844]

Haçlı seferine çıkmadan önce Richard'ın ilgilenmesi gereken beş ana mesele vardı: Kiliseyi sağlam bir zemine oturtmak; yokluğunda fiilen naiplik yapacak kişileri atamak; Galler seferlerini güvence altına almak; yokluğunda İskoçya'yı kontrol altında tutmak ve hepsinden önemlisi Haçlı seferini finanse etmek için gereken büyük miktarda parayı toplamak. Richard işe, Ely'deki piskoposluk makamına getirilen gözdesi William Longchamp da dahil olmak üzere dört yeni piskopos, birkaç yeni başrahip atayarak ve üst düzey kilise hiyerarşisinde bir dizi başka yaparak başladı. Tüm bunlarda bir kez daha gösteriş unsuru vardı, çünkü Richard kendi yönetimini babasınınkinden net bir şekilde ayırmak istiyordu. II. Henry, geliri cebine atabilmek için önemli dini makamları boş tutma uygulamasıyla kötü bir şöhrete sahipti.[845] Richard'ın en önemli kilise ataması da kurnaz bir siyasetti. II. Henry'nin gayrimeşru oğlu Geoffrey'i York başpiskoposluğuna aday göstererek önemli bir siyasi oyuncuyu yönetim kurulundan uzaklaştırıyordu. Geoffrey Plantagenet'in Fatih William'a özenip "piç" bir kral olma hırsı olduğu söyleniyordu. Bu yüzden daha önce Lincoln'deki görevinden istifa etmişti. Çünkü kutsal emirleri almak ve böylece siyasi hırslarından vazgeçmek zorunda kalacaktı. Richard konuyu zorladı, atamaya yönelik teolojik itirazların üstesinden geldi ve hatta bir papalık elçisi tarafından onaylanmasını sağladı. İsteksiz Geoffrey adeta zorla, rahip olarak atanmaya götürüldü. Fakat bir kez atandıktan sonra olası bir taht adayı olmaktan çıkmıştı. Öfkesini Richard'a ve kendi katedralinin kanonlarına karşı bir meydan okuma kariyeriyle yatıştırdı.[846] Richard, Canterbury Başpiskoposu Baldwin ile

[844] H. G. Richardson, *The English Jewry under the Angevin Kings*, Butler & Tanner, London 1960, s. 164-65.
[845] Devizes, s. 7; Coggeshall, s. 97; Howden, Gesta, II. s. 85.
[846] Gerald of Wales, IV. s. 373-379

katedral manastırının rahipleri arasındaki karmaşık, dolambaçlı ama esasen esrarengiz bir anlaşmazlığı çözerek dini reformlarına son noktayı koydu. Bu anlaşmazlık esasen Baldwin'in Sistersiyen usulleri ile Benedikten usulleri arasındaki bir çatışmaydı.[847]

Sivil yönetim sorunu ise daha ıkıntılıydı. İngiltere'deki iki kilit makam vardı; Baş yargıç (Chief Justiciar) ve Şansölye. Teorik olarak yargıç kralın adaletini dağıtan baş hukuk görevlisiyken, şansölye bir tür devlet sekreteriydi. Ancak zamanla bu iki makam işlev olarak birleşme eğilimi gösterdi. Bazı otoriteler kralın seyahatlerinde onunla birlikte hareket eden kraliyet hanedanı unsurunu (şansölye) ve İngiltere'nin yanı sıra Angevin İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde de görülen ortak idari görevliyi (baş yargıçlık) birbirinden ayırmaktadır.[848] Richard, Glanvilleli Ranulph'u baş yargıçlık görevinden alarak ve onun yerine Aumale kontu ve Essex kontu olan yaşlı William de Mandeville ve Durham'ın oligarşik Piskoposu Hugh du Puiset'i getirerek iyi bir başlangıç yaptı. Şansölye olarak Ely piskoposu ve Akitanya'nın kıdemli yöneticisi William Longchamp'ı atadı ve böylece Kilise ve sivil rolleri tek bir makamda birleştirdi.

Richard resmi varis olarak dört yaşındaki Britanyalı Arthur'u seçti ve böylece John'un burnunu sürtmüş oldu. Ayrıca Richard, John'a gösterdiği cömertliğin küçük kardeşini sessiz tutacağını umuyordu. Tımarlar, unvanlar ve gelirlerle donatılan John, bu noktada bir de eş aldı. Gelin, uzun zamandır kendisi için ayrılmış olan zengin varis Gloucesterlı Isabelle'den başkası değildi. Canterbury başpiskoposu, John ve Isabelle'in ikinci dereceden kuzen oldukları ve evlenmeleri için papalık izni olmadığı gerekçesiyle bu evliliğe karşı çıktı ama Richard yine de bu evliliğin gerçekleşmesini sağladı. John'un güvenli bir şekilde evlenmesini istiyordu. Böylece Alice'le evlenme fikri asla yeniden canlandırılamayacaktı.[849] John artık İrlanda, Mortain ve Gloucester'ın ve Richard'ın portföyüne eklediği Lancaster gibi yenileri de dahil olmak üzere bir dizi tımarın lorduydu. Richard'ın John'a belki de en çarpıcı hediyesi altı ilçelik büyük bir tımardı: Derby, Nottingham, Somerset, Dorset, Devon ve

[847] Gervase, I, s. 372 vd.; Gillingham, 1999, s. 110-112.
[848] Warren, 2000, s. 306-307.
[849] H. G. Richardson, "The Marriage and Coronation of Isabelle of Angoulême", English Historical Research, Vol. 61, 1946, ss. 289-314.

Cornwall. Haçlı seferi için paraya ihtiyacı olan Richard, yine de John'un altı vilayetin tüm gelirlerini elinde tutmasına izin verdi. Richard'ın yaptırdığı tek sigorta poliçesi, bölgelerdeki önemli kalelerin kontrolünü elinde tutmaktı. Ancak bu cömertlik karşılığında John'un üç yıl boyunca İngiltere'den uzak duracağına dair yemin etmesi gerekiyordu. Richard'ın tasarrufları esasen bir denge gösterisiydi, ancak akrobatlar kısa süre sonra telden düştüler. Önce Essex kontu William de Mandeville öldü ve Richard Longchamp'ı da yargıçlardan biri yapmak gibi bir hata yaptı. Ancak Longchamp zaten çok ön plandaydı ve bu nedenle güç dengesini bozuyordu. Richard annesinin yalvarışlarını dinleyerek ve John'u İngiltere'den uzak durma yemininden kısmen serbest bırakarak bir hata daha yaptı ve Longchamp'ın sözüne bağlı hale getirdi. Yine de yemin hâlâ geçerliydi. John'un daha sonra söylediği yalanlara rağmen, yemininden hiçbir zaman tam olarak kurtulamamıştı.[850]

Galler, İngiltere için daimi bir dikendi. II. Henry saltanatının büyük bir bölümünde Galli yöneticilerin sadakatini ve bazı durumlarda bağlılıklarını da kabul etmekle yetinmiş ve bu durumu kendi haline bırakmıştı. Galler sınırları genel olarak barışçıldı.[851] Ancak Henry, kuzey ve batı sınırlarındaki güvenlik durumunu Haçlı seferlerine çıkmamak için bahane olarak kullanmıştı. Henry'ye göre çok daha açık sözlü olan Richard ise her tarafta açık bir anlaşma istiyordu ve Galler'de kalıcı bir çözüm bulmaya çalışıyordu. Böylece o ülkeden çıkar çıkmaz Galler, savaş yoluna girmeyecekti. Bu boş bir korku değildi. Çünkü Deheubarth'ın güçlü reisi Rhys, II. Henry'nin öldüğünü duyar duymaz İngiliz topraklarına akınlar düzenlemeye başlamıştı. Bunu, II. Henry'ye bağlılık yemini etmiş olmasına rağmen, yemininin kralın haleflerini kapsamayan kişisel bir yemin olduğu şeklinde gerekçelendirmişti.[852]

Richard, kendisi haçlı seferindeyken İngiltere'ye saldırmamayı kabul eden diğer Galli şefler ve krallarla Worcester'da buluşurken, Rhys ile ilgilenmesi için artık Glamorgan'ın lordu olan John'u gönderdi.[853] John'un Rhys ile olan ilişkileri çok daha karanlıktır. Onunla buluşmuş ve bir anlaşma yapmış, ardından Rhys'i Richard'la

[850] Devizes, s. 382; Gerald of Wales, I, s. 186; Howden, Gesta, II, s. 206.
[851] Warren, 2000, s. 153 vd.
[852] Gerald of Wales, I, s. 80-84; Gervase, I, s. 457.
[853] Devizes, s. 7.

buluşması için Oxford'a götürmüştür. Casusları tarafından John'un Rhys ile gizli bir konkordato imzaladığı haberini alan Richard, Galli ile görüşmeyi reddetti. Bu yüzden Richard çok eleştirilmişti. Özellikle de II. Henry, Rhys'i düzenli olarak kabul ettiği için. Fakat Richard'ın pragmatik olmaktan çok aptalca davranmış olması muhtemeldir. Rhys'in Henry'nin adamı statüsü, Galler'deki anarşi ve yağmacılığı azaltmak için çok işe yaramamıştı ve John'la da gizli bir anlaşma yapmıştı. Richard'ın danışmanları Rhys'ten pek bir şey beklenemeyeceğini söylüyorlardı ve dahası Richard, Worcester'da bir araya getirdiği Galli şeflerin Rhys ve çalkantılı oğullarını kontrol altına alacak kadar güçlü olduğunu düşünüyordu.[854] Richard onu Oxford'da kapıdan çevirdiğinde onuruna yapılan hakaretten dolayı öfkelenen Rhys, güney Galler'de birkaç yıl boyunca bir tür gerilla savaşı sürdürdü. Ancak diğer Galli liderler Richard'a verdikleri sözü tuttular. John, Glamorgan lordu olarak çıkarlarını korudu ve daha da önemlisi, artık Galler sınırlarının lordu olan William Marshal, Galler'de genel bir ayaklanmanın muhtemel liderinin hesaba katması gereken bir güçtü.

Richard'ın Galler'le olan ilişkileri sadece orta halli sonuçlar doğurduysa da, İskoç kralıyla yürüttüğü diplomasi muhteşem ve kalıcı sonuçlar doğurdu. Kasım 1189'da Richard'ın üvey kardeşi Geoffrey, Kral William'ı görüşmeler için güneye gelmeye ikna etti ve ona Canterbury'ye kadar eşlik etti. Richard burada, 5 Aralık tarihli ünlü "*Quit Claim*" anlaşmasıyla, Genç Kral Henry'nin 1173-74'teki isyanından sonra, teslim ettiği Roxburgh ve Berwick kalelerini William'a iade etti ve İskoçya'nın İngiltere'den bağımsızlığını resmen kabul etti. Karşılığında Haçlı seferleri fonu için 10.000 mark aldı. Çağdaş tarihçiler ve o zamandan beri Birleşik Krallık'ı savunanlar bunu korkunç bir ahmaklık olarak yorumladılar. Gallerli Gerald "*aşağılık bir ticaret ve İngiliz tacı için utanç verici bir kayıp*" yorumu yapmıştı.[855] İskoç milliyetçileri, şaşırtıcı olmayan bir şekilde Richard'ı övdüler. Fakat milliyetçilere hak vermemek elde değil. Haçlı Seferleri o dönemde her kesimden insanı kutsal toprakları Müslümanlardan geri almanın kutsal bir görev olduğuna ikna ediyordu ve böyle bir bağlamda gerçek İngiliz ulusal çıkarlarından bahsetmek fazla teolojik olur. Aslında Richard'ın bu hareketi zekice bir politikaydı. John 1193-94'te Richard'a karşı isyan

[854] Kate Norgate, *Richard the Lionheart*, Macmillan and CO., London 1924, s. 25-26; Howden, Gesta, II, s. 97.
[855] Howden, Gesta, II. s. 97-98; Gerald of Wales, VIII, s. 156.

ettiğinde İskoçlar ona katılmamıştı. Richard'ın Kelt sınırlarında uyguladığı politikaların 1066 sonrası neredeyse tüm diğer dönemlerle tezat oluşturan sakin bir durum sağladığına dair güçlü bir kanı vardır. Çağdaşlarının bir kısmı Richard'ın İngiltere'de kaldığı kısa süre boyunca diplomasi ve devlet adamlığı konusunda başarılı olduğunu düşünüyordu.[856]

Sonraki nesillerin İskoçya ile yapılan anlaşmaya yönelik eleştirileri, Richard'ın Haçlı seferlerini finanse etmek için acımasızca para arayışında çektiği aşağılamayla kıyaslandığında bir hiçti. Richard ilk kez tarihin gözünde artık babasının ikiyüzlülüğü yüzünden dikkati dağılmış bir şövalye değil, acımasız bir militarist, hedeflerini kaybettikçe çabalarını artıran bir fanatik olarak görünmektedir. İlk kez gerçekten kötü bir kral olduğu fısıldanmaya başlamıştı. Howdenlı Roger'ın deyişiyle, "*herkes için kötü, dostları için daha kötü ve en kötüsü de kendisi için bile kötüydü.*"[857] II. Henry, Fransa'daki savaşlar için yapılan büyük harcamalara rağmen İngiliz hazinesini sağlıklı bir durumda bırakmıştı. Richard İngiltere'ye varışından birkaç gün sonra hazineyi tüketmeye başladı. Önce Fransız Philip'e olan 24.000 sterlin borç; ardından taç giyme töreni ve buna bağlı tören ve ziyafetlerin büyük maliyeti; son olarak da John'a verilen devasa ve aşırı cömert meblağlar. Bunların da ötesinde, Haçlı seferi için para toplamak zorundaydı ve Selahaddin Öşrü'nden sonra, bir başka vergilendirme turu daha ciddi sivil huzursuzluklara yol açacaktı. Richard, basitçe zenginleri katletmeye, mallarına el koymaya ve sıkıştırmaya, vergilendirme yoluyla asla istikrarlı bir gelir garanti etmeyen ama geçici vurgunculuk yoluyla babasının yolunu izlemeye karar verdi. Henry bunu her zaman yapmıştı. Gallerli Gerald şöyle yazmıştı: "*Kral sürekli sinsi sinsi dolaşan bir soyguncu gibi, her zaman araştırıyor, her zaman çalacak bir şeyler bulabileceği zayıf bir nokta arıyor.*"[858]

Richard'ın Haçlı seferi için fon toplama projesi, İngiltere'nin servetinin, hepsi kral ve memurları tarafından bilinen, hepsi de ona feodal bağlarla ve siyasi-hukuki kayırmacılıkla bağlı olan birkaç kişinin elinde toplanmasıyla daha kolay hale geldi. Hırslı soylular kazançlı makamlar, unvanlar, tımarlar ve diğer ayrıcalıklar için çok para ödemeye hazırdı. Gelenek ve görenekler de vicdansız bir kralın ölümden ya da

[856] Howden, Gesta, II. s. 99.
[857] Howden, Gesta, I. s. 292.
[858] Gerald of Wales, VIII, s. 316.

vasiyetten zengin kazançlar elde etmesini kolaylaştırıyordu. Ely Piskoposu vasiyeti üzerine öldüğünde, Richard onun taşınabilir mülküne el koydu. Sadece 3.000 marklık para değil, aynı zamanda altın ve gümüş levhalar, atlar, çiftlik hayvanları, tahıl ambarları, halılar ve diğer güzel kumaşlar.[859] Şeriflik makamı özellikle rağbet görüyordu ve Richard bunları en yüksek teklifi verene sattı. Winchester Piskoposu Godfrey de Luci, yerel kalelerin kontrolünü ele geçirmek ve Hampshire şerifi olmak için 4.000 marktan fazla para ödedi. Durham piskoposu Hugh du Puiset, Northumberland şerifliği için 2.000 mark ve baş yargıç olma şerefine nail olmak için de 1.000 mark daha ödedi.[860] Ancak kraliyet dolandırıcılığı sadece şerifliklerin elden çıkarılmasıyla bitmiyordu. Çünkü acımasız bir hükümdar görevdeki şerifleri görevden alıyor, görevi ihmal ya da görevi kötüye kullanma nedeniyle 1000 mark kadar para cezasına çarptırıyor ve ardından 2-3.000 mark karşılığında yeni bir atama yapıyordu. Henry'nin İngiltere'sinde sivil hoşnutsuzluk seviyelerinin yüksek olmadığı göz önüne alındığında, Richard'ın babası öldükten sonra, görevde olan yirmi yedi şeriften yirmi ikisini gerçekten görevden alma ihtiyacı duyması mantıksızdı. Ancak her işe alma ya da işten çıkarma işlemi daha fazla para getiriyordu. Bununla birlikte, yeni atananların hepsinin zengin dalkavuklar olduğu sonucu kesinlikle çıkmaz. Richard'ın bir adamı şerif olarak atamadan önce hem para hem de yetenek istemesi onun itibarını zedelemiştir. Fakat Ralph Turner, özellikle şerif atamalarının, atanan şeriflerin Richard döneminde ve sonrasındaki faaliyetlerine göre değerlendirildiğinde sadece "para toplama" amaçlı yapılmadığını düşünmektedir.[861]

Modern savaşlarda modern devletler tarafından çokça kopyalanan bir başka hızlı para toplama yöntemi de insanların kutsal topraklardaki askerlik hizmetinden para karşılığı muaf tutulmalarına izin vermekti. Bir nev'i bedelli askerlik olarak düşünebiliriz. Birçok insan bir anlık coşku, heyecan ve histeriyle haçlı yemini etmiş ve ertesi sabah yaptıklarının potansiyel olarak korkunç sonuçlarını fark etmişti. Richard bu tür insanlar için basit bir çıkış yolu önerdi; askeri muafiyet için ödeme yapmak. Bu tür muafiyetlerin ucuza satın alınmadığını söylemeye gerek yok. Dini bir çağda kişinin kendisini muaf tutması dine küfür ya da sapkınlık olarak görülebilirdi.

[859] Diceto, II, s. 12.
[860] Howden, Gesta, II, s. 91.
[861] Ralph V. Turner & R. Heiser, *The Reign of Richard the Lionheart: Ruler of the Angevin Empire*, Routledge, London 2000, s. 100–101.

Fakat Papa, hükümdar yurtdışında orduları yönetirken ulusal güvenlik ya da yurtiçinde istikrar için gerekli olduğu düşünülenler ve hatta temel idari görevleri yerine getirenler için bu sistemini onaylayarak bir tür yasal boşluk yarattı.[862] Cüzdanı kabarık olanlar için kaytarma fırsatları neredeyse sınırsızdı. Richard genellikle idarenin inceliklerinden habersiz ve siyasi inceliklerden bihaber bir savaş kışkırtıcısı olarak görülü. Fakat 1189-90'daki para toplama çok fazla yöntem vardı ve Richard bu siyasi ve idari incelikleri kullanmayı bilmişti. Howdenlı Roger'ın da belirttiği gibi, bir hamlede para toplayabilir ve babasının tüm eski takipçilerini görevden alabilirdi:

> "*Kral, İngiltere'nin adil yargıcı Ranulf'u ve neredeyse tüm şeriflerini ve memurlarını görevden aldı; babasına ne kadar yakın olurlarsa, onlara o kadar baskı yapıyordu. İstediği kadar mala sahip olmayanları hemen hapse atıyor, orada ağlayıp dişlerini gıcırdatıyorlardı; sonra da yerlerine başka şerifler atıyordu. Her şey satılıktı; makamlar, lortluklar, kontluklar, şeriflikler, şatolar, kasabalar, topraklar, hepsi.*"[863]

Takipçilerinden biri Richard'a nazikçe işlerin mali yönünü abarttığını söyledi. O da küçümseyerek o meşhur cevabı verdi: "*Bir alıcı bulabilseydim Londra'nın kendisini bile satardım.*"

İngiltere kralı olarak Richard'a yönelik modern eleştirilerin çoğu 1189'da belirgin olan iki şeye odaklanmaktadır: Richard İngiltere'yi çok az önemsiyor ve onu devasa bir para kaynağı olarak kullanıyordu. İlk önerme kesinlikle tartışılmaz: İngiltere'ye 13 Ağustos 1189'da geldi ve dört ay sonra, 12 Aralık'ta ayrıldı, ardından 1194'te iki aylığına tekrar ziyaret etti. Yani on yıllık hükümdarlığı boyunca toplam altı ay kadar adada bulundu. Akitanya tercihi çok baskındı ve asla İngilizce konuşmadı. İngiltere'yi bir banka gibi kullandığı eleştirisi geriye dönüp bakıldığında geçerlidir, fakat Richard Haçlı seferine gerçekten inanıyordu ve etkili olması için büyük miktarda para toplamaktan başka seçeneği yoktu. Ya bu olacaktı ya da ordularının daha iyi beslenen, silahlanan ve donatılan "Sarazenler" tarafından yok edildiğini görecekti. Modern eleştirmenlerin, Batı'nın Frank uluslarının asla Haçlı seferine

[862] Louise & Jonathan Riley-Smith, *The Crusades: Idea and Reality 1095-1274*, Hodder Arnold, London 1981, s. 63.
[863] Howden, Gesta, II, s. 90.

çıkmamaları gerektiğini söylemesine izin verilebilir, ancak zamanın inançları ve ideolojileri göz önüne alındığında, bu anakronik bir yargıdır.

Hem çağdaş hem de modern eleştirmenlerin daha emin bir zeminde durdukları nokta, Richard'ın kardeşi John'a karşı saçma bir şekilde aşırı cömert davranmasına odaklanmalarıdır.[864] Richard, zaten sahip olduğu lortluklara ek olarak John'a altı kontluk verdikten sonra, hem kendi gelir tabanını daralttı hem de John'un İngiltere krallığının yaklaşık üçte birine sahip olduğu bir tür "krallık içinde krallık" yarattı. Devizesli Richard bunun John'la başa çıkmak için yanlış bir yol olduğunu düşünüyordu: "*John'un hırsı o kadar belirgindi ki Richard tam tersi yönde hareket etmeli ve onu bir iki adım aşağı çekmeliydi.*"[865] Richard'ı savunanlar kardeşine karşı çok az seçeneği olduğunu, daha sert bir muamelenin onu isyan etmeye zorlayacağını düşünmektedirler. John para açısından arzu edebileceği her şeye sahipti ama güç ya da beklentiler açısından öyle değildi. Richard güç konusunda cömert davransaydı, ona Akitanya ya da Normandiya'yı verebilirdi. Bu haliyle John, Richard'ın kral olmasıyla birlikte, Henry hayattayken Richard'ın ya da Genç Henry'nin sahip olduğundan daha az güce sahip olduğundan haklı olarak şikâyet edebilirdi. Hatta bazı araştırmacılar, John'un hırslarını engellemek için Richard'ın ona daha fazla güç vermesi gerektiğini savunurlar. Akitanyalı Eleanor ile Richard'ın onun yokluğunda görev yapmak üzere atadığı bakanların bir araya gelerek John'u kolayca bertaraf edebilecekleri doğrudur. Ancak hiç kimse Richard'ın daha önce John'un Haçlı seferi devam ederken İngiltere'den uzak durması yönündeki talebini neden geri çektiğini tatmin edici bir şekilde açıklamamıştır. Bu gerçekten büyük bir hataydı.[866]

4.2. III. Haçlı Seferi

4 Temmuz 1187'de Sultan Selahaddin, Hıttin Savaşı'nda Hıristiyan Kudüs Krallığı ordusunu yenilgiye uğratmıştı.[867] Selahaddin'in zaferi o kadar eziciydi ki, 1099'daki

[864] Poole, 1958, s. 349.
[865] Devizes, s. 6.
[866] Gillingham, 1999, s.120.
[867] Kudüs'ün Selahaddin Eyyubi tarafından fethi için bkz. Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi: Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi, A. Deniz. Altunbaş (Çev.), Kronik Kitap, İstanbul 2019, s. 169-183. (Bundan sonra Ernoul olarak geçecektir.)

I. Haçlı Seferi'nin başarısından sonra kurulan savunmasız krallık daha sonra onun kuvvetleri tarafından istila edildi. Kutsal şehir Kudüs'ün kendisi de Ekim 1187'de Müslümanların eline geçti. Hıttin'deki felaketin haberi Batı Avrupa'yı yıldırım gibi vurdu. Papa III. Urban yenilgiyi duyunca şok geçirerek öldü.[868] Halefi VIII. Gregory sadece iki ay papalık yaptı ama Kudüs'ü geri almak için yeni bir Haçlı seferi başlatmaktan sorumluydu. Ekim 1187 sonlarında yayınladığı "*Audita Tremendi*" adlı papalık *bullasında*, Tanrı'nın kutsal toprakların ve Hattin'de ele geçirilen krallığın en kutsal emaneti Gerçek Haç'ın geri alınmasını arzuladığını yazdı.[869]

Selahaddin'in 1187'de Hattin'de kazandığı zafer, Kudüs'teki Hıristiyan krallığını gerçekten de yok olmaya mahkûm ediyordu. Kudüs düşmüş, Akka, Beyrut ve Sayda savaşmadan teslim olmuş, Selahaddin de Kayserya, Arsuf ve Yafa'yı peş peşe ele geçirmişti. Kısa süre içinde Sur hariç Trablus'un güneyindeki tüm limanlar Arapların eline geçmişti. Sadece Margat ve Şövalyeler Kalesi (Krak des Chevaliers) kaleleri Arap kuşatma makinelerine karşı dayanıklı görünüyordu. Ancak Selahaddin, tamamen mantıksız olmasa da, üç önemli hata yaptı. Lüzinyanlı Guy'i, Outremer'de gözden düşmüş bir güç, kâğıttan bir kaplan olduğu yanılgısıyla serbest bıraktı. Trablus kuşatmasına devam etmedi ve Antakyalı Bohemond ile sekiz aylık bir ateşkes imzaladı. Hepsinden önemlisi, açık bir stratejik hedef olan Sur'u, Kudüs'ü geri kazanma zaferine feda etti. Selahaddin'in her üç karar için de nedenleri vardı. Hiçbir Hıristiyan'ın bir daha Hıttin'de kaybeden adamın bayrağı altında toplanmayacağına inanıyordu ve ayrıca Guy'i onunla bir daha asla savaşmamaya yeminle bağlamıştı. İnananları son cihat için bir araya getirmenin en iyi yolunun bu olduğuna inanarak Kudüs'e gitti. Aslında buradaki başarısı Bağdat'taki Halife el-Nasır'ı ona karşı kışkırttı ve bunun sonucunda sözde efendisiyle ilişkileri çok kötü oldu.[870] Bağdat'tan kendisine gönderilen küstah ve buyurgan mektuplara sinirlenen Selahaddin patladı: "*Halife'nin Kudüs'ü onun ordusuyla ve onun sancağı altında*

[868] Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*, Dünya Kitapları, İstanbul, 2007, s. 192.
[869] Harun Korunur, *Itinerarium Peregrinorum Et Gesta Regis Ricardi Işığında III. Haçlı Seferi (1189-1192)*, Kitabevi, İstanbul 2019, s. 36; Smith and Smith, 1981, s. 63–67.
[870] M.C. Lyons & D.E.S. Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. 290.

fethettiğime dair iddialarına gelince; o sırada sancakları ve ordusu neredeydi? Vallahi! Kudüs'ü kendi askerlerimle ve kendi sancağım altında fethettim."[871]

Antakya ile yapılan tartışmalı ateşkes konusunda Selahaddin çok da özgür bir aktör değildi. Gücü, sürekli bir denge oyununa bağlıydı. Halifeyi yatıştırmak, kendi tabanının hırslarını tatmin etmek ve hepsinden önemlisi, aksi takdirde kendisine düşman olabilecek güçlü grupların çıkarlarını uzlaştırmak. En önemli müttefiki, yatıştırılması gereken, çalkantılı bir savaş beyi olan Nureddin'in damadı İmadeddin Zengi'ydi. Zengi, Selahaddin'in kendi etki alanında çok güçlü olacağından çekindiği için Antakya ile sekiz aylık ateşkes için çok baskı yapmıştı.[872]

Selahaddin'in "hatalarını" hafifleten nedenler bulunabilirse de, Sur yerine Kudüs'e odaklanma kararı kesinlikle büyük bir hata gibi görünüyor. Bu kilit limanla ilgilenmeye hazır olduğunda, yeni bir Hıristiyan kahraman ortaya çıkmıştı. Kendini şehrin prensi ilan eden maceraperest Montferratlı Conrad (ö. 1192), Sur'u ustaca savunarak Selahaddin'in saldırısını ertelemesini sağladı. Kudüs'ün düşmesinden sonra bu sorunla ilgilenmeye başladığında, onu kırılması çok zor bir ceviz olarak buldu. Sur şehri, üç tarafı dalgalı sular ve gizli kayalarla çevrili, anakaraya kısa ve dar bir geçitle bağlı, adeta bir adaydı. Yirmi beş ayak kalınlığında duvarlar ve on iki güçlü kule bu ada şehrini koruyordu ve doğu tarafındaki kara girişine bakan geçit, arka arkaya dizilmiş devasa, yüksek kulelerden oluşan bir mazgal gibiydi. Kenti ele geçirmenin tek yolu, ustaca bir amfibi saldırısı ya da uzun süren bir aç bırakma işiydi. Sur, Büyük İskender'in zekâsını o kadar zorlamıştı ki, Napolyon daha sonra şu yorumu yapmıştı: "*Sur kuşatmasında yedi ay geçirdiği için bu prensi* (İskender'i) *suçlayanın savaş hakkında hiçbir fikri olamaz. Ben olsaydım, gerekirse orada yedi yıl kalırdım.*"[873]

Sur kuşatması Selahaddin için bir dönüm noktası oldu. O zamana kadar muzaffer olan ordusu kötü durumdaydı. Kolay zaferlere, kuşatmaların üstesinden gelmeye ve yağmayla geçinmeye alışkın olan askerleri, yiyecek için kendi paralarını harcamak

[871] McLynn, 2008, chpt. 6.
[872] Lyons & Jackson, 1995, s. 290.
[873] L.A. Fauvelet De Bourrienne, Memoirs of Napoleon Bonaparte, Paris, 1831. Akt, McLynn, 2008, chpt. 6.

zorunda kalmaları bir yana, zorlu bir savaş beklentisiyle yetersiz duruma düşmüştü. Bu arada Hıristiyanların morali her geçen gün yükseliyordu, çünkü Araplar tarafından hiçbir birleşik operasyonun düşünülmediği ortaya çıkmıştı. Selahaddin'in limanı abluka altına almak için donanmasını ne kadar cüretkâr bir şekilde kullandığını gören Montferratlı Conrad ustaca bir hamle yaparak on yedi kadırga ve on küçük gemiyi kuşatmacılara karşı denize indirdi. Şafak vakti denizcileri Müslüman gemilerine saldırdı ve mürettebatı uykuda buldular. Saldırı mükemmel bir şekilde uygulanmış bir sürpriz saldırıydı. Kalan Arap gemilerine Beyrut'a geri dönmeleri emredildi ama Conrad'ın adamları onları da durdurdu.[874] Bu tersine dönüş, Selahaddin'in savaş konseyindeki bozguncu grubun tüm kötümser değerlendirmelerini haklı çıkarmıştı. Askerlerin morali bozulmuştu ve Selahaddin görevlerine sadık kalmaları için onlara verecek paradan yoksundu. Deniz yenilgisinin ertesi günü, 31 Aralık'ta yapılan yarım yamalak süvari saldırısı ciddi bir saldırıdan çok bir göz boyama niteliğindeydi ve başarısız olunca Selahaddin'in emirleri, geri çekilmek ve kuşatmayı kaldırmak için bir bahane bulduklarına sevindiler. Bu, Selahaddin'in Hıttin'den beri ilk ciddi askeri faaliyetiydi ve bu fiyaskonun suçunu kabul etmeliydi. Etkili bir şekilde abluka altına almamış, garnizonu açlıktan öldürmek için hiçbir plan yapmamış, savunmacılara takviye kuvvet ulaşmasını engelleyememiş ve kendi adamlarına gerekli cesareti verememişti. Eğer 1187'nin sonunda Sur'u almış olsaydı, III. Haçlı Seferi'nin yarı yolda kalacağı neredeyse kesin bir varsayımdır. Selahaddin'in müttefiklerine, komutanlarına ve hatta kendi ilişkilerine bile güvenemeyeceği ortaya çıkıyordu. Bu arada hem Kuzey Afrika'nın Muvahhid yöneticileri hem de Bağdat halifesi onun samimiyetinden şüphe duyduklarını açıkça belirtmişlerdi.[875]

Sur'daki geri çekilme Selahaddin'i sarstı ve 1188'in ilk altı ayında, Şam'a hareket etmeden önce Kaukab'daki Hospitaller kalesini ve Safad'daki Tapınakçı kalesini kuşatmayı düşünerek, temkinli hareket etmeye başladı. 1188'in ortalarında yanıtlaması gereken soru, tüm sahili fethedecek kadar güçlü olup olmadığıydı. Ordusunun gevşek yapısı ve firar etmeye meyilli askerlerine ek olarak Halife'nin "ilahi" desteğinin "yokluğu" ciddi sorunlardı. Bu nedenle bazı zayıf hedefleri

[874] Lyons & Jackson, 1995, s. 279 vd.
[875] McLynn, 2008, chpt. 6.

seçmeyi tercih ederek Cebele, Lazkiye, Sahyun, Sarmaniye, Bursey, Darbsak ve Baghras'ı kolayca ele geçirdi. Bir sonraki hedef, ele geçirilmesi halinde Frank takviyelerinin ana kara yolunu kapatacak olan Antakya'ydı ama sekiz aylık ateşkes, askerleri arasındaki savaş yorgunluğu ve Zengi gibi rakip şeflerin kıskançlığı temkinli olmayı gerektiriyordu. Eylül ayında Şam'a dönen Selahaddin, Bizans'a diplomatik girişimlerde bulunmakla yetindi ve Batı'dan gelebilecek bir Haçlı Seferi tehdidine karşı ortak bir cephe oluşturmayı amaçladı. Bizans, Frederick Barbarossa'nın ve Alman ev sahibinin gelişinden en az Müslümanlar kadar korkuyordu. Bu nedenle gayri resmi bir ittifak anlaşması imzalandı. Selahaddin'in İmparator Isaac Angelus'a büyük bir gümüş kavanoz zehirli şarap ve Barbaros'un ordusuna karşı kullanılmak üzere bir miktar zehirli un ve daha fazla şarap gönderdiği söylenir. 1188'in sonunda Selahaddin, Sayda'lı Reginald'ın ailesini Sur'dan sağ salim çıkarması koşuluyla Beaufort kalesini teslim etme sözü vermesi ve Safad, Kerak ve Kaukab kalelerinin teslim el geçirilmesiyle kasvetli havayı biraz dağıtmıştı[876]

Bir sonraki yıl, Selahaddin için daha da kötü geçmişti. Hıttin'den 18 ay sonra savunmadaydı ve Batı'dan Haçlılar geldiğinde Franklara karşı kuvvetlerini sahilde yoğunlaştırmak zorundaydı. Bizans'taki müttefiki de hemen her gün Frederick Barbarossa'nın dikkatli ve kararlı hazırlıklarıyla ilgili hikâyeleri aktarıyordu. Selahaddin'in Hıttin'den hemen sonra Frankları yok etmemesinin en büyük hatası olduğu şimdi daha net görünüyordu. Hıttin'deki büyük zaferi Batı Avrupa'daki büyük güçleri uyandırmaktan başka bir şey yapmamıştı. Artık zamana karşı bir yarış içindeydi ve bunun farkındaydı. Sur'da Montferratlı Conrad ve Lüzinyanlı Guy uzlaşmışlardı ve Guy rahipleri tarafından Selahaddin'e karşı savaşmayacağına dair ettiği yeminin bağlayıcı olmadığına ikna edilmişti. Bahane basitti: "Kutsal Ana Kilise" tehlikedeyken yemin tutulmamalıydı. Kendisinin ve başkalarının gözünde yeniden güvenilir bir general olan Guy, Temmuz 1189'da Sur ve Sayda arasında önemli bir savaşı hemen kazandı. Rüzgârın nasıl estiğini gören Saydalı Reginald, ailesinin hâlâ Sur surları içinde olduğu gerekçesiyle Beaufort'u teslim etme sözünün dokuz ay uzatılmasını istedi. Ardından Lüzinyanlı Guy büyük bir kumar oynadı ve Danimarka ve Hollanda'dan ilk Haçlı birliklerinin gelmeye başlamasının da yardımıyla, çoğunluğu Tapınakçı Şövalyeleri'nden olmak üzere, 700 şövalye ve

[876] Lyons & Jackson, 1995, s. 292-295.

9.000 piyadeden oluşan yeni bir ordu kurdu. Guy, bu orduyu Akka'ya götürerek şehri kuşatmaya başladı. Selahaddin de kuşatma ordusunu arkadan kuşattı. Böylece Guy, muhtemel bir garnizon ile yardıma gelen bir ordu arasında sıkışıp kaldı. Selahaddin, Eylül ayında Guy'ın ordusunu yarıp geçmeye çalıştı ama yıpratıcı bir çarpışmada geri püskürtüldü. Ekim ayında Guy ve Conrad'ın iyi işbirliği yaptığı sonuçsuz bir savaş daha oldu. Selahaddin zafer kazandığını iddia etse de, Müslüman ordusunun moralinin düşmesi ve ganimet taşıyan birliklerin kitleler halinde firar etmesi nedeniyle savaş meydanındaki avantajını kullanamadı. Savaşın talihi kesinlikle Lüzinyanlı Guy'in lehine dönmüştü. Selahaddin 1189'un başında Trablus, Sur, Antakya gibi hedefleri seçmişti; yılın sonunda ise hayatta kalmak için savaşıyordu.[877]

Ocak 1190 boyunca hasta olan Selahaddin, operasyonları yeni fikirlerden yoksun olan komutanlarına devretmek zorunda kalmıştı. Onlar da Hıristiyan cesetlerini Belus Nehri'ne (Na'aman) atarak bir humma salgını başlatmaya çalıştılar. Bağdat'taki halifenin desteğinin ılık olması ve kâfirlere karşı verilen mücadeleye cüzi mali katkılar göndermesi nedeniyle Selahaddin, Nisan 1190'da Beaufort Kalesi'nin nihai olarak teslim edilmesi gibi küçük zaferlerle avunmak zorunda kaldı. Ama bu yılın, yenilgiye uğrayacağı yıl olabileceğini biliyordu. Frederick Barbarossa 25.000 kişilik ordusuyla Macaristan'dan aşağı doğru ilerledi, Bizans imparatorunu Küçük Asya'ya geçmesine izin vermeye zorladı ve 1190 Mart'ının sonunda Çanakkale Boğazı'nı geçti. Selahaddin hâlâ Kılıçarslan'ın Almanları durdurabileceğini umuyordu ama Frederick 33 gün süren bir savaşın ardından Konya (Iconium) önlerinde Türkleri yenerek şehri ele geçirmişti. Görünüşte durdurulamaz olan Alman imparatoru, 10 Haziran'da Göksu (Saleph) Nehri'nde boğulduğunda "Allah" aniden Selahaddin'in yüzüne gülmüş gibi göründü. Selahaddin 25 Temmuz 1190'da bir zafer daha kazandı fakat bir kez daha devamını getiremedi ve üç gün sonra Champagnelı Henry'nin Haçlı takviyeleriyle gelmesi savaşın tüm etkisini ortadan kaldırdı. Selahaddin'in en büyük şansı Alman ordusunun artık zorlu olmamasıydı. İmparatorun ölümünden sonra dağılan Alman ordusu, yiyecek bulmayı kolaylaştırmak için üç bölüme ayrılmıştı ama Türkler için daha kolay bir av haline gelmişti. Frederick'in oğlu Swabia Dükü'nün komutasındaki sadece 5.000 kadar asker Antakya'ya girebildi. Almanlar Küçük Asya'daki felaket yürüyüşlerinde çok az şey başarmışlardı ama

[877] Lyons & Jackson, 1995, s. 298-304.

Selahaddin'i bütün bir yaz boyunca savunmada kalmaya zorlamışlardı. Onlardan korkacak pek bir şeyi olmadığını anladığında ve Akka kuşatıcılarına karşı kararlı operasyonlara devam etmeye çalıştığında, düşmanın bu arada denizden gelen yeni takviyelerle her zamankinden daha da güçlendiğini gördü. Barbarossa'dan gelen en korkunç tehdit artık yoktu ama Avrupa'nın en güçlü Hıristiyan hükümdarı öldüyse de, Selahaddin onun hemen arkasında ikinci ve üçüncü sıradaki kralların olduğunu biliyordu: Fransa Kralı Philip Augustus ve İngiltere'nin "müthiş" savaşçısı I. Richard.[878]

4.2.1. Richard'ın Sefer Hazırlıkları

VIII. Gregory'nin Ekim 1187'de yayımladığı bulla ile haçlı seferi daveti yapması üzerine henüz Akitanya Dükü olan Richard Kasım 1187'de haçı almıştı. Bu, Richard'ın bütün askeri ve siyasi kariyerinin en önemli olayıydı ve Alpler'in kuzeyinde haçı alıp haçlı seferine gidecek olan ilk prensti.[879] Bununla birlikte, bu aşamada, Latin Doğu'nun varlığını canlandırması en muhtemel olarak çağdaşlarını etkileyen adam, İtalya'nın belası Frederick Barbarossa'ydı.[880] Fakat Frederick 1190 Mayıs'ında Göksu Nehri geçmeye çalışırken boğulmuştu ve III. Haçlı Seferi'nin liderliği böylece diğer iki batılı prense geçmişti; İngiltere Kralı Richard ve Fransa Kralı Philis. Richard, Barbarossa'nın seferi başlayana kadar yola çıkmamıştı.[881] 1187'den taç giyme törenine ve sonrasına kadar I. Richard'ın kariyeri bu olaylar ve bu kutsal savaşla iç içe geçmiştir. Eylül 1189'un başlarında İngiltere Kralı ilan edilen Richard'ın neredeyse tüm inisiyatifi, enerjisi ve amacı III. Haçlı Seferi'nin planlanması, hazırlanması ve yürütülmesine adanmıştı.[882]

Haçlı seferine çıkmak basit bir girişim değildi, özellikle de Richard gibi büyük bir prens için. Bir filo inşa etmek ve ona yiyecek ve savaş malzemesi sağlamak için büyük çabalar sarf edildi. Ofislerin, toprakların ve ayrıcalıkların satışıyla büyük miktarlarda para toplandı. Örneğin İngiltere'den İskoçya'nın bağımsızlığı, Aslan

[878] McLynn, 2008, chpt. 6.
[879] Itinerarium, s. 140 (Ed. Stubbs).
[880] Asbridge, 2018, s. 13.
[881] Richard Huscroft, *Tales from the Long Twelfth Century: The Rise and Fall of the Angevin Empire*, Yale University Press, New Haven and London, 2016, s. 149-150.
[882] Asbridge, 2018, s. 12.

William tarafından 6.666 sterlin ödenmesi karşılığında garanti altına alınmıştı. Tarihçiler geleneksel olarak Richard'ı saltanatının başında İngiltere'ye karşı tutumu nedeniyle eleştirmekte gecikmediler. Richard'ın İngiltere'yi zenginliği için sömürdüğü ve krallığını ihmal ettiği iddia edildi. Ancak son zamanlarda yapılan yeniden değerlendirmeler Richard'ın düzenlemelerini ne kadar dikkatli yaptığını, İngiltere'yi sadece bir para kaynağı olarak görmediğini göstermiştir. Dahası, çağdaşları Richard'ın en büyük görevinin Kudüs'ü kurtarmaya çalışmak olduğu konusunda hemfikirdi. Bu sadece dini bir görev de değildi. Kudüs Kraliçesi Sibylla, Richard'ın kuzeniydi ve kocası Lüzinyanlı Guy, Richard'ın Akitanya'daki vasallarından biriydi. Richard iyi bir lort ve akrabanın yapması gerektiği gibi davranıyordu.[883]

Bir dizi faktör Richard'ın haçlı seferine bağlılığının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Araştırmalar, geçmişte haçlı seferlerine katılmış akrabaları olan bireylerin kendilerinin de katılma ihtimalinin çok daha yüksek olduğunu göstermiştir ve bu kutsal savaşlar için heves ve asker toplamanın akrabalık ve himaye ağlarıyla yakından bağlantılı olduğuna şüphe yoktur.[884] Richard'ın kendi "haçlı soyağacı" oldukça netti. Annesi Kraliçe Eleanor 1140'ların sonunda II. Haçlı Seferi'yle Levant'a gitmiş, babası II. Henry ve ağabeyi Genç Kral Henry de yeminlerini hiçbir zaman yerine getirmemiş olsalar da haçı kabul etmişlerdi. Aslan Yürekli Richard'ın Kudüs Krallığı'nın yönetici elitiyle olan ailevi ve feodal bağları da önemliydi. Richard, Kudüs Kralı Anjoulu Fulk'un (1131-42) büyük torunu, şimdiki kraliçe Sibylla'nın kuzeni ve kocası Lüzinyanlı Guy'ın eski derebeyiydi. Bu tür bir geçmişe sahip olan Richard'ın kutsal topraklardaki olayları görmezden gelmesi neredeyse imkânsızdı.[885]

Fakat Richard'ın motivasyonunu salt savaşsever karakterine, şövalyeliğine, akraba ve feodal bağlarını korumaya indirgememek gerekir. Oldukça çarpıcı bir hadise, birçok çağdaşı gibi Richard'ın da içini kemiren bir lanetlenme korkusu taşıdığını göstermektedir. 1190 sonbaharında Yakın Doğu'ya giderken Sicilya'da mola vermiş ve orada Reginald de Moac adlı bir Angevin destekçisinin şapelinde canlı bir

[883] Aynı yer.
[884] Jonathan Riley-Smith, *The First Crusaders, 1095–1131*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s. 81 vd.
[885] Asbridge, 2018, s. 13.

pişmanlık gösterisi yapmıştı. Richard'ın çırılçıplak soyunduğu, kendisini, toplanan din adamlarının ayaklarına attığı ve birçok günahını ateşli bir şekilde itiraf ettiği anlatılmaktadır. Aynı sıralarda, Richard'ın yaklaşan kutsal savaştaki başarısını kendinden emin bir şekilde öngören, Selahaddin'i Mesih Karşıtı'nın (Anti-Christ/Deccal) bir öncüsü olarak gösteren ve Haçlı seferini Kıyamet'e (End of the Days) doğru giden bir olaylar döngüsünün parçası olarak sunan ünlü bir güney İtalyan mistik ve kahin olan Fiore'li Joachim'i ziyaret etmişti.[886] Tüm bunlar, en azından 1190'ın sonlarında, Richard'ın düşüncesinin kader ve kıyamet kavramlarıyla şekillenmiş olabileceğini göstermektedir.

Richard'ın haçlı seferini ne ölçüde dindarlığının ve ne ölçüde şövalyeliğinin bir ifadesi olarak gördüğünü tam olarak söylemek imkânsızdır, ancak papanın silahlanma çağrısını görmezden gelmesini neredeyse imkânsız kılacak başka olgular da söz konusu olmuştur. Richard'ın davranışları çeşitli düzeylerde toplumsal baskılar ve beklentiler tarafından koşullandırılmış olabilir. XII. Yüzyıl boyunca Batı Avrupa krallarının liderlik, mali kaynak ve insan gücü sağlayarak haçlı seferlerine katılması geleneksel hale gelmişti. Standart, 1147'de hem Fransa Kralı VII. Louis hem de Kutsal Roma-Cermen İmparatoru III. Conrad'ın kutsal toprakları savunma umuduyla II. Haçlı Seferi'ne çıkmalarıyla belirlenmişti. 1180'lere gelindiğinde, Latin hükümdarlar, Tanrı'nın yeryüzünde görevlendirdiği yöneticiler olarak kutsal görevlerinin bir parçası olarak, kutsal savaşa destek vermek zorundaydılar. Richard İngiltere kralı olduğunda, bu sorumluluk onun da omuzlarına yüklenmişti.[887]

Peki, Richard haçlı zaferi uğruna İngiltere'nin kaynaklarını dikkatsizce sömürmüş müydü? Aslında, hükümdarlığının ilk yılındaki eylemleri, birbirine bağlı iki hedefe öncelik verildiğini göstermektedir; kutsal savaşı finanse etmek için mali kaynak toplamak; aynı zamanda yokluğunda krallığın güvenliğini sağlamak. Tahta yeni çıkmış olmasına rağmen Richard'ın savaş tecrübesi vardı ve askeri seferlerin sadece cesaret ve kahramanlıkla kazanılamayacağını çok iyi biliyordu. Ortaçağ'da, her çağda olduğu gibi, başarılı orduların silah ve zırhtan atlara, gemilere ve hepsinden önemlisi yiyeceğe kadar pek çok kaynağa ihtiyacı vardı. Bu temel ihtiyaçlar paraya mal

[886] Howden, Chronica, III, s. 74–79.
[887] Asbridge, 2018, s. 15.

oluyordu ve yaklaşan seferin büyüklüğü, bunun diğerlerinden daha pahalı olacağı anlamına geliyordu.[888]

Richard tahta çıktığı andan itibaren gözünü mümkün olan en büyük "savaş sandığını" toplamaya dikti. Bu konuda babası tarafından bazı önemli ilerlemeler kaydedilmişti. Henry 1188'de "Selahaddin Öşrü" (Saladin Tithe) adı verilen ve aforoz tehdidiyle tüm taşınır mallar üzerinden yüzde 10 oranında alınan vergiyi uygulamaya koymuş ve bu vergi pek rağbet görmese de 100.000 mark gibi muazzam bir meblağ getirmişti.[889] Tahsilatlar yeni kral döneminde de devam etti, ancak Richard aynı zamanda toprakları, unvanları ve imtiyazları açık artırmaya çıkararak kraliyetin para toplama çabalarını genişletmeye ve yoğunlaştırmaya çalıştı. İngiltere'de 'sahip olduğu her şeyi satışa çıkardı; ofisler, lortluklar, kontluklar, şeriflikler, kaleler, kasabalar. Hatta Richard'ın "*eğer uygun bir alıcı bulursam, Londra'yı bile satarım*" şeklindeki şaka yollu söylemi yıllardır Haçlı seferleri konusunda çalışan araştırmacıların vurguladıkları bir ifade olmuştu.[890]

Richard'ın yaklaşımı o kadar da pervasız görünmemektedir. Örneğin, II. Henry'nin saltanatının sonunda İngiltere'de görev yapan yirmi yedi şeriften beşi hariç hepsini değiştirdi ve her yeni şerif bu değerli onur karşılığında kraliyete yüklü bir para ödemek zorunda kaldı. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalarla, bu atamaların sağduyu ve öngörü ile yapıldığı sonucuna varılmıştır. Çünkü adaylar ileriye dönük idari verimlilikleri ve krala sadakatleri açısından dikkatle incelenmiştir.[891] Richard'ın saltanatının başında aldığı önlemler, krallığın en önemli kentsel yerleşimlerinin çoğunu refah yoluna sokarak İngiliz tarihinin şekillenmesine de yardımcı olmuştur. 18 Kasım 1189'da Northampton'daki kasabalılara 120 sterlin ödemeleri karşılığında kendi kendilerini yönetme ve geçiş ücretlerinden muaf olma hakkı verilirken, birkaç hafta sonra Bath katedral kentindeki tüccar loncası üyeleri kendi pazarlarını kurma hakkını satın almışlardı. Sonuç olarak, Richard'ın kraliyet gelirlerini artırma çabaları oldukça başarılı oldu. Richard'ın saltanatının ilk hesap yılında kraliyet 31.000 sterlinden fazla gelir elde etmişti. Bu önceki on iki ayda kaydedilen gelirin iki

[888] Asbridge, 2018, s. 17.
[889] Howden, Gesta, II, s. 90
[890] William of Newburgh, *Historia Rerum Anglicarum*, Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, Richard Howlett (Ed.), 4 Vols, Longman, London 1884–9, Vol. I, s. 303 vd.
[891] Turner & Heiser, 2000, s. 100-101.

katıydı. Bu zenginlik Richard'ın III. Haçlı Seferi'ne hükmetmesini ve yönetmesini sağladı, çünkü mali kaynakları Fransa Kralı Philip'in sahip olduklarının çok ötesindeydi. Richard sefere hazırlanmak için yaklaşık 14.000 sterlin harcamıştı. Bunlar, ulaşım, gemilerin hazırlanması ve temel malzemelerin stoklanması gibi kalemlerdi. Buna en az 60.000 at nalı ve 14.000 kadar iyileştirilmiş domuz karkası satın almak da dâhildi.[892]

En azından kendisini tatmin edecek kadar İngiltere'nin işlerini yoluna koyan Richard, 12 Aralık 1189'da Dover'dan Calais'ye sekiz saatlik bir yolculuk yaparak Normandiya'ya geçti ve Noel'i Lyon-la-Forêt'de geçirdi.[893] 30 Aralık'ta Philip ile Nonancourt'ta bir konferans daha düzenledi. Birinin topraklarına yapılacak bir saldırının diğerinin topraklarına yapılmış sayılacağı bir saldırmazlık anlaşması üzerinde mutabık kalındı. Richard ve Philip, Batı Avrupa'da akla gelebilecek tek saldırganlar olduklarından, bu anlaşma iki hükümdar Haçlı seferindeyken barışı etkin bir şekilde garanti altına alıyordu. Daha da tartışmalı olanı, Richard'ın Navarrelı Berengaria'yı elde etmek için ciddi müzakereler yürüttüğü sırada Alice ile evlenme vaadini yenilemesiydi. Richard, önce Philip'i babasına karşı kendi tarafına çekmek, sonra da Haçlı seferinin devam etmesini sağlamak için Alice kartını 1188-89 yılları boyunca oyunda tuttu. Richard, bu konudaki yalanları ve yarı gerçekleri nedeniyle çok fazla aşağılanmıştır, fakat Alice ile asla evlenmeyeceğini açıkça ifade etseydi, Philip ile savaş kaçınılmaz bir sonuçtu. Tüm bu sorunların gerçek nedeni ise II. Henry'ydi. Diğer pek çok hükümdar gibi, şehvetinin, sert politika düşüncelerine galip gelmesine izin vermişti ve şimdi oğlu parçaları toplamak zorunda kalıyordu. Alice meselesi Philip ve Richard arasında süregelen bir yaraydı ve Haçlı Seferi'ne sorunlu ve uğursuz bir başlangıç yapmalarına neden olmuştu.[894]

Richard ve Philip, sefer hazırlıklarını yaparken yaşlı imparator Frederick Barbarossa Tuna ve Küçük Asya üzerinden kutsal topraklara doğru karadan ilerliyordu. Richard, hazırlıklarını ağırdan alarak altı ay boyunca kıtadaki topraklarını gezdi, Normandiya, Anjou ve Akitanya'da senyörler atadı ve "*teste me ipso*" (kendi tanıklığımla) altında

[892] Asbridge, 2018, s. 17-18.
[893] Gerald of Wales, IV, s. 380; Howden, Gesta, II, s.101.
[894] Jim Bradbury, *Philip Augustus: King of France 1180-1223*, Routledge, London & New York 2013, s. 78-79.

beratlar verdi.[895] Richard ve Philip arasında 16 Mart'ta Dreux'de, Nonancourt'da kararlaştırılan barış şartlarını teyit etmek için, Kilise'nin antlaşma şartlarını ihlal eden herkesi aforoz edeceği şartı da eklenerek bir toplantı daha yapıldı. İki kral, sefer hazırlıkları programın gerisinde kaldığı için 24 Haziran'da yola çıkılması konusunda anlaştı.[896]

Ardından Richard güneye yöneldi ve Mayıs ayında Pireneler'deydi. Bayonne'u ziyaret etti ve Bigorre bölgesine kısa bir ziyarette bulundu; burada Chis kalesinin lordunu, özellikle Santiago de Compostela'ya gidip gelirken bu bölgeden geçen hacıları yağmaladığı gerekçesiyle astırdı.[897] Richard bu bölgede varlığını hissettirmek istiyordu çünkü eski düşmanı Toulouse'lu Raymond, Fransa'nın Haç'ı kabul etmemiş tek büyük prensiydi. Richard Akdeniz'in diğer tarafına geçtiğinde Raymond'un niyetinin ne olabileceğini tahmin etmek için dahi olmaya gerek yoktu. Richard'ın karşı hamlesi, Aragonlu Alfonso II ile 1180'lerin sonunda çok işe yaramış olan eski ittifakını güçlendirmekti. Alfonso artık Kastilyalı Alfonso'ya karşı Navarre Kralı VI Sancho ile ittifak halinde olduğundan, Richard'ın bu yeni ittifakı Toulouse'lu Raymond gibi uyuyan ama henüz can çekişmeyen köpeklere karşı güçlendirmesi mantıklı geliyordu.[898]

Yaklaşık 1188'den beri Richard'ın Navarralı Sancho'nun kızı Berengaria ile bir İspanyol evliliği yapmak istediğine dair söylentiler vardı. Söylentiler sonunda doğru çıktı ama bu evlilikle ilgili kafa karıştıran çok şey vardı. En bariz olanı evliliğin resmiyete dökülmesinin uzun sürmesiydi: Richard ancak Mayıs 1191'de, Kıbrıs'ta Berengaria'yı eş olarak kabul etti.[899] Sorun elbette Richard'ın daha önce Fransa'dan Alice ile evlenme sözü vermiş olmasıydı. Sancho, Alice'le evlenmeye zaten alenen söz vermiş olan bir adamın kızını isteme teklifine olumlu yaklaşması da düşündürücüdür. Sonuçta Richard'ın Alice'e evlilik teklif edip sonra teklifi geri çekme konusunda zaten bir sicili vardı. Bu, Richard'ın da babası gibi ikiyüzlü, sinsi ve yalancı olduğu anlamına gelmiyor muydu? Evliliğin nedeni, Sancho'nun Richard'ı

[895] McLynn, 2008, chpt. 7.
[896] Ralph of Diceto, II, s. 77
[897] Howden, Chronica, III, s. 35.
[898] McLynn, 2008, chpt. 7.
[899] John Gillingham, "Richard I and Berengaria of Navarre", *Historical Research*, Vol. 53, Issue 128, 1980, ss.157-173.

Toulouse'lu Raymond'da karşı ve Richard'ın da Sancho'yu Kastilya'nın tecavüzlerine karşı korumalarına yönelik bir ittifak oluşturmaktı fakat gerçekleşmesi şu aşamada mümkün görünmüyordu. Kırılma noktası Mart 1190'da Normandiya'da geldi. Richard, Philip'le Dreux'da buluşmadan dört gün önce, aralarında Canterbury Başpiskoposu Baldwin, kardeşi John ve üvey kardeşi Geoffrey'nin de bulunduğu önemli soylular ve kilise adamlarından oluşan büyük bir grubu, kanon hukukunun inceliklerini ve hanedan evliliğinin sonuçlarını tartışmak üzere bir araya getirmişti. İngiltere'den yeni gelen en önemli katılımcılar Akitanyalı Eleanor ve Alice'in kendisiydi. Dört gün sonraki Dreux toplantısında Philip'in, Richard'ın Alice'le evlenme teklifini geri çekmeyi düşüneceğine söz verdiği ve böylece Richard'ın güneye doğru yola çıkmasının önünü açtığı açıktır, ancak Philip bu konuda bir yıl daha resmi olarak yumuşamayacaktır. Richard, Navarralı Sancho ile buluştu ve birkaç gün süren sıkı pazarlıklar yapıldı. Philip, Richard'ı Alice'e yaptığı 'tekliften' vazgeçirmeye hâlâ resmen razı olmadığından, Sancho kızı Berengaria için parlak bir evlilik vaadi ile Richard'a ne kadar güvenebileceği konusundaki kararsızlığı arasında kalmıştı. Pirene konferansının ayrıntıları belirsizliğini koruyor, ancak Richard İspanya kralının kızını serbest bırakmasını sağlamak için bazı ağır özel taahhütlerde bulunmuş ve muhtemelen kesesinden çok miktarda altın dağıtmış olmalıydı.[900]

Richard bir eşle anlaşarak en azından Angevin İmparatorluğu'na bir veliaht bile bırakmadan Haçlı seferine çıktığı, ölmesi ve hırslı John'un bebek Arthur'la veliahtlık tartışmasına girmesi halinde olası bir kaos dünyasının kapılarını araladığı yönündeki suçlamalara cevap vermiş oluyordu. Sancho ile yaptığı dolambaçlı müzakerelerden kurtulan John, Haçlı ordusuna son rötuşları yapmak için tekrar kuzeye yöneldi. Haziran 1190'da Chinon'da, Lizbon yakınlarında Tagus nehrinin ağzındaki ilk buluşma noktasına giderken askeri ve deniz disiplinini düzenleyecek bir dizi acımasız yasa yayınladı. Bu yönetmelik şunları içeriyordu: Bir başkasını öldüren kişi ölüye bağlanacak ve denizdeyse denize atılacak; karadaysa onunla birlikte gömülecektir. Herhangi bir adamın bıçağını bir başkasına karşı çektiği yasal tanıklar tarafından kanıtlanırsa, eli kesilecektir. Eğer bir kimse kan akıtmaksızın bir başkasına yumruk atarsa, üç kez denize batırılacaktır. Küfürlü ya da sövücü

[900] John Gillingham, *Richard Coeur de Lion: Kingship, Chivalry and War in the Twelfth Century*, Hambledon Press, London 1994, s. 119 vd.

konuşmanın cezası her olay için bir ons gümüş para cezası olacaktır. Hırsızlık yaparken yakalanan herkesin başı tıraş edilecek, katranlanacak, tüyleri yolunacak ve ilk karaya vurduğu yerde karaya çıkarılacaktı.[901] Tüm bunlar kulağa ağır gelse de, devamında Richard'ın ne yaptığını bildiği açıkça görülmektedir. Philip'le bir başka buluşma için karadan güneye doğru ilerlerken, Robert de Sable ve Richard de Canville komutasındaki altmış üç gemi, La Rochelle ve Rochefort'ta gemiye binmiş olan Haçlılarla dolu olarak, Biscay Körfezi'nin fırtınalarına ve tuzaklarına göğüs germek için Ile d'Oléron'dan uzaklaştı. İddiaya göre sadece Aziz Thomas Becket'in araya girerek yatıştırabildiği korkunç bir fırtınadan sonra Tagus Halici'ne sağ salim ulaştılar, ancak kıyı izni sırasında askerler Lizbon'da bir isyan başlattılar, önce Yahudileri ve Müslümanları hedef aldılar, ancak kısa süre sonra gördükleri her şeyi yakıp yağmaladılar. Sözde Tanrı'nın askerleri bir tecavüz cümbüşüne daldılar ve geçişlerini yıkılmış binalar, çiğnenmiş üzüm bağları ve harap olmuş meyve bahçeleriyle işaretlediler. Portekiz kralının hoşgörüsü için çok şey söylenebilir ki, sonunda düzeni yeniden sağladığında, suçluları asmak yerine sadece hapse attı. Haçlılara zarar vermeyi yasaklayan Papalık yasağı, bir grup değersiz tecavüzcüyü ve katili fazlasıyla hak ettikleri darağacından kurtarmıştır.[902]

Chinon'daki kararlarından sonra Richard Tours'a geçti ve burada geleneksel hacı asasını aldı, asa üzerine eğildiğinde kırıldı.[903] Bu, Üçüncü Haçlı Seferi için bu yılki ikinci kötü alametti. İlki Philip'in kraliçesi Isabella'nın ölümüydü ve batıl inançları olanlar tarafından hemen Tanrı'nın hoşnutsuzluğunun bir işareti olarak yorumlanmıştı. Üçüncüsü ise Frederick Barbarossa'nın ölüm haberiydi. Richard 2 Temmuz'da Philip'le Fransız topraklarındaki Vezelay'de buluştu ve iki ordunun Sicilya'da yeniden bir araya gelmesi için planlar yaptı; Batı Avrupa aynı güzergâhtan giden 20.000 kadar askeri kaldıramazdı ve Messina birleşik İngiliz-Fransız filosunu ayakta tutabilecek tek açık deniz limanıydı. Vezelay'de iki kral bir anlaşma daha yaptı ve yemin ederek kendilerini buna bağladılar: yeni topraklar, yeni mülkler ve yeni zenginlikler kazanmak niyetindeydiler ve fethettikleri her şeyi

[901] Korunur, 2019, s. 85; Howden, Gesta, II, s. 110-111.
[902] Howden, Gesta, II, s. 115-122.
[903] Howden, Chronica, III, s. 36-37.

paylaşacaklardı.[904] Richard ve tarafsız gözlemcilerin çoğu, anlaşmanın birlikte fethettikleri topraklarla ilgili olduğu ve Philip'in Richard'ın tek taraflı olarak elde ettiği hiçbir şey üzerinde hak iddia etmeyeceği sonucuna vardılar. İki kral Vezelay'den Lyon'a doğru at sürerek Corbigny, Moulins ve Belleville-sur-Saône üzerinden seyahat ettiler.[905] 10 Temmuz'da Lyon'da Philip ve Richard ayrıldılar; Philip Cenova'ya, Richard ise Marsilya'ya doğru yola çıktı. Richard 13 Temmuz'da Vienne, Valence ve Montelimar, Orange ve Avignon üzerinden Marsilya'ya giden bir yolculuğa başladı.[906] Ancak gecikmeler ve planların aksaması devam etti. Richard Marsilya'da Ile d'Oléron'dan gelen deniz ordusuyla buluşmayı umuyordu ama altmış üç gemi Lizbon fiyaskosundan sonra hâlâ Cebelitarık Boğazı'nı geçmeye çalışıyordu; bu filonun Tagus'tan Akdeniz'e ve İspanya sahili boyunca Marsilya'ya gitmesi bir ay sürecekti.

4.2.2. Haçlı Yolu: Messina

Lizbon'daki utanç verici davranışının ardından Cebelitarık Boğazı'ndan geçmeye çalışan donanmayı bir hafta bekledikten sonra Richard, karadaki kuvvetlerini ikiye bölerek yarısını doğrudan kutsal topraklara gönderdi. Bu kuvvette Canterbury Başpiskoposu Baldwin, Ranulph Glanville ve Salisbury piskoposu olan yeğeni Hubert Walter gibi önemli kişiler vardı. Bu birlik 30 Eylül'de Sur'a, 12 Ekim'de de Akka'ya vardı.[907] Richard'ın komuta ettiği birlik 7 Ağustos'ta on büyük gemi ve yirmi kadırgayla yola çıktı ve Philip'in Lyon'da iki hükümdarın yollarını ayırmasından sonra gittiği Cenova'dan başlayarak İtalya'nın batı kıyılarında yavaş bir gezintiye çıktı.

Philip'in idari düzenlemeleri Richard'ınkinden daha etkileyici görünüyordu. Çünkü ordusunu Filistin'e götürmek üzere bir Ceneviz filosu kiralamıştı ve bu işlem ayrıntılı ve titiz bir şekilde kaydedilmişti: 650 şövalye ve şövalye başına iki süvari, toplamda

[904] Marianne Ailes (Ed. & Trans.), *The History of the Holy War or Ambroise's Estoire de la Guerre Sainte*, Woodbridge 2003, II, s. 35. (Bundan sonra Ambroise olarak geçecektir.)
[905] Ambroise, s. 36.
[906] William Stubbs (Ed.), "Itinerarium Peregrinorum Et Gesta Regis Ricardi", *Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I*, Rolls Series, Longman, London 1864, s. 153. (Bundan sonra Itinerarium olarak geçecektir.)
[907] Peter W. Edbury, *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade*, Aldershot 1996, s. 171; Howden, Chronica, III, s. 42; Ernoul, s. 199-200.

yaklaşık 2.000 adam, Outremer'e ulaşım, sekiz ay boyunca kendileri için yiyecek ve atları için yem ve hatta toplam 5.850 mark karşılığında dört aylık şarap tedariki sağlanacaktı.[908] Birçok Fransız şövalyesi karadan ilerlemiş ya da başka yollarla önden gitmiş olsa da, Philip'in toplam sayısı Richard'ın tahminen 10.000 kişilik ordusundan çok daha azdı. Cenova'da Richard, Philip'i St. Lawrence Kilisesi'nde gizemli bir hastalıktan yatarken buldu. Kronikler, bunun kötü bir deniz tutmasından başka bir şey olmadığını söylüyorlardı. Richard ve Philip, siyasi farklılıklarına rağmen, o zamana kadar her zaman iyi kişisel ilişkilere sahip olmuşlardı. Öyle ki bugün ihtiyatsız yazarlar onlardan hala "aşıklar" olarak bahsedebilmektedir. Fakat öyle görünüyor ki bu noktada efsanevi bir kan davasıyla sonuçlanacak ciddi anlaşmazlıkların ilkini yaşadılar. Philip Richard'dan beş kadırga ödünç istemiş, Richard üç kadırga teklif etmiş ve Philip bunu kişisel bir hakaret olarak algılayarak öfkeyle reddetmiştir.[909]

Richard'ın filosu daha sonra Portofino'ya ve Pisa'yı ziyaret etme fırsatı sağlayan Portovenere'ye ilerledi. Yolculuk Baratti Burnu'nu geçerek Piombino kalesine, oradan da Elba adasındaki Portoferrajo, Monte-Argentario yarımadası, Porto Ercole ve Civitavecchia üzerinden Ostia'ya devam etti.[910] Ardından, o zamanlar Avrupa tıbbının önde gelen merkezi olarak kabul edilen yakınlardaki Salerno'da beş gün daha geçirdi. Yavaş ilerleyişinin bir yöntemi vardı, çünkü ana filoya tüm hızıyla takip etmesi için talimatlar bırakmıştı. Bu haydutlar ve serserilerden oluşan donanma 22 Ağustos'ta Marsilya'ya ulaştı ve ayın 30'unda tekrar yola çıktı. Richard Salerno'dayken, donanmanın kendisini atlattığını ve Messina açıklarında olduğunu duydu.[911] O akşam Messina Boğazı'nı geçerek filosuna katıldı ve ertesi gün Messina'ya zaferle giriş yaptı. Philip'le 24 Eylül'de yapılan görüşme sıkıntılı geçmişti. Philip Eylül'ün 16'sından beri Messina'daydı ve neredeyse hiç dikkat çekmemişti. Fakat şimdi Richard'a yapılan muhteşem karşılama onu gölgede bırakmış ve sinirlendirmişti. Sicilyalılar İngiliz filosuna ve çok dilli mürettebatına ilgi duymuşa benziyorlardı. Vasalından istediği ödünç gemileri alamamış olması ve tek bir gemiyle gelmek zorunda kalmasına kızan Philip, Richard'ın şaşalı

[908] McLynn, 2008, chpt. 7.
[909] John T. Appleby (Ed. & Trans.), *The Chronicle of Richard of Devizes of the Time of Richard the First*, Thomas Nelson & Sons, London & New York 1963, s. 15.
[910] Howden, Chronica, III, s. 39.
[911] Howden, Gesta, II, s. 124.

karşılamasına fazlasıyla içerlemiş ve kraliyet sarayındaki odasından ayrıldığını ve hemen Outremer'e doğru yelken açtığını duyurmuştu. Fakat Philip savaşçı olduğu kadar korkak bir denizciydi de. Messina limanından daha yeni ayrılmıştı ki deniz kabarmaya başladı ve dalgalar karşısında dehşete düşen Philip Messina'ya dönmek zorunda kaldı.[912]

Kudüs'teki Hıristiyan krallığını krizden kurtarmak için yola çıkan Richard, Sicilya'ya vardığında tesadüfen başka bir siyasi girdabın içine düşmüştü. Portakal, limon, şeker kamışı ve pamuk dışında, Roma döneminde olduğu gibi Akdeniz'in "ekmek teknesi" olan Sicilya Adası, bol tarımsal zenginliğe sahip müreffeh ve varlıklı bir krallıktı. Batı Avrupa, Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz arasındaki kavşak noktasında bulunan Sicilya, ticaret yolları ve stratejik düğüm noktaları üzerindeki çatışmalar için her zaman önemli bir üs olmuştu. Kasım 1189'da çocuksuz Kral II. William'ın ölümü üzerine siyasi bir kriz ortaya çıkmıştı. Veraset kanunlarına göre krallık, Frederick Barbarossa'nın oğlu Henry ile evli olan merhum kralın halası Constance'a geçti. Barbarossa'nın kariyeri büyük ölçüde İtalya'da Alman hegemonyasını kurmaya çalışmakla geçtiğinden, Kutsal Roma İmparatorluğu silah zoruyla elde edemediğini hanedan evliliği yoluyla elde etmeye çalışmıştı. Guelph ve Ghibelline çatışmasından dolayı hâlâ yaralı olan Papalık, Sicilya'nın Alman yörüngesine girmesini en az Sicilyalılar kadar istemiyordu. Alman karşıtı olan Sicilyalı soylular merhum kralın gayrimeşru kuzeni olduğu gerekçesiyle Lecce'li Tancred'i yeni kral olarak tanımışlardı.[913] Fakat bu girişim, hem Müslüman isyanını hem de Almanya'dan gelen bir istilayı tetikledi. Haçlılar geldiğinde iç savaşın tozu henüz yeni yeni yatışmıştı.[914] Richard'ın ise daha farklı bir şikâyeti vardı. Kız kardeşi Joan, II. William ile evliydi ve Tancred, Joan'ın sorun çıkarmasından korktuğu için onu ev hapsine almış ve Monte San Angelo Kontluğu'nun gelirine el koymuştu. Dahası, William para, altın tabak, tahıl, şarap ve savaş gemilerinden oluşan muazzam servetini kayınpederi II. Henry II'ye miras bırakmıştı. Ancak Tancred, Henry'nin ölümünü bahane ederek vasiyeti hükümsüz ilan etmişti.[915]

[912] Ambroise, s. 38 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 125-126.
[913] John Julius Norwich, *The Kingdom in the Sun 1130-1194*, [Elektronik Sürüm], Faber and Faber, London 2010, s. 356 vd.
[914] McLynn, 2008, chpt. 7.
[915] Howden, Gesta, II, s. 132-133; Huscroft, 2016, s. 150.

Richard Messina'dan Palermo'daki Tancred'e basit bir mesajla elçiler gönderdi: kız kardeşimi serbest bırakın ya da sonuçlarına katlanın. Tancred, Joan'ı hemen serbest bıraktı ancak miras konusunda oyaladı ve büyük bir para hibesiyle telafi etmeye çalıştı.[916] Fakat memnun olmayan Richard, Messina Boğazı'nın anakara tarafındaki müstahkem Bagnara manastırını ele geçirip kız kardeşi Joan'ı oraya yerleştirdi. Alice'in başına gelenlerden rahatsız olan Richard, Philip'in Joan'a karşı bir ilgi duyduğunu düşündü ve hanedan evliliği ihtimalini ortaya atarak ona karşılık vermeyi düşündü.[917] Ancak kısa süre sonra ilgilenmesi gereken daha ciddi meseleler ortaya çıkmıştı. Yanlış anlamalar ve iletişimsizlik kısa sürede yerli halk ile haçlı birlikleri arasında ölümcül bir düşmanlığa dönüştü. Dahası, yaşamın temel ihtiyaçlarına olan talebin arzı aşması nedeniyle, bu kadar çok sayıda askerin varlığı kısa sürede gıda fiyatlarının, özellikle de temel gıda maddelerinin hızla artmasına neden oldu. Haçlılar için artan gıda fiyatları Sicilyalıların açgözlülüğü, sömürüsü ve vurgunculuğu anlamına geliyordu.[918] İnatçı pazarlıklar Haçlıların istenen fiyatları ödemeyi reddetmesine yol açtı ve içlerinden daha kabadayı olanları yerel halka karşı kaba davrandı. Bunun kaçınılmaz sonucu şiddet oldu. Tecavüzden ve nihayetinde köleleştirilmekten korkan Messinalılar ayaklandı. Richard'ın 2 Ekim'de bir başka kaleyi, San Salvatore Rum manastırını ele geçirmesi ise bardağı taşıran son damla oldu. Richard ve adamlarının kışı Sicilya'da geçirmeyi planladıkları, böylece daha fazla tecavüz, baştan çıkarma, gasp, şiddet ve zorbalık olacağı söylentisi yayıldı.[919]

Richard 4 Ekim'de Kral Philip, Tancred'in yerel valileri ve Monreale, Reggio ve Messina başpiskoposlarıyla toplantı halindeyken, adamlarının Messina halkı tarafından ağır bir saldırıya uğradığı ve ilk hedef olarak Akitanya baronlarından Lusignanlı Hugh'un seçildiği haberini aldı. Richard hemen konferansı dağıttı ve ordusunun komutasını üstlendi. Bu ayaklanmayla başa çıkmanın tek yolu Messina'yı sistematik bir şekilde fethetmekti, bu yüzden hazırlıklarını yaptı. Ardından şehrin kapılarını kırdı ve kana susamış, intikamcı birliklerin başında içeri daldı. Savaş sert ve göğüs göğüse geçmişti. Richard'ın yirmi beş şövalyesi de dâhil olmak üzere kayıplar yüksekti. İngilizlerin öfkesine rağmen, Philip ve Fransızlar savaş sırasında

[916] Devizes, s. 17 (Trans. Appleby).
[917] Howden, Gesta, II, s. 126.
[918] Ambroise, s. 39-40 (Trans. Ailes).
[919] Howden, Gesta, II, s. 127-128.

tarafsız kaldılar ve hatta Philip yerlileri kayırıyor gibi göründü.[920] Ancak Richard ve adamlarının yardıma ihtiyacı yoktu ve operasyonların sonunda onları bekleyen yağma ve tecavüzü hissedebiliyorlardı. Çok geçmeden yerel direniş çöktü. Ambroise, Richard'ın Messina'nın fethini kısa sürede tamamladığını söyledi. Ardından Messina, Lizbon'un yaşadıklarını tattığında kaçınılmaz sonuç geldi. Muzaffer birlikler yağmalamak ve yakmak için tüccarların mahallelerine hücum ederken limanın üzerinde dumanlar yükseldi. Birçok dükkân sahibi uyguladığı yüksek fiyatlardan pişmanlık duyarak yaşadı ve birçok dükkân sahibinin karısı ve kızı vurgunculuğunun bedelini ölümden daha kötü bir kaderle ödedi.[921]

Richard'ın hızlı zaferi Philip'i iyice çileden çıkardı ve Messina'nın kulelerinden ve surlarından akan İngiltere ve Akitanya sancaklarını gördüğünde hakarete uğradığını iddia etti. Sancakların dalgalanması, renkleri dalgalanan lordun mutlak hâkimiyetini ima ettiğinden, o koşullarda saçma bir şekilde Richard'dan kendi nişanlarını indirmesini ve yerine Fransa'nınkileri koymasını talep etti. Bir protokol sıkıntısı yüzünden tüm Haçlı seferini iptal etmek istemeyen Richard, kendi sancaklarını indirip yerine Tapınakçılar ve Hospitaller'in tarafsız flamalarını koyarak uzlaştı. Böylece Tancred şartları kabul edene kadar Messina'nın bekçileri olarak kalacaklardı.[922] Bu, Richard ile Philip arasındaki ikinci çekişmeydi ve bazı tarihçiler bunun en önemli çekişme olduğunu söylüyordu. Çünkü Philip, Richard'ın Vezelay'deki "hepimiz birimiz için" anlaşmasının şartlarını çiğnediği saplantısını geliştirmeye başlamıştı.[923] Bu arada Richard zengin kasabalılardan rehineler aldı ve yaraya tuz basmak için şehre bakan bir tepeye ahşap bir kale inşa etti. Mategrifon kalesine ek olarak yaptırdığı bu yapıya "Yunanlıları Öldürmek" (Mate Griffon) adını verdi.[924]

Messina'yı kalıcı olarak kaybetme ihtimaliyle karşı karşıya kalan Tancred, Joan'ın çeyizinin ve Richard'ın diğer mali mağduriyetlerinin tam karşılığı olarak Richard'a muazzam miktarda altın ödemeyi kabul etti. Lecce'li Tancred kurnaz bir diplomattı. Richard'ın taleplerini kabul etmesi karşılığında, İngiltere kralının Alman

[920] Itinerarium, s. 162 (Ed. Stubbs); Howden, Gesta, II, s. 128-129.
[921] Ambroise, s. 41-42 (Trans. Ailes).
[922] Howden, Chronica, III, s. 58.
[923] Ambroise, s. 42-43 (Trans. Ailes).
[924] Ernoul, s. 203; Ambroise, s. 44 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 138.

imparatorunun düşmanı haline gelmesini sağlayacak diplomatik bir başarı elde etmişti.[925] Daha önce benzer bir anlaşma teklif edilen Philip Augustus, Almanya'yı düşman edinmemek için bunu geri çevirmişti. Oysa Richard hem diplomasi yeteneğinden hem de öngörüden yoksundu. Tancred'le yaptığı anlaşmayla hem Alman imparatorunu hem de kardeşi John'u kendine düşman edindi. Tancred ile ittifakı sağlamlaştırmak için kardeşi Geoffrey'nin oğlu Britanyalı Arthur'un İngiltere tahtının muhtemel varisi olduğunu ve yetişkin olduğunda Arthur'un Tancred'in kızlarından biriyle evleneceğini açıkça belirtilmişti.[926]

Tancred'le yapılan anlaşmadan iki gün sonra, 8 Ekim'de Richard, Haçlıların Sicilya'da kalışları için bir kılavuz hazırlayarak Philip'le olan anlaşmazlıklarını çözdü. Tancred'den alınan paranın üçte birini ona vererek Fransız kralını memnun etmeye çalışmıştı ancak Fransızlar daha sonra bunun yarı yarıya kuralına uygun olması gerektiğinden şikayet ettiler. Ardından kendi adamları için bir davranış kuralları belirledi. İlk olarak Messina'da yağmalanan tüm malların iade edilmesinde ısrar etti. Ardından, bir haçlının borçlarına ilişkin ertelemenin yalnızca haçlı seferinden önce sözleşmeye bağlanan borçlar için geçerli olduğuna hükmetti. Buradaki hedefi kumar borçlarıydı, çünkü askerleri Messina'nın tavernalarında büyük miktarlarda bahis oynamayı ve kaybettiklerinde, haçlı askerleri olarak ayrıcalıkları olduğu gerekçesiyle borçları reddetmeye çalışmışlardı. Buna ek olarak, subayların huzurunda ve izniyle kumar oynanması tamamen yasaklanmıştı ve bu yasağı ihlal edenlere ağır cezalar veriliyordu. Zorbalık ve disiplinsizlik üzerindeki bu kontroller Messina halkını yatıştırmıştı.[927]

Fakat Richard'ın özel askerlerinin, özellikle de şövalye ve din adamlarının günde yirmi şiline kadar kumar oynamasına izin verdiğinde, çok fazla homurdanmaya neden olmuştu. Richard, arz-talep dengesi bozulduğu için yükselen fiyatların dondurulmasına karar verdiğinde hem askerlerinin hem de Messinalıların şikayetlerini bir miktar yatıştırmıştı. Richard ve Philip ekmek fiyatını somun başına bir penny olarak sabitledi. Tüccarların şarap fiyatını yükseltmesini suç haline getirdi ve herhangi bir işlemde yüzde 10'dan fazla kârın yasadışı olduğuna karar verdi.

[925] Howden, Gesta, II, s. 133-35; Huscroft, 2016, s. 151.
[926] McLynn, 2008, chpt. 7.
[927] Devizes, s. 16-17 (Trans. Appleby); Ambroise, s. 46 (Trans. Ailes).

Spekülasyon ve istifçilik ölümle cezalandırılıyor ve sadece ordu tarafından kesilmek üzere canlı et ticareti yapılabiliyordu. Bir maliye ve disiplin komitesi bu düzenlemeleri ve Haçlı seferini finanse etmek için ölen Haçlıların mal varlıkları üzerinden % 50 vergi alınması, diğer % 50'nin ise varislerine ve mirasçılarına havale edilmesi gibi diğer düzenlemeleri uyguladı.[928] Bu düzenlemeler sert ve hatta acımasızdı ancak Haçlılar adada kaldığı sürece önümüzdeki altı ay boyunca barışı korudular.

Richard'ın Sicilya'da bu kadar uzun süre kalması pek çok arkadaşını rahatsız etmişti. Haçlılar adada uzun süre kalmanın cüzdanlarına verdiği zarardan şikâyet ederken, yüksek sesle hoşnutsuzluklarını dile getiriyorlardı. Bu hoşnutsuzluğu bastırmak için Richard rüşvete başvurdu. Kaptanlarına cömertçe nakit hediyeler dağıttı ve hatta artık açlık ve yetersiz beslenmeden muzdarip olmaya başlayan huysuz birliklere ufak ödemeler yapıldı. Pek çok kişi Richard'ın Sicilya'daki gecikmesini sorgularken, onun gerekçeleri basit ve iki yönlüdür. İlk olarak, kış mevsiminde Akdeniz'in havasından ve durumundan korkuyordu. İkincisi ise annesi Akitanyalı Eleanor'un gelini Berengaria'yı kendisine getirmesi için zaman tanımaya çalışmasıydı. Kadınlar ve refakatçileri kış ortasında Alpleri geçtiler ve 20 Ocak 1191'de Milano yakınlarındaki Lodi'de oldular. Eleanor burada Alman İmparatoru VI. Heinrich ile görüşme yapmıştı.[929]

Şubat sonunda Akitanyalı Eleanor ve Berengaria, yanlarında Flandralı Kont Philip olduğu halde Napoli'ye ulaşmışlardı. Richard onları Messina'ya ulaştırmak için kadırgalar gönderdi, ancak Tancred'in adamları kadınların yola çıkmasını, maiyetlerinin çok kalabalık olduğu gibi gülünç bir bahaneyle yasakladılar ve karadan Brindisi'ye gitmelerini önerdiler. Richard, Tancred'le görüşme talebinde bulunmak üzere Catania'ya gitti. Beş gün süren konsil sırasında Tancred, Richard'ın annesine ve gelinine yaptığı hakaretin nedenini yavaş yavaş meydana çıkardı. Fransa Kralı Philip, Tancred'le oynamış, Richard'ın kendisini mülksüzleştirerek Sicilya'da kalıcı bir Angevin krallığı kurma niyetinde olduğuna dair dedikodular yaymıştı. Amacı kız kardeşi Alice'in onurunu, Richard'ın Berengaria'yla evlenme çabalarının utancından

[928] Howden, Gesta, II, s. 129-32.
[929] Douglas Boyd, *April Queen: Eleanor of Aquitaine*, [Elektronik Sürüm], The History Press, 2011, s. 269.

kurtarmaktı. Philip, tıpkı Richard'la babası Henry'nin arasını açarken yıkıcı bir etki yaratmak için yaptığı gibi, ima ve dedikoduya dayalı, eski bilindik Philip yöntemlerine başvurmuştu. Philip, Eleanor'un Lodi'de VI. Heinrich ile buluşmasının özellikle ustaca kullandı. Philip'e göre bu buluşma, Richard ile Almanlar arasındaki gizli anlaşmayı ve imparator Sicilya'ya saldırır saldırmaz Richard'ın geçen Ekim'deki anlaşmayı yırtmaya niyetli olduğunu gösteriyordu. Durumun farkında olan Richard sabırla ve açık açık konuşarak Tancred'i Philip tarafından kandırıldığına ikna etti. Tancred'le yeniden karşılık dostluk yemini etti ve antlaşmayı mühürlemek için ona Kral Arthur'a ait olduğunu iddia ettiği ünlü kılıç Excalibur'u hediye etti. Philip tarafından kandırıldığına ikna olan Tancred ise Richard'a, 15 yeni kadırga ve 4 büyük nakliye gemisi hediye ederek karşılık verdi.[930]

Richard, Philip'in ikiyüzlülüğünden o kadar tiksinmişti ki, Fransız kralı onunla ve Tancred'le Taormina'da buluşmaya geldiğinde, Richard onu görmeyi reddetti ve Messina'ya döndü. Ertesi gün isteksizce Flandra kontunun aralarında arabuluculuk yapmasına izin verdi ve bir tür dostluk kuruldu. Richard, Philip'e açıkça Alice ile evlenmesinin söz konusu olmadığını, çünkü Alice'in kendi babasının metresi olduğunu ve hatta ona bir oğul doğurduğunu söyledi. Ayrıca iddianın doğruluğuna kefil olabilecek düzinelerce tanık göstermeyi teklif etti.[931] Belli ki Philip, kız kardeşinin II. Henry ile olan ilişkisinden zaten haberdardı ve gerçekleri ortaya çıkarmak için resmi bir mahkemeye başvurulması halinde Alice'in başına gelecek utanç ve aşağılanmaya hazır değildi. Çünkü Richard'ı yemininden muaf tutmayı hemen kabul etti ve 10.000 mark tazminat alarak "yaralı gururunu" kurtardı. Konferans sırasında Richard ve Philip, Gisors ve Norman Vexin üzerindeki tüm toprak anlaşmazlıklarını çözmeyi de kabul ettiler. Diğer sınır konularında da bir karşılıklılık anlaşması yapıldı. Richard Cahors ve Quercy'ye sahip olurken, Philip Issoudun, Gracy ve Auvergne'i alacaktı. Ancak Alice konusundaki yenilgi, Philip için nakit ödemeyle unutulmayacak kadar sıkıntılı bir durumdu ve Eleanor ve Berengaria, Richard'ın eşliğinde Reggio'dan gelmeden birkaç saat önce, 30 Mart'ta Messina'dan Akka'ya yelken açarak duygularını açıkça ortaya koydu.[932] Alice konusunda aşağılanmak Philip için bardağı taşıran son damlaydı. Akka'ya, öfkeli ve

[930] Howden, Gesta, II, s. 157-60.
[931] Aynı yer.
[932] Itinerarium, s. 175(Ed. Stubbs); Howden, Gesta, II, s. 161; Huscroft, 2016, s. 152-153.

düşünceli bir şekilde yelken açarken aklındaki azılı düşmanı Selahaddin değil, Richard'dı.

Akitanyalı Eleanor, Normandiya'ya doğru uzun yolculuğuna başlamadan önce Messina'da üç gün geçirdi. Daha sonra Berengaria'yı Richard'ın kız kardeşi Joan'la birlikte bırakarak Salerno'ya yelken açtı ve oradan yeni papanın takdis törenine katılmak üzere Roma'ya gitti.[933] Berengaria hakkındaki en iyi görgü tanığı olan Ambroise Richard'ın gelin adayı için; "*Akıllı bir genç kızdı, iyi bir hanımefendiydi, hem asil hem de güzeldi, içinde sahtekârlık ya da hainlik yoktu.*" diye yazmaktadır.[934] Richard düğünü bir an önce yapmak istese de, hala Büyük Perhiz'de oldukları için Kilise protokolü bunu engelliyordu. Richard evlenmek için Büyük Perhiz'in bitmesini beklerken yolculuk hazırlıklarını tamamlamıştı. Donanma hazırlanmış ve erzaklar yüklenmişti. Daha önce inşa ettirdiği ahşap Mategrifon kalesi söküldü ve kutsal topraklarda yeniden monte edilmek üzere bölümler halinde istiflendi. Adamlar, atlar, zırhlar, kuşatma makineleri, yiyecek ve yemle dolu 200'den fazla gemi 10 Nisan'da doğuya doğru yola çıktı.[935] Gemilerin olağan kapasitesine göre toplam 17.000 asker ve denizci anlamına gelmektedir ki bu da o günün standartlarına göre muazzam bir güç ve muhtemelen İngiltere krallarının o tarihe kadar komuta ettiği en büyük ordudur.[936]

4.2.3. Richard Kıbrıs'ta

XII. yüzyıl denizcileri açık denizden korkuyor ve kıyı şeridini mümkün olduğunca yakından takip ederek yolculuk etmeyi tercih ediyorlardı. Yalnızca rüzgâra bağlı olarak Akdeniz'de üç deniz milinden biraz fazla bir hızla seyrediyorlardı. Richard'ın filosunun da Sicilya'dan Rodos'a ulaşması 12 gün sürmüştü. Yolculuğun üçüncü gününde, 12 Nisan Cuma günü, bir fırtına donanmayı vurdu ve gemileri dağıttı. Böylece 17 Nisan'da ilk toplanma noktası olan Girit'te, Joan ve Berengaria'yı taşıyan gemi de dâhil olmak üzere en az yirmi beş gemi kayıptı. Fırtına onları filonun önüne itmişti. Bu yüzden 24 Nisan'da bu müstakil filo güney Kıbrıs açıklarında, Limasol

[933] Itinerarium, s. 176 (Ed. Stubbs).
[934] Ambroise, s. 47 (Trans. Ailes).
[935] Itinerarium, s. 179 (Ed. Stubbs).
[936] McLynn, 2008, chpt. 7.

yakınlarına ulaşmıştı. Burada ilk kayıplar verildi. Üç gemi enkaza döndü ve yükleri yağmalandı. Gemiler karaya oturduğunda, aralarında büyük mührü taşıyan kralın şansölye yardımcısı Roger Macael'in de bulunduğu çok sayıda asker ve denizci boğuldu. Macael'in cesedi, boynundaki zincire asılı mühürle birlikte kıyıya vurduğunda mühür de bulunmuştu.[937] Yarı boğulmuş halde kurtulanlar karaya çıktıklarında hemen tutuklandılar, paraları gasp edildi ve hapse atıldılar. Bir çıkarma ekibi hapsedilen Haçlıların tutulduğu kaleye saldırdı. Bu da esirlerin kaçıp yoldaşlarına katılmasını sağladı. Daha sonra birlikte Joan ve Berengaria'nın bulunduğu gemi de dahil olmak üzere açıkta duran gemilere çekildiler. Richard'ın Rodos'tan Kıbrıs'a yolculuğunu tamamlaması beş gün daha sürmüştü. Oraya vardığında hızla bir sahil saldırı hattı oluşturdu ve Kıbrıslı savunucuları geri püskürttü. Kıbrıs'ta gördüğü karşılama Richard'ı öfkelendirmişti ve şimdi adanın tiranı, kendini imparator ilan eden İsaakios Komnenos'u cezalandırma niyetinde olduğunu ilan etmişti.[938]

Daha önce Bizans'ın Kilikya valisi olan İsaakios Komnenos (Isaac Ducas Comnenus), 1184'te Kıbrıs'ın kontrolünü ele geçirmişti. Hemen Bizans'taki yeni imparator I. Andronikos'a (ö. 1185) karşı ayaklandı, onu gaspçı ilan etti ve sadece kendisinin meşru varis olduğu ve Bizans tahtında hak iddia eden diğer herkesin sadece gaspçı olduğu gerekçesiyle imparator unvanını aldı.[939] Andronikos'un saltanatı sadece iki yıl sürmüştü. Komnenos, Andronikos'un yerine gelen II. İsaakios'un 1186'da kendisini devirme girişiminden kurtulmuştu fakat Richard'ın gelişi sırasında, müttefiki Sicilyalı II. William'ın 1189'da ölümü onu dostsuz bıraktığı için zor bir durumdaydı. Büyük olasılıkla Richard'ın aklında başından beri bu vardı. Bu yönde pek çok ipucu da vardır. Richard Rodos'tayken kız kardeşi Joan, gelini Berengaria ve diğerlerinin Kıbrıs açıklarında seyir halinde olmaları; Lüzinyanlı Guy, kardeşi Geoffrey, Antakyalı Bohemond ve Trabluslu Raymond'un 11 Mayıs'ta Limasol'a gelerek Richard'a bağlılık yemini etmeleri; Ambroise'ın, Richard'ın Akka'ya gitmekte gecikmesini, "*aklında zaten başka bir plan vardı*" şeklinde açıklayan ifadesi; hepsinden önemlisi, Güney İtalya'dan Kıbrıs üzerinden

[937] Itinerarium, s. 179-84 (Ed. Stubbs).
[938] Ernoul, s. 205; Ambroise, s. 51 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 162-63.
[939] Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Cambridge University Press, Cambridge 1991, s. 3-4; Huscroft, 2016, s. 153.

Outremer'e giden uzun ikmal hatlarını güvence altına almanın bariz stratejik zorunluluğu. Richard'ın keskin bir lojistik anlayışı vardı ve Kıbrıs'ın Haçlıların eline geçmesinin, zor durumdaki Kudüs Krallığı'nın konumunu güçlendireceği açıkça görülüyordu.[940] Komnenos'un görünüşte "akılsızca" saldırganlığı, tehdide karşı bir refleks eylemi olabilir. Onun bakış açısına göre, Haçlıların izinsiz karaya çıkması bir savaş eylemiydi ve ilk geri püskürtmeden sonra kıyı açıklarında durmaları tek bir şeyi ifade ediyordu: ana gücün gelmesini bekliyorlardı.

Richard 6 Mayıs'ta Rodos'tan geldiğinde, enkaz halindeki gemilerden ele geçirilen mallar için iade ve tazminat talep ederek barışçıl yollara başvurdu, ancak bu talepler tahmin edilebileceği gibi reddedildi.[941] Daha sonra orduya, Joan ve Berengaria'yı karaya çekip esaret altına alma girişimini ve daha da kötüsü, Selahaddin'le ittifakı da dahil olmak üzere, Komnenos'un haince davranışlarının tüm ayrıntılarını anlattı. Moralleri düzelttikten sonra Richard daha zor bir görev olan, savunmasız bir sahile amfibi çıkarma görevini yerine getirdi ama asker dokunuşu her zamanki gibi kesindi. İlerleyen çıkarma gemilerinden başlatılan ok yağmurları ile Kıbrıslı savunmacıları kıyıdan geri çekilmeye zorlamış, şövalyelerin sığ sulardan geçmesini ve ardından iyi zamanlanmış bir hücumla düşmanı sahile dağıtmasını sağlamıştır.[942] Rum ve Ermeni savunmacılar tepelere doğru kaçtılar ve Haçlıları, neredeyse hayalet bir şehir olan Limasol'u yağmalamaya bıraktılar. Sayısal üstünlüğe sahip olan İsaakios, Richard'ın hemen saldırmayacağından emindi fakat Richard saldırdı. Saldırının sürpriz olmuş ve Komnenos'un neredeyse esir düşmüştü. Ambroise'un aktardığına göre Richard, sahil savaşından sonraki geceyi atlarını çalıştırarak geçirmiş ve böylece ertesi gün onları bir şok silahı olarak kullanmıştı.[943]

İsaakios yenilmişti ama hâlâ tam bir yenilgiyi kabullenmeye hazır değildi. Savaşta kısa bir durgunluk oldu ve bu ara dönemde Richard dikkatini askeri olmayan iki önemli konuya verdi. İlk olarak, Le Mans piskoposu Nicholas tarafından Limasol'da yapılan bir törenle Berengaria ile nihayet evlendi. Ardından, ayrı bir törenle Berengaria, Evreux piskoposu John tarafından İngiltere kraliçesi olarak taçlandırıldı.

[940] Ambroise, s. 50 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 163-165
[941] Edbury, 1996, s. 100 vd.
[942] Ambroise, s. 51-52 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 163-164.
[943] Ambroise, s. 53 (Trans. Ailes).

Richard kraliçesine Gaskonya'daki tüm topraklar üzerinde tam hak ve yetkiler verdi.[944]

Bu arada Philip 20 Nisan'da Akka'ya vardığında hemen harekete geçmiş ve Montferratlı Conrad'ı kral olarak tanımıştı. Bunun üzerine Lüzinyanlı Guy, kardeşi Geoffrey, Trabluslu Raymond ve Antakyalı Bohemond ile birlikte Kıbrıs'a doğru yelken açmışlar ve Richard'ın Berengaria ile evlenmesinden bir gün önce Limasol'a ulaşmışlardı.[945] Lüzinyanlılar Akitanya dükü olarak Richard'ın vasalları oldukları için geçmişte Richard'ın başına çok bela açmış olsalar da, Richard bu anlaşmazlıkta onların tarafını tutmak zorundaydı. Richard ayrıca Philip'in Akka'da tek taraflı bir deklarasyon yayınlayarak kendisine karşı bir hamle yapmaya kalkışmasına da kızmıştı. Philip bu aşağılayıcı davranışın ardından Richard'dan Akka'ya acele etmesini isteyerek nezaketsizlikte usta olduğunu kanıtladı. Bu istekle gönderdiği elçi, Beauvais'in yozlaşmış piskoposundan başkası değildi. Richard elçiye ve mesajına dikkat çekici bir şekilde küçümseyerek davrandı, öfkeli sözler söyledi ve Richard hakarete uğradığını ilan etti. Akka'ya ancak İsaakios ile hesaplaştıktan ve Kıbrıs'ı, kutsal topraklardaki Haçlılar için güvenilir bir tedarikçi olarak güvence altına aldıktan sonra gideceğini duyurdu.[946]

Savaş yeniden alevlenmişti. İsaakios, Richard'ın barış şartlarını kabul etti ve ona bağlılık yemini etti. Bu sayede Richard'ın gücünü ölçmek için zaman kazandı. Ancak yemin ettiği şartlar çok ağırdı: 20.000 mark tazminat, kızının uygun gördüğü şekilde evlendirilmek üzere Richard'ın tasarrufunda olması, kalelerinin teslimi ve Filistin'de hizmet edecek beş yüz atlı adam.[947] İsaakios düşününce bunları kabul edilemez buldu fakat o sırada Montferratlı Conrad'dan Richard'ı Kıbrıs'ta mümkün olduğunca oyalamasını isteyen haberler almıştı. Bunun üzerine İsaakios bir gece ansızın Mağusa'ya kaçtı. Bu Richard'ın işine yaradı, çünkü adanın tamamını fethetmek için bir bahane bulmayı umuyordu. Ordusunu böldü, yarısını Lüzinyanlı Guy'la birlikte İsaakios'u takip etmeye gönderirken, diğer yarısını da adanın etrafını dolaşmaya ve gittikleri yerlerde şehir ve kaleleri ele geçirmeye yolladı. Lefkoşa'da Guy'la

[944] Itinerarium, s.196; Howden, Gesta, II. s. 166-167.
[945] Ambroise, s. 55 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II. s. 163-165.
[946] Ambroise, s. 58 (Trans. Ailes).
[947] Howden, Gesta, II. s.165.

birleşmeyi planlayan Richard, Mağusa'dan harekete geçti ve İsaakios'un hazırladığı pusuyu kolayca bertaraf etti. İsaakios'un sözünde durmamasına ve kaçmasına kızan Richard, öfkesini Lefkoşa halkından çıkardı ve sakallarını tıraş ettirdi. XII. yüzyılın Bizans kültüründe, erkekliğin ve gücün nihai sembolüne yapılan bu saldırı ağır bir hakaretti. İsaakios ise misilleme olarak Frank esirleri kör etti ya da sakat bıraktı. Ancak Lefkoşa'nın düşmesi pek çok Kıbrıslının Richard'ın tarafına geçmesine neden olmuştu ve çok geçmeden İsaakios'un aslında hiç sevilmediği, halkın sadece hoşnutsuzluklarını göstermek için fırsat kolladığı anlaşılmıştı.[948]

İsaakios ve kalan kuvvetleri artık kuzey Kıbrıs dağlarındaki Bufavento (Girne) ve Beşparmak Dağları'ndaki Kantara ve St. Hilarion kalelerine hapsolmuş, Richard'ın Outremer'e doğru yola çıkacağını ve adayı yeniden ele geçirmelerine izin vereceğini umarak beklemeye başlamışlardı. Ancak Lüzinyanlı Guy, Lefkoşa'nın 11 mil kuzeyindeki sahil kalesi Girne'yi ve İsaakios'un 14 yaşındaki kızını ele geçirdiğinde, imparator umutlarını kaybetmiş ve kederle dolmuştu.[949] Bu haberi sindirirken Richard'ın Bufavento Kalesi'ni ele geçirdiğini öğrendi. İsaakios, 1 Haziran 1190'da teslim oldu ve tek bir şart koştu; zincire vurulmayacaktı. Richard anlaşmanın gereğini yerine getirdi ve onu gümüş zincirlerle bağlattı. Richard'ın seferi, askeri organizasyon açısında oldukça parlak bir başarıydı. Rakipleri onun başarısını küçümsemeye çalıştı ama gerçek şuydu ki Richard hem strateji hem de amfibi operasyonlar konusunda bir usta olduğunu kanıtlamıştı.[950] Kıbrıs'ın alınması ona sadece ganimet ve el konulan mülk olarak değil, aynı zamanda her Kıbrıslıdan aldığı % 50 vergi sayesinde daha fazla zenginlik ve kaynak getirmişti. Ayrıca, Kıbrıs'ın tahıl ambarlarını ve üzüm bağlarını güvence altına almak, Akka'daki Haçlı ordusunun hiçbir zaman yiyecek ve erzak sıkıntısı çekmeyeceği anlamına geliyordu. Richard'ın zafer haberi oradaki kuşatmacıların moralini gözle görülür şekilde yükseltmişti.

Richard, İsaakios'un taraftarlarının yeniden canlanarak tehdit oluşturmalarını engellemek için garnizonlarla desteklenen bir Angevin yönetimi oluşturdu. Thornhamlı Robert ve Richard de Canville adanın ortak valileri olurken, Ralf Fitz-

[948] Howden, Gesta, II. s. 165; Ambroise, s. 58-59 (Trans. Ailes).
[949] Edbury, 1991, s. 13.
[950] Itinerarium, s. 196-203; Howden, Gesta, II. s. 167

Godfrey tahttan indirilen İsaakios'un kişisel gardiyanı oldu. Eski imparator Margat'taki (Suriye) Haçlı kalesinde çürümeye terk edildi ve 1193'te serbest bırakıldığında hayatının geri kalanını Bizans imparatoru III. Aleksios'a (ö. 1211) karşı savaşarak geçirdi.[951] Kıbrıs kültürünün bundan böyle batılı olması ve tüm sakalların kesilmesi yönünde bir ferman yayınlandı. Adada huzursuzluğun devam etmesi ve Thornham'ın durumu düzeltememesinden dolayı hayal kırıklığına uğrayan Richard, Kıbrıs'ı Sarazen parasıyla 100.000 dinar karşılığında Tapınakçılara sattı. Bu durum Richard'ın başını daha da derde soktu. Zira Fransa Kralı Philip daha sonra yarı yarıya anlaşması uyarınca hisse talep etti, fakat görünüşe göre bunu hiçbir zaman elde edemedi.[952] Richard'ı hem o zaman hem de şimdi eleştirenler, Kıbrıs'ın satışının Londra'yı en yüksek teklifi verene satacağına dair meşhur şakasıyla aynı olduğunu iddia ettiler. Başka bir deyişle Richard, kısa vadeli çıkarlara takıntılı ve babası ya da Fransa Kralı Philip gibi zor kazanılmış imparatorluk mülklerini bir hevesle bir kenara atacak kadar uzun görüşlü olmayan bir kral olarak görünüyordu.

4.2.4. Richard Akka'da

Richard şimdi Akka'ya doğru yelken açmaya hazırlanıyordu. Lüzinyanlı Guy'in Ağustos 1189'da şehre doğru cüretkâr ve bazılarına göre intihara meyilli hamlesinden bu yana, neredeyse iki yıldır süren kuşatma hakkında haftalık olarak istihbarat alıyordu. Fakat Akka, herhangi bir kuşatmacı için oldukça çetin bir cevizdi. Üçgen şeklindeki şehrin iki tarafı deniz tarafından korunurken, karaya bakan üçüncü tarafında bir savunma hattı vardı. Çifte sur, birbirlerinden bir taş atımı uzaklıkta kuleler, hendek ve barikatlardan oluşan bal peteği şeklinde bir savunma hattı. En savunmasız noktası, şehrin kuzeydoğu köşesinde, surların dik açıyla birleştiği yerdi. Burada Frankların Lanetli Kule adını verdikleri yüksek bir kule inşa edilmişti. Çünkü Yahuda İskaryot'un otuz parça gümüşünün burada basıldığı iddia ediliyordu. Surlar Akka'ya çepeçevre koruma sağlıyordu ama kuzeybatıdaki Montmusard banliyösünü dışarıda bırakıyordu. Ancak şehrin en bilinen simgesi, Sinek Kulesi olarak bilinen ve dalgakıranın sonunda şehrin deniz tarafındaki girişini koruyan kırk metrelik taş kuleydi. Yüzlerce gemi kapasiteli iç ve dış liman, Sinekler Kulesi'nin hemen

[951] Howden, Gesta, II. s. 167-168.
[952] Edbury, 1996, s. 112.

batısında yer alıyordu. Lüzinyanlı Guy Ağustos 1189'da ordusuyla birlikte geldiğinde, Akka'nın doğusundaki Le Toron adlı bir tepede üs kurmuştu. Hıristiyan kuşatma araçları buradan özellikle Lanetli Kule'ye ve bu taraftaki hasarlı surlara karşı konuşlandırıldı. Akka'nın üzerinde bulunduğu yarımadanın boynu boyunca Selahaddin'in karşı saldırısından korunmak için muazzam bir hendek kazdılar. Selahaddin de kampını Karmel Dağı'nın doğusunda, yarımadayı gören Cebel el Harruba'da kurdu.[953]

Sefer belli bir düzene oturdu. Guy ve Haçlıları Selahaddin'den gelen saldırıları savuştururken Akka'yı sıkı bir ablukaya almaya çalıştılar. Franklar 29 Ağustos 1189'da hemen şehre saldırdılar ama Eylül ortasında ve Ekim başında Selahaddin'e karşı iki ciddi meydan savaşı vermek zorunda kaldılar. Selahaddin, Tapınakçıların lideri Gerard de Rideford'un öldürüldüğü ikinci karşılaşmada üstünlük sağladı ama adamları yağmalamak için dağıldığından, avantajını koruyamadı ve Franklara karşı bir darbe indiremedi. Franklar buna yarımada boyunca çift hatlı bir siper inşa ederek karşılık verdi ve kamplarını hem şehirden hem de iç bölgelerden izole etti. Kasım ayında Selahaddin kışlık karargâhına çekildi ve Aralık ayında Hıristiyanların genelevlerine ve şarap dükkânlarına bir sürpriz baskın yapmakla yetindi.[954]

1190 yılının büyük bölümünde Selahaddin, Frederick Barbarossa ve Alman ordusunun gelişinden korkarak savunmada kalmıştı. Kutsal Roma İmparatoru'nun ilerleyişinden duyduğu endişe bazı açılardan sorunlarının en küçüğüydü. Haçlıların birçok avantajı vardı; bunların başında deniz yollarını kontrol etmeleri, dolayısıyla İtalya'dan ikmal yapabilmeleri ve Avrupa'dan gelen yeni birliklerle sürekli takviye edilmeleri geliyordu. Venedik, özellikle de Cenova ve Pisa büyük birlikler gönderdiği için, sahneye çıkan ilk taze birlikler İtalyanlardı. Selahaddin'in Filistin'i fethi İtalyan denizci cumhuriyetlerini felaketle tehdit etmişti, çünkü ticaretlerinin büyük kısmını Kudüs Latin Krallığı'yla yapıyorlardı ve İtalyanların Haçlı seferleri için motivasyonları büyük ölçüde ekonomikti. 50-60 gemiden oluşan bir Pisa filosu 1189'un başlarında Sur'a ulaşmıştı ve bu sadece daha fazlasının geleceğinin habercisiydi. Öte yandan, Haçlılar sadece kısmen etkili olsa da Akka'yı denizden

[953] McLynn, 2008, chpt. 7.
[954] Lyons & Jackson, 1995, s. 299 vd.

abluka altına almayı başardılar. Kendi tarafında, bir koalisyona liderlik eden Selahaddin sayısız sorunla boğuşuyordu. Reisleri her elli günlük seferden sonra birliklerinin dinlenmesinde ısrar ediyor, böylece zaferlerini takip edemiyordu. Rakip grupların Selahaddin karşıtı çok fazla entrikası ve yağma fırsatlarının azlığından hayal kırıklığına uğrayan birliklerin çok fazla firarı söz konusuydu. Zengiler Selahaddin'in ordusunda önemli bir unsurdu ama Selahaddin'e karşı mesafeliydiler ve kışın Musul ve Halep'e doğru yola çıktıklarında Selahaddin baharda geri döneceklerinden tam olarak emin olamıyordu. Selahaddin'in akrabaları bile çoğu zaman feodal haklarını savunmakla meşgul oldukları için savaşa katılmıyorlardı. Diğer Arap prenslerinden yardım alma umudu boşunaydı. Halife Selahaddin'in cihadıyla ilgilenmiyordu ve para yerine 20.000 dinarlık bir senet gönderdiğinde Selahaddin o kadar öfkelendi ki senedi Bağdat'a geri gönderdi. Benzer şekilde, Kuzey Afrika'daki Muvahhidlere Batı ile Akka arasındaki Haçlı ikmal hattını kesmeye çalışmaları için ricada bulunmuş, ancak onlar cevap vermemişti. İran'ın Sâcidî prenslerinden biri onun yardım ricalarına, kendi rakiplerinden birine karşı bizzat yardım isteyerek karşılık verdi ve Anadolu'daki bir emir de aynısını yaptı.[955]

Fransa Kralı Philip'in 20 Nisan'da altı büyük nakliye gemisiyle Akka'ya ulaştığı ortam buydu. Haçlılar başlangıçta Philip'in yanında getirdiği küçük kuvvetlerden dolayı hayal kırıklığına uğramış olsalar da, Philip bunun sadece bir öncü birlik olduğunu ve Richard'ın yakında onlarla birlikte olacağını vaat etti. Philip ordugâhta, saldırı başlamadan önce Richard'ı bekleme taahhüdünde bulunmuştu fakat Lanetli Kule'ye mancınık bombardımanı başlattı. Selahaddin 30 Mayıs'ta zor durumdaki garnizonu kurtarmak için 14 millik zorunlu bir yürüyüş yapmak zorunda kaldı.[956] Askeri durum bıçak sırtındayken, Richard'ın dengeyi değiştireceği bilgisi her iki taraf için de aşikârdı. Selahaddin hâlâ Tanrı'sına güveniyordu ama o bile Batı'nın en büyük komutanı olduğu söylenen Richard'la karşılaşma düşüncesinden çekiniyordu. Tanrı'nın savaşçıları güçlü bir şekilde çarpışmak üzereydi.

5 Haziran'da Richard ve şövalyeleri, Lüzinyanlı Guy ve maiyetiyle birlikte, Mağusa'dan yelken açtılar. Richard, Margat Kalesi yakınlarında karaya çıktı ve

[955] McLynn, 2008, chpt. 7.
[956] Baha'al-Din Ibn Shaddad, *The Rare and Excellent History of Saladin*, Donald S. Richards (Ed. & Trans.), Ashgate Publishing, Aldershot 2002, s. 74-76. (Bundan sonra İbni Şeddad olarak anılacaktır.)

İsaakos'u St. John Şövalyelerine teslim etti. Güneye devam ederek ertesi gün Sur'a vardı fakat Montferratlı Conrad'ın emriyle hareket eden garnizon onu kabul etmedi.[957] Richard'ın filosu Akka'ya giden son durakta, Beyrut'tan gelen üç direkli, kırmızı ve sarı renkli devasa bir Müslüman ikmal gemisinin yolunu kesti. Sayılarının 350 kadar olduğu söylenen askerlerle doluydu ve yük olarak; 100 deve yükü silah, şişeler içinde bir miktar Yunan ateşi ve eski Bizans usulü mancınıklardan düşmana fırlatılacak 200 zehirli yılan taşıyordu.[958] Uygun bir rüzgârla bu gemi Richard'ın yirmi kadırgasından kolayca kaçabilirdi ama şans eseri rüzgâr kesildi ve Haçlıların ona yaklaşmasına izin verdi. İlk başta Müslüman gemisi daha fazla zarar verdi fakat Richard adamlarını teşvik ederek mücadeleye devam etmelerini sağladı ve çok geçmeden düşman gemisi batmaya başladı. Övgüyü Haçlılar üstlendi, ancak Müslüman kaynaklar kaptanın yakalanmanın kaçınılmaz olduğunu görünce gemisini batırdığını iddia etmektedir.[959] Ortaçağ'daki abartılı sayıları göz önünde bulundurursak en fazla 300 kişi olan büyük bir gemi mürettebatından sadece 35 kadarı boğulmaktan kurtulmuştu.

Şüphesiz bu kahramanlık anlatılırken vakanüvisler tarafından abartılmıştı ve öyle ki gemi geçebilseydi Akka'nın düşmeyeceği dahi iddia edilmişti.[960] Yine de psikolojik etkisi yadsınamazdı. Richard Sarazenlere karşı giriştiği ilk harekâtta bir zafer kazanmıştı ve bu iyiye işaretti. Bu arada Philip'in Lanetli Kule'ye saldırısı başarısız olmuş, savunmacılar kuşatma makinelerinin bir kısmını yakmayı başarmıştı. Şehre yaklaşırken hendekleri doldurmak bile Hıristiyanlara pahalıya mal olmuş ve daha sağlam bir temel oluşturmak için ölülerini fosseptiklere atmak zorunda kalmışlardı.[961]

Richard'ın 8 Haziran'da yirmi beş gemiyle Akka'ya varması Frank saldırganları yüreklendirirken, Sarazenleri dehşete düşürmüştü. Dahası, Kıbrıs'a giden bir ikmal hattını güvence altına almış olması, büyük takviyelerle gelmesi ve bir deniz savaşını kazanmış olması Hıristiyanlara güven vermişti. 8-9 Haziran gecesi Haçlı ordugâhı bir kutlama cümbüşüne sahne olurken, sarhoş askerler şenlik ateşlerinin ışığında dans

[957] Howden, Gesta, II, s. 168.
[958] Ambroise, s. 63 (Trans. Ailes).
[959] İbni Şeddad, s. 151.
[960] Itinerarium, s. 206-09 (Ed. Stubbs); Ambroise, s. 64 (Trans. Ailes).
[961] Howden, Gesta, II, s. 169.

ettiler. Sarazenlerin moralleri de buna paralel olarak bozuldu.[962] Ancak Richard kuşatma araçlarını taşıyan nakliye araçlarının çoğunu hâlâ bekliyordu ve bu nedenle Fransız kralının hemen ortak bir saldırı başlatma önerisini reddetti. Philip memnun olmayan bir şekilde yine de saldırı emrini verdi. Richard'ın birlikleri Müslümanların herhangi bir karşı saldırısına karşı yanları ve dış siperleri korumakla yetindi. Richard'ın öngördüğü gibi, Lüzinyanlı Geoffrey savaşta kendini göstermiş ve sahadaki en iyi şövalye olarak ün kazanmış olsa da, tek taraflı Fransız saldırısı başarısız oldu. Bu arada Richard'ın filosu Beyrut'tan erzak ve 700 savaşçı getiren bir Sarazen filosunun yolunu kesti. Bu gemilerin yok edilmesi Arapları daha da umutsuzluğa düşürdü. Philip'in 9, 14 ve 18 Haziran'da Akka'ya yaptığı şiddetli saldırılar öğle sıcağında söndü ama sonunda Richard'ın kuşatma makineleri Sur'dan geldi ve şehir üzerindeki baskı yoğunlaştı. Richard'ın Kıbrıs'tan getirdiği yeni bir taş türü de vardı. Bu taş çarpma anında kırılmıyordu ve bu nedenle daha ölümcül bir topçu silahıydı. 24 Haziran'a gelindiğinde Akka garnizonu çaresizdi ve teslim olmak üzereydi.[963]

Bu arada, Richard'ın ciddi bir hastalığa yakalanması ve kısa bir süre sonra Philip'in de onu takip etmesiyle Akka erteleme yaşandı. Vakanüvisler her iki kralı da vuran hastalıktan "*Arnaldia*" ya da "*Leonardie*" olarak bahseder ve saç ve tırnakların dökülmesine neden olan bir ateşten söz eder ki bu da bazı tarihçilerin iskorbüt ya da Siper Ağzı'ndan bahsetmesine neden olmuştur.[964] Ancak Vincent hastalığı ya da siper ağzı, kötü beslenme ve C Vitamini eksikliğinden kaynaklanan oldukça önemsiz bir hastalıktır ve aynı şey iskorbüt hastalığı için de geçerlidir. Richard son zamanlarda et ve meyve açısından zengin bir ülke olan Kıbrıs'ta toprağın yağıyla beslendiği için bu teşhis pek olası görünmüyor. Muhtemelen ya Akka'daki Hıristiyan ordularını mahveden vebanın bir çeşidiydi ya da Richard'ın durumunda, solgunluk ve şişlikler şeklinde kendini gösteren kronik bir hastalığın nüksetmesiydi.[965] Hastalık, 28 Haziran'da akut bir hal almıştı ve Richard'ın hayatının tehlikede olduğu

[962] Ambroise, s. 65-66 (Trans. Ailes).
[963] Lyons & Jackson, 1995, s. 327.
[964] Vincent hastalığı ya da Siper Ağzı olarak bilinen bu hastalık bir tür ağrılı, diş eti iltihabıdır. Detaylı bilgi için bkz. Thomas G. Wagner & Piers D. Mitchell, "The Illnesses of King Richard and King Philippe on the Third Crusade: Understanding Leonardie and Arnaldia", *Crusades* 10, 2011, ss. 23-44.
[965] Ambroise, s. 95 (Trans. Ailes).

düşünülüyordu. Hasta günlerini Selahaddin'le olası bir yüz yüze görüşme hakkında konuşarak geçirdi. Selahaddin önce bunu reddetti fakat Richard bu fikirde ısrar edince Selahaddin şu cevabı verdi: "*Biz evvela aramızdaki sulhu sağlamalı, sonra beraber oturup konuşmalıyız. Yoksa güzelce konuşup, birlikte yemek yedikten sonra savaşmamız doğru olmaz.*"[966] Richard, tercümanı aracılığıyla Selahaddin'e tavuk karşılığında şahin ve av köpeği hediye etmeyi teklif ettiğinde, Sarazenler İngiliz kralının ciddi bir hastalığa yakalandığı söylentisinin doğru olduğundan şüphelenmeye başladılar. Çünkü tavuk talebi hasta bir kişinin beslenmesiyle ilgili bir endişeye işaret ediyordu.[967] 6 Temmuz'a gelindiğinde Richard, kuşatma operasyonlarını yönetebilmek için bir sedye üzerinde cepheye taşınmayı isteyecek kadar iyileşmişti. Artık Selahaddin'in zamana oynadığına ikna olmuştu. Gerçekte her iki taraf da rol yapıyor ve bir nev'i gölge boksu oynuyordu. Arap tarihçi ve görgü tanığı İbni Şeddad'ın haklı olarak belirttiği gibi; "*Bu sık ziyaretlerin amacı moral durumumuzu tespit etmekti ve düşmanın mesajlarını, onları harekete geçiren aynı güdüyle almaya teşvik edildik.*"[968]

Richard sağlığına kavuştuktan sonra Akka'ya saldırıyı daha da şiddetlendirdi. Şehre 2 Temmuz'da yapılan büyük bir saldırı Selahaddin'i baskıyı hafifletmek için Haçlı kampına saldırmak zorunda bıraktı. Hıristiyan krallar Richard'ın adamlarını Selahaddin'in saldırılarını savuşturmakla görevlendirirken, Fransızlar da Akka'yı dize getirmeye odaklandılar. Ertesi gün, Philip'in lağımcıları nihayet Lanetli Kule'nin yanındaki duvarın bir bölümünü yıktı. Ancak keskin, delici molozları zorlukla aşan Fransız birlikleri çok yavaş ilerleyebildi. Bu da Sarazenlerin yeniden toplanmasına ve onları ağır kayıplarla yenmesine izin verdi.[969] Ancak bu kısa ömürlü bir zaferdi. Frankların sayısal üstünlüğü fazlaydı ve savaşan birliklerinin bir alay dinlenirken diğerinin saldırabileceği bir seviyeye gelmişti fakat Akka'daki Arapların böyle bir lüksü yoktu ve durmadan savaşmak zorundaydılar. Bir garnizon komutanı ateşkes bayrağı altında teslim olma şartlarını görüşmek için dışarı çıktı. Philip ya küstahça davrandı ya da tercümanı onu öyle gösterdi, çünkü komutan öfkeli bir şekilde

[966] Gregory Abû'l-Farac (Bar Habreus), *Abû'l-Farac Tarihi*, C. II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 454-455.
[967] Lyons & Jackson, 1995, s. 306.
[968] Thomas Abridge, Haçlı Seferleri, Ekin Duru (Çev.), Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 437-438; İbni Şeddad, s. 153-156, Itinerarium, s. 225, Ab'u'l Farac, s. 456.
[969] Ambroise, s.100 (Trans. Ailes); Howden, Gesta, II, s. 172-174

Akka'ya geri döndü. 4 Temmuz'a gelindiğinde savunmacılar o kadar çaresizdi ki, Selahaddin'le bağlantı kurmaya çalıştılar. Fakat Haçlılar önceden uyarılmıştı ve bu girişimi engellediler.[970] Selahaddin, durumu giderek kötüleşmesine rağmen pes etmeyi reddetti. 3 Temmuz gecesi şehirdeki üç yüksek rütbeli emir paniğe kapıldı, görev yerlerini terk etti ve küçük bir tekneyle kaçtı. Yine de Selahaddin fanatiklerden oluşan çekirdek ordusunu hâlâ elinde tutuyordu. Lanetli Kule'ye 7 Temmuz'da yapılan bir başka Fransız saldırısı ağır kayıplarla geri püskürtüldü ve zafer kazanan savunmacılar Selahaddin'e ölümüne savaşacaklarına dair bir mesaj gönderdiler.[971] Richard ve Pisalılar 11 Temmuz'da Lanetli Kule'de şanslarını tekrar denediler, ancak başarıya çok yaklaşmış olsalar da yenildiler. Fakat buu Akka'nın son şansı olduğunu kanıtladı. Bahaüddin'in ifade ettiği gibi: "Surlardaki gedik artık çok büyüktü ve şehir düşerse her birinin kılıçtan geçirileceğinden korkuyorlardı."[972] 12 Temmuz'da Akka teslim oldu.[973]

Teslim olma şartları kesindi ve kuşatma devam ederken bile uzun süren tartışmalara konu olmuştu. Kral Philip tarafından acımasızca geri çevrilmiş olan garnizon komutanı, daha önceki savaşlarda Franklara her zaman ayrıcalık tanındığına işaret ederek, savunmacıların canlarının bağışlanmasını istedi. Muhtemelen gerginliğinin nedeni Selahaddin'in Hıttin'den sonra Tapınakçılara ve Hospitallere karşı uyguladığı vahşetti. Akka erkeklerinin Hıristiyan vaftizini kabul etmeleri, tüm kadın ve çocukların hayatlarının bağışlanması, Akka'nın 200.000 dinar fidye ödemesi, Selahaddin'in 1.500 Hıristiyan tutsağı ve iki yüz isimsiz kişiyi serbest bırakması ve Kutsal Haç'ı iade etmesi gibi ağır koşullar vardı.[974] Bu, Selahaddin'in Hıristiyan esirlere karşılık garnizon askerlerinin bire bir değişimini öneren önceki teklifine göre bir ilerlemeydi fakat Selahaddin'in Outremer'in tüm kayıp topraklarını geri vermesi yönündeki Haçlı talebinin gerisinde kalıyordu. Hıristiyan vaftizi şartı, serbest bırakılan Arapların göstermelik bir din değiştirme sürecinden geçip Selahaddin'e katılmaları ve zorla dinden döndürüldüklerini ilan etmelerinin ardından Richard ve

[970] Lyons & Jackson, 1995, s. 329.
[971] İbni Şeddad, s. 160; Howden, Chronica, III. s. 117-120.
[972] İbni Şeddad, s. 162.
[973] Ernoul, s. 206-207.
[974] Paul M. Cobb, Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri, Ekin Duru (Çev.), SAY Yayınları, İstanbul, 2014, s. 290-292; Ambroise, s. 104 (Trans. Ailes).

Philip'in devam etmenin anlamsız olduğuna karar vermişlerdi.[975] Tarihçiler Selahaddin ve Akka savunucularının nihai teslim şartlarının kabulü konusunda iletişim halinde olmadıklarını ve bir nev'i "oldu-bitti"ye getirilerek gerçekleştiğini ileri sürmektedir.[976]

Selahaddin bu ağır teslim şartları karşısında ne yapacağını düşünürken, Richard ve Philip de zaferlerinin askeri sonuçlarına kafa yoruyordu. Siyasi açıdan Richard Akka'da daha az başarılı oldu. Philip Augustus gelir gelmez Montferratlı Conrad'ı Kudüs kralı olarak tanımıştı. Ancak Richard'ın çok daha üstün kuvvetlerle gelmesi, Haçlılar arasındaki çıkarcıların gücün olduğu yere gitmesine neden olmuştu. Hem Cenevizliler hem de Pisalılar hemen Richard'a hizmetlerini teklif ettiler. Richard Pisalıları kabul etti ama Cenevizlileri, zaten Philip ve Conrad'a bağlılık yemini ettikleri gerekçesiyle geri çevirdi. Bunun üzerine Lüzinyanlı Geoffrey tacı kardeşi adına talep etti ve Conrad'ı ihanetle suçladı. Conrad, Richard'ın kendisini tutuklayacağından korkarak 25 Haziran'da Sur'a kaçtı. Conrad yüzünden Richard ve Philip arasında zaten husumet vardı, fakat Akka düştüğünde ilişkiler daha da kötüleşti. Şehir 13 Temmuz'da, yarı yarıya anlaşmasına uygun olarak, depolar, toplar, gemiler, servet ve esirler olmak üzere iki kral arasında paylaştırıldı. Buraya kadar her şey iyiydi, ama sonra Philip Kıbrıs konusunu gündeme getirdi. Messina protokolüne işaret ederek adanın yarısını ve Richard'ın oradan aldığı her şeyin yarısını talep etti. Richard, yarı yarıya hükmünün açıkça sadece Outremer'deki fetihler için geçerli olduğunu, yolda kazanılan topraklar için geçerli olmadığını ve çoğu otoritenin kralların anlaşmasının bu şekilde yorumlanması gerektiği konusunda hemfikir olduğunu söyledi.[977] Yine de Richard, 1 Haziran'da Flandre Kontu Philip Akka'da öldüğünde kendisine miras kalan zengin Artois topraklarını ve St. Omer'in kale komutanı tarafından kendisine miras bırakılan toprakları paylaşması halinde Kıbrıs'taki fetihlerini Philip'le paylaşacağını söyledi. Kutsal topraklarda bile iki kral Fransa için mücadeleyi uluslararası siyasetin kilit meselesi olarak görmeye devam ediyordu.[978]

[975] Howden, Gesta, II. s. 178-79.
[976] İbni Şeddad, s. 161-162.
[977] Howden, Gesta, II. s. 179-182.
[978] McLynn, 2008, chpt. 8.

Richard, 20 Temmuz'da Philip'e bir niyet beyanı yayınlamalarını önerdi: her ikisi de üç yıl boyunca ya da Kudüs alınana kadar Outremer'de kalacaklardı. İki gün sonra Philip, Flandra Kontu Philip'ten kalan mirası korumak için derhal Fransa'ya dönme niyetinde olduğunu açıkladı. Kendi soylularının çoğu bu durum karşısında dehşete düştü ve kalması için ona baskı yaptı.[979] Bunu ancak Richard'ın Kıbrıs fetihlerinde yarı yarıya kuralını uygulamayı kabul etmesi halinde yapabileceğini söyledi. Richard bunu kararlılıkla reddetti. Fransız kralının korumasından mahrum kalan Conrad da zor durumdaydı. Temmuz'da Richard'ın ayaklarına kapandı ve Lüzinyanlı Guy'e karşı işlediği suçlar için af diledi. Ertesi gün Kudüs tahtında hak iddia eden iki kişi davalarını iki kralın önüne koydular ve 28 Temmuz'da Philip ve Richard kararlarını verdiler. Guy yaşamı boyunca kral olarak kalacak, ancak ölümünden sonra taç, Guy'ın tekrar evlenip evlenmediğine ve çocuk sahibi olup olmadığına bakılmaksızın süresiz olarak Conrad, Isabella ve onların varislerine geçecekti. Krallığın gelirleri iki davacı arasında paylaştırılacak ve Conrad'a ayrıca Sur ve yeniden fethedilebilirse, Sayda ve Beyrut tazmina olarak verilecekti. Philip daha sonra Akka'nın yarısını Conrad'a vererek Conrad meselesini yarı yarıya anlaşmasıyla birleştirdi.[980] Esirlerin yarısını alan Philip, Conrad'la birlikte Sur'a doğru yola çıktı ama önce Haçlı seferindeyken İngiltere topraklarına zarar vermeyeceğine ya da başkasının zarar vermesine izin vermeyeceğine ve Angevin topraklarına yapılacak bir saldırıyı kendi krallığına yapılmış sayacağına dair bir yemin etti.[981]

Philip Fransa'ya hızlı bir dönüş yaptı.[982] 3 Ağustos'ta Sur'da gemiye bindi ve Trablus, Antakya, Rodos, Girit, Korfu ve Otranto üzerinden Roma'ya gitti. Roma'da Papa III. Celestine ve ardından Milano'da İmparator VI. Henry ile görüştü. Alpler'i geçerek 27 Aralık 1191'de Paris'e geri döndü.[983] Richard, Philip'in gidişinden sonra Akka'yı terk eden diğer büyüklere karşı sergilediği nazik muamelede çok daha az diplomatik ve siyasi beceri göstermiştir. Ancak mevcut en kıdemli Alman soylusu söz konusu olduğunda daha büyük bir hata yaptı ve ölümcül bir düşman edindi. Barbarossa'nın hayatta kalan ikinci oğlu Swabia Dükü Frederick, Ocak 1191'de Akka'da ölmüş ve Alman Haçlıların liderliğini Avusturyalı Leopold'a bırakmıştı. Leopold gururlu ve

[979] Itinerarium, s. 236.
[980] Howden, Gesta, II. s. 181-184.
[981] Itinerarium, s. 239.
[982] Ernoul, s. 209-210.
[983] Bradbury, 2013, s. 96.

alıngan bir adamdı ve soyunun rakipsiz olduğunu düşünüyordu. Akka düştüğünde, Leopold sancağını Richard ve Philip'in sancaklarıyla birlikte şehre taşıttı. Richard'ın doğrudan emriyle ya da sadece rızasıyla Anglo-Norman birliği bu sancakları ele geçirdi ve yerde çiğnedi.[984] Bu ölümcül bir hakaretti ama Richard'ın geçerli sebepleri vardı. Eğer iki kral Leopold'un sancağının sergilenmesine izin verseydi, bu onun ganimetten pay almayı hak ettiğini kabul etmek anlamına gelirdi. Fakat Philip ve Richard her şeyi kendi aralarında paylaşmakta ısrar ettiler. Leopold ve Akka kuşatmasının başından beri orada bulunan diğer pek çok soylu ise, Richard ve Philip'in, kendilerinin neredeyse iki yıl süren bir kuşatmanın acılarına ve sıkıntılarına katlandıklarını, ancak Fransa ve İngiltere krallarının san dakikada gelerek gerçek galip olduklarını iddia ettiklerini düşünüyordu. Bu, iki kralın açgözlü, duyarsız ve nankör olarak algılanmasına sebep olmuştu.[985]

Tüm bunlardan sonra Leopold da öfkeyle Akka'yı terk etti. Richard'a karşı derin ve kalıcı bir nefret besleyerek Almanya'ya doğru yola çıktı ve Hıristiyan âleminin hayal kırıklığına uğramış küçük baronlarının çoğu da onunla birlikte gitti. Richard Avrupa'da yapılan propaganda savaşını kesin olarak kaybetmişti, çünkü artık hem Philip hem de Leopold kıtayı dolaşarak İngiltere kralının bir canavar, hilekâr bir nankör, bir zehirci ve suikastçı olduğunu yayıyorlardı.[986] Roma'da Philip kutsal topraklarda kalmak istediğini ama Richard'ın gitmesi için ısrar ettiğini iddia etti. Ardından Papa III. Celestine'i manipüle ederek, "Kudüs hacıları" statüsüne dayanıp kendisinin ve takipçilerinin Filistin'de ettikleri tüm yeminlerden muaf tutulmasını sağladı. Bu, Philip'in Richard'ın topraklarını işgal edebileceği anlamına geliyordu ya da en azından Philip öyle olduğunu iddia ediyordu. Çünkü Celestine hala kuralın geçerli olduğunu açıkça belirtti; hiçbir Hıristiyan hala Haçlı seferinde olan bir lordun topraklarını işgal edemez ya da mülküne zarar veremezdi.[987] Richard'ı Papa'ya kötüleyen Philip, Milano'daki bir konferansta imparator VI. Heinrich ile buluştuğunda Richard'a karşı propaganda savaşında büyük bir zafer kazandı. Başlangıçta sadece imparartoru kandırarak onun topraklarından ve Alpler üzerinden

[984] Ramazan Şeşen, Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet, Çağ Yayınları, İstanbul, 1987, s. 161; Devizes, s. 146-147 (Trans. Appleby); Gervase, I. s. 514; Coggeshall, s. 59.
[985] Gillingham, 1999, s. 224-226.
[986] Itinerarium, s. 238.
[987] Howden, Gesta, II. s. 209.

güvenli bir geçiş sağlamayı uman Philip, Tancred ile ilişkileri hakkında o kadar başarılı bir şekilde yalan söyledi ki, sonunda tam teşekküllü bir ittifak sağladı.[988] Uzun süren tartışmalardan sonra 2 Ağustos'ta Richard Selahaddin'in son teklifini kabul etti; Akka'nın tesliminden sonraki 31. günde Kutsal Haç'ı, tüm Hıristiyan esirlerini ve kararlaştırılan fidyenin yarısını, yani 100.000 dinarı teslim edecekti. Ancak teslim tarihi geldiğinde, Selahaddin Akka'da esir alınan tüm Müslümanların serbest bırakılmasında ve fidyenin ödenmesine karşılık rehineler verilmesinde ısrar etti. Bunu yapamazsa, Richard'ın kendisi rehineler vermeli, paranın tamamı ödendiğinde ve tüm Müslüman esirler serbest bırakıldığında geri verilmeliydi.[989] Burada Selahaddin samimiyetsiz davranıyordu. Açık gerçek şuydu ki, paranın ilk taksitini bile toplayamazdı.[990] Ancak Philip'in Müslüman esirlerin yarısına karşı kaba davrandığını duyunca, Müslüman esirlerin tamamını teslim etmeyerek, şartları ihlal edenin Richard olduğunda ısrar etti. Richard, bunu sadece bir oyalama taktiği olarak görerek, anlaşmalarını yeniden yazmaya yönelik bu bariz girişim karşısında sabrını kaybetti. Selahaddin'i savunanlar onun Franklara güvenmediğini ve paranın ilk dilimini aldıklarında anlaşmadan döneceklerinden korktuğunu söylerler. Bu arada Richard, Hubert Walter ve Dreux Kontu Robert başkanlığında bir heyeti, Müslüman esirlerin geri kalanını Sur'dan geri getirmeleri için gönderdi.[991] Conrad, Richard'ın bu isteğine uymayı reddetti ve esirlerin yarısını geri göndermesi halinde karşılığında Kutsal Haç'ın yarısını alması gerektiği gibi saçma bir talep ekledi.[992] Selahaddin'e olduğu kadar Conrad'a da kızan Richard, Burgonya dükü Hugh başkanlığında ikinci bir heyet göndererek Conrad'a emirlere itaat etmezse kendisinin Sur'a gelip Conrad'ın işini bitireceğini söyledi. Hugh, 12 Ağustos'ta esirlerle birlikte Akka'ya döndü, ancak Conrad ona eşlik etmedi.[993]

Richard görüşmeleri yeniden başlattı ama Selahaddin 20 Ağustos'a kadar görüşmeleri uzattı. O zamana kadar kızgın olan sadece Richard değildi. Diğer Haçlılar, Selahaddin'in Hıristiyanları hayal kırıklığına uğratmak ve morallerini

[988] McLynn, 2008, chpt. 8.
[989] Howden, Gesta, II. s. 186-187.
[990] Şeşen, Selahaddin'in ilk taksidi, Gerçek Haçı ve esirleri getirdiğini ama Frankların onu aldatmaya çalıştığını iddia etmektedir. Şeşen, 1987, s. 161.
[991] Itinerarium, s. 241.
[992] Ambroise, s. 107 (Trans. Ailes).
[993] Itinerarium, s. 242-243.

bozmak için tasarladığı belli olan oyalama ve geçiştirmelerinden bıkmışlardı. Sinirler gerilmiş ve askeri çatışmalar sıklaşmıştı. Ayrıca Frank kampında düşman elindeki 600 Hıristiyan esirin zehirlendiği gibi dedikodular yayılmaya başlamıştı. Richard bir güvenilirlik kriziyle ve liderlik sınavıyla karşı karşıya kaldı.[994] Selahaddin'in kendisini aptal yerine koymasına sonsuza kadar izin veremezdi. Aniden, 20 Ağustos'ta bir karar aldı; Selahaddin'in blöfünü görmeliydi. Buna göre, ayın 20'sinde öğleden sonra askerlerini Akka ovasının ortasına yürüterek 3.000 Müslüman esiri aralarına kattı ve katliamın başlamasını emretti.[995] Öfkeli Franklar kılıç ve mızrakla, tırpan ve kasaplıkla dinsizlerin üzerine saldırdı. Fazla zorladığını geç fark eden Selahaddin ordusuna saldırı emri verdi ancak saldırganlar gün batımına kadar süren şiddetli ve kanlı bir savaşla durduruldu. Sarazenler ovadaki insan mezbahasını incelediklerinde, sevgili yoldaşlarının çoğunu tanıdılar ama büyük Arap soylularının ve Akka'nın zengin tüccarlarının canlarının bağışlandığını fark ettiler. İntikam almak için fidye karşılığı takas edilebilecek ya da işçi olarak kullanılabilecek olanlar hariç ellerindeki Hıristiyan tutsaklarını katlettiler.[996]

Modern tarihçiler Richard'ın eylemlerini barbarca ve aptalca olarak kınamışlardır. Muhtemelen Selahaddin'in anlaşmayı bozacağını ve 200.000 dinarın ikinci taksidinden mahrum kalacağını düşünmüş olabilir. Hıristiyan vakanüvisler bunu Selahaddin'in teslim şartlarına uymamasının doğal ve hatta gerekli bir sonucu olarak görmüş, Ambroise ise bunun Akka kuşatması sırasında ölen binlerce Haçlı'nın ve Selahaddin'in Hıttin savaşından sonra katlettiği Hospitaller ve Tapınakçılar'ın karşılığı olduğunu belirtmiştir.[997] İbni Şeddad, Selahaddin'in zorluklar icat ettiğini ve yalan söylediğini ve Richard'ın anlaşmanın bozulduğunu düşündüğünü kabul etmiştir.[998] Bazıları bunun bir savaş olduğunu, Richard'ın bir gün kendisine karşı savaşabilecek adamları bağışlamasının mantıklı olmadığını düşünüyordu. Bazılarına göre ise Richard hafife alınacak bir adam olmadığını göstermişti. Sertliği sayesinde askerlerinin güvenini yeniden kazanmış ve aynı zamanda Hayfa, Sezariye, Arsuf,

[994] Francesco Gabrieli, Arab Historians of the Crusades, E. J. Costello (Trans.), Routledge, Abingdon & New York 2010, s. 223-224.
[995] İbni Şeddad'a göre 3000, Ambroise'a göre 2700 olan bu sayı, Abû'l Farac'a göre 1800'dür. Şeşen, 1987, s. 161; Abû'l Farac, s. 457.
[996] Howden, Gesta, II, s. 189-190
[997] Ambroise, s.108 (Trans. Ailes); Gabrieli, 2010, s. 108-109.
[998] İbni Şeddad, s. 164-165.

Yafa, Gazze gibi kıyı kentlerinin garnizonlarına da teslim olmadıkları takdirde kendilerine acınmayacağı mesajını göndermişti.[999]

Richard'ın itibarı, askeri zorunluluklardan kaynaklanan argümanlar ne olursa olsun, bu vahşi eylemiyle sonsuza dek lekelenecekti. Ancak Akka'nın Outremer'de sadece beş hafta kaldıktan sonra Richard'ın eline geçmesi, kuşatma ustası olarak ona ün kazandırmıştı. Richard'dan sonra yüz yıl daha devam edecek olan uzun Haçlı-Müslüman savaşında kuşatmaların, mücadelenin en önemli belirleyicisi olduğu için, geçmişe bakıldığında başarısı daha da dikkate değer olacaktı. Hem Richard hem de Selahaddin kuşatma teknolojisinin en ileri noktasındaydı ve bu tarihte iki taraf arasında teknik olarak çok az fark vardı. Her ikisi de hem macınık hem de *balista*[1000] kullanıyordu. Mancınık, dev bir kolu sallayarak taşları ya da diğer mermileri fırlatan bir salıncak-kiriş makinesiydi ve Haçlı seferi sırasında, ağır bir karşı ağırlık kullanan bu mancınık türü her iki taraf tarafından da kullanılıyordu. Balista, bir kez monte edildikten sonra taşınması çok ağır olan mancınığın aksine, hareket ettirilebildiği için daha iyi tasarlanmış ve daha hafif bir kuşatma motoruydu. Ancak Selahaddin kuşatma konusunda Richard'la boy ölçüşebilse de, deniz gücü konusunda ona ayak uydurmakta ne yazık ki başarısız oldu. Birkaç Manş geçişi dışında deniz hakkında çok az doğrudan bilgisi olan Richard, 200 gemiden fazla olan filosunun çoğunu 125 günü denizde geçen 5.000 millik (9 bin km'den fazla) bir yolculuktan sonra güvenli bir şekilde Outremer'de karaya çıkararak ve Selahaddin'in filosunu pazarlık sırasında bozguna uğratarak askeri yeteneğinin denizcilik konularına da uzandığını göstermişti.[1001]

Kuşatma ve deniz savaşlarında yetenekli olan Richard, strateji ve lojistikte ustalığa sahip olduğunu göstererek şöhretine şöhret katmak üzereydi. Akka'dan güneye, Kudüs'e doğru yürümek sayısız sorunu beraberinde getiriyordu. Richard eğitim ve disiplini zayıf, çok uluslu bir kuvvete komuta ediyordu. Bu kuvvet uzun Akka kuşatması nedeniyle etkin bir şekilde yıpranmış olduğundan hareketli savaş deneyimi yoktu ve yürüyüş sırasında Selahaddin'i uzak tutmak gerekecekti. Tek bir yenilgi Filistin'deki tüm Hıristiyan varlığının kaybı anlamına gelebileceğinden Richard

[999] Coggeshall, s. 33-34.
[1000] Büyük bir Tatar yayını andıran ve büyük mızrakları fırlatmak için kullanılan bir silah.
[1001] McLynn, 2008, chpt. 8.

temkinli olmak zorundaydı ama tüm Haçlı grupları Kudüs'e ilerlemek için yaygara koparırken hiçbir şey yapmadan da duramazdı. Bu nedenle ilk işi güzergâhı belirlemek oldu. İç güzergâh Akka'dan Nasıra'ya, oradan da güneye, Tabor Dağı, Yakup Havuzları ve Ramallah'a uzanıyordu. Bu yoldan gitmenin birkaç sakıncası vardı. Devasa yük ve ikmal konvoyu nedeniyle ordu vadilerde kalmak zorunda kalacak, tepelerden gelebilecek Sarazen saldırılarına karşı savunmasız kalacaktı. Üstelik güzergâh 150 mil (240 km) uzunluğundaydı ve ikmal hatlarını riske atıyordu. Ordu ağır ağır ilerleyecek, bu da yürüyüşü aylar sürecek bir mesele haline getirecek ve kaderin ya da beklenmedik durumların olumsuz bir şekilde araya girme olasılığını artıracaktı. Daha iyi bir seçenek, Kudüs'e doğru iç bölgelere saldırmadan önce kıyıdan Yafa'ya doğru 80 mil (130 km) yürümekti. Bu şekilde sağ kanadını denizden koruyabilir ve yürüyüşün ilk ayağında erzak ve kuşatma teçhizatı gemiyle taşınabilirdi. Ayrıca Selahaddin'i, hedefinin Kudüs değil de Mısır olduğunu düşünmesini sağlayarak endişelendirebilirdi.[1002]

Richard 22-25 Ağustos tarihleri arasında üç gün boyunca Akka siperlerinin dışındaki kampında kuvvetlerinin toplanmasını bekledi. Karısını ve kız kardeşini şehirde bırakarak, orduyu Belus Nehri'ne ve kıyı ovasına doğru hafif adımlarla ilerletti. Adamlarının bir haftalık sefahatin etkilerinden sıyrılıp yeni ve katı bir rejime alışabilmeleri için ilk başta günde sadece 2 mil (3.2 km) yürüdü, ardından üçüncü gün tempoyu 11 mile (yaklaşık 18 km) çıkardı.[1003] Deniz ve Haçlı donanması tarafından korunan sağ kanatta korkulacak bir şey yoktu ama sol kanatta Selahaddin'in ordusu menzilin hemen dışında, paralel bir şekilde ilerliyordu. Richard kanat görevlerini değiştirerek piyadelerine tehlikeli sol ve güvenli sağ kanatlarda görevler verdi. Piyadelerin iki kanadı arasında şövalyeler, üç bölük halinde, atlar burun buruna gidiyordu. Bu görevi her gün dönüşümlü olarak Tapınakçılar ve Hospitaller yerine getiriyordu. Ancak ilk gün Sarazenler, Fransız birliğinin komutanı olan ve Richard'dan emir almak zorunda kaldığı için sürekli surat asan kaba Burgonya dükünün arkada bıraktığı bir boşluktan yararlandılar. Müslümanlar içeri

[1002] McLynn, 2008, chpt. 8.
[1003] Itinerarium, 248 vd.

girip araba konvoyuna saldırdılar fakat Richard ve adamları geri at sürüp hücum edince püskürtüldüler.[1004]

Ordunun ilk durağı Hayfa'ydı. Ağustos ayının kavurucu sıcağında yürüyorlardı, sıcaklık 27ºC ile 40ºC arasında değişiyordu ve zırh ve zincir zırh giydikleri için sıcaklık daha da zorluyordu. Günler geçtikçe daha fazla adam sıcaktan bayılıyordu. Şanslı olanlar gemiye bindirilip bir sonraki ordugâha götürüldü, şanssız olanlar ise düştükleri yerde ölüme terk edildi. Bu koşullarda yürüyüş halindeki bir ordunun kokusu ve pisliği tarif edilemezdi; bayat ter kokuları at gübresi ve insan dışkısı kokularına karışıyordu. Askerler, Roma döneminden beri düzgün bir yol olmayan patikalarda yürüdükleri ve birçok yerde çalılar ve çalılıklarla kaplandığı için, ilerlemeyi çok zor buluyorlardı. Yol öndekiler tarafından ezildiği için yürünecek sadece gevşek kum ve bazen de çamur bıraktığından, özellikle artçılar için can sıkıcıydı. Dikenli çalılar adamların derilerini ve giysilerini yırtıyordu. Ve her zaman yanlarında, bazen Franklara doğru bir ok yağmuru daha yağdıran Sarazenler vardı. İbni Şeddad, Haçlıların metaneti ve disiplini karşısında hayrete düşmüştü: "*Frank piyadelerinden bazılarının üzerlerine bir ila on ok saplandığını ve buna rağmen saflarından ayrılmadan her zamanki hızlarıyla ilerlediklerini gördüm. İşlerin yönetiminde hiçbir payları olmadan ya da kişisel bir çıkar elde etmeden en yorucu yorgunluklara katlanan bu insanların gösterdiği harika sabra hayran olmamak elde değil.*"[1005] Richard şafaktan önce erken kalkışlar yaparak, sadece öğlene kadar yürüyerek ve bir günlük yürüyüşün arasına bir günlük dinlenme koyarak birliklerinin yükünü mümkün olduğunca hafifletmeye çalıştı. Ancak dinlenme günlerinde bile çok az huzur vardı. Zehirli yılan tehlikesinin yanı sıra, Haçlılar kamp yerlerini istila eden ve öldürücü olmasa da acı veren ısırıklara neden olan güvenilir tarantula tehdidiyle de uğraşmak zorundaydılar. Gürültünün bu yırtıcıları uzaklaştıracağı söylentisi yayıldı, böylece geceleri bir Haçlı kampı bağırış çağırış, tencere, tava, kalkan ve miğfer sesleriyle cehenneme döndü.[1006]

27 Ağustos Salı günü Haçlı ordusu Atlit'e giden yol boyunca ilerliyordu. Kendilerini Karmel Dağı'nın eteklerinden dolaştıran eski Roma yolundan batıya, sonra da güneye

[1004] İbni Şeddad, s. 166.
[1005] İbni Şeddad, s. 170.
[1006] Ambroise, s. 113 (Trans. Ailes).

yöneldiler ve bu kez sol kanatlarını tepelerin sarplığı koruyordu. 30 Ağustos Cuma günü, Merla'ya kadar olan, o ana kadarki en uzun yola çıktılar.[1007] Adamlar sıcaktan ölmeye başlamıştı ve buna ek olarak Sarazenler bir saldırı düzenledi. Richard yolu açmak için hücuma geçti ve bu gibi durumlarda daha önce de sık sık olduğu gibi yakalanmaktan kıl payı kurtuldu. Merla'da Richard Timsahlar Nehri denilen yerde kamp kurdu ve ertesi gün Kaysariye'ye doğru ilerledi. Bu o zamana kadarki en kötü yürüyüş günüydü. Sıcaklık o zamana kadar tecrübe edilen her şeyi aşıyordu ve birçok adam güneş çarpmasından yolda öldü. O gece kamp kurduklarında, Akka'dan gemilerle daha fazla erzak ve ölenlerin yerini alacak takviye kuvvetler getirdi.[1008] 1 Eylül'de ordu Ölü Nehir'e doğru ilerledi. Sarazenler yine onları taciz etti. Franklar, Ölü Nehir'e vardıklarında su yolunu yoğun bir sazlık ve çalı örtüsü altında neredeyse görünmez halde buldular. Bunu Sarazenler tarafından tasarlanmış bir kamuflaj olarak yorumladılar.[1009]

3 Eylül Salı günü Haçlı birlikleri zorlu yol sebebiyle kıyıya paralel uzanan yeni bir yol bulmak için iç kesimlere yöneldiler. Burada Sarazenler ağır bir saldırı başlattı ve Tapınak Şövalyeleri çatışmada çok sayıda at kaybetti. Bir kurtarma görevine liderlik eden Richard bir Tatar okuyla hafif yaralandı. Zorluklara ek olarak, yiyeceklerin azaldığı fark edildi. Askerler açlık içindeyken, o gün ölen atlardan elde edilen etin fiyatı hızla yükseliyordu. Bu yüzden Richard şövalyelerinin atları öldürüp yiyecek için birliklere vermeleri halinde, kaybı kendi at stokundan karşılayacağını duyurdu.[1010] Zamana oynamak için, ordu dinlenirken ayın dördünde öğleden sonra Selahaddin'le müzakerelere başladı. Richard Selahaddin'in kardeşi Seyfeddin (El-Adil) ile buluşmaya gitti ve yanına tercüman olarak Toronlu Humphrey'i alarak barış şartlarını görüştü. Toplantı anlaşma sağlanamadan çabucak dağıldı. Selahaddin kardeşine takviye kuvvetler gelene kadar müzakereleri uzatmaya çalışmasını söylemişti. Richard şartlarının şimdiye kadar fethedilen tüm Latin krallığının geri verilmesinden başka bir şey olmadığını kesin bir dille açıkladı, bu da Seyfeddin'e konuşacak bir şey bırakmadı. Bu arada Haçlılar Arsuf ormanı boyunca ilerlediler ve

[1007] Itinerarium, s. 256.
[1008] Ambroise, s. 114 vd. (Trans. Ailes).
[1009] Itinerarium, s. 257-258 (Ed. Stubbs).
[1010] Ambroise, s. 115 (Trans. Ailes).

açık alana çıktıklarında düşmanı savaşa hazır halde buldular. Haçlılar düşmanın kamp ateşlerini görebilecekleri bir yerde kamp kurdular.

Arsuf platosu, kumtaşı kayalıklarının koruduğu doğal bir limana bakmaktadır. Ordu 7 Eylül sabahı temkinli bir şekilde hareket etti, nehri geçti ve sahil yolunu takip ederek öğlene doğru Arsuf kasabasına ulaşmayı hedefledi. Richard planlarını çok iyi yapmıştı. Ordu, her zamanki gibi üç koldan oluşuyordu; sahile en yakın yerde bagajlar, ortada süvariler ve solda Champagne Kontu Henry'nin komuta ettiği piyade birliği. Önde Tapınakçılar, sonra Brötonlar, Angevinler ve Poitevinler, ardından merkezde Richard'ın ejderha sancağını koruyan İngiliz ve Normanlardan oluşan dördüncü tümen geliyordu. Onların arkasından Fransızlar geliyordu ve en tehlikelileri de arkadan gelen Hospitaller'di. Selahaddin onları takip etmek için 25.000 kişilik büyük bir kuvvet getirdi ve Richard ile Burgonya dükü yürüyüş hattında bir aşağı bir yukarı at sürerek Sarazenlerden gelecek en ufak hareketleri kontrol ettiler. Daimi emirlere göre, Richard işaret verene kadar hiçbir şövalye hücum etmeyecekti. Bu işaret, kol boyunca iki çift halinde dağılmış altı trompetin aynı anda çalınması şeklinde olacaktı. Selahaddin harekete geçtiğinde saat sabah 9'du. Artçı birliklere kararlı bir saldırı başlatarak onları ok yağmuruna tuttu. Piyadelerin görevi düşman oklarını değerli ve savunmasız süvari atlarının menzilinden uzak tutmaktı. Yine de at kayıpları artmaya başlamış, sıcaklık dayanılmaz hale gelmişti.[1011]

Selahaddin Haçlıların artçı birliğini yarmak için daha fazla adam gönderdi ve baskı dayanılmaz bir şekilde arttı. Hospitaller saldırganlarla yüzleşmek için karşı karşıya geldiklerinde atlarını geri geri yürüterek birliğe ayak uydurmak zorunda kaldılar. Hospitaller'in üstadı dörtnala Richard'ın yanına giderek hücum etmek için izin istedi fakat reddedildi. Richard esrarengiz ve Hospitaller'e göre çıldırtıcı bir şekilde konuştu: "*Buna katlanın Üstat; kimse aynı anda her yerde olamaz.*"[1012] Her şey bir kaos gibiydi. Her noktada sıkıştırılan Hospitaller, Richard'a birkaç umutsuz mesaj daha göndererek düşmana saldırmalarına izin verilmesi için yalvardılar ama Richard her seferinde onlara Sarazen atları yorulana kadar biraz daha dayanmalarını söyledi.

[1011] McLynn, 2008, chpt. 8.
[1012] Ambroise, s. 119 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 265 (Ed. Stubbs).

Hospitaller kendi aralarında kralın asla işaret vermeye niyetli olmadığını mırıldanmaya başladılar. Sonunda daha fazla dayanamadılar ve başlıca şövalyelerinden ikisi, siperlerini kırarak hücuma geçti. Bunun üzerine hem Hospitaller hem de Fransızlar olmak üzere tüm artçı birlikler savaşa katıldı ve piyade safları şaşkınlık içinde ayrılarak süvarilerin dörtnala yanlarından geçmesine izin verdi. Bu kritik bir andı. Bu erken hücum desteklenmezse, Hospitaller kısa süre içinde düşman tarafından kuşatılacak ve önleri kesilecekti. Richard hiç vakit kaybetmeden durumu değerlendirdi ve genel saldırı emri verdi. Angevinler ve Poitevinler de krala ve şövalyelerine katılarak hücuma geçtiler.[1013]

Richard her zamanki alışkanlığıyla atını savaşın en yoğun olduğu yere doğru sürdü. Şans onun yanındaydı, çünkü düşmanın çoğu şans eseri yaylarıyla daha iyi nişan almak için attan inmişti. Haçlılar onları yere serdi ve arkalarından hızla gelen piyadeler tarafından işlerinin bitirilmesine izin verdi. Selahaddin'in adamları gafil avlanmıştı. Birkaç dakika önce her şey kendi istedikleri gibi giderken, şimdi kendilerini şövalyelerin sürekli hücumu karşısında buldular. Birçoğu hemen yere yığıldı. Birçoğu kesildi ya da kaçmak için kendilerini 80 metrelik uçurumlardan aşağı attı.[1014] Selahaddin'in bozguna uğraması ancak bir yanlış anlaşılma sayesinde önlenebildi. İhtiyatı oluşturan ve sancağın etrafında kümelenen disiplinli Norman ve İngiliz birlikleri kendilerini krala yakın konumlandırmaya çalıştı ama bu hareketleri geçici olarak Angevin ve Poitevinlerin kafasını karıştırdı ve onlar da bayrağın etrafında toplanmak için takibi bıraktı. Selahaddin fırsatını bulur bulmaz karşı saldırı emri verdi ve önde gelen birliklerini görevlendirdi.[1015] Bir süre daha yoğun bir çatışma yaşandı ama sonra Richard bir hücum daha emretti. İki yeni saldırı sonunda Sarazenler bozguna uğratıldı. Onlar geri çekilirken, Richard üç hücum daha düzenledi ve Selahaddin'in orada gizlenmiş birlikleri olması ve sahte geri çekilme taktiğini denemesi ihtimaline karşı sadece ormanın kenarında durakladı. Kral daha sonra küçük şövalye gruplarının kovalamacanın heyecanıyla kendi sonlarına sürüklenmemesini sağladı. Çünkü bunun, Selahaddin'in bir başka favori taktiği olduğunu biliyordu. Adamlarının yaklaşık 7.000 düşman ölüsü saydığı sahanın kontrolü ona bırakılmıştı. Franklar ise bu sayının ancak onda birini kaybetmişti.

[1013] Itinerarium, s. 269 (Ed. Stubbs).
[1014] Ambroise, s. 120 (Trans. Ailes).
[1015] İbni Şeddad, s. 175-176.

Haçlılar tarafında kayda değer tek ölü, kuşatılıp öldürülmeden önce on beş Sarazen öldürdüğü söylenen ünlü Fransız şövalyesi Avesnesli James'ti.[1016]

Arsuf savaşı önemli bir askeri başarıydı. Kutsal topraklarda geçirdiği üç ay içinde Richard her türlü yeteneğe sahip olduğunu kanıtlamıştı: kuşatma, taktik, strateji ve lojistik ustası; olağanüstü bir savaş alanı komutanı; ve takipçilerine cesaret, sadakat ve hayranlık aşılayabilen karizma sahibi bir lider. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde Sarazenler depresyondaydı. Selahaddin onların en büyük generaliydi ama Richard onu bir kenara itmişti. Ambroise onların umutsuzluğunu rapor etti; Selahaddin'in emirlerinden biri ona açıkça batı şövalyelerinin yenilmez olduğunu ve Selahaddin'in yemek yiyemeyecek kadar depresyonda olduğunu söyledi.[1017] Akka'da olduğu gibi, Frankları yerleşik haldeyken yenemeyeceği zaten belliydi. Şimdi onları hareketli savaşta da yenemeyeceği ortaya çıktı. Selahaddin, yenilgisinin tam bir bozgun olmadığı, Haçlılar arasında hizipçilik olduğu (özellikle Conrad'ı düşünüyordu) ve bir yıpratma savaşında Richard'dan daha uzun süre dayanabileceği gerçeğiyle teselli buldu. 9 Eylül'de yeniden yola çıkan Haçlı ordusuna avcı erleriyle meydan okumayı ihmal etmedi. Zengi ve diğer emirlere Frankların Kudüs'e asla ulaşamayacağını, çünkü ordusunun bir kaplumbağa gibi ilerlediğini ve kendi ordusunun iki günde alabileceği yolu on yedi günde aldığını söyledi.[1018] 8 Eylül'de savaşta cesur bir performans sergileyen herkesi övdü ve Kral Guy ile birlikte cesedi savaş alanında bulunan James d'Avesnes'in cenazesine katıldı.[1019] Artık Aslan Yürekli Richard'ın üç yüz yıldır Batı'da görülen en büyük savaşçı olduğuna dair şüphe kalmamıştı.

Müslümanlar, Haçlıların Yafa'ya girişine karşı sadece göstermelik bir direniş gösterdiler ve kısa bir çatışmadan sonra geri çekildiler. Hıristiyan ordusu kalan toprakları bir günde ele geçirdi ve 10 Eylül'de şehre girmeye başladığında şehri neredeyse yıkılmış halde buldu. Hızla çevredeki meyve bahçelerinde ve zeytinliklerde kamp kurdular ve öğleden sonra gelen filodan erzak boşaltmaya başladılar. Richard'ın niyetini okumaya çalışan Selahaddin, büyük bir askeri komutan için bir sonraki hedefin Kudüs yerine Aşkelon olması gerektiğini düşündü.

[1016] Ambroise, s. 121-122 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 272 (Ed. Stubbs).
[1017] Ambroise, 123 vd. (Trans. Ailes).
[1018] Lyons & Jackson, 1995, s. 338-339.
[1019] Itinerarium, s. 277 (Ed. Stubbs).

Kendisinin ve emirlerinin hem Aşkelon'u hem de Kudüs'ü savunmak için yeterli sayıda askeri olmadığından, Aşkelon'un da yıkılması yönünde bir karar aldı. Halkın dehşete düşmesine rağmen çalışmalar başladı. Selahaddin, sahili Haçlılara teslim ederek Kudüs'ü kuşatmaktan kaçınırsa uygun barış şartları elde edebileceğini umuyordu, ancak Richard'ın Aşkelon'un yıkılacağını öğrenip bunu engellemek için acele etmesinden endişe ediyordu. Söylentileri duyan Richard, Aşkelon'un lordu olarak atanan Lüzinyanlı Geoffrey'i gerçeği öğrenmesi için gönderdi. Kadırgayla gelen Geoffrey yıkımı gözlemledi ve rapor verdi.[1020] Richard, Selahaddin'in adamlarına saldırmak için derhal güneye yürünmesini istedi. Fakat bu noktada Haçlılar ikiye bölünmüştü. Richard ve askerleri için Aşkelon açık bir hedefti, ancak hacılar için hedef Kudüs olmalıydı. Dindarlar, Kudüs'e giden bariz rotanın Yafa'dan içeriye doğru olduğunu, Aşkelon'un önemsiz olduğunu savundular. Richard, Haçlıların ikmal hattının kıyıdan ayrıldıklarında tehlikeye gireceğini, çünkü Frankların artık deniz yoluyla ikmal edilemeyeceğini, Selahaddin'in en çok korktuğu şeyin Aşkelon'a yürümek olduğunu savundu, ancak reddedildi ve çoğunluğun görüşüne gönülsüzce razı oldu.[1021]

Richard, orduyu Yafa'nın tahkimatını yeniden inşa etmeye koyuldu. Selahaddin'in adamlarının Aşkelon'un yıkımını on gün içinde tamamladıkları haberi gelince, bazıları güneye yürümeme kararını, oraya zaten zamanında varamayacaklarını iddia ederek gerekçelendirdi. Selahaddin daha sonra Yafa-Kudüs yolu üzerindeki Ramla'da bir barikat kurdu ve Yafa'nın güneyindeki İbelin'de, Frankları her fırsatta taciz etme emriyle kardeşi Seyfeddin komutasında bir koruma kuvveti bıraktı. Ardından Kudüs'e döndü, savunmasını düzene soktu ve 4 Ekim'de ordusunu Ramla'nın 10 mil (16 km) ötesinde ve Kudüs ile Yafa'nın ortasındaki Latrun'a çekti.[1022] Bu arada Richard, Akka'da hâlâ yüzlerce asker kaçağı, devamsız ve kötü niyetli kişinin barındığı genelev, ahır ve meyhanelerin ordusu üzerindeki zararlı etkisinin devam etmesinden endişe duyuyordu. Lüzinyanlı Guy'ı bu kötü niyetlileri yakalaması için kuzeye gönderdi ama eli boş döndü. Bunun üzerine Richard bizzat Akka'ya gitti ve tehdit ve kandırmaca ileisteksiz askerleri Yafa'ya kadar kendisine

[1020] Itinerarium, s. 283 (Ed. Stubbs).
[1021] Ambroise, s. 126-127 (Trans. Ailes).
[1022] Lyons & Jackson, 1995, s. 340-341.

eşlik etmeleri için ikna etti.[1023] Richard 29 Eylül'de avlanırken Müslüman öncü birlikleriyle bir çatışmaya girdi ve neredeyse esir alınıyordu. Şövalye William de Preaux, kendisinin Richard olduğunu bağırdı ve Sarazenler tarafından ele geçirilirken, diğer dört şövalye de krallarıyla Sarazen mızrakları arasına girerek öldürüldü. Burgonya dükü ve diğerleri tarafından kendisini gereksiz yere tehlikeye atma düşüncesizliği nedeniyle eleştirilen Richard, eleştirileri omuz silkerek geçiştirdi. Adamlarını kişisel cesaretiyle etkilemenin değerini biliyordu ve ayrıca savaşmayı ve düşman mevzilerini gözetlemeyi seviyordu.[1024]

Richard 1 Ekim'de Clairvaux başrahibine uzun bir mektup yazarak Noel'den kısa bir süre sonra Kudüs'ü ele geçirmeyi ve 1192 Paskalyası'nda Filistin'den ayrılmayı düşündüğünü söylemişti. Uzun bir Kudüs kuşatması beklemiyordu ama Akka-Yafa yürüyüşünden Kudüs'e ulaşmanın zaman alacağını biliyordu. İkmal yapacak bir filo olmadığından, Haçlılar lojistik konusunda titiz davranmak, yavaş ilerlemek ve yiyecek, su ve yem sorunları çözülene kadar asla ilerlememek zorundaydı. Ancak Richard'ı endişelendiren şey, Kudüs'ün fethini gerçekleştirecek paradan ve özellikle de personelden yoksun olmasıydı. Bu nedenle başrahipten Hıristiyanları akın akın getirecek yeni bir Haçlı seferi vaaz etmesini istedi, böylece fetihleri pekiştirilebilecekti.[1025]

Görünüşte Richard Ekim başında Akka'ya isteksiz askerlerini toparlamak ve Berengaria ile Joan'ı geri getirmek için gitti. Fakat Selahaddin'e bir ittifak önerisinde bulunan Montferratlı Conrad'ın entrikalarından da endişe duyuyordu. Richard güneydeyken Akka'ya saldıracak ve karşılığında Selahaddin ona Sur ve Sayda'yı verecekti. Selahaddin Conrad'a güvenmiyordu ve Sur'u söz verdiği gibi teslim edebileceğinden kuşkuluydu. Richard, Conrad'ın entrikalarına Seyfeddin (el-Adil) ile kendi görüşmelerini yoğunlaştırarak cevap verdi. Seyfeddin 17 Ekim'de elçisini Yafa'daki Richard'a gönderdi ve bunu uzun süren görüşmeler izledi. Richard elçiye Selahaddin için bir mesaj verdi ve savaşın beyhude olduğunu ve çok fazla cana mal olduğunu belirtti. Söz konusu olan sadece iki mesele vardı: Kudüs ve Haç. "*Kudüs bizim için sadece birimiz kalsa bile vazgeçemeyeceğimiz bir ibadet merkezidir. Sizin*

[1023] Ambroise, s. 128-129 (Trans. Ailes).
[1024] Itinerarium, s. 286 (Ed. Stubbs).
[1025] Edbury, 1996, s. 179-181.

için hiçbir değeri olmayan bir tahta parçası olan Haç ise bizim için muazzam bir öneme sahiptir. Eğer onu bize geri verirseniz, barış yapabilir ve bu bitmek bilmez uğraştan kurtulabiliriz."[1026] Kudüs de dahil olmak üzere, Ürdün Nehri ile Akdeniz arasındaki toprakların Hıristiyan Krallığı olarak tanınmasını önerdi. Selahaddin bu teklifi reddetti ve şöyle cevap verdi: "*Kudüs sizin olduğu kadar bizimdir. Hatta bizim için sizin için olduğundan daha kutsaldır, çünkü Peygamberimizin göğe yükseldiği ve toplumumuzun kıyamet gününde toplanacağı yerdir. Haç'a gelince, ona sahip olmak bizim için iyi bir kozdur ve İslam için olağanüstü değeri olan bir şeyle takas edilmedikçe teslim edilemez.*"[1027]

Richard daha sonra Seyfeddin'in kız kardeşi Joan ile evlenmesini ve Selahaddin ile Seyfeddin'in Filistin'i aralarında bölüşmelerini, Seyfeddin'in de Hıristiyan varlığının garantörü olmasını önerdi. Seyfeddin bu fikri kabul etti.[1028] Richard'ın, Selahaddin'in Conrad'la oynadığı oyunu Selahaddin'e karşı oynamaya çalıştığı ve Seyfeddin'i de işin içine katarak doğru notayı yakaladığı görülmektedir. Selahaddin'in bu önerileri hayal ürünü olarak gördüğü, ancak bunları daha sonraki görüşmeler için bir temel olarak kabul ettiği, yakın çevresine ise Richard'ın önerilerinin ya bir şaka olduğunu ya da ciddiyse bile uygulanmayacağını söylediği biliniyor.[1029]

Richard Kasım ayının geri kalanını Selahaddin'in elçileriyle müzakere ederek geçirdi. Outremer üzerinde atalarından kalma bir hakkı olduğunu, çünkü burayı akrabalarının fethettiğini ve bu nedenle aile onuru gereği krallığın yeniden kurulması ve Mısır'dan haraç alınması için direnmek zorunda olduğunu vurguladı. Devam eden görüşmeler Richard'ın "İslam'a karşı yumuşak davrandığı" yönünde söylentilerine yol açtı ve o da sertliğinin kanıtı olarak devriyelerden düşmanlarının kesik başlarıyla dönmeye başladı. Görüşmeler devam ederken, Richard'ın danışmanları sürekli olarak Selahaddin'in sadece zamana oynadığı temasını işliyor, Selahaddin'in emirleri de aynı şekilde Richard'ın güvenilmez olduğunu düşünüyordu. Montferratlı Conrad'ın Richard'a ve eski rakibi Lüzinyanlı Guy'a karşı bir ittifak antlaşması için Selahaddin'e baskı yapmaya devam etmesi de bir başka karmaşaydı. Selahaddin 11

[1026] İbni Şeddad, s. 185-186.
[1027] Gabrieli, 2010, s. 225-226.
[1028] İbni Şeddad, s. 187-188.
[1029] Gabrieli, 2010, s. 226.

Kasım'da rakip önerileri konseyine sundu. Emirler, eğer barış olacaksa bunun ancak Richard'la olabileceğine karar verdiler, çünkü Filistin'de Müslümanlarla Hıristiyanların barış içinde bir arada yaşaması doğal olarak mümkün görünmüyordu ve Conrad'ın olası ihanetine karşı hiçbir güvenceleri yoktu.[1030]

Selahaddin, Richard'a görüşmelere devam etmeleri gerektiğini, çünkü artık emirlerinin desteğine sahip olduğunu bildirdi. Richard hemen yeni bir oyalama aracı ortaya atarak, Hıristiyan rahiplerin Joan'ın Seyfeddin'le evlendirilmesi fikrine şiddetle karşı çıktıklarını, bu yüzden de bu evliliğe onay vermesi için Papa'ya başvurması gerektiğini, ancak elçisinin Roma'ya ulaşıp Papa'yla görüştükten sonra geri dönmesinin üç ay alacağını söyledi.[1031] Kasım 1191'in ortalarından sonra yılın geri kalanında askeri ya da diplomatik anlamda çok az ciddi hamle oldu. Artık kış yaklaşmış, her iki ordu da yağmur, kar, dolu fırtınası ve çamur tarafından fena halde saldırıya uğramıştı. Noel'e gelindiğinde Selahaddin ordusunu dağıtmıştı ve ertesi yılın Mayıs ayına kadar bir daha aktif olarak sefere çıkmayı planlamıyordu. Ambroise, Müslümanların dağlara çekildiğini ve ovaları Hıristiyanlara bıraktığını bildirdi.[1032] Haçlı ordusunun büyük kısmı Aralık sonuna kadar Ramla'da kaldı, ancak 23 Aralık'ta Richard karargâhını Latrun'a taşıdı ve burada Noel'i her zamanki görkemli tarzıyla kutladı. Fakat tamamen rahatlamak mümkün değildi, çünkü gerillaların çatışma ve baskınları devam ediyordu.[1033] Yeni yıl bu türden daha fazla saldırı ve karşı saldırılarla başladı. 11 Ocak'ta bir sonraki adıma karar vermek üzere Haçlı ordusu konseyi toplandı. Richard Tapınak ve Hospital tarikatlarının liderleriyle Hıristiyan Krallığı'nın liderlerinden Kudüs'ün kuşatılmasının uygulanabilirliği konusunda fikirlerini sordu. Kuşatan bir ordunun, savunan garnizon ile yardıma gelen bir ordu arasında kalabileceği ve Yafa'ya giden iletişim hatlarının çok kırılgan olacağı gerekçesiyle buna karşı çıktılar. Richard, Kudüs'ün bir haritasının çizilmesini isteyerek şövalye tarikatlarının düşüncelerini destekledi. Harita sunulduğunda, şehrin surlarının çevresi çok büyük olduğu için Frankların düzgün bir şekilde kuşatma yapmak için yeterli birliklerinin olmadığı açıkça görülüyordu.[1034] Haçlılar imkânsız bir görevle karşı karşıyaydı. Ordudaki ruh hali tam bir moral bozukluğuydu. Askerler

[1030] Gabrieli, 2010, s. 229-230.
[1031] Gillingham, 1978, s. 188-89.
[1032] Ambroise, s. 135 (Trans. Ailes).
[1033] Itinerarium, s. 298 vd. (Ed. Stubbs).
[1034] Itinerarium, s. 308 (Ed. Stubbs).

yeni yıla coşkuyla girmiş, Kudüs'e ilerleyeceklerini ve bu işi yapmak için gerekli teçhizat ve malzemeye sahip olduklarını düşünüyorlardı.[1035]

Richard'ın ve şövalye tarikatlarının argümanları ikna ediciydi, ancak Haçlı ordusundaki pek çok kişi denizleri Aşkelon'u yeniden inşa etmek için değil, Kudüs'ü almak için geçtiklerini ve bunun bir yap ya da öl hedefi olması gerektiğini savundu. Sonuç olarak Frank kuvvetleri Ramla'dan Aşkelon'a çekilirken, birleşik Haçlı ordusu dağılmaya başladı. Özellikle Fransızlar artık Richard'ın emrinde hizmet etmeyi reddederek Yafa ve Akka'ya çekildiler. Richard karşıtı daha aşırı grup ise Sur'da Conrad'a katıldı.[1036] Haçlıların geri çekilmesiyle rahatlayan Selahaddin, Kudüs'teki koşullar kötü olduğu ve birçok at ve katır korkunç hava koşullarında kaybolduğu için, 2.000 Hıristiyan savaş esirini köle olarak kullanarak Kudüs'ün savunmasını güçlendirmeye başladı. 21 Ocak'ta Richard'ın adamları Aşkelon'a ulaştı ve burada önlerindeki yeniden inşa görevinin büyüklüğü ve deniz yoluyla ikmal yapılmasını engelleyen kötü hava koşulları nedeniyle iç karartıcı bir hafta geçirdiler. Richard, Mısır ve Suriye arasında artık kontrol ettiği yolda Müslüman kervanlarını avlamak için kuvvetler gönderdi ve yüzlerce Hıristiyan esiri serbest bırakmayı başardı.[1037]

27 Mart'ta Yafa yakınlarında ve ertesi gün Darum'da büyük çatışmalar yaşandı. Richard, 5 Nisan Paskalya Pazarını Aşkelon'da geçirdikten sonra, bir yıl önce Selahaddin tarafından yıkılan Gazze ve hâlâ Sarazenler tarafından işgal edilen Darum'da büyük bir keşif gezisine çıktı. Niyeti sefer mevsimi başlar başlamaz Darum'u kuşatmaktı ama Aşkelon'a döndüğünde, Hereford rahibi Robert'ı Prens John hakkında şikâyetler ve Fransa Kralı Philip'le çevirdiği entrikalar hakkında haberlerle kendisini beklerken buldu.[1038] John'un tacı gasp etmeye niyetli olduğu açıktı ve William Longchamp ona geri dönmesi için yalvaran mektuplar gönderdiğinden, Richard Hıristiyan krallığı meselesini bir an önce çözmenin elzem olduğunu düşünüyordu. 15 Nisan'da bir konsey topladı ve yakında İngiltere'ye dönmek zorunda kalabileceğini açıkladı. O gittikten sonra Haçlıların onun yerini alacak bir lider seçmesi gerekiyordu ve bu kişi Selahaddin'le başa çıkabilecek biri olmalıydı. Conrad

[1035] Ambroise, s. 136 (Trans. Ailes).
[1036] Itinerarium, s. 310-312 (Ed. Stubbs).
[1037] Ambroise, s.141 (Trans. Ailes).
[1038] Itinerarium, s. 324 vd. (Ed. Stubbs).

denenmiş ve test edilmiş tek savaşçı ve politikacı olduğu için, Richard'ın Lüzinyanlı Guy'i terk etmesi gerektiği anlamına gelse bile, bu o olmalıydı. Richard kurnazca başkalarının karar almasını sağladı, böylece sonuç karşısında şok olmuş gibi davranabilecekti.[1039] Richard'ın gerçek bir lider istediğinde dostunu feda edip eski düşmanını seçmesi anlamlıdır ve gerçekten de Richard Outremer'in başında bir değişiklik istemediği sürece konseyin toplanmasının hiçbir anlamı yoktur. Gerçek şu ki, Guy Hıttin savaşını kaybeden adam olarak ününü hiçbir zaman kaybetmemişti ve Akka'nın iki yıllık bir kuşatmadan sonra ancak Richard ortaya çıktığında düşmesi onu eleştirenlerin gözünden kaçmamıştı.[1040]

Richard'ın bir politikacı olarak kurnazlığı ve II Henry'nin gerçek bir oğlu olduğunun açık bir işareti, Lüzinyanlı Guy'e davranışında olduğu kadar hiçbir yerde kanıtlanamaz. Lüzinyanlı Geoffrey'nin sicilinin de gösterdiği gibi, Lüzinyanlar Poitou'da her türlü soruna yol açabilecek güçlü bir aileydi ve Guy'in tahttan indirilmesinin onurlarını zedelediği aşikârdı ve yüklü bir tazminat ödenmezse bundan açıkça Richard'ı sorumlu tutacaklardı. Richard konseyi toplamadan hemen önce, kadırgayla gönderilen bir ulaktan Kıbrıs'ta Tapınakçı yönetimine karşı bir isyanın patlak verdiğini ve Tapınakçıların adayı ellerinde tutma yeteneklerinden giderek daha fazla şüphe duyduklarını öğrendi. Adanın satın alınması için Richard'a hâlâ borçları vardı, ama borçlarını ödeyebilmek için vergileri arttırmaları gerekiyordu ve isyanı başlatan da bu vergi artışıydı. Kısır bir döngü içinde kalan Tapınakçılar bu akılsızca satışı yeniden müzakere etmekten memnundular ve Richard'ın parlak fikri Lüzinyanlı Guy'ın Kudüs krallığını Kıbrıs'ta daha sorunsuz bir tahtla takas etmesiydi.[1041] Guy bu fikri gönül rahatlığıyla kabul etti ve Tapınakçılara daha önce Richard'a ödedikleri 40.000 markı geri ödedi. Kâğıt üzerinde Richard'a hâlâ satın alma bedelinin kalan 60.000 markını borçluydu ama Richard bir borç kurgusuna ortak oldu ve aslında tazminat olarak adayı arkadaşına hediye etti. Bu, Doğu Akdeniz'de hâlâ bir dayanağı olduğu ve ayrıca çalkantılı Geoffrey'nin Poitou'da bir daha görülmeyeceği ve isyan standardını yükselteceği anlamına geliyordu.[1042]

[1039] Ambroise, s. 148 (Trans. Ailes).
[1040] İbni Şeddad, s. 195-196.
[1041] Edbury, 1996, s. 112-113.
[1042] Howden, Chronica, III, s. 181.

Richard tek hamlede iki kardeşin sorununu çözdü. Lüzinyanlar Kıbrıs'ı üç yüz yıl daha yöneteceklerdi.

Richard, Conrad'a iyi haberi vermesi için Champagnelı Henry'yi Sur'a gönderdi. Conrad çok sevindi ve dizlerinin üzerine çökerek Tanrı'dan layık değilse taç giymesine izin vermemesini istedi. Taç giyme töreninin bir hafta içinde Akka'da yapılması kararlaştırıldı ve Kont Henry hemen oraya giderek işleri yoluna koydu.[1043] Ancak, Haçlı Seferi'nde sık sık olduğu gibi, beklenmedik bir durum ortaya çıktı. Conrad 27 Nisan 1192 günü öğleden sonra, dar bir sokağa girdiğinde, tanıdığı iki adam tarafından durduruldu. Adamlardan biri ona bir mektup uzattı ve Conrad mektubu almak için atından indiğinde, adamlardan biri bıçağını yukarı doğru saplarken, yoldaşı da atın arkasına atlayıp Conrad'ı sırtından bıçakladı. Kral olacak adam yere düştü ve sokakta kan kaybından öldü. Conrad'ın adamları suikastçılardan birini oracıkta öldürdü, ancak diğeri saraya geri götürülerek işkenceye maruz bırakıldı.[1044] İşkence altında kırılan ikinci adam, XII. yüzyıl Orta Doğu'sunun belası olan ve bir sonraki yüzyılın ortalarında Moğollar tarafından yok edilene kadar bölgede önemli bir faktör olarak varlığını koruyan Haşhaşilerin bir üyesi olduğunu itiraf etti.

Conrad'ın öldürülmesi Haçlı siyasetini kargaşaya sürükledi. Nisan ayının başından beri dikkatle planlanmış tüm düzenlemeler artık tartışmalı görünüyordu. Kudüs'ün bir sonraki kralı kim olacaktı? Bu noktada Champagne'lı Henry Akka'dan döndü ve nüfuzlu kişiler ona tacı kabul etmesi ve Isabella ile evlenerek anlaşmayı mühürlemesi için yalvardılar.[1045] Henry hem taç hem de evlilik konusunda tereddüt etti ve son kararı Richard'a sordu. Richard ona çok hızlı bir şekilde onay verdi ve aceleye gelmiş gibi görünen bir törenle Henry 5 Mayıs'ta Isabella ile evlendi. Richard artık tam olarak istediği şeye sahipti. Ne Lüzinyanlı Guy gibi zayıf, popüler olmayan bir müttefik ne de Conrad gibi aşırı bağımsız bir serseri mayın. Outremer krallığı konusundaki anlaşmazlığın sonucunun çok uygun olması, şüphecileri bunun ve Conrad'ın ölümünün Richard'ın uzun süredir hazırladığı sinsi bir planın parçası olduğuna ikna etti. Birçok açıdan Henry'nin yükselişi siyasi bir dehanın eseriydi

[1043] Ambroise, s. 149-150 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 338 (Ed. Stubbs).
[1044] İbni Şeddad, s. 200-201.
[1045] Edbury, 1996, s. 116.

çünkü Henry, Richard'ın olduğu kadar Philip'in de yeğeniydi. Fakat Henry için sonuç daha az mutlu oldu, çünkü hiçbir zaman Kudüs kralı olarak taç giymedi.[1046]

Bu arada Selahaddin'in Haçlılara karşı diplomatik bir ittifak kurma umutları, Konstantinopolis'teki Bizans imparatorundan gelen bir elçinin 15 Mayıs'ta Kudüs'e varıp Selahaddin'den, Haç'ı kendisine iade etmesini, Kudüs'teki kiliselerde Hıristiyan rahiplere izin vermesini ve Kıbrıs'a yapılacak bir saldırıda kendisine katılmasını talep etmesiyle suya düşmüştü. Selahaddin tüm talepleri reddetti.[1047] Ancak şans yanındaydı, çünkü Richard da aynı anda, aynı türden kötü haberleri alıyordu. Elçi Alençonlu John, Prens John'un İngiltere'deki ihanetinin son halkasını ve Richard'a karşı Fransa Kralı Philip'le ittifak kurduğuna dair endişe verici haberleri getirmişti. Richard hemen Haçlı seferini bırakıp bir an önce İngiltere'ye dönmemeyi düşündü. Tüm birliklerin liderlerinin katıldığı bir konsey topladı. Bu kez çok az çekişme oldu ve Richard onlarla kalsa da evine dönse de Kudüs'e ikinci kez ilerleme kararı oybirliğiyle alındı.[1048] Aslan Yürekli Richard'ın yerine yeni bir lider seçildiğinde kampta olası bir krize dair söylentiler yayıldı ancak Richard bir sonraki Paskalya'ya kadar Filistin'de kalacağını ve Kudüs'ü kuşatacağını bildiren bir mesaj gönderdi.[1049] Tüm göstergeler Richard'ın ordusunun Kudüs'ü alma konusunda ikna olmadığını, ancak ani ayrılışının Haçlı seferinin çökmesine yol açacağından korktuğunu göstermektedir. Akıl yürütmesi usta bir satranç oyuncusununki gibiydi. Eğer Kudüs'ü yaz aylarında, ordusunu engelleyecek çamur ve yağmurun olmadığı bir zamanda alabilirse, Philip ve John'un ayaklarının altındaki zemini oynatabilecekti. Richard Aşkelon'dan el-Hasi'ye döndü ve iki gün dinlendikten sonra Kudüs'e doğru yürüyüşe geçti. Ordudaki hava iyimser ve coşkuluydu.[1050]

Yine de firar seviyesi yüksek kalmaya devam etti ve Richard, Champagnelı Henry'yi Akka'ya geri göndererek kaçak askerleri toplattı Ardından Kudüs ile Ramla arasındaki Beyt Nuba'da bir ay kalacağı karargâhını kurdu. Haçlılar yolda bir Sarazen akıncı grubunu pusuya düşürdü ve bir önceki yıl iki ayda tamamladıkları yürüyüşü beş günde tamamladıkları için kendilerini kutladılar. Bu süre zarfında

[1046] Gillingham, 1999, s. 201-203.
[1047] Lyons & Jackson, 1995, s. 349.
[1048] Ambroise, s. 159 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 358-359 (Ed. Stubbs).
[1049] Ambroise, s. 160-162 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 360 vd. (Ed. Stubbs).
[1050] Ambroise, s. 162 (Trans. Ailes).

Hıristiyanların tek kaybı yılan sokmasından ölen iki kişiydi. 12 Haziran'da büyük bir Sarazen grubunun Beyt Nuba yakınlarında Franklara saldırmasıyla savaş daha ciddi bir hal aldı ve tuzağı kurmaya hazır olana kadar sahte bir geri çekilmeyle giderek daha fazla Fransız birliğini, Hospitaller'i ve Tapınakçıları içine çekti. Şiddetli çarpışmalar yaşandı. Salisbury piskoposu ve Perche kontu aniden takviye kuvvetlerle gelip dengeyi değiştirdiğinde işler Haçlılar için kötü gidiyordu.[1051] Richard bu çatışmada yoktu, çünkü kendisi de pusuya düşürülmek istenen bir grupla çatışıyordu. Düşmandan yirmi kişiyi öldürdü, Selahaddin'in habercisini esir aldı ve çok sayıda at ve katır ele geçirdi. Geleneksel olarak, düşmanlarını kovaladığı sırada Montjoie adlı bir tepenin zirvesine çıktığı ve Kudüs'ü ilk ve tek kez gördüğü söylenir. Richard'ın gözyaşları içinde yere yığıldığı ve kendisine teslim edemeyeceği bir şehri görmesine izin vermemesi için Tanrı'ya yalvardığı hikâyesi uydurmadır. Bu hikâye Richard'ın bilinen kişiliğiyle uyuşmamaktadır, zira Richard saçma sapan bir kişiliğe sahipti ve bu tür gösterişten kaçınıyordu.[1052]

Bu arada bir Haçlı konseyi toplanmıştı. Richard burada ateşli bir konuşma yaparak Haçlıların şehri gerektiği gibi kuşatmak için yeterli sayıda adamı olmadığına işaret etti, ikmal hatlarının kırılganlığına vurgu yaptı ve Kudüs'ün etrafındaki tepelere ulaştıklarında Frankların Selahaddin'in karşı saldırılarına karşı savunmasız kalacağının altını çizdi. Fransızlarla alay edercesine, Avrupa'da ve bu konseyde, başarısız olmasını ve fiyaskoyla sonuçlanan Haçlı seferi için kendisini suçlamasını isteyen düşmanları olduğunun farkında olduğunu söyledi. Richard bir kez daha usta bir politikacı olduğunu gösterdi. Karar alma sürecinin dışında kalarak, meseleye karar vermek üzere yirmi kişilik bir komite atadı. Beş Fransız, beş Hospital, beş Tapınakçı ve beş Outremer Krallığı temsilcisi atandı. Richard geçmişteki deneyimlerinden bunun seferden vazgeçilmesi ve Mısır'a karşı bir sefere odaklanılması lehine 15'e 5 oy sağlayacağını çok iyi biliyordu ve öyle de oldu.[1053]

Karar açıklandığında Richard bunu coşkuyla karşıladı ve Kahire'yi kuşatma olasılıkları üzerinde durdu. Ancak Fransızlar onun bu büyük umutlarını anında boşa çıkardılar. Onlar için Haçlı seferi, Kudüs ya da hiçbir şeydi ve Mısır seferi onlar için

[1051] Ambroise, s. 164-165 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 370 (Ed. Stubbs).
[1052] McLynn, 2008, chpt. 9.
[1053] Ambroise, s. 168 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 379 (Ed. Stubbs).

önemsizdi. Richard boşuna, Kudüs düşse bile kısa süre sonra terk edilmesi gerekeceğini, çünkü Haçlıların çoğunun hac ziyaretlerini tamamlayıp Avrupa'ya döneceklerini söyledi. Ancak Burgonya dükü ve diğer Fransız soyluları işbirliği yapmayı reddettiler.[1054] Richard uzlaşmaya çalıştı: Fransızlara özel bir asker olarak eşlik etmeye oldukça hazırdı ama oraya komutanları olarak gitmeye vicdanı elvermezdi. Fransızlar kararlılıklarını sürdürdüler ve tüm teklifleri kabul etmediler. İşler çıkmaza girmişti ki, birdenbire dış olaylarla tıkanıklık aşıldı. Richard'ın casusluk sistemi etkiliydi ve rüşvetin cazibesi pek çok Arap'ı İslam'a olan ideolojik bağlılıklarından vazgeçirmişti. Ayrıca Richard farklı kaynaklardan Seyfeddin'in üvey kardeşinin Kudüs'te zor durumdaki Selahaddin'i rahatlatmak için yüzlerce at ve katır, yeni erzak ve bol miktarda ticaret malıyla taze bir ordu getirdiğini öğrenmişti. Haçlı ordusundaki aklı başında kişiler Kudüs'ü alabileceklerinden şüphe etseler de, düşmanın onların şüphelerinden ve kararsızlıklarından haberi yoktu. Selahaddin, moral meselesinin çok önemli olduğunun farkında olarak, Mısır'dan yeni ordunun gelişine büyük önem verdi. Richard, strateji konusundaki refleksleriyle, kervanın önemini hemen fark etti ve bir saldırı için hazırlıklara başladı.[1055]

Yanına 500 şövalye ve 1.000 seçme asker alan Richard, 21 Haziran akşamı Beyt Nuba'daki kamptan Burgonya dükü ve bazı Fransız birlikleri eşliğinde ayrıldı. Ancak Selahaddin'in casusları ona bir Haçlı ordusunun güneye doğru hareket ettiğini söyledi. Hedefi tahmin etmek Selahaddin için zor değildi. Bu nedenle kervana yardım etmek için büyük bir takviye kuvvet gönderdi. Ayın 23'ünde Richard'ın kuvvetleri el-Hasi'ye doğru ilerlerken, kervan ölümcül bir karar vererek Kudüs'e giden en kısa yolu seçti ve el-Hasi'ye 14 mil uzaklıkta kamp kurdu. Yardım kuvvetlerinin gelişi bile fikrini değiştirmedi ve olduğu yerde kaldı.[1056] Bu durum Richard'a bildirildiğinde ilk başta şansına inanamadı ve bilgiyi doğrulamak için Bedevi kılığına girmiş bir grup gözcü gönderdi. Hem adamların hem de atların iyi beslendiğinden ve sulandığından emin olduktan sonra bir gece yürüyüşü daha emretti. Şafağın ilk ışıltısından dakikalar sonra, Richard'ın atlıları bir fırtına gibi üzerlerinden geçti. Sarazen konvoyu üç müfreze halinde kamp kurmuştu ve bunlardan biri tüm hayvanlarını ve araç gereçlerini kaybederek paramparça oldu.

[1054] Ambroise, s. 169 (Trans. Ailes).
[1055] Itinerarium, s. 382-383 (Ed. Stubbs).
[1056] Lyons & Jackson, 1995, s. 351.

Geriye kalan iki tabur çöle dağıldı ve Haçlılar tarafından takip edildi.[1057] Katliam kısa sürse de korkunçtu. Haçlılar savaş alanında saydıkları 1.300 ölünün yanı sıra, yarı aydınlıkta yere serilip çiğnenen ya da sürünerek çöle kaçıp yaralarından ölen çok daha fazla ölü olduğunu iddia ediyorlardı. Ayrıca 500 kadar esir de alınmıştı. Belki daha da önemlisi, Franklar altın, gümüş, silah ve zırh, giysi, baharat, ilaç, çadır ve halat yükleriyle birlikte 4.700 deve ile binlerce katır ve eşek ele geçirmişti.[1058] Bu Richard için bir başka büyük zaferdi, çünkü Selahaddin'in savunma stratejisi yerle bir olmuştu ve artık Mısır'ın kendisi bile oldukça savunmasızdı.

Bu muazzam ganimetten paylarını alan Fransızlar artık para için Richard'a bağımlı değillerdi ve Kudüs'e ilerlemek için her zamankinden daha fazla yaygara koparıyorlardı. Bir bakıma haklılardı, çünkü Selahaddin bu gerileme yüzünden ciddi şekilde sarsılmıştı. İbni Şeddad felaket haberi geldiğinde sultanın çadırındaydı ve durumu kaydetti: "*Sultan hiçbir zaman bu kadar kederlenmemiş ve bu kadar endişelenmemişti.*"[1059] Selahaddin Mısır'ın Haçlılar tarafından istila edilmesinin önündeki engellerin çoğunun ortadan kalktığını hemen gördü. Çünkü ele geçirilen çok sayıda yük hayvanıyla Mısır seferinin lojistiği kolaylaşmıştı. Öte yandan Franklar hemen Kudüs'e de saldırabilirdi. Selahaddin, Frankların Kudüs'e mutlaka saldırması gerektiği önsezisiyle, şehri savunması için büyük yeğenini bırakarak çekilmeye hazırlandı. 3 Temmuz Cuma günü camide gözyaşları içinde dua etti ve gidişinin yakın olduğundan emin olduğunu söyledi.[1060] Richard ise 29 Haziran'da zaferle Beyt Nuba'ya döndüğünde, can sıkıcı soru bir kez daha konseyde tartışıldı. Champagnelı Henry'nin yanında birçok asker kaçağıyla Akka'dan dönmesi nihayet Kudüs'e ilerlemek için bir fırsat yaratmış gibi görünüyordu, ancak Richard süvarilerinin buradaki bir kuşatmada etkili bir iş yapamayacağı için itiraz etti. Çünkü Selahaddin umutsuzluk içinde şehrin yakınındaki tüm su kuyularını zehirlemiş ve tüm sarnıçları tahrip etmişti.[1061] Bu, atların Kudüs'ten biraz uzaktaki bir nehirde, sulanması gerektiği anlamına geliyordu. Richard, Selahaddin'in bu durumda süvari gücüyle kolayca başa çıkabileceğini ve bunun da sonunda felakete yol açacağını belirtti. Fransızlar Richard'ı bozgunculukla suçladılar ve Burgonya dükü de

[1057] Ambroise, s. 171-172 (Trans. Ailes).
[1058] İbni Şeddad, deve sayısını 3000 olarak vermektedir. İbni Şeddad, s. 207-208.
[1059] Aynı yer.
[1060] Lyons & Jackson, 1995, s. 353.
[1061] Ambroise, s. 173 (Trans. Ailes).

Richard'ın Kudüs'ü kuşatmak gibi ciddi bir niyeti olmadığının gayet açık olduğunu söyledi. Fakat konsey, Kudüs kuşatması yerine Mısır seferini tercih etmişti.[1062]

Fransızlar Richard'ın, Hıristiyan yerleşimciler olmadan Frankların Kudüs'ü ellerinde tutamayacakları yönündeki görüşüne hiçbir zaman cevap vermediler ve bu yönde bir girişimde de bulunmadılar. Bazıları Richard'ın yine de Kudüs için cüretkâr bir girişimde bulunması gerektiğini, çünkü tüm ordunun onun arkasında birleşebileceği tek hedefin bu olduğunu söylemekteydi. Ancak Richard'ın argümanı, Mısır üzerindeki baskının, özellikle de bir Nil seferinin, Selahaddin'i Kudüs'ü terk etmeye zorlayacağı yönündeydi fakat bu uzun vadeli düşünmek anlamına geliyordu ve Fransız komutanlar stratejik vizyondan yoksundu. Kudüs'ün geri alınamaması Avrupa'da büyük bir hayal kırıklığına ve ağır suçlamalara yol açacaktı ve günah keçisi ilan etme ve suçu başka tarafa atma eğilimi çok yaygındı. Oysa hem Richard hem de Fransızlar Kudüs'ü almayı çok istemiş, Richard bu yüce ödülü elde edemediği için kendisini her zaman başarısız olarak görmüş, fakat Burgonya dükü ile tüm Haçlıların nihai amacına ulaşmak için hiçbir zaman mantıklı bir ortak strateji üzerinde anlaşamamışlardı.

Haçlılar bir kez daha kederli ve umutsuzken, Richard için Selahaddin'le müzakereleri yeniden başlatma zamanı gelmişti. Richard geri çekilmesinin yalnızca stratejik bir geri çekilme olduğunu savunarak, Selahaddin'i Haçlı ordusunun hareketlerinden yanlış sonuçlar çıkarmaması konusunda uyardı.[1063] Her iki komutan da savaş yorgunu olduğundan, Selahaddin'de bazı yapıcı tekliflerle gelen bir elçi Richard'ı rahatlatmıştı. Selahaddin, Richard'a hacıların Kudüs'e serbestçe girebilmelerini; ülkeyi kendisiyle paylaşmasını, kıyı kentlerinin Haçlıların, iç kesimlerin ise Müslümanların elinde kalmasını teklif etti.[1064] Selahaddin, tüm bu imtiyazlar karşılığında Richard'dan Aşkelon'u yıkması için söz vermesini istedi.[1065] Bu Richard için çok ileri bir şarttı. Bu kıyı kalesi için bir servet harcamış ve onu stratejisinin ekseni haline getirmişti. Selahaddin'e cevabı, Mısır'a yönelik askeri tehdidi hatırlatmak için oraya daha fazla asker göndermek oldu. Selahaddin'in 19

[1062] Itinerarium, s.392-393 (Ed. Stubbs).
[1063] İbni Şeddad, s. 213.
[1064] Itinerarium, s. 397-398 (Ed. Stubbs).
[1065] İbni Şeddad, s. 216.

Temmuz'daki resmi mesajı, barışın düşünülebilmesi için Haçlıların Antakya'dan Darum'a kadar tüm sahili ellerinde tutmaları gerektiğiydi. Her iki lider de seferin devam etmesi gerektiğini gönülsüzce kabul etti. Selahaddin, 26 Temmuz'da ana Frank ordusunun Beyt Nuba'ya kadar geri çekilmiş olarak Akka'ya dönmüş olmasından cesaret aldı.[1066] Yafa, Aşkelon ve Darum'da garnizonlar olmasına rağmen, Richard ve Haçlılar bir anlamda başladıkları yere geri dönmüşlerdi.

Olayların bu şekilde gelişmesinden cesaret alan ve casusları tarafından Richard'ın kuzeyde Beyrut'a bir saldırı planladığı bilgisine ulaşan Selahaddin, 27 Temmuz'da Yafa'ya sürpriz bir saldırı başlattı. Halep ve Musul'dan takviye kuvvetlerin gelmesiyle güçlenen Selahaddin, Arsuf'tan beri kaybettiklerinin çoğunu geri kazanmak için altın bir fırsat gördü. Lağımcıları iştahla çalışmaya başlarken, mancınıkları Yafa'yı dövüyordu. Ancak 31 Temmuz'da Sarazen topçuları surların büyük bir bölümünü yıktığında bile yılmadan direnen Haçlıların güçlü savunması karşısında şaşkına döndü. Franklar mancınıklardan üzerlerine ağır taşlar yağmaya başlayınca şehri düşmana bırakarak düzenli bir şekilde kaleye çekildiler.[1067] Bu noktada Sarazenler yağma ve fidye için esir arayışıyla Yafa'nın dört bir yanına dağıldılar. Yeni seçilen Kudüs Patriği, Selahaddin'e, kaledeki birliklere teslim olmaları için ertesi gün öğleden sonraya kadar süre verilmesini teklif etti. İddialara göre Selahaddin Richard'ın garnizonu kurtarmak için Akka'dan zamanında inemeyeceğinden emin olduğu için kabul etti. Selahaddin anlaşma için rehineler aldı ve son teslim saatini beklemeye koyuldu. Ancak ertesi sabah erkenden Frank borazanlarının sesini duyunca dehşete kapıldı. Richard'ın olay yerine geldiğini fark etti.[1068]

Richard Selahaddin'in saldırısını 28 Temmuz'da haber aldı. Karakteristik olarak hızlı düşünerek bir görev gücü oluşturdu ve on beş kadırgayla yola çıktı. Burgundyli Hugh ve Fransızlar yardım etmeyi reddettiler, ancak Champagnelı Henry asil olduğunu kanıtladı ve Tapınakçılar ve Hospitallerden oluşan bir kuvvetle karadan yola çıktı. Bu müfreze Kaysariya'da, başka bir Müslüman ordusunun yolun ilerisinde durduğu haberiyle durduruldu. Bu arada Richard'ın filosu şiddetli ters rüzgârlarla karşılaştı.

[1066] Itinerarium, s. 399 (Ed. Stubbs).
[1067] Ambroise, s. 176 (Trans. Ailes).
[1068] Itinerarium, s. 402-403 (Ed. Stubbs).

Bu yüzden 31 Temmuz/1 Ağustos gecesine kadar Yafa açıklarına ancak yedi gemisiyle varabildi. Diğerleri fırtına yüzünden dağılmıştı.[1069] İlk başta çok geç kaldığını düşündü, çünkü kıyı ok atan Sarazenler tarafından kaplanmıştı, ancak bir rahip, kıyafetlerinden birinde normalden daha fazla fiziksel cesaret göstererek kalenin mazgallarından denize atladı, kraliyet kadırgasına yüzdü ve durumu açıkladı. Görünüşe göre garnizondaki bazı korkaklar son teslim tarihinden önce ayrılmayı kabul etmiş, ancak fidye paralarını ödedikten sonra hemen yakalanıp başları kesilmişti. Diğerleri ise kendilerini kaleye kapatmış ve hayatlarını pahalıya satmaya hazırlanmışlardı.[1070] Adamlarına kendisini takip etmelerini öğütleyen ve tereddüt eden herkesin üzerine lanet yağacağını ilan eden Richard, kadırgalarını sığlıklara yönlendirdi ve karaya çıktı. Seksen şövalye ve bir avuç piyadeden fazlası karaya çıkmamıştı ama oldukça kısa bir süre içinde, isabetli arbalet ateşi kullanarak bir sahil başı elde ettiler. Bu çıkarma ekibine karşı şaşırtıcı derecede az direniş gösteren Selahaddin, bunun yerine kaledeki şövalyeleri yardım ulaşmadan teslim olmaya ikna etmeye odaklandı. Bazı kaynaklar, kırmızı gemisi, kırmızı kalkanı ve kırmızı tuniğiyle Richard'ı görmenin bile Sarazenlerin moralini bozduğunu ve bir kez daha yenilmezlik ününün ne kadar büyük bir psikolojik etki yarattığını gösterdiğini ileri sürmektedir.[1071]

Richard sahile hâkim olduktan sonra adamlarına odun toplamalarını ve şehirde işler kötü giderse toplanma noktası olarak kullanılmak üzere geçici bir çit inşa etmelerini emretti. Sonra da Yafa'ya ilerleme emri verdi. Onun gelişi Sarazenlerin kafasını karıştırmış ve onları felce uğratmış gibi görünüyordu. Bazıları akılsızca yağmalamaya devam ediyordu. Diğerleri ise garnizonun çoktan teslim olduğunu düşünerek yeni gelenlerle başa çıkmak için etrafı kolaçan etmiş, ancak Haçlılar kaleden çıktıklarında arkadan vurulmuşlardı. Müslümanlar, yol boyunca onları taciz eden okçularla birlikte, panik içinde geri çekildiler. Yenilgiye uğrayan kervandan aldıkları hemen her şeyi arkalarında bırakmışlar, böylece sinir bozucu bir şekilde bir kez daha başa dönmüşlerdi.[1072] Aslan Yürekli Richard, bir başka kayda değer zafer daha kazanmıştı. Selahaddin'in Yafa'ya yaptığı sürpriz saldırı parlak bir hamleydi

[1069] Itinerarium, s. 405 (Ed. Stubbs).
[1070] Ambroise, s. 178 (Trans. Ailes).
[1071] İbni Şeddad, s. 223.
[1072] Ambroise, s. 179-180 (Trans. Ailes).

ama İngiltere Kralı'nın karşı hamlesi daha da parlaktı. Artık her iki tarafın da nefes almaya ihtiyacı vardı ve barış görüşmeleri yeniden başlarken bir ateşkes ayarlandı. Richard'ın teslim olmayı ya da yıkmayı kesin bir dille reddettiği Aşkelon bir kez daha çıkmaza girmişti. Selahaddin'e, Aşkelon'un Hıristiyanlara verilmesi halinde savaşın bir hafta içinde biteceğini ve kendisinin de İngiltere'ye döneceğini söyledi. Selahaddin, Richard'ın bir sonraki kışa kadar kalması gerektiğini, giderse fethettiği her şeyin kendi eline geçeceğini söyledi. Selahaddin, Richard'ın Avrupa'ya onu er ya da geç götürecek kaygıları olduğunu, kendisinin ise Selahaddin olarak kendi ülkesinde olduğunu ve gerekirse on yaz ve kış daha kalabileceğini söyleyerek psikolojik savaş girişiminde bulundu. Richard görüşmeleri takviye alabilecek kadar geciktirdi. Çatışmalar yeniden başladığında Champagnelı Henry ve kuvvetlerinin bir kısmı deniz yoluyla gelmişti.[1073]

Richard'ın kendisi, Champagne'lı Henry ve diğer büyük soylular üç gün boyunca sıradan askerlerle birlikte Yafa'nın surlarını onarmaya çalıştılar. Kral ve yoldaşları 4 Ağustos gece yarısına doğru şehrin dışındaki derme çatma bir kampta yatmaya hazırlanıyordu. Casusları tarafından Richard'ın savunmasızlığı konusunda uyarılan Selahaddin, özenle hazırlanmış bir komando baskını hazırladı. Seçilmiş Türk ve Memlük gazileri, Richard uyurken onu yakalamak için bir yakalama timi olarak ayrılmıştı ve bu arada şehre şaşırtma saldırısı yapılacaktı. Ancak Sarazenler Haçlı seferi sırasında düzensiz operasyonlarda hiçbir zaman Franklar kadar iyi olamadılar ve bu kez de plan ters gitti. Çünkü Türkler ve Memlükler kendi aralarında hangisinin piyade hangisinin süvari olması gerektiği konusunda anlaşamadılar. Bu çekişmenin neden olduğu ciddi gecikmeden sonra kaçırma girişiminde bulunduklarında şafak söküyordu.[1074] Cenevizli bir paralı asker, tamamen şans eseri komandoların yaklaştığını fark etti ve alarm verdi. Richard'ın adamlarını savaş pozisyonlarına sokacak zamanı vardı, ancak ilk alarm verildiğinde çoğu uyuyordu. Savunma düzeni sağlamdı, ön saf diz çökmüş adamlardan oluşuyordu, her biri kalkanıyla korunuyordu, mızrağın ucu yerdeydi ve sapı sivriltilmiş bir kazık gibi yukarı bakıyordu. Bu sıkışık dizilimin arkasında, her biri diz çökmüş piyadelerin başları arasına yerleştirilmiş yaylı okçular vardı. Okçular çiftler halinde çalışıyor, biri

[1073] İbni Şeddad, s. 220, Itinerarium, s. 412-413 (Ed. Stubbs).
[1074] Itinerarium, s. 415 (Ed. Stubbs).

doldururken diğeri atıyor, sürekli ateş edebilmek için sürekli silah değiştiriyorlardı.[1075] Sekiz saat süren bu sonuçsuz savaştan sonra Franklar Sarazenlerin nabzında bir duraksama hissetti ve saldırıya geçti. Müslümanlar bir kez daha bozuldu ve kaçtı.

Haçlılar savaşta 700 düşman ölüsü ve 1.500 at öldürüldüğünü, kendi saflarında ise bir avuç ölü olduğunu iddia ettiler; ancak çok sayıda yaralı olduğunu kabul ettiler. Çağdaşları Richard'ın Yafa'daki zaferinin mucizevi olduğunu düşündüler. İbni Şeddad, Richard'ın düşmanlarının gözü önünde Sarazen ordusunu boydan boya geçtiğini ve hiçbirinin ona saldırmaya cesaret edemediğini anlatır. Ambroise, Seyfeddin'in ona hayranlığının bir göstergesi olarak iki Arap atı gönderdiğini bildirmiştir.[1076] Savaş boyunca çoğu zaman yenilgiden kıl payı kurtulmuş, ancak enerjisi, kararlılığı ve zekâsı günü kurtarmıştır. Richard açık bir yenilmezlik aurasına sahipti ve ne zaman Selahaddin'le karşı karşıya gelse her zaman galip geldi. Bununla birlikte, zaferleri mucizevi değildi ve rasyonel olarak açıklanabilirdi. Savaş sanatlarının her birinde usta olan askeri bir dehaydı ve adamlarını karizması ve başarısıyla coşturabiliyordu. Böylece kendilerini sürekli zafer kazanan bir ordunun parçası olarak hissediyorlardı. Öte yandan Sarazenlerin durumu felaketti. Selahaddin, Hattin'den sonra kısa bir süre için Richard'la aynı savaşçı özelliklere sahip gibi görünmüştü ama 1192'ye gelindiğinde ordusundaki hizipçilik, disiplinsizlik, muhalefet ve düşük moralle giderek daha fazla boğuşuyordu. Selahaddin, askerlerinin savaşta ne kadar kötü davrandığını duyduktan sonra öfkeyle atını sürmüş, defalarca ısrar edilmesine rağmen Hıristiyan hatlarına hücum etmeyi ve at sürmeyi reddetmişti. Yafa'daki ikinci yenilgiden sonra daha fazla müzakere etmekten başka çare kalmamıştı, zira yeni bir savaş girişimi bu kötü durumdaki ordunun toplu firarlarla dağılmasına yol açabilirdi.[1077]

Tahmin edilebileceği gibi görüşmeler yine Aşkelon'a takıldı. Richard Avrupa'ya dönmek için yanıp tutuşuyordu ama itibarını korumak zorundaydı. Aksi takdirde düşmanları sahadaki tüm başarılarının Haçlı Seferi'nin esas başarısızlığını maskelemek için bir sis perdesi olduğunu söyleyebilirdi. Blöf yapmayı denedi ve

[1075] Coggeshall, s. 49-50.
[1076] İbni Şeddad, s. 225-26; Ambroise, s. 184 (Trans. Ailes).
[1077] Lyons & Jackson, 1995, s. 358.

Selahaddin'e aşağıdaki gibi bir mesaj gönderdi: "*Sultan'a daha ne kadar kabul etmeyeceği önerilerde bulunacağım? Eskiden ülkeme dönmeyi her şeyden çok isterdim, ama şimdi kış geldi ve yağmur başladı. Kalmaya karar verdim.*"[1078] Aslan Yürekli'nin oynadığı poker eli aslında çifte blöftü, çünkü Fransızları yanına çağırdıktan ve Champagnelı Henry'den gelmeyeceklerini ve bir daha onun emrinde hizmet etmeyi reddettiklerini öğrendikten sonra, belki de tesadüfi olmayan bir şekilde hastalandı. Selahaddin'in hem Fransızların reddini hem de Richard'ın hastalığını öğrenmesi uzun sürmedi. Umutları artmıştı ama İngiliz kralının şeftali ve armut isteğine, ona kaseler dolusu meyve ve meyve salatası yapmak için kar göndererek cevap verecek kadar da centilmendi. Selahaddin'in casusları ona Haçlı ordugâhındaki umutsuzluk ve Yafa'daki sayının azaldığına dair haberler getirdiler. Selahaddin yeni bir saldırı için zamanın geldiğini düşündü ve ordusunu yürüyüşe geçirdi. Ancak 27 Ağustos'ta Richard'dan resmi elçi aracılığıyla iletilen başka bir mesaj aldı. Richard kartlarını masaya koydu ve Sultan'ın Aşkelon'un kaybı için kendisine ne kadar tazminat vermeye hazır olduğunu sorarak adeta bir kurtarıcıya ihtiyacı olduğunu itiraf etti. Selahaddin, Aşkelon'un pazarlık konusu yapılamayacağını, Richard'ın uygun bir bedel karşılığında Aşkelon'dan vazgeçmeye hazır olabileceğini hemen anladı. Frankların en büyük varlığından kurtulma şansı çok cazipti. Ordusunun yürüyüşünü durdurdu ve yeni tekliflerle gizli bir elçi gönderdi. Ancak Aşkelon sorununu aşmanın bir yolunu ararken bile, yorgun Richard tek taraflı olarak kaleyi tazminat ödemeden bırakmaya karar verdi.[1079]

Muhtemelen hastalığı, bitkin düşmüş olan Richard'ı çok eleştirilen bu önemli tavizi vermeye itmiştir. Her halükarda Selahaddin atağa geçti ve emirleriyle görüştükten sonra aşağıdaki hususların derhal barışa yol açacağını ilan etti: Aşkelon yıkılacak ve bir sonraki Paskalya olan 28 Mart 1193'ten itibaren üç yıl boyunca yeniden inşa edilmeyecekti. Haçlıların Yafa'yı ve Akka'ya kadar olan kıyı şeridini herhangi bir izin ya da engelleme olmaksızın ellerinde tutmalarına izin verilecekti. Savaş olmayacak ve her iki tarafın da serbestçe seyahat etmesine izin verilecekti. Hıristiyan hacıların Kudüs'teki Kutsal Kabir'i ziyaret etmelerine ve Müslüman topraklarında

[1078] İbni Şeddad, s. 226.
[1079] Lyons & Jackson, 1995, s. 359.

ticaret yapmalarına izin verilecekti.[1080] Uzun vadede Haçlı ordusu küçülürken Selahaddin'in ordusu büyüyecekti. Fransızlar Richard'ı Haçlı seferine ihanet etmekle suçlarken ona yardım etmek için parmaklarını bile kıpırdatmayı reddediyorlardı. Hepsinden önemlisi, İngiltere'deki olaylar Richard'ı eve çağırıyordu. Bildiği tek şey, kardeşi John'un krallığı çoktan gasp etmiş olabileceğiydi. Richard durumu kurtarmak için Selahaddin'e bunun sadece üç yıllık bir ateşkes olduğunu, kalıcı bir barış olmadığını, Angevin İmparatorluğu'ndaki meseleleri hallettikten sonra yeni bir orduyla tekrar gelip Sultan'la anlaşmaya çalışabileceğini bildiren bir mesaj gönderdi. Selahaddin bunu nezaketle kabul etti ve şöyle yazdı: "*Kral Richard'ın onuru, yüce gönüllülüğü ve genel mükemmelliği hakkında o kadar yüce bir kanaate sahipti ki, egemenliklerini şimdiye kadar gördüğü herhangi bir kraldan ziyade ona kaptırmayı tercih ederdi.*"[1081]

Barış onaylandı ve rakip hükümdarlar ayrıldılar. Richard Akka'ya, Selahaddin ise Kudüs'e gitti. Richard'ın düşmanları olayı ihanet ve kötülük efsanesine dönüştürdüler. Fransız yazarlar ve tarihçiler, Richard'ın Akka'dan vazgeçmesi için rüşvet aldığını iddia etseler de, daha anlayışlı Avrupalı gözlemciler Filistin'de başka gerçekçi seçenek olmadığını, Akka'nın er ya da geç zaten kaybedileceğini açıkça gördüler. Felaketin suçunu Richard'ın hastalığına yükleyerek, Selahaddin'in şartlarını kabul ettiğinde akli dengesinin yerinde olmadığını, Türkler, Araplar ve Memlükler Richard'ı yenemezken Ortadoğu'nun hastalıklarının onu yendiğini, böylece Haçlıları savaşçılıklarıyla elde ettikleri ödülden şanssız bir şekilde mahrum bıraktıklarını iddia ediyorlardı. Bunda doğruluk payı vardır, çünkü Richard son derece hastaydı, hatta zaman zaman ölümle burun buruna geliyordu ve Akka'ya kadar taşınmaktan fazlasını yapamayacak kadar güçsüzdü.[1082] Bazıları daha pragmatik bir şekilde Richard'ın parasının tükenmekte olduğunu ve hazinesinin, özellikle de nankör ve işbirliğine yanaşmayan Fransızlara boyun eğmek zorunda kaldığı için tükendiğini belirtmiştir. Richard'ın kendisi Kudüs'e gitmedi, ancak birçok Haçlı antlaşmada yapılan hac teklifinden yararlandı.[1083] Selahaddin, Richard'ın Kudüs'e giden Hıristiyan hacılara kota sistemi uygulaması ve sadece kendisinin onayladığı kişileri kabul etmesi

[1080] Itinerarium, s. 428-429 (Ed. Stubbs).
[1081] Gabrieli, 2010, s. 235-237.
[1082] Devizes, s. 78-79 (Trans. Appleby).
[1083] Ambroise, s. 188-191 (Trans. Ailes).

yönündeki taleplerini reddetti. Selahaddin barışçıl bir hac yolculuğunun bir Hıristiyan'ın tekrar Haçlı ordusunda hizmet etmesi için başlı başına caydırıcı bir unsur olduğunu biliyordu. Ancak Richard bu konuda olmasa da, başka konularda dürüst bir şövalyeydi. Tüm borçlarını ödemekle kalmadı, bir yıl önce pusuya düşürülen William de Preaux için fidye alma zahmetine katlandı ve karşılığında on Müslüman esiri serbest bıraktı.[1084]

Richard'dan bağımsız olarak barış yemini eden Champagnelı Henry ve Fransız soyluları, sadece Selahaddin'in değil, önde gelen tüm emirlerin de aynı şeyi yapmasını talep ettiğinden, barış formalitelerinin tamamen halledilmesi bir ay sürdü. Ardından Antakyalı Bohemond'a ve uzak yerlerdeki Müslüman beylere elçiler gönderildi. Sonunda Richard'ın yola çıkmasını engelleyecek hiçbir şey kalmamıştı. Joan ve Berengaria 29 Eylül'de Akka'dan yola çıktılar ve Richard da iki hafta sonra 9 Ekim'de onların peşinden gitti.[1085] Bölünmüş komuta, Fransızların uzlaşmazlığı ve Richard'ın karşılaştığı lojistik sorunlar göz önüne alındığında, şaşırtıcı olan şey Richard'ın yine de başarılı olmasıdır. Aslan Yürekli Richard'ın başarılarının Haçlı devletlerinin ömrünü bir yüzyıl daha uzattığı kesindir.[1086] Frank istilacıları püskürten Selahaddin ise çok kısa bir süre sonra, 4 Mart 1193'te, sanki Richard'ın gidişiyle görevi bitmiş gibi öldü. Richard ve Selahaddin zaman zaman acımasız bir şekilde hareket etmişlerdi, fakat şövalyelik davranışları ve karşılıklı hayranlıkları özellikle Selahaddin'e Hıristiyan dünyasında çok az Doğu'lu lidere nasip olan bir saygınlık kazandırmıştı. Öyle ki Dante büyük eseri İlahi Komedya'da Selahaddin'i Inferno'da (Cehennem) Truvalı Hektor ve Aeneas ve büyük Roma İmparatoru Julius Sezar'la birlikte "*erdemli kâfirler*" panteonuna dâhil etmişti.[1087]

"*Elektra'yı gördüm arkadaşlarıyla birlikte,*
Hektor'u, Aieneias'ı, bir de
silahı alev alev gözleri Caesar'ı tanıdım içlerinde.
Cammilla'yı, Penthesileia'yı gördüm,
bir başka köşede de, kızı Lavinia ile birlikte

[1084] Ambroise, s. 192 (Trans. Ailes); Itinerarium, s. 440 (Ed. Stubbs).
[1085] Ambroise, s. 193 (Trans. Ailes).
[1086] Mayer, 1982, s. 739.
[1087] McLynn, 2008, chpt. 9.

oturan kral Latinus'u.
Tarquinius'u kovan Brutus'u,
Lucretia'yı, Iulia'yı, Marcia'yı, Cornelia'yı
ve tek başına bir kenarda duran Salahaddin'i gördüm."[1088]

4.3. Aslan Alman Kafesinde

Berengaria ve Joan'ın Brindisi'ye kadar sorunsuz bir yolculuk geçirip oradan Roma'ya geçmesine rağmen, Richard'ın yolculuğu Odysseus'un eve dönüş yolculuğunun tüm sancılarını taşıyordu. Henüz İngiltere tahtına çıkmadan bütün Avrupa'da namı yayılan, Haçlı seferi sonrası ise Doğu dünyasında ünlenen Aslan Yürekli Richard, muazzam bir askeri dehaya sahip olmasına rağmen, agresif ve diplomasiden yoksun kişiliğinin bedelini ödemek üzereydi. Richard'ın en başarılı olduğu konuların başında düşman kazanmak geliyordu diyebiliriz. Bunda savaşçılık karakterinin etkin olduğu kesindir. İyi bir savaşçı, stratejist ve karizmatik bir komutan olduğu konusunda herkes nasıl hemfikirse, karşılaştığı olaylarda verdiği ilk tepkinin her zaman kılıcına sarılmak olduğu konusun da fikir birliği bulunmaktadır. Agresif kişiliği sebebiyle, Haçlı seferi süresince de çokça düşman edinmeyi başarmıştı. Askerlik ve idarecilik konusunda başarılı olsa da, belki de Ortaçağ'ın en kurnaz diplomatlarından biri olan babasının aksine Richard diplomatik yaklaşım anlayışından ziyadesiyle yoksundu. Daha önce değindiğimiz üzere, Henry için son çare savaştı. O, problemlerini konuşarak, ikna etmeye çalışarak ve hatta gerektiğinde sıklıkla yaptığı gibi rüşvet vererek çözmeye çalışır, çözüm yolları kapandığında savaşa başvururdu. Hem eski eşini, hem de bölgenin en değerli topraklarını elinden aldığı VII, Louis ile 25 seneye yakın bir süre boyunca diplomasi oyunlarıyla kontrolü altında tutmayı başarmıştı. Anarşi sonrası tahta çıktığı İngiltere'deki azgın baronların büyük kısmını savaşmadan, diplomatik yetenekleriyle hizaya getirmişti. Thomas Becket cinayetinden, yemin etmesine rağmen Haçlı seferinden yine zekâsıyla kurtulmayı başarmıştı. Gallerli Gerald'ın Genç Kral Henry ile Richard'ın karakterleri hakkında yaptığı benzetmeyi biraz farklı bir şekilde II, Henry ve Richard için de

[1088] Dante Alighieri, *İlahi Komedya*, Rekin Teksoy (Çev.), Oğlak Klasikleri, İstanbul 2011, Cehennem; IV. Kanto, s. 59-60; Dante, *İlahi Komedya: Cehennem*, Feridun Timur (Çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1960, Dördüncü Manzume, s. 103-104.

yapmak mümkündür: II, Henry sorun çözen bir İngiliz anahtarı, Richard ise balyozdu. Haçlı seferi sonrası evine dönmeye çalışan Richard'ın, diplomasinin ne kadar önemli olduğunu acı tecrübelerle öğrenmesi gerekecekti.

Araştırmacıların yanıtlamakta en çok zorlandıkları sorulardan biri, Richard'ın Haçlı seferinin sonunda ordusuna tam olarak ne olduğudur. Lizbon'da dehşet saçan, Sicilya'yı harabeye çeviren ve Kıbrıs'ı sarsan ordu artık yok gibi görünüyordu, yoksa Richard'ın tıpkı dış yolculukta olduğu gibi Avrupa'yı ateş ve kılıçla darmadağın edeceği kesindi. Buradan çıkan sonuç, kutsal topraklarda savaştan çok hastalıktan kaynaklanan kayıpların felaket boyutunda olduğu yönündedir. Bir tahmine göre İngiltere'den ayrılanların sadece on ikide biri kalmıştır.[1089] Richard'ın filosu ise ayrı bir sorudur. Genel kanı, Richard'ın ordusunun büyük ölçüde İngiltere'ye geri döndüğü ve savaş gemilerinin Avrupa limanlarında karaya oturduktan sonra terk edildiği yönündedir. Richard'ın yüzleşmek zorunda kaldığı gerçek, ne kendisinin ne de filosunun Cebelitarık Boğazı üzerinden geri dönemeyeceğiydi. Arap coğrafyacı İdrîsî, kışın Atlantik'e açılmaya cesaret edecek kadar gözü kara olanları nelerin beklediği konusunda uyarmıştı. Richard, dörtte biri yüksekliğindeki dalgalarla boğulacak kadırgalarla 60 metrelik dalgalarla karşılaşma riskini almaya hazır olsaydı bile, Ortaçağ denizcilik teknolojisi bu olasılığı dışlıyordu. Boğazlar boyunca doğuya doğru akan akıntılar, ters yönde seyreden herhangi bir XII, yüzyıl gemisinin hızından daha hızlıydı.[1090]

Richard'ın karayoluyla ülkesine gidebileceği bir güzergâh belirlemesi gerekiyordu. Kral Philip'in düşmanlığı göz önüne alındığında, Fransa üzerinden ilerlemek uygulanabilir bir senaryo değildi. Fakat Richard ilk başta Fransa'nın güney kıyısında, muhtemelen Marsilya'ya inebileceğini ve karadan İngiltere'ye gidebileceğini düşünmüştü. Görünüşe göre İspanya üzerinden bir karayolu rotası da önerilmişti, ancak İspanya'ya çok güneyden gitmek Berberi korsanlar tarafından durdurulma riski anlamına gelecekti ve çok kuzeye giderlerse Toulouse'lu Raymond komutasındaki deniz kuvvetleriyle karşılaşma riski vardı. İspanya şimdi karışıklık içindeydi. 1191-

[1089] David Boyle, *Blondel's Song: The Capture, Imprisonment and Ransom of Richard the Lionheart*, Viking, London 2005, s. 99.
[1090] John H. Pryor, Geography, Technology and War, Cambridge University Press, New York 1992, s. 196.

92'de kutsal topraklara gelen birçok elçiden biri, eski düşmanı Toulouse'lu Raymond'un Akitanya'da yeni bir isyan çıkardığını bildirdi. Navarralı Sancho bu ayaklanmayı bastırmak için Gaskonya senyörüne hemen yardım etmişti. Çileden çıkan Raymond, Navarre'a karşı ortak hareket etmek için Aragon ve Katalonya krallarıyla entrikalar çevirdi. Aragon'un düşman kampında yer almasıyla, Barselona da dahil olmak üzere Provence ve kuzey İspanya kıyılarının çoğu Richard'a kapatıldı. Yine de başlangıçta Provence'a inmeye ve gerekirse savaşarak geçmeye kararlıydı. 9 Ekim gece yarısı Akka'dan yola çıktı.[1091] Bu tarihlerde Akdeniz yolculuğu yapmak denizciler için çok sıkıntılıydı. Denizciler akıntılar konusunda uzmanlaşmamıştı ve öngörülemeyen rüzgârlar karşısında bilgisizdiler. Roma döneminde denizcilere 14 Eylül'den sonra asla denize açılmamaları tavsiye edilmişti ve Ortaçağ'da cesur denizciler olan Pisalılar bile 30 Kasım'ın güvenli seyahat için mutlak sınır olduğunu düşünüyorlardı. Sonuç olarak kışın Akdeniz, eski Roma 'gölünden' çok ölü bir denizdi. Richard'ın 75 kişilik mürettebatıyla yola çıktığı gemisi, Akdeniz kışı için hiçbir düzeyde donanımlı olmadığı için tehlikeye doğru gidiyordu. Seyrüsefer ilkeldi; enlem usturlapla belirleniyordu fakat boylamı sabitlemenin bir yolu yoktu. Kaptanlar çoğunlukla yıldızlara bakarak dümen tutuyorlardı ve gemideki koşullar rahatsız ediciydi. Su kalitesizdi, tuvaletler yoktu, yiyecek yetersizdi ve hijyen koşulları kötüydü.[1092]

Gemi Akka'dan ayrıldıktan üç gün sonra Limasol limanına demirledi. Ardından, bir başka gece yarısı kalkışından sonra Rodos'a yöneldi ve burada kısa bir karaya çıkıştan sonra yolcular Oniki Ada'dan geçerek sancakta Karpathos (Karpat Adaları) olmak üzere güneybatıya, Girit'e doğru yol aldılar. Girit'e vardıklarında, Yunanistan'ın batı kıyısı boyunca kuzeye yönelmeden önce güney kıyılarını takip ettiler. Anakara ile Korfu (Körfüz) arasındaki Zakintos Kanalı boyunca riskli bir yol izleyen Richard, bilinmeyen bir tarihte adaya ilk kez ayak bastı. Korfu, İtalya, Batı, Bizans ve Arap dünyasından gelen tüccarların buluşma noktası olan büyük ticaret kavşaklarından biriydi. Burası casusların ve gizli ajanların yuvasıydı ve Richard, Philip Augustus ile VI. Heinrich arasındaki buluşmayı ve Heinrich'in İngiliz kralını ele geçirme tehditlerini ilk kez burada öğrendi. Hem Philip hem de Avusturyalı

[1091] Itinerarium, s. 441.
[1092] Boyle, 2005, s. 118-20.

Leopold Filistin'den daha önce bahsedilen nedenlerden dolayı Richard'a karşı öfkeli ve intikam isteği içinde dönmüşlerdi. Leopold, Richard'ın Alman karşıtı olduğunu ve Alman askerlerinin cesaretinden şüphe ederek onları aşağıladığını iddia ediyordu.[1093] Richard son derece kararlı ve hızlı düşünen biriydi ve bu özelliği, Philip Augustus da dâhil olmak üzere pek çok kişi tarafından kibir olarak görülüyordu. Leopold ve Philip tüm Avrupa'da Richard'ı karalamış ve kötülemişlerdi. İftira kataloğuna yeni bir halka da, Haçlı seferinden dönen Beauvais piskoposu tarafından eklenmişti: İngiltere kralının Philip'i Selahaddin'e ihbar ettiğini, Montferratlı Conrad'ı öldürttüğünü ve ardından Burgonya dükünü zehirleyerek maceralarını tamamladığını iddia etmişti.[1094]

Richard'ın seçenekleri azalıyordu fakat belli ki düşmanlarını şaşırtmaya karar vermişti. Başlangıçta kuzeye yelken açmış ve Brindisi'ye, kıyıdaki gözcüler tarafından fark edilecek kadar yaklaşmıştır.[1095] Daha sonra yönünü değiştirmiş, St. Maria di Leuca Burnu'nu dolaşmış ve Taranto Körfezi'ni geçerek Sicilya'ya gitmiş, Kuzey Afrika kıyılarındaki akıntıları yakalayarak İspanya ya da İtalya kıyılarını takip etmeye gerek kalmadan kendisini kuzeye, Marsilya'ya sürüklemeyi amaçlamıştı. Büyük olasılıkla Avrupa'daki siyasi olaylar hakkında daha fazla istihbarat elde etmek için Sicilya'nın güneyindeki bir limana yanaştı. Öğrendiği bilgiler, korkularını doğruluyordu. Philip ve Toulouse'lu Raymond Fransa'nın tüm güney kıyılarını ona karşı kapatmıştı ve İmparator Heinrich de aynı şeyi İtalya'da yapmıştı. Cenova kesin olarak Almanya-Fransa blokundaydı. Piyemonte toprakları Montferratlı Conrad'ın akrabaları tarafından kontrol ediliyordu ve Richard'ın Conrad'ı öldürttüğüne inanıyorlardı. Richard'ın eve dönüş yolculuğu giderek daha imkânsız görünüyordu. Tek iyi haber Angevin İmparatorluğu'nun sağlam durmasıydı. Berengaria'yla yaptığı evlilik işe yaramıştı. Yine de, fırtınalı bir Akdeniz kışında, Richard'ın hızlı düşünmesi gerektiği açıktı. Adriyatik'te karaya çıkma niyetiyle filonun Korfu'ya doğru yola çıkmasını emretti. Sicilya ve Güney İtalya'nın değişken akıntıları arasında tehlikeli bir yolculuktan sonra, filo İyon Denizi'nin tepesine ve İyon adalarının en kuzeyine ulaşmaya çabaladı. Şans o ana kadar yanlarındaydı ve fırtınalardan

[1093] Howden, Chronica, III, s. 193-94.
[1094] Devizes, s. 80; Ambroise, s. 152.
[1095] Diceto, II, s. 106; Howden,Chronica, III, s. 194.

kaçınmışlardı. Vakanüvislerin bahsettiği 11 Kasım tarihinin Korfu'ya ilk inişin mi yoksa ikinci inişin mi (muhtemelen ikincisinin) tarihi olduğu net değildir.[1096]

Richard denizde hırpalanmış gemilerinden ve hava şartlarından endişe duyarak gemilerini değiştirmeye karar vermiş ve bu nedenle 200 mark ücret karşılığında iki korsan kadırgası ve mürettebatını kiralamıştı.[1097] Richard'ın iki kadırgayı korsanlardan kiralaması muhtemelen Korfu'daki casusların bilgi edinmesini önlemek içindi. Bu noktada Richard'ın askerlerinin çoğunun parası ödenmiş ya da başka bir şekilde terhis edilmişti ve potansiyel yağmacıların hangi gemiyi hedef alacaklarını bilmemeleri için iki kadırgada iki gruba ayrılan sadece yirmi yoldaşıyla yola devam etti. Coggeshall mutlu azınlıktan bazılarının isimlerini vermektedir: William de l'Etang, Bethunelu Baldwin, Poitoulu Philip, Robert de Turnham (Richard'ın amirali) ve kişisel papazı Anselm. Fakat yolculukları riskler taşıyordu. Kadırgalar beşinci kuvvetten daha yüksek fırtınalarda hayatta kalamazdı ve zaten fırtına mevsimindeydiler.[1098] Ayrıca, Richard niyeti kuzeye, Ragusa'ya (bugünkü Dubrovnik) gitmeye karar vermişti ama nihai hedefi ya kayınbiraderi Aslan Henry'nin toprakları olan Almanya'nın kuzeydoğusuna ulaşmaktı. Fakat bunu başarmanın en güvenli yolu, Avusturyalı Leopold ile kan davası olan Macar III, Bela'nın toprakları üzerinden dolambaçlı bir yoldu.[1099]

Şimdiye kadar Richard'ın şansı yaver gitmişti, zira tüm kanıtlar düşmanlarının hâlâ onun Fransa'nın güney kıyılarına doğru gittiğini düşündüklerini göstermektedir.[1100] Fakat Adriyatik'ten geçiş sıkıntılı olmuş; fırtınanın ağır darbeleri altında kadırgalar Ragusa limanına bile yanaşamadılar ve limanın girişinde, denizden yaklaşık yarım mil açıkta bulunan Lokrum Adası'nda karaya çıkmak zorunda kaldılar. Fırtınadan kıl payı kurtulmuştu ve bir an için umutsuzluğa kapılan Richard'ın kurtulması halinde 100.000 duka altını harcayarak bir kilise inşa edeceğine söz verdiğine dair güçlü bir rivayet vardır. Rivayete göre böylece Ragusa katedralinin kurucusu olmuştur.[1101] Aralık ayının başlarında Pola ve Zara'yı geçerek kıyıya doğru ilerlerken, kadırgaları

[1096] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1097] Howden, Chronica, III, s. 194.
[1098] Boyle, 2005, s. 131.
[1099] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1100] Coggleshall, s. 54-55.
[1101] Norgate, 1924, s. 267.

Aquileia ile Venedik arasında bir yerde karaya sürükleyen başka bir fırtınayla karşılaştı. Kaynaklar, bataklık ve ormanlardan oluşan ıssız bir bölgede karaya çıktıklarından bahseder. Kendilerini göze çarpmayacak hale getirecek kıyafetlere ihtiyaç duyan Haçlılar durum değerlendirmesi yapmak için durdular. Richard, bu bölgelerde kimsenin kendisine güvenli bir yolculuk izni vereceğine güvenmediğinden, yanına sadece bir avuç seçilmiş yoldaş alarak gizlice ilerlemeye karar verdi: Bethunelu Baldwin, William de l'Etang, Poitoulu Philip ve Papaz Anselm bunların en önemlileriydi. İndiği yer sıkıntılıydı çünkü bu bölge, Alman imparatorunun yakın müttefiki ve sadık tebaası ve aynı zamanda Montferratlı Conrad'ın yeğeni olan Gorzlu (Gorizia) II, Meinhard'ın topraklarıydı. Richard Tapınakçı kılığında seyahat etme fikrinin o kadar da iyi bir fikir olmadığına karar verdi. Artık anlatılacak hikâye, kendisinin ve beraberindekilerin Filistin'den dönen hacılar olduğu ve Richard'ın Hugo adında zengin bir tüccar olduğu şeklinde olacaktı.[1102]

Yolcular kuzeydoğuya, Gorizia ve Macaristan'a doğru yola çıktılar. Yoldaki ilk günün sonunda "hacılar" İtalya, Almanya ve Slovenya kültürleri için bir kavşak noktası olan Gorizia'ya geldiler. Richard şehir yetkililerinden güvenli bir geçiş ve bir rehber istedi. Fakat aptalca bir şekilde iyi niyetinin göstergesi olarak zengin bir yakut yüzükle bir haberci göndermişti. Büyük bir kral için uygun bir jestti ama para düşkünü tüccar Hugo için pek de uygun değildi. Gorizia Lordu III, Engelbert bu cömertlik karşısında hemen kuşkuya kapıldı ve elçiyi yakından sorguladı. Görüşmenin sonunda, her türlü ikinci derece kanıttan "Hugo'nun" Aslan Yürekli Richard olduğunu çok iyi bildiğini söyledi. Krala hayranlık duyan lort, elçiye yüzüğü geri verdi ve Richard'a bir an önce yola çıkması için bir uyarı gönderdi. Bu durum kendisine bildirildiğinde Richard telaşlandı. Macaristan'ın ulaşamayacağı bir yer olduğu sonucuna vardı ve rotasını Dük Ottakar'ın imparatorla şiddetli bir anlaşmazlık içinde olduğunu bildiği Bohemya'ya çevirdi. Yeni güzergâh, dağları aşarak Viyana'ya, oradan da Tuna'yı geçerek Ottakar'ın kardeşi Ladislaw tarafından yönetilen Moravya'ya, ardından Bohemya'ya, Saksonya'ya ve İngiltere'ye dönmeyi içeriyordu.[1103]

[1102] Coggleshall, s. 54.
[1103] Gillingham, 2002, s. 232

Bunun üzerine Richard ve arkadaşları kuzeybatıya, Udine'ye doğru yola çıktılar. Bu arada Engelbert ikili bir oyun oynayarak, imparatorun müttefiki olan kayınbiraderi Meinhard'a bir haberci göndererek Richard'ın kendi topraklarında kaçak olduğunu bildirdi. Meinhard, yardımcısı Argentanlı Roger'ı Udine'deki han ve tavernalarda hacıları araması için gönderdi. Roger için böylesine göze çarpan yolcuları yeryüzüne çıkarmak basit bir meseleydi ama Meinhard uşak seçiminde büyük bir hata yapmıştı. Roger sadakati şüpheli bir Norman'dı. Richard'la yüzleşti ve onu kim olduğunu itiraf etmeye zorladı. Fakat sonra Meinhard'a aranan hacıların tarifine uyan kimseyi bulamadığını bildirerek Richard'ın gitmesine izin verdi. Meinhard bunun yalan olduğunu anladı ve yeni bir arama ekibi gönderdi. Fakat Udine'ye ulaştıklarında "hacılar" çoktan uzaklaşmıştı.[1104]

Bir tüccar olarak ikna edici bir şekilde geçemeyecek kadar uzun boylu, seçkin ve tanınmış olduğunu fark eden Richard, orijinal Tapınakçı kılığına geri döndü ve kervanlarla seyahat ederek ve kasabalardaki kalabalığın arasına karışarak dikkat çekmemeye çalıştı. Müstahkem Venzone kasabasının yanından geçtikten sonra doğuya, Val Canale olarak bilinen doğu Alpleri vadisine dönüyordu. XII Yüzyılda Orta Avrupa'da kışlar günümüzden daha ılık geçmesine rağmen, Richard bitkin düşmüş ve ateşi yükselmişti. Bu belki de Filistin'de onu yatağa düşüren hastalığın yeniden nüksetmesiydi. Muhtemelen yolcular kralın dinlenmesine izin vermek için Moggio manastırında durdular. 13 Aralık'ta hacılar Val Canale'deki yolculuklarına yeniden başladılar ve kısa bir süre sonra, Pontebba'yı geçtiler. Tarvisio'yu geçtikten sonra tehlikeli Karintiya bölgesine girmişlerdi. Ertesi gün ilerleyerek Gerlitzen'deki Benedikten manastırını geçip Karintiya'nın derin vadilerine girdiler ve Feldkirchen ve St. Veit üzerinden Friesach'a giden bir yolu takip ettiler.[1105]

Fakat buraya gelecekleri haberi onlardan önce gelmişti. Salzburg piskoposunun tımarı olan ve gümüş madenciliğinin patladığı Friesach'ın, Leopold'un önde gelen baronlarından Pettaulu III, Friedrich'in birlikleri tarafından kuşatıldığı ortaya çıktı. Durum umutsuzdu, bu yüzden Richard Bethunelu Baldwin'le sadık şövalyesinin günah keçisi olması gerektiği konusunda anlaştı. Baldwin ve ana grup Friesach'ta

[1104] Coggeshall, s. 54-55; Howden, Chronica, III, s. 185-86.
[1105] Howden, Chronica, III, s. 185-86.

kalacak, bolca harcama yapacak ve genel olarak dikkatleri üzerlerine çekecek, Richard ise yanında sadece William de l'Etang ve muhtemelen Moggio manastırında durduklarında yanlarına aldıkları Almanca konuşan çocukla Viyana'ya doğru yola çıkacaktı.[1106] Friedrich yemi yuttu ve Baldwin ile grubun geri kalanını tutukladı. Fakat bu şaşırtma planı sadece bir noktaya kadar işe yaradı. Richard ve William üç günlük, bir yolculuktan sonra Erdburg'a (şimdi Viyana'nın bir banliyösü) kadar geldiler ve bir oda kiraladılar. Richard orada ateşler içinde yere yığıldı. Kral son zamanlardaki çabalarının yorgunluğunu uyuyarak atarken, çocuk yemek için dışarı çıktı ve imparatorun gizli polisi tarafından fark edildi. Rochus pazarındaki kibirli tavrı ve taktığı pahalı gümüş haç neredeyse dikkatleri üzerine çekiyordu. Hikâyeye göre çocuk üç gün üst üste pazara gitmiş ve üçüncü gün hava çok soğuk olduğu için Richard'ın süslü eldivenlerini de yanına almıştı. Polis onu ya orada yakalayıp işkenceye maruz bırakmış ya da evine kadar takip edip Richard'ı tutuklamıştır; tarih ya 20 ya da 21 Aralık'tır.[1107] Richard yakalanmayı kabul etti ama sadece Leopold'a şahsen teslim olacağı konusunda ısrar etti. Uluslararası hukuk o zamanlar emekleme aşamasındaydı ve kılık değiştirerek seyahat eden bir kralı tutuklamanın gerekçeleri zayıf görünüyordu. Fakat Avusturyalılar Richard'ı, Kıbrıslı İsaakios ve karısının yasadışı bir şekilde kaçırılması; Akka'da Dük Leopold'a yapılan hakaretler ve Montferratlı Conrad'ın öldürülmesi suçlamalarıyla alıkoydular.[1108]

Leopold, eski düşmanını kontrol altına almaktan memnun bir şekilde, Richard'ı Viyana'nın 45 mil (72 Km) yukarısında, Tuna Nehri'nin tepesinde bulunan Durnstein kalesine gönderdi. Kalenin komutanı en güvenilir vasallarından biri olan Kuenrigli Hadmar'dı. Richard buraya ya Noel arifesinde ya da Noel günü varmıştı. Richard, Ratisbon'daki Alman imparatoruna götürülmeden önce Durnstein'da sadece iki hafta tutuldu. Avusturyalılar onun nerede olduğunu gizlemeye çalışmış olsalar ve bu hemen fark edilmiş olsa bile, haberin İngiltere'ye ulaşması iki hafta sürerdi. Bu yüzyılın darbesiydi ve VI. Heinrich, Richard'ı esir aldığının bilinmesini istiyordu, böylece kraliyet fidyesini alabilecekti. İmparator, 28 Aralık'ta Fransa Kralı Philip'e

[1106] Howden, Chronica, III, s. 195-96.
[1107] Diceto II, s. 106; Coggeshall s. 54-56.
[1108] Diceto, II, s. 107; Coggeshall, s. 56-57.

mektup yazarak Aslan Yürekli Richard'ın elinde olduğu haberini vermiş ve kısa süre içinde herkes bunu öğrenmişti.[1109]

İngiltere Kralı I. Richard'ın yakalanması, ülkesinin her yerinde ciddi sorunlarla boğuşan sorunlu VI. Heinrich için kurtarıcı gibiydi. Alman imparatoru, daha sonra Richard'ın kardeşi John'un da başına bela olacak türden sorunlarla karşı karşıyaydı; isyankâr baronlar, ayrılıkçı eyaletler, imparatorluk merkeziyetçiliğine meydan okuyan yerel milliyetçilik, hatta Kilise-devlet çatışmaları. Geç XII, yüzyıl Almanya'sı doğal bir federasyondu ve bu şekilde yönetilmeliydi, ancak VI. Heinrich otokratik eğilimlere sahipti ve vasallarıyla anlaşmazlıklara düşmüştü. Topraklarının kuzeyinde ve doğusunda da isyanlar patlak verince, Henry Kutsal Roma İmparatorluğu'nun dağılma ihtimaliyle karşı karşıya kaldı. Richard için Angevin İmparatorluğu'ndan elde edilecek devasa bir fidye imparatorluk kasasını o kadar şişirecekti ki, Henry isyancılarını şu ya da bu şekilde satın alabilecekti.[1110]

Richard artık en yüksek teklifi verene açık artırmayla satılacak bir ödüldü. Kilise'nin koruması altında olması gereken bir Haçlı kralını alıkoyarak kanon hukukuna ve papalık bildirilerine açıkça meydan okuması VI. Heinrich'i rahatsız etmedi. Ancak Avusturyalı Leopold daha temkinliydi ve aforoz edilmekten gerçekten korkuyordu. İki adam arasındaki tek fark bu değildi, çünkü her ikisi de çok farklı gündemlerin peşindeydi. Açık artırmadaki ilk pazarlık turunun sonuç vermemesi şaşırtıcı değildi. Leopold, ödülü imparatora göstermek için Richard'ı ağır silahlı muhafızlar eşliğinde Ratisbon'a götürdü ve kral ile imparator kısa ve tahmin edilebileceği gibi sert bir görüşme yaptı. Bir anlaşma yapamayan Leopold, VI. Heinrich'in Richard'a el koymasında korkmaya başladı ve aniden Avusturya'ya bilinmeyen bir yere geri döndü. VI. Heinrich ve Leopold bir sonraki adımlarını düşünürken, Fransa Kralı Philip mücadeleye dâhil oldu ve 1193 Ocak ayı başlarında Leopold'a bir mektup yazarak, bir sonraki adıma karar vermek için bir zirve toplantısı yapana kadar Richard'ı hiçbir şekilde serbest bırakmamasını istedi. Alçakça bir şekilde, çaresiz Richard'a aralarındaki tüm bağların koptuğunu ve bu mesajı bir savaş ilanı olarak görmesi gerektiğini belirten bir mesaj gönderdi. Daha da alçakça bir şekilde

[1109] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1110] Aynı yer.

imparatorla temasa geçerek Richard'ın serbest bırakılması için ödenecek her meblağı karşılamayı ve sonra da aşmayı teklif etti ve Richard'ın ömür boyu Almanya'da esir olarak tutulmasını istediğini açıkça belirtti. Bu VI. Heinrich'in için bile çok fazlaydı ve danışmanları imparatora teklifi kabul etmesinin kendisini Hıristiyan âleminin dışlanmışı haline getireceğini belirttiler. Huysuz Philip bunun yerine Normandiya'yı işgal etmekle yetindi.[1111]

Leopold ve Heinrich'in nihayet bir anlaşmaya varmaları için altı hafta daha pazarlık yapmaları gerekti. Anlaşma 14 Şubat'ta Würzburg'da imzalandı. Richard orada değildi ve Oschenfurt'ta yakın bir yerde tutsak olarak tutulduğu söyleniyordu. Richard'ın fidyesi 100.000 mark olarak belirlendi ve imparator ile Leopold tarafından yarı yarıya paylaşılacaktı. Meblağın yarısı Richard'ın ölen kardeşi Geoffrey'nin kızı Bretonyalı Eleanor'un evliliği vesilesiyle Michaelmas'ta Heinrich ve Leopold'a teslim edilecek, diğer yarısı ise bir sonraki Büyük Perhiz'in başında (Şubat 1194) verilecekti. Buna ek olarak Heinrich, Leopold'a 20 rehine vererek, imparatorun, Richard elindeyken ölmesi halinde, Richard'ın Leopold'a geri verileceğine kefil olacaktı. Leopold aynı dönemde ölürse, sözleşme Eleanor'la evlenmek üzere hangi oğlu seçilirse onun tarafından yerine getirilecekti. Richard'ın, Sicilya seferine çıkmadan önce Heinrich'e savaş için tam donanımlı elli kadırga ve yüz şövalye hediye etmesini gerektiren maddede ve Richard'ın masrafları kendisine ait olmak üzere yüz şövalye daha getirerek imparatora seferde bizzat eşlik etmesini öngören hükümde kişisel kin ve kindarlık açıkça görülmektedir. Richard'ın Sicilyalı Tancred'le ittifakı acı meyveler veriyordu. Dahası, Richard, performansının teminatı olarak, en yüksek kalibrede yirmi rehine verecek ve bunlar da Richard, Haçlı yeminini bozduğu için Papa'nın Leopold'u affetmesini sağlayana kadar alıkonulacaktı. Richard'ın kendisi serbest bırakılmadan önce eski Kıbrıs Kralı İsaakios ve kızının serbest bırakılması gerekiyordu. Eğer tüm bu koşullar 1194 yılının ilk perşembe gününe kadar yerine getirilmezse, Leopold kralın kendi gözetimine geri verilmesini talep etme hakkına sahipti. Richard imparatorun elindeyken ölürse, Leopold kararlaştırılan fidyenin tamamını alana kadar 200 imparatorluk rehinesini elinde tutacaktı. Orta Çağ standartlarına göre bile bu, o güne

[1111] Newburgh, I. s. 389.

kadar kâğıda dökülmüş en skandal belgelerden biriydi. Muzafferin intikamcı adaleti ve bir korkağın tüzüğüydü.[1112]

Sevinç içindeki Fransa Kralı Philip anlaşma haberini yeni müttefiki Prens John'a iletti. Philip Haçlı Seferi'nden döner dönmez Richard'ın hoşnutsuz küçük kardeşiyle entrikalar çevirmeye başladı ve Alice ile evlenmesi karşılığında ona Normandiya'yı vaat etti. Akitanyalı Eleanor, John'u Fransa'ya gitmek üzere gemiye binmesi halinde tüm mallarına el koymakla tehdit ederek bunu engelledi.[1113] Ancak John İngiltere'yi dolaşmaya devam etti ve herkese Richard'ın öldüğünü söyledi. Philip'ten Richard'ın Almanya'da esir olduğuna dair gelen şaşırtıcı haberle işler kesin olarak onun lehine dönmüş gibi görünüyordu. Bu kez John'u hiçbir şey durduramadı ve hızla Fransa'ya gitti. Paris'te tüm Angevin İmparatorluğu adına Philip'e bağlılığını sundu. Bu açık bir ihanet eylemiydi. Alice ile evleneceğine ve Gisors ile Vexin'i Fransa'ya teslim edeceğine söz verdi. Daha sonra Normandiya'ya ayak bastı ama Alençon'da toplanan Norman baronları onu asla efendileri olarak kabul etmeyeceklerini açıkça söyleyince hemen geri çevrildi.[1114]

Philip'in kuvvetleri geldiğinde Vexin'i geçip Gisors'u aldılar ve Rouen'a doğru ilerlediler ama orada Haçlı seferinden dönen kahraman Leicester Kontu tarafından şiddetle püskürtüldüler. Yine de Philip, Angevin İmparatorluğu'yla mücadelesinde tüm kartların elinde olduğunu düşünüyordu. Olayların bu şekilde gelişmesinden memnun olan Philip, İngiltere'yi işgal etmeyi bile düşündü ve John'u isyanı kışkırtması için oraya geri gönderdi. İskoçya Kralı William'dan ittifak istedi ama William, Richard'ın 1189 Canterbury Feragatnamesi'ndeki cömertliğini hatırlayarak onu geri çevirdi. Akitanyalı Eleanor ve yargıçlar güneydoğu kıyılarını savunmak için bir ordu toplayınca John, Flaman paralı askerlerle ele geçirmeyi başardığı Windsor ve Wallingford kalelerine çekildi. Daha sonra kendisini ölen kral Richard'ın meşru ve tartışılmaz varisi olarak kral ilan etti. Ancak John'un Richard'ın öldüğü iddiası, İmparatordan İngiltere'ye gönderilen ve 100.000 mark fidye isteyen bir mektupla

[1112] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1113] Devizes, s. 433-35.
[1114] Gervase, I, s. 514-515.

muhteşem bir şekilde çürütüldü. Bunun üzerine Coutanceslı Walter 28 Şubat 1193'te Oxford'da büyük bir kraliyet konseyini toplantıya çağırdı.[1115]

Krallığın yargıçları kralın serbest bırakılmasını sağlamak için mümkün olan tüm yolları tartıştılar. Bath Piskoposu Savaric, konseye, Richard adına akrabası olan imparatora çoktan ricada bulunduğunu söyledi. Konsey Richard'a bağlılık yemininin tüm krallıkta yenilenmesini emretti. Boxley ve Robertsbridge başrahipleri Almanya'ya gidip kralla ilk elden iletişim kuracak delegeler olarak seçildi. Elçilerin Richard'ı Oschenfurt'ta bulmaları 28 Mart'ı buldu. Boxley ve Robertsbridge Richard'ın keyfinin yerinde olduğunu gördüler. Ona Prens John'un entrikalarından bahsettiklerinde: "*Kardeşim John, en ufak bir direniş gösterecek biri bile olsa bir ülkeyi fethedecek adam değildir*" dedi küçümseyerek.[1116]

20 Mart'ta İmparator, Richard'la tekrar görüştü ve kral teklif edilen şartları kesin bir dille reddetti. Heinrich'in yanıtı, Richard'ı kutsal toprakları Selahaddin'e teslim etmek, imparatora verdiği sözleri tutmamak ve Montferratlı Conrad'ın ölümüne yol açmakla resmen suçlamak oldu. Ayın 21'inde Speyer'de usulüne uygun bir duruşma gerçekleşti. Alman prenslerinden oluşan bir heyetin karşısına çıkmanın çilesi Richard'ı sarstı ama o, tipik bir ruh haliyle karşılık verdi; suçlamaları kendinden emin bir şekilde, yüksek bir belagat ve adli bilgiyle çürüttü ki düşmanları bile etkilendi. Alman prenslerinin ruh hali kararlı bir şekilde onun lehine değişmeye başladı.[1117] Her iki tarafta da tereddütler hâkim oldu, iddianame düştü ve muhtemelen bir karşılık olarak Richard, VI. Heinrich'in kendisi ile Fransa Kralı Philip arasında arabuluculuk yapması şartıyla 100.000 Mark fidye ödemeyi kabul etti. Bunun üzerine Leopold Richard'ı Heinrich'e teslim etti ve kral ile imparator Speyer'e doğru yollarına devam ettiler. Burada Richard'a, kutsal topraklardaki sadık yoldaşı ve danışmanı, asker, yönetici ve diplomatın muhteşem bir karışımı olan ve Haçlı seferinden dönen Salisburyli Hubert Walter katıldı. Sicilya'ya kadar gitmişken kralın yakalandığı haberini aldı. Roma'ya giderek Papa'dan destek istedi ve ardından onun yanında olmak için Almanya'ya gitti. Richard, Hubert'i, annesi Eleanor'a Hubert'i övdüğü ve serbest bırakılması için birlikte çalışmalarını önerdiği bir

[1115] Howden, Chronica, III, s. 196-197.
[1116] Howden, Chronica, III, s. 197-198
[1117] Coggeshall, s. 59-60; Diceto, II, s. 106.

mektupla İngiltere'ye geri gönderdi. Hubert'in sadakatinin ödülü, Canterburyli Baldwin'in Kasım 1190'da ölümünden beri boş olan Canterbury Başpiskoposluğu olacaktı.[1118]

Fakat İmparator, Richard'a güvenmiyordu ve duruşmasında Alman prenslerini kazanma kolaylığı karşısında şaşkına dönmüştü. İlk tepkisi, kralı silahlı muhafızlar eşliğinde Speyer'in batısındaki dağlarda bulunan Trifels kalesine göndermek oldu. Buradaki hapsinin Durnstein'daki ilk hapsinden daha sert olması planlanıyordu. Neyse ki Richard bu sade kalede birkaç günden fazla kalmadı, çünkü İngiltere'de adalet bakanı olarak pek başarılı olamayan William Longchamp şimdi imparatorluk sarayında boy göstererek ve VI. Heinrich'i kralın tutsaklık koşullarını hafifletmeye ikna ederek rüştünü ispatlamıştı. Sonuç olarak Richard, şimdi Hagenau'da bulunan gezici Alman sarayına geri götürüldü. Longchamp, imparatorun 70.000 Marklık bir ilk ödeme yapıldıktan sonra Richard'ı serbest bırakmayı kabul etmesini sağlayarak bir başka atılım daha gerçekleştirdi. Longchamp daha sonra hem Heinrich'ten hem de Richard'dan gelen ve yargıçları parayı bir an önce toplamaya çağıran mektuplarla İngiltere'ye döndü. Hubert Walter ve Longchamp İngiltere'ye döndükten sonra iyi birer hukukçu olduklarını kanıtladılar.[1119] 100.000 mark ya da 66.000 sterlin, bugünün parasıyla yaklaşık 2 milyar sterlin, bazı günlük karşılaştırmalardan da görülebileceği gibi, herhangi bir Ortaçağ devletinin toplaması gereken çok büyük bir meblağdı. O dönemde bir koyun bir peni, bir domuz altı peni, bir kulübenin normal kirası yılda altı peni ve askerlere günde iki peni ödeniyordu. Fidye İngiliz hükümetinin yıllık harcamasının üç katıydı. Üstelik bu fazladan meblağın, Selahaddin vergisiyle zaten haraca bağlanmış ve III, Haçlı Seferi'nin masraflarını karşılamak için başka vergilerle kurutulmuş bir toplumda bulunması gerekiyordu.

İngiltere'nin Angevin imparatorluğunun mali mücevheri olması Richard için bir şanstı. Vergi sistemini Normandiya, Britanya ve Akitanya'dan daha verimliydi. Aynı zamanda İngiliz yünü, su değirmenleri ve West Country'deki kurşun ve kalay madenleri sayesinde yurtdışından akan gümüş paralarla büyüyen İngiliz ekonomisinin kendisi de sağlamdı. Akitanyalı Eleanor'un ısrarıyla, gelir ve taşınır

[1118] Newburgh, I. s. 388.
[1119] Howden, Chronica, III, s. 205-211; Diceto, II, s. 106-107; Gervase, I, s. 516.

mallar üzerinden % 25 oranında vergi alınmasını öngören bir kararname yayınlayan yargıçlar, işe kiliselerden altın ve gümüş levhaların yanı sıra Sistersiyen rahiplerinin yıllık yün mahsulüne el koyarak başladılar. Ancak kısa süre sonra yargıçların fidye toplama sürecinden dışlanmasına karar verildi. Bunun yerine iş, toplanan gümüşü Almanya'ya gönderilinceye kadar St. Paul Katedrali'nin kasalarında saklayacak olan dört mütevelliye verildi: Hubert Walter, Londra Piskoposu Richard Fitz-Neal, Arundel Kontu William ve Warenne Kontu Hamelin, 1191'de Longchamp'ın devrilmesine karışmayan İngiliz elit üyesi olmaları temelinde atanan dörtlü idi.[1120] Para toplamanın sistematik yolları başlangıçta gelir ve taşınabilir mallar üzerinden alınan % 25'lik vergiye odaklanmıştı. Fakat bu hayal kırıklığı yarattı ve beklenen 12-25.000 sterlin yerine sadece 7.000 sterlin toplandı.[1121] İngiltere'de para toplamanın diğer yolları, şövalye ücretlerinden alınan "scutage" ve isyankar Prens John'a sempati duyan yerel halktan alınan ve bazıları para cezası olan özel geçici vergilerdi. Ayrıca 1194 ve 1195'te Richard'ın sonunda serbest bırakılmasını kutlamak için geriye dönük vergiler de vardı.[1122] Kiliseler ve manastırlar kademeli olarak tüm servetlerini elden çıkarmaya zorlandı; Toprak sahibi başına her "*hide'dan*" 2 şilin vergi alındı; 10 şilinden daha değerli mülkü olan herkese yeni bir ek vergi konuldu ve tüm büyük lortlar bireysel katkıya çağrıldı. İskoçya Kralı William 2.000 Marklık bağışıyla gurur kaynağı oldu. Yeni vergilerin en ağır yükü, 5.000 Marklık özel bir yeni vergiyle Yahudilere düştü. Fidye parasının toplanmasının, genel ekonomik refah bir yana, İngiliz maliyesinin ve yönetiminin sağlamlığının açık bir kanıtı olduğu söylenmiştir. Benzer mektuplar Angevin İmparatorluğu'nun diğer bölgelerine de gönderilmişti. 1194-95 mali yılında Normandiya'dan Almanya'ya ödenen 16.000 Sterlinlik meblağ bunun nasıl bir karşılık bulduğuna dair bir göstergedir.[1123]

Bu sırada, Richard'ın endişelenmesi gereken asıl düşman İmparator Henry değil, Fransız Philip'ti. Richard, kardeşi John'u satranç tahtasından indirerek Philip'i İngiltere'de etkisiz hale getirmek için hızla harekete geçti. Yargıçlar kısa sürede saldırıya geçtiler ve asi John'u Windsor ve Tickhill kalelerine hapsettiler. Nisan 1193'te Hubert Walter aniden Almanya'dan dönüp beklenmedik bir ateşkes teklifiyle

[1120] Poole, 1958, s. 365-366.
[1121] Frank Barlow, *The Feudal Kingdom of England 1042-1216*, Routledge, London and New York 1999, s. 389.
[1122] Pipe Roll VI, Richard I, s. 118; Pipe Roll VII, Richard I, s. 259; Howden, Chronica, III, s. 290.
[1123] Powicke, 1961, s. 345.

onları kurtardığında, John ve yanındakiler çaresiz bir durumdaydı. Beklenmedikti çünkü Richard ve yandaşları, isyancıların iplerini ellerinde tutuyordu. Fakat Richard, krallık bir iç savaşla çalkalanırken toplaması gereken muazzam fidyenin toplanamayacağını düşünmüştü. Altı aylık bir ateşkes önerdi ve John bu teklifi hemen kabul etti. Yargıçlar bu sonuçtan gizliden gizliye memnundu, çünkü Richard'ın düşmanlarının onu Almanya'da sonsuza dek alıkoymanın yollarını bulmaları hâlâ mümkündü. John'un kral olma ihtimaline karşı kendi konumlarını düşünüyorlardı.

Ateşkes şartlarına göre John, Nottingham ve Tickhill kalelerini elinde tutabilecek, ancak Windsor, Wallingford ve Derbyshire'daki Peak kalelerini teslim etmek zorunda kalacaktı.[1124] Bu arada Richard, annesi ve Akitanya'daki sadık kuvvetleri, Philip'in yardım ve yataklık ettiği Angoulême'li Ademar'ın isyanını bozguna uğrattıklarında Philip'i bir süreliğine kontrol altına almış oldu.[1125] Son olarak, Almanya'daki sözde müttefikleri, Saksonya Dükü, Louvain Dükü, Köln ve Mainz Başpiskoposları ve diğer soylular ile imparator arasında bir anlaşmaya aracılık etti. Heinrich'in 25 Haziran'da Vaucouleurs'da Philip'le buluşacağını biliyordu ve krallığının olası bir çöküşünden hâlâ endişe duyan imparatorun, kendi inatçı baronlarına karşı Fransız kralıyla ittifak yapmasından korkuyordu. Böyle bir ittifakın bedeli neredeyse kesinlikle Philip'in Richard'ın kendi gözetimine teslim edilmesini talep etmesi olacaktı ki bu da ömür boyu hapis anlamına gelecekti. Richard, Heinrich ile muhalifler arasında bir uzlaşma sağlamayı başardığında, imparator minnettarlıkla Philip'le buluşma teklifinden vazgeçti.[1126]

Normandiya, Richard'ın 1193 ortalarında yüzleşmek zorunda kaldığı tek başarısızlıktı ama tutuklu olduğu için bu konuda yapabileceği çok az şey vardı. Philip'in Gisors ve Vexin'i bu kadar kolay alabilmesinin nedeni, Normandiya ve Fransa sınırındaki toprakları ellerinde tutan lortların Richard'ın kral olarak geri döneceğinden emin olamamalarıdır. Rouen'in savunmasının Selahaddin'le yapılan savaşın gerçek bir kahramanı olan Leicester Kontu Robert'in elinde olması büyük bir şanstı. Philip'in Rouen dışında aşağılanması o kadar çarpıcıydı ki, klasik öfke

[1124] Gervase, I, s. 516; Howden, Chronica, III, s. 206-207.
[1125] Howden, Chronica, III, s. 218.
[1126] Newburgh, I, s. 396-97; Howden, Chronica, III, s. 212-214.

örneğiyle kendi kuşatma araçlarını imha etti.[1127] Philip 15 Ağustos'ta, kendisi de İngiliz tahtı üzerinde 1066'dan öncesine kadar uzanan zayıf bir iddiası olan Danimarkalı VI. Knut'un kızı Ingeborg ile evlendi. Onunla geçirdiği bir geceden sonra Philip karısını görmekten bıktığını söyledi. Onu reddetti ve ona Fransa'ya kadar eşlik eden Danimarkalı elçilerden onu da yanlarında götürmelerini istedi. Onlar reddedince, Philip bazı uysal ve dalkavuk piskoposlara sahte gerekçelerle evliliği feshettirdi, ancak Papa onların eylemlerini onaylamayı reddetti. Philip Danimarka evliliğini sadece ve sadece İngiltere'yi istila etmek için kullanmayı umduğu büyük Danimarka filosuna erişim sağlamak için yapmıştı. Ancak Ingeborg'la yaşadığı anlaşmazlık onu Avrupa'nın alay konusu haline getirdi. 1193 kışına gelindiğinde umutsuzca bir Alman evliliği için çabalıyor ve kendisini İmparator VI. Heinrich'in amcası olan Ren Kontu Palatine'nin kızına koca olarak teklif ediyordu.[1128]

Worms'daki imparatorluk sarayında geçirdiği iki ayın ardından, zamanını şarkı bestelemek ve Hubert Walter'ın Canterbury Başpiskoposu olarak seçilmesini uzaktan izlemekle geçiren Richard, 25 Haziran'da kaderini belirlemek üzere büyük bir konferans düzenlendiğinde bir dönüm noktasıyla karşı karşıya kaldı. Toplantıya katılanlar arasında imparatorun yanı sıra Louvain ve Limburg dükleri ve taç giyme töreninden hemen sonra Almanya'ya giden, Canterbury'de yeni kutsanmış Hubert Walter da vardı.[1129] 29 Haziran'a gelindiğinde Richard'ın fidyesinin nihai şartları belirlenmişti. İmparatorun elçilerinin İngiliz kralının habercilerine Londra'ya kadar eşlik etmeleri ve orada 100.000 Mark saf gümüş almaları kararlaştırıldı. Richard ayrıca Avusturyalı Leopold için 50.000 Mark daha sağlayacaktı. Rehineler alınacak ve toplam fidyenin üçte ikisi ödendiğinde serbest bırakılacaktı. Bu anlaşmanın bazı detayları belirsizdir. Bazıları fazladan 50.000 Markın, Richard'ı imparatorun yanında Sicilyalı Tancred'e karşı sefere çıkma taahhüdünden kurtarmanın bir karşılığı olduğunu düşünmektedir. Richard'ın imparator ile eskiden Saksonya dükü olan Aslan Henry arasında kalıcı bir uzlaşma sağlayabilmesi halinde, VI. Heinrich'in kendisine ödenmesi gereken paranın yarısını ödemekten feragat edeceği ve fidyeyi bir kez daha toplam 100.000 marka düşüreceği yönünde alt maddeler ortaya çıktı. Richard yedi ay içinde iki Heinrich ile Aslan Henry'yi uzlaştıramazsa, başlangıçta feragat ettiği

[1127] Howden, Chronica, III, s. 207; Gervase, I, s. 515-516.
[1128] Howden, Chronica, III, s. 224-225; Jim Bradbury; Philip Augustus, s. 177-185.
[1129] Howden, Chronica, III, s. 212-215.

50.000 markı ödemek zorunda kalacaktı. Ayrıca, yine yedi ay içinde Richard yeğeni Britanyalı Eleanor'u Avusturya dükünün oğluyla evlendirmeyi taahhüt etti.[1130]

Heinrich, Richard'ı mümkün olan son ana kadar elinde tutmaya ve Tanrı'nın ona sunduğu eli sonuna kadar oynamaya kararlıydı. Ancak Philip Augustus'un korkularıyla oynamaktan sapkın bir zevk alıyordu. Worms'daki anlaşmanın imzalanmasından sonra Philip'e gönderdiği ünlü mesaj; "Kendine bak, şeytan serbest kaldı"[1131], gerçeği altı ay kadar önceden haber veriyordu. Çünkü "şeytan" ancak Şubat 1194'te özgürlüğüne kavuşmuştu. Heinrich, Philip'e İngiltere kralıyla kurduğu yakınlığı ve Richard'ın hapsedilmesinin kolay koşullarını anlatarak onu daha da kışkırttı. Krallığının işlerini yürütmesine izin verilmişti; dostları ve danışmanları hiçbir engelle karşılaşmadan gelip gidebiliyordu; hatta avlanmanın tadını çıkarabilmesi için İngiltere'den en sevdiği şahinler bile gönderilmişti.[1132] Bu diplomatik kargaşadan yeterince rahatsız olan Philip, Norman sınırındaki son fetihlerini elinde tutabilmek için Richard'la barış yapmak istedi. 9 Temmuz'da imzalanan Mantes Antlaşması ile Philip, Gisors, Loches ve Châtillon'u güvence altına aldı.[1133]

Yine de ne Philip ne de kötü niyetli müttefiki John entrikalara son verdi. John Mantes Antlaşması'ndan kısa bir süre sonra Fransa'ya geçti. O zamana kadar yılın büyük bir kısmını Dorset'te gizlenerek geçirmişti. Antlaşmaya uygun olarak oradaki kalelerini talep etmek için önce Normandiya'ya gitti, ancak kale sahipleri John'a o kadar güvenmiyorlardı ki, Richard'ın kendi el yazısıyla yazılmış belgeler sunulduğunda bile teslim etmeyi reddettiler. Öfkeyle Philip'i ziyarete gitti ve antlaşmaya göre Reims Başpiskoposuna verilmesi gereken Drincourt ve Arques kaleleri kendisine verilerek geçici olarak teselli edildi.[1134]

Tüm planlarının suya düşmesinin öfkesiyle, Ocak 1194'te Philip ile Angevin İmparatorluğu'nun başka kısımlarını Fransız kralına bırakan bir antlaşma imzaladı. Rouen'in doğusundaki Normandiya'nın tamamı; Vaudreuil, Verneuil ve Evreux

[1130] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1131] Howden, Chronica, III, s. 217.
[1132] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1133] Diceto, II, s. 111; Howden, Chronica, III, s. 217-220.
[1134] Howden, Chronica, III, s. 227-228.

topraklarının yanı sıra Moulins, Bonmoulins, Vendôme, Tours, Azay-le-Rideau, Ambroise, Montbazon, Montrichard, Loches ve Châtillon-sur-Indres kaleleri de devredildi.[1135] Bu yüzyılın hediye piyangosuydu; John kardeşinden o kadar nefret ediyordu ki, gerekirse Angevin imparatorluğunu yok etmeye hazır olduğunu açıkça söylüyordu. John'un haince cömertliğinden faydalanan Philip bile, kendi ülkesini böylesine açık bir şekilde sattığı için onu hor görüyordu. Aklında, tıpkı babasına ve kardeşine ihanet ettiği gibi, John'un da zaman içinde kendisine ihanet etmesine hazırlıklı olmalıydı.[1136]

Philip şimdilik John'u kendi amaçları için kullanmaya hazırdı. Angevin İmparatorluğu fidyeyi ödemek için gereken büyük miktardaki gümüşü toplamakta yavaş davrandı. İmparatorun elçilerinin paraların ağırlığını ve inceliğini kontrol etmek ve Almanya'ya naklini ayarlamak için İngiltere'ye varmaları Kasım ayını buldu. Ganimetinden emin olan Heinrich, Richard'ın 17 Ocak 1194'te serbest bırakılacağını duyurdu. Philip ve John hızlı hareket etmek zorundaydı. Birlikte, utanç verici anlaşmalarının hemen ardından Ocak 1194'te İmparator'a yeni bir teklifle yaklaştılar. Heinrich, Richard'ı sonbahara kadar alıkoyarsa 80.000 Mark ödeyeceklerdi ya da Ocak tarihinden sonra onu esir tuttuğu her ay için orantılı bir miktar ödeyeceklerdi.[1137]

1193'ün ikinci yarısında Richard çoğunlukla Worms'daydı.[1138] Heinrich, Richard'ın serbest bırakılma tarihini en erken 4 Şubat'a ertelediğinden ve iki gün önce Mainz'da Richard'ın serbest bırakılmasının nihai şartlarını görüşmek üzere bir zirve konferansı düzenlediğinden, artık endişelenmek için bazı nedenler vardı. Richard'ın tarafında Şansölye Longchamp, Rouen Başpiskoposu Walter de Coutances, Akitanyalı Eleanor ve Bath Piskoposu Savaric de Bohun'un da aralarında bulunduğu önemli kişilerden oluşan büyük bir kalabalık imparatorluk salonlarına doluşmuştu. Düşman tarafında ise Avusturyalı Leopold, Swabia Dükü Conrad ve Worms ile Speyer'in piskoposları vardı. Tarafsızlar ise Louvain Dükü, Ren Kontu ve Köln ile Mainz başpiskoposları tarafından temsil ediliyordu. Ancak toplantıdan hemen önce Heinrich'in Aslan

[1135] Powicke, Loss of Normandy, s. 97-99.
[1136] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1137] Howden, Chronica, III, s. 225-227.
[1138] Diceto, II, s. 111.

Henry'nin oğlu Brunswick'li Henry'nin evliliğini kabul ederek imparatorluk yaralarını sarmaya ve Welf ve Hohenstaufen gruplarını bir araya getirmeye istekli olduğunun sinyalini vermesi açıkça umut verici bir işaretti. Richard için bir diğer hayırlı işaret de, sözde tarafsızlar arasında 1192-93'te imparator karşıtı hizbin başında olan eski dostları Mainz ve Köln başpiskoposlarının da bulunmasıydı. Bu, Alman prenslerinden oluşan güçlü bir koalisyonun İmparator üzerinde azami baskı kurduğu anlamına geliyordu. Philip ve John'un siren seslerine kulak vermek, imparatorluğu sonunda iç savaşa sürüklemek anlamına gelebilirdi.[1139]

4 Şubat'ta nihai şartlar kabul edildi ve onaylandı. Richard, VI. Heinrich'e 100.000 Mark ve Leopold'a 50.000 Mark ödeyecek ve İmparatora bağlılığını sunacaktı. Aralarında Navarralı Sancho'nun oğlu, Saksonya dükünün iki oğlu, Longchamp, Bathlı Savaric ve Rouen Başpiskoposunun da bulunduğu rehineler Richard'ın şartları yerine getirmesi için alındı.[1140] Akitanyalı Eleanor'un tavsiyesi üzerine Richard İngiltere krallığından resmen feragat etti ve krallığı "tüm insanların efendisi" olarak imparatora verdi. Önceden ayarlanmış bir formalitenin ardından Heinrich, şahitlerin önünde krallığı, yıllık 5.000 Sterlin haraç karşılığında Richard'a geri verdi. Bu Aslan Yürekli Richard için bir aşağılanmaydı ama çok fazla ödün verdiği için Avusturyalı Leopold tarafından alay edilen Heinrich için gerekli bir yüz kurtarma formülüydü. Kâğıt üzerinde bu, Richard'ın artık Angevin İmparatorluğu'nun kıtada kalan kısmı için Philip'in, İngiltere içinse Heinrich'in vasalı olduğu anlamına geliyordu. Richard'ın itibarını kurtarmak için Mainz Anlaşmasının bu kısmının üstü kapatıldı. Heinrich'in 28 Eylül 1197'de ölümü üzerine 5.000 Sterlinlik ödeme geri çekildi. İmparator bir mektup göndererek, Philip ve John'un, Richard'ın esareti sırasında ele geçirdikleri tüm kale ve şehirleri Richard'a geri vermelerini istedi. Fransa kralı reddederse imparatorluğun tüm kaynaklarını Richard'a vaat etti.[1141]

Richard bir yıl, altı hafta ve üç gün boyunca esaret altında kaldıktan sonra nihayet yeniden özgür bir adamdı ama özgürlüğü Angevin İmparatorluğu tebaasına pahalıya mal olmuştu. 100.000 Mark, Richard'ın İngiltere'den elde ettiği yıllık gelirin iki katıydı. Fakat Angevin İmparatorluğu'nun yöneticisi olarak sadece İngiltere'den gelir

[1139] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1140] Diceto, II, s. 113-118; Howden, Chronica, III, s. 232-233.
[1141] Howden, Chronica, III, s. 202-203.

elde etmiyordu. İmparatorluğun tüm dukalıkları ve eyaletleri, özellikle de manastırlar, böylesine muazzam bir meblağın toplanmasının etkilerini hissettiler. Mali kayıtlar, İngiltere, Normandiya, Bretonya ve Akitanya'nın ilgili hesaplarında açılan devasa deliğe açık bir şekilde tanıklık ediyor.[1142] Fidyenin gerçekte ne kadarının VI. Heinrich'e ödendiği bugün hala tartışmalıdır. Bazıları Alman imparatorunun Kasım 1195'te, Richard'ın Fransız Philip'le barış yapmasını engellemek için 17.000 Marklık ödemeden feragat ettiğini, İmparatora olan borcun sadece bu kısmının ödenmemiş olduğunu söylemektedir.[1143]

Papa, Leopold'u bir Haçlıyı hapsettiği için aforoz etti ve fidye parasını geri ödemesini emretti. Leopold parayı iade etmeyi reddetti. Görünüşe göre ödenmemiş olan 21.000 mark, oğluyla zorla evlendirilmek üzere Almanya'ya geldiğinde Bretonyalı Eleanor'la birlikte gelecekti. Richard serbest bırakma anlaşmasının bu kısmını oyalamaya çalıştı. Almanya'dan ayrılışından yedi ay sonra Eleanor'dan hâlâ bir iz yoktu. Bu noktada Leopold, gelinin getirilmemesi halinde rehineleri idam etmekle tehdit etti. Bu talihsizlerden biri, Richard'ın Almanya'yı çılgınca geçme girişimindeki eski yoldaşı Bethunelu Baldwin, haberi Richard'a götürdü ve ona Leopold'un blöf yapmadığını bildirdi. Richard isteksizce Eleanor'a veda etti ve Eleanor da Baldwin'le birlikte Almanya'ya doğru yola çıktı. Ancak daha yoldayken mucizevi bir haber ulaştı. 26 Aralık 1194'te Leopold, atının kendisini fırlatması ve üzerine düşmesi sonucu yaralanmıştı. Ertesi gün ayağı korkunç bir siyahlığa bürünmüştü ve cerrahları ameliyatı gerçekleştiremeyeceklerini söylemelerine rağmen kesilmesini tavsiye etmişlerdi. Hiç kimse kangrenli ayağı kesmeye ikna edilemeyince, Leopold hizmetkârlarına baltayla kesmelerini emretti. Üç acı verici vuruştan sonra başardılar ama artık çok geçti. 31 Aralık'ta Leopold öldü. Ölüm döşeğindeyken yaptıklarından vazgeçti, Kilise ile barıştı ve Richard'dan gasp ettiği her kuruşu geri ödeyeceğine söz verdi. Rehineler evlerine döndüler.

Richard'ın İngiltere'ye dönüş yolculuğundaki ilk durağı, üç gün geçirdiği Köln'dü. Katedralde 12 Şubat'ta yapılan ayinde söylenen şu sözler dikkat çekiciydi: "*Şimdi biliyorum ki Tanrı meleğini gönderdi ve beni Hirodes'in ülkesinden aldı.*" Richard 16

[1142] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1143] Gillingham, 1999, s. 248; Poole, 1958, s. 366.

Şubat'ta Louvain'de, 25'inde de Brüksel'deydi.[1144] Ertesi gün Antwerp'te İngiltere'den gelen bir gemi filosu onu karşıladı ama Richard limanda bir hafta oyalandı ve ardından Zwin'de beş gün daha geçirdi. gGörünüşte hava muhalefeti nedeniyle gecikti ama gerçekte, Philip Augustus'un sık sık dile getirdiği İngiltere'yi işgal tehdidinin akla yatkınlığını değerlendirmek ve suların haritasını çıkarmak için haliçlerini, girintilerini ve adalarını keşfe çıktı.[1145] Nihayet 13 Mart'ta Sandwich'e vardı ve buradan aceleyle Canterbury'ye geçti ve Aziz Thomas Becket'in mezarını ziyaret etmeden İngiltere'de başka hiçbir kiliseyi ziyaret etmek istemediğini ilan etti.[1146] Her zaman bir İngiliz kralından çok bir Fransız olan Richard'ın gerçekten de İngiliz topraklarına ayak basmadan 6. Henry'nin boyunduruğundan kurtulmuş sayılmayacağını söyleyip söylemediğinden şüphe duyulabilirse de, eve dönüşünün ilk ayında Anglo-Norman krallığıyla bir balayı ilişkisi yaşadığına şüphe yoktur. Geçmişte Richard'la sık sık ters düşen William Marshal, kralı şahsen karşılayabilmek için kardeşi John'un cenazesini kaçırdı.[1147]

Rochester üzerinden Londra'ya giden Richard, Coggeshalllı Ralph'ın haklı olarak abartılı bir şekilde göklerin bile sevindiğini iddia ettiği şükran töreninde karşılandı. Richard başkentte sadece bir gün kaldıktan sonra Bury St Edmund's ve Huntingdon üzerinden kuzeye, Nottingham'a doğru yola çıktı.[1148] Hain kardeşiyle hesaplaşmanın zamanı gelmişti ve gerçekten de kral henüz İngiltere yolundayken, büyük Konsey John'un tüm mülklerine el konulduğunu ilan etti ve toplanan piskoposlar onu aforoz etti.[1149]

Yüksek soydan gelenleri koruyup halktan olanları feda etmeyi öngören şövalyelik kurallarına uygun olarak, Richard aristokrat isyancıları yüklü miktarda fidye ödeyerek affetti ama piyadeleri ağır bir şekilde cezalandırarak tüm çavuşları astı.[1150] Yine de isyana çok kızmıştı ve John'u ihanetinde destekleyen soylulardan ikisini ibret olsun diye cezalandırmaya karar verdi. Birinin derisini yüzerek öldürdü ve

[1144] Diceto, II, s. 214; Howden, Chronica, III, s. 235.
[1145] Gillingham, 1999, s. 250.
[1146] Gervase, I, s. 524.
[1147] McLynn, 2008, chpt. 10.
[1148] Coggeshall, s. 62.
[1149] Howden, Chronica, III, s. 236 vd.
[1150] Howden, Chronica, III, s. 239.

diğerinin de hapishanede açlıktan ölmesini emretti. Britolu Robert adındaki bu talihsiz adam, John'un adamı olduğu gerekçesiyle Almanya'da rehine olmayı reddederek Richard'ı öfkelendiren Hugh de Nonant'ın kardeşi olduğu için işaretlenmiş bir adamdı.[1151] Richard daha sonra yönetime döndü ve 30 Mart'ta başlayan dört günlük yorucu bir oturum sırasında şerifler sistemini sarsmaya, hem yenilerini atamaya hem de makamları için daha fazla ödeme yapmalarını sağlamaya zorladı. Richard bu kazançlı makamları onlara vererek sadık kişileri ödüllendirmeyi seviyordu. Fakat üvey kardeşi Geoffrey gibi potansiyel sorun çıkaranları etkisiz hale getirmekten ve onu Yorkshire Şerifi olarak atamaktan da geri durmuyordu. Konseyinin ikinci gününde Richard, John ve yandaşı Coventry piskoposu Hugh de Nonant'a karşı açılan davanın hukuki sonuçlarını tartıştı ve kaybedilen mülklerin elden çıkarılması ve işletilmesi için su geçirmez düzenlemeler yaptı. Üç şerifliği; Stafford, Leicester ve Warwick, elinden alınan Hugh'ya, daha sonra 2.000 Mark karşılığında kralın affını satın almasına izin verildi ama fiilen gözden düşerek Normandiya'ya çekildi ve 1198'de orada öldü.[1152]

Richard 4 Nisan'da Southwell'de, eski İskoç krallarının günlerinde olduğu gibi Northumberland, Westmorland, Cumberland ve Lancashire kontluklarının kendisine iade edilmesini istemek için güneye gelen İskoçya Kralı William ile buluştu. Richard William'ın isteğini yerine getirmemek için sürekli bir neden buluyordu. William'ın talebi kabul edilemezdi ama Richard geçmişteki hizmetlerinden dolayı ona borçluydu ve ayrıca onu düşmanlaştırmak ve kuzey sınırlarını riske atmak istemiyordu. Richard, konuyu tüm İngiliz soylularının katılacağı büyük bir konseyde tartışmak gerektiğinden bahsederek William'ı oyaladı. Bu arada William'ı pohpohladı, kandırdı ve ikisi yavaş yavaş güneye doğru ilerlerken Melton Mowbray, Geddington ve Northampton'da geceler geçirdiler. Sonunda, dört gece kaldıkları Northampton'da Richard daha fazla oyalanamadı. Geçici bir konsey toplayarak William'a istediğinin şu anda imkânsız olduğunu söyledi, ancak Nottingham'daki konseyin ısrar ettiği ikinci taç giyme törenine davet ederek gönlünü aldı ve orada ona söyleyecek

[1151] Coggeshall, s. 63.
[1152] Pipe Roll 7 Richard I, s. 191.

avantajlı bir şeyleri olacağını ekledi. Silverstone, Woodstock ve Fremantle üzerinden ülkeyi boydan boya geçerek taç giyme töreninin yapılacağı Winchester'a vardı.[1153]

Paskalya'dan sonraki Pazar günü Richard annesinin ve krallığın tüm ileri gelenlerinin huzurunda yeniden taç giydi. İskoçya Kralı William, Chester Kontu Ranulf ve Warenne Kontu Hamelin üç tören kılıcını taşırken, diğer dört kont da kubbeyi taşıdı.[1154] Akşam büyük bir ziyafetle tamamlandı ancak ziyafetten önce Richard iki önemli şey yaptı. İlk olarak Papa'ya elçiler göndererek, Papa'dan Avusturya'da tutulan rehinelerin serbest bırakılmasını, Leopold'a ödenen tüm paraların iade edilmesini ve esaret sırasında kendisine yapılan hakaretler ve yaralanmalar için yüklü bir tazminat talep etmesini istedi. Ardından İskoçyalı William'a İngiltere'yi her ziyaret ettiğinde tüm masraflarını karşılayan bir berat verdi. William, 11 Nisan'da Northampton'da kendisine verilen şifreli sözden daha fazlasını bekliyordu. Roma'ya gönderdiği elçiliğin de gösterdiği gibi, Richard'ın mali konulardaki hassasiyetini fark eden William, birkaç gün sonra tüm kaleleriyle birlikte sadece Northumberland için 25.000 Mark teklif etti. Richard, Northumberland'i bu fiyata satabileceğini ama kaleler olmadan satabileceğini söyledi. William memnun olmayan bir şekilde 22 Nisan'da ayrıldı, ancak John ya da Philip Augustus gibi entrikacı değildi. Aslan Yürekli Richard ile son derece iyi ilişkileri devam etti.[1155] Gerçekten de İngiltere'nin onun hükümdarlığı sırasında İskoçya ile kurduğu iyi ilişkiler, iki ulus arasındaki çalkantılı ve kanlı ilişkilerin öncesi ve sonrası düşünüldüğünde büyük bir başarıydı.

4.4. Aslan İntikam Peşinde

Serbest kaldıktan ve İngiltere'de tahtına tekrar kavuştuktan sonra Haçlı seferi kahramanı Aslan Yürekli Richard'ın Fransa Kralı Philip'ten intikam almasını beklemek çok da şaşırtıcı değildi. Bu süreç içerisinde Richard'ın diplomasi konusundaki yetenekleri de babası kadar olmasa da gelişmişti. Philip'e, hem onun diplomatik ilişkilerini baltalayarak hem de yeni ilişkiler kurabilecek şekilde yanıt verebiliyordu. Yenilenen taht töreninin bitmesinin akabinde Richard da bir an önce

[1153] Howden, Chronica, III, s. 243-46.
[1154] Aynı yer.
[1155] Howden, Chronica, III, s. 249-250.

Manş Denizi'ni geçme niyetiyle Portsmouth'a doğru hızla güneye ilerliyordu. Fransa'dan kötü haberler geliyordu. Philip Augustus, 5 Haziran'a kadar sürmesi gereken ateşkesi feshetmek için bir bahane bulmuştu. Richard, annesi Eleanor ile birlikte 24 Nisan'da Portsmouth'a vardı. Ancak hava koşulları ona karşı olduğundan, üç hafta boyunca güzel havayı beklemek zorunda kaldı. Fakat sabırsız bir şekilde fırtınada Fransa'ya gitme girişimini ertelemek zorunda kaldı.[1156] Nihayet 12 Mayıs'ta Richard ve Eleanor Barfleur'a yelken açtılar. Fakat İkisi de bir daha İngiltere'ye ayak basmayacaktı.

Richard'ın Bafleur'a gelişi, tüm Batı dünyasında Hıristiyan âleminin en büyük savaşçısı olarak kabul edilen krallarıyla gurur duyan tebaası için sevinçli bir kutlama ve ziyafet vesilesi oldu. Richard yanında yüz gemi, adam, silah, kuşatma araçları ve para getirmişti ama önündeki görevin büyüklüğü konusunda hiçbir yanılsamaya kapılmamıştı. Nisan 1193'te Gisors'un düşmesinden beri Philip Augustus her şeyi önüne katmıştı ve şimdi Dieppe limanı da dâhil olmak üzere doğu Normandiya'da fethedilmiş geniş toprak parçalarını elinde tutuyordu. Normandiya ile Fransa arasındaki sınır boylarında bulunan lortların çoğu, Richard'ın Almanya'da hapsedildiğini duyduktan ve asla serbest bırakılmayacağı yönündeki yaygın propagandaya inandıktan sonra Philip'in tarafına geçmişti. Richard henüz Haçlı seferindeyken 1192'de Flandra'dan Artois'yı alan Philip, Karolenj döneminden beri Fransa'nın en güçlü kralıydı ve bazılarına göre toplam serveti ve kaynakları Angevin imparatorluğundan daha fazlaydı.[1157] Akitanya'daki bir dizi asi lord Philip'in adına bayrak açmıştı ve kuzey Fransa'da, burada Mortain kontu sıfatıyla hareket eden Prens John'un şahsında hâlâ paha biçilmez bir varlığa sahip görünüyordu. Richard'ın kâğıt üzerinde birkaç varlığı vardı. Lorduna sadık kalarak toprak ve kale kaybeden Leicester Kontu Robert'in sadakati ve Navarralı Sancho ile güvenilir ittifak.[1158] Richard'ın yaklaşan devasa çatışma için yaptığı dikkatli hazırlıkların bir parçası da tamamen profesyonel bir ordu kurmaktı. Lortlarını takip eden feodal askerler geleneklere göre en fazla kırk günlük askerlik hizmetiyle sınırlandırıldığından, Richard teknik olarak feodal hizmetten tamamen vazgeçerek daimi bir orduya benzeyen bir şey yaratmaya çalıştı. Bunu kısmen şövalyelerin on iki ay boyunca

[1156] Howden, Chronica, III, s. 250-251.
[1157] Gillingham, 1999, s. 283-284.
[1158] Howden, Chronica, III, s. 252-253.

hizmet etmesini zorunlu kılarak, kısmen Galler'den profesyonel birlikler toplayarak ve kısmen de paralı askerler kullanarak yaptı.

Kuzeydoğu Fransa'nın tamamında bir ateşkes olması gerekiyordu, ancak Philip İngiltere'den geldiği iddia edilen bir grup haydut tarafından gerçekleştirilen şüpheli bir baskın nedeniyle ateşkesin bozulmasını sağlamıştı. 10 Mayıs'ta Verneuil kalesini kuşatmaya başladı ve Richard'ı Portsmouth'ta telaşlandıran da bu harekâtın haberleriydi. Muhtemelen Aslan Yürekli'nin kendilerini kurtarmaya geldiğini bildikleri için kendilerine aşırı güvenen savunmacılar, Philip'i alaya alıp gülünç duruma düşürdüler, ancak bu sadece onu kaleyi teslim olmaya zorlama konusunda daha kararlı hale getirdi. Fırtınalar ve boranlar Richard'ı Portsmouth limanında sıkıştırırken, Philip en güçlü kuşatma makinelerini getirdi ve kale duvarlarının bir kısmını yıkmayı başardı. Richard'ın bölgeye varması 21 Mayıs'ı buldu ve Tuboeuf'ta ablukayı yarmayı başaran ve yardım için at süren bir şövalyeyle karşılaştı. Richard her zamanki düşünce hızıyla iki yönlü bir strateji tasarladı: Şövalyeler, Galli piyadeler ve arbaletçilerden oluşan seçilmiş bir kuvvet Fransız hatlarını yarmak ve garnizonu rahatlatmak için gönderildi; daha büyük bir kuvvet ise Philip'in iletişimini kesmek için Verneuil'in doğusuna gönderildi. 28 Mayıs'ta Philip kuvvetlerini böldü ve yarısıyla Evreux'ye doğru yola çıktı, diğer yarısını kuşatmaya devam etmesi için bıraktı; ancak geride kalan müfreze, krallarının ani ayrılışıyla moralleri bozuldu ve görevi derhal bırakıp kaçtı. Richard'ın kuvvetleri kısa süre içinde Philip'in tüm kuşatma trenini ele geçirdi ve 30 Mayıs'ta Aslan Yürekli bizzat kaleye girdi.[1159]

Richard Normandiya topraklarına ulaştığında, John paramparça olmuştu. Lisieux'ye gitti ve affedilmek için kumar oynadı. John kraliyet huzuruna girdi ve kardeşinin ayaklarına kapandı. Richard onu ayağa kaldırdı ve yatıştırıcı bir şekilde, ama alt metninde büyüklük taslayan bir küçümsemeyle şöyle dedi: "Korkma John, sen daha çocuksun. Cezalandırılacak olanlar seni yoldan çıkaranlardır."[1160] Richard'ın merhametli muamelesi, diğer zamanlarda, özellikle de Akka'nın düşmesinden sonra Sarazen esirlere karşı sergilediği gaddarlıkla çarpıcı bir tezat oluşturmaktadır. John'un Richard'ın elinde hak ettiğinden çok daha iyi durumda olduğu kesindir.

[1159] Diceto, II, s. 114-118; Howden, Chronica, III, s. 252-253.
[1160] Diceto, II, s. 114; Howden, Chronica, III, s. 252.

Muhtemelen kardeşine minnettarlığını göstermek için John aceleyle Evreux'ye geri döndü ve oradaki tüm Fransız sivillerin katledilmesini emrederken, şehri artık Philip için değil Richard için elinde tuttuğunu ilan etti. Bu vahşete duyulan volkanik öfke Philip'in Evreux'ye gitmesine neden oldu. John'un başlıca Fransız komutanları yemeğe davet edip sonra da masada otururlarken öldürtmek suretiyle ihanetine ihanet kattığını duyduğunda, Philip John'u geri çekilmeye zorlayarak ve ardından sanki hain olanlar kasabalılarmış gibi Evreux'yü metodik bir şekilde yağmalayarak akılsız öfke salgınına katıldı. Ingeborg fiyaskosunun ve kendi kuşatma araçlarını yaktığı bir önceki öfke patlamasının üzerine gelen krallarının bu çılgınca davranışı karşısında resmi Fransız tarihçileri bile dehşete düşmüştü.[1161]

Philip daha sonra Normandiya Dukalığının başkentine yakın bir kaleye saldırı yaparak Richard'a gözdağı vermek ve güvenilirliğini sarsmak için Rouen'dan sadece beş mil uzaklıktaki Fontaines Kalesini kuşattı. Sayıca üstün ve rakipsiz olan John ve Leicester Kontu, Rouen'da pusuya yattılar fakat Philip'in önemsiz bir kaleyi düşürmesi ve yıkması dört gün sürdü.[1162] Yine de Fransız kralı kuşatmadan dönerken bir şans yakaladı, çünkü Leicester kontu bir akın sırasında onun eline düştü. Philip bunun yeni bir ateşkes önermek için uygun bir an olduğunu düşündü, ancak Richard kendisine ihanet eden Normandiya lortlarının ateşkes lüksünden ve ayrıcalıklarından yararlanmaması gerektiği konusunda kararlıydı.[1163] Tours'a ulaştığında ihanet ve kalleşliğin hâlâ aklında olduğu belliydi ve şehirde pek çok dönek ve düzenbaz barınıyor olmalıydı ki, şehrin ileri gelenleri daha önceki 'hatalar' için misilleme yapılmaması koşuluyla İngiliz savaş sandığına 2.000 mark katkıda bulunarak abartılı bir jest yaptılar. Richard, Philip'in Fontaines'deki zaferine Loches, Montmirail ve Beaumont le Roger'daki gerçekten önemli üç kaleyi kuşatıp alarak karşılık verdi. Bu kaleler birbirinden çok uzaktaydı ve Richard ordusunu geçici olarak bölüp imparatorluğunun üç köşesine birer müfreze göndererek lojistik ve strateji konusundaki ustalığını bir kez daha gösterdi.[1164]

[1161] McLynn, 2008, chpt. 11.
[1162] Diceto, II, s. 116; Howden, Chronica, III, s. 253.
[1163] Howden, Chronica, s. 254-255.
[1164] Diceto, II, s. 116-117; Howden, Chronica, III, s. 252.

Artık Akitanya'ya ve güneydeki tüm isyancıları ezmeye odaklanan Richard, Vendôme'u kuşatmak için harekete geçti. Philip'in ordusu vurma mesafesinde olmasına rağmen, Fransız Kralı'nın kendisi silah bakımından bu kadar üstün bir adamla meydan savaşına girmekten hoşlanmadı. Ordusunu geri döndürüp geri çekilmeye başladı ama Richard 4 Temmuz'da Fréteval'de onun artçılarını bozguna uğrattı ve hanesine kolay bir zafer daha ekledi. Anglo-Norman ordusu peşine düştü, Richard ise Philip'e yetişip onu esir almak için at sırtında koşturdu. Fakat hayal kırıklığına uğrayan Richard, başarısının meyvelerini incelemek için geri döndü. Philip, içinde büyük miktarda hazine, atlar, çadırlar, kuşatma araçları ve en ilginci de Richard'ın kendisine ihanet eden tüm Norman lortlarının belgelerini bulabildiği Fransız kraliyet arşivleri bulunan, tüm araba katarını terk etmek zorunda kalmıştı.[1165] Tours tarafından bağışlanan 2.000 markla birlikte, Richard sadece bu seferde fidye için harcadığı büyük meblağı telafi etme yolunda ilerliyordu.

Vendôme'daki geçici üssünden yola çıkan Richard, Temmuz ayının ilk üç haftasında bir başka yıldırım harekâtına girişerek isyancı Ranconlu Geoffrey ve Angoulême kontunu bozguna uğrattı, Taillebourg ve diğer birçok kaleyi ele geçirdi ve Angoulême'de tek bir akşamda şehri ve kaleyi ele geçirdiği, 300 şövalye ve çok sayıda piyade topladığı görkemli bir zaferle doruğa ulaştı. Verneuil, Loches, Fréteval, Taillebourg, Angoulême: Aslan Yürekli'nin kazandığı önemli zaferlerin listesi sonsuz gibiydi.[1166] Güneyde Richard her şeyi önüne kattı ama Normandiya'nın Rouen ve Paris arasındaki kritik geçitlerinde uzun süren hâkimiyet mücadelesinde İngiliz kralının işi çok daha zordu. Philip'in stratejisi güneyde Richard'dan önce geri çekilmek ama sonra asıl çıkarının bulunduğu Seine vadisinde bir santim bile geri adım atmamaktı. Philip zorunlu bir yürüyüşe çıktı ve kuvvetlerinin büyük bir kısmıyla Vaudreuil'in önüne geldi. Burada John'a yaptığı saldırı tamamen başarılı oldu. Norman süvarileri kaçarken, Philip Angevinlerin kuşatma toplarını ele geçirdi ve piyadelerinin çoğunu esir aldı.[1167]

Kuzeydeki bu gerilemenin yanı sıra savaş yorgunluğu ve mali tükenmişlik Richard'ı ateşkesi kabul etmeye yöneltti. Tillières'de 23 Temmuz 1194'te imzalanan ateşkesin

[1165] Diceto, II, s. 118; Howden, Chronica, III, s. 255-256.
[1166] Diceto, II, s. 118-19; Howden, Chronica, III, s. 257.
[1167] McLynn, 2008, chpt. 11.

1 Kasım 1195'e kadar sürmesi ve her iki tarafı da toprak açısından "olduğu gibi" dondurması gerekiyordu. Philip, Vaudreuil, Gisors ve Vexin ile bir dizi başka kaleyi elinde tutarken, Richard'ın Fransızların harap ettiği birçok kaleden yalnızca dördünü yeniden inşa etmesine izin verildi.[1168] Richard'ın bir dizi zafer kazandığı düşünüldüğünde, geçici barış Philip'in çok lehineydi. Ayrıca, babasının kilisenin siyasete karışmasından duyduğu hoşnutsuzluğu paylaşarak, Kilise'nin anlaşmanın sağlanmasındaki önemli rolüne de itiraz etti.[1169] Richard, Angevin İmparatorluğu'nu babası II. Henry dönemindeki zirvesine geri döndürebilmek için Seine vadisinde uzun ve zorlu bir mücadeleye girmesi gerektiğinin farkındaydı.

Babasının huzursuzluğunu miras alan Aslan Yürekli neredeyse sürekli hareket halindeydi. Noel 1194'ü geçirdiği Rouen merkezli olarak Alençon, Tours, Poitiers, Chinon, Le Mans ve başka yerlerde zaman geçirdi. Richard bu arayı kendi ailesindeki birçok kan davasını ve kavgayı düzeltmek için kullandı. Mayıs 1195'te John'a karşı duyduğu öfkeyi, ona Mortain ve Gloucester kontluklarını ve Eye'ı geri verecek ve yüklü bir gelir sağlayacak kadar yumuşattı. Fakat kalelerini ona geri vermekten kaçındı. John, beratlara şahitlik etmek ve kendisini Mortain kontu olarak imzalamakla yetinmek zorunda kaldı.[1170] Richard, karısı Berengaria ile uzlaşarak üçüncü aile 'atılımını' gerçekleştirdi ve Sarthe yakınlarında bir kır evini birlikte satın aldılar.[1171] Karı koca arasındaki anlaşmazlığa dair akademik bilgisizlik, doğal olarak spekülatörleri bunun kralın iddia edilen eşcinselliği nedeniyle gerçekleştiğini ileri sürmeye teşvik etmiştir.[1172]

Richard bu belirsizlik döneminde hiçbir şekilde boş durmadı. Kararsız barış görüşmeleri ve aynı zamanda görüşmeler hakkında konuşmalar 1195'in ilk yarısı boyunca devam etti. Büyük çatışmalardan uzak olduğu yıl boyunca Richard uluslararası meseleleri de yakından takip etti. Leopold'un dramatik ve zamansız ölümünün ardından Avusturya'daki tüm rehinelerin sağ salim geri dönüşünü, VI. Heinrich'in Sicilya'dan Frankfurt'a dönüşünü, Saksonya Dükü Heinrich'in Brunswick'te ölümünü ve ayrıca Kıbrıs'ın tahttan indirilmiş imparatoru İsaakios'un

[1168] Newburgh, II, s. 420; Howden, Chronica, III, s. 257-60.
[1169] Howden, Chronica, III, s. 267.
[1170] Howden, Chronica, III, s. 286.
[1171] Aynı yer.
[1172] Gillingham, 1978, s. 119-139.

ölümünü takip etti.[1173] Ancak VI. Heinrich Almanya'ya geri döndüğünde uluslararası boyut, Fransa'nın bir kez daha savaş alanı haline geldiği noktaya kadar geldi. Haziran ayında VI. Heinrich, Richard'a altın bir taç gönderdi ve onu "kendisine borçlu olduğu sadakatle" Fransa kralının topraklarını işgal etmekle görevlendirdi. Bu kez gerçekten askeri yardım göndereceğine söz verdi.[1174] Casusları tarafından bu konuda uyarılan ve bunun işaret ettiği şeyle alarma geçen Philip, ateşkesi bozdu ve Normandiya'da elinde tuttuğu kalelerin çoğunun yıkılmasını emretti. Rivayete göre Richard ve Philip Vaudreuil'de görüşmek üzere bir araya gelmişler, ancak Richard'ın kalenin nihai kaderini müzakere etmesi beklenirken Philip'in mühendisleri kale duvarlarını yıkmayı başardıkları için toz ve enkaz altında kalmışlardır. "Tanrı şahidim olsun ki bugün eyerlerin boşaltıldığını göreceğim!" diye haykırdı öfkeli Richard. Philip konferanstan canını zor kurtardı ve Portjoie'de Seine Nehri üzerindeki köprüyü arkasından yıktırarak Richard'ın takibinden kurtuldu.[1175] Genel savaş yeniden başladı ve Richard'ın artık generalliğe terfi etmiş olan büyük kaptanı Mercadier, önemli Berry kontluğundaki Issoudoun'u ele geçirdi.[1176]

Fakat yeni bir ateşkes çağrısı yapıldı ve görüşmeler başladı. Önerilen ilk şartlar arasında Alice'in Philip'e iadesi ve Philip'in oğlu Louis ile Arthur'un kız kardeşi Britanyalı Eleanor arasında bir evlilik vardı. Philip Angoulême, Aumale, Eu ve Arques kontluklarındaki hak iddialarından vazgeçecek ve Aslan Yürek'in esareti sırasında ele geçirdiği kaleleri Richard'a iade edecekti; daha da önemlisi, 20.000 mark karşılığında Vexin'i geri verecekti. Bu teklifin kısa versiyonu, Louis ile evlenmesi koşuluyla Vexin'in Eleanor'un çeyizi olarak Richard'a verilmesiydi. Ayrıca Philip yakınlaşmak için Richard'ın Montferratlı Conrad'ın öldürülmesiyle hiçbir ilgisi olmadığını açıkça ilan etti.[1177] Uzun süreli bir ateşkes için her şey hazır görünüyordu, fakat Richard önce 'efendisi' VI. Heinrich'e danışması gerektiğinde ısrar etti. Philip bu arada kız kardeşi Alice'i Ponthieu kontu William ile evlendirdi. Kızın çeyizi olarak anlaşma taslağında Richard'a vaat edilen Eu kontluğunu ve Arques kasabasını verdi.[1178]

[1173] Newburgh, II, s. 434.
[1174] Howden, Chronica, III, s. 300.
[1175] Newburgh, II, s. 456; Howden, Chronica, III, s. 301.
[1176] Newburgh, II, s. 456.
[1177] Howden, Chronica, III, s. 302-03.
[1178] McLynn, 2008, chapt. 11.

Tahmin edilebileceği gibi, VI. Heinrich barış önerilerini onaylamayı reddetti ve bu vesileyle Richard'ın fidyesinin son 17.000 markından feragat etti.[1179] Ağustos sonunda İngiltere'den yeni bir ordunungelişine kadar tüm işaretler düşmanlıkların yeniden başlayacağına işaret ediyordu. Ateşkesin kesin olarak sonuçlandırılması için belirlenen gün (8 Kasım) yaklaşırken her iki taraf da savaşa hazırlanıyordu. İlk hamleyi yapan Philip oldu ve Temmuz'da Richard'a geri verdiği Dieppe'ye şehrin yağmalanması ve limanın Yunan ateşiyle yerle bir edilmesiyle sonuçlanan bir baskın düzenledi. Richard o sırada Alice'in çeyizinin bir parçası olduğu varsayılan fakat ateşkes sırasında vaat edilen ve asla teslim edilmeyen Arques'i kuşatıyordu. Philip ve 600 şövalyesinin kuzey ormanlarından geri dönerken öğrendikleri gibi, hızlı hareket edilen savaşlarda Richard'ı alt etmeye çalışmak akıllıca değildi. Richard bir başka yıldırım hareketiyle Galli askerleri pusuya düşürdü ve Dieppe'nin galiplerini ağır bir şekilde hırpaladı. Yıl sonunda Richard hem Dieppe'yi hem de düşmüş olan Arques'i ele geçirmişti.[1180]

Bu gerileme karşısında sinirlenen Philip cephe değiştirerek güneyde yeni bir sefer başlattı. Akitanya'da biri Perigord'da, diğeri de Toulouselu Raymond'la işbirliği yapan sınır lortlarının karıştığı iki ayrı isyan olduğu haberi gelmişti. Eşsiz bir fırsatın doğduğunu gören Philip, Berry'deki Issoudoun kasabasının önünde belirdi ve çok kısa bir kuşatmadan sonra kasabayı aldı. Ancak kaledeki garnizon direnmeye devam etti. Bu, Richard'ın üstün olduğu türden bir meydan okumaydı. Ordusuna kendisini takip etmeleri için emir veren Richard, seçkin bir şövalye birliğiyle birlikte büyük bir hızla güneye doğru yola çıktı ve üç günlük yolu tek bir günde kat etti. Issoudoun'da Richard ve bölüğü Fransız kuşatmacıları yararak kaleye girdiler ve kaleyi savunanları sevince boğdular. Philip, Richard'ın kendisini bir tuzağa düşürdüğünü düşündü ve bir yıl önce VI. Heinrich'in yaptığını yakında Richard'a yapmayı umarak kuşatmaya devam etti. Fakat birdenbire ana Anglo-Norman ordusu arkasında belirdi ve dehşet içinde iki ateş arasında kaldığını fark etti; avcı av olmuştu. Stratejik açıdan başarısız olan ve kuşatılan Philip yutkundu ve 5 Aralık'ta dayatılan ateşkesin aşağılamasını kabul etti.[1181] Tüm birliklerin evlerine gitmesi, ateşkesin 13 Ocak 1196'ya kadar sürmesi ve iki kralın daha sonra geçici barış şartlarının daha kalıcı

[1179] Gervase , I, s. 530
[1180] Howden, Chronica, III, s. 304.
[1181] Howden, Chronica, III, s. 304-305.

hale getirilip getirilemeyeceğini görmek için tekrar bir araya gelmesi kararlaştırıldı.[1182] Richard Poitiers'de memnun bir Noel geçirdi ve yeni Durham piskoposunun seçimiyle ilgilenecek kadar rahatladı.[1183]

Ocak 1196'da Seine vadisindeki Louviers'de yapılan barış konferansı, kuzey Fransa mücadelesinde Richard'ın artık avantajlı olduğunu açıkça gösteriyordu. Fransızları tüm Kanal limanlarından kovmuş, Vexin hariç tüm Normandiya'yı geri almış ve Philip'in güneyde Toulouse'lu Raymond'un bir savaş kışkırtıcısından başka bir şey olmadığını ve müttefiklerinin feodal hukuka göre saygı ve hizmet borçlu oldukları Akitanya kontuna karşı gayrimeşru isyancılar olduğunu kabul etmesini sağlamıştı. Fransızlar, Louviers Antlaşması'nda Richard'ın Norman Vexin'i üzerindeki hak iddiasından dolaylı olarak sonsuza dek vazgeçtiğini düşünerek kendilerini teselli ediyorlardı. Richard'ın kendisi antlaşmayı hiç de bu şekilde yorumlamadı; onun için bu sadece Haziran'da barışı yenileme zamanı gelene kadar zaman kazanmanın bir yoluydu.[1184]

Fakat bu sırada başka bir sorun baş göstermişti. II, Henry'nin ölümünden beri Bretonya, Angevin İmparatorluğu'nun zayıf halkası haline gelmişti, bu yüzden Richard ölen kardeşi Geoffrey'nin, Chesterlı Ranulf ile yeniden evlenen karısı Constance'ı sarayına çağırmaya karar verdi. Görünüşe göre Richard, Constance'ın kızı Eleanor'u vasisi olarak tutmanın Bretonya'nın etkin kontrolü için yeterli olmadığına, Constance'a da ihtiyacı olduğuna karar vermişti. Fakat Ranulf aniden Bretonya'da ortaya çıktı ve karısını Richard'ın çağrısına uymaya hazırlanırken kaçırdı.[1185] Constance'ın Breton danışmanları ise, düşeslerinin Richard tarafından kaçırıldığı gerekçesiyle Philip'e başvurdular. Philip Bretonya'da bir darbe düzenleyerek dukalığın Angevin imparatorluğuna olan bağlılığını iptal etmesini sağladı. Richard, deniz gücüne ve Kanallar arası iletişimine yönelik böylesi bir tehdide kayıtsız kalamazdı ve 1196'nın Paskalya haftasında Bretonya'yı işgal etti.55 Breton soyluları, Richard'ın veliahtı Arthur'u Paris'e, Philip'in yanına götürerek karşılık verdi. Philip Arthur'a açıkça sığınma hakkı verdiğinde, Richard'a karşı savaş

[1182] Newburgh, II, s. 460-462.
[1183] Gervase, I, s. 531.
[1184] McLynn, 2008, chpt. 11.
[1185] Howden, Chronica, IV. s. 7.

ilanında bulunmuş oldu. İngiliz kralı da buna Hubert Walter'a mektup yazarak karşılık verdi ve Fransa'ya karşı uzun bir sefer için acilen daha fazla şövalye istedi.[1186]

Arthur olayı bardağı taşıran son damla oldu. 1196 yazına gelindiğinde, diplomatik avantaj Philip'e geçmiş gibi görünüyordu. Flandra ve Hainault'nun yeni kontu IX. Baldwin 'i Angevin karşıtı ittifakına katılmaya ikna etmişti ve Baldwin ve (Philip'in) kayınbiraderi Ponthieu kontuyla birlikte Temmuz ayında Aumale'ye bir saldırı başlattı. Richard misilleme olarak Nonancourt'u ele geçirdi ve savaşmadan teslim olmasını sağladı. Oradan Aumale'e yürüdü ama şimdi Richard, Philip'in kuvvetleri karşısında ilk ciddi yenilgisini aldı. Bu öyle utanç verici bir yenilgiydi ki, hükümdarlığının İngiliz vakanüvisleri bunu sessizce geçiştirmeyi tercih ettiler. Görünüşe göre Richard sayıca ne kadar az olduğunu fark edememiş ve fark ettiğinde de geri çekilip itibarını kaybetmek ya da imkânsız ihtimallere karşı devam etmek gibi tatsız bir seçimle karşı karşıya kalmıştı. 20 Ağustos'ta Aumale düştü ve Richard garnizonu için 3.000 mark fidye ödemek zorunda kalarak daha da aşağılandı. O yaz, 1196 Richard için bir felakete dönüştü. Philip Nonancourt'u yeniden ele geçirdi, Richard'ın kendisi bir yaylı ok kavgasında yaralandı ve John Norman Vexin'deki Gamaches kalesini aldı.[1187]

İki taraf da bir kez daha nefes almak için durakladı. Önceki yıldırım seferleri stratejisiyle elde edilebilecek bir şey olmadığına giderek daha fazla ikna olan Richard, uzun soluklu bir işe girişti. Yeni projesi, Seine vadisinde Krak des Chevaliers gibi büyük Haçlı kalelerine rakip olacak bir kale inşa etmekti: Château-Gaillard. Seine Nehri'nin ve ona eşlik eden yeni kasaba Les Andelys'in 300 metre yukarısındaki kireçtaşı bir kayanın üzerine inşa edilen kale, çok ayrıntılı bir savunma ağına sahipti. Onu kasabaya bağlayan dış kaleler, sırayla köprülü su yolları ve kayanın güney tarafındaki nehir boyunca inşa edilmiş bir sur ile korunuyordu. Düzinelerce kuşatma savaşına giren Richard, saldırganların savunmacıların arasına girerek korunmalarını sağlayan kör noktaları çok iyi biliyordu ve eğrisel duvarlarla

[1186] McLynn, 2008, chpt. 11.
[1187] Aynı yer.

bunu önlemeye çalıştı.[1188] Richard 1196 kışı boyunca, yeni yıla kadar ve 1198'e kadar mimarlarını ve inşaatçılarını, duvarcılarını ve mühendislerini, askerlerini ve sivil işçilerini başyapıtını tamamlamak için yoğun bir şekilde çalıştırdı. Vakanüvisler, su taşıyıcıları, marangozlar, taş ocakçıları, oduncular, madenciler, demirciler ve taş ustalarının parça başı iş primleri için birbirleriyle yarıştığı bir karınca yuvası faaliyeti rapor ettiler.[1189]

"*Bellum castrum de Rupe*" (Kayalığın güzel kalesi) üzerindeki inşaat çalışmalarının hızını hiçbir şey durduramadı. 8 Mayıs 1197'de batıl inançları olanların kan yağmuru olarak yorumladığı kırmızı bir yağmur yağdı. Richard uğursuzluğu bir kenara itti ve gökten bir melek inip durmasını emretse bile işin devam edeceğini söyledi.[1190] Château-Gaillard onun için bir saplantı haline geldi ve maliyeti astronomikti: Richard'ın tüm hükümdarlığı boyunca diğer tüm kaleler için harcanan 7.000 Sterline karşılık iki yılda 12.000 Sterlin. Henry bile tamamlanması on iki yıl süren (1179-1191) gösterişli Dover Kalesi için 7.000 Sterlin'den fazla harcamamıştı. Château-Gaillard'ın o tarihe kadar tüm Avrupa'da inşa edilen en pahalı kale olması muhtemeldir. Fakat kesinlikle Ortaçağ'ın en ünlü kalesiydi.[1191]

Richard'ın Château-Gaillard takıntısının mantıklı bir temeli vardı. Çünkü kale hem Rouen'a giden yolu kapatarak en üst düzey savunma hem de zamanı geldiğinde Vexin'i geri almak için saldırı başlatacağı bir komuta merkezi olarak tasarlanmıştı.[1192] Rouen'den gelen birliklerin Doğu Normandiya'daki sefer bölgelerine akmasını sağlayan Château-Gaillard ile birlikte Richard, Akdeniz'de ve Seine Nehri'nde Selahaddin'in filolarına karşı test ettiği deniz gücü konusundaki belirsiz fikirlerini geliştirerek, hız ve nehir savaşı için tasarlanmış, sığ gövdeli bir kadırga filosu inşa etti. Richard, Château-Gaillard'ın koruyucu barınağı altında, yeni Les Andelys kasabasında bir liman da inşa etti. Böylece Portsmouth'tan Rouen'a ve Seine'e kadar uzanan ayrıntılı bir deniz gücü ağı oluştu. Richard bu büyük başarısını

[1188] Powicke, 1961, s. 190-195; Norgate, 1887, II, s. 375-80.
[1189] Gerald of Wales, Opera, III, s. 290.
[1190] Newburgh, II, s. 500.
[1191] R. Allen Brown, *English Castles*, The Boydell Press, Woodbridge 2004, s. 160-161.
[1192] Diceto, II, s. 154.

taçlandırmak için kasabada bir saray inşa ettirdi ve bu saray onun en gözde ikametgâhı oldu.[1193]

Bu arada Richard, zekice bir manipülasyonla çok kısa bir süre içinde Philip'i Fransa'daki iki büyük müttefikinden mahrum bıraktı. 1196 yazında Normandiya'daki başarısızlıkların yaralarını saran Richard, topyekûn bir diplomatik devrim yapmaya karar verdi. Toulouse Kontu V. Raymond 1195'te öldükten sonra yeni kont VI. Raymond'ı kazanmak için tasarladığı cömert barış paketiyle Richard, Toulouse üzerindeki tüm hak iddialarından vazgeçti, ihtilaflı tüm toprakları konta geri verdi ve çeyiz olarak Agen kontluğuyla birlikte kız kardeşi Joan'la evlenme teklif etti.[1194] VI. Raymond bu şartların üzerine atladı çünkü kendisine sağlayacağı faydalar bir yana, Toulouse artık Bordeaux üzerinden kesintisiz ticaret yapabilecek ve Garonne nehrine engelsiz erişim sağlayabilecekti. Richard Ekim 1196'da Rouen'de kız kardeşinin genç Toulouse kontuyla evlenmesine şahitlik etti. Bu gösterişli düğün Fransa Kralı Philip'in suratına indirilmiş bir tokattı.[1195]

Richard'ın diplomatik başarıları, Philip'in kampından birçok önemli firarla devam etti: Bretonlar, Champagne baronları ve Blois, Perche, Brienne, Guînes ve St. Pol gibi birçok önemli yerel soylu! Richard'ın saf değiştirenlerinin çoğu ideoloji ya da kişisel sadakatle değil, para için gelmişti. 1198'deki "sahte savaş" da Angevin kasasının daha derin göründüğü büyük bir harcama yarışına dönüştü. Nihayet o yılın Eylül ayında Richard soğuk savaşı sıcak savaşa dönüştürmenin doğru zaman olduğunu düşündü. Baldwin, Fransa ve Flandra arasında her zaman tartışmalı bir bölge olan Artois'yı işgal etti, Aire'yi ele geçirdi ve yeni müttefiki Boulognelu Renaud ile birlikte St. Omer'i kuşattı. Oradaki kasabalılar Philip'e, eğer hemen gelmezse teslim olacaklarını bildirdiler. Philip ay sonuna kadar orada olacağına söz verdi, ancak Richard'ın iki yönlü bir stratejinin parçası olarak Normandiya saldırısını başlatmasıyla dikkati dağıldı. Hem Angevin hem de Capet kralları sürekli olarak Norman Vexin'e takıntılı olduklarından, batı kanadındaki tehditle karşı karşıya kalan Philip Augustus'un kısa sürede Flandra'yı unutması şaşırtıcı değildi. Altı haftalık bir

[1193] John Gillingham, "Galley, Warfare and Portsmouth. The Beginnings of a Royal Navy", Thirteenth Century England 6, 1995, s. 1-15.
[1194] Howden, Chronica, IV, s. 13.
[1195] McLynn, 2008, chpt. 11.

kuşatmadan sonra St. Omer teslim oldu ve Baldwin 13 Ekim'de içeri girdi. Philip Augustus buna karşı Normandiya'daki başarılarıyla bile övünemezdi, çünkü Richard'a karşı ikinci ciddi yenilgisini almıştı.[1196]

Philip'in Richard tarafından ikinci kez yenilgiye uğratılması kayda değer bir başarıydı. Eylül sonunda Richard, yakındaki Dangu ve Courcelles kalelerini ele geçirerek Gisors'u kuşatmaya başlamıştı. Kalenin çoktan düştüğünü bilmeyen Philip, Courcelles'i kurtarmak için aralarında 300 şövalyenin de bulunduğu büyük bir orduyla yola çıktı. Richard'ın devriyeleri Fransız ordusunun hareketini fark etti. Hatta bunu fark eden İngiliz kralının kendisi bile olabilirdi, çünkü tıpkı kutsal topraklarda yaptığı gibi devriyeye çıkmaya devam ediyordu. Richard, Philip'in, Courcelles'in düştüğünü fark edip geri çekilmesinden önce derhal saldırmaya karar verdi. Sürpriz bir saldırı hedeflemişti. Fakat tam bir çarpışma için yeterli sayıya sahip değildi. Bu nedenle Dangu'dan takviye kuvvetler gönderdi. Fakat Philip'in ordusu iyi bir hızla ilerlemeye devam edince, Richard Dangu'dan gelecek olan takviye ulaşmadan ordusunun erimesinden korktu. Bu nedenle derhal saldırı emri verdi. Sürpriz unsuru ve Richard'ın yönettiği aceleci hücum, Fransızları şaşkına çevirdi. Yürüyen bir ordunun savaş düzenine girmesi zaman alırdı ve Richard düşmana zaman tanımadı. Philip paniğe kapıldı ve Gisors'a çekilme emri verdi, ancak geri çekilme kısa sürede bozguna dönüştü. Gisors'a geri dönmek için çılgınca bir mücadeleye girişen lidersiz ve paniğe kapılmış piyadeler şehre giden köprünün üzerine öyle bir yığıldılar ki, köprü altlarından kırıldı ve aralarında yirmi şövalyenin de bulunduğu çok sayıda kişi hayatını kaybetti. Richard ve adamları birçoğunu mızraklarıyla yere serdi ve muhtemelen fidye olarak alınabilecek değerli olan yüzden fazla esir aldı. Mercadier tek başına otuz şövalyeyi esir listesine eklemişti. Philip, başlangıçta Epte Nehrinin sularına düştükten sonra, kuru yollarda çalkalanan toz bulutları tarafından gizlenerek güvenli bir şekilde geri döndü. Gisors üzerinde etki yaratacak kuşatma araçlarından yoksun olan Richard, esirlerini ve muhtemel fidyelerini saymak için Dangu'ya çekildi.[1197]

[1196] McLynn, 2008, chpt. 11.
[1197] Diceto, II, s. 164; Gervase, I, . s. 574; Howden, Chronica, IV, s. 59-60.

Noel'i Domfront'ta geçirdikten sonra, 13 Ocak'ta Richard, Philip'le kalıcı bir barışı güvence altına alması beklenen görüşmeler için Les Andelys ve Vernon arasındaki Seine Nehri'nde bir buluşma noktasında ortaya çıktı. İki kral nehrin ortasında Richard'ın kadırgasında görüştüler. Papalık elçisinin arabulucu olarak yer alacağı daha detaylı müzakereleri beklemek üzere, statükoya dayalı ancak ayrıntıların netleştirilmediği beş yıllık muğlak bir ateşkes üzerinde anlaşmaya varıldı. Papa Innocent, IV. Haçlı Seferi'ni henüz ilan etmiş olduğundan, Capetler ve Angevinler arasındaki kan davasının sona ermesini her zamankinden daha çok istiyordu. Ne yazık ki atadığı arabulucu bu iş için iyi bir seçim değildi. Papalık elçisi Capualı Peter daha ilk andan itibaren belirgin bir Fransız yanlılığı sergiledi. William Marshal onu, mide bulandırıcı bir dürüstlük havasına sahip, leylek ayağı kadar sarı bir tene sahip, fiziksel olarak da hiç çekici olmayan bir Fransız kuklası olarak tanımladı.[1198]

Richard'ın tutumu ise oldukça basitti. Philip'in fetih yoluyla yasadışı olarak ele geçirdiği tüm toprakları iade etmesi koşuluyla, barışın çıkarları için tüm tazminatlardan ve savaş zararlarının telafisinden vazgeçmeye hazırdı. Capualı Peter, Kudüs Krallığı'nın Sarazenler tarafından ölümcül bir tehlike altında olduğu gerekçesiyle onun tutumunu yumuşatmaya çalışmak gibi bir hata yaptı. Richard öfkeyle elçiye, Philip'in kutsal topraklardan erkenden kaçması olmasaydı, Kudüs'ün muhtemelen çoktan Hıristiyanların elinde olacağını hatırlattı. Kendisi Outremer'i terk etmişti çünkü Philip, Tanrı'nın yasasını, papalık fermanını ve bir haçlı olarak ettiği yemini hiçe sayarak, Selahaddin'le savaşırken bile Angevin İmparatorluğu'na saldırmaya başlamıştı. Richard daha sonra Philip'in Almanya'daki tutsaklığı sırasında sergilediği hainice davranışlara karşı şiddetli bir saldırı başlattı. Capualı Peter ise saçma sapan konuşarak hakarete hakaret kattı; "*Ah, efendim, hiç kimsenin istediği her şeye sahip olamayacağı ne kadar doğru*" dediği rivayet edilir.[1199]

Richard sonunda beş yıllık bir ateşkesi kabul etti. Ancak "aptal" elçi nimetlerine şükredip işin peşini bırakamazdı. Ardından Philip'in kuzeni Beauvais Piskoposunun hâlâ Angevin zindanında çürümekte olduğunu gündeme getirdi ve hem mesh edilmiş hem de kutsanmış din adamları hakkında gevezelik etmeye başladı. Bunun üzerine

[1198] Howden, Chronica, IV, s. 70-75.
[1199] McLynn, 2008, chpt. 11.

Richard patladı. "*Tanrı'nın ayakları adına!*" diyerek Beauvais Piskoposunun Thomas Becket gibi mihraptan koparılmadığını, tam bir zırh içinde, bir savaşçı olarak yakalandığını tekrarladı. Peter'ı aptal ve sahtekâr olarak lanetleyerek, eğer papalık elçisi olmasaydı, Innocent'e unutamayacağı bir şey göndereceğini söyledi. İma edilen öldürme ya da hadım etme tehdidi karşısında elçinin dizlerinin bağı çözüldü fakat Richard sözünü bitirmemişti:

> "*Papa ben hapisteyken bana yardım etmek için parmağını bile kıpırdatmadı. Şimdi de bana zarardan başka bir şey vermemiş bir soyguncu ve kundakçıyı serbest bırakmamı istiyor! Defol buradan, seni yalancı, ikiyüzlü, alçak ve parayla satın alınmış sözde kilise adamı ve bir daha seni görmeme izin verme.*"[1200]

Richard bu görüşmeden sonra öfkeden deliye döndü. Odasına fırladı ve rahatsız edilmeyeceğine dair söz verdi. Uzun bir süre yatağında, karanlıkta, panjurlar kapalı bir şekilde, elçinin bu korkunç küstahlığı karşısında öfkesini kontrol edemeden yattı. Sonunda kralın gazabını göze alabilecek ciddiyet ve prestije sahip tek adam olan William Marshal tarafından uyandırıldı. Richard'la her zaman aynı görüşte olmayan William, kralın saltanatının ilerleyen yıllarında güvenilir bir danışman haline gelmişti ve bu olayda da tavsiyesi yerindeydi. Richard'a Philip'in mali sıkıntılar içinde olduğunu ve yasadışı yollardan elde ettiği kaleleri elinde tutmasının kıt kaynaklarını tıkanma noktasına getireceğini söyledi. Richard'ın izleyeceği en iyi yol tacizdi. Bu kalelere yakın yerlere seferler yapmak, kale komutanlarını ve adamlarını gelirleri toplamak için işlevsiz bırakacaktı. Böylece Philip'in sadece yasadışı kalelerdeki garnizonlarını ayakta tutmak için tam zamanlı bir lojistik görevi olacaktı. Richard tavsiyeyi kabul etti. Bazıları Richard'ın öfkesinin Fransızları manipüle etmek ve ateşkes şartlarından gerçekte olduğundan daha fazla hoşnutsuz olduğunu düşünmelerini sağlamak için kullanılan bir kurgu olduğunu iddia etti.[1201]

[1200] McLynn, 2008, chpt. 11.
[1201] Gillingham, 1999, s. 320.

4.5. Richard'ın Romantik Olmayan Ölümü

Richard ve Philip arasındaki anlaşma imzalanır imzalanmaz bozuldu. Güneydeki isyanlardan hâlâ rahatsız olan Richard, Mercadier ve askerlerini her zamanki acımasız yöntemleriyle isyanları bastırmaya gönderdi, ancak Akitanya'ya doğru ilerlerken bazı Fransız kontları ve askerleri tarafından pusuya düşürüldüler. Richard hemen yol kesenlerin Philip Augustus ile işbirliği içinde olduklarını iddia etti. Doğal olarak Philip bunu reddetti ama Richard durumu düzeltmek için güneye iner inmez, ateşkes şartlarını hiçe sayarak Seine nehri üzerinde yeni kaleler inşa etmeye başladı. Richard'ın şansölyesi Elyli Eustace, bu faaliyetler durmadığı takdirde bir savaş durumunun ortaya çıkacağı konusunda gerekli uyarıları yaptı ve sarsılmış olan Capualı Peter, Philip'i ateşkes koşullarına sıkı sıkıya uymadığı takdirde onu koruyamayacağı konusunda uyardı. Bunun üzerine Papalık elçisi, barışın gerçekten kalıcı olmasını sağlamak için bir antlaşma taslağı üzerinde çalışmaya başladı. Bu seferki hanedan evliliği önerisi, Philip'in oğlu Louis ile Richard'ın Kastilya kralının kızı olan İspanyol yeğeni arasında, Richard'ın 20.000 mark hibe etmesi ve Gisors kalesinin ebediyen bağışlanmasıyla pekiştirilecek bir evlilikti. Bu cömert evliliğin karşılığında Philip, Swabia'lı Philip'i terk edeceğine ve Brunswick'li Otto yönetiminde Almanya'nın birleşmesi için çalışacağına söz verecekti.[1202]

Bu tekliflerin bir taslağı Richard'a gönderilirken, Philip ortalığı karıştırarak tekliflerden memnun olmadığını açıkça gösterdi. Richard'ı John'un Fransız tarafına geçtiği konusunda bilgilendirdi ve ona ikinci dereceden bazı belgeler gönderdi. John beş yıl boyunca başını öne eğip Richard'a savaş alanında ve konsey meclisinde sadakatle hizmet etmiş olsa da, önceki günahları peşini bırakmamıştı. Kardeşinin ne kadar güvenilmez olduğunu bilen Richard, doğal olarak kötü habere inandı ve John'un mallarına el konulmasını emretti. Eski John hışımla Paris'e gidebilirdi ama 32 yaşındaki John artık 1194'teki "çocuk" değildi ve Philip'in sahte olduğu ortaya çıkan kanıtlarını sakince çürüttü. Richard, şüpheleri tamamen yatışmamış olsa da mülklerini geri aldı.[1203]

[1202] Howden, Chronica, IV, s. 79-81.
[1203] Coggleshall, s. 99; Howden, Chronica, IV, s. 81.

Chinon'dan 15 Mart 1199'da ayrılan Richard, Mercadier ile birleşmek üzere Limoges'a doğru yola çıktı ve Limoges Vikontu Aimar ve oğlu Guy'ın isyanlarını tamamen ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Daha sonra Mercadier ile birlikte Limoges'un güneyindeki Châlus-Chabrol'da bulunan vikontun kalesini kuşatmaya başladılar. Üç gün boyunca kalenin sıkı bir şekilde kuşatılmasını yönetti; okçuları siperleri ok yağmuruna tutarken, kalın brandadan bir 'kalkanla' korunan lağımcıları da surların altını oydu. Kırktan fazla savunucusu olmayan garnizon çok küçük olduğundan, kuşatmanın tek bir sonucu olabilirdi. Ancak Richard'ı şahsen varlığını gerektirmeyen fakat hayatını tehlikeye atan küçük operasyonları takıntılı bir şekilde üstlenme ihtiyacı konusunda uyaran Selahaddin'in uyarısında ne kadar haklı olduğu kanıtlandı. Richard 29 Mart akşamı alacakaranlıkta, kale duvarlarına arbaletle atış yapmak gibi önemsiz bir zevk için çadırından ayrıldı. Richard kendini usta bir okçu olarak görüyordu. Zırh giymiyor ve korunmak için sadece büyük dikdörtgen bir kalkana güveniyordu. Kalenin korkuluklarında sadece bir adam vardı: kuşatmacılara meydan okuma işareti olarak ok atmayı seven bir okçu. Adamın nişancılığından etkilenen Richard ya karanlığın içinde kendisine doğru gelen oku görememiş ya da kendi reflekslerini abartmıştı. Her halükârda, ok hedefini buldu ve kralın sol omzuna saplandı. Ciddi bir yaraydı ama ölümcül olmamalıydı. Richard'ın hatası adamlarından birinden oku o anda çıkarmasını istememekti. Muhtemelen moralleri üzerindeki etkisinden korkmuştu. Dikkate değer bir metanetle ve sendeleyerek çadırına dönen Richard, oku temiz bir şekilde çıkarmaya çalıştı fakat belli ki bu yetenekli bir hekimin yapacağı bir işti ve Richard oku çıkarmayı beceremedi. Tahta mil kopmuş ve demir uç hâlâ etinin derinliklerinde gömülü kalmıştı. Sonunda bir cerrah geldi ve büyük zorluklarla ve çok kanlı bir şekilde oku çıkarmayı başardı. Gün batımının kötü ışığında, beceriksiz hekimin neşteriyle acemice etrafı dürttüğü ve yeni yaralara neden olduğu tahmin edilmektedir. Sonunda, kötü bir şekilde kesilmiş omuz yamanmış ve sarılmıştı ama Ortaçağ savaş alanlarının belası kan zehirlenmesi (septisemi) çoktan el atmıştı. Kangren başladı, yara daha da kötüleşti ve pek çok ölümcül karşılaşmadan kurtulan Richard sonunun yaklaştığını anladı. Annesini çağırttı. Sadece dört güvenilir yoldaşının durumunun gerçekliğini bilmesine izin verdi ve kaçınılmaz olanı bekledi. O ölüm döşeğindeyken kale düştü ama Richard bunu zar zor idrak edebildi. Kilise'nin son ayinlerini aldıktan sonra, 6 Nisan 1199 Salı akşamı erken saatlerde, saat 7 civarında hayata gözlerini yumdu. Poitiers

yakınlarındaki Le Pin Sistersiyen manastırından Başrahip Milo onun son günah çıkarışını dinledi, dua etti ve ölü adamın ağzını ve gözlerini kapattı.[1204]

Richard'ı vuran okçunun Richard ölmeden önce ele geçirildiği ve kralın huzununa çıkarıldığı rivayet edilmektedir. Karşısına getirilen Pierre Basile adındaki çaylak okçuya: "*Beni öldürmen için sana ne zarar verdim?*" diye sordu ölmek üzere olan Richard. Pierre, "*Babamı ve kardeşlerimi kendi ellerinle öldürdün, beni de öldürmek istedin, öyleyse istediğin şekilde intikamını al*" diye cevap verdi. "*Ölümüm için seni affediyorum, yaşamaya devam et*" diye cevap verdi kral ve onun serbest bırakılmasını emretti. Fakat Richard öldükten sonra, affa rağmen Mercadier çocuğu asmadan önce diri diri derisini yüzdürdü.[1205]

Richard, cenazesinin defni için kesin talimatlar bırakmıştır. Beyni ve iç organları muhtemelen Şarlman tarafından kurulduğu düşünülen Poitou-Limousin sınırındaki Charroux Manastırına gömüldü. Kalbi, Genç Kral'ın yanına gömülmek üzere Rouen'e gitti.[1206] Kalıntılarının geri kalanı, Winchester'daki ikinci taç giyme töreninde giydiği taç ve kıyafetlerle birlikte Fontevraud'da babasının ayaklarının dibine gömüldü. Mezarın üzerindeki büst Aslan Yürekli Richard'ın ihtişamını gösteriyordu: muhteşem kıyafetler içinde, asalı ve taçlı bir kral, yanında Excalibur benzeri kılıcı.[1207]

Lincoln Piskoposu Hugh, 11 Nisan'da Fontevraud'da defin ayinini yönetmek için seçilen kişiydi. Berengaria tam olarak açık olmayan nedenlerden dolayı cenazeye katılmadı. Bu nedenle Piskopos Hugh cenazeye giderken Beaufort'ta onu ziyaret etti. Cenazede hazır bulunanlar arasında Thouars Vikontu Aimeri ve kardeşi Guy, William des Roches, Peter Savaric, Poitiers Piskoposu Maurice, Angers Piskoposu William, Le Pin Başrahibi Miles ve Torpenay Başrahibi Luke vardı. Ancak en önemli kişi, hayattayken olduğu gibi ölümünde de sevgili oğlunun yanında olan

[1204] Coggleshall, s. 94-96; Wendover; s. 282; Gillingham, 1978, s. 276-277; McLynn, 2008, chpt. 12.
[1205] Howden, Gesta, IV, s. 82–83.
[1206] Gervase, I, s. 593.
[1207] Jane Martindale, "The Sword on the Stone: Some Resonances of a Medieval Symbol of Power", Anglo-Norman Studies XV: Proceedings of the Battle Conference 1992, Marjorie Chibnall (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge 1993, ss. 199-242.

Akitanyalı Eleanor'du. Son günlerinde oğlunun yanındaydı ve beş yıl sonra onu Fontevraud'daki aile mahzenlerine kadar takip edecekti.[1208]

Aslan Yürekli Richard gibi bir ünlü bir savaşçının sadece şans eseri anlamsız bir şekilde ölmesine izin verilmesi beklenemezdi. Çağdaşları için ölümünün gizli ya da daha derin bir anlamı olmalıydı. Richard'ın çağdaşı vakanüvislerin anlatmaktan hoşlandıkları hikâye, açgözlülük yüzünden, alçaltıcı bir hazine avına çıktığı sırada sonunun geldiğiydi. Saklı altın, gümüş ya da diğer zenginliklerin arayışı Ortaçağ mitolojisinin ve masallarının temelini oluşturmuş ve çağlar boyunca büyülemeye devam etmiştir. Saklı hazine hikayeleri, başka türlü açıklanamaz olanı açıklamak için favori bir araçtır. Châlus-Chabrol kuşatması artık bir isyanı bastırma değil, hazine avı hikâyesine dönüşmüştür. Howden, Richard'a ölümcül oku atan okçunun adını Bertrand de Gurdon olarak verir. Angevin ordularının babasını ve iki erkek kardeşini nasıl öldürdüğünü duyduktan sonra Richard'ın onu ölüm döşeğinde nasıl affettiğini anlatmaya devam eder. Böylece Howden, kötü olduğu iddia edilen bir kralın ölüm döşeğinde tövbe edip pişmanlık duymasını anlatan ve Hıristiyan ahlakına işaret eden bir masal anlatır.[1209] Coggleshall'lı Ralph, Richard'ı mali açgözlülüğünden dolayı suçlar, Richard'ın İngiltere'ye yüklediği vergi yükünden yakınır ve Tanrı'nın onu açgözlülüğü yüzünden vurduğunu söyler. Bununla birlikte, Richard, her zaman Kilise'nin sadık bir evladı olduğu ve hiçbir zaman kilise imtiyazlarından para kazanmaya çalışmadığı için, Araf'ta kalışının kısa süreceğini ve Cennetin krallığına ulaşacağını düşünüyordu.[1210] İngiliz tarihinin en ünlü krallarından biri böyle öldü. Araştırmacılar, Aslan Yürekli Richard'ın kişiliği, hükümdarlığı ve başarıları hakkında hangi nihai yargıya varırlarsa varsınlar, başka hiçbir İngiliz ya da Britanya hükümdarı dünya üzerindeki etkisi ve dolayısıyla efsane ve mitolojideki yeri açısından ona yaklaşamaz. Ne var ki, ölümünden sonra tahta geçen kardeşi John, hen babaları II. Henry hem de "Doğu'nun Fatihi" Aslan Yüreki Richard kadar ünlü bir İngiltere kralı olacaktı. Hatta belki de daha fazla tanınacaktı.

[1208] Kathleen Nolan, "The Queen's Choice: Eleanor of Aquitaine and the Tombs at Fontevraud", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler & John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillan, New York and Hampshire 2002, ss. 376-405.
[1209] Howden, Chronica, IV, s. 82-86.
[1210] Coggleshall, s. 91-98.

5. "ŞEYTAN KRAL": YURTSUZ JOHN

"*Sordida foedatur foedante Johanne gehenna.*"[1211]

İngilizler meşhur yayın kuruluşu BBC'nin (British Broadcasting Corporation), aktüel tarih yazıları yayımladığı BBC History Magazine adlı dergisinin 2010 yılı Haziran sayısı, kapağında "Bad King John; How he saved England from a French Invasion?"[1212] şeklinde bir soru başlığı ve altında "by dying" cevabını veren bir alt başlıkla yayımlanmıştı. Bir dereceye kadar komik sayılabilecek bu esprili kapağın altında ise John'a olan nefret yatmaktadır. Bütün İngiliz tarihinde herhalde John kadar sevilmeyen başka bir kral olmamıştır. Üstelik sonradan reddetmesine rağmen John, şu ya da bu şekilde insanlık tarihinin en önemli metinlerinden biri olan Magna Carta Libertatum'un altında mührü olan kraldı. Aslında tuhaf bir şekilde, Türkiye'deki ilk ve ortaöğretim seviyesindeki okullarda, özellikle Vatandaşlık/Yurttaşlık Bilgisi ve Tarih derslerinde demokrasi, anayasa, kanun vb. konular işlenirken muhakkak Yurtsuz John ve imzaladığı Magna Carta'dan bahsedilmekte ve John, tarihte ilk defa (sanki kendi isteğiyle yapmış gibi) kralın yetkilerini kısıtlayan hukuki bir metni kabul eden bir yönetici olarak anlatılmaktadır. Bu nedenle John'un "şeytan kral" imajı Türkiye'de akademik camia dışında çok bilinen bir durum değildir. Peki, John bu imajı nasıl kazandı?

John, 1167 yılının Noel arifesinde, II. Henry ile Akitanyalı Eleanor'un evliliğinden olan sekiz çocuğun en küçüğü ve sonuncusu olarak Oxford'da dünyaya geldi. Kardeşlerinin en büyüğü William 1156'da ölmüş, John'a üç ağabey ve üç kız kardeş kalmıştı. John'un ilk yılları hakkında çok az şey bilinmektedir. Vakanüvisler tahta geçmesi muhtemel olmayan bir kraliyet oğluna anlaşılır bir şekilde az ilgi göstermişlerdir. Bir yaşındayken Anjou'da Chinon yakınlarındaki Fontevrault Manastırına emanet edilmiş ve altı yaşına kadar burada kalmıştır. John 1173'ten 1182'ye kadar en büyük kardeşi Genç Kral Henry'nin evinde kalmış gibi

[1211] "Cehennemin kendisi, John'un kiriyle pislenmiştir." Matthew Paris, Chronica Majora, H. R. Luard (Ed.), 7 Vols, Rolls Series, London 1872, II, p. 669.
[1212] Soru: Kötü Kral John, İngiltere'yi bir Fransız istilasından nasıl kurtardı? Cevap: Ölerek!

görünmektedir ve burada hiç şüphesiz avcılık becerilerini öğrenmiştir. John bu becerileri yetişkin hayatında da kullanmaya devam etmiştir. Bundan sonra, 1185 yılına kadar John, II. Henry'nin dikkat çekici başyargıcı Glanvilleli Ranulph'un evinin bir üyesiydi ve Ranulph, John'un eğitiminden sorumluydu.

Zekâsı ve keskinliği açısından John, sarayında en iyi bilginlerin sürekli sohbet ettiği ve soruların tartışıldığı babasına çok benziyordu. John erken yaşlarda kitaplara karşı bir zevk geliştirdi ve daha sonra kral olduğunda Fransızca ve Latince eserlerden oluşan bir kütüphaneyle seyahat etti. Bu yıllarda John ailesiyle seyrek olarak görüşür. Babasıyla muhtemelen sadece dini günlerde, annesiyle ise daha da seyrek görüşüyordu. Özellikle de Eleanor'un, Genç Kral Henry'nin isyanını desteklemekle suçlanarak 1174-89 yılları arasında hapsedilmesinden sonra, John'un erken gençlik döneminde çok daha az görüşmüş olmaları muhtemeldir.[1213]

1170'lerin başlarından önce II. Henry, Angevin İmparatorluğu'nun kendisinden sonra yönetimi ile ilgili endişeleri oğulları arasında kendince belirlediği bir sistemle veraset planları yapmaya başlamıştı. 1169 Montmirail Antlaşması'nın şartlarına göre, II. Henry öldüğünde en büyük oğlu Genç Kral Henry'nin İngiltere'ye ek olarak Normandiya ve Anjou'yu yönetmesini şart koştu. Richard Akitanya dukalığının başına geçecek, Geoffrey ise Bretonyalı Constance ile evlenerek kontluğun varisi olacaktı. 1170'te ciddi bir hastalıkla sarsılan ve ölümü üzerine veraset planının baronluk çıkarları tarafından bir kenara itileceğinden endişelenen Henry, veraset planlarını daha sağlam hale getirmeye çalıştı. Böylece, 1170 yılında, Fransa örneğini izleyerek, en büyük oğlunun kendi yaşamı sırasında İngiltere kralı olarak taç giymesini sağladı ve 1172 yılının ilk yarısında Richard resmen Akitanya Dükü olarak atandı. Bu şemada, II. Henry'nin Yurtsuz (Lackland) lakabını verdiği John'a yer yoktu.[1214]

Bu arada II. Henry topraklarını genişletmeye devam ediyordu ve şimdi batı Alplerden geçen geçitlerin kontrolünü ele geçirmeye çalışıyordu. Bu nedenle 1172 yılında John, geçitlerin topraklarında bulunduğu Maurienne Kontu Humbert'in en

[1213] Wilfred L. Warren, King John, Yale University Press, New Haven 1978, s. 24.
[1214] Kate Norgate, John Lackland, Macmillan, London and New York 1902, s. 1.

büyük kızı ve varisi Alice ile nişanlandı. Anlaşma, Henry'nin John'a Touraine'deki Chinon Kalesinin yanı sıra her biri Poitou'da bulunan Loudon ve Mirebeau kalelerini vermesi ile tamamlandı. Bu önemli kalelerin John'a verilmesi Genç Kral Henry'yi çileden çıkardı. 18. Yaş gününe yaklaşan ve henüz bir unvandan başka bir şeye sahip olmadığı için hayal kırıklığına uğrayan Genç Kral, şimdi babasından miraslarından herhangi birini vermesini talep etti. Henry reddedince, Genç Kral, annesi, kardeşleri Richard ve Geoffrey tarafından desteklenen ve Fransa kralı olan derebeyi tarafından desteklenen isyan patlak verdi. 1173-4 yıllarındaki Büyük İsyan, Manş Denizi'nin her iki yakasında da devam etti ve Fransa Kralı VII. Louis'nin de katılımıyla, II. Henry'nin otoritesini ciddi şekilde tehdit etmişti. Henry, belki kısmen bir intikam eylemi olarak, kısmen de veraseti dengelemek amacıyla en küçük oğluna bir miras bırakmaya karar verdi. Böylece, 1174'te John'un İngiltere'deki kraliyet topraklarından yıllık 1.000 Sterlin, Normandiya ve Anjou'dan 1.000'er Livre, Nottingham Kalesi ve kontluğunun yanı sıra Normandiya, Anjou, Touraine ve Maine'deki kalelerden gelir elde edeceği bir plan tasarlandı. Daha sonra 1175 yılında Henry, Cornwall Kontu Reginald de Dunstanville'in ölümü üzerine kraliyete geçen Cornwall Kontluğunu John'a ayırarak bu mirasa bir yenisini daha ekledi. 1176'da Gloucester Kontu William'ın Bristol'le ilgili bir anlaşmazlıkta Henry'nin gözünden düşmesi ve John'un en küçük kızı Isabella'yla evlenmesi karşılığında John'u tüm topraklarının varisi yaparak onun gönlünü almasıyla John'un umutları daha da arttı. Nihayet 1177'de Henry, John'u İrlanda kralı olarak atadı ve papadan bir taç göndermesini istedi.[1215]

Başlattığı isyanda başarısız olan Genç Kral Henry'nin kızgınlığı John'un çok fazla mülk elde etmesi ile daha da artmıştı. Genç Kral'ın 1174'te kabul etmek zorunda kaldığı anlaşma, John'a en büyük kardeşinin gelecekteki egemenliğinin her yerinde bir dayanak noktası, deyim yerindeyse, Genç Henry'nin tarlalarının her birinde bir şerit vermek için planlanmış gibi görünüyordu.[1216] Babasının kendisini verasete dâhil etme planlarının kardeşlerinin kıskançlıklarını tahrik ettiğini ve tüm Angevin mirasının tehlikeye girdiğini fark etmesinin John üzerindeki etkisi hakkında tahmin yürütmek zordur. Genç Kral'ın 1183'te ölümü üzerine Henry veraseti yeniden

[1215] Graham E. Seel, *King John: An Underrated King*, Anthem Press, London, New York, Delhi 2012, s. 12-13; Howden, Gesta, II, s. 162.
[1216] Norgate, 1902, s. 6.

düzenlemek için harekete geçti. Hayatta kalan en büyük oğlu Richard'a İngiltere, Normandiya ve Anjou'yu vermeye karar verdi. Bunun karşılığında Richard'ın Akitanya'yı John'a teslim etmesinde ısrar etti. Ancak Akitanya'da otoritesini kabul ettirmek için savaşan Richard, Henry'nin planında önerilen belirsiz otorite için Akitanya'yı teslim etmek istemiyordu. Bu nedenle John, babası tarafından Richard'ın topraklarına bir ordu götürmekle görevlendirildi. Henüz on beş yaşında olan John, kardeşleri Bretonyalı Geoffrey ile güçlerini birleştirmiş olsa bile Richard'ın dengi değildi. Bu nedenle, 1184'ün sonlarında Henry üç oğlunu da Windsor'da bir toplantıya çağırdı ve Richard'ın Akitanya Dükü olarak kaldığı bir tür uzlaşma sağladı. II. Henry, 1185 yılında John'u şövalye ilan etti ve 300 şövalyeden oluşan bir kuvvetle İrlanda'ya göndermeye karar verdi. Mevcut papa İrlanda Kralı unvanını onaylamadığı için John bunun yerine İrlanda Lordu unvanını taşıdı.[1217]

Hastings Savaşı'ndan bir asır sonra İrlanda henüz Normanlar tarafından dokunulmamıştı. İrlanda, İskoçya'nın aksine, tek bir kral altında siyasi birliğini sağlayamamıştı ve tarihçiler tarafından bazen yerli İrlandalılar olarak adlandırılan şaşırtıcı bir dizi kabile ve küçük krallar tarafından doldurulmuştu.[1218] Yerli İrlandalılar arasındaki kabile bölünmeleri İrlanda'nın fethe açık olduğu anlamına geliyordu ve bu nedenle Anglo-Norman soylularının, özellikle de yaşlı Hugh de Lacy ve genellikle "Strongbow" olarak bilinen Striguil ve Pembroke Kontu Richard de Clare gibi güney Galler sınır soylularının dikkatini çekmişti. Kısa bir süre içinde İrlanda'nın büyük bir bölümü bu Anglo-Norman maceracılar tarafından fethedildi ve rakip bir Norman devletinin kurulmasından korkan II. Henry, otoritesini bizzat dayatmaya karar verdi. Henry 1171'de İrlanda'ya ayak basan ilk İngiltere kralı oldu.[1219] Görünüşe göre yerli İrlanda krallarının çoğu, muhtemelen onu, kralın hırslarını frenlediği Anglo-Normanlara karşı koruyucuları olarak gördükleri için Henry'ye hemen boyun eğdi. Ancak sefer devam ederken Henry, 1170'te Canterbury Başpiskoposu Becket'in öldürülmesinin İngiltere'deki yansımalarıyla ilgilenmek için Mayıs 1172'de İrlanda'dan ayrılmak zorunda kaldı. Kralın yokluğunda Anglo-Norman soylularının İrlanda'ya yayılması yeniden başladı. Özellikle, II. Henry'nin düzeni sağlama görevini emanet ettiği Hugh de Lacy'nin kendisini İrlanda'da baskın

[1217] Seel, 2012, s. 14.
[1218] Gerald of Wales, V, s. 227.
[1219] II. Henry'nin İrlanda seferi için bkz. Hosler, 2007, s. 66-76.

güç olarak kurmak üzere tasarlanmış bir nüfuz ağı örme sürecinde olduğu görülüyordu. Bu durum kraliyet otoritesinin yeniden tesis edilmesine karşı bir tehdit oluşturuyordu. John'un 1185 yılında babasının başlattığı süreci tamamlamakla görevlendirilerek İrlanda'ya gönderildiği bağlam buydu.[1220]

John'un 1185'te İrlanda'da bulunmasıyla ilgili alışılagelmiş yorum tamamen zarar vericidir. John 25 Nisan 1185'te Waterford'a vardığında, sefere eşlik eden Gallerli Gerald, o bölgelerdeki İrlandalıların onu lortları olarak selamladıklarını ve barış öpücüğüyle karşıladıklarını aktarır. Rezil bir sahnede, John ve yoldaşları daha sonra İrlandalıların sakallarını çekmiş, bunun sonucunda Munster ve Connaught kralları ve prensleri John'un sarayına katılmayı reddetmekle kalmamış, aynı zamanda kendi aralarında ona zorla karşı çıkma konusunda anlaşmışlardır.[1221] Daha sonra, 18 yaşındaki John ve genç yoldaşlarının, askerlere ödenmesi planlanan paraları sefahat içinde harcadıkları için etkili bir direniş gösteremedikleri ortaya çıkmıştır.[1222] Bir başka çağdaş tarihçi, "*John İrlandalılarla girdiği sayısız çatışmada ordusunun çoğunu kaybetti*" diye yazmaktadır. Norgate, tüm bunların suç teşkil eden bir ahmaklık olduğu sonucuna varmıştır.[1223] Warren, Richard'ın Güney Fransa'nın gururlu baronlarını korkutup ezdiği bir çağda, John'un kendini beceriksiz bir israfçıdan başka bir şey olarak göstermediğini yazmaktadır.[1224] John, Ağustos 1186'da Geoffrey'nin ölüm haberi Henry'nin onu geri çağırmasına neden olduğunda, İrlanda'ya dönmesini sağlayacak uygun bir rüzgâr bekliyordu.

Bu arada III. Haçlı Seferi'ne çıkmak üzere olan ve hâlâ bir varisi olmayan Richard, 1186'nın yeni koşullarından dolayı kendini tehdit altında hissediyordu. Babasından John'un kendi yerine geçmeyeceğine dair net bir söz alamayınca, Richard Kasım 1188'de Fransız Kralı Philip Augustus ile işbirliği yaptı. John'un başlangıçta babasının yanında, kardeşi ve Philip'e karşı savaştığı düşmanlıklar başladı. Giderek hastalanan ve üstünlük sağlayamayan Henry sonunda 4 Temmuz 1189'da teslim

[1220] Colin Veach, "King John and Royal Control in Ireland: Why William de Briouze had to be Destroyed", The English Historical Review , October 2014, Vol. 129, No. 540, ss. 1051-1078, s. 1053 vd.
[1221] Gerald of Wales, VIII, s. 175-76.
[1222] Warren, 1978, s. 36.
[1223] Norgate, 1902, s. 18.
[1224] Warren, 1978, s. 37.

oldu. Philip'e bağlılıklarını bildirenlerin isimlerinin okunmasını isteyen Henry'ye, listenin başında oğlu John'un olduğu söylenmişti.[1225] Gallerli Gerald, bunu duyan Henry'nin yatağına geri çöktüğünü ve yüzünü duvara dönüp yüksek sesle inleyerek, "*Artık her şey istedikleri gibi gitsin, ne kendim ne de dünyadaki başka bir şey umurumda değil*" diye bağırdığını kaydeder. İki gün sonra Henry öldü ve Gallerli Gerald'ın, "[Henry'nin] *ölümünü,* [John'un taraf değiştirmesiyle ilgili] *ani ve beklenmedik haberden daha fazla hiçbir şeyin hızlandırmadığı*" sonucuna varmasına yol açtı.[1226]

Henry'nin ölümü üzerine tahta çıkan Richard, Haçlı seferine çıkmadan önce İngiltere'de bir naiplik hükümetinin oluşmasını sağladı ve böylece William Longchamp'ın yükselişi başladı. Longchamp aynı anda hem Şansölye ve Başyargıç hem de 5 Haziran 1190'dan itibaren papalık elçisi olmuştu. Richard, John'un hırslarını köreltmek için yeterli olduğuna inandığı cömertlikle önemli gelirler elde edebileceği yerleri bağışlamıştı. Böylece John, Mortain Kontu ve İrlanda Lordu olarak da onaylandı. Gloucester Lordluğunu almasının onayını, 1176'dan beri nişanlı olduğu Isabella ile 29 Ağustos 1189'da evlenmesi yoluyla aldı. John ayrıca Peverel, Lancaster, Marlborough, Luggershall ve Nottingham'da kaleler kazandı. Sherwood Ormanının ve Wiltshire'daki Andover'ın gelirleri kendisine verildi. Belki de en dikkat çekici olanı, altı ilçenin kraliyet gelirlerinin tamamının kendisine tahsis edilmesiydi: Cornwall; Devon; Somerset; Dorset; Derby ve Nottinghamshire, John bunları kendi iradesiyle yönetti ve bunlardan dolayı kendisinden hiçbir hesap talep edilmedi.[1227] Haritaya bir bakış, John'a böylece her biri kendisine önemli bir toprak ve siyasi güç bahşeden bir bütünlüğe sahip iki büyük toprak bloğunun verildiğini göstermektedir. Richard geç de olsa, özellikle Haçlı seferi sırasında yokluğunda istikrarsızlığa yol açacak bir düzenleme yaptığının farkına varmış görünüyordu. Bu nedenle Richard, John'un üç yıl boyunca İngiltere dışında kalması için ilk anlaşmada ısrar etti. Ancak Kraliçe Eleanor'un isteği üzerine John 1190 yılı bitmeden İngiltere'ye döndü.

[1225] Norgate, 1902, s. 23.
[1226] EHD, III, s. 384.
[1227] Norgate, 1902, s. 28.

John, elde ettiği yüksek gelirli mülkler ve Richard'ın Haçlı seferinde olmasının avantajıyla, hem soyluların hem de din adamlarının tepkilerini çekmeye başlayan Longchamp'ın üzerine oynamaya başlamıştı. Richard'ın Haçlı seferinden dönmeme ihtimalinin yüksek olması ve dahası Richard'ın henüz varis olarak belirleyebileceği bir çocuğunun olmaması John'un veliahtlık hırsını daha da keskinleştirmiş olmalıydı. Richard, 1191'deki Messina Antlaşması'nın şartlarına göre yeğeni Britanyalı Geoffrey'nin oğlu Arthur'u veliaht ilan etmiş olsa da, genç Arthur henüz dört yaşındaydı. John ise yirmili yaşlarının ortasındaydı. Hepsinden önemlisi, ölen bir kralın kardeşi ve yeğeni tarafından yapılan taht iddiaları arasında gelenek ve hukuk henüz şekillenmediği için, Richard'ın olası bir erken ölümü durumunda tahta çıkma şansının Arthur'dan daha fazla olduğunun farkındaydı.

John, Longchamp'a karşı iç savaşa neden olacak kadar büyüyen hoşnutsuzluktan, yararlanmak niyetindeydi. Lincolnshire şerifi Longchamp'ın otoritesini reddedip John'a veliaht olarak biat edince, Longchamp Lincoln'ü kuşattı. John, Tickhill ve Nottingham kalelerini ele geçirerek Longchamp'ın dikkatinin dağılmasından yararlandı. Ardından, John'un üvey kardeşi Geoffrey, York başpiskoposu olarak ülkeye girdiğinde (Eylül 1191) ve Longchamp yanlıları tarafından kötü muamele gördüğünde, John ve taraftarları Londra'ya yürüdüler. Longchamp'ı istifaya zorlamakta başarılı olsalar da, 1191 sonbaharında Richard tarafından düzeni sağlamak için İngiltere'ye gönderilen Rouen başpiskoposu Walter de Coutances'ı Başyargıç olarak kabul etmek zorunda kaldılar.[1228]

Walter De Coutances'ın kalıcı bir barış yapmasını engelleyen iki gelişme oldu. İlki, Philip Augustus'un 1191 Noel'inden hemen önce Haçlı seferinden dönüşü, ikincisi ise Richard'ın, Haçlı seferi dönüş yolunda İmparator VI. Heinrich tarafından esir alınmış olmasıydı. Bunlardan ilki, Fransız kralının geçmişte yaptığı gibi bir kez daha Angevinleri bölüp yönetebilecek bir konumda olduğu anlamına geliyordu; ikincisi ise John'un artık kardeşi ölmüş gibi davranmasıydı. Böylece John Paris'e gitti ve Ocak 1193'ün sonunda Philip ile Normandiya'daki Vexin'den vazgeçmesi, kendi karısını bir kenara bırakıp Philip'in kız kardeşi Alice ile evlenmesi ve Fransız kralına saygı göstermesi karşılığında Philip'in Richard'ı kıtadaki mülklerinden mahrum

[1228] Seel, 2012, s. 16-17.

bırakacağı bir anlaşma yaptı. İngiltere'ye dönen John, İskoçları ve Galleri kardeşine karşı harekete geçirmeye çalışarak Richard'a sadık Walter de Coutances hükümetini devirmeye koyuldu. Ancak, çok az kişi haçı almış bir krala karşı isyan etmeye cesaret edebildiği için ve belki de Longchamp'ın ortadan kaldırılması kendisinin ve destekçilerinin yararlandığı hoşnutsuzlukları ortadan kaldırdığı için, John sadece bir Galler birliği toplayabildi. Dahası, Eleanor perde arkasında Walter de Coutances hükümetinin kararlılığını korumak için yorulmadan çalıştı. Bununla birlikte, yönetim ciddi şekilde bozulmuştu ve Manş Denizi'nde dolaşan bir Fransız filosuyla yeni bir iç savaş olasılığı çok gerçekti. Temmuz 1193'te Philip'ten Richard'ın özgürlüğüne kavuşacağını duyan John hemen Fransa'ya kaçtı.[1229]

Mart 1194'te Richard İngiltere'ye döndü ve John'a kırk gün içinde mahkemeye çıkmasını emretti. Kardeşler Mayıs ayında Normandiya'daki Lisieux'de karşılaştıklarında John, Richard'ın ayaklarına kapandı ve af diledi. Richard kardeşinin İrlanda Lordu hariç tüm mallarını ve unvanlarını elinden aldı. John bir kez daha "Lackland" olmuştu. Sonraki beş yıl boyunca, 1194-9, John kardeşini sadakatle destekledi ve bazı askeri yetenekler gösterdi. Örneğin, Evreux kuşatmasını yürütürken kaleyi bir gün içinde güvence altına aldı. John, Philip'in Nonancourt'u ele geçirmesine Gamanches'i alarak karşı koyduğunda stratejik bir kavrayış sergiledi. Paralı askerlerden oluşan bir grubu Fransız topraklarının derinliklerine doğru bir baskına götürerek, aralarında Philip'in kuzeni olan savaşçı piskopos Dreux'lu Philip'in de bulunduğu bir dizi tutsağı ele geçirip Milly Kalesini yerle bir ettiğinde kişisel cesaretini göstermiştir. Sonuç olarak John'un durumu yavaş yavaş eski haline döndü. 1195'te Mortain Kontu ve Gloucester Kontu olarak yeniden atandı, ancak daha önce sahip olduğu kaleler ve altı kontluk kendisine verilmedi. Yine de 1197'ye gelindiğinde John, Richard tarafından zımnen de olsa varisi olarak tanınacak kadar kendini affettirmişti.[1230]

R. V. Turner'a göre, "geleceğine dair güvensizlik", kardeşleriyle rekabeti ve babasının kendisine toprak bulma planlarına duydukları kızgınlığın farkında olması John'un karakterini etkilemiş olmalıdır. Böyle bir şüphe ve ihanet atmosferinde

[1229] Warren, 1978, s. 45.
[1230] Seel, 2012, s. 18.

büyüyen hiçbir genç bazı zehirleri emmekte başarısız olamaz. John'un ilk yıllarına ilişkin kanıtların yokluğu, bazı tarihçileri konularının sürekli spekülatif bir psikanalizini, tarihe bir tür "psikiyatrist koltuğundaki John" yaklaşımını sunmaya teşvik etmiştir. Bu nedenle Turner;

> "*John'un toprak ya da iktidar beklentisi belirsiz olan son doğan oğul olarak konumu, kendi değerinin olumsuz bir şekilde değerlendirilmesine katkıda bulunmuş olmalıdır. Belki de John'un çocukluğundaki güvensizlik, yetişkin kişiliğine, kıskançlığına, hakaretlere karşı duyarsızlığına, intikam arzusuna ve başkalarını alçaltmaktan zevk almasına katkıda bulunmuştur*"[1231]

iddiasında bulunur. John'un Genç Kral Henry'nin sarayındaki deneyimleriyle ilgili spekülasyonlar, orada bulunan kıskançlık, aldatma ve entrika atmosferinin yetişkin John'un eylemlerine, özellikle de pek çok kişinin onun temel özelliği olarak gördüğü kronik güvenilmezliğine bir açıklama getirdiği önerisine yol açmıştır. Gerçekten de bazıları bu eğilimi o kadar aşırı bulmuştur ki Charles Petit-Dutaillis:

> "*Bize göre John Lackland bugün iyi bilinen ve modern psikiyatristler tarafından periyodik psikoz olarak tanımlanan bir akıl hastalığından mustariptir. John'un semptomları periyodik psikoz belirtileridir. Philip Augustus'un rakibi bir deliydi.*"[1232]

1199'da Richard'ın ani ölümü sonrası, tahta çıkması hiçbir zaman beklenmeyen John için, tahta varis bırakılmış bir yeğen olmasına rağmen İngiltere tacına uzanma fırsatı vermişti. 1199-1216 yılları arasında hüküm süren İngiltere'nin "Şeytan" Kralı John'un saltanatının, her biri özellikle dış politika tarafından şekillendirilen ve tanımlanan bir dizi aşaması vardı. İlk aşama, John'un tahtını ve Angevin mirasını güvence altına almak için savaştığı 1199'dan 1203'e kadar olan zaman aralığıdır. Bu dönemde John, 1186'da ölen abisi Geoffrey ve karısı Bretonyalı Constance'ın oğlu

[1231] Ralph V. Turner, *King John: England's Evil King?*, The History Press, Gloucestershire 2009, s. 22-27.
[1232] C. Petit-Dutaillis, *The Feudal Monarchy in France and England from the Tenth to the Thirteenth Century*, E. D. Hunt (Trans.), Routledge, London and New York 1999, s. 215.

Arthur'un, Angevin 'İmparatorluğu üzerindeki hak iddiasına karşı çıktı. 1187'de doğan ve 1191'deki Messina Antlaşması'nda Richard tarafından tüm Angevin topraklarının varisi olarak belirlenen Arthur, İngiltere'nin neredeyse sahip olduğu ama asla sahip olamadığı birçok kraldan biriydi. Arthur 1203 yılında tarih sahnesinden kaybolur. John'un saltanatındaki bir sonraki aşama Normandiya ve diğer önemli Angevin topraklarının kaybedildiği dönem olan 1203'ten 1204'e kadar olan yıkıcı dönemdir. Normandiya'daki Chateau-Gaillard başta olmak üzere önemli kaleleri kurtarmayı başaramayan John İngiltere'ye geri döner. Üçüncü aşama, artık İngiltere'de ikamet eden John'un kaybettiği toprakları geri almaya çalıştığı 1205'ten 1214'e kadar olan yılları kapsar. John'un, 1206'daki askeri seferinde elde ettiği küçük kazanımlar haricinde bu dönem tam anlamıyla bir başarısızlıktı ve 1214'ün Temmuz'unda Bouvines Savaşı'nda yenilgiyle sonuçlandı. Kıtadaki toprakları kazanma girişiminin büyük başarısızlığı doğrudan John'un saltanatının son evresine, 1214-1215 arasındaki iç savaşın birinci fazına, Magna Carta sonrası 1215-1216 iç savaşın ikinci fazına işaret etmektedir. Bu son yıllar iç savaş ve Fransız işgaliyle geçti. John'un kaybedilen toprakları geri alma planları, İngiltere'de mali açıdan sert bir rejimin uygulanmasını gerektirmişti ve buna itiraz Magna Carta'da yüksek sesle ve net bir şekilde dile getirilmişti. Londra'nın kontrolünü 1215'te isyancı baronlara kaptıran John, onların taleplerini Magna Carta şeklinde kabul etmek zorunda kaldı ve kraliyet onayı 1215'te Runnymede'de verildi. Bununla birlikte, Magna Carta'nın bazı şartlarının aşırı niteliği, John'un iç savaşı yeniden başlatmak için yeterli desteği kazandığı ve isyancı baronların Philip Augustus'un oğlu Prens Louis'i John'un yerine İngiltere'ye davet etmesine sebep olmuştu.

5.1. İngiltere Kralı "More-Land" John

Richard'ın ani ölümü, yerine kimin geçeceği sorusunu gündeme getirdi. İngiltere'de veraset sistemi henüz tam olarak sistemli bir şekilde yerleşmemişti. Tahta varis olmak, tacı giyebileceğiniz anlamına gelmediği gibi (bkz. İmparatoriçe Matilda), meşru varis olması, tacı ele geçiremeyeceğiniz anlamına da gelmiyordu (bkz. Bloislı Stephen). Çalışmamızın giriş kısmında belirttiğimiz üzere tabii ki temayüller, gelenekler vardı fakat kimin tahtta çıkacağı konusu, hem sivil ve dini soyluların

desteği hem de taht için aday olanların sahip oldukları güçle daha çok ilgiliydi. Richard, 1186'da ölen ağabeyi Geoffrey'nin oğlu Arthur'u açıkça varis yapmıştı fakat şimdi Richard yoktu ve John'un da hem tahtta hakkı, hem de gücü vardı. Dahası, kimin tahta çıkacağı konusu taht adayları kadar soyluları da ilgilendiren bir konuydu.

Yıllarca hem II. Henry'nin hem de Richard'ın hizmetinde bulunmuş, büyük şövalye William Mareşal, Rouen'deki kalede yatmak üzereyken gelen Richard'ın ölüm haberi üzerine çizmelerini giyer ve yakındaki manastırda kalan Canterbury Başpiskoposu Hubert Walter'ı çağırır. Karşılıklı üzüntülerini dile getirdikten sonra sohbetleri hızla veraset konusuna döndü. Hubert, Arthur'un daha fazla hakka sahip olduğunu düşünürken, Mareşal John'un en yakın sırada olduğunu savundu. Ancak gerçek şuydu ki, iki iddianın hukuki değeri tartışmalı olsa da pek önemli değildi. Temelde mesele kişilikler ve siyasetle ilgiliydi. Mareşal, "*Arthur'un etrafında hain danışmanlar var, kibirli ve zorba biri*" diyor ve "*eğer onu çağırırsak bize zarar vermeye çalışacaktır, çünkü krallığımızdakileri sevmez*".[1233] Meselenin özü buydu; Plantagenet yönetimi altında yaşayanlar, bu yönetimin mevcut haliyle mi yoksa uzlaşılmış, kısaltılmış bir versiyonuyla mı devam etmesini istiyorlardı?

Marshal, imparatorluğu olduğu gibi korumak isteyen Anglo-Norman baronluğunun ve onunla birlikte kendi Kanal ötesi mülklerinin temsilcisi olarak konuşmaktadır. Ancak William Marshal'a göre bu imparatorluğun parçalandığını görmekten çok mutlu olacak başkaları da vardı. Sadece Plantagenet derebeyliğine uzun süredir içerleyen Bretonya soyluları değil, aynı zamanda II. Henry ve Richard'ın yönetimine içerleyen diğer bölgelerdeki soylular da. Elbette, Arthur'la işbirliği yapmaya ve Bretonların Plantagenet boyunduruğundan kurtulma hedeflerine ulaşmalarına yardım etmeye hazır olduğunu çoktan belirtmiş olan Philip Augustus da vardı. Tüm bunlara ek olarak, basit bir yaş faktörü de vardı. Arthur Plantagenet iktidarını savunma ve Philip'e direnme isteğine sahip olsa bile, Richard'ın ölümü sırasında sadece 12 yaşındaydı ve deneyimli ve kurnaz Fransız kralıyla boy ölçüşemezdi. Bu koşullar altında, her şeyin olduğu gibi kalmasını isteyenler için tek olası aday John'du. Geçmişte kendini kötü göstermiş olabilirdi ama artık yetişkin bir adamdı ve aynı

[1233] HWM, II, s. 92–97.

zamanda mirasının tamamını korumaya kararlıydı. Hubert Walter sonunda Marshal'ın bu konudaki kararına boyun eğer ama John'un bir felaket olacağı kehanetinde bulunur: "*Sana şu kadarını söyleyebilirim ki, yaptığın hiçbir şeyden şu anda yaptığın kadar pişman olmayacaksın.*"[1234]

Plantagenet egemenlikleri arasında fikir ayrılıkları yaşanırken, John ve Arthur arasındaki mücadele, iktidarın temel dayanaklarını, yani kilit kaleleri, önemli şehirleri ve hazineleri güvence altına almak için ne kadar hızlı hareket ettiklerine göre belirlenecekti. Bu açıdan özellikle bir faktör John'un lehineydi. Howdenlı Roger'a göre, Richard son günlerinde kardeşini varisi olarak seçmişti. Bunun doğru olup olmadığını bilmenin bir yolu yok, ancak ölmekte olan kralın etrafındaki, çoğunlukla Anglo-Norman baronlarından oluşan saray halkının John'u destekledikleri kesindi. Aynı şey annesi için de geçerliydi. Akitanyalı Eleanor, kralın yaralandığından haberdar olan ve öldüğünde yanında olmak için Châlus'a koşan birkaç kişiden biriydi. Richard'ın durumu başka türlü gizli tutulmuş ve haberciler liderliğin yakında değişeceği konusunda uyarmak için yarışmışlardı. William Marshal Rouen Kalesi'nde kalıyordu çünkü kralın ölümünden üç gün önce burayı koruma emri almıştı.[1235]

Ulaklar John'un yerini tespit etmek için de hızla gönderilmiş olmalı. Birkaç hafta önce Richard'la arasının bozulması ve onun sarayından çekilmesi bunu zorlaştırmış olabilir. Howden'a göre John Normandiya'daydı ve Richard'ın sonunun gelmesinden önce iki kardeşin barıştığı iddiasında bulunuyordu. O günlere dair çok ayrıntılı bilgi veren bir başka kaynak olan Aziz Hugh'un Hayatı'nın yazarı ise Lincoln Piskoposu Hugh'nun, ifadesine göre, John'un aslında Richard'ın ölümü sırasında Bretonya'da kalmakta ve Arthur'a eşlik etmekte olduğunu yazmaktadır.[1236] Muhtemelen John kardeşinin ölümcül yaralanmasından gizlice haberdar edilmiş, mazeretlerini bildirmiş ve oradan ayrılmıştır. Kendisine doğruca Anjou'nun en önemli kalesi ve eyalet hazinesinin bulunduğu Chinon'a gitmesi söylenmiş olmalı, çünkü 14 Nisan sabahı oraya vardığında annesi ve ölen kardeşinin ev halkı onu bekliyordu. Richard'ın

[1234] Aynı yer..
[1235] Howden, Annal, II, s. 453. Gillingham, 1999, s. 324.
[1236] Magna Vita Sancti Hugonis, The Life of St Hugh of Lincoln, D. L. Douie and D. H. Farmer (Eds.) 2 Vols., Edinburgh 1962, II, 137–138. Akt. Seel, 2012.

naaşıyla birlikte Châlus'tan kuzeye gelmişler ve ölü kralı babasının kemikleriyle birlikte Fontevraud'da toprağa vermişlerdi. John, kardeşinin vasiyetini sadakatle yerine getireceğine dair yemin etti. Ayrıca yöneteceği halkın yasalarını ve geleneklerini koruyacağına söz verdi, bunun karşılığında orada bulunanlar onu kardeşinin halefi olarak tanıdı.[1237]

Geriye egemenliğinin geri kalanını güvence altına almak kalmıştı. Chinon'dan kuzeybatıya Saumur Kalesine doğru yola çıkan John, yolda Fontevraud'da kardeşinin mezarını ziyaret etmek için mola verdi. 18 Nisan'da Angers'in yaklaşık on beş mil doğusundaki Beaufort-en-Vallée kalesine ulaşmıştı.[1238] John bu noktada tehlikede olduğunu fark etti. Loire boyunca yavaş yavaş ilerlerken düşmanları da hareket halindeydi. Richard'ın ölüm haberi John'un ayrılmasından kısa bir süre sonra Arthur'un sarayında duyulmuş olmalıydı ve Constance ile Breton soyluları Arthur'un davasını gütmek için hemen yola koyulmuşlardı. Paskalya Pazarına gelindiğinde Angers'e ulaşmışlardı. Burada Anjou, Maine ve Touraine'den gelen ve yeni hükümdarları olarak Arthur'a bağlılık yemini eden soylulardan oluşan bir kalabalık tarafından karşılandılar.[1239]

John sadece birkaç refakatçiyle seyahat ediyordu. Çatışmaya girmesi söz konusu değildi. Yakalanması ve süresiz hapsedilmesi gerçek bir olasılıktı. Tek umudu düşmanlarını atlatmak ve onlar kendisini yakalamadan önce Normandiya'ya ulaşmaktı. Pazartesi sabahı hızla yola çıktı ve 50 mil yol kat ederek akşam karanlığında Le Mans'a ulaştı. Ancak şehirde kaldığı süre boyunca durumunun iyiye gitmediğini fark etti. Artık Philip Augustus'un Normandiya'yı işgal ettiğini, Evreux kentini ve ilçesini ele geçirdiğini ve Le Mans yönünde ilerlediğini biliyor olmalıydı. Bir tuzaktan korkan John, ertesi sabah gizlice şehirden kaçtı ve şafak öncesi karanlığında kayboldu. Böylece kıskaç kapanmadan hemen önce kaçmayı başardı: birkaç saat sonra Arthur ve ordusu Le Mans'a saldırdı ve işgal etti ve kısa bir süre sonra, Arthur'un Anjou, Maine ve Touraine üzerindeki hakkını saygı karşılığında tanıyan Fransız kralı da onlara katıldı. Loire Vadisi boyunca uzanan bir avuç kale dışında Anjou kaybedilmişti. Normandiya John'a karşı çok daha misafirperverdi.

[1237] Gillingham, 1999, s. 335.
[1238] Howden, Annal, II, s. 456.
[1239] Norgate, 1902, s. 61.

Norman soyluları, Richard esaret altındayken kendilerinden nasıl bağlılık talep ettiğini ve bu bağlılık reddedildiğinde Philip Augustus'a karşı düklüğü savunmaya yardım etmeyi reddettiğini hatırlayarak John'a büyük bir sevgi ya da saygı duymamış olabilirler. Yine de, William Marshal'ın daha önce fark ettiği gibi, Fransız kralına karşı devam eden mücadelede John artık tek adaylarıydı. 25 Nisan'da Rouen Katedrali'nde dük olarak takdis edildi. John'un İngiltere'de iktidarı ele geçirme girişimlerine karşı çıkan Rouen başpiskoposu Walter de Coutances töreni gerçekleştirerek yeni dükün başına altın güllerle işlenmiş bir taç taktı.[1240] John artık yurtsuz (Lackland) değil çok-yurtlu (More-Land) bir kraldı.

Bu sırada John'un aklında İngiltere olduğu belliydi. Richard'ın ölüm haberi Paskalya'da oraya ulaşmış ve fırsatçılık yağmaları başlamıştı. Coggeshalllı Ralph, soyluların aç kurtlar gibi yakıp yıkmaya başladığını bildirmektedir.[1241] Bu tür haberler Normandiya'daki John'a ulaşmış olmalı ki, dük olarak atanmasından hemen sonra Hubert Walter ve William Marshal'ı, kendisi bizzat oraya gelene kadar İngiltere'de barışı korumaya yardımcı olmaları için Kanal'ın ötesine gönderdi. Şimdilik Normanların desteğini alan John, Anjou'da kaybedilen toprakları geri alma girişiminde bulunmaya meyilliydi. Hem Bretonlar hem de Philip Augustus o zamandan beri Le Mans'tan çekilmişlerdi ve John şimdi şehri daha önceki sadakatsizliğinden dolayı cezalandırmak için geri döndü, surlarını ve kalesini yıktı ve önde gelen vatandaşlarının çoğunu hapsetti. Belki de annesiyle buluşmuş olabilirdi. Çünkü Eleanor da benzer bir cezalandırma seferine çıkmış, Richard'ın paralı askerlerine Angevin kırsalında yıkıcı bir sefer düzenleterek yerel lortlara Plantagenet gücüne direnmenin zararlarını göstermişti. Ancak kısa bir süre sonra Eleanor Akitanya'yı güvence altına almak için güneye, John ise kuzeye, İngiltere'ye doğru yola çıktılar.[1242]

Hubert Walter ve William Marshal İngiltere'deki durumu beklediklerinden daha kötü bulmuş olabilirler. Bir kralın ölümü ile yerine geçenin taç giymesi arasındaki dönem, her zaman bazı insanları eski hesapları şiddet yoluyla görmeye teşvik eden yasal bir boşluktu, ancak bu çok daha ciddi bir durumdu. Howdenlı Roger'a göre, Hubert ve

[1240] Norgate, 1902, s. 62.
[1241] Coggeshall, s. 98.
[1242] Norgate, 1902, 62-64.

William'ın ilk hamlesi John'a genel bir sadakat yemini ettirmek olmuştu, ancak yaygın bir direniş olduğu açıktı. Hem baronlar hem de piskoposlar olmak üzere kale sahibi olan herkes kaleleri adam, erzak ve silahla güçlendirmeye başlamıştı.[1243] Kralın adamları buna Northampton'da bir toplantı düzenleyerek ve kendilerinden en çok şüphe duydukları kişileri çağırarak karşılık verdi. Etkileyici bir listeydi: Howden'ın adını verdiği yedi kişiden beşi konttu ve daha pek çok kişi olduğunu da ekliyor. Adı geçenlerin çoğu John'un Richard'a karşı isyanının bastırılmasına yardım etmiş ve sadakatleri için ödüllendirilmişlerdi; şimdi liderlikteki ani değişikliğin talihlerinde ani bir tersine dönüş getireceğinden korktuklarına şüphe yoktur. Başpiskopos ve Mareşal, adil yargıç Geoffrey fitz Peter ile birlikte, sadakatlerini korumaları ve barışı sürdürmeleri halinde John'un herkese hakkını vereceğine dair söz verdiler. Bu dürüst kişilerin garantilerinden memnun olan kodamanlar buna uydular. John'un öncü muhafızları aynı zamanda 27 Mayıs'ta gerçekleşmesi planlanan taç giyme töreni için hazırlık yapmakla da görevlendirilmişti. John'un kendisi sadece iki gün önce Sussex sahiline indi ve aceleyle Londra'ya gitti. Coggeshalllı Ralph, muhtemelen yokluğunu düşmanlarından gizlemek umuduyla Normandiya'dan gizlice ayrıldığını söyler.[1244]

John'un taç giyme töreni aceleyle düzenlenmiş olması açısından sıra dışı değildi. Normanların, törenin kendisinin bir adamı kral yaptığı fikrini ortaya attığı 1066 yılından beri, İngiliz tacına talip olanlar taç giyme törenlerini ilk fırsatta gerçekleştirmişlerdi. Bu taç giyme törenleri hala mümkün olduğunca gösterişli, ciddi ve görkemli törenlerdi. Coggeshalllı Ralph, John'un taç giyme töreninin büyük bir ihtişamla yapıldığını, Canterbury'li Gervase ise büyük bir görkemle yapıldığını söyler, ancak ne yazık ki çağdaş betimlemelerden başka pek bir şey yoktur.[1245]

Fetih'ten bu yana yapılan tüm taç giyme törenleri gibi bu tören de Westminster'da gerçekleşmiş ve John'dan önce Kilise'yi koruyup onurlandıracağına, kötü yasaları kaldırıp yerine iyilerini koyacağına ve tebaasına adaletli davranacağına dair üç kez yemin etmesi istenmiştir.[1246] Daha sonra kral olma anı gelmiş ve John'un vücudunun

[1243] Howden, s. 457.
[1244] Coggeshall, s. 99.
[1245] Coggeshall, s. 99; Gervase, II, s. 92; Diceto, II, s. 166.
[1246] Wendover, s. 181.

çeşitli yerleri kutsal yağla mesh edilmiştir. Geleneklere göre başına dökülen yağın tam yedi gün boyunca orada kalması gerekiyordu, bu nedenle John takip eden hafta boyunca çenesinin altından bağlanan kayışlarla yerinde tutulan özel bir başlık giydi. Yeni krala daha sonra kraliyet giysileri giydirilmiş ve başına iki kontun destek olmak zorunda kalacağı kadar ağır bir taç takılmış, ardından da ayin kutlanırken tahta oturtulmuştur. Daha sonra kral ve soyluları taç giyme töreni ziyafeti için Westminster Hall'a kadar olan kısa mesafeyi yürüdüler. Ziyafet için Worcestershire'dan yirmi bir semiz öküz ve 2.000 metre masa örtüsü satın alınmıştı. O gün makam kılıçlarını kuşanarak resmen kont olarak tanınan William Marshal ve Geoffrey fitz Peter kralın masasında hizmet ettiler. Taç giyme törenini gerçekleştirmiş olan Başpiskopos Hubert şansölye olarak atandı.[1247]

5.1.1. John vs. Arthur

John'un görkemli taht kutlaması sırasında tek uyumsuz ses İskoç Kralı Aslan William tarafından gönderilen elçilerden geldi. John mirasını güvence altına almak için mücadele ederken, William altın bir fırsat gördü. John Northumbria'yı bırakmayı kabul ederse, John'u tanımayı kabul edecekti. İlk meydan okuma kuzeyden gelmişti. John, William'ı on gün içinde Northampton'a gelip konuyu bizzat görüşmeye davet ederek yanıt verdi ve taç giyme töreninden kısa bir süre sonra bu yönde yola çıktı, yolda St. Albans ve Bury St. Edmunds'daki tapınakları ziyaret etti. Ancak Northampton'da birkaç gün bekledikten sonra, krallarının gelmeyeceğini açıklayan başka İskoç elçileri tarafından karşılandı. Bunun yerine daha kesin bir tehdit ilettiler. Northumbria bir an önce geri verilmeliydi, aksi takdirde William orayı zorla alacaktı. John'a kararını vermesi için kırk gün süre verildi, bu süre zarfında İskoç Kralı bir ordu toplayacaktı.[1248] İngiltere'nin yeni kralının Northumbria'yı teslim etmeye ya da savunmak için kırk gün beklemeye hiç niyeti yoktu. O da bir ordu toplamakla meşguldü ama bu ordu çok daha zorlu bir rakiple savaşacaktı. Kuzey İngiltere'nin korunması sorununu William de Stuteville'e havale eden John, İskoç elçilerini peşinde bırakarak güney sahillerine doğru yola çıktı. 20 Haziran'da, gelişinin

[1247] Danziger and Gillingham, 2003, s 153-155; Howden, s. 459.
[1248] Morris, 2015, s. 94.

üzerinden dört hafta bile geçmeden, Coggeshalllı Ralph'ın 'güçlü bir İngiliz ordusu' olarak tanımladığı orduyu da yanına alarak Shoreham'dan yola çıktı.[1249]

Normandiya, John'un yokluğunda yeni saldırılara maruz kalmamış gibi görünüyordu. Muhtemelen 23 Mayıs'ta, İngiltere'ye gitmesinden sadece iki gün önce, Poitou'nun önde gelen soylularının, annesi tarafından bir araya getirilerek, Bretonyalı Arthur'un kaldığı bilinen Tours'a bir saldırı başlatmış olması da buna yardımcı olmuştur. Bu saldırı Arthur'un kaçması açısından başarısız oldu ama askerlerinin bir kısmını güneye göndermek zorunda kalan Philip Augustus'un ateşini çekmeyi başardı. John 20 Haziran'da büyük İngiliz ordusuyla Dieppe'ye çıktığında durumu cesaret verici buldu. Birkaç gün sonra çok sayıda Norman şövalyesi ve piyadesi onların saflarına katılmak için Rouen'e akın etti. Aynı nedenle Fransız kralı da barış çağrısı yapmaya karar verdi ve böylece iki aydan biraz daha kısa sürecek bir ateşkes kabul edildi.[1250]

Bu ateşkes sırasında John zamanının çoğunu Normandiya'nın güney ve doğu sınırlarındaki şehirleri ve kaleleri ziyaret ederek geçirdi ve şüphesiz gelecekteki saldırılara karşı savunmalarını güçlendirdi. Ayrıca etkileyici bir müttefik listesi oluşturarak konumunu güçlendirmeye koyuldu. Richard hayatının son yılında Philip Augustus'a karşı zorlu bir koalisyon kurmuş, Fransız kralına tabi olan kont ve düklerin çoğunu kendi tarafına çekmişti. John şimdi bu ittifakları onaylamayı başarmıştı. 13 Ağustos'ta Flandre kontu ve diğer birçok kontla birlikte toplam on beş kont Rouen'da ona saygılarını sundu. Hepsi de Kral Philip'e karşı bağlılık yemin etmişti.[1251]

16 Ağustos'ta ateşkes sona erdiğinde John rakibine karşı çok güçlü bir konumdaydı. O gün iki kral aralarındaki farklılıkları görüşmek üzere sınıra gittiler ve Château Gaillard'ın tamamlanmasından bu yana bu tür konferanslar için bir norm haline gelen Les Andelys ile Vernon arasındaki Seine Nehrinin kıyısında buluştular. Aracılar vasıtasıyla iki gün boyunca iletişim kurduktan sonra nihayet yüz yüze geldiler. Howden'a göre John, Philip'in kendisine neden bu kadar nefret beslediğini sordu ve ona hiçbir zaman zarar vermediğini iddia etti. Philip, John'un önce gerekli izni

[1249] Howden, Annal, II, s. 459–461; Coggeshall, s. 100.
[1250] Howden, Annal, II, 461.
[1251] Gillingham, 1999, s. 335.

almadan Normandiya ve diğer bölgeleri ele geçirdiğini, önce Philip'e gelip saygı göstermesi gerektiğini söyledi. Ardından aklındaki bölgesel anlaşmanın ana hatlarını çizdi. John, Vexin'in tamamını Philip'e teslim edecek ve haklı olarak Arthur'a ait olan Anjou, Maine ve Touraine üzerindeki hak iddiasından vazgeçecekti.[1252] John bu talepleri reddetmekte hiç tereddüt etmedi. John, Philip'in derebeyi olarak sahip olduğu haklara ilişkin görüşünün aşırı yüceltilmiş olduğunu belirtebilirdi. Fransa kralları Plantagenet'leri her zaman vasalları olarak görmeyi sevmişlerdi ve II. Henry de zaman zaman oğullarına saygılarını sunarak bu inancı teşvik etmişti. Ancak İngiltere kralı olarak Henry, şahsen saygı göstermesi gerektiği önerisine uzun süre direnmişti. Sadece bir kez, 1183'te, pazarlık gücünün zayıf olduğu bir zamanda bunu yapmıştı. Fransa krallarının Plantagenet komşularıyla kendi topraklarının sınırında, bazen Seine Nehrinin ortasındaki adalarda ya da bir keresinde Richard'ın durumunda olduğu gibi, bir teknenin üzerinde müzakere etmeye gelmeleri, en azından Plantagenet bakış açısından, bunun eşitler arasında bir ilişki olduğunu gösterir. John 1193'te Philip'e saygılarını sunmuştu ama o zaman umutsuz bir isyancıydı; şimdi İngiltere kralı olduğu için bu performansı tekrarlamaya niyeti yoktu.[1253]

Philip'in John'dan Anjou, Maine ve Touraine'i Arthur'a teslim etmesini istemesine gelince, bu topraklar John'un kıta egemenliğinin merkezinde yer alıyordu. Bunları bırakmak Angevin İmparatorluğu'nun kalbini sökmek, kuzey ve güney kısımları arasındaki iletişimi koparmak anlamına gelecekti. Neyse ki John'un böyle çirkin tekliflerle uğraşmasına gerek yoktu. Normandiya'nın askeri desteğiyle güçlenen güçlü İngiliz ordusuna ve Fransa'nın başka yerlerinden gelen etkileyici müttefiklerine hâlâ sahipti. 18 Ağustos'ta Philip Augustus'la yapılan görüşmeler anlaşma sağlanamadan sona erdiğinde, Boulogne kontu John'un ittifakına katıldı. Canterburyli Gervase, John'un Fransız kralına bir erkek gibi direnmeye ve ülkesinin barışı için erkekçe savaşmaya karar verdiğini yazmaktadır.[1254] Böylece düşmanlıklar yeniden başladı. Philip, Conches kalesini ele geçirerek güneydoğu Normandiya'daki mevcut kazanımlarını artırarak ilk darbeyi vurmuş olabilir, ancak ivmenin John'da olduğu kısa sürede anlaşıldı. Eylül ayının ikinci haftasında güney Normandiya'dan Maine'e

[1252] Howden, Annal, II, 462.
[1253] Gillingham, 2007, s. 71.
[1254] Gervase, II, s. 92.

doğru ilerleyerek Fransız kralını güneye çekti. Ayın ortalarına doğru Philip, Le Mans'ın birkaç mil kuzeyindeki Ballon kalesini kuşattı ve tahrip etti.[1255]

Tam bu sırada John, William des Roches'dan beklenmedik bir ziyaret aldı. William, on yıl kadar önce zengin bir varisle yaptığı evlilik sayesinde Maine ve Anjou'daki en güçlü baronlardan biriydi. Artık kırklı yaşlarının ortasındaydı ve Plantagenetlere sadakat konusunda güçlü bir geçmişe sahipti. II. Henry'nin ölümüne kadar onun yanında kalmış ve Richard'a Haçlı seferlerinde eşlik etmişti. Ancak Nisan 1199'da John yerine Arthur'u desteklemeye karar vermişti. Muhtemelen diğer Angevin soyluları gibi Arthur'un daha iyi bir hak iddia ettiğini düşünmüş olabilir. Arthur onu hemen Anjou senyörlüğüne atadığı için, daha fazla güç vaadiyle ikna edilmiş olmalıdır. Ancak Eylül ayına gelindiğinde William bu kararından pişmanlık duymaya başlamıştı.[1256] Birkaç vakanüvis tarafından bildirilen özel nedeni, Philip'in Ballon kuşatmasındaki davranışıydı. William kalenin Arthur'a teslim edilmesi gerektiğini savunmuş, ancak Fransız kralı onun itirazlarını kibirli bir şekilde reddederek kaleyi yerle bir etmişti.[1257] Bunun ardında yatan daha kapsamlı neden, Eylül ayına gelindiğinde John'un savaşı açıkça kazanıyor olması olmalıydı. Yaz boyunca Fransa'daki diğer tüm güçlü adamlar ona destek vermişti ve şimdi de kendinden emin bir şekilde Arthur'un sözde yetki alanına doğru ilerliyordu. William elinde hiçbir şey kalmayacağından korkmuş olmalıydı. İki ordu birbirinden çok uzakta değilken, gizlice Philip'in yanından kaçtı ve gece John'un kampına geldi. Kralla yaptığı kişisel görüşme sırasında, iltica etmeye hazır olduğunu açıkladı ama hepsi bu kadar değildi. Ayrıca John'a, tavsiyesine uyacağına söz verirse, Arthur ve annesi Constance'ı getirmeyi ayarlayacağına dair güvence verdi.[1258] John'un iktidar için rakibi boyun eğmeye hazırdı.

John, 18 Eylül'de William'ın kendisi ve "çok sevgili" yeğeni Arthur arasında düzenleyeceği barış şartlarına uyacağına yazılı olarak söz verdi. Ardından, başarı ihtimalinden cesaret alarak saldırıya geçti ve Le Mans'ın 25 mil kuzeybatısındaki Lavardin Kalesini kuşatmakta olan Philip Augustus'u şaşırttı. Philip şehre geri

[1255] Norgate, 1902, s. 70.
[1256] Morris, 2015, s. 96.
[1257] Howden, Annal, II, 463.
[1258] HWM, II, 122-125.

çekildi ama Le Mans, John'un yılın başlarında surlarını ve kalesini yıkması sayesinde artık savunulamaz durumdaydı. Düşmanları hâlâ peşinde olan Fransız kralı bir kez daha kaçtı ve bu kez Maine'den tamamen çekildi. Ayrılmadan önce bir noktada, Anjou senyörünün hâlâ kendi tarafında olduğunu düşünerek Arthur ve annesini William des Roches'un himayesine vermeyi kabul etmişti. 22 Eylül'de Le Mans'tan sorumlu tutulan William, John'u şehirde karşıladı ve ona söz verdiği gibi yeğenini hediye etti. Bu bir zafer anıydı. John, seferinin henüz iki haftasında Fransa kralını sahadan sürmüş ve çok daha önemlisi Arthur'un boyun eğmesini sağlamıştı.[1259] Fakat bu zafer sadece birkaç saat sürmüştü. Howden'lı Roger'ın açıkladığı gibi, Arthur Le Mans'ta teslim olduğu gün, amcasının onu alıp hapse atma niyetinde olduğu konusunda uyarılmıştı.[1260] Diğer hükümdarlar söz konusu olduğunda, böyle bir uyarıya inanmak zor olurdu. Ne de olsa John, William des Roches'un öğütlerine uyacağına dair yemin etmiş ve kendisi, William ve Arthur'un iyi arkadaş olacakları konusunda anlaşmıştı. Ancak John'un daha önceki ihanetler kataloğu, bu tür sözlerin değerini açıkça sınırlandırdı ve yaklaşan ihanet söylentilerinin çok inandırıcı görünmesine neden oldu. Teslimiyetinin ertesi gecesi Arthur, annesi ve diğer pek çok kişiyle birlikte amcasının sarayından kaçarak, hâlâ destekçilerinin elinde bulunan Angers'e kaçtı. Güneye Chinon'a taşınmış olan John, Le Mans'a geri döndü ama at çoktan kaçmıştı. Bir hafta sonra tekrar güneye, bu sefer Saumur'a gitti, belki de Arthur'un yolunu kesmeye ya da Loire boyunca doğuya doğru ilerlemesini engellemeye çalışıyordu ama başarılı olamadı. Arthur Angers'den Tours'a gitmeyi başardı ve burada Philip Augustus tarafından bir kez daha kabul edildi.[1261]

Yeğeninin ellerinden kayıp gitmesine izin veren ve savaşacak başka belirgin düşmanı olmayan John, Ekim ayının ikinci haftasında Normandiya'ya döndü. Kısa bir süre sonra, bir papalık elçisinin ısrarları üzerine, her iki taraf da Ocak ayı başına kadar sürecek bir ateşkes üzerinde anlaştı. John, elindeki kozu bu kadar dikkatsizce elinden kaçırdığı için kendini paralıyor olmalıydı. Diceto'lu Ralph, Arthur'u kaybetmekle kralın tedbirli davranmadığı yorumunu yaptı ve başkaları da benzer olumsuz sonuçlara varmış gibi görünüyor. Ateşkes sırasında, John'la birlikte savaşmaya yemin etmiş olan Fransız soylularının çoğu haçı alıp Haçlı seferine çıkmaya

[1259] Norgate, 1902, s. 71; Howden, Annal, II, 464.
[1260] Howden, Annal, II, 464.
[1261] Morris, 2015, s. 97.

hazırlandı. John'un beceriksizliği ve yeğenine ihanet edip onu hapse atma planı onları çileden çıkarmıştı. Noel'e gelindiğinde John'un Philip Augustus'a karşı kurduğu koalisyon tamamen çökmüştü.[1262] Bu çöküş, iki kral Ocak ayında bir araya geldiklerinde kabul edilen barış şartlarına da yansıdı. Bir önceki yıl toprak vermeme konusundaki kararlılığının aksine, John şimdi önemli toprak tavizlerinde bulunmuş, Richard'ın ölümünün ardından Fransız kralının güneydoğu Normandiya'da ele geçirdiği tüm kasaba ve kalelerin yanı sıra Vexin'in tamamını Philip'e bırakmıştı. Philip bunun karşılığında Arthur'un hak iddiasını desteklemeyi bırakacağına söz verdi ve Arthur'u da aynı şeyi yapmaya ikna etti; John Anjou, Maine ve Touraine'in yasal varisi olarak tanındı. Ancak daha da önemlisi, John bu toprakların yanı sıra Normandiya için de Philip'e saygı göstermesi gerektiğini kabul ederek, kendisinin ve atalarının daha önce direnmeye çalıştığı bir şekilde Fransız kralının üstün lortluğunu kabul etti. Bu yeni bağımlılığın tanınması için, 20.000 marklık bir yardım ödemeyi vaat ederek benzeri görülmemiş bir adım attı.[1263]

Bu önemli tavizlere rağmen, John elde ettiği anlaşmanın iyi bir anlaşma olduğunu düşünmüş olabilir. O ve Philip'in uzun süre konuştukları ve birbirlerini içtenlikle kucakladıkları söylenir. Diğerleri de kesinlikle bunun iyi bir anlaşma olduğunu düşünüyor ve yedi yıl süren neredeyse kesintisiz çatışmanın sona erme ihtimalini memnuniyetle karşılıyorlardı. Coggeshalllı Ralph, John'un savaşlardan uzak, sakin bir yaşam sürmek isteyen, krallığın ne kadar çok düşmanla karşı karşıya olduğunu ve bu kadar sık savaşlar yüzünden babasının, kardeşlerinin ve tüm krallığın başına ne büyük talihsizlikler geldiğini anlayan bir barış aşığı olduğu yorumunu yaptı. Canterbury'li Gervase de benzer şekilde memnundu. John'un mertçe davranarak muhaliflerini korkuttuğunu ve savaştan çok sağduyuyla her yerde barışı sağladığını düşünüyordu. Ancak Gervase, kralın performansından herkesin etkilenmediğini de belirtti. Kötü niyetli ve kıskanç bazı insanlar ona "Soft Sword" (Yumuşak Kılıç) diyordu. Başka bir deyişle, rahipler John'un barışını takdir ederken, askerler daha fazla mücadele etmesi gerektiğini düşünüyorlardı.[1264]

[1262] Norgate, 1902, s. 71-72; Gillingham, 1999, s. 336-338.
[1263] Morris, 2015, s. 98.
[1264] Aynı yer.

Ocak 1200'de yapılan barış şimdilik sadece prensipte kabul edilmişti. Barışı kalıcı olarak mühürlemek ve Philip'in toprak kazanımlarına özgürce verilmiş bir hediye görüntüsü vermek için bir kraliyet düğünü yapılacaktı. Philip'in en büyük oğlu Louis, John'un kız kardeşi Eleanor ve kocası Kastilyalı VIII. Alfonso'nun kızı olan yeğeni Blanche ile evlenecekti. Bu, gelinin İspanya'dan getirilmesi gerektiği anlamına geliyordu ve bu nedenle bunu sağlamak için beş aylık bir ateşkes daha yapıldı. Bu sırada yetmişli yaşlarının ortalarında olan Akitanyalı Eleanor torununu almak üzere Pireneler'e doğru yola çıktı.[1265] Bu arada John da Manş Denizi'ni geçerek İngiltere'ye gitti ve Şubat sonunda Portsmouth'a vardı. Coggeshalllı Ralph'i dehşete düşüren John, 20.000 marklık yardımı toplamak için ağır bir vergi koyarak barışın da savaş kadar pahalı olabileceğini hemen kanıtladı. Coggeshall'ın açıkladığı gibi, bir önceki yılın askeri seferini finanse etmek için yapılan kesintiden sonra gelen bu yeni talep ülke halkını ekonomik olarak çok zayıflattı.[1266] John bu ziyareti sırasında İskoç Kralı ile de ilgilenmek niyetindeydi. Daha önceki tehditlerine rağmen Aslan William bir ordu kurmamış ya da Northumbria'yı ele geçirmeye kalkışmamıştı. John onu York'a çağırdı ve Mart sonunda bir buluşma beklentisiyle oraya gitti. Ancak bu aşamada William'ın cesareti tamamen tükenmişti. 1199'da benimsediği çatışmacı tutum, İngiltere'nin yeni kralının kıtadaki sorunları nedeniyle dikkatinin dağılacağı varsayımına dayanıyordu; Philip Augustus ile birlikte hareket ettiğini gösteren bazı kanıtlar vardır. Ancak John ve Philip aralarındaki anlaşmazlıkları çözdükleri için William yalnız kalmıştı ve cezalandırılmaktan korkuyor olmalıydı. John'un güvenli davranış güvencesinin yetersiz olduğunu iddia ederek tekrar ortaya çıkmayı reddetti.[1267]

İskoç kralının tekrar tekrar ortaya çıkmaması John'u kızdırmış olmalıydı ama bu, son vergideki katkılarını görüşmek üzere şehre çağrılan birkaç Sistersiyan başrahibinin York'a gelmesi kadar değildi. Sistersiyenler her zaman vergiden muaf tutulmuşlardı, ancak bunu belirtip ödemeyi reddettiklerinde kral patladı. Coggeshalllı Ralph'a göre, öfke ve hiddet içinde, şeriflerine Sistersiyenlere mümkün olan her şekilde zulmetmelerini ve onlara zarar verenlere karşı hiçbir işlem yapmamalarını emretti.

[1265] Norgate, 1902, s. 72-73.
[1266] Coggeshall, 101–102.
[1267] A. A. M.Duncan, "John King of England and the Kings of Scots", King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), Woodbridge 1999, s. 251-253.

Başrahipler bu zalim fermanları Canterbury Başpiskoposuna şikayet etmiş, o da kralı böylesine büyük bir zalimlikten dolayı azarlamış ve onu kutsal Kilise'ye zulmeden biri olarak kınamıştır. Ancak bu ve daha sonraki yatıştırma girişimlerine rağmen John yatıştırılmayı reddetti ve Nisan sonunda Normandiya'ya doğru yelken açarak "İsa'nın takipçilerine" ateş püskürdü ve katliam yaptı.[1268]

John Manş Denizi'ni tekrar geçtiğinde, annesi İspanya gezisinden dönmüş ve yanında müstakbel gelin Kastilyalı Blanche'ı da getirmişti. Eleanor Bordeaux'dan öteye gidemeyecek kadar yorgundu, bu yüzden Blanche'a Normandiya yolculuğunun son aşamasında eşlik etmek şehrin başpiskoposuna düştü ve sonunda onu bekleyen amcasına teslim edildi. 18 Mayıs'ta John ve Philip sınırda buluştular ve Ocak ayında kararlaştırdıkları şartlar teyit edildi. Dört gün sonra, Seine nehrinin ortasındaki Le Goulet adlı adada barış imzalandı. John Philip'e kıtadaki mülkleri için, Arthur John'a Bretonya için saygı gösterdi ve Blanche Philip'in oğlu Louis ile evlendi. Angevin İmparatorluğu'ndaki veraset savaşı nihayet sona ermişti.[1269]

Barışın imzalanmasından iki hafta sonra John, bir önceki yılı kendisine direnerek geçirmiş olan bölgeleri ele geçirmek üzere güneye doğru yola çıktı: Maine, Anjou ve Touraine. Direnişin devam edeceği beklentisiyle işi şansa bırakmadı ve büyük bir ordunun başında ilerleyerek sırasıyla Le Mans, Angers ve Tours şehirlerinden geçti. Angers'de dört gece kaldı ve 150 rehine aldı.[1270] Temmuz ayında daha da güneye, Akitanya'ya doğru ilerledi. Bu büyük güney dukalığı bir önceki yıl annesi tarafından onun için güvence altına alınmıştı. Fakat bu güvence sadece önde gelen soylulara cömert tavizler vererek ve onları sadık kalmaya ikna etmek için onlara toprak ve kaleler bağışlayarak alınmıştı. Akitanya'nın bu şekilde yönetilmesi gerekiyordu, çünkü orada düklük otoritesi her zaman zayıf olmuştu. Selefleri gibi John'un da dukalıkta kendine ait çok az toprağı ve çok az kalesi vardı. Etkili bir şekilde yönetmek için yerel aristokrasiyle birlikte çalışmak, bazen onları yatıştırmak, bazen de birbirlerine karşı kullanmak gerekiyordu. Bu nedenle siyaset doğal olarak kırılgandı ve isyanlar Angevin İmparatorluğu'nun diğer yerlerine göre daha sıktı. Richard, Limoges vikontu ve Angoulême kontunun isyanını bastırmaya çalışırken

[1268] Coggeshall, s. 103.
[1269] Norgate, 1902, s. 73-74; Howden, Annal, II, 480-481.
[1270] Warren, 1978, s. 64-65.

Akitanya'da sonunu getirmişti. John dukalığa doğru ilerlemeye hazırlanırken, bu iki adamı da 5 Temmuz'da Lüzinyan'a gelip kendisine saygı göstermeleri için çağırdı. Yer seçimi önemliydi: Lüzinyan Lordu Hugh le Brun uzun yıllardır Angoulême kontunun rakibiydi, ancak son zamanlarda aralarındaki baltaları gömmeye karar vermişlerdi ve Hugh kontun tek kızı ve varisiyle evlenmeyi kabul etmişti.[1271]

John son aylarda kendi evliliği üzerine çok düşünmekteydi. Gördüğümüz gibi, 1189'da Gloucesterlı Isabella ile yaptığı evlilik muhtemelen Richard'ın ısrarıyla zorla gerçekleştirilmiş bir ilişkiydi. Richard'ın gidişiyle John sonunda kendini memnun etmekte özgürdü. Isabella'yı boşama niyeti saltanatının en başından beri belli olmalıydı, çünkü Mayıs 1199'da onunla birlikte taç giymedi ve aynı yıl Normandiya piskoposlarını evliliklerini geçersiz ilan etmeye ikna etti. Diğer kilise adamları bunu onaylamadı. St. Paul's dekanı Diceto'lu Ralph, John'un kötü adamların tavsiyesiyle hareket ettiğini düşünüyor ve kralın eylemlerinin papayı kızdırdığını iddia ediyordu.[1272] Ancak John'un bu noktada boşanmak istemesi için iyi siyasi nedenleri vardı, çünkü Philip Augustus'a karşı müttefik topluyordu ve Portekiz kralının kızıyla evlenmeyi umuyordu. Ocak 1200'de Portekiz elçileri sarayında kabul edilmişti.[1273]

John'un 1200 yazında hâlâ bir Portekiz evliliği düşünüp düşünmediği daha da şüphelidir. Akitanya'ya ulaştığında rapor edilen ilk eylemi yerel piskoposlardan boşanmasını onaylamalarını istemek oldu ve 10 Temmuz'da Portekiz'e elçiler gönderdi. Ancak bu son hareketin gerçek niyetlerini gizlemek için bir sis perdesi olduğu şüphesi vardır, çünkü bu aşamada kral gizlice başka bir yerde evlenmeyi planlıyordu. Temmuz sonu ve Ağustos başında, dukalığın güneyini gezerken saraya şok bir haber ulaştı: Angoulême kontu kızını nişanlısı Hugh de Lüzinyan'ın gözetiminden kaçırmıştı. Hugh, John'un kabinesiyle birlikte seyahat ediyordu ve bunun bir komplonun parçası olduğunu bildiği için öfkeyle oradan ayrıldı. Hugh haklıydı: 24 Ağustos'ta John Angoulême'e geldi ve kızla kendisi evlendi.[1274]

[1271] Warren, 1978, s. 68-69.
[1272] Diceto, II, s. 167.
[1273] Warren, 1978, s. 67.
[1274] Howden, Annal, II, s. 482; HWM, II, s. 98–101.

Howdenlı Roger'a göre bu evliliğin nedeni sevgi idi. Kral kontun kızından hoşlanmış ve bir anlık dürtüyle hareket etmişti.[1275] John'un yeni karısı, eski karısı gibi Isabella adındaydı ve çok gençti. Her ne kadar daha sonra yarım düzine piskoposu birlikteliklerinin meşru olduğunu tasdik etmeye ikna etmiş olsa da, Kilise'nin belirlediği asgari yaş olan 12'nin altında olabilirdi. Daha büyük olsaydı, nişanlısı Hugh de Lüzinyan ile neden evlenmemiş olduğunu açıklamak zordur.[1276] Daha olası açıklama, John'un Isabella ile siyasi nedenlerle evlenmiş olmasıdır. 1200 yılında Hugh de Lüzinyan artık rahat edemeyecek kadar güçlenmiş bir adamdı. Örneğin, onu ve Angoulême kontunu uzun süre kontrol altında tutan faktörlerden biri La Marche kontluğu için giriştikleri rekabetti. Ancak Richard'ın ölümünün ardından Hugh, La Marche'ı Akitanyalı Eleanor'dan elde etmişti. 1200 yılının başında John, Hugh'un kontluğa sahip olmasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Isabella ile evliliği planlandığı gibi ilerlemiş olsaydı, Hugh da Angoulême'in tamamını miras olarak alacaktı. Bu yeni kazanımlar bir araya geldiğinde, Normandiya'dan daha büyük bir alanı kapsayan ve Angevin İmparatorluğu'nun kuzey ve güney kısımları arasındaki iletişimi kesen büyük bir güç bloğunun kontrolünü eline geçirmiş olacaktı. John, Isabella ile evlenerek bu ihtimali ortadan kaldırmış ve Angoulême'i kendisi için güvence altına almıştı.[1277]

John'un bu hamlesi stratejik açıdan akıllıca görünse de siyasi açıdan tam bir felaketti. Çünkü La Marche kontu yani Hugh de Lüzinyan ve adamları öfkeyle ayrıldılar. Kızın kaçırılmasını doğru bulmuyorlardı.[1278] John ilk kez el altından yöntemlere başvurarak arzu ettiği sonuçlara ulaşmaya çalışmıyordu, ancak planının geri teptiğini gördü. Hugh'un, gücünü bu denli artırmayı vaat eden bir nişanı bozması yönündeki samimi ve açık önerilere olumlu yanıt vermesi pek olası değildi, ama her halükarda John onu yatıştırmak için hiçbir girişimde bulunmadı ya da tazminat yoluyla herhangi bir şey teklif etmedi. İki çağdaşına göre, Isabella'yla evlenme fikri kralın aklına Philip Augustus tarafından sokulmuştu.[1279] Eğer durum gerçekten böyleyse,

[1275] Aynı yer. Wendover, I, s. 317.
[1276] Nicholas Vincent, "Isabella of Angouleme: John's Jezebel", King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), Woodbridge 1999, 174–5.
[1277] Warren, 1978, s. 68-69.
[1278] HWM, II, s. 100–101.
[1279] Howden, Annal, II, s. 483; Coggeshall, s. 103.

John'un daha ihtiyatlı davranması gerekirdi, çünkü ortaya çıkan kötü niyet büyük ölçüde Fransız kralının işine yaradı.

Düğünü kutlanır kutlanmaz John ve Isabella İngiltere'ye doğru yola çıktılar. Ekim başında Manş Denizi'ni geçtiler ve 8 Ekim'de her ikisi de Westminster Abbey'de taç giydiler. Törenden hemen sonra John, İskoç kralını üçüncü kez çağırdı ve ona istediği güvenli davranışı sağlamak için bir piskopos, üç kont ve dört barondan oluşan güçlü bir heyet gönderdi. William meseleyi daha fazla erteleyemeyeceğini anlamış olmalıydı. Northumbria üzerindeki hak iddiası ne olursa olsun, İngiliz kralından John'u efendisi olarak kabul etmediği takdirde elinde tutmayı bekleyemeyeceği topraklara sahipti. İki kral 21 Kasım'da Lincoln'de bir araya geldi. Ertesi gün, şehrin dışındaki yüksek bir tepenin üzerinde, İngiltere, İskoçya ve Normandiya'dan gelen büyük bir kalabalıkla çevrili olan William, John'un önünde diz çökerek ve sonsuz sadakat yemini ederek ona saygı gösterdi. William daha sonra Northumbria konusunu gündeme getirdi ama ne yazık ki John'un bu iddiaya pek sıcak bakmadığını anladı. Konu ertelendi.[1280]

Birkaç gün sonra John, Sistersiyenlerle olan kavgasını da çözdü. İngiltere'ye uzlaşma havasında dönmemişti ama sonunda kalbi yumuşadı. Sistersiyen rahipleri, Canterbury başpiskoposunun önerisiyle merhametini aramak için Lincoln'de toplanmış ve birkaç gün süren sabırlı ikna çabalarının ardından kralı kendileriyle görüşmeye ikna etmişlerdi. Ayaklarına kapanıp af dilediler ve o da onları şaşırtarak aynı şekilde karşılık verdi, daha önce yaptığı baskıları gözyaşları içinde iptal etti ve gelecekte onların koruyucusu olacağına söz verdi. Ayrıca, kendi ruhunun ve anne babasının ruhlarının iyiliği için, bir gün gömülmek istediği yerde yeni bir Sistersiyen manastırı inşa etme arzusunu ilan etti.[1281] Guildford'da geçirdiği Noel'de John tüm önemli sorunlarının çözüldüğünü hissedebiliyordu. Philip Augustus ve Bretonyalı Arthur'a karşı savaşı sona ermiş, Angevin İmparatorluğu'nun varisliği güvence altına alınmıştı. İskoç kralına karşı üstünlüğü ritüel olarak kanıtlanmış ve Sistersiyenlerle arasındaki anlaşmazlığı çözmüştü. Yaşlı ve istenmeyen ilk karısından boşanmış ve onun yerine genç, çekici ve siyasi açıdan kullanışlı yeni bir kraliçe edinmişti. 1201

[1280] Duncan, 1999, s. 253.
[1281] Coggeshall, s. 103-109; Howden, Annal, II, s. 506.

yılının hemen başında Isabella'yla birlikte Kuzey İngiltere'ye doğru bir geziye çıktılar.[1282]

Ancak Poitou'da kralın başarısı, tam da ikinci evliliği yüzünden çözülmeye başlamıştı. Hugh de Lüzinyan 1201'in ilk aylarında, hâlâ aşağılanmış olmanın acısıyla John'un otoritesine karşı isyan etti ve kralın Akitanya'daki kalelerine saldırmaya başladı. Ona, askeri cesaretiyle ünlü eski bir haçlı olan amcası Geoffrey de Lüzinyan ve daha birçok adam katıldı. Anonim Béthune'e göre, Poitou'nun tüm soyluları Hugh'a yapılan kötü muamele nedeniyle ayaklanmıştı. Son günlerini Fontevraud'da geçirmek üzere inzivaya çekilmiş olan Akitanyalı Eleanor, İngiltere'deki oğluna panik içinde mektuplar göndererek kötüleşen durumu anlatıyordu.[1283] Kuzey gezisinden dönen John, ilkbaharın başlarında adamlarına La Marche Kontluğunu Hugh de Lüzinyan'dan almalarını emrederek karşılık verdi. Ayrıca Hugh'un Normandiya'daki Eu Kontluğunu elinde tutan kardeşi Ralph'e de saldırdı ve dukalıktaki vekillerine Ralph'in tüm topraklarını ele geçirme talimatı verdi. Bu daha tartışmalıydı, çünkü Ralph görünüşe göre kardeşinin isyanına katılmamıştı. Aslında, kral onun mülklerine saldırı emri verdiğinde İngiltere'de John'un hizmetindeydi. Görünüşe göre John tüm Lüzinyan klanını ezmeye kararlıydı ve bireysel suçlara pek aldırış etmiyordu. Paskalya'dan kısa bir süre sonra İngiliz soylularına Mayıs ayında Portsmouth'ta toplanarak kıtadaki düşmanlarıyla çarpışmaya hazır olmalarını emretti.[1284]

John'un Hugh ve ailesine karşı ayrım gözetmeksizin savaş açma kararı, bir önceki yıl Philip Augustus'u efendisi olarak tanımamış olsaydı daha az önemli olabilirdi. Philip buna barışçı bir rol oynayarak, Lüzinyanları Poitou'daki saldırılarını durdurmaya ikna ederek ve John'la Norman-Fransız sınırında buluşmayı ayarlayarak karşılık verdi. İki kral 12 ay önce imzaladıkları barışa bağlılıklarını yinelediler ve John, Ralph de Lüzinyan'ın mülklerinin geri verilmesini istedi. Daha sonra John, Philip'e Paris'e kadar eşlik etti; burada kraliyet sarayında konakladı ve cömertçe ağırlandı Ancak ayrıldıktan sonra adamlarının tüm kötü şarapları içip iyi olanları bıraktığı

[1282] Howden, Annal, II, s. 516-517.
[1283] F. A. Cazel and S. Painter, "The Marriage of Isabelle of Angoulême", English Historical Research, 63, 1948, s. 85-86.
[1284] Norgate, 1902, s. 78-79; Howden, Annal, II, s. 522.

ortaya çıkınca Fransızlar kendisiyle alay ettiler. Bu ziyaret sırasında John, Lüzinyanlara adaleti sağlayacağına söz verdi ve Philip de meseleyi daha fazla zorlamamayı kabul etti.[1285] Ancak çok geçmeden John'un aklında özellikle sert bir adalet şekli olduğu ortaya çıktı. Kendi topraklarına döndükten sonra Lüzinyanları ihanetle suçladı ve onları adli bir düelloya davet etti. Bunda yasadışı bir şey yoktu, ancak bu tür meseleleri mahkemede çözmeye giderek daha fazla bel bağlayan bir çağda kesinlikle eski moda bir yoldu. Dahası John, zaferini garantilemek için tüm dominyonlarında bulabildiği en iyi savaşçıları kendi şampiyonları olarak görevlendirdi. Bu aslında başka yollarla yapılan bir savaştı. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Lüzinyanlar sadece kendi akranları tarafından yargılanmayı kabul edeceklerini söyleyerek onun çağrılarına cevap vermeyi reddettiler ve bir kez daha Philip Augustus'a başvurdular.[1286]

Philip bir kez daha araya girdi ve Lüzinyanların adil bir şekilde yargılanması konusunda ısrar etti. John kabul etti ama oyalayarak, bir tarih belirlemeyi ya da Lüzinyanlara güvenli bir şekilde davranma izni vermeyi reddetti. Sonbaharda Philip, John'dan Falaise, Arques ve Château Gaillard kalelerini teslim ederek sözünü garanti etmesini talep ederek biraz baskı uygulamaya çalıştı. Ancak bunlar Normandiya'daki en önemli üç kale olduğu için John doğal olarak reddetti ve Canterbury başpiskoposunu mazeretlerini bildirmesi için Fransız kralının sarayına gönderdi. 1202 yılının başlarında her iki tarafın da sabrı tükenmek üzereydi. İki kral arasında 25 Mart'ta bir konferans ayarlandı, ancak yüz yüze görüşmediler, sadece vekiller aracılığıyla iletişim kurdular. Philip, John'un Paris'e gelmesi ve saygısızlığı nedeniyle yargılanması konusunda ısrar etti. John, belki de bir önceki yıl Paris'e yaptığı gezinin olumsuz çağrışımlarını geç de olsa fark ederek, Normandiya düklerinin Fransa krallarıyla her zaman sınırda buluşmaya alışkın olduklarını söyledi. Philip, John'un Normandiya dükü olarak değil, Akitanya dükü ve Anjou kontu olarak çağrıldığını, bu topraklar için son zamanlarda bağlılık yemini ettiğini hatırlattı.[1287] Coggeshalllı Ralph'ın aktardığına göre, tartışmaları günden güne devam etti ve düşmanlıkları artmaya başladı. Görünüşe göre toplantı, John'un 28 Nisan'da Paris'e gelip saygısızlığının hesabını vereceğine ve güvence olarak iki kaleyi teslim edeceğine söz

[1285] Warren, 1978, s. 73; Howden, Annal, II, s. 523.
[1286] Norgate, 1902, s. 79-82.
[1287] Norgate, 1902, s. 93-84.

vermesiyle sonuçlandı. Ancak her ikisini de yapmadı ve o tarihte Philip'in mahkemesi onun aleyhine karar verdi. John'un inatçı bir vasal olduğu ilan edildi ve tüm toprakları kaybedilmiş sayıldı.[1288]

Philip hemen hükmü uygulamaya koyarak Normandiya'ya bir saldırı başlattı ve John'un güvence olarak söz verdiği iki kaleden biri olan Boutavant'ı aldı, ardından da yerle bir etti. Fransız kralı belli ki haftalar öncesinden saldırıya hazırlanıyordu, çünkü takip eden bir ay içinde Norman sınırındaki diğer birçok kale de düştü. John yakınlarda pusuya yattı ama hiçbir direniş göstermedi. Philip Rouen'in 10 mil güneydoğusundaki Radepont'taki kaleyi kuşatmak için harekete geçtiğinde rakibi ona doğru ilerledi ve onu geçici bir geri çekilmeye zorladı. Bu noktada Philip, bir yıldan uzun süredir oyun dışı olan bir piyonu kullanarak başka bir cephe açmaya hazırdı. Temmuz başında Bretonyalı Arthur'u şövalye ilan etmiş ve onu küçük kızı Mary ile nişanlamıştı. Aynı zamanda kendisi için tutmaya kararlı olduğu Normandiya hariç Arthur'a Anjou, Maine, Touraine ve Akitanya'yı verdi. Arthur artık 15 yaşındaydı ve şövalye ilan edilmesi, mirası için savaşacak kadar büyüdüğünü gösteriyordu. Philip onu hemen 200 şövalyeyle birlikte, Akitanya'da John'a karşı savaşı kızıştırmak için Lüzinyanlarla güçlerini birleştirmek üzere güneye gönderdi.[1289]

Arthur ve ordusu Temmuz ayının sonlarına doğru Tours'da Lüzinyanlar ve destekçileriyle buluştuğunda, heyecan verici haberleri vardı. Hâlâ tahtadaki en önemli taşlardan biri olarak görülen Akitanyalı Eleanor, kolay bir hedef olacağı aşikâr olan Fontevraud'dan ayrılmış ve Poitiers istikametine doğru ilerliyordu. Bu kaçırılmayacak kadar iyi bir fırsattı. Arthur'un Bretonya'dan çağırdığı birlikleri beklemelerini önermesine aldırmadan hemen yola koyuldular ve Poitiers'in 15 mil kuzeyindeki Mirebeau'da Eleanor'a yetiştiler. Kraliçe ve ev halkı kaleye çekildi, ancak oğluna bir haberci göndermeyi başardı ve esir alınma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu konusunda uyardı. Arthur'un Lüzinyanlarla buluşmak üzere yola çıktığını bilen John da çoktan aynı yöne doğru yola çıkmıştı. Annesinin habercisi 30 Temmuz'da kendisine ulaştığında Le Mans'daydı. Mirebeau ile Le Mans arasında neredeyse 100 mil olduğu için durum umutsuz görünüyor olmalıydı ama John yine

[1288] Coggeshall, s. 136.
[1289] Norgate, 1902, s. 85-86.

de hemen yola çıktı. Ordusundan bir müfrezeyi yanına alarak dörtnala güneye doğru at sürdü ve tüm mesafeyi kırk sekiz saatten kısa bir sürede kat etti.[1290]

1 Ağustos şafağında John ve şövalyeleri, kendilerini hiç beklemeyen düşmanlarının üzerine saldırdılar. Arthur ve Lüzinyanlar çoktan Mirebeau kasabasını ele geçirmiş ve Eleanor ile yandaşlarını kalenin içine çekilmeye zorlayarak kalenin dış avlusunu işgal etmişlerdi. Sakin bir kahvaltının tadını çıkarıyorlardı ki, kralın adamları kasabaya hücum etti ve kapatılmamış tek kapıya saldırdı. Sokaklarda şiddetli çatışmalar yaşandı ama kısa bir süre içinde John'un birlikleri tamamen galip geldi. Hugh de Lüzinyan, Geoffrey de Lüzinyan ve en önemlisi Arthur da dâhil olmak üzere annesini kuşatanların hepsi esir alındı. Kral, adamlarıyla birlikte yarım düzine baron, 200 şövalye ve sayısız piyadeyi esir aldığını hesaplıyordu. Bu, babası ya da kardeşi tarafından kazanılandan çok daha büyük ve kesin bir zaferdi. John İngiltere'deki naiplerine sevinç dolu bir mektup göndererek zaferini ayrıntılarıyla anlattı ve mektubunu şu sözlerle bitirdi: "Mutlu başarımız için Tanrı'ya şükürler olsun!"[1291]

5.1.2. Arthur'un Ölümü

John zafer kazanmıştı. Mirebeau'daki zaferi, ünlü Haçlı kardeşinin şimdiye kadar elde ettiği zaferler kadar kesin ve tamdı. Düşmanlarının çoğunun hakkından tek bir hamlede gelmişti ve Philip artık yalnız ve müttefiksiz kalmıştı. Durumu değerlendirmek için Normandiya'dan güneye doğru sonuçsuz bir yürüyüşe çıkan Fransız kralı, yolda Tours şehrini öfkeyle yaktıktan sonra kendi topraklarına çekildi. Bu arada John da esirleriyle birlikte kuzeye doğru yol aldı. Arthur'un kız kardeşi Eleanor da dahil olmak üzere çoğu İngiltere'ye gönderildi ve başta Dorset'teki Corfe olmak üzere kalelere hapsedildi. Ancak en önemli tutsaklar Normandiya'da kaldı: Hugh de Lusignan Caen'de hapsedilirken, Geoffrey ve Arthur Falaise'e götürüldü. Her şey John'un istediği gibi gidiyor gibiydi. Bununla birlikte, şu anki konumu çok da sağlam değildi ve mantıklı bir politikacı buna özen gösterirdi. John ise bunu çok önemsemedi. En önemlisi, kısa süre sonra William des Roches'un desteğini

[1290] Aynı yer.
[1291] Warren, 1978, s. 79.

kaybetmişti. Mirebeau'da John, Arthur'la ilgili tavsiyelerine uymayı kabul ettiğinde William onu desteklemişti. John Arthur'u Normandiya'ya götürdüğünde ise onu terk ederek William'ın fikirlerinin hiçbir önemi olmadığını açıkça göstermişti. John'u terk eden William, komşusu Aimeri de Thouars'ı da yanına alarak Anjou ve Touraine üzerindeki hâkimiyetini korumak için savaşmaya hazırlandı.[1292]

William'ın John'dan Arthur'a ne yapmasını istediği açık değildir ve bu aşamada John'un da yeğenini nasıl idare edeceği konusunda çok da fikri yokmuş gibi görünmektedir. Bir anlatıma göre, ilk olarak bir grup danışmanı tarafından yönlendirilmiş ve bu danışmanlar ona Arthur'un bir an önce halledilmesi gerektiğini söylemişlerdi.[1293] Arthur, 1200'de yapılan Le Goulet Antlaşması ile John'un yeminli vasalıydı. İsyan etmişti ve ölümle bile cezalandırılması beklenebilirdi.[1294] Henüz 15 yaşındaydı ama masum bir kurban değildi. Bununla birlikte, önerilen cezanın niteliği vahşiceydi. Arthur kör edilir ve hadım edilirse, hayatta kalsa bile yönetmeye uygun olmayacağını savunuyorlardı. Bretonlar liderlerini kaybedecek ve ayaklanmaları sona erecekti. Bu hikâyeyi aktaran vakanüvis, John'un planı kabul ettiğini ve uygulamak üzere Falaise'e iki adam gönderdiğini söyler. Ancak Arthur'un oradaki gardiyanı Hubert de Burgh, mahkûmunun sakat bırakılması fikri kendisine söylendiğinde irkilmiş ve buna izin vermeyi reddetmiştir. Ama Bretonların yelkenlerini suya indireceği umuduyla Arthur'un öldüğünü ilan etmeye hazırdı. Ne yazık ki, ama şaşırtıcı olmayan bir şekilde, tam tersi bir etki yarattı. Bretonlar John'dan intikamlarını alana kadar rahat etmeyeceklerine yemin ettiler ve Hubert aceleyle Arthur'un hayatta ve zarar görmemiş olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Yine de olan olmuştu. Arthur hâlâ hayatta olabilirdi ama bu kesin değildi ve öldürülmesiyle ilgili komplo teorileri hızla gelişti.[1295]

John için Arthur bir sorundu ve bir şeyler yapılması gerekiyordu. Ancak onu öldürmek için başarısız bir komplo ve ardından ölümünü uydurmak için başarısız bir girişimle, işleri daha da karıştırmıştı. Bu noktada John ile Arthur arasında geçenleri 1220'lerde ya da 1230'larda St. Alban's manastırında kaydeden Wendover'lı keşiş

[1292] Huscroft, 2016, s. 190-191; Morris, 2015, s. 123-124.
[1293] Coggeshall, s. 139-141.
[1294] Chronica Majora, II, s. 659.
[1295] Huscroft, 2016, s. 191; Morris, 2015, s. 125.

Roger'a göre, John 1203 Ocak ayının sonunda Falaise'deyken Arthur'u huzuruna çağırmış ve ona boyun eğdirmeye çalışmıştır. Wendover'ın iddiasına göre John, Arthur'a, sadakat yemini etmeyi ve Kral Philip'i terk etmeyi kabul etmesi halinde büyük ödüller vaat etmişti. Ancak Arthur, John'un teklifini küçümseyerek reddetti ve daha da ileri gitti. Richard'ın yasal varisi olduğunu, meydan okurcasına iddia etti ve İngiltere de dahil olmak üzere tüm Angevin egemenlikleri kendisine teslim edilmedikçe barış olmayacağını söyledi.[1296] John böyle bir ültimatoma öfkeyle karşılık vermekten başka bir şey yapmayacaktı ve bu değiş tokuşun gerçekleştiği iddia edildikten kısa bir süre sonra Arthur Rouen'a götürüldü ve bir daha asla görülmedi.

Wendover'ın anlattıkları John'un ölümünden 20-30 yıl sonrasına kadar yazılmamıştır. John Ocak 1203'te kesinlikle Falaise'deydi, ancak bu Wendover'ın gerçek olayları anlattığı anlamına gelmez. Daha büyük olasılıkla bu, Wendover'ın o koşullarda olması gerektiğini düşündüğü şeylerin bir anlatımıdır. Saltanat dönemi anlatısı boyunca John'a karşı son derece eleştireldir ve bu hayali karşılaşmayı John'un onur ve sadakati umursamazlığını ve Arthur'un heyecan verici ama mahkûm görev anlayışını vurgulamak için bir araç olarak kullanmış olabilir. Bu ölçüde, bunu meşru bir uydurma olarak görmüş olabilir.[1297] Fakat Bu hikâyenin geçtiği bir diğer yer Margam Manastırı'nda tutulan kroniktir. Anonim yazarına göre, John yeğenini "*Paskalya'dan önceki Perşembe günü akşam yemeğinden sonra, sarhoşken ve şeytan tarafından ele geçirilmişken*" öldürmüştür. Daha sonra cesede ağır bir taş bağlayarak Seine Nehrine atmış; ceset daha sonra bir balıkçı tarafından bulunarak yakındaki bir manastıra gömülmek üzere gizlice götürülmüştür. Birbirinden bu kadar uzakta yaşayan yazarlar tarafından kaydedilmiş, John'un Arthur'u bizzat öldürdüğü ve cesedini nehre attığı iki benzer hikâyenin varlığı, bunların birbirinden bağımsız olduğunu ve dolayısıyla içeriklerinin genel olarak doğru olduğunu varsaymamıza yol açabilir.[1298]

[1296] Wendover, I, s. 315-316.
[1297] Huscroft, 2016, s. 191-192.
[1298] Morris, 2015, s. 131.

5.2. Normandiya'nın Kaybedilmesi

Arthur'un öldüğü dedikoduları, Bretonları olduğu kadar Philip'i de kızdırmıştı. Çünkü Arthur, hem Philip'in damat adayıydı hem de Angevinlere karşı kullanabileceği önemli bir silahtı. Ayrıca John'un eline esir olarak düşmesinde kısmen sorumluluğu vardı. Her ne kadar şövalyelik kemerini takmışsa da, 15 yaşındaki bir çocuğu bu kadar büyük riskler içeren bir sefere göndermek kesinlikle Philip'in hatasıydı. Philip, Paskalya'dan bir hafta sonra John'un imparatorluğuna saldırmaya başladı, Loire Nehri'nden Anjou'nun kalbine doğru yelken açtı ve Saumur'daki kaleyi ele geçirdi. Aynı anda bölgedeki müttefikleri diğer birkaç kaleyi başarıyla kuşattı ve Le Mans şehrini işgal etti. Bu şekilde John'un düşmanları onun imparatorluğunu ikiye bölerek Normandiya'yı daha güneydeki eyaletlerden ayırdılar. Philip'in ana hedefi Normandiya'ydı ve kuvvetlerini derhal Normandiya'ya karşı harekete geçirerek doğu sınırı boyunca bir dizi önemli kaleyi kısa sürede ele geçirdi ve bunlardan bazıları hiç mücadele etmeden kendisine teslim oldu.[1299] John'un kendisi de bu sırada Normandiya'daydı ve sınırdaki kaleler ile dukalığın baş şehri Rouen arasında gidip geliyordu. Wendowerlı Roger'ın aktardığına göre, ulaklar kendisine istila haberiyle gelmiş ve "*Fransa kralı topraklarınıza düşman olarak girdi, filanca kaleyi aldı, bekçilerini utanç verici bir şekilde atlarının kuyruklarına bağlayarak götürdü ve kimse ona karşı koymadan mallarınızı istediği gibi elden çıkardı*" demişlerdi. Ancak John'un tepkisi fazlasıyla kayıtsızdı: "*Bırakın öyle yapsın, şimdi ele geçirdiği her şeyi bir gün geri alacağım.*"[1300] Oysa John, ne babası gibi usta bir politikacı ne de abisi Richard gibi taktik ve strateji konularında başarılı bir askerdi. Dahası, Roger'ın John'un tepkisine dair aktardıklarının doğru olmama olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Aslında John'un seyahat programından, haftalar boyunca sürekli hareket halinde olduğu bilinmektedir ve diğer kaynaklar onun ilk tepkisinin, Fransız kralına saldırısını durdurması için para teklif ederek pazarlık yapmaya çalışmak olduğunu belirtiyor.[1301] Bu başarısız olunca, umutlarını Papa'nın müdahalesine bağladı; Papa

[1299] Powicke, 1961, s. 159-162.
[1300] Wendover, s. 207.
[1301] HWM, II, 134-135.

Mayıs ayında Philip'e bir mektup yazarak onu işgalden vazgeçmeye davet etmiş, aksi taktirde Kilise'nin kınamasına maruz kalacağı yönünde uyarmıştı.[1302] Ardından, Temmuz ayının ortasında John askeri inisiyatifi ele geçirmeye çalıştı. Normandiya'nın merkezinde, krizin başında efendisi firar etmiş olan Montfort-sur-Risle kalesini geri almayı başardı ve ertesi ay dukalığın güney sınırındaki diğer iki kaleyi, Alençon ve Brezolles'u geri almaya çok yaklaştı, ancak her iki durumda da bir Fransız ordusunun yaklaşmakta olduğu haberini alınca geri çekilmek zorunda kaldı. Bu arada Philip kendi piskopos ve baronlarından oluşan bir konsey toplayarak Papa'ya "kendi işine bakmasını" söyledi. Ağustos ayının sonlarına doğru ordusunu Seine Nehri'nden geçirerek John'un en büyük savunmasına saldırmak üzere yeniden saldırıya geçti.[1303]

Philip sonunda Aslan Yürekli Richard'ın, büyük masraflar yaparak inşa ettirdiği, "duvarları tereyağından yapılmış olsa bile elinde tutabileceği" şeklindeki cesur iddiasını test etmek için Château Gaillard'ı işgal etmeye hazırdı. Normandiya'daki kriz Ağustos 1203'te Philip'in ağır kuşatma araçlarını getirip Château-Gaillard'ı kuşatmaya başlamasıyla doruk noktasına ulaştı. Kale komutanı Roger Lacy, Normandiya'da hiçbir toprak ya da siyasi çıkarı olmayan bir İngiliz olduğu için John bir kez olsun ihanete karşı kendini güvende hissetti. Ancak Château-Gaillard, büyük garnizonuyla açlığa karşı savunmasızdı ve Angevin ikmal hatlarının güvence altına alınması gerekiyordu. John'un bunun için planı, Philip'in ablukasından erzak geçirirken, Fransız mancınıklarını yok etmek için ezici bir karşı saldırı hazırlamaktı. John iddialı bir amfibi planı tasarladı. Richard'ın İngiltere'yi bir deniz gücü haline getirme girişimlerinin ilk meyvesi olan erzak yüklü ve deniz piyadeleri tarafından korunan yetmiş ikmal gemisi geceleyin Seine Nehri'nden yukarı doğru hareket edecek ve askerler tarafından kuşatılacaktı. Bu arada William Marshal da süvari ve piyadelerden oluşan karma bir kuvveti sol kıyıya yönlendirecek ve şafakta Fransız kampına saldırmaya hazır olacaktı. Fransızlar canlarını kurtarmak için savaşırken, denizciler ve rutin askerler Philip'in düşman takviyelerinin gelişini engellemek için nehir üzerinde inşa ettiği duba köprüyü yıkacak ve hiçbir müdahaleye maruz kalmadan erzakları kaleye taşıyacaktı. Amfibi operasyonlar en iyi zamanlarda bile

[1302] Norgate, 1902, s. 94.
[1303] Powicke, 1961, s. 163-165.

zordur. Özellikle de gece yapılanlar, titiz bir koordinasyon ve anlık zamanlama gerektirir. Ne yazık ki John'un donanma kaptanları rüzgârın ve akıntının gücünü hesaba katmamışlardı ve ikmal gemilerindeki kürekçiler kendilerini düşmanca bir akıntıya karşı mücadele ederken ve bu arada zaman kaybederken buldular. Marshal'ın kuvvetleri planlandığı gibi Fransızlara saldırdı ama şafak sökerken donanma hâlâ Château-Gaillard'da değildi. Sonuç olarak Fransızlar saldırılarla parça parça başa çıkabildiler. Önce Mareşal'in ordusunu ağır kayıplarla geri püskürttüler, ardından ikinci tehditle başa çıkmaya yöneldiler. Denizciler ve paralı askerler kendi başlarına ilerlemeye çalıştılar ama birleşik Fransız kuvvetleri tarafından ağır bir şekilde bozguna uğratıldılar. Angevinlerin o geceki kayıpları çok ağırdı ve Seine Nehri'nin denizcilerin ve askerlerin kanıyla kıpkırmızı olduğu söyleniyordu.[1304]

Château-Gaillard kuşatması Eylül 1203'ün sonundan 6 Mart 1204'e kadar sürdü, ancak bundan sonra John kuşatmayı kaldırmak için hiçbir girişimde bulunmadı. Bunun yerine Bretonlarla uğraşmak için batıya yöneldi, görünüşe göre onları yenerse Philip Augustus'un Château-Gaillard kuşatmasını kaldıracağını ve batıya doğru yürüyeceğini umuyordu. Ama Philip'in aklını çelmek mümkün değildi. John'un kuvvetleri Dol'u ele geçirdi ve paralı askerleri katedralin altını üstüne getirerek, yağma ve talan yaptılar fakat askeri açıdan kayda değer hiçbir şey elde edilememişti. Falaise ve Lisieux üzerinden yavaşça Rouen'e dönen John, 1203 sonbaharını kararsızlık ve tereddüt içinde geçirdi. John pes edip İngiltere'ye kaçmaya meyilliydi fakat güvenilirliğini kaybetmemek için bir şeyler yapması gerektiğinin farkındaydı. Aralık ayında baronlarına danışmak için İngiltere'ye gideceğini ama hemen döneceğini açıkladı. Fakat Kraliçe Isabella'yı da yanında götürmesi, danışmanlarının John'un kaçmasından şüphe etmesine neden oldu. İngiltere'ye kaçış hazırlıkları gizemli, panik içinde, paranoyak bir zihnin iş başında olduğunu gösterir. İhanetten korktuğu ve her yerde ihanet kokusu aldığı için, sahile giderken Bonneville Şatosunda uyuyacağını söylemiş, ancak yakalanmamak için onun yerine kasabada uyumuştu. William Marshal ve baronlarına onu şafakta uyandırmalarını söyledi, sonra giyindi ve en güvendiği adamlarıyla gece boyunca at sürdü. Marshal ve diğerleri gün ağarırken odasına geldiklerinde John çoktan 20 mil uzaktaydı. Caen üzerinden Bayeux'ye at sürdü, ardından Barfleur'e yöneldi ve 5 Aralık'ta İngiltere'ye

[1304] McLynn, 2008, chpt. 13.

gitmek üzere yola çıktı. Çevresindeki pek çok kişinin tahmin ettiği gibi John Normandiya'ya hiç dönmedi.[1305]

John 1203 Noel'ini Canterbury'de geçirdi. Yeni yılın başlarında Oxford'da baronlarıyla bir araya geldi ve seçeneklerini gözden geçirdi.[1306] Doğu Normandiya onun kontrolünden çıkmıştı, ancak başka yerlerde umut ışıkları vardı. Château-Gaillard hâlâ direniyordu ve bu sırada Rouen güvendeydi. Hubert de Burgh komutasındaki Chinon, ücretli asker Athée'li Gérard komutasındaki Loches ve Tours'daki güçlü garnizon Angevin davasını sürdürüyordu. John, büyük bir sefer gücüne ihtiyaç olduğunu ve bunun için de paraya gerek olduğunu şiddetle savunarak, baronları şimdiye kadarki cimriliklerinden dolayı azarlama fırsatını yakaladı. Şimdi John yeni bir savaş vergisi ilan etti. İngiltere'deki baronların çoğu topraklarını askeri hizmet karşılığında ellerinde tuttukları için, bu vesileyle aksi takdirde sahaya sürmek zorunda kalacakları her şövalye için 2,5 Mark oranında alınan "scutage'dan" kaçınamazlardı. John, "scutage" gelirini çok sayıda yeni ya da değiştirilmiş vergiyle tamamlıyordu. Şehirlerden alınan "tallage"; İngiliz limanlarındaki gemilerde bulunan tüm ticari mallar için % 7 vergi; en yüksek teklifi verene satılan ayrıcalıklar, unvanlar ve ömür boyu imtiyazlar.[1307]

John'un savaş için para toplama girişimi Richard'ı ve "Selahaddin Vergisi'ni" hatırlatıyordu ama o vergiler "putperestleri" kutsal topraklar'dan kovmak gibi "asil" bir amaç için alınmıştı. Bu son vergiler ise daha akıllı ve daha iyi bir kralın en başta kaybetmeyeceği toprakları geri almak için tasarlanmıştı. John'un yeniden fetih umutları arttı ve 6 Mart'ta Fransa'da düzenlemeyi planladığı avlar için köpekler, atlar, şahinler ile geyik ve domuz gibi av hayvanlarının taşınması için ayrıntılı emirler verdi. Seçkin bir ironiyle, tam da bu tarihte Normandiya'daki durum Château-Gaillard'ın düşmesiyle geri dönüşü olmayan bir noktaya ulaştı. Philip Augustus, Richard gibi doğuştan asker değildi ama zaman onun daha yetenekli adamlardan bir şeyler öğrenebilen ve Akka'da ve başka yerlerde öğrenilen dersleri özümseyebilen bir yönetici olduğu kesindi. 1203 yılına gelindiğinde o da Aslan Yürekli Richard kadar kuşatma ustası olmuştu. Savunmacılar inatla karşı koydular, ancak Philip'in

[1305] McLynn, 2008, chpt. 13.
[1306] Wendover, iii. pp.175, 318-20.
[1307] Powicke, 1961, s. 235.

lağımcıları ve madencileri aylar boyunca kale duvarlarını yavaş yavaş zayıflatmayı başardılar. İngilizler, Fransız kazıcıları korkutmayı umarak karşı mayınlama hatası yaptılar, ancak bu sadece temelleri daha da çürük hale getirdi. Duvarın ciddi şekilde zayıfladığına ikna olduğunda, Philip en büyük mancınığını getirdi ve yıkılana kadar üzerine devasa kayalar fırlattı. Kalede sağ kalan ve sayıları 156'ya düşen yorgun İngilizler sonunda teslim olana kadar göğüs göğüse şiddetli çatışmalar yaşandı.[1308]

"Zapt edilemez'" Château-Gaillard'ın düştüğü haberi Angevin İmparatorluğu boyunca şok dalgaları gönderdi. Normandiya'daki tepki paniğe daha yakındı. John, yardım ordusunu Kanal'dan geçiremeden Rouen'in düşmesi artık mümkün görünüyordu. Açlıktan ölmemesi için Norman başkentinde muazzam bir tahıl ambarı ve erzak deposu inşa etme çabalarına girişildi. John'un sadık teğmeni Peter de Preaux, güçlü surları ve fosseptik hendekleri ile, John'un yeni ordusu İngiltere'den gelene kadar dayanabileceğini düşünüyordu. Çünkü garnizonu bir yıl boyunca beslemeye yetecek kadar erzak vardı ve Rouen'in, dukalığı kasıp kavuran saf değiştirme durumlarına karşı bağışıklığı vardı. John, Caen ve Cherbourg yarımadasını fırlatma rampası olarak kullanarak rahatlamaya ve büyük bir karşı saldırı için planlar yapmaya izin verdi.[1309]

John'un umutlarının çoğunu papalığın müdahalesine bağlamıştı. Bu arada zaten bir papalık elçisi İngiltere'deydi ve Angevinler ile Capetler arasında ateşkes sağlamakla görevlendirilmişti. Nisan ayının ikinci haftasında, aralarında William Marshal, Canterbury Başpiskoposu, Leicester Kontu ve Norwich ve Ely piskoposlarının da bulunduğu üst düzey bir heyet, Paris'te Philip'i ziyaret etti. Philip çok nazikti ama ana talepleri konusunda geri adım atmayacaktı. John Arthur'u teslim etmeli ve kıtadaki tüm hak iddialarından vazgeçmeliydi.[1310] Philip, Arthur'un kız kardeşi Eleanor'un da teslim edilmesini istiyordu. Bu arada John, bir başka Eleanor'u, annesini, yeni kaybetmişti. Normandiya'nın kaybedileceğini önceden tahmin eden Eleanor 1 Nisan 1204'te 80 yaşında ölmüştü.[1311] Richard her zaman onun en sevdiği oğlu olmuştu

[1308] Norgate, 1887, II. s. 411-423.
[1309] McLynn, 2008, chpt. 13.
[1310] Coggleshall, s. 144-45; Gervase, II, s. 95.
[1311] Coggleshall, s. 147

ama John için annelik ya da kraliçelik görevlerinin çok ötesinde görevler de üstlenmişti.

Zorlu bir Rouen kuşatması ihtimaliyle karşı karşıya kalan Philip, bunun yerine, Normandiya'nın çevresindeki hedeflere yoğunlaşarak, Rouen'e sırtını döndü ve onu kendi haline bıraktı. Normandiya'nın geri kalanı alınırsa, Rouen'in düşmanlarla dolu bir çölün ortasında bir Angevin vahası olarak tek başına ayakta kalmaya çalışmasının boşuna olacağını düşündü. Risle Nehri'ne yürüdü ve Argentan'ı aldı. Bir sonraki hedef, Fatih William'ın doğum yeri olan Falaise, bir hafta boyunca direndi ve sonra teslim oldu. Ardından Caen savaşmadan teslim oldu ve baronlar yeni fatihlerine saygılarını sunmak için her taraftan akın ettiler. Bu arada batıda Breton müttefikleri Mont St. Michel ve Avranches'i ele geçirmişti. Bretonlar ve Fransızlar daha sonra birleşerek Cherbourg Yarımadasını ele geçirdiler.[1312]

Normandiya'nın büyük bir kısmı elinde olan Philip daha sonra Lisieux üzerinden Rouen'e doğru rahatça ilerledi. Rouenais artık kuşatılmıştı ve seçeneklerini düşünüyorlardı. Angevin tacının mücevheri olmak ve bu statüyle gelen tüm ticari ve mali ayrıcalıkları almak bir şeydi, ama artık onları koruyacak bir Angevin hükümdarı yoktu. Kasabalılar kendi kurtuluşlarına bakmalı ve yeni yönetimle yapabilecekleri anlaşmaları yapmalıydılar. Sivillerin düşüncelerinin farkında olan gören Peter de Preaux, John'a mesajlar göndererek, yardım ordusu hızla gelmeden hiçbir şansı olmadığını söyledi.[1313] De Preaux, 1 Haziran 1204'te, mancınıkların yıkımından ve şehrin yağmalanması sırasındaki barbarlıktan korunmak için Philip ile makul şartlarda anlaştı. John, otuz gün içinde yardıma gelmezse, feodal efendisine karşı görevlerini tamamen yerine getirmiş olacak ve onurlu bir teslimiyet gerçekleşebilecekti. Peter de Preaux John'a tekrar mektup yazarak durumunun aciliyetini vurguladı. John, herkesin en iyi görünen şeyi yapması gerektiği şeklindeki mesajlarından birini geri gönderdi. Peter de Preaux sefaleti uzatmanın bir anlamı olmadığını gördü ve son teslim tarihinden bir hafta önce, 24 Haziran'da teslim oldu. Philip Ağustos ve Eylül aylarını Loire'daki Angevin kalelerini temizlemekle geçirdi; Niort, Tours, Amboise, Saumur, Poitiers, Loudun, Montreuil ve Parthenay'ın yanı

[1312] Powicke, 1961, s. 257-258.
[1313] Wendover, I. s. 320.

sıra Loches ve Chinon kalelerini de zafer hanesine ekledi. Manş Adaları dışında tüm Normandiya Dukalığı Fransa tacına kaptırılmıştı.[1314]

Normandiya'nın kaybedilmesi, fiilen Angevin İmparatorluğu'nun sona ermesi anlamına geliyordu. 1205-1214 yılları arasında John, Philip'in eline geçen Normandiya ve diğer kıta topraklarını kurtarmak için çaresizce savaşmış fakat birkaç çatışmada elde ettiği askeri başarıdan daha fazlasına sahip olamamıştır. Babası ve ağabeyi Fransızlara karşı kolayca direnebilmişken, John neden Normandiya'yı bu kadar çarpıcı bir şekilde kaybetti? Bunun en yakın nedeni, düzinelerce baronun Philip'in tarafına geçmesiyle onu kuşatan ihanet salgınıydı. Powicke, Normandiya'nın kaybının nedenleri arasında gösterdiği ihanet eden baronlardan 38 isim sayarken, bunların sadece buzdağının görünen kısmı olduğunu da belirtiyordu.[1315]

John'un Arthur'u öldürdüğü ortaya çıktığında, aralarında Evreux Kontu Amaury, Gournai'li Hugh, Meulan'lı Peter ve Thouars'lı Guy'ın da bulunduğu en önemli soyluların çoğu bağlılıklarını değiştirdi. Çağdaş vakanüvisler, John'un kendi Norman vasallarına güvenemediği için Philip'in akınlarına karşı koyamadığı ya da kuşatılmış kaleleri kurtaramadığı konusunda oldukça netti.[1316] İhanetin hem nesnel hem de öznel bir yönü vardı. Nesnel olarak John'u hayati kaynaklardan ve savaşçılardan mahrum bırakırken, öznel olarak paranoya eğilimini artırıyor ve gerçekten güvenebileceği adamların kim olduğundan asla emin olamadığı için onu kararsız ve tutarsız hale getiriyordu. 1203-04'te Normandiya'daki durum büyük ölçüde John'un kendi hatasıydı. Doğal bir liderlik gücü ya da karizmatik bir kişiliği yoktu, adamlarını heyecanlandıramıyor ve anlık kişisel çıkarlardan daha büyük amaçlar konusunda başarılı olamıyordu. Düşmanlarına karşı her zaman yenilmez görünmenin psikolojik avantajına sahip olan Richard'ın tam tersine, John sert, acımasız ve hatta zalim olabilirdi ama hayranlık ya da bağlılık uyandıramazdı. İşler zorlaştığında paniğe kapılmaya meyilliydi ve risk değerlendirmesi zayıftı.

[1314] Powicke, 1961, 261-263.
[1315] Powicke, 1961, s. 174-77.
[1316] Coggleshall, s. 144; Gervase, II, s. 95

Normandiya'nın kaybının bizzat John'un üzerine yıkılmaması gerektiğini gösterme eğilimindeki ana argüman, Normanların daha II. Henry'nin saltanatının başlarında, Capet ve Angevin aileleri arasındaki sürekli savaş ve bunun kendilerine yüklediği maliyet sebebiyle hoşnutsuz olmalarına dayanmaktadır. Normandiya, Haçlı seferi için toplanan büyük meblağlar ve ardından Richard'ın serbest bırakılması için Almanya'ya ödenen fidye parası nedeniyle 1194'te zaten borçluydu ve bu amaçla sözleşmeye bağlanan borçların taksitleri 1203-04'te hala ödeniyordu. Üstelik Normandiya'da 1194'te sürekli savaş yeniden başladığında, mali yükümlülükler masrafları karşılamak için artmıştı. John'un kötü mali politikaları sorunları daha da derinleştirdi ve Philip Augustus'un askeri taarruzları Normandiya'dan gittikçe daha büyük parçalar koparmaya başlayınca, dukalık ancak İngiltere'den gelen fonlarla ayakta kalmayı başardı.[1317] Normanlar ağır vergilerin yanı sıra savaşın dehşetine, tecavüz ve yağma olaylarına, sivillerin öldürülmesine katlanmak zorunda kaldılar. Herkes güç dengesinin Capet Fransa'sı lehine değiştiğini düşünüyordu. Fatih William'ın Fransa kralını yenmeyi alışkanlık haline getirdiği günler çoktan geçmişte kalmıştı. Philip Augustus yükselen güç olduğundan, soylular için onunla uzlaşmak ve John'u terk etmek mantıklıydı. Bu görüşe göre John sadece şanssızdı; ne babası ne de kardeşi bugünkü kaynaklara sahip bir Fransa'yla mücadele etmek zorunda kalmamıştı. Kısacası bu argümana göre John, tarihsel kaçınılmazlığın kurbanıydı.[1318]

Fakat John'un kişisel hataları da göz ardı edilmemelidir. Aptalca bir kararla paralı askerlerin tasmalarını çözdüğünde Angevin İmparatorluğu boyunca salınan terör saltanatını abartmak zordur. Rütbe ayrımı gözetmeksizin herkesi ve her şeyi avlayarak çekirge sürüsü gibi ülkenin üzerine üşüştüler. Ne kiliseler, ne manastırlar, ne de büyük kasabalar onların yağmalarından kurtulabildi.[1319] İşbirliği yapamayacak kadar açgözlü, benmerkezci ve gözü dönmüş olan bu haydutlar, her biri kendi etki alanında, kendi serseri çetesiyle varoluş sürdürüyordu. Hırsları büyük ölçüde birbirlerine yönelikti. Zayıf bir hükümdar olan John, Richard'ın aksine bu asi paralı askerler üzerinde hiçbir zaman otorite sağlayamamış gibi görünüyor. Paralı askerlerin bu kadar başıboş bırakılması ve yerli halkın bunlarla muhatap olmak

[1317] Powicke, 1961, s. 233 vd.
[1318] McLynn, 2008, chpt. 13.
[1319] Daniel Power, "King John and the Norman Aristocracy", King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), ss. 117-136, Boydell Press, Woodbridge 1999, s. 133-134.

zorunda kalması, doğal olarak bir hoşnutsuzluk yaratmıştı ve bu da John'a olumsuz sonuçlar getirmişti.

Richard ve Philip Augustus arasındaki propaganda savaşında kazanan her zaman Richard olmuştur ve gerçekten de 1190'ların sonunda Philip yaygın olarak "baskıcı" bir hükümdar olarak görülmekteydi. Sadece daha kötü bir üne sahip biri Fransız kralına karşı propaganda savaşını kaybedebilirdi ve John da bunu layıkıyla yerine getirdi. Newburghlu William, kişisel karizmanın ağır vergilendirmenin yol açtığı kızgınlığı aşabileceğini düşünüyordu ve Richard bunu her zaman yapabilmişti. John ise açıkça yapamadı.[1320] John asla Richard'la boy ölçüşemedi. Elbette mali performans ve propaganda kişiliği birbirinden ayrı düşünülemez. John'un Arthur'u öldürmesi gelir tahsilatını ve genel güvenilirliğini olumsuz etkiledi. Ayrıca hükümdarlığının çok erken dönemlerinde Normandiya'nın doğu bölgelerinin kontrolünü kaybetti ve sonunda eyaletin tamamını kaybetmesi de kendi zayıflığı yüzünden oldu. William des Roches'u ve diğer büyük Norman soyluları uzaklaştıran onun beceriksizliği ve ikili oynamasıydı. Arthur'u acımasızca ve korkakça öldürmesi ise tiksinti ve hayal kırıklığı sürecini tamamladı.[1321] Buna hastalıklı ihanet korkusunu, panik eğilimini, Norman soylularının çoğunun ona ihanet ettiği gerçeğini ve paralı askerlerinin yağmalarını eklediğimizde, Normandiya'nın elden çıkmasının kaçınılmaz olduğu net bir şekilde görülmektedir. Acımasız gerçek şudur: John ahlaksızlıkları ve başarısızlıkları yüzünden Normandiya'yı kaybetmişti. Normandiya, Richard hayattayken asla Capet Fransa'sının bir parçası haline gelmezdi.[1322]

Yaklaşık 150 yıllık bir yakınlaşmanın ardından İngiltere ve Normandiya arasındaki ayrılık, Fransızlar ve İngilizler arasındaki ayrımları keskinleştirdi. Böylece John'un daha sonraki hükümdarlığında Fransa'ya ve Fransız olan her şeye karşı bir düşmanlık geleneği oluştu. Bir dereceye kadar bu durum Normandiya'ya da yansıdı ve Powicke'nin belirttiği gibi: "İngiltere aniden yasak bir ülke haline geldi."[1323] Normandiya'nın kaybının bariz bir sonucu, İngiltere'nin bir kez daha deniz gücü olmaya başlamasıydı. İngiltere 1066'daki fetihten sonra Fransa'nın kuzey ve batı

[1320] Newburgh, I, s. 306; 406.
[1321] Wendover, I, s. 316-317; Gerald of Wales, VIII, s. 258-259.
[1322] Gillingham, 1999, s. 347-348.
[1323] Powicke, 1961, s. 291.

kıyılarını kontrol ettiği için, özellikle de XII. yüzyılın büyük bölümünde diğer kıyı güçleri olan Boulogne ve Flanders kontlukları da İngiliz müttefikleri olduğu için Kanal güvendeydi. Fakat John, Philip'in İngiltere'yi istila etme ihtimaliyle yüzleşmek zorunda kalmış ve ayrıca Akitanya ile temasını sürdürmek için bir filoya ihtiyaç duymuştu. Yani 1204'ten sonraki yıllarda denizcilik faaliyetlerinde artış görülmesi şaşırtıcı değildi. Daha fazla savaş gemisi inşa edilmiş, daha fazla denizci işe alınmış ve eğitilmiş ve ilkel bir denizci pusulası, daha iyi dümenler, deniz fenerleri ve savaş kadırgalarında Yunan ateşi ve bordalama merdivenleri ve köprüleri de dahil olmak üzere daha ölümcül silahlar dahil olmak üzere önemli teknolojik gelişmeler ortaya çıkmıştı.[1324] Donanma hazırlıkları John'un uzun vadeli stratejisiyle de bağlantılıydı. Çünkü Normandiya'nın geri alınmasına dair umutlarını tamamen yitirmemişti. Araştırmalar, John'un 1204'ten sonra Fransız kralına rövanş için meydan okuyabileceği güne karşı gelirini istikrarlı bir şekilde artırdığını göstermektedir.[1325]

Normandiya'nın kaybının John için en önemli sonuçları İngiltere'de meydana gelenlerdi. Babasının ve kardeşinin hayatının uzun yıllarını işgal eden Normandiya'daki savaş alanından mahrum kalan John, doğal olarak askeri zaferi eve daha yakın bir yerde aradı ve böylece Kelt sınırlarının işleriyle iki halefinin de hiç olmadığı kadar yakından ilgilendi. Saltanatının çoğunu İngiltere'de geçiren John'a karşı Richard'ın İngiltere'de neredeyse hiç zaman geçirmediği sık sık dile getirilir, ancak bu karşılaştırmada unutulan şey John'un başka bir seçeneğinin olmadığıdır. John gerçekten de İngiltere'de geniş çapta seyahat eden, ülke üzerinde gerçek bir etki yaratan ve birçok farklı İngiliz bölgesinde izlerini bırakan ilk yabancı kökenli kraldı. Ancak Richard gibi Kuzey Fransa'yı oyun alanı olarak görmüyordu ve Akitanya'ya Richard'ın sahip olduğu duygusal bağdan yoksundu.[1326]

Philip Augustus'un Normandiya'daki zaferi İskoçya, Galler ve İrlanda için sorun anlamına geliyordu. John'un baronlarının Philip'in toprak düzenlemesinin bir sonucu olarak Normandiya'dan kaçması John'un ilgilenmesi gereken başka bir meseleydi. 1204'ten sonraki yıllarda mülklerini kaybeden Normanlar tazminat olarak

[1324] Poole, 1958, s. 433-441.
[1325] Nick Barratt, "The Revenue of King John", English Historical Research 111, 1996, ss. 835-855.
[1326] Powicke, 1961, s. 305.

İngiltere'de elde edebilecekleri alternatif topraklara sahipti. Ancak baronların kaçışının bir sonucu olarak John'u da bekleyen sorunlar vardı. Norman topraklarından vazgeçen ya da vazgeçmek zorunda kalan, İngiltere'de ikamet eden yeni baronların adanın işlerine yoğunlaşmak için daha fazla zamanı vardı ve bu durum John için hoş olmayan sonuçlar doğurdu. İngiltere'de mahsur kalan Norman baronları arasındaki hoşnutsuzluk ve sorun çıkarmanın kültürel ve geleneksel bir yanı olduğunu savunanlar da vardı. Çünkü mızrak dövüşü turnuvalarını ve trubadur geleneklerini özlüyorlardı. Oysa İngiltere bir turnuva merkezi olmaktan çok uzaktı. Daha ziyade yaya, piknik ve barışsever uğraşların merkeziydi.[1327] Her halükarda, Normanlar ile giderek daha fazla etrafı sarılan John arasında kısa sürede sorunlar çıkmaya başlamıştı. Normandiya'nın kaybı, Magna Carta'nın kabul ettirildiği Runnymede Çayırı'na giden yolun asfaltı olmuştu.

5.2.1. John'un Büyük Çaresizliği

John'un saltanatının üçüncü fazı, kıtada kaybettiği mülklerini geri alma umuduyla giriştiği ve İngiltere'yi hem siyasi hem de mali açıdan sarstığı 1205-1214 arasındaki aralıklı savaş dönemidir. John bir yıl boyunca Normandiya'nın kaybına vereceği askeri cevabı düşündü. Akitanyalı Eleanor'un 1204'teki ölümü Philip'in o yöne doğru genişlemesinin önündeki yasal engeli kaldırdığından, mantık Poitou'ya yapılacak bir seferi işaret ediyordu. Normandiya'yı temizledikten sonra Philip, William des Roches'u paralı askerlerden oluşan güçlü bir orduyla Poitou'nun işgaline gönderdi. William Des Roches oldukça erken bir başarı elde etti. La Rochelle limanı ile Niort Kalesi dışında tüm bölge kısa sürede Fransızların eline geçti. Saumur, Poitiers, Loudun, Chinon, Loches, Tours ve Amboise'ın hepsi Capetlerin elindeydi ve Philip fetihleri arasında bir zafer turu atarak bunun tadını çıkardı.[1328]

Philip, John'un karısı Isabella'nın mülkü olan Angoulême ve güçlü ve merkeziyetçi bir Fransız hükümdarı yerine, çok fazla müdahale etmeyecek uzak bir İngiliz kralını derebeyi olarak tercih ettiğini açıkça belirten Akitanya'ya bu aşamada dokunmak istemedi. Özellikle Akitanya'daki direniş sertleşmişti ve Angevinlerin kıtadaki diğer

[1327] Powicke, 1961, s. 306.
[1328] McLynn, 2008, chpt. 14.

mülklerini kaybetmesi, kendi zenginliği olan Akitanya'yı çok olumsuz etkilememişti. John, Philip'in bu duraksamasını ve Akitanya'nın direnç göstermesini değerlendirmeye karar verdi. İngiltere'den 28.000 Mark toplandı ve para, John'un Normandiya çıkarması için 30.000 Akitanya sadık askerini hazırlamak ve donatmak için Bordeaux'ya gönderildi. Ancak John şimdi Richard faktörüyle tersinden karşı karşıyaydı. İngiltere, çok sevdiği Akitanya uğruna onu ihmal eden Richard için ne kadar önemliyse, aynı şekilde Akitanya da şimdi Güneybatı Fransa'da büyük bir girişim için kan ve hazine dökmeleri istenen İngiliz baronları için o kadar önemliydi. Onlar için asıl mesele Normandiya'ydı. Birçoğunun Normandiya'da, John orada bir yeniden fetih savaşı başlatmazsa geri dönüşü olmayacak şekilde kaybedileceği kesin görünen toprakları vardı. Bu durumdan en çok etkilenen ve Normandiya'ya sefer düzenlenmesi için en şiddetli baskıyı yapanlar, birkaç malikâneye sahip olan daha küçük soylulardı.[1329]

John ve baronlarının 1205 yılında Philip'e karşı izlenecek strateji konusunda ciddi bir anlaşmazlık içinde oldukları açıktır ve bazı araştırmacılar anlaşmazlığın askeri konuların ötesine geçtiğini, 1215'in ana hatlarının çoktan görüldüğünü söylemektedir, ki oldukça haklıdırlar. Normandiya'da büyük topraklara sahip üç büyük lord, Chester, Pembroke ve Leicester, Philip Augustus ile özel bir anlaşmaya vararak John ile çatışmaya giden yolu açtılar. Philip, her birinden beş yüz mark ödeme karşılığında, bir yıl ve bir gün boyunca mülklerine el koymamayı veya kamulaştırmamayı kabul etti. O zamana kadar bunlar hala onun kontrolü altındaysa, ona bağlılık yemini edeceklerdi.[1330] Normandiya'nın John tarafından hızlı bir şekilde yeniden fethedilmesi ya da Philip ile kalıcı bir anlaşma yapılması gerektiği ve bu çözümün sadece zaman kazanmak için olduğu açıktı. John, üçlünün Philip'le yaptığı geçici anlaşmayı isteksizce kabul etti ve Chester ve Leicester kontları yeniden fetih savaşını beklediler. Pembroke Kontu William Marshal'ın durumu ise farklıydı. Kendisini uzun zamandır mesh edilmiş krallarla üstün olmasa da eşit görüyordu ve bir şekilde her iki krala da sadakat borcu olan ve iki efendiye hizmet eden bir anlaşma yapmayı umuyor gibi görünüyordu. William Marshal Normandiya yerine Akitanya'ya sefer yapılmasını önerenlerin başına geçti ama aynı zamanda John

[1329] Aynı yer.
[1330] WM, II, s. 151.

Normandiya'yı yeniden fethetmezse büyük kayıplar yaşayacak olan baronlar William Marshal'a bozuldular ve John'a onun güvenilmez, aşırı güçlü bir tebaa olduğu yönündeki fitne sözlerini fısıldadılar.[1331]

1204-05 kışı olağanüstü sert geçmişti. Noel'den sonra Thames nehri donmuş, kar ve buz öyle bir zarar vermişti ki, kaya gibi sert topraklar Mart ayının sonlarına kadar sürülememişti. Bu kıtlık korkusu baş gösterdi. Batıl inançlara sahip olanlar, Tanrı'nın John'u günahları yüzünden Normandiya'yı elinden alarak cezalandırdığını ve şimdi de gazabını İngiltere'ye doğru genişlettiğini söylüyordu.[1332] Oysa 1204 yılındaki asıl sorun hiper-enflasyondu. John'un hükümdarlığından önceki on yıllarda fiyatlar sabit kalmıştı. Fakat 1199'da tahta geçmesinden bu yana fiyatlar fırlamış, sadece 5 yıl içinde iki katından fazla artmıştı. Bunun bir nedeni, birçok kronikte bildirilen ve gıda fiyatlarında artışa yol açan sert iklim koşullarıydı. Bir diğeri ise sikke kalitesinde algılanan düşüştü. İngiltere her zaman, Norman Fethi'nden kısa bir süre sonra ağırlığı ve inceliği sabitlenen[1333] gümüş paralarıyla gurur duymuştu. Ancak John'un hükümdarlığı döneminde ağırlık belirgin bir şekilde farklılaşmıştı. 1204 sonbaharında durum o kadar vahim bir hal almıştı ki John ve bakanları harekete geçmek zorunda hissettiler ve ülke çapında bir reform başlattılar. Kraliyet normalde her kuşakta tedavüldeki tüm sikkeleri geri çağırır ve yeniden basardı, ancak bu genellikle kâr elde etmek amacıyla yapılırdı. Güveni yeniden tesis etmek için tek emsal, I. Henry'nin 1124'teki acımasız yeniden sikke basımı olmuştu. Kral sadece parasının tamamen değiştirilmesini değil, aynı zamanda her biri sağ elini ve cinsel organını kaybetmeye mahkûm edilen tüm sarraflarının sakatlanmasını emretmişti. John'un 1204'teki önlemleri bu kadar acımasız değildi. Sadece 9 Kasım'da, ertesi yıl 13 Ocak'tan sonra hiç kimsenin standartların altında sikke bulunduramayacağını ilan etmişti. Bu tarihten sonra böyle bir paraya sahip olduğu tespit edilen herkesin parası delinecek ve kralın kendi kullanımı için el konulacaktı. Fakat yeni, daha ağır sikkeler 1205'in başında basılmaya başlanmış olsa da, eski sikkelerin yeni standarttan sekizde birden daha hafif olmadıkları sürece tedavülde kalmalarına izin verildi. Sonuç olarak,

[1331] Aynı yer.
[1332] Coggleshall, s. 151.
[1333] Eski İngilizcede "sabit" anlamına gelen "steor" kelimesi İngiliz para birimi olan Sterling kelimesinin kökenidir. Paul Latimer, "The English Inflation of 1180-1220 Reconsidered", Past and Present, No. 171, 2001, ss. 3-29.

para biriminin yarısından fazlasının gerçekten değiştirilmemiş olması mümkündür. Böylece tam bir yeniden sikke basımının yaratacağı kargaşadan kaçınılmış oldu.[1334]

Fakat John'un sorunları bununla da bitmiyordu. O ve baronları en rasyonel askeri tepkiyi tartışırken, Philip Augustus'un Manş Denizi'nin diğer yakasında boş durmadığı bir gerçekti. Philip'in İngiltere'yi istila etme ihtimali gerçekti ve John'un gizli paranoyasını ve panik eğilimini harekete geçirerek derinden rahatsız ediyordu. Ocak 1205'te Londra'da toplanan bir konseyde John, krallığın savunulması için tüm krallığın dev bir komün halinde örgütlenmesine ve 12 yaşın üzerindeki herkesin komüne bağlılık yemini etmesine karar verdi. Her ilçeye ve "Hundred'a" zaptiyeler atanacak ve bunlar eyaletin baş zaptiyelerinin yönetimi altında hizmet verecek ve onların emri altında askerlerini getireceklerdi. Komüne karşı görevlerini yerine getirmeyen herkes halk düşmanı olarak kabul edilecekti.[1335] Ulusal savunma için bir kota sistemi benimsendi. 9 Şövalye donatılacak ve onda biri günde 2 Şilin ödeyecekti. Düşman İngiliz kıyılarına çıktığında silahlanmaya koşmayanlar en ağır cezalara çarptırılacaktı. Toprağı olanlar sonsuza dek mirastan mahrum bırakılacak, olmayanlar ise ebedi köleliğe mahkûm edilecekti. Kralın açık izni olmadan hiçbir geminin İngiliz limanından ayrılmasına izin verilmiyordu.[1336] John'un sadakat yeminleri ve ihanet için ağır cezalar konusundaki ısrarının asıl sebebi, kendi baronlarının ihanetinden çekinmesiydi ve kral ile baronlar arasındaki güven eksikliği 27-29 Mart 1205'te Oxford'da yapılan bir konseyde ortaya çıkmıştı. John bir kez daha baronlarının itaat yemini etmelerinde ısrar etti ve baronlar da bunu kabul ettiler. Fakat yeminden önce John'u, "onların tavsiyesiyle" krallığın haklarını gücünün yettiği kadar koruyacağını kabul etmeye zorladılar.[1337] Bu sadece karşılıklı güven eksikliği değil, sanki Magna Carta öncesi bir ön provaydı.

John, 1205 yazının başlarında Philip'in İngiltere'yi işgal etmeyeceğinden giderek daha fazla emin olmaya başlamıştı. Philip'in tüm askeri eylemleri orta ve güney Fransa'da yoğunlaşmış görünüyordu. Bu nedenle John, Fransızlara karşı ikili bir

[1334] Aynı yer.
[1335] Gervase,II, s. 96-97.
[1336] Coggleshall, s. 148-149.
[1337] Gervase, II, s. 97-98.

saldırı düzenlemek için mümkün olan tüm kaynakları kullandı.[1338] İlk sefer Poitou'ya yönelikti ve John'un gayrimeşru oğlu Geoffrey tarafından komuta edilecekti. Seferin başlangıç noktası Devon'daki Dartmouth olacaktı. Bu arada Portsmouth'ta çok daha büyük bir ordu ve donanma toplanıyor, Manş Denizi'ni geçip Normandiya'ya çıkarma yapmaya hazırlanıyordu. Bu şekilde öngörülen kıskaç stratejisi muazzam bir organizasyon, planlama ve lojistik becerisi gerektiriyordu. Yılın gelirinin dörtte biri yalnızca askeri ve donanma hazırlıklarına harcanmıştı.[1339]

Tüm krallık, savaş için maksimum kapasiteye çıkarılmış bir krallığın görüntü ve sesleriyle yankılanıyordu. Arabalar ve at arabaları ülkenin dört bir yanından güney sahillerine doğru akıyordu. Pastırma, geyik eti, yün, yelken bezi, odun ve demir gibi gemilerden yaylı tüfeklere kadar her şeyin imalatında kullanılmak üzere malzeme taşınan arabalarla ülke devasa bir gezici panayırı andırıyordu. Gervase, John'un hazırlıklarının Richard'ın Haçlı seferi hazırlıklarını bile gölgede bıraktığını kaydetmişti.[1340] Kronik yazarlarının abartılarını bir kenara bıraksak bile, 1205'te John'un İngiliz tarihinde görülmüş en büyük kuvveti topladığı açıktır. Toplamda 30.000 kadar adam vardı ve hepsinin kralla birlikte denizden gitmeye hazır ve istekli olduğu iddia ediliyordu.[1341] Mayıs ayında Northampton'da kara kuvvetlerinin ön içtimasını yaptı, tatmin olduğunu ilan etti ve ayın son günü Solent'teki Porchester Kalesi'ne vardı. On gün boyunca Porchester ve Portsmouth arasında gidip gelerek filo hazırlıklarını denetledi, ardından 9 Haziran'da her şeyin kendisini tatmin edecek şekilde yapıldığını ve büyük girişim için hazır olduğunu duyurdu. Fakat baronlarından yeterli desteği alamayan, dahası, kıtadaki topraklar için Philip'e bağlılığını bildiren William Marshal ile tartışmaya giren John bu girişimi ertelemek zorunda kaldı.[1342]

John 1206'nın ilk aylarında yeni diplomatik bağlar kurmak ve kalpleri kazanmak için kuzey İngiltere'de kapsamlı bir tura çıktı ve kuzeyli lortlardan başarılı bir şekilde destek topladı. Güzergahı onu önce Yorkshire'a, ardından Cumberland, Lancashire

[1338] Pipe Roll 7 John, s. XVIII-XX.
[1339] Aynı yer.
[1340] Gervase, II, s. 98.
[1341] Coggleshall, s. 154.
[1342] Seel, 2012, s. 65-66; McLynn, 2008, chpt. 14.

ve Cheshire'a götürdü.[1343] Bir yıl önce ertelenen Normandiya seferinden daha az görkemli olsa da, savaş gemileri ve nakliye araçlarından oluşan başka bir donanma toplamayı başarmıştı. Buluşma yeri yine Portsmouth'tu ama bu kez baronların ayak sürümesi söz konusu değildi. Çünkü onunla birlikte yola çıkan lordlar büyük ölçüde, etkili bir şekilde uzlaştırdığı kuzey baronlarıydı.[1344] John ve ordusu 29 Nisan'da zorlu bir filoyla La Rochelle'e doğru yola çıktı ve 7 Haziran'da oraya vardı.[1345]

1206 Seferinin üç ana amacı olduğu anlaşılıyor. İlki, Poitou'daki Angevin davasını güçlendirmek, ikincisi, kralın kayınbiraderi Kastilyalı Alfonso'nun ilerlemesini engellemek ve son olarak daha sonraki bir zamanda çok daha büyük bir istilayı kolaylaştırmak için kuvvet ve bilgi toplamak. Bu amaçlardan ilki, John'u Poitiers'e kadar yarı yolda bırakan ve Niort Kalesi üzerinden geçerek kale savunucularının davasına olan bağlılığını derinleştiren bir yürüyüşle çabucak başarıldı. İkinci amaç olağanüstü bir başarı kazandı. Doğu Gaskonya'daki müstahkem Montauban kasabasının birçok düşmanını barındırdığını öğrenen John, burayı kuşattı. Kasaba 1 Ağustos'ta on beş gün sonra John'a teslim oldu ve Wendover'ın "Şarlman'ın bile yedi yıllık bir kuşatmadan sonra Montauban'a boyun eğdiremediğini" kaydetmesine neden oldu.[1346] Bu, Kastilyalıları Gaskonya'dan sürmek için yeterliydi. Bundan sonra John Poitou üzerinden kuzeye yöneldi ve Aimeri de Thouars'ı bir kez daha John'u desteklemeye ikna etmek için yeterince etkileyici bir eylem olan Berry'ye girdi. Ardından John Anjou'ya doğru ilerledi ve Eylül ayının ikinci haftasında Angevin İmparatorluğu'nun eski kalbi olan Angers'de sarayını topladı. Buradan Maine sınırına yapılan bir akın Philip Augustus'u müzakere masasına oturtmaya yetti. 26 Ekim'de iki yıl sürecek bir ateşkes kabul edildi. John bunun, amaçlarından üçüncüsü olan daha kapsamlı bir fetih için gerekli olduğunu bildiği daha büyük kaynakları harekete geçirmek için yeterli zamanı sağlayacağını tahmin ediyordu.[1347]

John'un 1206'dan itibaren Philip Augustus'u devirmek için gereken strateji konusunda kafasının net olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, biri muhtemelen Paris'e kadar ilerleme niyetiyle kuzey Fransa topraklarına, diğeri Poitou bölgesine olmak

[1343] Pipe Roll 8 John, s. XVIII.
[1344] Wendover, III, s. 182.
[1345] Seel, 012, s. 67.
[1346] Wendover, III, s. 219.
[1347] Seel, 2012, s. 67-69.

üzere eşzamanlı saldırılar düzenlemeye karar verdi. Böylece Philip'i iki cephede birden savaşmaya zorlayacak ve kuzeyden saldırarak 1205'te eli kolu bağlı oturan baronları yatıştıracaktı. John kuzeydeki saldırıyı gerçekleştirmek için Capet karşıtı bir koalisyon oluşturmaya koyulurken, kendisi de 1206 seferinde elde edilen başarıyı genişletmeye kararlı bir şekilde güneyde bir kuvvete liderlik etmeye hazırladı. Turner, 1214'te kendini tüm çıplaklığıyla gösteren tüm planın "*bir İngiliz ya da Fransız hükümdarı tarafından tasarlanan en büyük askeri operasyon*" olduğunu ve sefer hazırlıklarının "*büyük ölçekte bir planlama kapasitesini gösterdiğini*" iddia etmektedir.[1348]

Bu hazırlıkların önemli bir kısmı, Capet karşıtı bir koalisyonun inşasına yardımcı olmak, gemiler inşa etmek ve donatmak ve paralı askerler kiralamak için gerekli olan 1214 itibariyle tahminen 200.000 Mark gibi büyük miktarda bir meblağın toplanmasıydı. John'a bu koalisyonun kurulmasında Philip'in eylemleri önemli ölçüde yardımcı oldu. 1211-13 yıllarında, Normandiya'yı aldıktan sonra belki de kendine aşırı güvenen Philip, Boulogne Kontu Renaud ve Flandre Kontu Ferrand'a ait toprakları ele geçirdi. Bu acımasız fırsatçılık eylemlerinin bir sonucu da, Alçak Ülkeler'in bu önemli prenslerinin John'un kampına itilmesiydi.[1349] John, Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki değişen olaylardan da faydalanıyordu. Yeğeni Otto, rakibi Swabia Dükü Philip'in öldürülmesi üzerine, nihayet 1209 yılında Papa III. Innocent tarafından imparator olarak taçlandırılmıştı. İttifakı sağlamlaştırmak için John Otto'ya büyük miktarlarda para gönderdi. Otto'nun konumu 1211 gibi erken bir tarihte aforoz edildiği için çok sağlam değildi ve Philip Otto'nun rakibini destekliyordu fakat John'un koalisyonu yine de amacına ulaşmak için yeterince sağlam görünüyordu.[1350]

Fakat 1212'de Galler'deki ani bir isyanın ardından İngiltere'de ciddi bir komplonun ortaya çıkması, John'un istila planlarının askıya alınması anlamına geliyordu. Kralın emellerine bir başka engel de 1213'te baronların bir kısmının feodal görev sürelerinin Poitou'da hizmet etmek zorunda olmadıkları anlamına geldiğini iddia etmeleriyle

[1348] Turner, 2009, s. 98.
[1349] John W. Baldwin, *The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, Oxford 1991, s. 204.
[1350] Warren, 1978, s. 208.

ortaya çıktı. İngiltere'deki bu gelişmelere ek olarak, Philip'in istila etmek üzere olduğuna dair ani ve gerçek bir korku vardı. Papalığın desteğini alan Philip, aforoz edilmiş bir krala karşı haçlı seferi başlattığını iddia edebiliyordu. Ancak John, Mayıs 1213'te papalığa boyun eğerek düşmanının yelkenlerini suya indirdi. Ardından, saldırının en iyi savunma şekli olduğu ilkesiyle hareket eden John, üvey kardeşi Salisbury Kontu William Longespée komutasındaki 500 gemilik filosunu yola çıkardı. Filo, 30 Mayıs'ta Bruges'e kısa bir mesafede bulunan Damme açıklarında demirlemiş olan Fransız filosunu yok ederek olağanüstü bir başarı elde etti. Yaklaşık 1.700 ağır yüklü Fransız gemisinden üç yüzü akıntıya kapılmış, yüz kadarı da yağmalanmış ve ateşe verilmişti. Kalan gemilerini güvenli bir yere götüremeyen Philip, düşman eline geçme riskini göze almaktansa onları yakma kararı aldı. Ganimet oldukça büyüktü. Warren, "denizcilik tarihiyle bu kadar gurur duyan bir ulusun John'u daha fazla onurlandırmamış olması şaşırtıcıdır" demektedir.[1351]

Nihayet 1214 yılının başlarında John komutasındaki seferin ana gövdesi yola çıktı. Coggeshall'a göre, "az sayıda konttan, ama sonsuz sayıda düşük sınıf servet sahibi askerden" ve "hesaplanamaz bir altın, gümüş ve değerli taş hazinesinden" oluşuyordu. Kral 15 Şubat'ta La Rochelle'e vardı ve bundan sonra, hızlı bir şekilde seyahat ederek ve sadece üç günlük bir kuşatmadan sonra Milécu Kalesini alarak Angevin otoritesini sağlamlaştırmayı başardı. Ayrıca Mervant ve Vouvant'taki Lüzinyan kalelerini de ele geçirdi ve daha sonra kızı Joan'ın Hugh de Lüzinyan'ın oğlu Hugh ile evlenmesini sağlayarak bu eski düşmanlarının bağlılığını güvence altına aldı. Güneybatı topraklarını böylece güvence altına alan John, Poitou'nun hemen kuzeyindeki topraklarda dolaştığı bildirilen Fransız ordusunu savaşa çekmek niyetiyle kuzeye doğru ilerledi. Nantes'da John'un önemli esirler aldığı önemli bir karşılaşmayı kazandıktan sonra Angers şehri teslim oldu ve Anjou senyörü William des Roches, Roche-au-Moine'deki yeni kalesine çekildi. John usulüne uygun olarak kuşatmayı başlattı ve kale düşmek üzereyken, Philip'in oğlu Louis kaleyi kurtarmak için yürümeye başladı.[1352]

[1351] Warren, 1978, s. 125.
[1352] Seel, 2012, s. 70.

John'un bu noktaya kadarki başarısı olağanüstüydü ve böylece ona Fransız kuvvetleriyle güvenle çarpışabileceği bir platform sağlamıştı. Ancak Louis yaklaştıkça Poitievin baronları, Ameri de Thouars'ın komutasında eriyip gittiler.[1353] Şaşırtıcı şekilde Poitevinlerin John'un savaşa hazır olmasından rahatsız olmuşlardı. Wendover, Poitou baronlarının meydan savaşına hazır olmadıklarını söyleyerek kralı takip etmeyi reddettiklerini ileri sürmektedir. Muhtemelen savaşta yenilirlerse Philip'in sert bir intikam peşine düşeceğini düşünüyorlardı. Wendover, "*Kral, Poitou soylularının alışılmış ihanetlerini çok iyi bildiğinden, kalenin* [Roche-au-Moine'in] *ele geçirilmesi neredeyse kesin olmasına rağmen, büyük bir sıkıntı içinde kuşatmadan çekildi*" diye kayıt düşmüştü.[1354] Temmuz'un ilk haftasında İngiliz kralı La Rochelle'e geri döndü ve aşılamaz bir yapısal sorunla karşı karşıya olduğunu fark etmeye başladı.

Bu arada, Nisan sonlarında Philip, Salisbury Kontu, Boulogne ve Flanders Kontları ve John'un yeğeni Kutsal Roma İmparatoru Otto'nun istilasıyla başa çıkmak için kuzeye çekilmişti. Ancak Angevin davası için feci sonuçlar doğuran Otto, kuvvetlerini Temmuz ayının üçüncü haftasından önce toplamadı ve böylece Philip'e ordusunu organize etmesi için zaman kazandırdı. Ordular 27 Temmuz'da Bouvines'de karşılaştı. Bradbury bu savaşı "Avrupa tarihindeki en belirleyici ve önemli savaşlardan biri" olarak nitelendirir. Söz konusu olan Fransa ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun, dolaylı olarak da İngiltere ve Angevin İmparatorluğu'nun geleceği ile Flandra ve Boulogne kontluklarıydı.[1355] Fransızlar ve rakipleri Bouvines'de üç ana tümen oluşturdular. İlki savaş alanının batısında, diğeri ise doğusunda dizildiler. Philip, diğerlerinin yanı sıra William des Roches ile birlikte Fransız kuvvetlerinin merkezindeydi. Fransız kralının solunda Dreux'deki akrabaları, sağında ise Borgonya Dükü ve Senlis Piskoposu Guérin de Glapion'un komutasındaki kuvvetler yer alıyordu. Philip'in tam karşısında Otto vardı. Otto'nun sağında Boulogne Kontu Renaud ve William Longespee; solunda ise Flandra Kontu Ferrand vardı. J. W. Baldwin yakın zamanda Fransızların yaklaşık 1.300 şövalye ve 4.000 ila 6.000 piyade, müttefiklerin ise 1.300 ila 1.500 şövalye ve 7.500 piyade ile

[1353] Warren, 1978, s. 222.
[1354] Wendover, II, s. 298.
[1355] Bradbury, 2013, s. 304.

savaştığı sonucuna varmış olsa da, orduların toplam büyüklüğüne ilişkin tahminler önemli ölçüde farklılık göstermektedir.[1356]

Philip'in kendisi bir noktada attan düşmüş olsa da, nihai sonuç Fransızlar için ezici bir zafer olmuştu. Esirler arasında Boulogne ve Flandra Kontlarının yanı sıra Salisbury Kontu William Longespee de vardı. Otto savaştan kaçmıştı. Eylül ayında John'un, bir anda Fransız tarihinin en başarılı kraliyet komutanı haline gelen Philip ile ateşkes yapmaktan başka seçeneği yoktu. Philip büyük bir zaferle neredeyse tüm düşmanlarını ya yok etmiş ya da ciddi şekilde zayıflamıştı. Ekim ayında İngiltere'ye geri dönen John, baronların hoşnutsuzluğuyla karşılaşacağını biliyordu.[1357] Artık Bouvines'den Runnymede'e oldukça kısa bir yol vardı.

5.3. "Dinsiz" John

1066 Hastings Savaşı'yla kurulan Anglo-Norman devleti ve II. Henry'nin İngiliz tahtına çıkmasıyla başlayan Plantagenet Hanedanının istisnasız tüm yöneticileri Kilise ve din adamları ile kavga etmişlerdi. Paranoyası ile meşhur John'un da bundan münezzeh olmasını beklemek abes olacaktır. 1198'de Göreve gelen ve XI. yüzyılın sonlarında VII. Gregory tarafından başlatılan reform sürecini yeniden canlandırarak papalığın otoritesini yeniden sağlamlaştırmaya ve genişletmeye çalışan Papa III. Innocent'in (ö. 1216) John ile ilişkileri aslında kötü başlamamıştı. Aslında John, Gloucesterlı Isabella ile olan evliliğini feshetmek istediğinde, Normandiya ve Akitanya'da papalık adına hareket eden piskoposlardan oluşan kurullar tarafından hızlı ve sorunsuz bir şekilde başarılmıştı. Bu din adamları meseleyi papalığa havale etme gereği duymadılar ve John, Philip Augustus'un ikinci evliliğini iptal ettirmek istediğinde karşılaştığı zorluklarla karşılaşmamıştı. Dahası, John'un saltanatının başında Kutsal Roma İmparatorluğu'nun veraset sorunu papalık ile İngiliz kraliyeti arasında bir çıkar birliği yarattı. Innocent, gözden düşen Philip Augustus'un desteklediği aday Hohenstaufen'li Philip'e karşı John'un yeğeni Brunswick'li Otto'nun Kutsal Roma İmparatoru olarak seçilmesini sağlamaya çalıştı. Hatta John'un aforoz edilme sürecini başlatan Canterbury seçim krizi ivme kazanırken bile, John'un adayı,

[1356] Baldwin, 1991, s. 218.
[1357] Bradbury, 2013, s. 312.

Peter des Roches'un 1205'te Winchester'a tartışmalı bir şekilde seçilmesi papalık tarafından onaylanmıştı. Fakat yine de gerginlikler de vardı. John'un 1200'de imzalanan Le Goulet Antlaşması'na göre Otto'yu desteklememe sözünün Innocent ile ilişkilerini olumsuz etkilemiş olabileceğini tahmin edebiliriz. Keza İrlanda Lordu olduğu dönemde John, 1198'de ve 1202'de Dublin Başpiskoposunu sürgüne zorlayarak Innocent'i kızdırmıştı. Innocent'in 1202-5 Normandiya olaylarına verdiği tepki daha da zarar vericiydi. Papa, Philip Augustus'u kınamayı reddetmiş ve Fransız kralının eylemlerinin "ratio peccati" (günahın doğası) ile haklı gösterilebileceğini belirtmişti.[1358]

John'un papalık nezdindeki zayıflayan konumu Normandiya'daki Seez Piskoposluğundaki olayları da açıklamaktadır. Mevcut piskoposun 1201'de ölümünden sonra Seez'deki keşişler John'a danışmadan kendi aralarından biri olan Sylvester'i seçmeye çalıştılar. Bunu öğrenen John, kendi adayı olan Lisieux dekanının seçilmesinde ısrar emişti. Fakat sonunda, "kendisinin ve topraklarının onuruna ve özgürlüğüne aykırı" olmasına rağmen Sylvester'ın seçilmesini kabul etmek zorunda kalmıştı.[1359] Konumuna güvenen bir John buna asla izin vermezdi. Turner, bu sonucun Papa'yı, Canterbury'de Stephen Langton'ı kabul etmesi için krala baskı yapabileceğine ikna etmiş olabileceğine inanmaktadır.[1360] Ardından, 1205 yılının başlarında Norman piskoposlar Philip'e sadakat gösterip göstermemeleri konusunda papalıktan talimat istediklerinde, papa onlara yasaların ve geleneklerin gerektirdiğini yapmalarını söyleyerek yanıt verdi. Cheney'ye göre bu, "otoritenin terk edilmesi, törensel bir el yıkama" anlamına geliyordu.[1361] Harper-Bill papalığın bu davranışının, John'un Canterbury Başpiskoposluğu için uzun süredir Paris'te bulunan Langton'ı reddetmesinde katkıda bulunan bir faktör olabileceğini savunmaktadır.[1362]

Canterbury Başpiskoposu ve John'un Şansölyesi Hubert Walter 13 Temmuz 1205'te öldü. Matthew Paris'e göre John, "Şimdi ilk kez İngiltere'nin Kralı oldum" diye

[1358] Seel, 2012, s. 100-101.
[1359] Christopher Harper-Bill, "John and the Church of Rome", King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), Woodbridge 1999, s. 303.
[1360] Turner, 2009, s. 112.
[1361] C. R. Cheney and W. H. Semple (Eds). Selected Letters of Pope Innocent III, Thomas Nelson and Sons Ltd, London and New York 1953. Akt. Seel, 2012, s. 101.
[1362] Harper-Bill,1999, s. 301.

haykırmıştı. 15 Temmuz'da kral bizzat Canterbury'ye geldi ve hiç kuşkusuz kilise rahiplerine, Walter'ın halefi olarak en sevdiği aday olan Norwich Piskoposu ve kraliyet sekreteri John de Gray'i seçmelerini beklediğini açıkça belirtti. Painter, İngiltere'de Kral John'un John de Gray'e güvendiği kadar tamamen ve tutarlı bir şekilde güvendiği başka bir adam olmadığını belirtmektedir. Ne var ki, John'un kendisinden önceki İngiltere yöneticilerinin yaptığı türden basit bir seçim olacağını tahmin ettiği şeyi zorlaştırmak için şimdi araya usul sorunları girmişti. Bu kez başpiskoposluk piskoposları Hubert'in halefinin seçimine katılma hakları olduğunu savundular. Bunun üzerine piskoposlar ve Canterbury Katedral Manastırı rahipleri Roma'ya başvurarak meseleyi çözmeye çalıştılar. Bu arada, John'u ve piskoposları saf dışı bırakmak isteyen bir grup keşiş, gizlice kendi alt papazları Reginald'ı seçmişti. Bunu öğrenen John, Canterbury'ye gitti ve tipik Angevin otoritesini ortaya koydu. 11 Aralık 1205'te onun huzurunda, piskoposların rol almadığı bir süreçte, keşişler oybirliğiyle John de Gray'i başpiskopos seçtiler. Artık yapılması gereken tek şey, giderek bir formaliteye dönüşen bu işlemin Papa tarafından onaylanmasıydı.[1363]

Fakat kendisi de hukukçu olan Papa Innocent, her iki seçimin de geçerli olmadığı sonucuna vardı. Aralık 1206'da Papa, Canterbury'den yeni bir keşiş heyetiyle Roma'da bir araya geldi ve onlardan hemen orada yeniden oy kullanmalarını istedi. Reginald ve John de Gray arasında eşit olarak bölündüklerinde, Innocent kendi adayı Kardinal Stephen Langton'ın seçilmesinde ısrar etti ve keşişlere John'dan korkmamalarını çünkü apostolik makamda yapılan seçimlerde prenslerin rızasının beklenmesinin adet olmadığını söyledi. Bu, John'un tepkisinin tahmin edilebilir olduğu "buyurgan" bir duruştu.[1364] Bu sonucu öğrenen John son derece öfkelendi ki, bu tepkinin seleflerinden herhangi biri tarafından da benimseneceği kesindi.[1365] Kral şimdi şövalyelere Canterbury'ye gidip rahip ve keşişlerin krallıktan ayrılmalarını söylemelerini emretti. Innocent'in eylemi İngiltere kralının siyasi otoritesine hayati bir tehdit oluşturan bir meseleyi gündeme getirmişti. Başka bir deyişle, papa bir savaş başlatmıştı.

[1363] Seel, 2012, s. 101-102.
[1364] Barlow, 1999, 332.
[1365] Wendover, I, s. 240.

Savaş sadece tehlikede olan ilke nedeniyle değil, aynı zamanda seçimi İngiliz kralı için tamamen kabul edilemez olan Langton'un kişiliği nedeniyle de kaçınılmazdı. Bir İngiliz ve ünlü bir öğretmen olan Langton, belki de otuz yıldır Paris'te ikamet ediyordu ve bir süredir Philip Augustus'un himayesinden yararlanıyordu. John, ayrıcalıklı otoritesinin gasp edildiği hissine ek olarak, şimdi de en büyük düşmanının yaratığı olan "Fransızlaşmış" olarak gördüğü bir kişiyi krallığına kabul etmesinin beklendiğini düşündü. John bu nedenle Innocent'a, düşmanlarının arasında çokça yaşamış olması dışında Langton hakkında hiçbir şey bilmediğini beyan etti. Langton'ın Canterbury Başpiskoposu olarak krallığın en büyük baronlarından biri olarak yetki sahibi olacağı, kralın konseyinde oturacağı ve bir kilise adamı olarak temel işlevini yerine getireceği gerçeği John'un endişelerini daha da artırdı.[1366]

Ocak 1207-Haziran 1207 arasında geçen altı ay boyunca, Innocent, John'un Langton'ın seçimini onaylayacağı umuduyla beklerken, fırtına öncesi sessizlik gibi uğursuz bir his vardı. John onu reddetti. Carpenter'a göre, "selefleri de aynı şeyi yapardı."[1367] Başka hiçbir kral kendi seçtiği bir başpiskoposu elde edememişti. Sonunda boşuna beklediğini anlayan Innocent, Langton'ı 17 Haziran 1207'de Viterbo'da takdis etti. Üç hafta sonra John, Canterbury papazlığının mülklerini ele geçirdi. Savaş başlamıştı. Innocent şimdi John'un Langton'ı kabul etmek zorunda kalacağı araçları, onu ilahi buyruğa boyun eğmeye zorlayacak bir mekanizma tasarlamaya koyuldu. Papalığın eylemlerini, her biri giderek daha çaresiz hale gelen bir dizi farklı yaptırım olarak algılamak mümkündür.[1368]

Innocent ilk olarak, 1207 yılının Ağustos ayından bir sonraki yılın Mart ayına kadar sürdürdüğü bir yaptırım olan gözdağına başvurdu. Ağustos ayında Ely, Londra ve Worcester piskoposlarını görevlendirerek, John'u, bebeklerin vaftizi ve ölmekte olanların günah çıkarması dışında hiçbir dini göreve izin vermeyen bir ihtiyati tedbir uygulamakla tehdit etti. Ardından, aynı yılın Kasım ayında, baronlara hitaben yazılan bir papalık mektupta, John'u "iyi insanların öğütlerini reddetmekten ve dinsizlerin öğütleriyle yürümekten kurtarmaları" için yalvarıyor ve John'un "daha akıllıca tavsiyeler alıp aklını başına topladığında, öğütlerinizin samimiyeti için sizi çok

[1366] Norgate, 1902, s. 127.
[1367] David Carpenter, The Struggle for Mastery: Britain 1066-1284, Penguin, London 2013, s. 275
[1368] Warren, 1978, s. 164.

değerli dostlar olarak göreceği" sonucuna varıyordu. Aslında baronlar, Innocent'in istediği olursa Kilise himayesinden elde ettikleri geleneksel çıkarların nasıl ihlal edilebileceği konusunda zaten tetikteydiler. Warren'ın ifadesiyle; "Papa'nın yabancıları içeri atmasına izin verilirse, baronların küçük oğulları için kanonluk ve piskoposluk elde etme umudu ne olabilirdi?" John bu nedenle duruşunun desteklendiğini hissetti ve 18 Mart 1208'de papanın emirlerini yerine getirecek herhangi bir kilise adamının mülküne el koymak üzere komiserler atandığını duyurdu. John, karşılık vermekten çekinmiyordu.[1369]

Papa Innocent, tehdit başarısız olunca, 24 Mart 1208'de yasağı (enterdi) fiilen ilan etti. Bu yasak ancak 2 Temmuz 1214'te kaldırıldı. Teorik olarak bu yasak ayinleri, evlilikleri ve kutsanmış topraklara gömülmeyi yasaklıyordu. Din adamlarına, sadece çocukları vaftiz etme ve ölmek üzere olanların günah çıkartma sakramentlerine devam etmelerine izin veriliyordu. Papalığın niyeti hiç şüphesiz İngiltere'deki dindarlara, halkına kutsal bir kıtlık yaşatmaktan sorumlu tutulan krallarına karşı bir kızgınlık duygusu aşılamaktı. Böylece aşağıdan papalığın taleplerini kabul etmesi için giderek artan bir baskı altına girecekti. Bu gerçekleşmedi. John'un yasaklama kararına ilk tepkisi Kilise topraklarına el koymak oldu. Din adamları fiilen greve gittiği için bu mantıksız değildi. Para cezası ödenmesi halinde bu topraklar iade edilecekti ve öyle görünüyor ki din adamlarının büyük çoğunluğu bunu ödedi. Tarihçiler fermanın etkisinin niteliğini tartışmaktadır, ancak mevcut fikir birliği; Kilise'nin işlerinin çoğunun neredeyse normal zamanlarda olduğu gibi devam ettiği ve bir dizi piskopos sürgüne gitmiş olsa da kilisenin rutin idaresinin durma noktasına gelmediği yönündedir. Roma'ya temyiz başvurusu yasaklanmış olsa da Kilise mahkemeleri çalışmaya devam etti ve dini festivaller yapılmaya devam etti.[1370]

Hüsrana uğrayan Papa III. Innocent, John'a son bir yıldırım daha fırlattı ve 8 Kasım 1209'da kralı aforoz etti. Yurtsuz John, şimdi de "dinsiz" John'du. Aforoz edilmiş biri olarak John'un kutsal ayinleri kabul etmesi yasaklanmıştı ve bu nedenle kiliseyle barışmadan önce ölmesi halinde ruhu tehlikeye girecekti. Daha da önemlisi, bu kararın potansiyel olarak önemli siyasi sonuçları vardı. Çünkü artık İngiltere'yi işgal

[1369] Aynı yer.
[1370] Turner, 2009, s. 119. Harper-Bill, 1999, s. 307.

etmenin bir Haçlı seferi anlamına geldiğini iddia edebilecek olan Philip Augustus'un herhangi bir saldırısını meşrulaştırıyordu. Warren'ın da belirttiği gibi, aforoz John'un tebaasının bağlılıklarını reddetmelerini gerektirmese de, peşinden gitmemeleri durumunda vicdanlarını koruyordu.[1371] 1211'de İngiltere'de Winchester Piskoposu Peter des Roches haricindeki diğer piskoposlar ya kıtaya kaçmış ya da yerlerine yenisi atanmadan ölmüştü. Yani ülkede sadece bir tane piskopos kalmıştı. Fakat daha küçük rütbeli din adamlarının kitlesel bir göçü söz konusu değildi. Aslında aforoz edilmek alışılmadık bir durum değildi ve John'un otoritesi bu cezadan çok az etkilenmiş gibi görünüyordu. Hatta 1211 yazında John, papalık elçisi Pandulf tarafından öne sürülen aşağıdaki uzlaşma şartlarını reddedebilecek kadar güçlü hissediyordu: Langton başpiskopos olarak kabul edilmeli, sürgündeki din adamlarının geri dönmesine izin verilmeli ve John tarafından el konulan Kilise mülkleri iade edilmeliydi.

Fakat 1212 yılının ortalarında John daha az güçlü bir konumdaydı. Kuzey Galler Prensi Llewellyn ile Philip Augustus arasında Temmuz ya da Ağustos 1212 başlarında yazılan kaygı verici bir mektupta Fransız Krallığı ile Kuzey Galler Prensliği arasında bir antlaşmadan bahsedilmektedir. Llewellyn sözlerine şöyle devam eder: "Ben ve varislerim, size ve varislerinize ayrılmaz bir şekilde bağlı olarak, dostlarınıza dost, düşmanlarınıza düşman olacağız".[1372] Llewellyn'in, aralarında Robert Fitz-Walter ve Eustace de Vesci'nin de bulunduğu hoşnutsuz İngiliz baronlarıyla işbirliği yaptığına ve John'u öldürmek için bir komplo hazırladıklarına dair kanıtlar da vardır. John 1212'de planladığı Fransa işgalini iptal etmek zorunda kaldı. Bu arada Otto da aforoz edilmiş olduğundan, papalık artık Philip Augustus'un müttefikleri olan Hohenstaufen'lere destek veriyordu. Bu gelişme Philip'in, İngiltere'yi başındaki "tirandan" kurtarmaya kararlı bir Haçlı gibi davranmasını sağlamıştı. Innocent muhtemelen son çare olarak, Philip Augustus aracılığıyla John'u görevden alma mektupları yayınlamakla tehdit ediyordu. Tüm bunların toplu etkisi, 1213'ün ilk aylarında John'un 1211'de reddettiği şartları kabul etmek için Roma'ya bir elçilik göndermesiydi. Ancak Papa'nın konumu daha fazlasını talep edebilmesi için yeterince güçlenmişti. Böylece, 15 Mayıs 1213'te

[1371] Warren, 1978, s. 165.
[1372] EHD III, s. 306-307.

John, İngiltere ve İrlanda'yı apostolik hükümdarlık altına alarak tımar olarak geri aldığı; papalığa yıllık 1.000 Mark vermeyi ve Langton'ı başpiskopos olarak kabul etmeyi kabul ettiği şartlara boyun eğdi. Yaklaşık iki ay sonra, 9 Temmuz'da Langton İngiltere'ye girdi. Winchester'da yapılan resmi bir törenle başpiskopos aforoz cezasını kaldırdı. Ancak Haziran 1214'te John'un sürgündeki din adamlarına ödenmesi gereken tazminatın bir kısmını ödemesinin ardından bu da kaldırıldı.[1373]

Canterburyli Gervase ve Wendoverli Roger gibi vakanüvisler, İngiltere'deki dini yaşamın, en azından burası din adamlarının takip edildiği ve kırıldığı bir ülke olduğu için, *enterdi* tarafından harap edildiğini haykırır. Örneğin Wendover, John'un, ferman nedeniyle büyük öfke duyarak, şeriflerini ve diğer bakanlarını İngiltere'nin dört bir yanına gönderdiğini, tüm rahiplere korkunç tehditler içeren emirler verdiğini, krallığı derhal terk etmelerini, din adamlarının, yolda seyahat ederken bulunduklarında atlarından sürüklendiklerini, soyulduklarını ve alçakça kötü muamele gördüklerini ve kimsenin onlara adalet uygulamadığını anlatır. Wendover, bir rahibi öldürmekten tutuklanan bir Galli için John'un, "benim bir düşmanımı öldürdü" demesi üzerine serbest bırakıldığını aktarmaktadır. Ancak kayıtlardaki kanıtların detaylı incelenmesi, John'un görünüşe göre yasaları olduğu gibi korumaya çalıştığını göstermekte ve bu tür hikâyeleri güvenilmez kılmaktadır. Benzer şekilde, Wendover'ın, John'un 1209 yılında Norwich Başdiyakozu Geoffrey'yi bir kurşun ağırlığı altında ezdirerek öldürttüğü hikâyesi de yakından incelenme sonucu çürütülmüştür. Aynı Geoffrey'nin 1225 yılında Ely Piskoposu olduğu artık genel olarak kabul edilmektedir.[1374] Kısacası, kroniklerde bulunan hikâyelere ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

5.4. Runnymede Yolu 1214-1215

John'un, kaybettiği kıta topraklarının geri alınmasındaki başarısızlığı ve Kilise'yle yaşadığı çatışmalar nedeniyle İngiltere 1212'den beri karışık bir durumdaydı. Bouvines'teki karşılaşmanın sonucu bunu daha da kötüleştirecekti. Askeri yenilgi neredeyse her zaman siyasi istikrarsızlığa neden olur John Ekim 1214'te Manş Denizi'ni geçerek geri dönerken, zayıflamış konumunun, yönetimine yönelik yeni

[1373] Seel, 2012, s. 104-105.
[1374] Warren, 1978, s. 13.

eleştirileri teşvik edeceğini ve kendisini eleştirenlerin harekete geçmek için cesaretleneceğini tahmin etmiş olmalıdır. Hoşnutsuz baronlar çeşitli şikâyetler etrafında toplanmışlardı ama bu adamlar John'un yönetim tarzına ve talep ettiği paralara özellikle içerlemişlerdi. Kıtadan dönen John'u bir iç savaş bekliyordu.

İç savaş bir Ortaçağ rejimi için pek de alışılmadık bir durum değildi ve İngiltere örneğinde de aslında gayet sıradandı. Nihayetinde Plantagenet Hanedanının kendisi de anarşi olarak adlandırdığımız bir "iç savaş" sonrasında yönetime gelmişti. İngiliz yönetiminde gerginliklerin yaşandığı önceki durumlarda, yönetimden memnun olmayanlar, meşru bir alternatif lideri desteklemişlerdi. Hem William Rufus'un hem de I. Henry'nin alternatifi Robert Curthose'du. Robert'ın oğlu William Clito, hem I. Henry'nin hem de 1120'de Beyaz Gemiz kazasında ölen oğlu William Atheling'in alternatifiydi. Matilda'dan memnun olmayanların alternatifi Stephen iken, Stephen tahta çıktıktan sonra ondan memnun olmayanların alternatifi Matilda ve Gloucesterlı Robert olmuştu. II. Henry zamanında ise memnun olmayanların alternatifleri Henry'nin oğulları Genç Kral Henry ve Genç Kral öldükten sonra Richard olmuştu. Her ne kadar John'un tahta çıkışı sırasında abisi Richard tarafından bırakılmış meşru bir varis olsa da, John tahtı kolay elde etmiş, sonrasında özellikle kıta topraklarında Arthur'la bir "iç savaşa" girişmişti. Fakat şimdi; John'un yönetiminden memnun olmayanların destekleyebileceği "meşru" bir hanedan üyesi yoktu. Aslında Arthur'un ortadan kaybolmasının ya da "öldürülmesinin" nedeni de tam olarak buydu. John'un oğulları henüz siyasi bağlılık göstermek için çok gençti. II. Henry'nin kızı Eleanor ile Kastilyalı VIII. Alfonso'nun birleşmesinden doğan Blanche ile evliliğinden dolayı tek olası hak sahibi olan Fransa Prensi Louis, sadece uzak bir akraba değil, aynı zamanda Fransız olduğu için henüz pek çok kişi tarafından hoş karşılanmıyordu. Bu koşullar altında isyancılar, mağduriyetlerini başarılı bir şekilde gidermek istiyorlarsa yeni bir yol bulmak zorundaydılar.

Baronların en büyük şikayeti John'un vergi ve maliye politikalarıydı. Yani İngiltere'de huzursuzluğun en büyük nedeni bizzat John'un kendisiydi. 26 Mayıs'ta Poitou'dan William des Roches'a mektup yazarak bir "*scutage*" başlatmasını emretti. Bu emrin zamanlaması önemliydi, çünkü John'un Lüzinyanlıların saygı ve sadakatini kabul etmesinden bir gün sonra yayınlanmıştı ve bu darbe kendisini güçlü ve

kendinden emin hissetmesine neden olmuştu.[1375] İhtiyacı olan tüm askeri desteğe sahip gibi göründüğünden, hizmet yerine ödeme talep ederek kendisine katılmayı reddeden İngiliz baronlarını kışkırtma riskini göze alabileceğini düşündüğü belliydi. Bu, para toplamakla ilgili olduğu kadar inatçıları cezalandırmakla da ilgiliydi. Yeni vergi, şövalye ücreti başına 3 Mark gibi o güne kadar talep edilen en yüksek oran olarak belirlendi.[1376]

Bu talep büyük bir anlaşmazlık yaratmıştı. Bazı baronların iddia ettiği gibi, Poitou'da askerlik hizmeti borcu yoksa bunun sonucu olarak "*scutage*" borcu da yoktu. Bu nedenle pek çok kişi ödeme yapmayı reddetti ve bazı durumlarda William des Roches şeriflere mallarına el koyma emri vererek karşılık verdi. Eustace de Vescy ve Robert Fitz-Walter bu şekilde haczedilenler arasındaydı. Kralın seferi La Roche-au-Moine'de sekteye uğradığında İngiltere'den yardım istemesine şaşmamak gerekir. Bouvines Muharebesi'nden sonra sefer çöktüğünde, anlaşmazlık isyana dönüşmesi kesin gibi görünen bir noktaya kadar arttı. John 16 Ağustos'ta iki ajanını İngiltere'ye geri göndermiş ve başyargıç ile yirmiden fazla güvenilir hizmetkârına "kalelerimizin ve şahsımızın korunması" konusunda gizli talimatlar vermişti. Bu adamların birçoğunun güney kıyısındaki kalelerin muhafızları olması, kralın istila olasılığından kısmen endişe duyduğunu göstermektedir. Ancak diğerleri Midlands ve kuzey bölgelerinin güvenliğinden sorumluydu. Des Roches 7 Eylül'de Northumberland şerifi Oldcotes'lu Philip'e bir mektup yazarak "duyduğu haberlere göre" kalelerini en iyi şekilde güçlendirmesi talimatını verdi.[1377]

John 13 Ekim'de İngiltere'ye döndüğünde, kalkış limanı olan Portsmouth'ta karaya çıkmamaya karar verdi ve bunun yerine uzak Devon'daki Dartmouth'a yanaşmayı seçti. Oradan hızla güney sahili boyunca Corfe'deki kalesine doğru ilerledi ve dört gün sonra tekrar yola çıkarak, Winchester ve Reading'den hızla geçerek 29 Ekim'de Londra'ya vardı. Kule'ye güvenli bir şekilde yerleştikten sonra diğer kalelerinin savunmasıyla ilgilenerek Corfe, Windsor ve Nottingham'a okçular gönderdi ve Marlborough'ya 20.000 arbalet gönderdi. Ancak kralın bariz korkularına rağmen, hemen bir hesaplaşma gerçekleşmedi. Baronlar haciz konusunda öfkeli olsalar da

[1375] Norgate, 1902, s. 210.
[1376] James C. Holt, Magna Carta, Cambridge University Press, Cambridge 2015, s 190.
[1377] Morris, 2015, s. 198.

henüz ayaklanmamışlardı. Bu noktada haczedilenlerden bazılarına mühlet verilmiş ve malları iade edilmişti. Robert Fitz-Walter 2 Kasım'da kralla görüşmüştü, bu da onun henüz amansız bir rakip olarak görülmediğini gösteriyordu. Buna karşın Eustace de Vescy'ye çok daha fazla şüpheyle bakılıyordu. Kraliyet ajanları Papa'ya Vescy'nin ortalığı nasıl karıştırdığını, kraliyet yargıçlarının çalışmalarını nasıl engellediğini ve krala karşı nasıl komplolar kurduğunu anlatıyorlardı. Papa'nın İngiltere'deki elçisi Tusculum'lu Nicholas, bu tür komploculara kınayan yazılar yayınlamıştı bile. Kral açıkça inisiyatifi ele almak ve ılımlıları kazanmak ve onları fanatiklerden ayırmak zorundaydı. Daha önce değilse bile Ekim sonunda, Kasım ortası için Londra'da büyük bir konsey toplamıştı.[1378]

Baronlarıyla uğraşmanın yanı sıra John'un Kilise ile de anlaşması gerekiyordu. Şubat ayında İngiltere'den ayrıldığında, din adamlarıyla mallarının yasak sırasında uğradığı zararlar konusundaki anlaşmazlık hâlâ çözülememişti. Tazminat istiyorlardı ve bu tazminat alınana kadar yasağın kaldırılmaması konusunda kararlıydılar. Ancak bu noktada Papa devreye girmişti. Değerlendirme konusundaki tartışmaların sonsuza dek sürebileceğini fark eden Innocent, John'un 100.000 mark ödemesine, tüm kanıtlar toplandıktan sonra artırılmasına ya da azaltılmasına karar verdi. İlkbaharda, kralın temsilcilerinin talebi üzerine daha da iyi bir anlaşma yaparak, John'un bu meblağın sadece 40.000 markını ödemesi halinde yasağın kaldırılabileceğini, geri kalanının ise altı aylık taksitler halinde ödeneceğini duyurdu. Böylece 1 Temmuz'da Tusculum'lu Nicholas, St. Paul Katedrali'nde büyük bir konsey topladı. Dinleyicilerine açıkladığı gibi, kral zaten 27.000 mark tazminat ödemişti ve Norwich ve Winchester piskoposları kalan 13.000 mark için güvence vermeyi kabul etmişlerdi. Papa'nın şartlarının yerine getirildiğini ilan eden elçi, yasaklama kararının sona erdiğini duyurdu.[1379] Çoğu insan için bu iyi bir haber sayılırdı. Dindar olmayanlar arasında bazılarının, Kilise'nin müdahalesi olmadan evlenmek mümkün olduğu için, uzun süre ayinlere katılamamaktan ve hatta düğün törenlerinin yasaklanmasından pek de rahatsız olmadıkları doğrudur. Öte yandan, kutsanmış toprağa gömülme yasağı muhtemelen daha rahatsız edici olmuştur. 1208'den bu yana ölenlerin cesetlerinin artık uygun bir Hıristiyan ayinine göre çıkarılıp yeniden

[1378] Aynı yer.
[1379] Morris, 2015, s. 199.

gömülebilecek olması şüphesiz rahatlatıcı olmuştur. Ülke genelinde, altı yıl sonra ilk kez kilise çanları çalındı.[1380]

Din adamlarına ödeme yapmak için ne isteği ne de kaynakları olmasına rağmen, John yine de hoşnutsuz baronlarla ortak bir neden oluşturmamaları için onları yatıştırmak istedi. Onlara para teklif edemeyeceğine göre, başka bir şey teklif etmek zorundaydı. Sürgünden döndüklerinden beri kral ve din adamlarının anlaşmazlığa düştüğü bir diğer ana konu da, yasak sırasında ölenlerin yerine yeni piskopos ve başrahiplerin atanmasıydı. John öfkeli din adamlarını yatıştırmaya karar verdi. Büyük konseyi Kasım ayı ortasında, Tapınak Şövalyeleri'nin Londra'daki üssü olan Tapınak Kilisesi'nde toplandığında, kral üst düzey din adamlarını çok sayıda bireysel bağışla satın almaya başladı. Bazılarına uzun zamandır saklı olan topraklar, diğerlerine ise diğer kiliseler üzerinde himaye hakları verildi. Bunun karşılığında yasak sırasında uğradıkları zararlara ilişkin taleplerinden vazgeçeceklerdi. Buna ek olarak John, Kilise'ye bir bütün olarak kapsamlı bir genel imtiyaz teklif etti. Gelecekte tüm katedral ve manastır kiliselerine yapılacak seçimlerin kraliyet müdahalesinden muaf olacağını garanti eden bir berat. Kral bu şekilde din adamlarının eleştirilerini susturdu ve tazminat konusunun altını çizdi.[1381]

1213-14 döneminde bir aşamada I. Henry'nin taç giyme beratı siyasi tartışmalara girmişti, ancak tam olarak ne zaman olduğu belli değildir. Wendover'lı Roger, Stephen Langton tarafından keşfedildiğini ve Ağustos 1213 gibi erken bir tarihte gizlice baronlara sunulduğunu iddia etmektedir ki bu senaryo artık çoğu tarihçi tarafından hayali bulunarak reddedilmektedir. Diğer tüm kaynaklar Henry'nin beratının 1214 sonbaharına kadar konuşulmadığını göstermektedir. Kesin olan şey, Kasım ayında Tapınak'taki büyük konseyden önce bazı soylular tarafından tartışılmış olduğudur.[1382] Kralın büyük büyükbabası tarafından 114 yıl önce verilen bu özel belge sadece on üç maddeden oluşuyordu ve bunlardan bazıları Henry'nin selefi William Rufus'un borçlarını affetme sözü ya da şövalyelerin yarım yüzyıldan uzun bir süredir alınmayan bir vergi olan "*geld*" ödemek zorunda kalmayacaklarını garanti etmesi gibi tamamen güncelliğini yitirmiş maddelerdi. Bununla birlikte, John'un

[1380] Danziger and Gillingham, 1203, s. 144-148.
[1381] Morris, 2015, s. 200.
[1382] Morris, 2015, s. 201.

baronlarını kendi durumlarıyla doğrudan ilgili olarak etkileyecek birkaç madde vardı. Mesela, Henry, bir baronun dul eşinin rızası olmadan evlendirilmeyeceğine ya da bir mirasçının akrabalarının rızası olmadan evlendirilmeyeceğine söz vermişti. Ayrıca bir baron öldüğünde varisine adil ve yasal bir yardım ödeyeceğine söz vermişti.[1383]

Kasım'da toplanan konseye katılan John'un baronları I. Henry'nin taç giyme beratını çıkardılar ve kraldan bunu yeniden yayınlamasını talep ettiler. Açıkça görüldüğü üzere bu tüzük tüm sorunlarını çözmüyordu, zira kral ile baronları arasındaki temel anlaşmazlık konusu olmaya devam eden "*scutage*" ve denizaşırı askerlik hizmetiyle ilgili tartışmalar hakkında hiçbir şey söylemiyordu. Ancak Henry'nin tüzüğü, kralın "*İngiltere krallığının haksız yere ezildiği tüm kötü gelenekleri ortadan kaldırma*" sözü verdiği açılış maddesindeki her şeyi kapsayan bir ifade sayesinde, daha fazla reform için kışkırtıcı bir umut vaat ediyordu. Baronlar büyük torununa bu sözleri tekrarlatabilirlerse, ayrıntıları daha sonra doldurabilirlerdi. Ancak John, bunun sınırsız bir şikâyet dizisine imkân tanıyacağını fark edecek kadar kurnaz ve zekiydi. Bu nedenle baronların talebine tüzük tartışmasını yeni yıla kadar erteleyerek karşılık verdi. Böylece Kasım ayında Tapınak'ta yapılan toplantı, din adamlarının yatıştırılması ama baronların yatıştırılamamasıyla sona erdi. John Londra'dan ayrılıp batıya, Dorset ve Wiltshire'daki av köşklerine gitti ve papalık elçisi de ülkesine döndü. Baronlar da kendi bölgelerine döndüler, ancak Noel'den önce bir noktada bir sonraki hamlelerini planlamak için yeniden bir araya geldiler. Wendover'lı Roger'a göre, Suffolk'taki Bury St. Edmunds manastırında toplandılar ve kral yeni yılda Henry'nin beratını onaylamazsa ona savaş açacaklarına ve fikrini değiştirene kadar kalelerini ele geçireceklerine dair ciddi bir şekilde yemin ettiler.[1384] Orada bulunanlar arasında Robert Fitz-Walter ve Geoffrey de Mandeville'in yanı sıra Winchester Kontu Saer de Quincy ve Hertford Kontu'nun oğlu Gilbert de Clare'in de olduğu söylenir. Tüm bu adamlar akrabalık ve komşuluk bağlarıyla birbirlerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Üçünün Doğu Anglia'da büyük toprak sahipleri olması, Wendover'ın Bury'de buluştukları iddiasını güçlendirmektedir. Ancak bu toplantıda "Kuzeyliler"

[1383] Tüzük metni için bkz. EHD, II, s. 400-402.
[1384] Wendover, s. 303-304

olarak anılan başka bir grup soylunun varlığı da bilinmektedir. Muhtemelen bu aşamada iki bölgesel grup güçlerini birleştirmişti.[1385]

Noel'i Worcester'da geçiren John, yeni yılın başında, 6 Ocak'ta Tapınak'ta yapılacak ikinci toplantı için Londra'ya geri döndü. Baronlar da oradaydı ve sözlerine sadık kalarak silahlarıyla gelmişlerdi. Wendover'lı Roger'a göre, I. Henry'nin beratının ve I. Henry ile Edward'ın (Confessor) yasalarının onaylanmasını talep etmişler, krala Winchester'da af dilediği sırada eski yasaları ve özgürlükleri geri getireceğine dair ettiği yemini hatırlatmışlardı.[1386] Bu aşamada baronların reform programlarını genişletmeye başladıkları düşüncesi mevcut diğer kanıtlarla uyumludur. I. Henry'nin tüzüğünün on iki ek madde içeren bir kopyası bu sırada üretilmiş olabilir. Günümüze ulaşmamış olan baronların bu ön teklifi "Bilinmeyen Tüzük" olarak anılmaktadır. Yeni maddelerden bazıları, yardım, vesayet ve evliliklerle ilgili orijinal hükümlerin basitçe iyileştirilmesiydi. Ancak diğerleri tamamen yeniydi ve baronların en güncel şikayetlerini yansıtıyordu. Örneğin "*scutage*", şövalye başına bir Mark'la sınırlandırılacaktı. Daha fazlasını almak için kralın baronların onayını alması gerekecekti. Askerlik hizmeti de aynı şekilde İngiltere, Normandiya ve Bretonya ile sınırlandırılacaktı. Başka bir deyişle, John'un istediği gibi Poitou ya da Anjou'da savaşma keyfiyeti yoktu. Üç ayrı madde kraliyet ormanının büyüklüğünü ve orman kanununun şiddetini azaltmayı amaçlıyordu ve bir diğeri de Yahudilere olan borçların bir varis reşit olmadığı sürece faize tabi tutulmayacağını ilan ediyordu. Belgedeki en çarpıcı madde, kapsamlı açılış ifadesiydi: "Kral John, yargılamadan kimseyi almayacağını, adalet için hiçbir şey kabul etmeyeceğini ve adaletsizlik yapmayacağını kabul eder."[1387]

John'un muhaliflerinin taleplerine tepkisi açıkça onlara direnmek oldu. Baronların daha sonraki ifadelerine göre, taleplerini küçümsemiş ve onları bir daha asla kendisinden ya da haleflerinden bu tür özgürlükler talep etmeyeceklerine dair yazılı bir söz vermeye ikna etmeye çalışmıştır. Kaynaklar birkaç gün boyunca çok hararetli tartışmalar yaşandığını göstermektedir. Kral, daha önce de olduğu gibi, görünüşte böylesine zor ve ağır bir meseleyi tümüyle ele alabilmek için erteleme istedi. Ancak

[1385] Morris, 2015, s. 202-203.
[1386] Wendover, s. 305.
[1387] Holt, 2015, s. 238-239.

baronlar buna direnmeye kararlıydı ve hemen bir cevap verilmesi için baskı yapıyorlardı. Sonunda John'un Paskalya'da tüm taleplerine yanıt vermesi kararlaştırıldı. Kral isteksizce William Marshal, Stephen Langton ve Ely Piskoposunun bu konuda söz vermelerine izin verdi. Bu arada bir ateşkes olacaktı.[1388] Wendover, John'un artık baronların saldırısından korktuğunu ve onların savaşa hazır olduklarını gördüğünü aktarmaktadır.[1389]

Böylece Ocak ayında Tapınak'ta yapılan toplantı, bir öncekinde olduğu gibi, bir karara varılamadan ve büyük bir hınçla dağıldı. Kral güney sahillerine gitmeden önce bir haftalığına Guildford'a çekildi ve kodamanlar da kendi bölgelerine döndüler. John hemen savaş hazırlıklarına başladı. Ocak ve Şubat aylarında Nottingham ve Northumberland şeriflerine ek birlikler gönderildi ve krallık genelinde kraliyet kalelerinin savunmasını geliştirmek için para harcandı. Kuşkusuz baronlar da benzer askeri hazırlıklar yapıyorlardı, ancak daha çarpıcı olan, halkı kendi davaları için bir araya getirme çabalarıydı. Croyland vakanüvisine göre, daha önce gizlice tartışılan tüzük şimdi halka açıklanmış ve geniş çaplı destek beyanlarına neden olmuştu. Kral buna taşraya ulaklar göndererek ve herkesten tüzüğe karşı kendisiyle birlikte duracaklarına dair yemin etmelerini isteyen yeni bir genel sadakat yemini ettirmeye çalışarak karşılık vermişti.[1390] Bu talep o kadar kötü karşılandı ki vazgeçilmek zorunda kalındı ve John Papa'ya elçiler göndererek tebaasının sadakatlerine aykırı olarak kendisine karşı ayaklanmaya hazır olduklarından şikâyet etti. Baronlar da Curia'ya kendi elçilerini göndererek kralın haksız zorlamalarını ve zulmünü protesto ettiler.[1391]

İki taraf savaş hatlarını belirlerken, bazı kişiler krize barışçıl bir çözüm getirmek için çaba göstermeye devam ediyordu. John'un iyi niyetinin temsilcilerinden biri olan Ely Piskoposu Şubat başında ölmüş ve müzakere yükünü William Marshal ve Stephen Langton üstlenmişti. Bu adamlarla Kuzeyliler arasında 22 Şubat'ta Oxford'da yapılması önerilen toplantı sonuçsuz kalmıştı. Mart ayının başında kral Londra'ya döndü ve Kule'de ikamet etmeye başladı. Ardından, 4 Mart'ta, diplomatik bir hamle

[1388] Norgate, 1902, s. 222.
[1389] Wendover, s. 305.
[1390] Croyland, s. 218.
[1391] Morris, 2015, s. 204.

yaparak, birçok yandaşıyla birlikte haçı aldı. Papa bir süredir yeni bir Haçlı seferi için baskı yapıyordu ve John'un bu ani bağlılık gösterisi Innocent'in gözünde onu daha da yükseltecekti. Daha da önemlisi, kralın yemini ona anında tüm haçlılara tanınan yasal avantajı sağlamış, onu üç yıl boyunca tüm dünyevi yükümlülüklerinden kurtarmış ve şahsı ile mülkünü Kilise'nin koruması altına sokmuştu.[1392] Croyland'a göre baronlar bunu dindarlıktan ya da Mesih'in sevgisinden değil, sadece kendilerini bir karardan mahrum bırakmak için yapılmış alaycı bir hareket olarak görüyorlardı.[1393] Yine de John'un stratejisi başarıya yaklaşmış gibi görünmektedir. Fakat bazı Poitevin birliklerinin İrlanda'ya ulaştığı haberi gelince baronlar kralın kiralık asker tuttuğunu öğrenmişti. İki taraf arasında daha sonra gerçekleşen bir görüşmede, John Nisan başında Oxford'dayken, elçileri John'un adına baronlarla çok sert konuşmuş ve bunun üzerine baronlar barışçıl tartışmanın sonu olduğuna karar vermişlerdi.[1394] Croyland, "*her biri kalelerini güçlendirmek ve yardım istemek için aceleyle kendi topraklarına döndü, atlarını ve silahlarını hazırlamaya başladı*" diye kayıt düşmüştü.[1395]

Kralın baronların taleplerine vereceği kesin cevap için belirlediği tarih yaklaşırken, barışçıl bir çözüm mümkün görünmüyordu. Ocak ayında, Paskalya haftasının sonunda Northampton'da bir araya gelmeleri kararlaştırılmıştı. Önceki günlerde Kuzeyliler kırk mil kuzeydoğudaki Stamford'da silahlanarak toplandılar ve 26 Nisan'da Northampton'a hareket ettiler. Orada kendilerine Robert Fitz-Walter ve Geoffrey de Mandeville gibi Doğu Anglia'dan müttefikleri ve neredeyse kesin olarak Winchester Kontu Saer de Quincy ve Hereford Kontu Henry de Bohun gibi krallığın diğer bölgelerinden güçlü adamlar katıldı. Ayrıca, John'un yok etmek için peşine düştüğü ve annesi ile ağabeyi kraliyet zindanında açlıktan ölmüş olan adamın hayatta kalan en büyük oğlu olan Hereford piskoposu Giles de Briouze de onlara katılmıştı.[1396] John 13 Nisan'da Oxford'dan ayrıldıktan sonra Londra'ya dönmüş ve Paskalya'yı güvenli bir şekilde Kule'nin duvarları arasında kutlamıştı. Ancak söz verdiği buluşma için kuzeye gitme zamanı geldiğinde, bunun yerine batıya,

[1392] Cheney, Innocent III, s. 261-263'ten akt. Morris.
[1393] Croyland, s. 219.
[1394] Norgate, 1902, s. 204.
[1395] Crowland, s. 219.
[1396] C. R. Cheney, 'The Eve of Magna Carta', Bulletin of the John Rylands Library, 38, 1956, s. 313-14; Holt, 2015, s. 232.

Clarendon'daki sarayına ve oradan da Corfe'deki kalesine at sürmüş ve bir kez daha William Marshal ve Stephen Langton'ı kendi yerine müzakere etmek üzere göndermişti. Marchal ve başpiskopos, Northampton ile Oxford arasındaki Brackley yakınlarında baronlarla buluştu. Wendover'lı Roger'a göre, baronlar krallığın yasalarını ve eski geleneklerini içeren bir program hazırlamışlardı.[1397] Baronların gündemi artık I. Henry'nin taç giyme beratının onaylanmasına yönelik ilk taleplerinin çok ötesine geçmişti. İki hafta sonra John baronların programını "bizden istedikleri sorular ve maddeler" olarak tanımlayacaktı. Baronlar, kral taleplerini derhal kabul edip kendi mührüyle mühürlemezse, kalelerini ele geçirerek ona savaş açacaklarını ilan ettiler.[1398]

John bu noktada Dorset'ten Oxfordshire'a doğru hızla ilerliyordu. 30 Nisan'da Wallingford'a ulaşmıştı ve muhtemelen orada muhaliflerinin ültimatomunu aldı. Fakat bu sırada Papa'dan haberciler geldi. John elbette elçilerinin Roma'ya gidiş-dönüş yolculuğunu yapabilmelerini sağlamak için üç aylık bir ateşkes konusunda ısrar etmişti. Innocent'in krize tepkisi tahmin edilebileceği gibi partizanca oldu. Baronlara ayrı ayrı gönderdiği mektuplarda küstahlıklarını ve sadakatsizliklerini şiddetle kınadı. Kurdukları birlikleri ve komploları kınadı ve vazgeçmedikleri takdirde aforoz edilme tehdidinde bulundu. Ayrıca Stephen Langton'a ve diğer İngiliz piskoposlarına mektuplar göndererek, arabuluculuk yapmadıkları için onları azarladı ve barışçıl bir çözüm bulmak için daha fazla çaba göstermelerini öğütledi. Buna karşılık Papa, John'un kendisine babacan öğütler içeren nazik sözler söyledi. Krala soylularına nazik davranması ve onların haklı dilekçelerini nezaketle dinlemesi emredildi: "*böylece ilahi lütuf sayesinde* [sizin] *kalbinizin değiştiğini sevinçle bilebilirler.*"[1399] Baronlar papanın mektuplarını tamamen görmezden geldiler. Brackley'de kralın programlarını mühürlemeyi reddettiği haberini aldıklarında, resmi olarak saygı ve sadakatlerinden feragat ettiler ve krala meydan okuduklarını bildirmek için bir haberci gönderdiler. Bir keşiş olan haberci 5 Mayıs'ta John'u Reading'de buldu. Bu arada baronlar Robert Fitz-Walter'ı askeri komutan olarak seçtiler ve o da "Tanrı'nın Ordusunun Mareşali" unvanını aldı. Standartlarını

[1397] Wendover, s. 306
[1398] Cheney, 1956, s. 315.
[1399] Cheney, 1956, s. 315-317.

yükselterek Northampton'a geri yürüdüler. Şehrin kontrolünü ele geçirdiler ve kraliyet kalesini kuşattılar. İç savaş başlamıştı.[1400]

John'un baronların bildirisine ilk tepkisi savunmasını daha da güçlendirmek oldu. Birçok kasaba ve şehre surlarını güçlendirmelerini emretti ve Salisbury, Surrey ve Pembroke kontlarını tüm kraliyet kalelerinin iyi bir şekilde güçlendirilmesi ve uygun hazır durumda olmasını sağlamak için gönderdi. Kendisi ise hızla Reading'den Londra'ya doğru yola çıktı. 9 Mayıs'ta bir kez daha Tapınak'ta konaklayarak kentin ayrıcalıklarını teyit eden ve yurttaşlara gelecekte kendi belediye başkanlarını seçme hakkı tanıyan bir berat yayınladı.[1401] Ertesi gün Windsor'a at sürerek Geoffrey de Mandeville'e mektuplar gönderdi ve kontun 20.000 Marklık para cezasının boyutunu gözden geçirmeyi önerdi. Kısa süre önce ölen babasının topraklarına sahip olduğu için 9.000 markla cezalandırılan Giles de Briouze'a da mektup gönderdi. John ayrıca çözüm için istekli olduğunu belirtti ve kendisi ile baronların, aralarındaki meseleleri çözmeleri için dörder kişi seçmelerini ve kalan anlaşmazlıkların Papa tarafından karara bağlanmasını önerdi. Muhaliflerinin silahlarını bırakmalarını sağlamak amacıyla, tahkim sürecini kabul etmeleri halinde, bu süre zarfında onları ya da adamlarını ele geçirmeyecek, mülklerine dokunmayacak ve onlara karşı güç ve silah kullanmayacaktı.[1402]

Fakat bu sözlerin verilmesinden sadece 2 gün sonra 12 Mayıs'ta, şeriflerine, artık düşmanları olarak adlandırdığı adamların topraklarına el koymaya başlamalarını emretti ve 14 Mayıs'ta bu mülkleri kendi destekçilerine dağıtmaya başladı. Muhtemelen baronlar tahkim teklifini reddetmişlerdi. Fakat ulakların baronlara mesajı ulaştırıp tekrar geri dönmesi için 2 gün yeterli bir süre değildi. John belki de gücünden emin olduğu için fikrini değiştirmişti. Birkaç hafta önce İrlanda'ya ayak basan Poitevin şövalyelerinin Winchester'a varmasının yakın olduğu ve her gün Flandra'dan benzer bir şövalye birliğinin gelmesinin beklendiği biliniyordu. John düşmanlarını dağıtmaya başlayabileceğini hissediyordu çünkü artık onlara karşı koyacak gücü ve silahı vardı.[1403]

[1400] Morris, 2015, s. 206-207.
[1401] Norgate, 1902, s. 208.
[1402] Cheney, 1956, s. 320; Holt, 2015, s. 234-235.
[1403] Norgate, 1902, s. 230.

Baronlar ise Northampton Kalesi'ni kuşatma konusunda yavaş ilerleme kaydediyorlardı. Kuşatma araçlarına sahip olmamaları onlar adına belirgin bir dezavantajdı. Bir hafta kadar sonra, hiçbir şey elde edemeden, 20 mil doğuya, Bedford'a doğru ilerlediler ve buradaki kaleyi, bekçisi William de Beaumont'un kaçması sayesinde savaşmadan aldılar. Ancak bu sadece küçük bir zaferdi, çünkü Bedford Northampton'dan çok daha az önemli bir kaleydi. İşte bu noktada isyancılar heyecan verici bir istihbarat aldılar. Londralılardan oluşan bir grup, hızlı hareket etmeleri koşuluyla onlara yardım etmeye hazırdı. Bedford başkentten neredeyse 60 mil uzaktaydı ama baronlar hemen yola çıkarak bu mesafenin yarısından fazlasını kat etmeyi başardılar ve aynı günün ilerleyen saatlerinde Hertfordshire'daki Ware'e vardılar. Daha sonra, 17 Mayıs sabahı erken saatlerde Londra'ya ulaşmak için gece boyunca at sürdüler. Pazar günüydü ve bu yüzden halkın çoğunun ayine katıldığı anı beklediler. O saatte şehirdeki suç ortakları az sayıda isyancının surları aşmasına yardım etti ve onlar da kapıları açıp dışarıda bekleyenleri içeri aldılar.[1404] Bu şekilde Londra gizlice ele geçirildi. Baronlar kısa sürede kralın neredeyse tüm destekçilerini esir aldı ve mallarını yağmaladı; Fitz Walter'ın yönetiminde Yahudilerin evleri yıkıldı ve taşları şehrin surlarını güçlendirmek için kullanıldı. Sadece Kule ve onun küçük kralcı garnizonu direnebildi. Ancak surlara adam yerleştiren ve kapılara kendi nöbetçilerini yerleştiren baronlar, kuşatma araçları inşa etmek için yerleşebildiler.[1405]

Londra'nın düşüşü iç savaşın kırılma noktasıydı. John için bu sadece başkentini kaybetmenin utancı ve rezilliği anlamına gelmiyordu; daha da kötüsü, Westminster'daki ana hazinesinin de kaybı anlamına geliyordu ki bu hazine artık düşmanlarının eline geçmişti. John, Peter des Roches'un 1209'da oluşturduğu bölgesel hazinelere başvurmak zorunda kaldı, ancak bunlar 1214'teki başarısız sefer nedeniyle büyük ölçüde tükenmişti. Londra'nın kaybı aynı zamanda Maliye'nin ve tüm kayıtlarının da kaybı anlamına geldiğinden, bu hazineler kolay kolay doldurulamazdı. Düzenli kraliyet finansmanı çöktü ve kral çaresiz bir şekilde değerli mücevher koleksiyonunu rehin vermek zorunda kaldı. Paralı askerlere bel bağlamış bir adam için bu bir felaketti.[1406]

[1404] Wendover, s. 307.
[1405] Norgate, 1902, s. 230.
[1406] Morris, 2015, s. 209.

Bunlardan daha da önemlisi, Londra'nın düşmesi isyancılara cesaret verdi. Bir anda, çok az öneme sahip tek bir kraliyet kalesini ellerinde tutmaktan, krallığın başlıca şehrini kontrol etmeye geçmişlerdi. Wendover'a göre, baronlar artık diğer tüm büyüklere mektuplar göndererek onları yalancı şahitlik yapan ve kendi baronlarına karşı savaşan bir kralı terk etmeye çağırıyor, aynı zamanda kendilerine katılmayan herkesi düşmanları olarak görmekle tehdit ediyorlardı.[1407] İsyancılara katılanların sayısı o kadar çoktu ki, tarihçiler John'un davasını terk etmeyenleri listelemeyi daha kolay buldular. William Marshal, Chesterlı Ranulf ve kralın üvey kardeşi William Longsword, Surrey, Derby ve Arundel kontlarıyla birlikte kalan sadıklar arasında sayılmaktadır. Coggeshalllı Ralph, onlar ve bir avuç küçük baron dışında herkesin isyancıların tarafına geçtiğini yazıyordu.[1408] Ülke çapında yeni ayaklanmalar patlak verdi. Kuzeyde bir asi ordusu Lincoln'ü işgal etti ve kraliyet kalesini kuşattı. Devon'da kısa süre önce John'un Flaman paralı askerleri tarafından dağıtılan isyancılar saldırılarını yenilediler ve kralın malikânelerini yakıp yıktılar. Shropshire, Llywelyn ve Galler tarafından istila edildi ve İskoç kralının da baronlarla işbirliği içinde olduğu söylendi. Philip Augustus da desteğini açıklamış ve sağlayabildiği kadar yardım göndermeye söz vermişti.[1409]

Londra'nın düşmesinden bir hafta sonra John müzakere etmekten başka çaresi olmadığını kabul etti. 25 Mayıs'ta baronluk liderlerinden biri olan Saer de Quincy'nin gelip kendisiyle konuşması için mektuplar yayınladı ve iki gün sonra Stephen Langton'la birlikte barış anlaşması yapmaya gelen isyancılara da benzer korumalar vaat edildi. Başpiskopos bu noktada kısa bir ateşkese aracılık etmişti ve John adamlarına buna uymaları talimatını verdi. Büyük olasılıkla Mayıs sonu ya da Haziran başında Windsor yakınlarında kral ile bazı baronlar arasında bir toplantı gerçekleşti.[1410] Fakat John zamana oynuyordu. Çünkü mektuplarından aynı anda hem İngiltere'de hâlâ mevcut olan askeri desteği toparlamaya hem de denizaşırı ülkelerden daha fazla asker temin etmeye çalıştığı anlaşılıyordu. Haziran başında baronlarla yaptığı toplantıdan sonra Whitsunday'i geçirmek üzere Poitevin şövalyelerinin konuşlandığı Winchester'a gitti ve oradayken askeri komutanlarından

[1407] Wendover, s. 307-308.
[1408] Coggeshall, s. 171.
[1409] Norgate, 1902, s. 231-232.
[1410] Holt, 2015, s. 242.

birine Galler'de asker toplamasını emretti. Bununla birlikte, 8 Haziran'da Windsor'a doğru geri dönerken, baronlara "barış yapmak ve güvence altına almak için" kendisiyle görüşmeleri için yeni mektuplar yayınladı.[1411]

5.4.1. Magna Carta Libertatum

10 Haziran'da John, atası Fatih William tarafından kurulan ve II. Henry tarafından kapsamlı bir şekilde yeniden inşa edilen devasa Windsor Kalesi'ne ulaşmıştı. Aynı tarihte bir grup baron da güvenli geçiş mektuplarında belirtilen yer olan Staines'e varmıştı. Her iki yer de Thames Nehri üzerinde yer alıyordu ve aralarında 6 mil vardı. Windsor güney kıyısında, Staines ise kuzey kıyısında yer alıyordu. Aralarında nehir, Ortaçağ barış anlaşmalarının sık sık müzakere edildiği tarafsız bölge ya da kimsenin olmadığı topraklar gibi, adalar ve su çayırlarından oluşan alçak bir arazide kıvrılıyordu. Kral ve muhaliflerinin ayın başında burada, Windsor ve Staines arasındaki bir noktada buluştukları neredeyse kesindi ve 10 Haziran'da yine burada, Runnymede olarak bilinen Thames kıyısındaki bir çayırda buluştular.[1412] Coggeshalllı Ralph buluşmanın detaylarını aktarmaktadır. Alanın bir ucunda dev kraliyet köşkü, diğer ucunda ise baronların daha küçük ama daha çok sayıdaki çadırları yer alıyordu. Görünüşe göre John'un rakipleri beklenenden çok daha kalabalık bir şekilde ortaya çıkmış ve yanlarında her açıdan iyi silahlanmış çok sayıda ünlü şövalye getirmişlerdi. John'un güvenli geçiş vaatlerine pek itibar etmemişlerdi. John, görüşmenin bir pusuya dönüşmesi ihtimaline karşı, muhtemelen önemli bir korumayla görüşmeye katıldı. Yine de Langton ve diğer piskoposların arabuluculuğu sayesinde kılıçlar kınında kaldı ve iki taraf konuşmaya başladı.[1413]

İsyancılar krala talep listelerini sunarak işe başladılar. Bu talepler, "*Baronların istediği maddeler bunlardır*" diye başlayan ve tarihçiler tarafından "Baronların Maddeleri" olarak bilinen bir belgede günümüze kadar ulaşmıştır. John bunların çoğunu muhtemelen daha önce okumuştu. Ancak bu arada, bazıları Londra'nın

[1411] Norgate, 1902, s. 232.
[1412] Holt, 2015, s. 245.
[1413] Coggeshall, s. 172.

düşüşünden bu yana geçen üç hafta içinde olmak üzere, yeni taleplerin eklendiği açıktı. Toplamda artık kırk dokuz madde vardı.[1414]

İlk olarak, Henry'nin taç giyme beratının odak noktası olan mirasla ilgili temel meseleleri ele alıyorlardı. Baronlar, feodal yükümlülüklerin geleneksel seviyelerine dönmesi taleplerini yinelediler. John de Lacy'ye uygulanan 7.000 Mark ya da Nicholas de Stuteville'e uygulanan 10.000 Mark gibi dört ya da beş rakamlı meblağlar artık olmayacaktı. Reşit olmayan mirasçılardan, vasilikleri sona erdiğinde, hiçbir ücret talep edilmeyecek ve bu süre zarfında mülklerini yönetenler de bunu onları zarara uğratmadan yapacaklardı. Daha önce olduğu gibi, mirasçılar ve vasiler akrabalarının rızasıyla evlendirilecek ve dul kadınlar yeniden evlenmeye zorlanmayacaktı. Dul bir kadın kocasının ölümünden sonra çeyiz ve evlilik payını alabilmek için herhangi bir ödeme yapmak zorunda da kalmayacaktı.[1415]

Maddeler aynı zamanda ilk olarak "Bilinmeyen Tüzük"te dile getirilen talepleri de içeriyor ve geliştiriyordu. Daha önceki belge, kral daha fazlasını almak için onay almadıkça "*scutage'ın*" şövalye ücreti başına 1 Markla sınırlandırılmasını önermişti. Şimdi ise basitçe, tüm ücret ve ödemelerin baronluk onayı gerektirdiği belirtiliyordu. Yani kral önceden izin almadıkça hiçbir şey alamazdı. Askeri hizmetle ilgili özel sınırlamalar da aynı şekilde "*hiç kimse bir şövalyenin ücretinden daha fazla hizmet yapamaz*" şeklindeki daha basit bir ifadeyle değiştirildi. Maddeler, Yahudilere olan borçların, varis reşit olmadığı sürece faize tabi tutulmaması yönündeki daha önceki talebi tekrarlıyor, ancak ölen bir borçlunun eşi ve çocuklarına borçları ödenmeden önce yardım edilmesi gerektiğini ekliyordu. Son olarak, Bilinmeyen Tüzük'ün kraliyet ormanının büyüklüğünün azaltılması talebi tekrarlandı, ancak aynı konudaki diğer maddeleri tekrarlanmadı. Baronlar bunun yerine, her bölgede bir düzine

[1414] Bu belge için bkz. EHD, III, s. 311-316; Holt, 2015, s. 429-440. Baronların John'a sunmuş oldukları bu maddeleri yorumlarken Holt'un Magna carta adlı çalışmasının 429-440 sayfaları arasında Latince ve İngilizce metninden faydalandık. Ayrıca, "Baronların Maddeleri" olarak adlandırılan bu maddeler, BM ve madde numarası olarak kısaltılırken, orijinal Magna Carta Libertatum'da kullanımları MC ve madde numarası olarak kısaltılmış şekilde verilecektir. Magna carta'nın Türkçesi için bkz. Magna Charta: Büyük Sözleşme, Çiğdem Dürüşken (Çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009. Madde yorumlarında ağırlıklı olarak J. C. Holt ve Marc Morris'in çalışmalarından yararlanılmıştır.
[1415] BM: 1, 2, 3, 4 ve 17. MC: 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8.

şövalye tarafından yürütülecek ve tüm "kötü geleneklerin" değiştirilmesine yol açacak kapsamlı bir Orman Kanunu incelemesini talep etmişlerdi.[1416]

Orman'ın gözden geçirilmesinin kısmi istisnası dışında, bu talepler baronların ve şövalyelerin şikayetlerini yansıtıyordu. Ancak o zamandan beri baronlar daha geniş bir destek toplamaya çalışıyorlardı ve bu da maddelerin şövalye sınıfının ötesindeki diğer sosyal grupların endişelerine ne ölçüde hitap ettiğinden anlaşılıyordu.[1417] Bu durum en bariz şekilde ticaretle ilgili taleplerde görülüyordu. Şarap, mısır ve kumaş için ağırlık ve ölçüler iyileştirilecek; tüccarların "kötü geçiş ücretleri" ödemeden serbestçe seyahat etmelerine izin verilecek; seyrüsefere engel olan balık savakları İngiltere'deki nehirlerden, özellikle de Thames ve Medway'den kaldırılacaktı. Thames nehrinden bahsedilmesi, bu yeni ticari taleplerin baronların birkaç hafta önce Londra ile yaptıkları ittifaktan sonra eklendiğini kuvvetle düşündürmektedir. "*Scutage*" ile ilgili maddeye eklenen "Londra şehri eski özgürlüklerine ve geleneklerine tam olarak sahip olacaktır" maddesi de muhtemelen Londralıların etkisiyle dahil edilmişti.[1418]

Maddelerdeki yeni taleplerin birçoğu kralın yerel temsilcileri olan şeriflerin ve yardımcılarının faaliyetleriyle ilgiliydi ve bu elbette kraliyet baskısının herkesi etkileyen bir yönüydü. Bir madde, eyalet çiftliklerinin alışılagelmiş seviyelerine geri döndürülmesinde ısrar ediyordu; şerifleri daha fazlasını almaya zorlayacak artışlar yapılmayacaktı. Artışlar aslında John tarafından, hayatına yönelik komplonun ardından ülkeyi yatıştırma girişiminin bir parçası olarak 1213 yılında zaten kaldırılmıştı. İsyancılar şimdi bu tedbirin kanunla güvence altına alındığını görmek istiyorlardı. Diğer bazı maddeler şeriflerin ve yardımcılarının halkın mallarına (mısır, sığır, at, araba ve kereste) ödeme yapmadan kralın kullanımı için el koymalarını engellemekle ilgiliydi. Bu tür davranışların 1215 yılında kral savaşa hazırlanırken ve denizaşırı ülkelerden asker ithal ederken artmış olması muhtemeldi.[1419] Yakın zamanda ortaya çıktığı belli olan bir madde kraldan "krallığın zararına atlar ve silahlarla gelen yabancı şövalyeleri, paralı askerleri, arbaletçileri, rutiyerleri ve

[1416] BM: 7, 32, 34, 35, 39, 47; MC: 16, 12-13, 10, 11-5, 44-48, 47.
[1417] Morris, s. 211.
[1418] BM: 12, 23, 31, 32; MC: 35, 33, 41, 12-13.
[1419] BM: 14, 18, 20, 21; MC: 24-25, 28, 30, 31.

çavuşları" uzaklaştırmasını talep ediyordu. Çok daha uzun süredir hazırlandığı belli olan bir diğer madde ise, Gerard d'Athée adında bir yabancının akrabalarının ve yandaşlarının görevden alınmasını öngörüyordu. William de Briouze'u yok etmekle görevlendirilen Hereford şerifi Athée birkaç yıl önce ölmüştü ama Loire Vadisi'nden göç eden arkadaşları İngiltere'nin başka yerlerinde şerif ve icra memuru olarak onun kötü niyetli ruhunu canlı tutuyorlardı. Maddelere göre, yerleşik İngiliz adetlerini hiçe saydıkları için sevilmiyorlardı. Kral gelecekte şerifleri, icra memurlarını ve yargıçları "ülkenin kanunlarını bilen ve iyi uygulamak isteyen" kişiler olarak atayacaktı.[1420]

İsyancılar taleplerini her şeyden önce hukuk ve adalet konusunda genişletmişti ve yine bu büyük ölçüde baronların kendileri dışındaki insanların şikâyetlerini dikkate almış olmalarının bir sonucuydu. Bazı maddeler açıkça kralın kendi mahkemesinde dava açması muhtemel olan daha iyi durumdaki bireylerin yararına formüle edilmişti. Bunlardan biri, John'un 1209'da Westminster'daki mahkemeyi kapatma ve gezici yargıçlarının çalışmalarını askıya alma yönündeki kararıyla ilgiliydi. Böylece davacılar davalarını dinletmek için onu ülke çapında takip etmek zorunda kalıyordu. Baronlara göre gelecekte bu tür davalar ya Westminster'da ya da ortaya çıktıkları eyalette olmak üzere sabit bir yerde görülecekti. Ancak diğer maddeler, mümkün olduğunca sosyal açıdan kapsayıcı olma çabaları açısından dikkat çekiciydi.[1421] Örneğin, John'un yargıçları 1210 yazında fahiş para cezaları uygulamaya başladığında bu, eşrafın daha zengin üyelerini hedef alan bir hareket olmuştu. Ancak maddeler basitçe, para cezalarının özgür kişiler, tüccarlar ve hatta köylüler de dahil olmak üzere herkes için suçun derecesiyle orantılı olması gerektiğini talep ediyordu.[1422]

Daha önce Bilinmeyen Tüzük'te bir arada yer alan iki talep, şimdi gereken ağırlığı vermek üzere ayrılmıştı. İlki, baronluk rütbesine sahip kişilerin dâhil olduğu davalarda, kralın beklediği büyük tekliflerden esinlenerek, genel bir ilke olarak "hakkın satılmaması, geciktirilmemesi ya da alıkonulmaması" şeklinde ifade edildi. İkincisi, kralın daha önce iyi ifade edilmiş ancak kötü tutulmuş olan, tahkim süresi boyunca "baronlara ve adamlarına" saldırmama ya da mülklerine el konulmama sözü

[1420] BM: 40, 41, 42; MC: 50, 51, 45.
[1421] Morris, 2015, s. 202.
[1422] BM: 8, 9; MC: 17-18, 20.

üzerine inşa edilmişti. Maddeler şimdi bunu büyük ölçüde genişleterek, "özgür bir adamın bedeninin, akranlarının kararı ya da ülkenin yasaları dışında tutuklanmayacağı, hapsedilmeyeceği, zorla alıkonulmayacağı, yasadışı ilan edilmeyeceği, sürgün edilmeyeceği ya da herhangi bir şekilde mahvedilmeyeceği" şeklinde kalıcı bir garantiye dönüştürdü.[1423] Bu sözler özellikle, yüksek rütbeli bir adam olan William de Briouze'un kaderini akla getirmektedir; bu kişi görevden alınmış, kanun dışı ilan edilmiş, sürgüne gönderilmiş ve tamamen mahvolmuştur ve kral bu yıkımı sadece Maliye'nin yasal süreci olarak haklı göstermeye çalışmıştır. Briouze'un mahrum bırakıldığı yasal koruma şimdi en mütevazı özgür adam için dahi talep ediliyordu.[1424]

Baronların Maddeleri 10 Haziran'da Runnymede'de John'a sunulmuş ve o da bunları mühürleyerek yanıt vermişti. Ancak bu sadece bir ilk adımdı, baronlar tarafından iyi niyetlerinin bir garantisi olarak ve meseleleri daha ileri götürme isteğini belirtmek için kendisinden talep edilmişti. Baronların bundan sonra istedikleri şey taleplerinin yasal olarak bağlayıcı vaatlere dönüştürüldüğü, kral tarafından yayınlanan bir tüzüktü. Böylece her iki taraf da müzakere etmek üzere Runnymede'de kaldı. Bu pazarlık sürecine tam olarak kimin dâhil olduğu bilinmiyor. William Marshal'ın iki taraf arasında daha önce yapılan görüşmelerde öne çıktığı için kralın tarafında yer aldığı tahmin edilebilir. Aynı şekilde Saer de Quincy'nin baronların tarafında olduğu varsayılabilir. Muhtemelen zamanın çoğunda sadece birkaç kişi olaya dâhil olmuştur. John'un Mayıs ayındaki hakemlik teklifinde her iki tarafın da dört kişi seçmesi önerilmişti. Haziran'da bundan daha fazlasını seçmiş olsalardı, tartışılacak çok şey olduğu için çalışılamayacak kadar büyük bir komite ortaya çıkacaktı.[1425]

Müzakerecilerin kimlikleri bilinmese de, bu tartışmalara katılmış olması gereken bir kişi Stephen Langton'dı. Bir zamanlar başpiskoposun Baronların Maddeleri'nin gerçek yazarı olduğu, baronların böylesine ayrıntılı bir program hazırlayamayacak kadar aptal ve cahil oldukları düşünülüyordu. Aslında bazı maddeler, Langton'ın bunların oluşturulmasında hiçbir rol oynamamış olabileceğini göstermektedir; özellikle de John'un Papa'ya başvurmasını yasaklayan talep. Bununla birlikte,

[1423] BM: 29, 30; MC: 1-39, 40.
[1424] Morris, 2015, s. 212-213.
[1425] Aynı yer.

maddelerin bir tüzüğe dönüştürülmesi sürecinde açıkça yer almıştı. Başlıca zaferi, belgenin başına İngiliz Kilisesi'nin özgür olmasını öngören ve kralın bir önceki Kasım ayında verdiği özgür seçim sözünü teyit eden yeni bir madde eklemek oldu.[1426]

Beş gün süren tartışmaların ardından müzakereciler büyük ilerleme kaydetmişlerdi, ancak hala çözülmesi gereken meseleler vardı. Belki de en tartışmalı olanı baronların tüzüğün uygulanmasına ilişkin planıydı. Baronların Maddeleri, kraldan hesap sormak üzere 25 baronun seçileceğini ve bunlardan herhangi dördünün bildirilen ihlallerle ilgili olarak kralın karşısına çıkabileceğini açıklayarak sona ermişti. Eğer kral derhal telafi yoluna gitmezse, 25 baronun tamamı şatolarına, topraklarına ve mallarına el koyarak onu bunu yapmaya zorlayacaktı. Bu açıkça tartışmalıydı, ancak baronların tarafındaki bazıları bunun yeterince ileri gitmediğini düşünüyor ve ek olarak Kenilworth, Nottingham, Scarborough ve Northampton'daki kraliyet kalelerinin kalıcı olarak teslim edilmesini talep ediyorlardı. Tartışmanın beş gün sonra hala devam ediyor olması, 25 baronun henüz seçilmemiş olmasından anlaşılmaktadır. Ancak bu noktada kralın kendisi araya girdi. John görüşmeler boyunca Windsor'da kalmıştı ve Runnymede'e başka ziyaretler yapması da imkânsız değildi. Kuşkusuz görüşmelerin bir günden diğerine nasıl ilerlediğinin farkında olmalıydı ve öyle görünüyor ki beş gün sonra görüşmeleri daha fazla uzatmanın bir anlamı olmadığına karar verdi. 15 Haziran'da Runnymede'de ortaya çıktı ve tüzüğü mühürleyerek tartışmayı kapattı.[1427]

Bu, elbette, kısa bir süre içinde Büyük Şart ya da Magna Carta[1428] olarak anılacak olan belgeydi. Şartın açılış sözlerinin de açıkça ortaya koyduğu gibi, kral tüzüğü 27 tanesinin adı verilen ve "sadık adamlarımız" olarak tanımlanan kendi destekçilerinin eşliğinde mühürlemişti.[1429] John, Magna Carta'yı mühürleyerek meseleyi tekrar muhaliflerinin önüne bırakmıştı. Baronlar artık bunu kabul edip etmeyeceklerine kendi aralarında karar vermek zorundaydılar. Şehri korumak için Londra'da kalan yoldaşlarına danışmak zorunda kalmış olabilirler. Bazıları muhtemelen daha iyi

[1426] Norgate, 1902, s. 234.
[1427] Morris, 2015, s. 214.
[1428] Magna Carta ifadesi 1217'de kullanılmıştır.
[1429] Bu isimler Magna Carta'nın "Başlangıç" kısmında sayılmaktadır.

şartlar elde etme umuduyla daha uzun süre direnmek istedi ve gerçekten de sonraki günlerde kraldan bazı ek tavizler koparıldı. Ancak tüzüğün içeriği konusunda John kararlılığını korudu ve sonunda muhalifleri elde edebilecekleri en iyi anlaşmanın bu olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar. 19 Haziran'da kral Runnymede'e döndü ve isyancılar bağlılıklarını ve sadakatlerini yinelediler. Barış ilan edildi ve orada bulunan herkes barışın bozulmaması için yemin etti. Fakat bu barış sadece birkaç hafta sürecekti.

5.5. Son Savaş: John'un Ölümü

Magna Carta'yı imzalamış olsa da, John'un asıl niyetinin bu aşamada bile zaman kazanmak olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştı. John, hem haklarının "gasp edilmesinin" hem de isyanın intikamını almaya kararlıydı. Baronların da, özellikle Magna Carta'nın imzalanmasından sonra geri adım atmasını beklemek mantıklı değildi. Ufukta bir iç savaş görünüyordu ve şartlar olgunlaşmıştı. İç savaş için üç ana koşul gereklidir: kabaca eşit güçte tarafların varlığı; üzerinde savaşılacak, genellikle ideolojik nitelikte bir mesele; ve bu tür farklılıkların çözülebileceği herhangi bir kişi ya da sürecin yokluğu ya da başarısızlığı. 1215 yazında bu koşulların her biri, tamamen beklenmedik olmasa da, dikkate değer bir hızla ortaya çıkmıştı.

Magna Carta'nın mühürlenmesinin hemen ardından John, yeni feodal efendisi Papa III. Innocent'in desteğini alarak harekete geçti. John tarafından verilen tavizlerin kalıcı bir çözüm sağlamaktan ziyade savaşı sürdürek için destek kazanmak üzere tasarlandığı şüphesi, bu restorasyonlar gerçekleşirken eşzamanlı olarak Papa'dan destek istemesi gerçeğiyle doğrulanmaktadır. İşe de yaradı. Innocent, 24 Ağustos tarihli mektubunda da belirttiği gibi, özellikle iki konuda ikna olmuştu. Birincisi, John'un Magna Carta'yı kendi özgür iradesiyle kabul etmediği, ancak "*sadece utanç verici ve küçük düşürücü değil, aynı zamanda yasadışı ve adaletsiz bir anlaşmayı kabul etmeye zorlandığı*" konusuydu. Bu nedenle, Magna Carta'nın bağlayıcı olmadığı sonucuna varılmıştır. İkinci olarak, Magna Carta kralın; "*kraliyet haklarını ve saygınlığını zedelediği için*" John'un bir Haçlı seferine katılmasına yönelik tüm plan ciddi şekilde tehlikeye girmiştir "*ve bu nedenle bu anlaşmayı* [Magna Carta]

tamamen reddediyor ve kınıyoruz ve baronların ve ortaklarının buna uyulmasını talep etmemesini emrediyoruz. Büyük Şart'ın sonsuza kadar hükümsüz ve geçersiz olduğunu ilan ediyoruz."[1430] Ardından, 5 Eylül'de, Papa'nın desteğiyle, baronların "kralı kraliyet haysiyetinden mahrum bırakma" taleplerinin tamamına saldıran mektuplar yayınlandı.[1431] Warren, John'un eylemlerini "en aşağılık türden iki yüzlülük" olarak değerlendirmektedir.[1432] Bununla birlikte, iki yüzlülük siyasi ilişkilerde genellikle gerekli bir araçtır ve John'un bunu burada iyi kullandığı sonucuna varmamak zordur.

John'un sadece kendi eylemleri nedeniyle değil, baronların eylemleri nedeniyle de destek kazanmış olması muhtemel görünmektedir. Özellikle, 15 Ağustos'a kadar Londra'yı ellerinde tutmaktan vazgeçeceklerine dair verdikleri söze rağmen, baronlar şehri ellerinde tutmaya devam ederek Magna Carta'nın niteliği ne olursa olsun kalıcı bir çözümün önünde büyük bir engel oluşturdular. Robert Fitz-Walter "*sığınağımız olan Londra şehrini elimizde tutmanın bizim* [baronların] *için ne kadar yararlı olduğunu ve onu kaybetmenin bize ne kadar zarar vereceğini*" ifade etmişti.[1433] Bu arada Runnymede'den kaçan ve bu nedenle Magna Carta'nın bağlayıcı olduğunu düşünmeyen bazı baronlar kalelerini tahkim etmekle meşguldü. Magna Carta'da 25 baronluk komiteyi kuran ve Magna Carta'nın şartlarını ihlal ettiğine karar verdiğinde krala karşı harekete geçme yetkisi veren güvenlik maddesi monarşi için yıkıcıydı. Magna Carta bu şekilde John'a savaşı yeniden başlatmak için ideolojik bir sebep de sağlamıştı. John aslında Magna Carta'nın ılımlı maddelerine karşı hoşgörülü olduğunu göstermiş hatta bazıları konusunda hızlı hareket etmişti fakat kraliyet yetkisinin elinden alındığını düşündüğü "tahammül edilemez olana" tahammül edemezdi.[1434]

Ağustos ayında her iki taraf da seferber olmaya başladığında, savaşın yeniden başlaması henüz kesin değildi, çünkü müzakere yoluyla uzlaşma sağlanması için hala bir şans vardı. Magna Carta'nın ortaya çıkışıyla en çok ilişkilendirilen kişi olan Canterbury Başpiskoposu Stephen Langton da bu tür bir müzakereyi kolaylaştırmak

[1430] Cheney and Semple, s. 215-16. Akt. Seel, 2012, s. 158.
[1431] Turner, 2011, s. 190.
[1432] Warren, 1978, s. 242.
[1433] Aynı yer.
[1434] Seel, 2012, s. 159.

için en iyi donanıma sahip kişiydi. Gerçekten de o ve piskoposlar iki tarafı 16 Ağustos'ta Oxford'da ve ardından 28 Ağustos'ta Staines'de bir araya getirmeye çalıştılar. İkisi de başarılı olamadı. Langton aynı anda hem John'un hem de Innocent'ın gözünden düştüğü için, krizden çıkış için müzakere etmeye yönelik başka bir girişimde de bulunmadı. John ile başpiskopos arasında her zaman gergin olan ilişkiler, Langton'ın geleneksel olarak Canterbury Başpiskoposluğunun kontrolü altında olan Rochester'daki kaleyi John'a vermeyi reddetmesi nedeniyle artık imkânsız hale gelmişti. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde John, Langton'ı bir hain olarak görüyordu.[1435] Ardından Langton, Papa'nın "kralı ve krallığı rahatsız edenleri" aforoz etme talimatını muhtemelen Papa'nın gerçekler hakkında tam bilgisi olmadığı gerekçesiyle uygulamayı reddedince Eylül ortasında Papalık tarafından görevden uzaklaştırıldı. Langton Roma'ya doğru yola çıktı ve 1218'e kadar İngiltere'de bir daha görünmedi. Bu şekilde, saltanat döneminin en büyük ironilerinden birinde, John Langton'a karşı uzun süredir devam eden savaşından zaferle çıktı.[1436]

Başlamak üzere olan savaşta, John ve taraftarlarının bir dizi avantajı vardı. Birincisi, John papalık vasalı olarak konumunu ustaca kullanarak papanın ve piskoposların çoğunun güçlü desteğini almıştı. Aslında bunlardan sadece Giles de Briouze açıkça baronluk karşıtlarının yanında yer almıştı. İkincisi, John'u destekleyen baronlardan William Marshal ve Chesterlı Ranulf gibi bazıları önemli feodal güçleri harekete geçirebilirdi ki bu da kraliyet kasasının 1214'teki kıta seferinin masrafları yüzünden tükenmiş olması nedeniyle özellikle önemliydi. Yine de John'un mali durumunun, bu savaşın kilit özelliklerinden biri olan çok sayıda yabancı paralı askere ödeme yapabilecek kadar güçlü olduğu görülmektedir. Arundel Kontu, Warenne Kontu ve Salisbury Kontu gibi diğer önemli kralcı baronlar, stratejik olarak konumlanmış kalelere ve topraklara sahipti. İç savaş sırasında kullanımda olduğu tahmin edilen 209 kaleden 149'u John ve adamlarının elindeyken, 60'ı baronların elindeydi. Dahası, bu kralcı kalelerin Dover, Windsor ve Lincoln gibi yaklaşık 50 tanesinin en güçlü kaleler olduğu görülürken, isyancılar benzer nitelikte sadece yirmi kaleye sahipti. Hepsinden önemlisi, John İngiltere'nin atanmış ve taç giymiş kralıydı ve Tanrı'nın otoritesiyle hüküm sürüyordu.

[1435] Warren, 1978, s. 191.
[1436] Seel, 2012, s. 159.

İsyancıların ise en büyük avantajı Londra'ya sahip olmalarıydı. Zenginliği, nüfusu, gelenekleri ve beraberindeki statüsüyle John'un savaşı kazanmak için bu şehri teslim olmaya zorlaması gerekeceği açıktı ve Londra'nın sağlam tahkimatı düşünüldüğünde bu hiç de kolay bir iş olmayacaktı. İsyancılar için başka bir zorluk, Magna Carta'nın ötesine geçmenin meşru bir yolunu bulmaları gerekliliği idi. Sonuçta John hem sözlerle hem de Magna Carta ile bağlı olmayacağını zaten göstermişti. Böylece, 1215 sonbaharında isyancılar İngiliz tacını Philip Augustus'un oğlu Prens Louis'ye teklif ettiler. 1216 yılında Louis yirmi sekiz yaşındaydı. Taht üzerindeki hak iddiası, 1200 yılında evlendiği, II. Henry'nin torununu olan karısı Blanche'a dayanıyordu. Bu hiçbir şekilde güçlü bir iddia değildi. Aslında, alternatif bir hükümdar aranıyorsa, o sırada Corfe kalesinde tutsak olan Bretonyalı Arthur'un ablası Eleanor'un çok daha güçlü bir iddiası vardı. Fakat burada baronların amacı "yeni bir kral" bulmak değil, John'un tahttan indirilmesini meşrulaştırmaktı. Yani yukarıda da belirttiğimiz üzere, "alternatif kraliyet üyesi" bulmaktı. Bu nedenle John'un 1193-4'te Richard'a ihanet ettiğinde taht üzerindeki hakkını kaybettiği; Fransız mahkemesi tarafından Arthur'u öldürmekten suçlu bulunduğu ve krallığını papalığa teslim etmeden önce baronların rızasını alması gerektiği iddia edildi. Bunların hiçbiri ikna edici değildi, ancak toplu olarak Louis'yi davet etmekten tedirgin olan isyancıları yatıştırmaya yetmiş gibi görünüyorlardı. Bundan böyle tahtın boş olduğuna kendilerini inandırabilirlerdi. Louis 21 Mayıs 1216'da usulüne uygun olarak İngiltere'ye vardı ve kısa bir süre sonra Londra'ya girerek taç giymese de kral ilan edildi.[1437]

Louis'nin gelişinden önce John rakiplerini yenilgiye uğratmıştı. Ekim 1215'te Rochester'daki kalenin teslim edildiğini öğrenen John, hemen kaleye saldırmak için harekete geçti. Robert Fitz-Walter, asi komutanların en yeteneklilerinden biri olan Belvoir Lordu William d'Albini komutasında kaleye bir garnizon yerleştirmişti. John yedi hafta süren kuşatmayı bizzat yönetmiş, başlangıçta kaleyi devasa kuşatma makineleriyle kırmaya çalışmış, ardından da kulelerden birinin altını oyarak başarılı bir şekilde yıkmıştır. Surların altında tüneller kazılırken ahşap kirişlerle desteklenmişlerdir. "*Her şey hazır olduğunda, yanan meşalelerin bağlandığı bir domuz sürüsü, destekleri ateşe vermek için* [tünellere] *salındı.*". Yedi haftalık bir kuşatmanın ardından kale 30 Kasım'da teslim oldu. Her açıdan bakıldığında bu

[1437] Seel, 2012, s. 160-161.

büyük bir zaferdi ve John'un savaşın bu yönündeki yeteneğini ortaya koyuyordu. Rochester kuşatmasından sonra kalelere güvenecek çok az kişi kalmıştı.[1438]

Ordusunu Salisbury Kontu, Falkes de Breauté ve Savary de Mauléon komutasındaki bir kısmı isyancıların Londra'dan ayrılmasını engelleyecek şekilde bölen John, geri kalanıyla birlikte kuzeye yöneldi ve Ocak-Mart 1216'da üç ay boyunca, kapsamı ve etkisi bakımından Fatih William'ın 1069'da o bölgeye yaptığı sefere benzeyen bir saldırı gerçekleştirdi. Destekçilerinin kaynaklarını seferber eden John'un ordusu, Wendover'ın "*yeryüzünden her şeyi silmek için toplanan çekirgeler*" olarak tanımladığı paralı askerlerden oluşuyordu. Çünkü "*çekilmiş kılıçlar ve bıçaklarla koşturarak kasabaları, evleri, mezarlıkları ve kiliseleri yağmaladılar, herkesi soydular, ne kadınları ne de çocukları esirgediler.*"[1439] Kraliyetin gazabına uğramaktan korkan kentler ve kaleler kapılarını ona açtı. İyi niyetini geri kazanması için talep ettiği para cezalarından kraliyet kasası yararlandı. İskoçya Kralı II. Alexander, olaylardan nasıl kârlı çıkabileceğini görmek için Newcastle'a kadar güneye gitmiş ve sınırı geçerek geri dönmüştür. Eustace de Vesci barış istedi. Muhtemelen kuzeyde kalan tek asi kalesi Robert de Ros'un Helmsley Kalesiydi. John kuvvetlerini Doğu Anglia'ya götürdüğünde de sonuç aynıydı. John üç ay içinde Londra hariç her yerde direnişin kalbini söküp atmıştı.[1440]

1216'nın başlarında John'un bir sonraki hedefinin Londra olduğuna şüphe yoktu. Aslında, hinterlandı artık elinde olan kral, basitçe bir kuşatma başlatabilir ve şehrin teslim olmasını bekleyebilirdi. Ancak Prens Louis'nin İngiltere'ye doğru yola çıkmak üzere olduğu haberi dikkatini böyle bir girişimden uzaklaştırdı. John bu nedenle Nisan ve Mayıs aylarını Kent'te bir ordu toplayarak ve istilayı engellemek için donanmasını hazırlayarak geçirdi. Ancak Mayıs ortasında büyük bir fırtına kraliyet filosunun çoğunu yok etti ve geri kalanını dağıttı. Muhtemelen, paralı askerlerini Louis'ye karşı savaşa sokarsa onların sadakatinden endişe eden John, savaşı göze alamayacağına karar verdi ve başka bir gün savaşmak niyetiyle batıya doğru çekildi. Louis bu sayede 21 Mayıs'ta karşı koymadan karaya çıkabildi. Louis'nin gelişi isyancıları harekete geçirdi ve aralarında Arundel Kontu, Surrey Kontu ve hatta

[1438] Warren, 1978, s. 247.
[1439] Wendover, s. 351.
[1440] Warren, 1978, s. 251.

kralın üvey kardeşi ve Damme'de zafer kazanan Salisbury Kontu William Longespée'nin de bulunduğu bazı ciddi firarlara neden oldu. Ardından Eylül ayında İskoçya Kralı Alexander, Louis'ye bağlılığını sunmak üzere Dover'a yürüdü. Bu arada Büyük Llywelyn tekrar harekete geçmiş ve 1215 yılı bitmeden Carmarthen'i ele geçirmişti. Bunlar John için yıkıcı gelişmelerdi. Baronların üçte ikisi Louis'nin tarafına geçmişti ama bu seviyeden sonra kan kaybı durmuştu. Windsor, Barnard ve Dover gibi önemli kaleler sadık kalmaya devam etti. William Marshal ve Chesterlı Ranulf Batı Midlands ve Galler sınırlarını tuttu. İrlanda kraliyetçiydi ve Llywelyn'in saldırıları oldukça sınırlı kaldı. Yaz sonunda John'un yelkenlerinin bir kez daha dalgalanmaya başladığına dair bir his vardı. Bu, biraz da bir Fransız derebeyi ihtimaline karşı artan huzursuzluğun bir sonucuydu. Salisbury Kontu gibi bazı önemli isimler John'a geri döndü. Dunstable'ın tarihçisi Fransız'ın taraftarlarının günden güne azaldığını yazmıştı.[1441]

John böylece 1216 sonbaharında çabalarını yeniledi. Doğu Anglia'ya ilerleyerek Cambridge'i ve Essex'teki birkaç kaleyi geri aldı. Bu da isyancıları Windsor kuşatmasından uzaklaştırmak için yeterli bir başarıydı. Nichola de la Haye tarafından kendi adına tutulan Lincoln Kalesi üzerindeki baskıyı hafifleten John, daha sonra erzak temin edebileceğini bildiği önemli bir ticaret limanı olan King's Lynn'e ilerledi. Artık niyeti muhtemelen kuzeye doğru ilerleyen Alexander'ın önünü kesmekti. Ancak Wisbech ve Swineshead Manastırı arasındaki bataklık bölgeden geçerken bir aksilik yaşadı. John'un bagaj katarı bu yolculuk sırasında bir yerde bataklığa saplandı ve usulüne uygun olarak kayboldu. Kral da hastaydı ve King's Lynn'deyken dizanteriye yakalanarak zayıf düşmüştü. 16 Ekim'de Newark'taydı ve ölmek üzere olduğunun farkında olarak bir vasiyetname yazdırdı. Önde gelen danışmanlarından oğullarına miraslarını kurtarmaları ve savunmaları için yardım etmelerini, kendisine sadakatle hizmet edenleri ödüllendirmelerini ve ruhunun kurtuluşu için yoksullara ve dini evlere sadaka dağıtılmasını istemişti. Son olarak, bedeninin Worcester'deki Kutsal Bakire ve Aziz Wulfstan Kilisesine gömülmesini arzu ettiğini ifade etti. John, 19 Ekim 1216'da öldü.[1442]

[1441] Warren, 1978, 253; Seel, 2012, s. 162.
[1442] Seel, 2012, s. 164.

John'un ölümü İngiltere'yi etkileyen krizi çözdü. 28 Ekim'de kralın 9 yaşındaki oğlu Henry, III. Henry olarak taç giydi ve William Marshal kral naibi olarak hareket etmeyi kabul etti. 11 Kasım'da Magna Carta, revize edilerek yeniden yayımlandı. Warren, isyancılar tarafından talep edildikten ve papa tarafından öldürüldükten sonra, Magna Carta'nın bir nev'i kraliyet manifestosu olarak hayata döndürülmesinin ironi olduğunu düşünüyordu. Louis'nin kuvvetleri 20 Mayıs 1217'de Lincoln'de William Marshal ve Falkes de Breauté liderliğindeki birlikler tarafından yenilgiye uğratıldığında Fransız istilası riski de yok oldu. Son olarak, 24 Ağustos'ta Sandwich açıklarında gerçekleşen bir deniz çatışmasında Louis'in takviye kuvvetlerinin yok edilmesiyle Louis'in kalan umutları da tamamen dağıldı. Barış 12 Eylül'de tesis edildi. İç savaş sona ermişti.[1443]

[1443] Warren, 1978, s. 256.

6. SONUÇ

John'un ölümü bir son değil, aksine, hem İngiltere hem de Fransa tarihinde yeni bir başlangıçtı. Yerine geçen 9 yaşında oğlu Henry, Magna Carta'yı küçük birkaç düzenleme ile tekrar ilan etmişti. II. Henry'nin İngiltere tahtına çıkışıyla İngiltere tarihinde Plantagenetler Hanedanı olarak bilinen dönem başlamıştı. II. Henry, askerlik ve diplomasi yeteneğiyle Norman ve Angevin atalarından aldığı mirası bir imparatorluk haline dönüştürmüştü. Richard ise, her ne kadar saltanat süresinin çok büyük kısmını İngiltere yerine kıta topraklarında geçirmeyi tercih etmişse de, özellikle Capet Philip'e karşı askeri yetenekleri sayesinde oldukça başarılı mücadeleler vererek babasından devraldığı "imparatorluğu" korumayı başarmıştı. John ise ne babası kadar parlak bir politikacı, ne de abisi kadar büyük bir savaşçıydı. 1204 yılında Normandiya başta olmak üzere kıta topraklarının çok büyük kısmını Fransız tacına kaptırması, Angevin İmparatorluğu'nun fiilen sona ermesi, Normanların 1066'da başlayan maceralarının adayla sınırlı kalması anlamına geliyordu. Dört asır önce ataları Vikinglerin önce yağma, sonra istila amaçlı başlattıkları akınların sonucunda, Franklaşan ve Norman olan torunlarının şimdi Britanya Adası'na hapsolmuş ve İngilizleşmeye başlayacak olması tarihin "ironi" anlayışının bolca kanlı bir tezahürüydü.

Angevinlerin İngilizleşmesi ile birlikte İngiliz uluslaşma sürecinin en önemli aşamalarından birisi daha gerçekleşmiş oluyordu. İngilizcedeki Fransızca etkisi, Anglo-Sakson ve Norman gelenekleriyle şekillenmiş hukuk ve yönetim sistemi ve hepsinden önemlisi Plantagenetlerle zirveye çıkan imparatorluk deneyimi İngiliz ulusallaşmasının en önemli merhalelerindendir. İngiliz ulusu bundan sonra sosyo-ekonomik değişimler ve dönüşümler yaşayacak olsa da etnik bir dönüşüme maruz kalmayacaktı. Büyül Alfred'le başlayan İngiliz ulus bilinci, Plantagenetler döneminde olgunluğa ilk adımlarını atmıştı. II. Henry'nin merkeziyetçi politikaları İngilizlere imparatorluk kültürünü aşılamış, hukuki ve idari reformları ise İngilizlerin günümüze kadar koruyacakları kurumlarının oluşumunu sağlamıştı. Her ne kadar "İngilizliği" çok sorgulansa da, askeri başarıları ve Doğu'daki faaliyetleri Richard'ın İngilizler tarafından benimsenmesini ve hatta çok sevilmesini sağlamıştı. O,

Britonların Arthur'una ’arşı İngilizlerin Aslan Yürekli Richard’ı olacaktı ve İngiliz tarih yazıcılığının baş aktörlerinden biri olarak İngiliz uluslaşmasına katkı sunacaktı. İngiliz tarihinin en sevilmeyen kralı olan Yurtsuz John ise, hem başarısız politikaları ile yönetimi altındaki halkları örgütlemiş hem de kaybedilen kıta topraklarının geri alınması uğruna İngiltere’ye bir ülkü aşılamıştı. John döneminin İngiliz halkı için en önemli kazanımı ise şüphesiz bilinen ilk anayasal metin olan Magna Carta Libertatum olmuştu.

Gillingham, Angevin İmparatorluğu için bir aile şirketi benzetmesi yapmaktadır. Şirket benzetmesi doğru fakat şirketin hüviyeti konusunda bu benzetme yetersiz kalmaktadır. Henry ve oğulları tarafından yönetilen Angevin İmparatorluğu günümüzün “çok uluslu holdinglerine” çok daha fazla benzemektedir. Evet, şirkette nihai söz sahibi, holdingin CEO’su (Chief Executibe Officer) öncelikle baba yani kraldı fakat ondan sonra söz sahibi olan kesinlikle ailenin diğer fertleri/oğullar değil, şirket hisselerinin çoğunluğunu elinde tutan hissedarlar (toprak soyluları/baronlar) ve yönetim kurulu (saray kabinesi) idi. Yıl sonu temettü yani kâr payı dağıtımında memnun olmayan Genel Kurul üyeleri (seküler ve dini baronlar) yönetim kurulunun ve gerekirse CEO’nun değiştirilmesi için, görünürde ailenin yönetimde söz hakkı kısıtlı olan diğer fertleri lehine, gerçekte kendi menfaatleri doğrultusunda hareket edebilirlerdi (isyan/taraf değiştirme). Fatih William tarafından kurulan Anglo-Norman devleti ve onu gerçek anlamda bir imparatorluğa dönüştüren Angevin yapılanması temelde bir baronluk devletiydi. Anglo-Norman ve Angevinler üzerine araştırmalar yapan pek çok tarihçinin “kısa sürede parçalanmasının kaçınılmaz olduğuna""yönelik genel kanısı, John yönetimi altında, kuruluşundan sadece 50 sene sonra gerçekleşmişti. Bu, bugünden geçmişe bakarak, zaten olmuş olanı söylemek değil, Plantagenetlerin siyasi ve askeri hamlelerinin neticelerinin gidebileceği neticeyi öngörmektir.

Tarihçilerin, II. Henry ve oğullarının Angevin İmaparatorluğu’nu, daha merkezileşmiş bir yönetime dönüştürme çabalarını yorumlaması da farklılık arz etmektedir. Bir kısmı, bu merkezileşme çalışmalarının sistemden yoksun, olaylara gösterilen raksiyonlardan ibaret görme eğilimindeyken, diğer bir kısmı II. Henry özelinde sistemli merkezileşme çalışmaları yapıldığı fakat oğulları Richard ve John

dönemlerinde bunun olmadığı yönünde görüş bildirmektedir. Hem Henry hem de oğulları, herhangi bir Ortaçağ devlet yöneticisinin arzu edebileceği kadar, -belki bir mikar fazla- merkezi yönetimini güçlendirme ve otoriteyi kendi ellerinde toplama eğilimindeydiler. Henry bunu zekâsı ve kişisel karizması sayesinde idari ve hukuki reformlar yoluyla gerçekleştirmeye çalışmış ve bir noktaya kadar da başarılı olmuştu. Richard, yönetiminin erken dönemlerinde kol ve bacak kaslarına güvenerek askeri yetenekleriyle devlet ve baronlar üzerinde merkez otoritesini sağlarken, babasının ve abisinin siyasi ve askeri yeteneklerinden ziyadesiyle yoksun, fakat zekâsı küçümsenemeyecek olan John ise bunu baskı ve ayak oyunları ile sağlamaya çalışmıştı. En nihayetinde, günümüzün modern hukuk devleti penceresinden değil de, Ortaçağ'ın gerçeklerini göz önünde bulundurursak, her siyasi oluşum, o anda başındaki lideri kadar güçlüydü. Bunun en somut örneğini II. Henry ve oğulları, yani erken Plantagenet yöneticileri bize göstermişti.

Plantagenetler her ne kadar anne tarafından Norman olsalar da, baba tarafından gelen Anjou bağları ve kıtaya olan bağlılıkları daha baskındı. Kendi dönemlerinde Plantagenet olarak değil, Angevin olarak anılmışlardı. Evet, İngiliz tahtında oturuyorlardı fakat kıta toprakları için Capteerin vasalları konumundaydılar. Bu da Angevin Devleti'ne neden tam anlamıyla bir "imparatorluk" denilemeyeceğini ve resmi tarih yazımında Angevin İmparatorluğu kullanımının neden çok fazla kabul görmediğini açıklamaktadır. Feodal sistemde imparatorun aynı zamanda bir vasal olması, sistemin doğasına aykırıdır. Angevinler, İngilizlerin kendilerinden önceki son altı asırda geliştirmiş oldukları ve Batı Fransa yönetimlerine göre çok daha sofistike olan Anglo-Sakson yönetim anlayışı içerisinde birer kral iken, sopanın diğer ucunun Capetlerin elinde olduğu kıta topraklarında sadece kişisel yetenek ve karizmaları kadar "derebeyi" olabilmişlerdi.

Peki, süreç buraya nasıl gelmişti? II. Henry'nin tahta çıktıktan sonra, Şarlman'dan kendi zamanına kadar görülen en büyük siyasi birliği ve toprağı bir araya getirerek oluşturduğu imparatorluk nasıl oldu da, John tahta çıktıktan sadece 5 sene sonra kıta topraklarını kaybetmişti? Aslında araştırmanın başından beri bu sorunun yanıtı verilmektedir. Evet, Angevin İmparatorluğu toprak ve zenginlik bakımından Batı Avrupa'da kendi döneminin en büyük ve güçlü siyasi oluşumuydu fakat gerek II.

Henry, gerek Richard, gerekse de John dönemlerinde yaşanan siyasi olaylar gösteriyor ki, feodal parçalanmanın bu boyutlara ulaştığı bir devletin siyasi birliğini koruması gerçekten zordu. Tabii ki süreç fatih William'la başlamıştı. İngiltere'yi ele geçirebilmek için kıtadaki feodal devletlerin soylularına o kadar çok toprak dağıtmıştı ki, sadece zengin ve karizmatik liderler bu kadar çok baronu bir arada tutabilirdi. William'ın kendisi öyleydi. Oğullarından II. William askerlik açısından başarılı olsa da diplomasi ve politika yetenekleri kısıtlıydı. Fakat diğer oğlu, Plantagenetlerin büyükbabası I. Henry, gerçek anlamda yetenekli bir liderdi. Abisi Curthose'un elindeki Normandiya'yı alarak Anglo-Norman birliğini tekrar oluşturması, Fransa kralı önderliğinde şekillenen kıta birliğine ve Curthose'un taht iddiası olan oğlu William Clito'ya karşı toprak kaybetmeden üstün gelmesi, oluşturduğu idari ve mali sistem sayesinde kısa süre içerisinde Fransa'dan çok daha zengin bir hazineye sahip olması ve kendi dönemi içerisinde özellikle İngiltere'nin asayiş ve adalet bakımından diğer ülkelere göre çok daha iyi bir konumda olması I. Henry'nin ne kadar başarılı bir lider olduğunu gösteriyordu. Beyaz Gemi faciasından sonra meşru erkek çocuğu kalmamasına rağmen, sonunda başarısız bir girişim olarak görünse de, İngiltere tahtına neredeyse dul kızının oturmasını hem seküler hem de dini baronlara kabul ettirecek kadar yönetimine hâkim bir kraldı.

I. Henry'nin Matilda'yı varis yapma girişimi kesinlikle başarısızlıkla sonuçlanmadı. Henry bu kadar çabalamasaydı, II. Henry'nin İngiliz tahtını ele geçirmesi imkansız bir girişimden öteye geçemeyebilirdi. Ayrıca, Fatih William'la İngiltere'de başlayan baronluk sisteminin Stephen gibi zayıf ve kararsız bir kral yönetimi altında nasıl sonuçlanacağı net bir şekilde görülmüştü. Blois ve Angevin hanedanları arasında cereyan eden iç savaş sırasında baronların sürekli taraf değiştirerek güç merkezlerine doğru çekilmesi Anglo-Norman devletinin kırılganlığının en büyük göstergesiydi. Bu devleti yönetecek kişi ne Stephen kadar zayıf ne de Matilda kadar hırslı olmalıydı. II. Henry tam olarak bu dengeyi koruyan bir kral olarak devraldığı kıta mirasını akıllıca bir evlilikle geliştirmiş, her ne kadar ülkenin tamamına yayılmış olmasa da Stephen döneminde yaşanan ve hazinenin boşalmasına sebep olan iç savaşın yaralarını kararlı hamlelerle 10 yıl gibi kısa bir sürede toplyarak büyükbabasının bıraktığı konuma ulaştırmayı başarmıştı. Fakat II. Henry, kesinlikle büyükbabasının ayarında hatta "bi tık" üstünde bir devlet adamıydı.

Henry Plantagenet sadece diplomasi ve dolu hazinenin güvencesiyle elde ettiği askeri güçle değil, özellikle İngiltere'de hukuk ve yönetim sistemi oluşturmasıyla büyük bir güç elde etmişti. Gerçekleştirdiği hukuksal reformlar, seleflerinin tahta çıkarken yayımladıkları tüzüklerin çok ötesine geçmiş, bugün halen kullanımda olan Ortak Hukuk'un temeli olmuştu. Kanun yapmak, standardizasyonu, bu da sistemi beraberinde getiriyordu. Henry'nin vergiler için, davalar için, feodal baronların mülkleri için koşturmasına gerek kalmıyordu. Ayrıca, büyükbabasının oluşturduğu mali yapıyı daha da geliştirmiş, saray mensuplarının görev alanlarının çerçevesi çizilmişti. Gezici hâkimler görevlerine devam etmiş fakat sabit yerel mahkemelerin yetki alanlarının netleştirilmesiyle adli sorunların çözümü hızlandırılmıştı. Henry'nin başarısız olduğu üç konu vardı. Birincisi hukuk sistemindeki seküler-dinsel ayrımını ortadan kaldırma çabalarının eski şansölyesi ve Canterbruy Başpiskoposu Thomas Becket'in ölümüyle sonlanmasıydı. İkincisi, taht veraset sistemi konusunda yapısal reformlar gerçekleştirmeyi düşünmemiş ve geleneksel yöntemlere başvurarak çocukları arasında birbirlerine bağlı kalmak suretiyle toprak paylaşımına gitmeyi tercih tmiş olmasıydı. Son olarak, II. Henry'nin çocuklarıyla olan ilişkisinde bütün gücü elinde tutarak onları Fransa krallarının ve hoşnutsuz baronlarının kullanabileceği enstrümanlara dönüştürmüş olmasıydı.

Henry'den sonra tahta çıkan Richard ise savaşçılığı ile ön planan çıkan bir lider olmayı tercih etmişti. Richard'ın üzerindeki Eleanor ve Akitanya etkisi, onu macerasever bir şövalyeye dönüştürmüş, kendi kahramanlık destanını yaratmak için Ortadoğu'ya kadar uzanan zorlu bir yolculuğa çıkmasına sebep olmuştu. Fakat, Richard'ın savaşçılık dışında en göze çarpan özelliği "öğrenen" bir kral olmasıydı. III. Haçlı Seferi yolculuğu, kutsal topraklarda devrin bir diğer büyük savaşçısı olan Selahaddin'le olan çatışmaları, diplomasiden yoksun davranışlarının neticesinde yaşadığı esaret ve yokluğunda kardeşinden ve Fransa Kralı Philip'ten gelen ihanet, Richard'ı dönüştürmüştü. Hem savaş yetenekleri gelişmiş hem de Philip'in ayak oyunlarına karşılık verecek kadar politik ve diplomatik olmayı öğrenmişti. İngiliz tarihçilerinin, Richard'ın neredeyse aptalca denilebilecek ölümü gerçekleşmemiş olsaydı, kıta topraklarını elinde tutabileceği ve hatta Fransa aleyhine genişletebileceği şeklinde ortak kanıları, belki genç Richard için fazla iddialı olurdu fakat Haçlı seferi ve esaret sonrası Richard için neredeyse muhalefetsiz bir görüştü.

Richard İngiliz olmayı asla öğrenemedi fakat şövalyelik karizması sayesinde Angevin İmparatorluğunu korumayı başardı.

Erken Plantagenetlerin son üyesi John, unvanının hakkını fazlasıyla vermişti. Kıta topraklarının kaybedilmesi konusunda tarihçilerin bir kısmı, savaşları ve fidyesi nedeniyle zayıflayan Angevin ekonomisinden sorumlu tuttukları Richard'a pay çıkarma düşüncesi içerisindedir ki, bunda çok haksız sayılmazlar. Fakat John'un dengesiz ve zulme yatkın karakterinin, Bretonyalı Arthur'u öldürmek gibi çılgınlıklarının, Philip'in askeri harekâtlarına karşılık veremeyecek kadar "yumuşak kılıç" unvanını hak eden savaşçılığının payı, kıta topraklarının kaybedilmesi konusunda en az bozulmuş ekonomi kadar sorumludur. Kaldı ki, Philip'in henüz erken harekâtlarında dahi başta Normandiya olmak üzere, neredeyse bütün kıta yönetimlerideki feodal beylerin çok büyük kısmı saf değiştirmişlerdi. Stephen'dan John'a kadar aslında değişen hiçbir şey yoktu. John, bu kadar parçalı bir yönetimi ayakta tutabilecek bir güce, karizmaya ve zekâya sahip değildi.

Şüphesiz John'un, her ne kadar kendi rızası dışında olsa da ve sonradan reddedip iç savaşa devam etse de, bırakmış olduğu en büyük miras Magna Carta olmuştur. Aslında Norman ve Plantagenet krallarının siyasi hamlelerini bir arada değerlendirince, üstüne bir de kaybedilen kıta topraklarından çok sayıda baronun adaya geldiği göz önüne alınca, Magna Carta'nın kaçınılmaz olduğu sonucu çıkmaktadır. Bugün dünya üzerindeki yönetim ve hukuk sistemleri arasında Anglo-Sakson Hukuku, İngiliz, güçlü yerel yönetim sistemi ve nihayetinde parlamento Norman ve Plantagenet yöneticilerinin siyasi, hukuki ve askeri hamlelerinin sonucu olarak meydana gelmiştir. Erken Plantagenetler dönemi, öncesi ve sonrasıyla halen çok sayıda yanıtsız soruya sahiptir. Alan üzerine yapılacak incelemeler ve geliştirilecek yorumlar, bu yanıtsız soruların cevaplanmasında fayda sağlamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Akbari, S.C. (2008). "Between Diaspora and Conquest", Cultural Diversity in the British Middle Ages, Jeffrey Jerome Cohen (Ed.), Palgrave Macmillan, New York.

Alighieri, D. (1960). İlahi Komedya: Cehennem, Feridun Timur (Çev.), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Alighieri, D. (2011). İlahi Komedya, Rekin Teksoy (Çev.), Oğlak Klasikleri, İstanbul.

Alison, W. (2008). Eleanor of Aquitaine: A Life. Ballantine Books, New York.

Amt, E. (1993). The Accession of Henry II in England: Royal Government Restored 1149–1159, Woodbridge.

Asbridge, T. (2014). Haçlı Seferleri. Ekin Duru (Çev.), Say Yayınları, İstanbul.

Asbridge, T. (2018). Richard I: The Crusader King, Penguin Books, London.

Aurell, M. (2007). The Plantagenet Empire 1154–1224, David Crouch (Trans.), Routledge, New York.

Bachrach, B. S. (1984). "Henry II and the Angevin Tradition of Family Hostility", Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies, Summer, 1984, Vol. 16, No. 2, ss. 111-130.

Baha'al-Din Ibn Shaddad, The Rare and Excellent History of Saladin, Donald S. Richards (Ed. & Trans.), Ashgate Publishing, Aldershot 2002.

Baldwin, J.W. (1991). The Government of Philip Augustus: Foundations of French Royal Power in the Middle Ages, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, Oxford.

Barlow, F. (1999). The Feudal Kingdom of England 1042-1216, Routledge, London and New York.

Barnes, A. (1912). "St. Wilfrid", The Catholic Encyclopedia, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York 1912.

Barratt, N. (1996). "The Revenue of King John", English Historical Research 111, ss. 835-855.

Bates, D. (1994). "The Rise and Fall of Normandy, c. 911-1204", England and Normandy in the Middle Ages, David Bates & Anne Curry (Eds.), The Hambledon Press, London & Rio Grande, ss. 19-36.

Batlett, R. (2020). Blood Royal: Dynastic Politics in Medieval Europe, Cambridge University Press, Cambridge.

Beem, C. (2009) "Greater by Marriage: The Matrimonial Career of the Empress Matilda", Queens & Power in Medieval and Early Modern England, Carole Levin and Robert Bucholz (Eds.), ss. 1-15, University of Nebraska Press, Lincoln & London.

Bethell, D. (1968). "William of Corbeil and the Canterbury York Dispute", The Journal of Ecclesiastical History, Vol. 19, Issue 02, October 1968, ss. 145-159.

Boyd, D. (2011). April Queen: Eleanor of Aquitaine, [Elektronik Sürüm], The History Press.

Boyd, D. (2021). Plantagenet Princes: Sons of Eleanor of Aquitaine and Henry II, [Elektronik Sürüm], Pen and Sword Books, Philadelphia.

Boyle, D. (2005). Blondel's Song: The Capture, Imprisonment and Ransom of Richard the Lionheart, Viking, London.

Bradbury, J. (1988). "The Early Years of the Reign of Stephen, 1135–39", England in the Twelfth Century: Proceedings of the 1988 Harlaxton Symposium, Daniel Williams (Ed.), Woodbridge ss. 17–30.

Bradbury, J. (1990) "Geoffrey V of Anjou, Count and Knight", The Ideals and Practice of Medieval Knighthood, III, ss. 21-38, C. Harper-Bill and R. Harvey (Eds), Boydell Press, Woodbridge.

Bradbury, J. (1998). Philip Augustus: King of France, Routledge, London and New York.

Bradbury, J. (2007). The Capetians: Kings of France 987–1328, Hambledon Continuum, London.

Bradbury, J. (2013). Philip Augustus: King of France 1180-1223, Routledge, London & New York.

Brandbury, J. (2005). Stephen and Matilda: The Civil War of 1139-1153, The History Press, Gloucestershire.

Brown, E.A. R. (2003). "Eleanor of Aquitaine Reconsidered: The Woman and her Seasons", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave MacMillian, New York, ss. 1-54.

Brown, R.A. (2004). English Castles, The Boydell Press, Woodbridge.

Brundage, J. (2003) "The Canon Law of Divorce in the Mid-Twelfth Century: Louis VII Eleanor of Aquitaine", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillian, New York.

Burton, E. (1908). “St. Cuthbert”, The Catholic Encyclopedia, Vol. 4. Robert Appleton Company, New York.

Burton, E. (1912). “Robert of Jumièges”, The Catholic Encyclopedia, Robert Appleton Company, New York.

Butler, R.U. (1910). “St. Hugh of Lincoln” The Catholic Encyclopedia, Vol. 7, Robert Appleton Company, New York.

Carpenter, D. (2013). The Struggle for Mastery: Britain 1066-1284, Penguin, London.

Cazel, F. A. and Painter, S. (1948). “The Marriage of Isabelle of Angoulême”, English Historical Research, 63.

Cheney, C. R. (1956). “The Eve of Magna Carta”, Bulletin of the John Rylands Library, 38.

Chibnall, M. (1991). The Empress Matilda: Queen Consort, Queen Mother, and Lady of the English, Blackwell, Cambridge 1991.

Clanchy, M.T. (2013). From Memory to Written Record: England 1066-1307, Wiley-Blackwell, London.

Clanchy, M.T. (2014). England and its Rulers 1066-1307, Wiley Blackwell, Oxford.

Clarke, C.A.M. (2008). “Writing Civil War in Henry of Huntingdon’s Historia Anglorum”, Anglo-Norman Studies, XXXI, Proceedings of The Battle Conference, C. P. Lewis (Ed.), Boydel Press, Woodbridge, Suffolk, ss. 31-48.

Cobb, P.M. (2014). Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri, Ekin Duru (Çev.), SAY Yayınları, İstanbul.

Creighton, O.H. & Wright, D.W. (2016). The Anarchy: War and Status in 12th-Century Landscapes of Conflict, Liverpool University Press, Liverpool.

Crouch, D. (2000). The Reign of King Stephen, Routledge, New York and London.

Crouch, D. (2002). The Normans: History of a Dynasty, Hambledon Continuum, London.

Danziger D. & Gillingham, J. (2003). 1215: The Year of Magna Carta, Hodder & Stoughton, London.

Davis, R.H.C. (2013). King Stephen 1135-1154, Routledge, New York and London.

de Ghellinck, J. (1910). "St. Ivo of Chartres", The Catholic Encyclopedia, Vol. 8. Robert Appleton Company, New York.

Demirkent, I. (2007). Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler, Bildiriler, İncelemeler. Dünya Kitapları, İstanbul.

Dronke, P. (1976). "Peter of Blois and Poetry at the Court of Henry II", Medieval Studies, 38.

Duggan, A. (2000). "Ne in dubium: The Official Record of Henry II's Reconciliation at Avranches, 21 May, 1172", English Historical Review, Vol. 115, No. 462, ss. 643-658.

Duggan, A. (2004). Thomas Becket. Oxford University Press, Oxford.

Dunbabin, J. (2007). "Henry II and Louis VII", Henry II, New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 47-62, The Boydell Press, Woodbridge.

Duncan A.A.M. (1999). "John King of England and the Kings of Scots", King John: New Interpretations. s. 251-253, S. D. Church (Ed.), Woodbridge.

Durmaz, S. (2016). Yüksek Ortaçağ Politik ve Estetik Evreninde Mitik Bir İlahe Portresi: Akitanyalı Eleanor, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 9, Sayı 43, ss. 701-714, Nisan.

Dutton, K. (1978). "Ad Erudiendum Tradidit: The Upbringing of Angevin Comital Children", Anglo-Norman Studies, Proceedings of the Battle Conference, Vol. XXXII, M. Chibnall, C. Harper-Bill, J. Gillingham, C. P. Lewis, D. Bates and E. Van Houts (Eds), ss. 24-39. Woodbridge.

Dutton, K. (2011). Geoffrey, Count of Anjou and Duke of Normandy, 1129–51, Glasgow University, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Edbury, P.W. (1991). The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374, Cambridge University Press, Cambridge.

Edbury, P.W. (1996). The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade, Aldershot.

English Historical Documents 1042-1189, Vol II, David C. Douglas and George W. Greeaway (Eds.), Eyre and Spottiswoode, London 1959.

English Historical Documents 1189-1320, Vol III, David C. Douglas, Harry Rothwell (Eds.), Routledge, London 1975.

Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi: Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi, A. Deniz. Altunbaş (Çev.), Kronik Kitap, İstanbul 2019.

Evans, M.R. (2014). Inventing Eleanor: the Medieval and Post-Medieval Image of Eleanor of Aquitaine, Bloomsbury, London.

Fox, J.C. (1910). "Marie de France", English Historical Review, Vol. 25, No. 98.

Freeburn, R.P. (2011). Hugh of Amiens and the Twelfth-Century Renaissance, Ashgate, Surrey.

Freeman, C. (2011). Holy Bones, Holy Dust: How Relics Shaped The History of Medieval Europe, Yale University Press, New Haven and London.

Gabrieli, F. (2010). Arab Historians of the Crusades, E. J. Costello (Trans.), Routledge, Abingdon & New York.

Gaimar, The Church Historians of England, Vol. II, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1854.

Gallo, F.A. (1989). Music of the Middle Ages, Vol. II, (Trans. Karen Eales), Cambridge University Press, Cambridge.

Geoffrey of Monmouth, Historia Regum Britanniae, The Mediaeval Academy of America, Massachusetts 1951.

Gervase of Canterbury, Opera, William Stubbs (Ed.), 2 Vols, Rolls Series, No. 73, London, 1879–80.

Gesta Stephani, The Chronicle of Henry of Huntingdon Also The Acts of Stephen, Thomas Forester (Ed. & Trans.), Henry G. Bohn, London 1853.

Gildas, M. (1907). "St. Bernard of Clairvaux", The Catholic Encyclopedia. Vol. 2. Robert Appleton Company, New York.

Gillingham, (1994). Richard Coeur de Lion: Kingship, Chivalry and War in the Twelfth Century, Hambledon Press, London.

Gillingham, J. (1978). Richard the Lionheart, Times Books, New York.

Gillingham, J. (1980). “Richard I and Berengaria of Navarre”, Historical Research, Vol. 53, Issue 128, ss. 157-173.

Gillingham, J. (1989). “Love, Marriage and Politics in the Twelfth Century,” Forum for Modern Language Studies, 25, ss. 292–303.

Gillingham, J. (1995). “Galley, Warfare and Portsmouth. The Beginnings of a Royal Navy”, Thirteenth Century England 6, ss. 1-15.

Gillingham, J. (1999). Richard I, Yale University Press, New Haven and London.

Gillingham, J. (2007). “Doing Homage to the King of France”, Henry II: New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 63-84, The Boydell Press, Woodbridge.

Gillingham, J. “Henry II, Thomas Becket and Building of Dover Castle”, Çevrimiçi Makale. (https://www.academia.edu/34997479/) s. 1. (Erişim, 12.02.2022)

Giraldi Cambrensis, Opera, 8 Vols, J. S. Brewer, J. F. Dimock, G. F. Warner (Eds.), Longman, London 1861-1891.

Gold, C. (2018). King of the North Wind: The Life of Henry II in Five Acts, William Collins, London.

Green, J. (1986). The Government of England Under Henry I, Cambridge University Press, Cambridge and New York.

Green, J.A. (1996). “David I and Henry I”, The Scottish Historical Review, Apr., 1996, Vol. 75, No. 199, Part I, ss. 1-19.

Green, J.A. (2006). Henry I: King of England and Duke of Normandy, Cambridge University Press, Cambridge.

Gregory Abû'l-Farac (Bar Habreus), Abû'l-Farac Tarihi, C. II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Harper-Bill, C. (1999). "John and the Church of Rome", King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), Woodbridge.

Haskins, C.H. (1913). "Adelard of Bath and Henry Plantagenet", The English Historical Review, Jul. Vol. 28, No. 111, ss. 515-516.

Haskins, C.H. (1915). Normans in European History, Houghton Mifflin Company, Boston and New York.

Haskins, C.H. (1927). The Renaissance of the Twelfth Century, Harward University Press, Massachusetts and London.

Hibbert, C. (1987). The English: A Social History 1066–1945, Harper Press, Grafton.

Historia Anglorum, The Chronicle of Henry of Huntingdon Also The Acts of Stephen, Thomas Forester (Ed. & Trans.), Henry G. Bohn, London 1853.

History of William Marshal, A. J. Holden, S. Gregory ve D. Crouch (Eds. and Trans.), 3 Vols, Anglo-Norman Text Society, London 2002-6.

Hivergneaux, M. (2002). "Queen Eleanor and Aquitaine, 1137–1189", Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), London.

Hollister, C.W. (1973). "The Strange Death of William Rufus", Speculum: A Journal of Medieval Studies, Vol. XLVIII, No. 4, October.

Hollister, C.W. (1992). The Making of England: 55 BC to 1399, D.C. Heath and Company, Lexington.

Hollister, C.W. (2001). Henry I, Amanda Clark Frost (Ed.) Yale University Press, New Haven and London.

Hollister, C.W., Keefe, T.K. (1973). 'The Making of the Angevin Empire', Journal of British Studies, xii, ss. 1–25.

Holt, J.C. (2015). Magna Carta, Cambridge University Press, Cambridge.

Holweck, F. (1912). "Pentecost (Whitsunday)", The Catholic Encyclopedia, Vol. 15, Robert Appleton Company, New York.

Hosler, J.D. (2007). Henry II: A Medieval Soldier at War, 1147–1189, Brill, Boston.

Huscroft, R. (2016). Tales from the Long Twelfth Century: The Rise and Fall of the Angevin Empire, Yale University Press, New Haven and London.

Itinerarium Peregrinorum et Gestae Regis Ricardi, William Stubbs (Ed.), Rolls Series, London 1864.

John of Salisbury, Historia Pontificalis, Marjorie Chibnall (Ed. & Trans.), Edinburgh 1956.

Kavas, İ. (2017). Selçuklularda ve Normanlarda Veraset: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara.

Keats-Rohan, K. (2016). "Fortunes of War: Safe-Guarding Wallingford Castle and Honour 1135–60", Rulership and Rebellion in the Anglo-Norman World, c.1066–c.1216, Essays in Honour of Professor Edmund King, ss. 125-149, Paul Dalton, David Luscombe (Eds.), Routledge, London and New York.

Keats-Rohan, K.S. B. (1989). "The Devolution of the Honour of Wallingford, 1066–1148", Oxoniensia, LIV, ss. 311–318.

Keynes, S. (2014). “Heregeld”, The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, ss. 240, M. Lapidge vd. (Eds.), Wiley Blackwell, Chichester.

King, E. (2007). “The Accession of Henry II”, Henry II, New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 24-46, The Boydell Press, Woodbridge.

King, E. (2010). King Stephen, Yale University Press, New Haven and London.

Korkmaz, M. (2012). Mitoloji Sözlüğü, Alter Yayıncılık, Ankara.

Korunur, H. (2019). Itinerarium Peregrinorum Et Gesta Regis Ricardi Işığında III. Haçlı Seferi (1189-1192), Kitabevi, İstanbul.

Lapidge, M. (2014). “Hide”, The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester.

Latimer, P. (2001). “The English Inflation of 1180-1220 Reconsidered”, Past and Present, No. 171, ss. 3-29.

Le Patourel, J. (1984). Feudal Empires: Norman and Plantagenet, The Hambledon Press, London.

Leyser, K. (1991). “The Anglo-Norman Succession, 1120–1126” Anglo-Norman Studies VIII: Proceedings of the Battle Conference 1990, Marjorie Chibnall (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge.

Lyons M.C. & Jackson, D.E.S. (1995). Saladin: The Politics of the Holy War, Cambridge University Press, Cambridge.

Martindale, J. (1992). “Eleanor of Aquitaine”, Richard Coeur de Lion in History and Myth, ss. 17-50, Janet L. Nelson (Ed.), King's College London Medieval Studies 7, London.

Martindale, J. (1993). “The Sword on the Stone: Some Resonances of a Medieval Symbol of Power”, Anglo-Norman Studies XV: Proceedings of the Battle Conference 1992, Marjorie Chibnall (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge, ss. 199-242.

Materials for the History of Thomas Becket, 7 Vols., James C. Robertson (Ed.), Longman & CO., London 1875-1885.

Matthew Paris, Chronica Majora, H. R. Luard (Ed.), 7 Vols, Rolls Series, London 1872.

Mayer, H.E. (1982). “Henry II of England and the Holy Land”, English Historical Review, Vol. 97, No. 385, October, ss. 721-739.

McCracken, P. (2003). “Scandalizing Desire: Eleanor of Akitanya and the Choniclers”, Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, ss. 247-264, Bonnie Wheeler and John C. Parsons (Eds.), Palgrave MacMillian, New York.

McLynn, F. (2008). Richard and John: Kings at War [Elektronik Sürüm], DA Capo Press, Massachusetts.

Mershman, F. (1907) “Advent”, The Catholic Encyclopedia, Vol. 1, Robert Appleton Company, New York.

Mershman, F. (1907). “All Saints' Day”, The Catholic Encyclopedia, Vol. 1, Robert Appleton Company, New York.

Miller, S. (2014). “Ætheling”, The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester.

Miller, S. (2014). “Hundreds”, The Wiley Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England, M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg (Eds.), John Wiley & Sons, Chichester.

Nieus, J.F. (2015). “The Early Career of William of Ypres in England: A New Charter of King Stephen”, The English Historical Review, Vol. 130, No. 544, June, ss. 527-545.

Nolan, K. (2002). “The Queen’s Choice: Eleanor of Aquitaine and the Tombs at Fontevraud”, Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler & John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillan, New York and Hampshire, ss. 376-405.

Norgate, K. (1887). England under the Angevin Kings, 2 Vols, London.

Norgate, K. (1902). John Lackland, Macmillan, London and New York.

Norgate, K. (1924). Richard the Lionheart, Macmillan and CO., London.

Norton, E. (2009). She Wolves: The Notorious Queens of England, The History Press, Gloucestershire.

Norwich, J.J. (2010). The Kingdom in the Sun 1130-1194, [Elektronik Sürüm], Faber and Faber, London.

O'Callaghan, J.F. (1983). A History of Medieval Spain, Cornell University Press, Ithaca and London.

Oppitz-Trotman, G. (2015). “The Emperor’s Robe: Thomas Becket and Angevin Political Culture”, Anglo-Norman Studies, XXXVII, Proceedings of the Battle Conference 2014, Elisabeth Van Houts (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge.

Patterson, R.B. (1965) “William of Malmesbury's Robert of Gloucester: A Re-evaluation of the Historia Novella”, The American Historical Review, Jul., 1965, Vol. 70, No. 4, ss. 983-997.

Patterson, R.B. (2019). The Earl, The Kings & The Chronicler: Robert Earl of Gloucester and the Reigns of Henry I and Stephen, Oxford University Press, Oxford.

Petit-Dutaillis, C. (1999). The Feudal Monarchy in France and England from the Tenth to the Thirteenth Century, E. D. Hunt (Trans.), Routledge, London and New York.

Phillips, J. (2007). The Second Crusade: Extending the Frontiers of Christendom, Yale University Press, New Haven and London.

Phillips, J. (2009). Holy Warriors: A Modern History of the Crusades, Random House, New York.

Phillips, J. (2014). The Crusades: 1095-1204, Routledge, London and New York.

Pierre de Langtoft, The Chronicle of Pierre de Langtoft, 2 Vols, Thomas Wright (Ed.) Longman, London 1866-8.

Poole, A. L. (1958). From Domesday Book to Magna Carta 1087-1216. Clarendon Press, Oxford.

Power, D. (1999). “King John and the Norman Aristocracy”, King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), ss. 117-136, Boydell Press, Woodbridge.

Powicke, F.M. (1961) The Loss of Normandy 1189–1204. Manchester University Press, Manchester.

Pryor, J.H. (1992). Geography, Technology and War, Cambridge University Press, New York.

Radulphi de Diceto, The Historical Works of Master Ralph de Diceto, 2 Vols. William Stubbs (Ed.), Longman & CO., London 1876.

Regesta Regum Anglo-Normannorum, C. Johnson & H. A. Cronne (Eds.), 3 Vols, Clarendon Press, Oxford 1968.

Richard FitzNigel, Dialogus de Scaccario, The Dialogue of the Exchequer, Emilie Amt and S.D. Church (Eds. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 2007.

Richard of Devizes, The Church Historians of England, Vol. V, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1858.

Richardson, H.G. (1946). "The Marriage and Coronation of Isabelle of Angoulême", English Historical Research, Vol. 61, ss. 289-314.

Richardson, H.G. (1960). The English Jewry under the Angevin Kings, Butler & Tanner, London.

Riley-Smith, J. (1997). The First Crusaders, 1095–1131, Cambridge University Press, Cambridge.

Riley-Smith, L.&J. (1981). The Crusades: Idea and Reality 1095-1274, Hodder Arnold, London.

Robinson, I. (1990). The Papacy, 1073–1198: Continuity and Innovation, Cambridge University Press.

Roger of Howden, Gesta Regis Henrici Secundi, 2 Vols, William Stubbs (Ed.), Longman, London 1867.

Roger of Howden, Magistri Rogeri de Houdene, Chronica, 4 Vols, William Stubbs (Ed.), Longmans, London 1868-1871.

Roger of Howden, The Annals of Roger of Hoveden, Comprising the History of England and of Other Countries of Europe from A. D. 732 to A. D. 1201, Henry T. Riley (Ed. & Trans.), 2 Vols, London 1853.

Roth, C. (1978). A History of the Jews in England, Oxford University Press, Oxford.

Rothwell, W. (1983). 'Language and Government in Medieval England', Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, Vol. 93, No. 3, 1983, ss. 258-70.

Runciman, S. (2008). Haçlı Seferleri Tarihi, C. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Seel, G.E. (2012). King John: An Underrated King, Anthem Press, London, New York, Delhi.

Seward, D. (2014). The Demons Brood: The Plantagenet Dynasty that Forged the English Nation, Robinson, London 2014.

Southern, R.W. (1960). "The Place of England in the Twelfth-Century Renaissance", History, XLV, ss. 201-16.

Spear, D.S. (1982). "The Norman Empire and the Secular Clergy, 1066-1204", Journal of British Studies, Spring, 1982, Vol. 21, No. 2, ss. 1-10.

Spencer, C. (2020). The White Ship: Conquest, Anarchy and the Wrecking of Henry I's Dream [Elektronik Sürüm], HarperCollins Publishers, London.

Strickland, M. (2007). “On the Instruction of a Prince: The Upbringing of Henry, the Young King”, Henry II: New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 184-214, The Boydell Press, Woodbridge.

Strickland, M. (2016). Henry the Young King 1155-1183, Yale University Press, New Haven and London.

Stubbs, W. (1900). The Early Plantagenets, Charles Scribner's Sons, New York.

Şeşen, R. (1987). Salâhaddîn Eyyûbî ve Devlet, Çağ Yayınları, İstanbul.

Tanner, H.J. (2002). “Queenship: Office, Custom or Ad Hoc? The Case of Queen Matilda III of England (1135–52)”, Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady, Bonnie Wheeler & John C. Parsons (Eds.), Palgrave Macmillan, New York and Hampshire.

The Acts of Stephen, King of England, and Duke of Normandy, The Church Historians of England, 5 Vols, Joseph Stevenson (Trans.), London, 1853-8.

The Anglo-Saxon Chronicle, Doroty Whitelock (Ed.) Eyre and Spottiswoode, London 1961.

The Anglo-Saxon Chronicle, The Church Historians of England, Vol. II, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1853.

The Chronicle of Florence of Worcester, Thomas Forrester (Trans.), Henry G. Bohn, London 1854.

The Chronicle of John of Worcester, J. Bray and P. McGurk (Trans.), 3 Vols., Clarendon Press, Oxford 1995.

The Chronicle of Melrose, The Church Historians of England, Vol. IV, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856.

The Chronicle of Richard of Devizes of the Time of Richard the First, John T. Appleby (Ed. & Trans.), Thomas Nelson & Sons, London & New York 1963.

The Chronicles of John and Richard of Hexham, The Church Historians of England, Vol. IV, Part I, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856.

The Chronicles of Robert de Monte, The Church Historians of England, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856.

The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis of England and Normany by Ordericus Vitalis, Thomas Forrester (Trans.), 4 Vols, Henry G. Bohn, London 1853.

The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis, Marjorie Chibnall (Ed.), 6 Vols. Clarendon Press, Oxford 1980.

The Gesta Normannorum Ducum of William of Jumieges, Orderic Vitalis, and Robert of Torigny, Elisabeth M.C. Van Houts (Ed. & Trans.), 2 Vols, Clarendon Press, Oxford 2003.

The Gesta Stephani Regis Anglorum, Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II., and Richard I., Vol. III, Richard Howlett (Ed.), Longman & CO., London 1886.

The History of Ingulf, The Church Historians of England, Vol. II, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1854.

The History of the Holy War or Ambroise's Estoire de la Guerre Sainte, Marianne Ailes (Ed. & Trans.), Woodbridge 2003.

The History of William of Newburgh, The Church Historians of England, Vol. IV, Part II, Joseph Stevenson (Ed. & Trans.), Seeleys, London 1856.

The Letters of John of Salisbury, 2 Vols, W.J. Millor, H.E. Butler and C.N.L. Brooke (Eds.), Clarendon Press, Oxford 1955-1979.

The Pipe Roll Society, (1884). Introduction to the Study of the Pipe Rolls, Wyman & Sons, London.

The Treatise on the Laws and Customs of England Commonly Called Glanvill, G.D.G. Hall (Ed. & Trans.), Clarendon Press, Oxford 2002.

Thompson, K. (1994). "William Talvas, Count of Ponthieu, and the Politics of the Anglo-Norman Realm", England and Normandy in the Middle Ages, David Bates & Anne Curry (Eds.), The Hambledon Press, London & Rio Grande, ss. 169-184.

Thompson, K. (2003). "Affairs of State: the illegitimate children of Henry I", Journal of Medieval History, 29, ss. 129–151.

Thomson, R.M. (1983). "England and the Twelfth-Century Renaissance", Past & Present, No. 101, 1983, ss. 3-21.

Truax, J.A. (2008). "All Roads Lead to Chartres: The House of Blois, the Papacy, and the Anglo-Norman Succession of 1135", Anglo-Norman Studies, XXXI, Proceedings of The Battle Conference, Ed. C. P. Lewis, Boydel Press, Woodbridge.

Turner, R.V. & Heiser, R. (2000). The Reign of Richard the Lionheart: Ruler of the Angevin Empire, Routledge, London.

Turner, R.V. (2009). King John: England's Evil King?, The History Press, Gloucestershire.

Turner, R.V. (2011). Eleanor of Aquitaine, Yale University Press, New Haven and London.

Turner, W. (1912). “William of Conches”, The Catholic Encyclopedia, Vol. 15. Robert Appleton Company, New York.

Turner, W. (1914). “Adelard of Bath” The Catholic Encyclopedia, Vol. 16. New York.

Urquhart, F. (1909). “Gilbert Foliot”, The Catholic Encyclopedia, Vol. 6, Robert Appleton Company, New York.

van Houts, E.M.C. (1988). “The Ship List of William the Conqueror”, Anglo-Norman Studies X: Proceedings of the Battle Conference 1987, R. Allen Brown (Ed.), The Boydell Press, Woodbridge: 1988.

Veach, C. (2014). “King John and Royal Control in Ireland: Why William de Briouze had to be Destroyed”, The English Historical Review, October 2014, Vol. 129, No. 540, ss. 1051-1078.

Vincent, N. (1999). “Isabella of Angouleme: John’s Jezebel”, King John: New Interpretations, S. D. Church (Ed.), Woodbridge.

Vincent, N. (2007). “Introduction: Henry II and the Historians”, Henry II: New Interpretations, Cristopher Harper-Bill, Nicholas Vincent (Eds.), ss. 1-23, The Boydell Press, Woodbridge.

Wagner, T.G. & Mitchell, P.D. (2011). “The Illnesses of King Richard and King Philippe on the Third Crusade: Understanding Leonardie and Arnaldia”, Crusades 10, ss. 23-44.

Walter Map, De Nugis Curialium: Courtiers’ Trifles, M.R. James, C.N.L. Brooke and R.A.B. Mynors (Eds.), Clarendon Press, Oxford 1983.

Warren, W.L. (1978). King John, Yale University Press, New Haven.

Warren, W.L. (2000). Henry II, University of California Press, Berkeley 2000.

Watkins, C. (2015). Stephen: The Reign of Anarchy, Penguin Press, London.

Weber, N. (1912). "Suger", The Catholic Encyclopedia, Vol. 14, Robert Appleton Company, New York.

Webster, D.R. (1908). "The Carthusian Order" The Catholic Encyclopedia, Vol. 3, Robert Appleton Company, New York.

Webster, G. (1993). The Roman Invasion of Britain, Routledge, London and New York.

Weiler, B. (2013). "Bishops and Kings in England, c. 1066–c. 1215", Religion und Politik im Mittelalter, Ludger Körntgen und Dominik Waßenhoven (Eds.), ss. 157-203, De Gruyter, Göttingen.

West, E. (2017). 1215 and All That: Magna Carta and King John, Skyhorse Publishing, New York.

White, G.H. (1934). "The Career of Waleran, Count of Meulan and Earl of Worcester (1104-66)", Transactions of the Royal Historical Society, Vol. 17, ss. 19-48.

White, G.J. (2004). Restoration and Reform 1153-1165: Recovery from Civil War in England, Cambridge University Press, Cambridge.

William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England, J. A. Giles (Trans.), Henry G. Bohn, London 1847.

William of Newburgh, *Historia Rerum Anglicarum*, Chronicles of the Reigns of Stephen, Henry II and Richard I, Richard Howlett (Ed.), 4 Vols, Longman, London 1884–9.

William Stubbs, Select Charters and Other Illustrations of English Constitutional History: From the Earliest Times to the Reign of Edward the First, Clarendon Press, Oxford 1921.

Yoshitake, K. (1988). "The Arrest of the Bishops in 1139", Journal of Medieval History, Vol. 14, ss. 97-114.

EKLER

Ek. 1. Stephen ve Matilda zamanlarında kurulan lortluklar

County	*Earl existing in 1135*	*Created by Stephen*	*Created by the Empress*
1. Buckingham	Walter Giffard		
2. Chester	Ranulf de Gernons		
3. Gloucester	Robert son of King Henry		
4. Huntingdon	King David of Scotland		
5. Leicester	Robert de Beaumont		
6. Warwick	Roger de Beaumont		
7. Surrey	William de Warenne		
8. Northampton		Simon de Senlis 1136/8	
9. Bedford		Hugh de Beaumont 1137	
10. York		William d'Aumale 1138	
11. Derby and Notts		Robert de Ferrers 1138	
12. Pembroke		Gilbert fitz Gilbert de Clare 1138	
13. Hertford		Gilbert fitz Richard de Clare 1138/41	
14. Worcester		Waleran of Meulan, *c.* 1138	
15. Northumbria		Henry son of King David 1139	
16. Lincoln		William d'Aubigny 1139	
"		William de Roumare 1140 (?)	
"		Gilbert de Gant 1149	
17. Cambridge		William de Roumare 1139 only	
18. Sussex		William d'Aubigny 1140	
19. Essex		Geoffrey de Mandeville 1140	
20. Cornwall		Alan of Brittany 1140	Reginald fitz Roy 1140
21. Wiltshire		Hervey Brito 1140	Patrick of Salisbury, *c.* 1147
22. Hereford		Robert Earl of Leicester 1140	Miles of Gloucester 1141
23. Oxford			Aubrey de Vere 1141
24. Somerset and Dorset			William de Mohun 1141 only
25. Norfolk and Suffolk		William son of King Stephen 1148/9	Hugh Bigod 1141
26. Devon		—	Baldwin de Redvers 1141
27. Staffordshire		—	[Ranulf Earl of Chester 1153]
28. Kent		—	—
29. Berkshire		—	—
30. Hampshire		—	—
31. Middlesex		—	—
32. Shropshire		—	—
33. [Richmond]		Alan of Brittany 1136	—

Ek. 2. I. Henry'yi tahtında, 1120'de Beyaz Gemi'de ölen tek meşru oğlunun ve yüzlerce kişinin yasını tutarken gösteren XIV. yüzyıl el yazması.

Ek. 3. II. Henry'nin babası Anjou Kontu Geoffrey Plantagenet.

Ek. 4. II. Henry'nin annesi İmparatoriçe Matilda.

Ek. 5. 12 havariden biri olan Aziz Yakup'un eli Marlow'daki Aziz Peter Kilisesi'nde sergilenmektedir.

Ek. 6. İngiltere Kralı Bloislı Stephen.

Ek. 7. II. Henry'nin 1180'den sonra basılan bir sikke üzerindeki yüzü.

Ek. 8. 1183'te ölen Genç Kral Henry.

Ek. 9. Henry, Eleanor ve oğullarının Poitiers Katedrali'nin vitraylarından birinde betimlenmesi.

Ek. 10. II. Henry tahtında oturmuş, Thomas Becket ile tartışıyor.

Ek. 11. Thomas Becket'in öldürülmesi, XV. yüzyıl St. Albans Kroniğinden.

Ek. 12. Philip Augustus ve II. Henry (sağda) papanın bir elçisinden haçı alırken.

Ek. 13. Chinon'daki Sainte-Radegonde yeraltı şapelinde bulunan bu duvar resmi XIII. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Muhtemelen Eleanor'un Henry tarafından esaret altına alınışını gösteren bir resimdir. Eğer öyleyse, Henry muhtemelen en sağdadır.

Ek. 14. Eleanor bu taş kristal vazoyu Louis'ye düğün hediyesi olarak vermişti. Paris'teki Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir.

Ek. 15. Dover Kalesi

Ek. 16. Akitanyalı Eleanor ve II. Henry'nin Loire'daki Fontevraud Manastırı'nda bulunan mezarları.

Ek. 17. İngiltere'nin ilk 4 Plantagenet kralı. Üst Sol, II. Henry; Sağ, I. Richard; Alt Sol, John; Sağ III. Henry.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Gökmen Günay GÖKBAYIR
Doğum Yeri	ÇANKIRI
Doğum Tarihi	22.09.1982

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölüm	Kamu Yönetimi

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**YDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)**
…	

YAYINLAR

Gökbayır, S. (2011). "İttihat ve Terakki'nin Osmanlılık İdeolojisinin Çöküşü: Arnavutluk'un Bağımsızlığı", Balkanlar'dan Anadolu'ya V. Ulusal Mübadele Sempozyumu, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi 8, SS: 141-154, Kasım 2011 Samsun.

Gökbayır, S. (2012). "Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, SS: 61-96, Nisan 2012 Çankırı.

Gökbayır, S. (2012). "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Balkan Siyaseti ve Balkan Savaşları'nda Sorumluluğu", Süleyman Şah Üniversitesi I. Uluslararası Balkan Kongresi, SS: 1808-1822, Eylül 2012 İstanbul.

Gökbayır, S. (2012). "Mektepler ve Kiliseler Kanunu Bağlamında İttihat ve Terakki Fırkasının Balkan Politikası", Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Balkan Sempozyumu, SS: 219-228, Ekim 2012 Isparta.

Gökbayır, S. (2015). "Balkanlarda Özgürlük Ateşi: II. Meşrutiyet'in İlanı", Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, Cilt III, Sayı 68, SS: 3167-3177.

Gökbayır, S. (2017). "Öküz Derisi Kadar Toprak Efsanesi Bağlamında Tarih ve Söylence", Adnan Menderes Üniversitesi 1. Lisansüstü Tarih Öğrencileri Uluslararası Sempozyumu, 20-22 Kasım 2017.

Gökbayır, S. (2018). "Erken Hıristiyanlıkta Önemli Bir Dini Merkez: Efes Kilisesi", Dokuz Eylül Üniversitesi 3. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Aydınoğulları Tarafından Fethinin 700. Yıldönümünde Kadifekale'den İzmir'e Bakmak: İzmir'in Dünü ve Yarını, SS: 532-547, 5-7 Nisan 2018.

Durmaz S., Gökbayır S. (2020) "Nestorius, Cyrill ve Pulcheria Üçgeninde Maryoloji ve Nasturiliğin Doğuşu", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, SS. 169-181, Mayıs 2020 Burdur.

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	s.gokbayir@hotmail.com